

UNIVERZITA KARLOVA

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav hospodářských a sociálních dějin

Diplomová práce

Bc. Adam Hanus

Hrad vzdělání a národa

Vznik, proměny a význam středního školství v politickém okrese Sušice mezi reformami 1869 a 1953.

Castle of education and nation.

Genesis, development and importance of secondary schooling in the district of Sušice between the reforms in 1869 and 1953.

Praha 2018

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Jiří Štaif CSc.

Věnování:

Tato práce je věnována všem studentům, kteří se nebáli a nebojí hájit zásady lidské a vědecké svobody, právo, spravedlnost a demokracii. Někteří i za cenu vlastní oběti, čest jejich památce a odvahu nám ostatním!

Poděkování

Na úvod bych rád poděkoval vedoucímu této diplomové práce panu Prof. PhDr. Jiřímu Štaifovi CSc. za metodologické i heuristické rady, za neutuchající zájem o toto téma a podnětné vedení této práce. Dále bych rád poděkoval personálu archivů, muzeí a knihoven, které jsem během bádání navštívil, a kde jsem byl s ochotou přijat. Zvláštní dík patří pracovnícím SOkA Klatovy a zaměstnancům Muzea Šumavy. Za korekci textu děkuji Mgr. Ivaně Jandové a Bc. Lucii Nové.

Všem vám ze srdce děkuji.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Kolinci dne.....

Podpis.....

Anotace

Hrad vzdělání a národa je práce, která se zabývá sekundárním vzdělávacím segmentem v prostoru politického okresu Sušice. Časový rámec práce vymezují dvě školské reformy z let 1869 a 1953. Práce se dělí na čtyři hlavní tematické okruhy. V úvodní části je věnována pozornost klíčové literatuře o středních školách, s její pomocí je pak načrtnut vývoj středního školství v průběhu zkoumaného období a rovněž je zde uveden vznik a vývoj středního školství v politickém okresu Sušice. Druhá část je založena na pramenném výzkumu. Podrobné analýze jsou zde podrobeny postupně všechny střední školy politického okresu Sušice. Důraz byl kladen na proměny počtů studujících jednotlivých ročníků, jejich genderové a jazykové složení a na geografický a socioprofesionální původ studujících. Pozornost je rovněž věnována tomu, jaké procento studujících danou školu úspěšně absolvovalo. Třetí část této práce je postavena na části druhé. Shrnuje a zevšeobecňuje výsledky analýzy a dále s nimi pracuje za použití některých teorií z oblasti historické vědy, sociologie a teorie nacionalismu. Konkrétně se zde pracuje se sociální reprodukcí, sociálním vzestupem, ke kterému by středoškolské vzdělání mělo vést a specifiky vztahu mužů a žen k tomuto vzdělávacímu segmentu. Pozornost je věnována též vstupu škol, studujících a pedagogů do veřejného prostoru jako kulturních činitelů a jejich specifické roli v národním hnutí a nacionalismu. Dále jsou v této části zkoumána témata, jako je stavba a financování školních budov, či sociální podpora studujících. Ve čtvrté části jsou uvedeny fotografie některých školních budov, aby doplnily abstraktní výklad příslušné kapitoly, ale hlavně se zde nacházejí grafy sociálního prostoru, do kterých byli umístěni studující jednotlivých škol, což ukázalo specifické sociální složení studujících různých typů sekundárního školství.

Klíčová slova: Střední školství, všeobecné střední školství, gymnázia, reálky, odborné školy, pokračovací, živnostenské, učňovské školy, školní budovy, sociální podpora studujících, sociální vzestup, sociální reprodukce, střední škola a žena, střední škola a muž, střední škola a kultura, střední škola a nacionalismus, Bourdieu, graf sociálního prostoru, 1869 – 1953, Politický okres Sušice, Sušice, Kašperské Hory, Stachy, Velhartice, Strašín, Rábí, Kolinec, Žihobce, Petrovice u Sušice, Hartmanice.

Abstract

The Castle of Education and the Nation is a work concerning secondary segment of schooling system in the political district of Sušice. The time scope of the work is framed by two school reforms from years 1869 and 1953. The work is divided into four topic areas. The opening part dedicates its attention to crucial literature regarding secondary schools, based on it the development of the secondary schooling in the inquired period is outlined, also the formation and evolution of secondary schooling in the political district of Sušice. Second part founded on the primary source research. All secondary schools in the political district of Sušice are analysed in detail with the emphasis put on changes in numbers of students in particular class, their gender and language composition and their geographical and socio-professional background. Emphasis is also laid on the percentage of the studying, who completed particular school successfully. The third part of this work builds on the second part. It sums up and generalises the results of the analysis and manipulates with it further using some theories from the field of history, sociology and the theory of nationalism. Especially the idea of social reproduction, social rise through secondary school education and the specific relationship of men and women to this segment of education is developed here. Attention is also laid on the entry of the schools, the studying, and the pedagogues into public space as cultural factor and their specific role in national movement and nationalism. Additionally, this chapter concerns with topics as construction and funding of school buildings. To supplement abstract description in the chapter four, pictures of some schoolhouses are added, but mainly this chapter presents diagrams of social space where the studying of various schools were marked. These diagrams demonstrate the specific social distribution of the studying at different types of secondary schooling.

Key words: secondary schooling system, general secondary education, grammar schools, secondary schools of polytechnique, vocational schools, apprentice schools, school buildings, social support for children, social rise, social reproduction, secondary school and woman, secondary school and man, secondary school and culture, secondary school and nationalism, Bourdieu, diagrams of social space, 1869 – 1953, Political district of Sušice, Sušice, Kašperské Hory, Stachy, Velhartice, Strašín, Rabí, Kolinec, Žihobce, Petrovice u Sušice, Hartmanice.

Obsah

Obsah

Anotace	5
Abstract	6
Obsah	7
Seznam zkratk	10
Úvod.....	11
I. Uvedení do tématu.....	15
I. 1. Pojmy.....	15
I. 2. Prameny a literatura	30
I. 3. Vývoj středního školství ve zkoumaném období.....	47
I. 4. Vývoj školství v politickém okrese Sušice a charakteristika regionu	74
II. Pokračovací školství.....	94
II. 1. Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory	94
II. 2. Základní odborná škola Sušice	117
II. 3. Živnostenská škola pokračovací Stachy	161
II. 4. Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice	184
II. 5. Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín.....	197
II. 6. Živnostenská škola pokračovací Rábí	210
II. 7. Živnostenská pokračovací škola Kolinec	218
II. 8. Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce	224
II. 9. Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice	230
II. 10. Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice	234
II. 11. Shrnutí pokračovacího školství	238
III. Odborné školství	241
III. 1. Kupecká pokračovací škola Sušice	241
III. 2. Základní odborná škola rolnická Sušice.....	249
III. 3. Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory	271
III. 4. Vyšší sociální škola Sušice	275
III. 5. Odborné školství - shrnutí.....	277
IV. Všeobecné školství	278
IV. 1. Vrchlického gymnázium Klatovy	278
IV. 2. Klasické gymnázium v Písku.....	292
IV. 3. Jirsíkovo gymnázium v Českých Budějovicích.....	295
IV. 4. Ostatní školy	298

IV. 5. Reálné gymnázium Sušice	300
IV. 6. Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory	325
IV. 7. Shrnutí všeobecného školství.....	345
V. Školní budovy	348
V. 1. Pokračovací školy	349
V. 1. I. Pokračovací škola živnostenská Kašperské Hory	349
V. 1. II. Pokračovací škola živnostenská Sušice	350
V. 1. III. Pokračovací škola živnostenská Velhartice	355
V. 1. IV. Pokračovací škola živnostenská Strašín.....	356
V. 1. V. Pokračovací škola živnostenská Rábí.....	357
V. 1. VI. Pokračovací škola živnostenská Kolinec	358
V. 1. VII. Pokračovací škola živnostenská Žihobce	359
V. 1. VIII. Pokračovací škola živnostenská Petrovice	359
V. 1. IX. Pokračovací škola živnostenská Hartmanice	360
V. 2. Odborné a všeobecné školství	362
V. 2. I. Hospodářská škola v Sušici	362
V. 2. II. Reálné gymnázium Sušice.....	365
V. 2. III. Reálná škola v Kašperských Horách.....	379
V. 3. Shrnutí.....	387
VI. Sociální podpora a spolky pro podporu chudých studujících	389
VI. 1. Podpora studujících na školách všeobecného vzdělání.....	392
VI. 2. Analýza členů podpůrných spolku.....	406
VI. 3. Podpora studia na odborných a živnostenských školách	413
VII. Sociální vzestup a sociální reprodukce.....	416
VII. 1. Vliv kulturního kapitálu na úspěšné dokončení střední školy	438
VII. 2. Analýza grafů sociálního prostoru podle typů škol	442
VIII. Střední škola a žena.....	448
VIII. 1. Žena v roli matky	448
VIII. 2. Žena v roli studující.....	452
VIII. 3. Žena jako učitelka	468
IX. Muž a střední škola	473
IX. 1. Muž v roli otce.....	473
IX. 2. Muž v roli studujícího.....	478
IX. 3. Muž v roli učitele.....	488
X. Střední školy a kultura	496
X. 1. Kulturní a veřejný život a festivity.....	496

X. 2. Studentský časopis jako vrchol studentské kultury	553
X. 3. Střední školy a nacionalismus	565
Závěr	600
Prameny a literatura	614
Prameny nevydané	614
Muzeum Šumavy Sušice	614
Muzeum Šumavy Kašperské Hory.....	614
Národní archiv.....	614
Státní oblastní archiv Plzeň.....	614
Státní okresní archiv Klatovy.....	614
Státní okresní archiv Prachatice	615
Prameny vydané	615
Literatura	617
Monografie.....	617
Sborníkové příspěvky a články	624
Kvalifikační práce	629
Internetové zdroje.....	629
Seznam příloh	Chyba! Záložka není definována.
Příloha 1 Stratifikační systémy	Chyba! Záložka není definována.
Příloha II. Grafy sociálního prostoru jednotlivých zkoumaných škol.....	Chyba! Záložka není definována.
Příloha II. 1. Živnostenská škola pokračovací Kašperské Hory	Chyba! Záložka není definována.
Příloha II. 2. Základní škola odborná Sušice	Chyba! Záložka není definována.
Příloha II. 3. Živnostenská škola pokračovací Stachy	Chyba! Záložka není definována.
Příloha II. 4. Živnostenská škola pokračovací Strašín	Chyba! Záložka není definována.
Příloha II. 5. Hospodářská škola Sušice.....	Chyba! Záložka není definována.
příloha II. 6. Vyšší sociální škola Sušice	Chyba! Záložka není definována.
Příloha II. 7. Reálná škola Kašperské Hory	Chyba! Záložka není definována.
Příloha II. 8. Reálné gymnázium Sušice	Chyba! Záložka není definována.
Příloha II. 9 Akademické gymnázium Štěpánská ulice Staré Město pražské	Chyba! Záložka není definována.
Příloha III. Majetkové poměry studujících Hospodářské školy v Sušici	Chyba! Záložka není definována.
Příloha IV. Sociální vzestup a sociální reprodukce.....	Chyba! Záložka není definována.
Příloha V. Sociální posun absolventů sušické školy všeobecného vzdělání..	Chyba! Záložka není definována.
Příloha VI. Fotografie budov středních škol.	Chyba! Záložka není definována.

Seznam zkratk

GDPR General Data Protection Regulation

KŠČT Klub československých turistů

Mg. Ph. Magistr farmacie (zastarale)

MNV Místní národní výbor

MŠO Ministerstvo školství a osvěty

NA Národní archiv

NJP Národní jednota pošumavská

ONV Okresní národní výbor

OOR Okresní odborová rada

SOA Státní oblastní archiv

SOkA Státní okresní archiv

Úvod

17. září 1911 ožila Sušice nevídanou slávou, město vyzdobené prapory, nekonečný průvod vinoucí se jako had ulicemi, množství čestných hostů, kteří do tohoto města na Otavě přijeli z velké dálky, aby se slavnostního okamžiku mohli účastnit. Zraky všech se upínaly na jedno místo; na zbrusu novou budovu c. k. vyšší reálky, která se majestátně tyčí nad okolní zástavbou. Profesor tohoto ústavu Viktorín Zeithammer ji popsal takto: *Jest to hrad, jenž čeliti má v městě našem na rozhraní národnostním dalšímu postupu německého živlu od hranic ku středu království jest to místo, kde vychovávati se mají svému městu a krásnému okolí jeho zdatní pracovníci*¹ [...] Z Zeithammerových slov je patrné, že do tohoto ústavu vkládal velké naděje a to jak nacionální a kulturní, tak i sociální. A zcela jistě nebyl sám. Podobná slova užil při slavnostním otevření německé reálky v Kašperských Horách univerzitní profesor Weber, který v nové škole viděl *hrad ducha, vědy a vzdělání*². Tato přirovnání mě zaujala do té míry, že jsem se rozhodl je promítnout do názvu této práce. *Hrad vzdělání a národa* odkazuje na dvě hlavní funkce, které měla střední škola v očích současníků plnit: vychovávat uvědomělé členy vlastního národa (zabránit jejich odnárodnění) a umožnit jim skrze vzdělání dosáhnout sociálního vzestupu.

Rozvoj středního školství šel roku v ruce s procesem modernizace a průmyslové revoluce. Průmysl i stát potřeboval daleko více vzdělaných lidí, než kdykoliv předtím v lidských dějinách a jejich přísun jim mělo zajistit střední a vysoké školství. V Českých zemích, respektive tehdejším Rakousku-Uhersku, podnítila rozvoj středního školství Hasnerova reforma z roku 1869. Vzdělávací systém, který tato reforma vytvořila, vydržel jen s menšími úpravami až do nástupu reálného socialismu, který jej hned z počátku výrazně zasáhl dvěma reformami z let 1948 a 1953, které nastolily zcela odlišný systém středního školství. Tyto dvě reformy 1869 a 1953 pak slouží jako časový rámec této práce. Jedná se o dlouhé časové období napříč různými politickými systémy. Snad tak bude možné snazší odhalit vývojové trendy, kontinuity a diskontinuity v tomto edukačním systému.

Jak ukazuje úryvek z prvního odstavce, bylo ve zkoumaném období na střední školství nahlíženo s velkým očekáváním. Absolvování střední školy mělo přinést sociální vzestup, národu pak platformu, kde se budou národní hodnoty předávat další generaci. (O specifickém

---

¹ ZEITHAMMER, Viktorín, *Den 17. září svátkem města Sušice*, Svatobor 31, 1911, č. 37.

² SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Novinové výstřižky o škole 1906 – 1907, nestr.

vztahu národa a státu v R-U bude pojednáno později). Nicméně v druhé polovině dvacátého století se objevily teorie, které na sekundární edukační systém nenahlížely tak pozitivně. Michael Foucault vidí ve školství disciplinační instituci, která má v první řadě indoktrinovat nové generaci státní požadavky, od hygienických zásad státní biopolitiky, až po rámec myšlení, který vymezuje státem uznaný spisovný jazyk. Pierre Bourdieu navíc ve své teorii zpochybnil onu základní zásadu „dobře se uč, ať z tebe něco je“ a označil ji za meritokratický mýtus, kterému drtivá většina příslušníků západní civilizace bezmezně věří. Tedy že úspěch – sociální vzestup čeká na ty nejpilnější a nejlepší, kteří uspějí ve vzdělávacím systému. „Realita“ není tak idylická. Školství nenabízí stejný přístup k sociálnímu vzestupu pro všechny, naopak prohlubuje sociální, kulturní a další rozdíly těch „na hoře“ a těch „dole.“ Klíčovým prvkem pro úspěch ve vzdělávacím systému je správný habitus. Školství a to střední zvláště je tak původcem sociální reprodukce a to nejen jednotlivce, ale celých sociálních skupin. Proto dochází k reprodukci chudoby, proto imigranti i v dalších generacích zůstávají uzavřeni v předměstských ghettech. Jistým nedostatkem Bourdieovské teorie je její malá ověřenost a ověřitelnost výzkumem.

Jak vidno, v otázce středoškolského vzdělání je možné nalézt celou řadu téměř dialektických pnutí. Přináší absolventům sociální reprodukci, nebo umožňuje sociální vzestup? Je škola místem ovládaným nacionalisty nebo státem? Je škola místem, kde dochází ke svobodnému rozvoji kultury, nebo „totalitní“ indoktrinační institucí státu? Má být vzdělání praktické a připravovat pro trh práce, nebo všeobecné a rozvíjet hodnoty? Jaký vztah ke škole zaujmají jednotlivá pohlaví? Kdy přestala být střední škola doménou mužů a naopak stala se doménou žen? Na tyto otázky se alespoň v rámci sušického politického okresu pokusí tato práce odpovědět.

Politický okres Sušice jsem si vybral z několika důvodů. V první řadě z tohoto regionu pocházím a jsem absolvent zdejšího ústavu sekundárního vzdělávání;Gymnázia Františka Procházky v Sušici. To by, jak se zdá z velkého množství kvalifikačních prací o historii jednotlivých středních škol, nejčastěji gymnázií, bylo dostatečným důvodem. Já mám v tomto ohledu poněkud vyšší ambice. Regionu jsem se věnoval již v bakalářské práci *Muzeum v Sušici a veřejnost*, čímž jsem měl možnost seznámit se s některými historickými tendencemi tohoto regionu. Již tehdy se ukazovala poměrně výrazná role všeobecných středních škol ve veřejném prostoru. Toto předporozumění jak současného, tak historického stavu se pokusím v této práci zužitkovat. Bývalý sušický okres se jevil jako ideální i z dalších hledisek; jakožto jazykově smíšený nabízí dobrý prostor pro výzkum nacionalismu. Rovněž vzhledem k tomu,

že se jednalo o venkovský region, ve kterém chyběla velká sídla, dá se předpokládat, že i zdejší střední školy budou patřit k těm početně menším. Proto bude možné provést opravdu podrobný výzkum všech studujících na všech středních školách v tomto regionu.

Tato práce bude „vyzbrojena“ následujícími metodologickými a teoretickými inspiracemi. Vzhledem k ambicím této práce je v ní použito více metod a jejich kombinací. Použita je samozřejmě metoda přímá, kdy zjištění vychází přímo z výzkumu pramenů. Nejedná se ale o jedinou ani hlavní metodu, která se zde uplatňuje. Téměř vždy se v této práci postupuje v intencích progresivní metody tedy v souladu s časovou osou. Druhá část práce je převážně postavena na statistické metodě, pomocí které jsou zkoumány různé kvantitativní jevy. Rovněž je využita geografická metoda, se kterou se pracuje formou sondy. Ve třetí části se pak pracuje též s komparativní metodou. Vlastní metodou, která vznikla pro potřeby této práce je jistá modifikace statistické metody. Byl pro ni převzat graf sociálního prostoru Pierra Bourdieho, do kterého byly na základě sociálního původu vynášeni studující jednotlivých škol. Jejím cílem je ukázat jaké sociální skupiny (jsou-li vůbec vymezitelné) jsou v sekundárním segmentu úspěšnější. Předpoklad podle bourdieovské teorie je takový, že studující s vyšší mírou kulturního kapitálu by měli studovat úspěšněji než ti s nižší mírou. Jsem si vědom, že tato metoda není zcela ideální, a bylo by třeba graf sociálního prostoru přizpůsobit daným historicko-sociálním podmínkám, i tak ale předpokládám, že tato metoda přinese cenné údaje hlavně při zkoumání proměny struktury studujících v dlouhém časovém rozpětí. O teoretické inspiraci více pojednávají následující kapitoly, takže zde stačí pouze konstatovat, že základní teoretickou inspiraci tvoří práce Pierra Bourdieho. Rovněž se vracím k Pietru Judsonovi a dalším klasikům nacionalismu.

Struktura této práce bude následující. V první části bude pozornost věnována některým pojmům, které se budou v této práci používat, a které cítím potřebu vysvětlit. Následuje zhodnocení pramenů a literatury, která se k danému tématu vztahuje. Poté bude v rychlosti přiblížen vývoj středního školství ve zkoumaném období. Na tuto kapitolu naváže vývoj středního školství na Sušicku. Druhá část práce je velmi analytická. Pohybuje se na partikulární úrovni jednotlivých škol a zkoumá genderové a národnostní složení ročníků, socioprofesionální a geografický původ studujících. Věnuje se též počtům studujících a tomu s jakou úspěšností dané školy studovali. Třetí část, s trochou nadsázky, tvoří ideovou nadstavbu druhé (bazální) části. Zde budou zobecněna zjištění, která odhalila rozsáhlá analýza, a budou zde zkoumána tato témata: stavba školních budov a ochota jejich financování ze strany místních zastupitelstev. Sociální péče o studující, v první řadě zde bude

proveden rozbor spolků pro podporu chudých studujících. Další kapitola se bude věnovat otázce sociální reprodukce a sociálního vzestupu. Poté bude poukázáno na specifika vztahu „žena a střední škola“ a podobně též „muž a střední škola.“ Zkoumány budou v těchto kapitolách tři role, které muž/žena ve vztahu ke škole může zastávat: rodič, studující, vyučující. Poslední kapitoly třetí části se věnují vztahu „střední škola a kultura“ a „střední škola a nacionalismus.“ V této části se, až na kapitolu o školních budovách, již nebude výzkum pohybovat na úrovni jednotlivých škol, ale bude zde postupováno v segmentech pokračovací, odborné a všeobecné školství. V příloze pak budou přiloženy fotografie některých školních budov a hlavně grafy sociálního prostoru, ve kterých budou vyneseni studující konkrétních zkoumaných škol.

I. Uvedení do tématu

I. 1. Pojmy

Na začátku této práce je potřeba definovat několik pojmů, které se budou v textu vyskytovat. Nejedná se v žádném případě o snahu o objektivní vymezení nebo o přesnou definici. Tato kapitola je vedena snahou ukázat, jak tyto pojmy pochopil a užívá autor této práce. Jedná se tak o jakýsi exkurz do mentální mapy autora, pojmového a jazykového rámce, ve kterém tato práce vznikala. Zároveň je v této kapitole prostor pro poodhalení základních metodologických a rámcově filozofických inspirací, které autora ovlivnily před tvorbou této práce a při ní.

V první řadě je potřeba vymezit samotný pojem „střední školství,“ protože ten prodělal od začátku zkoumaného období do současnosti poměrně výrazný vývoj. Stejně jako se současný vzdělávací systém České republiky liší od vzdělávacího systému bývalé rakousko-uherské monarchie, tak se liší i způsob jakým byl pojem střední školství chápán tehdy a dnes. V současnosti platný školský zákon z roku 2008 definuje střední školství takto: *Střední vzdělávání rozvíjí vědomosti, dovednosti, schopnosti, postoje a hodnoty získané v základním vzdělávání důležité pro osobní rozvoj jedince. Prostředkuje žákům obsahově širší všeobecné vzdělání nebo odborné vzdělání spojené se všeobecným vzděláním a upevňuje jejich hodnotovou orientaci. Střední vzdělávání dále vytváří předpoklady pro plnoprávný osobní a občanský život, samostatné získávání informací a celoživotní učení, pokračování v navazujícím vzdělání a přípravu pro výkon povolání nebo pracovní činnosti.*³

Středoškolského vzdělání je v současnosti možné dosáhnout na třech typech škol, které jsou ukončeny rozdílnými atestacemi, a jejich absolvent získá různý typ osvědčení: *Střední vzdělání získá žák úspěšným ukončením vzdělávacího programu v délce 1 roku nebo 2 let denní formy vzdělávání. Střední vzdělání s výučním listem získá žák úspěšným ukončením vzdělávacího programu v délce 2 nebo 3 let denní formy vzdělávání nebo vzdělávacího programu zkráceného studia pro získání středního vzdělání s výučním listem. Střední vzdělání s maturitní zkouškou získá žák úspěšným ukončením vzdělávacích programů šestiletého, nebo osmiletého gymnázia, vzdělávacího programu v délce 4 let denní formy vzdělání, vzdělávacího programu nástavbového studia v délce dvou let denní formy vzdělání nebo vzdělávacího programu zkráceného studia pro získání středního vzdělání s maturitní*

---

³ Zákon č.561/2004 Sb. O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ze dne 4. 8. 2008, In: Sbírnka zákonů č.317/ 2008 ze dne 2. 9. 2008. Část čtvrtá, střední vzdělávání, hlava I., cíle a stupně středního vzdělávání, přijímání ke vzdělání jeho organizace a průběh, §57 Cíle středního vzdělávání.

zkouškou.⁴ Střední vzdělání probíhá na těchto typech škol: gymnázium, střední odborná škola a střední odborné učiliště.⁵ Za žáka některého typu středoškolského zařízení lze přijmout uchazeče, kteří splnili povinnou školní docházku nebo úspěšně ukončili základní vzdělávání před splněním povinné školní docházky.⁶ V současné době tedy vstupují do středního školství žáci nejčastěji ve věku patnácti let.

Jak již bylo zmíněno výše, školský systém monarchie byl od toho současného velmi odlišný. S trochou nadsázky je možné říci, že zůstalo pouze osmileté gymnaziální studium, které se však nedochovalo kontinuálně, ale školský systém se k němu vrátil po dlouhých letech. Rakousko-uherský školní systém, stejně jako ty následující, včetně současného, podléhaly reformním i evolučním změnám, které byly vynuceny celospolečenskými proměnami i politickými tlaky. Jak trefně poznamenává *Česká politika*, školství a společnost jsou spojitě nádoby, které jedna na druhou neustále působí.⁷ Změny středoškolského systému monarchie a změny významu střední školství/škola je možné sledovat ve všeobecných encyklopedických slovnících a vlastivědných edicích.

První český psaná obecná encyklopedie *Slovník naučný*⁸ – všeobecně známý jako Riegrův slovník naučný samostatné heslo střední školství neobsahuje. Pojednává o něm jen v rámci hesla *školství*.⁹ Zajímavé je, že přesto, že 9. díl *Slovníku naučného* vyšel v roce 1872, popisuje školství ve stavu před Haasnerovou reformou z roku 1869. Obecně se zde školská soustava dělí na školství nižší, střední a vyšší. O středním školství pak slovník pojednává takto: školy střední ... které dle rozličnosti povolání, k jakému připravují, jsou hlavně dvojí: tak zvaná *gymnasia co přípravná pro universitu a reálky, na nichžto vzdělávají se živnostníci a průmyslníci pro život praktický. Ke školám středním třeba počítati též školy speciální, jako*

---

⁴ Zákon č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ze dne 4. 8. 2008, in: Sbíрка zákonů č.317/ 2008 ze dne 2. 9. 2008. Část čtvrtá, střední vzdělávání, hlava I., cíle a stupně středního vzdělávání, přijímání ke vzdělání jeho organizace a průběh, §58 Stupně středního vzdělávání.

⁵ Zákon č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ze dne 4. 8. 2008, in: Sbíрка zákonů č.317/ 2008 ze dne 2. 9. 2008. Část první, Vzdělávací soustava, školy a školská zařízení a jejich právní postavení, § 7 Vzdělávací soustava, školy a školská zařízení.

⁶ Zákon č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ze dne 4. 8. 2008, in: Sbíрка zákonů č.317/ 2008 ze dne 2. 9. 2008. Část čtvrtá, střední vzdělávání, hlava I., cíle a stupně středního vzdělávání, přijímání ke vzdělání jeho organizace a průběh, §60 Přijímání do prvního ročníku vzdělávání ve střední škole.

⁷ HULÍK, Vojtěch, *Česká politika středoškolská*, in: TOBOLKA, Zdeněk, (red.), *Česká politika*, díl pátý, kulturní, zvláště školské úkoly české politiky, Praha 1913, str. 435.

⁸ RIEGER, František Ladislav, (ed.) a MALÝ, Jakub, (ed.) *Slovník naučný*, Praha 1860-1890.

⁹ Heslo *školství*, RIEGER, František Ladislav, (ed.) a MALÝ, Jakub, (ed.) *Slovník naučný*, Díl 9. Praha 1872, str. 54.

jsou hospodářské, lesnické, hornické, obchodnické, rozličné obchodnické a jiné.¹⁰ To znamená, že Riegrův slovník do středního školství zahrnuje rovněž školství odborné, které je v ostatních encyklopediích popisováno odděleně.

Dále jsou ve slovníku stručně popsány dějiny a vývoj světového školství od starověku a antiky přes středověk až k velkým osvícenským reformám v 18. století. Větší angažovanost státu ve věcech školství je ve slovníku hodnocena poměrně negativně: *Nedá se upříti, že ovšem stát povinnost má, bdíti co nejstarostlivěji nad školstvím a pečovati o jeho zvelebení, avšak tolik zkušenost učí, že jako všude jinde tak i zde nejlépe jest nechati všemožnou vůli svobodnému vývinu a toliko odstraňovat jeho překážky.... Nikdo též nebude státu upírati právo zakládati, vydržovati a pod vlastní správu bráti vyučovací ústavy, v nichž mají se vzdělávati budoucí jeho úředníci, ale chtít všechny školy upravené podle stejného formuláře, který by ani nejmenšího místa nepopřával oprávněné samočinnosti učitelů a žáků, jest neomluvitelné pedantství, které se musí minouti žádoucího cíle.*¹¹

Autor hesla dále připouští, že podstatným účelem školství je získání dobrých mravů a morálních hodnot, zároveň ale podotýká, že se tato snaha nikdy nesmí zvrhnout *k tomu, aby vychovávaly poslušné poddané, ovšem pak osvícené občany.*¹² Důležitým tématem, kterému se Riegrův slovník v souvislosti se školstvím věnuje, je emancipace školství na církvi, kterou do budoucna považuje za jeden z největších úkolů školství, zároveň ovšem připouští, že výuka náboženství má na škole nezastupitelné místo jako součást mravní výchovy.

Na konci osmdesátých let začal vycházet snad nejslavnější česky psaný encyklopedický slovník – *Ottův slovník naučný*¹³. Kompletní řada tohoto kompendia byla hotova až po přelomu století. O vzdělání Ottoův slovník obsáhle pojednává v hesle *škola*.¹⁴ Oproti Riegrovu slovníku není v Ottově encyklopedii věnována přílišná pozornost komplexním dějinám světového školství, prakticky se omezuje na krátkou etymologii slova škola a velmi stručný vývoj školství. Ottův slovník dělí školství na obecné, střední a vysoké a o jednotlivých stupních pojednává odděleně. Hlavní pozornost je věnována vývoji školských soustav a školním reformám monarchie, přičemž je školství porovnáváno se vzdělávacími systémy ostatních evropských zemí. Střední školství je definováno následovně: *Školství*

¹⁰ Heslo *školství*, RIEGER, František Ladislav, (ed.) a MALÝ, Jakub, (ed.) *Slovník naučný*, Díl 9., Praha 1872, str. 55.

¹¹ Heslo *školství*, RIEGER, František Ladislav, (ed.) a MALÝ, Jakub, (ed.) *Slovník naučný*, Díl 9., Praha 1872, str. 56.

¹² Heslo *školství*, RIEGER, František Ladislav, (ed.) a MALÝ, Jakub, (ed.) *Slovník naučný*, Díl 9., Praha 1872, str. 56.

¹³ *Ottův slovník naučný, illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*, Praha 1888-1909.

¹⁴ *Ottův slovník naučný, illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*, dvacátý čtvrtý díl, Praha 1906, str. 640.

*střední vymezuje se dnes nad školství obecné úrovní podávaného vzdělání, která převyšuje potřebu všeobecnou, každému nutnou, vymezuje se dále nad školství odborné tím, že nepřipravuje samo o sobě k určitému povolání životnímu, nýbrž že samo je povahy přípravné k dalším studiím odborným na školách vysokých. Školství střední dělí se dnes ve všech kulturních státech na dva druhy: na gymnasiální a reální.*¹⁵ Následuje popis těchto dvou větví středního školství, jejich srovnání, klady a zápory, které z jejich absolvování studentům plynou a spekulace do budoucna, zda se reálné a klasické gymnasiální vzdělání sloučí, nebo zda zůstanou oddělené. Jak vidno, tento naučný slovník užívá úzké definice středního školství, které považuje za spojnicu mezi primárním a terciárním školstvím, důležité je, že ze středního školství vylučuje všechny školy sekundárního segmentu, které připravují k povolání. O těchto druzích škol, konkrétně o školství dívčím, pokračovacím a řemeslném pojednává samostatně. Dívčímu školství je v Ottově slovníku, na rozdíl od jeho předchůdce, věnován značný prostor. V hesle je uvedeno jeho rozdělení a dále možnosti karierního uplatnění vzdělaných žen, či jejich případný postup na vysoké školy. Školství pokračovací a řemeslné je podle Otova slovníku určeno *pro odborné praktické vzdělání mládeže škole obecné odrostlé.*¹⁶

Během první republiky vzniklo encyklopedické kompendium *Masarykův slovník naučný*.¹⁷ O vzdělání pojednává v mnoha heslech, ve kterých se slovo „školní“ objevuje pouze jako adjektivum. Jedná se například o hesla *školní budovy, školní rady, školní zákony, nebo školní dílny*. Obecnějšího rázu jsou pouze dvě hesla a to *škola a školství*.¹⁸ V těchto heslech je podán výklad o struktuře školství, přičemž je dodržováno klasické schéma dělení na tři stupně: obecné, střední a vysoké. Obecné školství je dále diferencované. Skládá ze dvou stupňů a to obecného, který zahrnuje pětileté obecné školy, a školství národního, do kterého spadají tříleté školy měšťanské, a dále je pod tento stupeň vzdělání zahrnuto i školství odborné, které se dělí podle zaměření na školství průmyslové, obchodní, zemědělské a umělecké.¹⁹ Dále Masarykův slovník do národního školství přičleňuje i školství pokračovací, které je určeno pro řemeslné učně jako doplňkové vzdělání při výkonu povolání.

---

¹⁵ Heslo *školy střední*, Ottův slovník naučný, ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí, XXIV. díl, Praha 1906, str. 644.

¹⁶ Heslo *škola*, Ottův slovník naučný, ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí, XXIV. díl, Praha 1906, str. 642.

¹⁷ *Masarykův slovník naučný, lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*, Praha 1925-1933.

¹⁸ Heslo *Školství*, Masarykův slovník naučný, lidová encyklopedie všeobecných vědomostí, díl 7, Praha 1933, str. 49.

¹⁹ Heslo *Školství*, Masarykův slovník naučný, lidová encyklopedie všeobecných vědomostí, díl 7, Praha 1933, str. 49.

Kromě všeobecných slovníků, věnuje pozornost školství rovněž edice *Česká politika*. Celý pátý díl této monumentální edice je věnován otázkám školství, přičemž na tuto problematiku nabízí poněkud odlišný pohled než výše zmíněné slovníky. Oproti formálním typicky encyklopedickým heslům slovníků, která popisují převážně strukturu a vývoj, se *Česká politika* věnuje ve velké míře vztahům mezi školstvím, státem, národem a církví: *Pedagogika připravuje půdu politice, jež vlastně není ničím jiným, než státní pedagogikou pro dospělé. Poněvadž mladý stromek snáze se dá ohýbati než dospělý, proto musí pedagogika státní pilně na pomoc přibírat pedagogiku školskou a proto také musí školství býti důležitou pro každého státníka, kterému státnictví není pouhou machou, nýbrž vážnou prací k utváření a povznesení lidské společnosti. Zvláště tomu tak musí být u národa malého, hospodářsky dosud slabého a tím zkáze snadno vydaného.*²⁰

Ve vztahu k střednímu školství si *Česká politika* klade několik závažných otázek. V první řadě se jedná o správné vybalancování vztahů, práv a povinností zainteresovaných stran a to formou vhodných vyhlášek a zákonodárství. *Škola totiž není věcí pro sebe, izolovanou, jež by sama sobě byla účelem, nýbrž je částí veřejného života, jest jednak sama závislá na duševních a hospodářských proudech, na organizaci společnosti, na státu, církvi, národu, obci, rodině, jednak sama navzájem působí na všechny tyto faktory, zvláště na jejich budoucí utváření.*²¹ Další otázka, kterou *Česká politika* ve vztahu ke střednímu školství formuluje, není v zásadě vyřešená dodnes. Jedná se o to, zda má školství v první řadě vychovávat k lidství, nebo k profesi. S tím souvisí rovněž rozpor, zda má být školství co nejvíce všeobecné, nebo individualizované: *Má výchova míti na mysli hlavně potřeby společnosti, národa, státu, a podle nich vychovávat jednotlivce, má tedy býti sociální, či má hlavně hleděti k individuálním vlastnostem chovancovým, tyto rozvíjeti, a hleděti tak z chovance učiniti dokonalého a šťastného člověka bez ohledu na mravní zásady společnosti.*²²

Při definování středního školství vychází *Česká politika* z *Ottova slovníku naučného*, respektive jeho definici přebírá beze změny. Do středního školství tak počítá klasická gymnázia, reálná gymnázia, reformní reálná gymnázia reálky a dívčí lycea. Odborné školství je podobně jako v encyklopedických slovnících chápáno jako zvláštní typ vzdělání. Tento typ vzdělání je rozdělen do tří hlavních oborů a to na školství zemědělské, průmyslové a

---

²⁰ HULÍK, Vojtěch, *Česká politika středoškolská*, in: TOBOLKA, Zdeněk, (red.), *Česká politika*, díl pátý, kulturní, zvláště školské úkoly české politiky, Praha 1913, str. 435.

²¹ HULÍK, Vojtěch, *Česká politika středoškolská*, in: TOBOLKA, Zdeněk, (red.), *Česká politika*, díl pátý, kulturní, zvláště školské úkoly české politiky, Praha 1913, str. 436.

²² HULÍK, Vojtěch, *Česká politika středoškolská*, in: TOBOLKA, Zdeněk, (red.), *Česká politika*, díl pátý, kulturní, zvláště školské úkoly české politiky, Praha 1913, str. 438.

obchodní, která jsou popisovány samostatně. *Česká politika* chápe odborné školství jako svébytný druh vzdělání, který má tři stupně, které ale na sebe nenavazují a nejsou mezi sebou prostupné. Nejnižší stupeň je školství pokračovací, chápané obdobně jako odborné školství jak je uváděné v encyklopedických slovnících. Střední stupeň tvoří vyšší školství v podstatě na úrovni středního školství, například obchodní akademie, a nejvyšší stupeň je školství vysoké, tedy pokud je v daném oboru vytvořeno.

Školstvím se zabývá i prvorepubliková edice *Československá vlastivěda*, jejíž desátý díl, je obdobně jako u *České politiky* z velké části věnován právě školství.²³ Oproti výše zmíněné edici je *Československá vlastivěda* popisnější a nepřináší polemiky ohledně vhodné formy nebo cílů, kterých by školství mělo dosahovat. Nicméně *Československá vlastivěda* je zajímavá tím, že přináší komparaci školství období monarchie a první republiky. Tohoto úkolu se zhostil univerzitní profesor Otokar Kádner, autor čtyřsvazkového díla *Vývoj a dnešní soustava školství*,²⁴ ze kterého při tvorbě příspěvku do *Československé vlastivědy* vycházel, na což poukazuje v předmluvě. O školství pojednává v rámci jeho vývoje a to od tereziánských reforem až do konce dvacátých let dvacátého století. Srovnání školství za „starého režimu“ a za republiky nevyznívá pro Československo zcela pozitivně. A to z důvodu, že velká reformní euforie po vzniku republiky vyšuměla v podstatě do prázdna. V obou svých dílech Kádner chápe střední školství obdobně jako výše zmíněné slovníky a edice. Tedy jako spojnicí mezi školstvím obecným a vysokým,²⁵ tudíž do něho řadí pouze jednotlivé typy gymnázií a reálky. Zvláště pojednává o vzdělání dívčím, odborném a pokračovacím.

Ke změně struktury celého školství a souběžně s tím i k postupné změně významu naplňující termín střední školství došlo po společenských a politických změnách v roce 1948. Tuto změnu připomíná *Malá československá encyklopedie*²⁶ v hesle školské reformy: *Malý školský zákon z 1922, rozšiřující povinnost školní docházky na 8 let na celém území ČSR ... neřešil základní otázky, takže říšský školský zákon z 1869 zůstal zákonným podkladem až do 1948. – Východiskem rozvoje čs. školství po osvobození 1945 se stal Košický vládní program, vytyčující jako hlavní úkol demokratizaci vzdělání. Školský zákon z 1948 vytvořil poprvé v historii čs. školství jednotnou státní školskou soustavu, do níž byly začleněny všechny druhy škol s výjimkou škol vysokých, a stanoven společný výchovný cíl.*²⁷

²³ *Československá vlastivěda*, díl X. Osvěta, Praha 1931.

²⁴ KÁDNER, Otokar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Praha 1929-1938.

²⁵ KÁDNER, Otokar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 15.

²⁶ *Malá československá encyklopedie*, Praha 1984-1987.

²⁷ Heslo *školské reformy*, *Malá československá encyklopedie*, Praha 1987, díl IV., str. 41.

Cíl, kterého mělo nově budované školství dosáhnout je dobře patrný z hesla *Příručního slovníku naučného: školská politika buržoazie v kapitalistických zemích slouží k upevnění panství buržoazie; vzdělání zůstává výsadou jejich příslušníků, pracujícím poskytuje vzdělání jen v rozsahu, který odpovídá jejím zájmům. ... Školská politika v zemích socialismu se řídí zákonitými potřebami výstavby socialistické a komunistické společnosti. V ČSR je š[kolská]. p.[olitika] KSC a vlády ČSSR zaměřena k tomu, aby se škola a výchova stala pomocníkem přestavby společnosti a socialistické přeměny člověka; vytyčuje jako základní zásadu spojení školy se životem, vyučování a výchovy s výrobní prací žáků.*²⁸ Školství se tak mělo stát lidovým, všem dostupným a měla z něj zmizet výlučnost a elitářství. Tomuto cíli sloužily i školské reformy z let 1953, 1978 a 1984.²⁹

Školská reforma z roku 1984 přetvořila školský systém v podstatě do podoby, v jaké jej v základních rysech známe dnes: *Střední školy poskytující střední a úplné střední vzdělání s maturitou. Přípravují na výkon různých povolání a opravňují k dalšímu studiu na vysoké škole jakéhokoliv směru a zaměření. Tři typy středních škol jsou: gymnázia, střední odborné školy a střední odborná učiliště.*³⁰ Středním školstvím se tak rozumí v podstatě veškeré vzdělání, které navazuje na elementární, ze zákona povinné vzdělání.

Jak vidno, pojem střední školství se v průběhu času skutečně měnil, nebo lépe řečeno stal obsáhlejší. Ze škol, které připravovaly pro další studium na vysoké škole a jejichž absolvování bylo zakončeno maturitní zkouškou, tento pojem nakonec rozšířil na všechny typy vzdělávacích ústavů, na které přicházejí studenti po dokončení povinné fáze vzdělávání. Změnil se rovněž věk, ve kterém se žák stává středoškolským studentem. Původně přecházeli žáci na různé typy gymnázií a na reálky ve dvanácti letech, dnes je střední školství vyhrazeno nejméně patnáctiletým. Výjimku tvoří víceletá gymnázia, která se vrátila k osmiletému vzdělání. Kromě těchto ústavů se v současnosti délka středoškolského studia pohybuje mezi dvěma a čtyřmi lety. V původním významu byl termín střední školství určen pro školy poskytující sedmileté a osmileté vzdělání. Patrný je rovněž pokles prestiže střední školy a jejich absolventů. V období Rakouska – Uherska a Československa se i přes vzrůstající počet ústavů i středoškolských studentů jednalo o prestižní ústavy a jejich studenti jejich úspěšným dokončením získali daleko větší symbolický kapitál a společenský potenciál než dnes, kdy se význam středního školství převrátil doslova naruby. Dnes se středoškolské studium považuje spíše za samozřejmost než za výsadu. Ruku v ruce s devalvací prestiže středoškolského

²⁸ Heslo *školská politika*, PROCHÁZKA, Vladimír, (ed.), Příruční slovník naučný, díl IV. Praha 1967, str. 414.

²⁹ Heslo *školy střední*, Malá československá encyklopedie, Praha 1987, díl IV., str. 42.

³⁰ Heslo *školy střední*, Malá československá encyklopedie, Praha 1987, díl IV., str. 42.

vzdělávání devaluje i význam a prestiž maturitní zkoušky, která se v podstatě stala pouze formálním potvrzením o úspěšném absolvování střední školy. Tato práce bude vycházet v podstatě ze současné terminologie a do středoškolského segmentu bude řadit všechny typy vzdělávacích ústavů, které navazují na primární edukační segment a vedou buďto k dalšímu studiu, nebo k výkonu povolání. Tato práce se nebude věnovat měšťanským školám, protože podle autora patří spíše do primárního edukačního segmentu.

Naopak pojmosloví týkající se zájemců o studium bude vycházet z dobové terminologie. Výraz „student“ nebo „studentka“ bude používán pouze pro studující středních a vysokých škol v dobovém smyslu slova.³¹ Konkrétně se tedy bude vztahovat na studující reálek, všech typů gymnázií a všech typů vysokých škol a univerzit. Žák, žákyně nebo žačka bude jednak označovat děti v primárním vzdělávacím stupni: obecných, měšťanských, národních a základních škol. Rovněž bude tento výraz používán, v souladu s tehdejší terminologií pro studující zemědělských a hospodářských škol. Termíny učni,³² učnice nebo učednice pak popisují ten typ mládeže, která se v živnostenských a pokračovacích školách připravovala na budoucí výkon živnosti. Rovněž bude v této práci používán výraz „studující.“ Tento výraz není vázán na historickou terminologii. V rámci této práce bude sloužit jako pomocný neutrální termín, který je nadřazen všem výše zmíněným termínům. Jeho výhodou je též genderová neutralita a na rozdíl od jiných termínů, například „studentstvo“ není ideově podbarven.

Již v počáteční fázi této práce došlo k poměrně zajímavému nedorozumění ohledně pojmu „třída“, kdy se v tomto případě střetla terminologie vzdělávacího pole a pole hospodářských a sociálních dějin, v každém z nich je předporozumění tohoto termínu zcela odlišné. „*Třída*“ má podle české mutace internetové encyklopedie „Wikipedie“ čtrnáct různých významů³³ a to z nejrůznějších oborů lidské činnosti od školství, sociologie, přes biologii, technologii, námořnictvo až k expresivnímu vyjádření uznání. Z těchto významů se minimálně tři přímo váží k hospodářským a sociálním dějinám a školství a tudíž i k této práci. Nejméně sporný je tento termín „třída“ ve významu, kdy označuje místnost ve škole, kde probíhá vyučování. Tento význam pravděpodobně není nutné podpírat slovníkovou definicí. Další význam termínu „třída“, který se ke školství velmi úzce váže je třída jako skupina žáků učících se

---

³¹ Heslo *Student*, Ottův slovník naučný, ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí, XXIV. díl, Praha 1906, str. 295.

³² Heslo *Učení*, Ottův slovník naučný, ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí, XXVI. díl, Praha 1907, str. 5.

³³ Heslo *Třída*, Wikipedie otevřená encyklopedie, [<https://cs.wikipedia.org/wiki/T%C5%99%C3%ADda>], poslední editace 9. 1. 2018, citováno dne 11. 6. 2018.

dohromady. Z úhlu pedagogiky a pedopsychologie se v tomto ohledu jedná o malou sociální skupinu, která představuje [...] jedno z nejvýznamnějších prostředí pro sociální interakce dětí a dospívajících a přispívá tak k socializaci žáků a studentů (Čáp, 1997; Gilleronová, 1998; Wolfe, Jaffe, Crooks 2006) Jednou z jejich primárních funkcí se tak stává možnost budovat interpersonální vztahy a posilovat s nimi související sociální učení, které je podporováno a podněcováno jak vzniklými vztahy, tak možností sledovat celou sociální síť v ní vytvořenou (Gillernová, 1998; Řezáč, 1998).³⁴

Termín třída může rovněž označovat velkou sociální skupinu. Takto s tímto termínem běžně pracuje sociologie, hospodářské a sociální dějiny stejně jako další společenské vědy. Nicméně tento význam termínu „třída,“ tedy ve smyslu velká sociální skupina je co do obsahové stránky ještě daleko složitější, než termín třída sám o sobě. Ve *Velkém sociologickém slovníku* termín třída jakožto velká sociální skupina zaujímá více než pět stran. Nejobecněji tento termín definuje takto: *jeden z pojmů používaných k vyjádření sociální diference respektive sociální nerovnosti, který je jistou specifikací pojmů vrstva a společenská skupina. Třídou se obvykle rozumí soubor osob se stejnou či podobnou ekonomickou úrovní, které jsou si vědomi svých ekonomických zájmů.*³⁵ Nicméně mezi jednotlivými autory, kteří tento termín v průběhu času užívali, se význam tohoto pojmu výrazným způsobem liší. Pro potřeby této práce budou specifikovány přístupy tří autorů k třídě jako velké sociální skupině.

Prvním pojetím třídy, jako velké sociální skupiny, které se bude v této práci vyskytovat, je třída, jak ji chápe klasická marxistická doktrína: *Třídy jsou velké skupiny lidí, které se liší 1. svým místem v historicky určeném systému spol. výroby. 2. vztahem k výrobním prostředkům. 3. úlohou v organizaci práce. 4. způsobem nabývání a velikostí disponibilního bohatství. ... jedna [třída] si může přisvojovat práce druhé, mezi nimi existuje vztah vykořisťování a potenciálního nebo reálného antagonismu.*³⁶ Toto pojetí tříd nebude této práci sloužit jako analytická kategorie, nebo nástroj. Pracovat se s tímto pojetím bude hlavně v souvislosti s autory, kteří tento světonázor zastávali. A to ať už se jedná o odborníky, kteří připravovali dvě reformy školského systému v letech 1948 a 1953, které budou v této práci reflektovány, a jejichž cílem bylo z pohledu autorů vytvořit beztřídní školství jako základ budoucí beztřídní společnosti. Podobně celá řada autorů (pedagogů, teoretiků školství a historiků) nahlížela na

---

³⁴ KREJČOVÁ, Lenka, *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*, Praha 2011, str. 92-93.

³⁵ Heslo *Třída*, PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena, *Velký sociologický slovník II.*, Praha 1996, str. 1336.

³⁶ Heslo *Třída*, PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena, *Velký sociologický slovník II.*, Praha 1996, str. 1336.

školství z marxistických pozic, jejich díla slouží v této práci jako sekundární literatura. I v tomto případě je nutné světónázor autorů zohlednit.

Podobně jako v případě marxistických tříd, nebude třídní pojetí Maxe Webera v této práci používáno jako vlastní analytický nástroj sociální stratifikace a to proto, že podobně jako marxistické pojetí zdůrazňuje antagonistický postoj mezi třídami.³⁷ Výhodná se ale ukázala Webrova terminologie tříd, která umožňuje jemnější stratifikaci společnosti. Z toho důvodu bude v socioprofesioním rozboru studujících jednotlivých škol použita terminologie částečně vycházející z Weberovy třídní teorie. S tímto weberovským „třídním názvoslovím“ zde ale bude zacházeno ve smyslu sociálních kategorií. A to z důvodu, že autor této práce předpokládá za normální stav společnosti sociální smír a neutrální pojetí sociálních kategorií je z toho důvodu vhodnější, než antagonistické třídní pojetí. (viz níže)

Třetím třídním pojetím, které bude v této práci používáno, je třídní pojetí Pierra Bourdieua. Jeho třídní pojetí je následující: *předurčující pravděpodobnost setkání, příbuzností, sympatií nebo i touhy: konkrétně řečeno pro lidi situované v prostoru nahoře je velmi nepravděpodobné manželské spojení s lidmi situovanými dole, protože za prvé mají malou naději se s nimi fyzicky setkat (leđa na takzvaných „podezřelých místech,“ čili za cenu překročení sociálních hranic, jež jsou vedle prostorové vzdálenosti ještě další přednáškou), a za druhé, i kdyby se s nimi při nějaké příležitosti letmo a tak říkajíc náhodou setkali, nebudou na sebe slyšet, navzájem si doopravdy rozumět a jedni druhým se líbit. Blížkost v sociálním prostoru naopak ke sblížení předem disponuje: lidé zaujímající postavení v jedné určité omezené části prostoru si budou jednak bližší (svými vlastnostmi a dispozicemi, svým vkusem) a jednak ke sblížení ochotnější; a sblížení, zmobilizování také přístupnější.*³⁸ Toto třídní pojetí je zajímavou alternativou k předcházejícím dvěma. A to hlavně díky konstruovanosti třídy a nikoliv její apriorní danosti. To je pro tuto práci výhodné, protože to dovoluje sledovat jednání sociálních aktérů, které je sice dané jejich výchozími podmínkami – habitusem, ale není predestinované jejich třídním původem.

Aby nedocházelo k záměně jednotlivých významů termínu třída a tím i ke zmatení významu, budou v této práci dodržována následující pravidla. Pokud se bude v textu nacházet pouze výraz třída, vždy bude používán ve významu skupiny žáků, která se učí pohromadě, tedy ve smyslu malé sociální skupiny. V jiných významech bude vždy termín blíže specifikován buďto adjektivem – Marxistická třída, nebo opisem – třída podle Pierra Bourdieua. Ve

---

³⁷ GIDDENS, Anthony a SUTTON, Philip W., (ed)., *Sociologie*, Praha 2013, str. 403.

³⁸ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, str. 18.

zbývajících případech by význam měl být zcela jasný z kontextu například: třída IV.A na sušickém reálném gymnáziu byla vybavena novými židlemi.

Poměrně hojně budou v této práci užívány pojmy sociální (socioprofesní) kategorie, sociální skupina a sociální vrstva. Sociální kategorii *Velký sociologický slovník* definuje takto: *množina osob, které vykazují jeden, příp. několik společných shodných znaků, přičemž mezi těmito osobami neexistuje a obvykle ani není možná přímá interakce a komunikace.*³⁹ V této práci pak bude používána modifikovaná varianta a to socioprofesní kategorie, hlavním shodným znakem, respektive kritériem příslušnosti je zdroj příjmů, tedy profese živitele rodiny. Je možné předpokládat, že lidé vykonávající stejné zaměstnání, budou mít též podobné umístění v rámci grafu sociálního prostoru. Pro výzkum socioprofesního složení studujících jednotlivých škol bylo autorem stanoveno celkem dvacet socioprofesních kategorií.⁴⁰ Tyto kategorie jsou používány pro jemnou distinkci a jsou vyneseny v grafu sociálního prostoru.⁴¹ (Viz dále.) Nicméně v řadě případů jsou socioprofesní kategorie až příliš podrobné a hlavně ve vlastním textu by práce s nimi byla pro čtenáře dost náročná a nepřehledná. Z toho důvodu budou v této práci používány ještě dva další termíny sociální stratifikace. Jsou jimi sociální skupina a sociální vrstva.

Sociální skupina je definována poměrně volně: *skupina společenská též skupina sociální – v nejširším smyslu jakékoliv lidské seskupení, ať v reálném prostoru a na základě reálných interakcí, nebo na základě určitých kritérií, společenských znaků, v užším sociologickém smyslu pouze určitý typ takového seskupení, který není jednotlivými autory vymezen zcela jednoznačně.*⁴² To dává na jednu stranu poměrně velkou svobodu v užití tohoto termínu, zároveň právě vzhledem k jeho vágnosti je třeba termín před jeho použitím definovat. Pro potřeby této práce bude termín sociální skupina nadřazen socioprofesní kategorii, respektive sociální skupiny se budou ze socioprofesních kategorií skládat. Například sociální skupina dělnictvo se skládá z následujících socioprofesních kategorií: zemědělské síly, pomocní dělníci, dělníci, kvalifikovaní dělníci, mistři a dílovedoucí a zaměstnanci ve službách. Všechny tyto socioprofesní kategorie vykazují shodné prvky, díky kterým je možné je

---

³⁹ Heslo *kategorie sociální*, PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena, *Velký sociologický slovník I.*, Praha 1996, str. 478.

⁴⁰ Počet socioprofesních kategorií není konečný a je možné stanovit další. Do některých grafů bylo přidáno tři další socioprofesní kategorie. Aristokracie, jejíž pozice byla stanovena do oblastí grafu nad Svobodná povolání s vysokou mírou celkového kapitálu a jeho vyváženou strukturou. Další z nich byla Vysokoškolská učitelé, jejich pozice byla situována do levé horní části grafu a církev, jejíž pozice byla rovněž stanovena do pozice s převahou kulturního kapitálu.

⁴¹ Viz: Příloha I. Stratifikační systémy, Graf I. Socioprofesní kategorie.

⁴² Heslo *Skupina sociální*, PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena, *Velký sociologický slovník II.*, Praha 1996, str. 994.

zahrnout do nadřazeného pojmu sociální skupina. Celkem bylo pro tuto práci stanoveno šest sociálních skupin, které se částečně opírají o weberiánskou terminologii. Rovněž při jejich konstrukci byl použit graf sociálního prostoru Pierra Bourdieu, který je podrobně popsán níže v této kapitole. Sociální skupiny byly umísťovány do tohoto grafu podle předpokládané míry kulturního kapitálu (vlevo) a ekonomického kapitálu (vpravo) a podle celkové míry kapitálu (nahore, dole). Těmto pojmům bude rovněž věnována pozornost později.

Do první sociální skupiny spadá úřednictvo a to jak soukromé, tak státní, okresní i samosprávné, dále pak všechny kategorie učitelů občanských, měšťanských (později národních a základních) škol řídicích učitelů, ředitelů, středoškolských učitelů a profesorů. Do této skupiny rovněž patří státní zaměstnanci a to včetně pracovníků státních drah, pošty, policie, finanční stráž, armády a všech zaměstnanců státního byrokratického aparátu. Při stanovení příslušnosti do této skupiny bylo rozhodující nemanuální povolání, které je zpravidla odvislé od vzdělání. Předpokládá se, že tato sociální skupina má relativně vysokou držbu kulturního kapitálu a proto je situovaná v levé části grafu sociálního prostoru. Pro tuto sociální skupinu bude v této práci používán souhrnný název povolání veřejné služby, aby nebylo nutné stále vypisovat jednotlivé kategorie. Do druhé sociální skupiny spadají všechna povolání živnostníků, řemeslníků a obchodníků. Tato skupina je chápána weberiánsky jako maloburžoazie, tedy jako lidé vlastníci výrobní prostředky a zaměstnávající minimální počet námezdních zaměstnanců.⁴³ Do další skupiny spadají rodiny věnující se zemědělství a to v celé hierarchii tohoto odvětví, od domkařů a chalupníků, přes rolníky až k sedlákům, či majitelům a nájemcům velkostatků. Velkostatkáři pouze v případě, že se nejedná o pozemkovou šlechtu.

Do skupiny dělnictvo budou v této práci zařazováni všichni ti, kteří pracují v zaměstnaneckém poměru. Kromě dělníků sem spadají rovněž námezdní pracovníci v zemědělství, tovaryši a zaměstnanci v řemeslech a živnostech. Rovněž do této skupiny spadají kvalifikovaní dělníci, dílovedoucí a strojníci. Do další skupiny patří zástupci weberovské velkoburžoazie,⁴⁴ tedy vlastníci továren a velkoobchodníci, dále do této kategorie autor zařadil vrcholový management továren, finančníky a bankéře. Poslední sociální skupinu tvoří svobodná povolání, pro která je typické vysokoškolské, respektive univerzitní vzdělání, jako jsou lékaři, advokáti, nebo architekti.

---

⁴³ Heslo *Buržoazie*, PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena, Velký sociologický slovník I., Praha 1996, str. 139 – 140.

⁴⁴ Heslo *Buržoazie*, PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena, Velký sociologický slovník I., Praha 1996, str. 139 – 140.

Pojem vrstva je v: *sociologii nejobecnější kategorie, jejíž pomocí lze vyjádřit fakt vnitřního rozčlenění jakékoliv společnosti či skupiny bez dalších souvislostí, na rozdíl od takových kategorií jako je třída, mocenská elita, či statusová skupina. Vrstva je tvořena lidmi, o nichž předpokládáme, že je spojuje jistá podobnost, která může být sociálně významná.*⁴⁵ V této práci budou použity tři sociální vrstvy a to nižší, střední a vyšší vrstva. Do nižší společenské vrstvy spadají všechny socioprofesionální kategorie dělnictva a nejméně majetná socioprofesionální kategorie ze zemědělství, tedy domkaři. Střední vrstva pak zaujímá sociální skupinu veřejných služeb, (vyjma vrcholových státních zaměstnanců), maloburžoazii a socioprofesionální kategorie rolníci a statkáři. Nabízí se ještě dílčí dělení na staré střední vrstvy, což je maloburžoazie a středně velcí zemědělci a na nové střední vrstvy, což jsou povolání ze skupiny veřejných služeb. Graf sociálního prostoru nové a staré střední vrstvy je rozdělen vertikální osou. Někdy se bude s tímto termínem pracovat v plurálu, tedy jako střední vrstvy. Do vyšší sociální vrstvy náleží velkoburžoazie, svobodná povolání, vysocí státní zaměstnanci a středoškolské profesory. Výhodou těchto sociálně stratifikačních systémů oproti třídnímu pojetí, které v tomto kontextu (jako analytická kategorie) v textu příliš užívána nebude, je, že předpokládají sociální smír ve společnosti, na rozdíl od třídního pojetí, které předpokládá otevřený nebo alespoň latentní sociální antagonismus.

Vzhledem k tomu, že jednou ze zásadních teoretických inspirací pro tuto práci je Pierre Bourdieu, bude na tomto místě třeba upřesnit několik termínů, které ve své sociologii používá. Na prvním místě to je sociální prostor, který *konstruuje pomocí tří proměnných – objemu kapitálu, složení kapitálu a změn v objemu a složení kapitálu v čase.*⁴⁶ Podrobněji definuje sociální prostor Bourdieu *tak, že jsou v něm aktéři nebo skupiny rozmístěny podle pozic, stanovených statisticky na základě dvou principů diferenciací ... kapitálu ekonomického a kapitálu kulturního. Z toho plyne, že aktéři mají tím víc společného, čím blíže k sobě mají v těchto dvou dimenzích, a tím méně, čím jsou od sebe vzdálenější. Prostorové vzdálení na papíře odpovídá vzdálenosti společenské.*⁴⁷ Dále Bourdieu popisuje znázornění sociálního prostoru v diagramu, který byl uveřejněn v jeho knize *Distinkcion*⁴⁸ a ve zjednodušené formě rovněž v *Teorii Jednání*.⁴⁹ Rovněž tento diagram (graf) je pro potřeby

---

⁴⁵ Heslo *Vrstva*, PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena, Velký sociologický slovník II., Praha 1996, str. 1393.

⁴⁶ Heslo *Prostor sociální*, PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena, Velký sociologický slovník II., Praha 1996, str. 868.

⁴⁷ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, str. 13.

⁴⁸ BOURDIEU, Pierre, *Distinction, A Social Critique of the Judgement of Taste*, Cambridge 1996.

⁴⁹ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, str. 15.

této práce převzat. V přílohové části, pak jsou do tohoto diagramu vyneseni studující jednotlivých škol, které jsou v této práci zkoumány.

Tento diagram je rozložen ve dvou dimenzích. *V první dimenzi se aktéři dělí podle celkového objemu kapitálu, jehož různé druhy vlastní, a ve druhé dimenzi podle struktury tohoto kapitálu, to jest podle poměrného objemu různých druhů kapitálu, ekonomického a kulturního v jejich kapitálu celkovém.*⁵⁰ Ekonomický kapitál je kapitál v tradičním slova smyslu, jde tedy o peněžní bohatství, nebo vlastnictví výrobních prostředků.⁵¹ Kulturní kapitál je: *vtělený ve formě dlouhodobých dispozicích mysli a těla.*⁵² *Obsahuje osobnostní schopnosti, znalosti, vkus a preference člověka, jak se umíme pohybovat v sociálním prostoru. U tohoto druhu kulturního kapitálu záleží více než kde jinde na výchově a vzdělání, úspěšné socializaci a přijetí společenských norem.*⁵³ Tento typ kapitálu nabývá třech různých forem. Ve spojení s jednotlivcem (vtělený) se jedná o jeho obecný vzdělanostní charakter – akcent, dispozice, znalosti atd. Ve spojení s objektem se jedná o objektivizovaný kulturní kapitál. Jde o vlastnictví různých předmětů: knih, kvalifikací, nástrojů, slovníků atd. Třetí formou je kulturní kapitál ve spojení s institucí (institucionalizovaný): místa vzdělávání, univerzity, knihovny.⁵⁴ Podle Giddense se do institucionalizované formy kulturního kapitálu řadí i akademické tituly, zatímco podle Grenfella patří tento typ kapitálu mezi objektivizovaný kulturní kapitál.⁵⁵ Tato práce bude v tomto konkrétním případě vycházet z Giddense a o vysvědčeních, maturitách a akademických titulech bude pojednávat jako o institucionalizované formě kulturního kapitálu. Důležitým kritériem kulturního kapitálu je schopnost distinkce.⁵⁶

Sociální prostor ale může být diferencovaný i podle jiných kritérií (kapitálů), než pouze podle kulturního a ekonomického. *Sociální prostor je tedy třeba vidět jako strukturu diferencovaných postavení, z nichž každé je definováno místem, které zaujímá v rozdělení určitého druhu kapitálu.*⁵⁷ Tato práce bude brát v potaz dva další typy kapitálu a to kapitál sociální, který je *souhrn skutečných nebo potenciálních zdrojů, které jsou spojeny s vlastnictvím trvalé sítě více či méně institucionalizovaných vztahů vzájemné známosti a*

---

⁵⁰ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, str. 14.

⁵¹ GIDDENS, Anthony a SUTTON, Philip W., (ed.), *Sociologie*, Praha 2013 str. 771.

⁵² BOURDIEU, Pierre, *The forms of capital*, in: RICHARDSON, John, *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, New York 1986, str. 242. Dostupné online: [<https://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/bourdieu-forms-capital.htm>].

⁵³ GIDDENS, Anthony a SUTTON, Philip W., (ed.), *Sociologie*, Praha 2013, str. 771.

⁵⁴ GRENFELL, Michael, JAMES, David, *Bourdieu and Education: Acts of Practical Theory*, London 1998, str. 20.

⁵⁵ GIDDENS, Anthony a SUTTON, Philip W., (ed.), *Sociologie*, Praha 2013, str. 771.

⁵⁶ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, str. 16.

⁵⁷ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, str. 22.

*uznání - nebo jinými slovy, členství v skupině.*⁵⁸ Podobně o této problematice pojednává Karl Polanyi ve své zásadní práci *Velká transformace: člověk nejedná tak, aby uspokojil svůj individuální zájem na vlastnictví hmotných statků. Chová se tak, aby si zajistil sociální postavení, dosáhl sociálních zájmů. Hmotných statků si váží pouze natolik, na kolik mu umožňují tyto cíle plnit.*⁵⁹ Jinými slovy ekonomické zájmy jsou pro jedince doplňkem sociální interakce neboli členství ve skupině. Specifickou formou sociálního kapitálu je kapitál politický, který je získáván přes odborové a stranické aparáty, tedy členstvím v politických stranách. Tato forma kapitálu mohla zásadním způsobem nabýt důležitosti v období protektorátu, (například členství ve Vlajce), nebo později po únoru 1948, kdy významným politickým kapitálem mohlo být členství v KSČ, nebo proletářský původ, naopak buržoazní původ, nebo dřívější členství v jiných politických stranách mohlo být negativním politickým kapitálem. Diferenciační schopnost této formy kapitálu mohla být umocněna oficiálním odstraněním diferenciační schopnosti ekonomického kapitálu, tedy vlastnictví výrobních prostředků.

Habitus je dalším termínem, který Pierre Bourdieu ve své sociologii používá. Tento termín sám nevymyslel, ale dal mu nový význam. Habitus je podle Bourdieua *system trvalých, přenositelných dispozic, strukturovaných struktur majících sklon fungovat jako strukturující struktury. Objektivně regulovaných aniž by však byl produktem podřízenosti pravidlům, může být kolektivně organizovaný, aniž by byl produktem organizačního úsilí nějakého dirigenta.*⁶⁰ Jinými slovy, jedná se o soubor dispozic, které vedou k předpokladu určitého jednání a vnímání světa podle toho v jaké části sociálního prostoru se daný aktér nachází. Habitus není ani neměnný ani kolektivní, naopak je individualistický a neustále se mění, respektive dovytváří dlouhodobým působením objektivních struktur.⁶¹ Habitus je buď zcela, nebo částečně nereflektovaný. Aktér jedná, aniž by své jednání plně podroboval reflexi. Je dán sociálními podmínkami (specifickým historickým prostředím, strukturou a mírou kapitálů, tedy pozicí v sociálním prostoru) a tím výrazně ovlivňuje jednání. Jak již bylo zmíněno habitus lze změnit, nicméně má velkou „setrvačnost“ a aktéři si jej do velké míry uchovávají i

---

⁵⁸ BOURDIEU, Pierre, *The forms of capital*, in: RICHARDSON, John, *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, New York 1986, str. 242

⁵⁹ POLANYI, Karl, *Velká transformace*, Brno 2006, str. 51..

⁶⁰ RŮŽIČKA, Michal, VAŠÁT, Petr, *Základní koncepty Pierra Bourdieu, pole – kapitál – habitus*, Antropowebzin (6) 2011, č 2, dostupné online:

[https://www.academia.edu/2186590/Z%C3%A1kladn%C3%AD_koncepty_Pierra_Bourdieu_pole_kapit%C3%A1l_habitus_The_fundamental_concepts_of_Pierre_Bourdieu_field_capital_habitus], str. 131.

⁶¹ RŮŽIČKA, Michal, VAŠÁT, Petr, *Základní koncepty Pierra Bourdieu, pole – kapitál – habitus*, Antropowebzin (6) 2011, č 2, dostupné online:

[https://www.academia.edu/2186590/Z%C3%A1kladn%C3%AD_koncepty_Pierra_Bourdieu_pole_kapit%C3%A1l_habitus_The_fundamental_concepts_of_Pierre_Bourdieu_field_capital_habitus], str. 131.

při horizontálním i vertikálním sociálním posunu. Skrze což jsou snadno „odhaleni“ jako heteronomní jedinci, kteří do daného pole „nepatří.“

Pierre Bourdieu nepatří mezi strukturalisty, kteří struktury chápou jako fundamentální a transcendentální, které prostupují kulturami a časem a jsou vnímané jako lidské myslí vrozené.⁶² Takto chápe struktury například Levi-Strauss, ze kterého Bourdieu sice vychází, nicméně struktury chápe odlišně. Pro Bourdieu je *struktura dynamická a dialektická. Projevuje se ve spojení a mezi objektivními a subjektivními stupni lidského potenciálního jednání, ve spojení které je strukturované a strukturující.*⁶³ Tento dialektický vztah mezi subjektivním a objektivním přebírá Bourdieu z Husserlovy fenomenologie.⁶⁴ Jednoduše řečeno nelze oddělovat sociální strukturu od aktérů, kteří danou strukturu neustále spoluvytváří svým jednáním.

Na závěr této kapitoly je třeba uvést ještě několik slov k názvům středních škol. V některých segmentech středního školství docházelo k poměrně častým změnám názvů, které se pro daný segment škol používaly, obvykle se tak dělo po školních reformách nebo po úpravách studijních plánů. Pro zjednodušení a jako slovo nadřazené používané pro celý středoškolský segment se zde uplatňuje následující terminologie: střední školy všeobecného vzdělávání označují reálky a všechny typy gymnázií, tedy střední školství v dobovém smyslu slova. Střední odborné školy označují specializované školy ukončené maturitou. K největšímu zobecnění došlo v případě „pokračovacích škol“ tento termín je používán pro všechny průmyslové, živnostenské učňovské a základní odborné školy.

I. 2. Prameny a literatura

Po základních pojmech, které budou tuto práci provázet, je třeba osvětlit primární a sekundární zdroje, ze kterých čerpá. Tato práce vznikala na základě fondů několika archivních muzejních a knihovních pracovišť. Nejvíce archiválií, které byly v této práci využity, pocházejí z fondů Státního okresního archivu Klatovy. Zde se nacházejí fondy jednotlivých zkoumaných škol, fondy samospráv, okresních institucí i spolků, pojících se nějakým způsobem ke školství. Fond živnostenské školy ve Staších vlivem správní reformy připadl do Státního okresního archivu Prachatic. Oblastní archiv v Plzni byl využit pro výzkum živnostenské a obchodní komory. Národní archiv poskytl neocenitelné fondy zemské školní

---

⁶² GRENFELL, Michael, JAMES, David, *Bourdieu and Education: Acts of Practical Theory*, London 1998, str. 13.

⁶³ GRENFELL, Michael, JAMES, David, *Bourdieu and Education: Acts of Practical Theory*, London 1998, str. 13.

⁶⁴ GRENFELL, Michael, JAMES, David, *Bourdieu and Education: Acts of Practical Theory*, London 1998, str. 13.

rady a ministerstva školství. Opomenout nelze ani Muzeum Šumavy, jeho pracoviště Sušice a Kašperské Hory, které doplnily archiválie o lokální tiskoviny, noviny, hmotné prameny i literaturu místní provenience. Odborná literatura byla čerpána hlavně z fondů Národní knihovny v Praze a Österreichische Nationalbibliothek, která svým vynikajícím projektem digitalizovaných novin s fulltextovým vyhledáváním, velmi usnadnila práci s německojazyčnými periodiky. Podobně zdařilý projekt má též oblastní archiv Plzeň, který na svém webu www.portafontium.eu zpřístupňuje veškeré dochované kroniky, matriky a další podobné archiválie.

Nejdůležitějším typem primárních pramenů, které byly v této práci využity, jsou *Třídní výkazy (katalogy)*. Tento typ pramene se pro potřeby této práce jevil od počátku jako ideální. Nacházejí se v nich údaje o studujících dané školy. Kromě konkrétních známek a kázeňských deliktů, obsahuje třídní výkaz zpravidla informace o stáří, jazyku, náboženství, místu narození, bydlišti a předchozím vzdělání daného jedince. Postupně se v třídních výkazech všech zkoumaných typů škol⁶⁵ začal uvádět i údaj o stavu, nebo povolání otce. To je údaj z hlediska rekonstrukce sociálního složení tříd krucíální. Ze třídních výkazů tak lze relativně snadno získat informace o genderovém, nacionálním a sociálním složení školních tříd. Zároveň je možné zkoumat úspěšnost studujících a to komparací výkazů z první a poslední třídy studia daného ročníku. Rovněž je touto metodou možné sledovat též fluktuaci studujících. Navíc u třídních výkazů hospodářských škol byl uveden i údaj o výměře pozemků, které rodina studujícího obhospodařovala.

Nespornou výhodou tohoto typu pramene je jeho velmi široká možnost komparace. Distribuci třídních výkazů (katalogů) zaštiťovalo „ministerstvo školství,“ z toho důvodu, obsahují naprosto shodné údaje napříč celým Předlitavskem, či pozdějším Československem. Relativně dobrá je i možnost komparace v čase, a to proto, že dané sady výkazů se používaly po dlouhá časová období a ke změnám docházelo pouze výjimečně. Nejproblematictější se v tomto ohledu jeví období od roku 1948 – 1953, kdy byl celý vzdělávací systém zasažen dvěma zásadními a několika dílčími školními reformami. Sledovat studium některých ročníků je tak velmi náročné a někdy zcela nemožné. Dalším velmi limitujícím problémem této archiválie je, že podléhá zákonu o ochranně osobních údajů. Tudíž ji badatel nesmí žádným způsobem reprodukovat, což enormním způsobem prodlužuje heuristickou fázi práce přímo v archivu. Navíc v květnu 2018 vyšla zpřísnující směrnice GDPR, která pravděpodobně práci s tímto

---

⁶⁵ Třídní výkazy (katalogy) reálků a gymnázií tento údaj obsahovaly po celé období, kterému se tato práce věnuje. Třídní výkazy Pokračovacích živnostenských škol jej začaly uvádět až od školního roku 1926 – 1927.

typem archiválie ještě zpřísní.⁶⁶ Při práci s konkrétními třídními výkazy zkoumaných škol se projevil ještě jeden problém, a to necitlivé zacházení s archiváliemi, zejména v případě německých středních škol, které byly po roce 1945 uzavřeny. Toto divoké období se neblaze podepsalo na fyzickém stavu archiválií. Třídní výkazy se u těchto škol bohužel nedochovaly kompletní a stejně neblahý osud postihl i zbytek školních archivů, ze kterých se v některých případech příliš nedochovalo.

Dalším pramenem ze školního prostředí jsou školní kroniky. Školy měly povinnost kroniku vést, nicméně ne ve všech případech se kroniky dochovaly, tristní je situace v případě německých středních škol, u kterých těchto archiválií k dispozici příliš není. Tento pramen rozhodně není tak unifikovaný jako třídní výkazy. Velmi záleží na konkrétním autorovi a jeho zainteresovanosti na věci. Obecně se dá říci, že kronika sušické reály a gymnázia je vedena s největší pečlivostí a zájmem. Rovněž obsahuje fotografickou přílohu. Naopak kroniky živnostenských škol jsou často vedeny pouze jako doplněk, nebo součást kronik těch škol, pod kterými fungovaly. V tom případě je často tvoří pouze lakonické poznámky o počtech nastoupivších učňů. O nepříliš velkém zájmu o živnostenské školy svědčí i to, že v některých kronikách se nevyskytuje ani záznam o zrušení těchto škol.

Školní kroniky rovněž často trpí „mezerovitostí.“ A to v případě, že se nenašla náhrada za původního autora a v kronice po několik let (až desítek let) nikdo nepokračoval. Na první pohled je v tomto typu pramenu vidět různá míra kulturního kapitálu jejich autorů i jednotlivých typů škol. Jasně patrná je též tendenčnost tohoto pramene a to hlavně v případě velkých politických změn, kdy například učitelé glorifikující císaře pána plyně přecházejí v glorifikaci Masaryka. Nicméně kroniky mohou osvětlit okolnosti vzniku, změn nebo zániku daných ústavů, které z oficiálních dokumentů dané instituce patrné nejsou. Zároveň poskytují informace o pedagogích a neocenitelné jsou v případě studia každodennosti, respektive cyklu školního roku. Kromě školních kronik byly v této práci použity i kroniky obecní. Ty mohou informace o školních zařízeních v obci doplnit, poodhalují vztah obce a školy a přinášejí informace o významných událostech se školami spojenými, jako bylo otevírání nových školních budov, či festivity, kterých se školy účastnily.

Fondy jednotlivých škol, kromě výše zmiňovaných pramenů obsahují většinou další archiválie. Jejich význam pro tuto práci byl již spíše doplňkový. *Zápisy z pedagogických rad* nabízejí pohled do toho, jak škola fungovala, jak se dařilo plnit edukační plán a jaké kázeňské

---

⁶⁶ V době, kdy byla tato práce dokončována, vstoupila vyhláška v platnost a její dopad nebyl ještě zcela jasný.

delikty museli pedagogové řešit. *Podací protokoly* odhalují komunikaci dané školy se státními institucemi i mezi sebou navzájem. Dále se v těchto fondech někdy objevují prameny ohledně stavby, nebo adaptace budov, plány, účty nebo fotografie ze stavby. Někdy se též dochovaly pracovní karty učitelů. Obě reálné školy a hospodářská škola v Sušici vydávaly tištěné ročenky. Ty jsou skvělou ukázkou toho, jak se škola chtěla prezentovat a co považovala za podstatné, někdy tento typ pramene obsahuje též fotografie, nebo kulturní část se články na různá témata. Velmi cenné jsou pak statistické údaje, které jsou samozřejmou součástí těchto ročenek. Své ročenky vydával též spolek pro podporu chudých studujících, v té je uváděn seznam přispěvatelů a hospodaření této instituce. Školní fondy nabízejí i jiné typy archiválií, například účetnictví školy, hlavní knihy, seznamy žáků, nebo výsledky přijímacích zkoušek. V některých případech se dochovaly též fotografie, nejčastěji skupinové fotky učitelských sborů, samostatné fotografie učitelů nebo momentky z festivit nebo kulturních událostí.

Kromě fondů jednotlivých škol, byly pro tuto práci využity též prameny samosprávných a okresních institucí i prameny centrální provenience. Žádosti o zřízení škol a hlavně peripetie spojené s výstavbou budov řešila obecní zastupitelstva Sušice a Kašperských Hor. V obou případech zápisy ze zasedání samospráv přinesly cenné informace. Naopak fond okresní školní rady byl velkým zklamáním, přestože pro jiné kvalifikační práce se tyto fondy jeví jako velmi přínosné. Okresní školní rada pro sušický školní obvod není dochována v příliš dobrém stavu, přičemž část fondu je pokládána za ztracenou. Tento fond je v současné době uspořádáván. Elenchy archiváliím prakticky vůbec neodpovídají a zápisy z porad okresní školní rady jsou dochovány jen velmi torzovitě a pouze pro období, které předchází zřizování středních škol v politickém okresu Sušice, takže jsou pro potřeby této práce prakticky nepoužitelné. Tento stav je shodný pro obě okresní školní rady a to jak pro okresní radu pro školy s českou vyučovací řečí, tak pro školy s německou vyučovací řečí. Naopak díky fondu okresního zastupitelstva se podařilo doplnit množství studujících, kteří ze sušického okresu odcházeli za studiem, i některé další informace k vývoji školství na Sušicku. Rovněž tento fond poskytuje množství informací k fungování škol a různých samosprávných či zemských institucí a výborů, které měly tyto školy na starosti a jejichž komunikaci tyto prameny zachycují.

Další prameny okresní provenience, které byly v této práci využity, jsou *dotazníky pro vydání pracovního průkazu*. Ty byly distribuované úřady ochrany práce lidem, kteří v danou chvíli byli bez zaměstnání. Úřady ochrany práce vznikly až v době protektorátu, takže dotazníky pokrývají relativně krátké období konce čtyřicátých let. Kromě základních informací o daném

zájemci o zprostředkování práce se v této archiválii uvádí i školy, kterými daný jedinec prošel a všechna předchozí povolání. Díky tomu je možné rekonstruovat sociální trajektorii jedince, což byl pro kapitoly zabývající se sociální dynamikou, respektive sociální mobilitou velmi důležitý pramen.

Relativně malou pramennou výtěžnost nabídly fondy dochovaných živnostenských společenstev. Předpoklad byl takový, že na dobrém fungování živnostenských škol budou mít velký zájem a tudíž budou tento typ školství výrazně podporovat. Na schůzích budou diskutovat o potřebách vzniku těchto škol, či naopak protestovat proti jejich rušení. Tento předpoklad se ale nepotvrdil. Na schůzích živnostenských společenstev bylo školství okrajovým tématem. Do zápisů ze schůzí živnostenských společenstev se živnostenské školy dostaly zpravidla pouze v souvislosti se schvalováním finančního příspěvku na podporu těchto vzdělávacích institucí. Ten byl sice zpravidla každoroční, ale prakticky zanedbatelný. Zápisy ze schůzí sušického odboru NJP ukázaly, jakým způsobem se tento nacionalistický spolek angažoval ve prospěch zřízení sušické reálky. Jak je popsáno v příslušné kapitole, nepatřila tato otázka opět mezi kruciólní témata tohoto spolku.

Finanční podporu živnostenských škol řešila též obchodní a živnostenská komora v Plzni. Tento velký, avšak přehledně uspořádaný fond obsahuje velké množství informací k živnostenskému školství. V obecné rovině obsahuje všechny vyhlášky, nařízení i rozsáhlou diskuzi k připravovaným reformám učňovského školství. Zároveň ale tento fond obsahuje i cenné informace ke konkrétním živnostenským školám. Ty k žádosti o finanční podporu přikládaly statistické podklady z aktuálního školního ročníku o počtech studujících i oborech, kterým se věnují.

Velmi přínosné byly archiválie centrální provenience, hlavně z fondů zemské školní rady. V první řadě je třeba podotknout, že i přesto, že o školství na Sušicku již vzniklo několik publikací, žádný z autorů tento typ pramenů nevyužil, přitom nabízejí naprosto zásadní vhled do zákulisí vyjednávání vzniku škol všeobecného vzdělání. Zachycují komunikaci mezi žádajícími městy a zemskou školní radou, přípisy úředníků, kteří záležitost projednávali i návrh smlouvy a rozhodnutí o zřízení reálek v Sušici a Kašperských Horách. Nicméně jistým problémem tohoto fondu je jeho nesmírný rozsah v řádu stovek kartonů. Fond je sice uspořádán a existuje k němu inventář, nicméně jednotlivé kartony vnitřně příliš strukturované nejsou a obsahují archiválie z delšího časového období i různých agend, které zemská školní rada vedla. V kombinaci se striktním badatelským řádem Národního archivu, který umožňuje

vypůjčit pouze pět archivních jednotek za návštěvu, činí práci s tímto fondem poměrně náročnou.

Tištěné prameny

Jak již bylo zmíněno výše, některé školy – konkrétně reálka v Kašperských Horách, reálka/gymnázium v Sušici, hospodářská škola v Sušici a Škola pro zpracování dřeva v Kašperských Horách – vydávaly své výroční zprávy, ve kterých se nacházejí jak statistické údaje, tak popis festivit, kulturních akcí, školní i mimoškolní činnost žáků a učitelů, organizaci školního roku, někdy obsahují též články o historii, či kultuře, kroniku školy za příslušný rok, nebo fotografie. Vlastní výroční zprávy vydával též spolek pro podporu chudých studujících, ty se ale nedochovaly v kompletní řadě. Velké množství tiskovin vztahujících se ke zkoumaným školám bylo nalezeno ve fondu Archiv města Sušice, soudobá dokumentace.

Dalším tištěným pramenem, který byl pro tuto práci využit, byla periodika. V první řadě místní sušické noviny, které ve zkoumaném období nesly název *Svatobor*⁶⁷ a *Sušické listy*,⁶⁸ tato dvě periodika byla procházena soustavně po ročnících. Snahou bylo zjistit, jakým způsobem se školy, jejich studující a profesori „prolamují“ do veřejného prostoru buď jako autoři, nebo zadavatelé článků, či aktéři při různých festivitách, případně kauzách. Dalším úkolem bylo, zjistit zda pokus o zřízení škol, stavba budov, nebo jejich uzavírání nepolarizují společnost a nevzniká kolem těchto témat veřejná diskuze. Velká pozornost byla věnována též studentskému časopisu *Bod varu*,⁶⁹ který sice vycházel pouze dva roky, nicméně je to vrchol studentské mimoškolní činnosti. Díky aplikaci rakouské národní knihovny a fulltextovému vyhledávání, bylo možné projít velké množství, digitalizovaných německých novin. Nejvíce článků o Kašperských Horách a jejich školách se vyskytovalo v *Pilsner Tagblatt*⁷⁰ a *Deutsch Bohmerwald*.⁷¹

Literatura

Při pohledu na obrovské množství ať starší či současné literatury k tématu školství, je na první pohled patrné, že toto téma je velmi frekventované. Důvod je zcela zřejmý, toto téma je zásadní otázkou politickou, sociální i národnostní a je silně emotivní, protože se v něm jedná

⁶⁷ *Svatobor, časopis pro zábavu a poučení*, Sušice, 1881-1915.

⁶⁸ *Sušické listy, místní orgán České státoprávní demokracie*, Sušice, 1918-1941.

⁶⁹ *Bod varu, nepolitický studentský měsíčník*, Sušice, Strakonice 1931-1932.

⁷⁰ *Pilsner Tagblatt*, Plzeň 1899 – 1938.

⁷¹ *Deutsch-Böhmerwald, deutsch-nationales Blatt für den Böhmerwald*, Prachatice, 1906-1912.

o děti, tedy o budoucnost. A to budoucnost jednotlivce, rodiny, sociálních skupin, tříd, národů, států i vzdělanosti v širokém kontextu kultury, civilizace a obecně lidství. Zástupci všech těchto skupin mají potřebu se k této problematice vzdělání a školství vyjadřovat, kritizovat a prosazovat své zájmy.

V literatuře o školství je možné identifikovat několik diskurzů.⁷² Prvním z nich je historický. Jedná se o historii školství jako takového. Knihy o historii školství vznikaly před, během i po zkoumaném období a samozřejmě vznikají i v současnosti. Pro tento diskurz je typické, že vývoj školství popisují v paradigmatu modernizace tedy jako neustále se rozšiřující a zlepšující míru vzdělanosti. Případně tendenčně kritizují bývalý stav školství například jako odnárodňující, nebo buržoazní a tím pádem sociálně eliminační a opěvují „aktuální“⁷³ stav školství, který dřívější křivdy napravil.

Základním dílem o dějinách školství, které v žádném případě nelze přehlédnout, je čtyřsvazkový *Vývoj a dnešní soustava školství*⁷⁴ od Otakara Kádnera. Dějinám „domácího“ rakouského a československého školství se věnuje první díl, další díly se věnují školství ostatních evropských zemí. Přesto, že tento opus začal vznikat až za první republiky, není prvoplánově tendenční. Kádner korektně popisuje rakouský a československý školský systém a jeho změny. Nedostatky věcně komentuje, progresivní a kladné stránky tohoto systému neváhá pochválit. Díky obrovské erudici je schopen komparace školských systémů napříč Evropou, což je obrovským kladem této práce.

Stejný autor vypracoval kapitolu o školství pro *Československou vlastivědu*.⁷⁵ Tento mnohasvazkový projekt Masarykovy akademie práce vycházel na přelom dvacátých a třicátých let a je neocenitelným zdrojem poznání z mnoha segmentů československého státu a společnosti. Jeho vypracování dostali na starost vysokoškolské odborníci a akademici. Vzhledem k tomu, že se jedná v podstatě o propagační dílo, je třeba počítat s jistou tendenčností, ta ale není nijak „do očí bijící.“ Kádnerův text o školství organicky vychází z „Vývoje“, částečně je textově shodný. Nicméně tento text nabízí hutný a poměrně přehledný popis vývoje a struktury československého školského systému ve všech jeho segmentech včetně kontinuit a diskontinuit s rakouským školským systémem.

---

⁷² V tomto konkrétním případě je termín diskurz užíván v jeho „základní“ podobě, tedy jako téma dialogu.

⁷³ Rozumí se období vzniku knihy.

⁷⁴ KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Praha 1929-1938.

⁷⁵ *Československá vlastivěda*, Praha 1929-1936.

Ještě z dob monarchie pochází přehledové *Dějiny školství rakouského*,⁷⁶ jejichž autorkou je středoškolská profesorka Marie Fabianová, knihu ale vydala pod pseudonymem Abby Faimonová. Zatímco Kádner postupuje při popisu školství po jednotlivých segmentech, Fabiánová se zaměřuje na ministry školství a jejich činnost. Ze stejného období jako práce Marie Fabiánové, pochází též *Školy české, obraz jejich vývoje a osudů*⁷⁷ od Jana Šafránka, ve srovnání s výše zmiňovanými pracemi je Šafránkovo dílo nejvíce ovlivněno českým nacionalismem. Další knihy o historii školství na našem území vyšly již v období reálného socialismu a jsou plně poplatné době svého vzniku. Jedná se o: *Vývoj vzdělání a školství v Československu*⁷⁸ od sovětského autora Michaila Nikolajeviče Kuzmina, a mnoha svazková práce Josefa Cacha: *Výchova a vzdělání v českých dějinách*.⁷⁹ Obě tyto práce reflektují pouze situaci ve školství, před nástupem komunismu, tedy období monarchie, první republiky a protektorátu, přičemž ke školství jsou velmi kritičtí. Kritika je vedena hlavně z ideologických pozic, což práci s těmito studii výrazně komplikuje. Podobně ideologicky zbarvená je též práce kolektivu autorů *Dějiny školství v Československu 1945 – 1975*.⁸⁰ Tato práce opěvuje porážku buržoazního školství po roce 1948 a pro školství po tomto datu má jen slova chvály. Absence jakékoliv kritiky nebo reflexe školství z období reálného socialismu tuto práci výrazně devaluje.

Silná tendenčnost se ale netýká všech studií o historii školství, které vznikaly v období reálného socialismu. Například *Vývoj učňovského školství v Československu*⁸¹ od Zdeňka Černoorského je velmi kvalitní prací. Velkým přínosem je, že se tato kniha věnuje většinou opomíjenému segmentu pokračovacího, živnostenského a učňovského školství. Tématu se navíc věnuje bez přehnané tendenčnosti, přestože „příběh“ učňovského školství popisuje z marxistických pozic, není to závažným problémem. Autor je schopen ocenit pozitivní změny učňovského školství ať už k nim došlo v období, monarchie, „buržoazní“ první republiky, nebo dokonce za protektorátu. Zároveň kriticky hodnotí vývoj tohoto segmentu školství po roce 1948 a nezastírá problémy a těžkosti, které odborné školství v tomto období vykazovalo.

Do historického diskurzu patří též velice široce zastoupený „žánr“ výročních publikací, almanachů a ročenek, které pojednávají o historii konkrétních škol. Tento typ historické práce

---

⁷⁶ FAIMONOVÁ, Abby, *Dějiny školství rakouského od nejstarších dob až po rok 1848 I[-II]*, Karlín 1912.

⁷⁷ ŠAFRÁNEK, Jan, *Školy české, obraz jejich vývoje a osudů*, I. svazek, Praha 1913.

⁷⁸ KUZMIN, Michail Nikolajevič, *Vývoj školství a vzdělání v Československu*, Praha 1981.

⁷⁹ CACH, Josef, *Výchova a vzdělání v českých dějinách*, díly I. – VI., Praha 1988-1996.

⁸⁰ BOHÁČ, Antonín, *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, 1. díl, Praha 1982.

⁸¹ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973.

se stal téměř povinnou součástí okrouhlých výročí snad všech středních škol všeobecného vzdělání na našem území. Součástí těchto „almanachů“ zpravidla bývají stati o historii školy, někdy též o historii města, zdravotice významných osobností, fotografie. Poměrně často bývají připojené i vzpomínky pamětníků z řad pedagogů i někdejších studentů, a zpravidla u již dříve vydaných pamětních spisů bývá též seznam absolventů. Z tohoto typu literatury byl pro potřeby této práce nejvíce využíván almanach *65 let střední školy v Sušici*,⁸² sice již letitá jubilejní publikace, která však obsahuje velké množství cenných informací o historii školy, vzpomínky studujících a seznam absolventů i s jejich povoláním, což umožnilo porovnat jejich posun v rámci sociálního prostoru. Na druhou stranu stati o vzniku školy a její historii jsou silně tendenční a plně konformní s doktrínou marxismu – leninismu. Do stejného druhu literatury patří též: *Almanach Gymnázium Sušice 1906 – 1996*,⁸³ *Stopadesát let píseckého gymnázia 1778 – 1928*,⁸⁴ *Šedesát let Jirsíkova gymnázia v Českých Budějovicích*,⁸⁵ *Almanach k 190. výročí založení gymnázia Jaroslava Vrchlického v Klatovech*⁸⁶ a *Almanach ke 200 letému výročí založení Gymnázia Jaroslava Vrchlického v Klatovech*.⁸⁷

Ve zkoumaném období vzniklo rovněž značné množství publikací a propagačních textů, jejichž cílem bylo informovat o připravovaných, nebo probíhajících změnách, či reformách školství. Měly rozšiřovat povědomí veřejnosti o jednotlivých typech škol a uplatnění jejich absolventů, nebo poukázat na činnost ministerstva, nebo dalších školských institucí. Příznačné pro tento typ literatury je, že jeho autory byli příslušníci vzdělávacího pole, kteří do dané problematiky měli rozsáhlý vhled. Většina z těchto publikací je v této práci citována pouze okrajově, protože tato problematika není hlavní náplní této práce, ale za pozornost tyto publikace rozhodně stojí. Z iniciativy oficiálních míst vznikly publikace: *Československá národní čítanka*,⁸⁸ *Abeceda školské reformy*,⁸⁹ a *Činnost ministerstva školství a národní osvěty za první desetiletí*,⁹⁰ a rovněž *Střední školství v prvních deseti letech Československé*

---

⁸² PROCHÁZKA, František, (ed.), *65 let střední školy v Sušici, 1906-1971*, Sušice 1971.

⁸³ PRINC, Pavel, (red.), *Almanach Gymnázium Sušice 1906 – 1996*, Sušice 1996.

⁸⁴ *Sto padesát let píseckého gymnázia, 1778-1928*, Písek 1928.

⁸⁵ *Šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích, 1868-1928*, České Budějovice 1928.

⁸⁶ ŠMÍD, Josef, (ed.), *Almanach k 190. výročí založení Gymnázia Jaroslava Vrchlického v Klatovech*, Klatovy 2002.

⁸⁷ ŠPÁD, Štěpán, (ed), *Almanach k 200. výročí založení Gymnázia Jaroslava Vrchlického v Klatovech, Klatovy 2012*.

⁸⁸ MERHOUT, Cyril, (ed.) a NĚMEC, Bohumil, (ed.) *Československá národní čítanka, sborník statí k desátému výročí Republiky Československé*, Praha 1928.

⁸⁹ ZINSMEISTER, Rudolf a KANTOVÁ, Anna, *Abeceda školské reformy, informační brožura se soupisem literatury pro vzorové (reformní) školy a pro studium školské reformy*, Praha 1938.

⁹⁰ *Činnost ministerstva školství a národní osvěty za první desetiletí*, Praha 1928.

republiky po stránce organizační.⁹¹ Tyto práce měly informovat o chystajících se změnách ve školství, respektive rekapitulovaly práci ministerstva v prvním deceniu Československa. Z odborných informativních publikací, které nevznikly z popudu oficiálních míst, ale z iniciativy jednotlivce, spolků či školských zájmových organizací byly v této práci využity: *Deset úvah o středním školství*,⁹² *Úvahy o střední škole*,⁹³ *Střední školství národnostních menšin*,⁹⁴ *Veškeré druhy našich středních škol*,⁹⁵ *Klasická studia na středních školách*,⁹⁶ *Reálné gymnázium*,⁹⁷ *Průmyslové a odborné školství*,⁹⁸ a *Pokračovací a odborné vzdělávání*,⁹⁹ *Za českou osvětu*.¹⁰⁰ Jak vidno, potřeba vstupovat do veřejného prostoru se středoškolskou tematikou byla ve zkoumaném období značně veliká.

Dalším diskurzem je diskurz reformistický.¹⁰¹ Členové školského pole, odborníci a „odborníci“ napříč časovou osou školský systém kritizovali a kritizují jako nevyhovující, zastaralý, neodpovídající potřebám soudobé společnosti a požadují jeho modernizaci, nebo naopak návrat ke starým osvědčeným vzdělávacím postupům a principům. U literatury, která vznikala ve zkoumané době, se často reformní diskurz doplňuje s požadavky národnostními nebo sociálními. Jinými slovy se školský systém, zvláště pak střední a vysoké školství, jeví těmto autorům jako diskriminační pro příslušníky národnostních menšin nebo pro sociální skupiny situované nízko v rámci sociálního prostoru. Opět je třeba konstatovat, že cílem této práce nebylo zkoumat reformní snahy či dopad reform, které školský systém zasáhly. Ale pro úplnost jsou zde některé z reformních publikací uvedeny: *Pro státní jednotnou školu*,¹⁰² *O reformě středních škol*,¹⁰³ *Nutná reforma pokračovacího školství*,¹⁰⁴ *O školské reformě*,¹⁰⁵ *Reforma středoškolská z českého hlediska*,¹⁰⁶ *Nová střední škola*.¹⁰⁷

---

⁹¹ NEUHÖFER, Rudolf, *Střední školství v prvních deseti letech Československé republiky po stránce organizační*, Praha 1928.

⁹² NEUHÖFER, Rudolf, *Deset úvah o středním školství*, Praha 1930.

⁹³ KRAMÁŘ, Oldřich, *Úvahy o střední škole*, Praha 1902.

⁹⁴ ČAPEK, Emanuel, *Střední školství národnostních menšin v českých zemích*, Praha 1937.

⁹⁵ HULÍK, Vojtěch, *Veškeré druhy našich středních škol, (gymnasia, reálky, reálná gymnasia, reformní reálná gymnasia, lycea) a oprávněnost jejich absolventů*, Praha 1909.

⁹⁶ DURDÍK, Jaroslav, *Klasická studia na středních školách*, Praha 1880.

⁹⁷ ŠAFRÁNEK, Jan, *Reálné gymnázium, obraz jeho vzniku, vývoje a osudů, přehled jeho učebních osnov*, Praha 1913.

⁹⁸ ROSA, Arnošt, JINDRA, Jaroslav, *Průmyslové a odborné školství v Republice československé*, Praha 1928.

⁹⁹ ADÁMEK, Karel, *Pokračovací a odborné vzdělávání*, Praha 1890.

¹⁰⁰ ŠAFRÁNEK, Jan, *Za českou osvětu, obrázky z dějin českého školství středního*, Praha 1898.

¹⁰¹ STROUHAL, Martin, *Teorie výchovy, k vybraným problémům a perspektivám jedné pedagogické disciplíny*, Praha 2013.

¹⁰² BYDŽOVSKÝ, Bohumil, *Pro státní jednotnou školu*, Praha 1947.

¹⁰³ BENEŠ, Antonín, *O reformě středních škol*, Praha 1908.

¹⁰⁴ ČERNÝ, Eduard, *Nutná reforma pokračovacího školství*, Praha 1906.

¹⁰⁵ BENEŠ, Edvard, *O školské reformě*, Praha 1947.

¹⁰⁶ DRTINA, František, *Reforma středoškolská z českého hlediska*, Praha 1909.

Třetím diskurzem je diskurz pedagogický. Kromě praktických knih pro učitele, které si dávají za cíl zlepšit proces vzdělávání, jinak řečeno mají učitelé osvětlit „jak lépe učit,“ lze do této kategorie literatury zahrnout i pedagogicko-filozofické spisy a díla z příbuzných oborů. Tedy jakési filozofické pozadí, nebo „intelektuální nadstavbu“ pedagogiky. Počet takových prací byl již ve zkoumaném období velmi vysoký. Vydávány byly jak práce místních autorů, tak překlady světových odborníků. Poměrně brzy byla do češtiny přeložena například část díla amerického psychologa Stanleyho Halla: *Vybrané stati pedopsychologické a pedagogické*, což svědčí poměrně úzkých vazbách československých humanitních vědců na autory celosvětového významu. Za pozornost stojí práce tuzemských pedagogů Petra Durdíka a Josefa Durdíka: *Paedagogika pro střední školy*,¹⁰⁸ *Karakter*,¹⁰⁹ *Psychologie pro školu*¹¹⁰ či *O poměru pedagogiky k ostatním naukám*.¹¹¹

Velmi zajímavá je práce Jana Uhera *Středoškolský student a jeho svět*. V tomto případě se jedná o velmi komplexní psychosociální profil prvorepublikových studentů. Kniha je rozdělena na tři části. První se věnuje osobnosti studenta a řeší otázky dospívání, včetně sexuality, pochybností dospívajících, zájmů i otázky smyslu života. Druhá část se pak zabývá interakcí studenta a prostředí. Řeší jeho vztah k rodině, začlenění studenta do společnosti, přátelství, první lásky. Ve třetí části pak věnuje pozornost kulturním zájmům studentstva: literatuře, filmu, i náboženství. V roce 1929 vyšla excelentní sociologická studie: *Školní prospěch a sociální poměry dítěte*, jejíž autorkou je Marie Nečásková-Poubová. Ta dává do souvislosti neúspěch žáků ve škole s jejich špatným sociálním a ekonomickým zázemím. V podstatě tedy pracuje se sociální reprodukcí sociálních skupin s nízkou mírou kulturního a ekonomického kapitálu. S trochou nadsázky je možné konstatovat, že Pierra Bourdieho s touto teorií předběhla téměř o padesát let.

Tento diskurz pedagogické literatury zažívá v poslední době obrovský rozmach. Bohužel jednoznačně za cenu devalvace celého pole takto orientované literatury, kdy nesporně kvalitní vědecká díla zapadají v návalu popularizačních a pseudovědeckých příruček. Asi nejvýznamnějším hráčem v rámci tohoto pole je nakladatelství Grada, které množství nových různě kvalitních publikací z prostředí pedagogiky doslova chrlí každým rokem. Navíc díky masmédiím starého i nového typu získali často samozvaní „odborníci“ velké množství informačních kanálů a platforem, kde mohou svévolně kritizovat současný stav školství,

---

¹⁰⁷ ČAPEK, Emanuel, *Nová střední škola: rodičům a učitelům*, Praha 1930.

¹⁰⁸ DURDÍK, Petr, *Paedagogika pro střední školy*, Praha 1882-1883.

¹⁰⁹ DURDÍK, Josef, *Karakter*, Praha 1905.

¹¹⁰ DURDÍK, Josef, *Psychologie pro školu*, Praha 1893.

¹¹¹ DURDÍK, Josef, *O poměru paedagogiky k ostatním naukám*, Praha 1898.

poučovat o nutnosti reforem i nabízet svá téměř zázračně účinná řešení. Média dávají školství i pedagogickým odborníkům a „odborníkům“ ráda prostor, protože se jedná o témata, ze kterých je možné snadno udělat mediální kauzu s vysokým emotivním potenciálem, z toho důvodu jsou tradiční média i internetové servery zaplavené zprávami o inkluzi, o tom jak špatně dopadl další ročník státních maturit, jak čeští studenti zaostávají ve znalostech oproti svým vrstevníkům, jak učitelé neumějí učit nebo učí špatně, jak je nutné školství zásadně zreformovat, a chybět nemůže ani tradiční téma, které se v mediálním prostoru objevovalo již ve zkoumaném období a dodnes patří k jakémusi folkloru zpráv z pedagogického prostředí: platy učitelů.

Od původního záměru věnovat se v této práci též filozofickému pozadí, které ve zkoumaném období ovlivňovalo teorii výchovy, bylo nakonec upuštěno, protože se jedná o nesmírně složitou otázku, která by vydala na vlastní několikasetstránkovou práci. V průběhu zkoumaného období se v teorii výchovy promítl: herbartismus, nacionalismus, německý idealismus a humanismus Wilhelma Humboldta, novotomistický katolicismus, masarykovský humanismus, marxistická výchova a její snaha o výchovu nového socialistického člověka a nakonec i nacistická víra v nadřazenost německého národa opírající se o rasisticko-eugenický princip a sociální darwinismus. Jen ve zcela povrchní rovině se v této práci pracuje pouze se třemi filozofickými směry ovlivňující školství a to herbartismem, základní doktrínou rakouského školství, nacionalismem, který herbartismus ze školství vytlačil a značně se projevoval i po vzniku samostatného československého státu, a nakonec socialistickou výchovou, která začala ve školství převažovat po roce 1945.

Pokud by se pedagogická literatura nedělila podle diskurzů, ale podle jednotlivých edukačních segmentů, tak tato práce zcela pomíjí rozsáhlou literaturu o obecném, měšťanském, národním i základním školství, jednoduše proto, že tyto druhy školství nejsou v centru zájmu této práce. Nicméně i literatury o sekundárním segmentu vzdělávacího systému je velké množství. Nejvíce pak o gymnaziálním a reálném školství. Opět se zde projevuje rozdílné výše kulturního kapitálu učitelů gymnázií a reálků oproti ostatním vzdělávacím institucím. Mnoho gymnaziálních profesorů mělo potřebu se k problematice školství vyjadřovat, nebo skrze odborné studie a publikace udržovat kontakt s živými vědami a vědeckou obcí. Nakonec většina výše zmiňovaných autorů patřila mezi středoškolské, a nikoliv univerzitní pedagogy. O odborném středním školství vznikalo v průběhu zkoumaného období méně literatury a ani pedagogové těchto škol nebyli tak aktivní. Nejhorší je situace u pokračovacího, živnostenského nebo učňovského školství. To v mnoha ohledech zůstávalo

zcela mimo pozornost soudobých pedagogických kruhů, nebo pro ně bylo tématem jen zcela okrajovým.

Tato diplomní práce nevycházela pouze z literatury vážící se k tématu školství. Nutno upozornit též na vynikající statistické práce, které jsou v této práci použity. Heinrich Rauchberg se ve své *Der nationale Besitzstand in Böhmen*¹¹² věnuje národnostnímu složení království českého. Jednotlivé jevy jsou vyneseny do kartogramů, takže jsou velmi přehledné. Problematice venkova a zemědělství v období pozdní monarchie a první republiky se věnuje František Lom a jeho statistická práce *Pohyb zemědělských vydání*.¹¹³ Z období první republiky pochází též robustní statistické práce Státního statistického úřadu se souhrnným jménem *Sčítání lidu v republice československé*.¹¹⁴ V těchto několikazvazkových publikacích zpracovaných na základě sčítání lidu je možné naleznout téměř nevyčerpatelnou zásobárnu rozmanitých statistických údajů z různých oblastí veřejného života.

Ze současné historické vědy se otázce školství částečně věnuje Pavla Vošahlíková, v knize *Rákoska v dílně lidskosti*.¹¹⁵ Avšak tato kniha se zabývá převážně primárním edukačním systémem a v dřívějším časovém období, než kterému se věnuje tato práce. Na základě pramenů, které jsou hojně citované, poněkud narušuje zjednodušený pohled na školství jako na kontinuálně rostoucí míru vzdělanosti. Poukazuje na celou řadu obtíží, problematických prvků i regresivních situací školského systému, který vytvořila tereziánská reforma.

Studie Mileny Lenderové, *K hříchu a k modlitbě*¹¹⁶ a příslušné kapitoly *Z dějin české každodennosti*,¹¹⁷ byly použité hlavně při práci na otázce dívčího středoškolského vzdělávání. Přes nesporné kvality a erudici je poněkud škoda, že se v obou těchto pracích téměř výhradně zaměřuje na dívčí gymnázium Minerva Elišky Krásnohorské. Tento vzdělávací ústav se stal až jakýmsi fetišem ukazujícím, jak feministicky vyspělé bylo české obyvatelstvo na konci 19.

---

¹¹² RAUCHBERG, Heinrich, *Der nationale Besitzstand in Böhmen*, Leipzig 1905.

¹¹³ LOM, František, *Pohyb zemědělských vydání ve třech obdobích 1909-13, 1926-29, 1930-31, (kupní síla zemědělců v Československu), výsledky dotazníkové akce z r. 1932*, Praha 1933.

¹¹⁴ SEKERA, Václav, *Povolání obyvatelstva v Československu podle sčítání lidu ze dne 1. prosince 1930, Část 1, Skupiny a třídy hlavního povolání, poměr k povolání a sociální příslušnost, třídy vedlejšího povolání*, Praha 1934.;

Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930, Díl II, Povolání obyvatelstva. Část I, Druhy, skupiny a třídy hlavního povolání, poměr k povolání a sociální příslušnost, třídy vedlejšího povolání, Praha 1934.;

SEKERA, Václav, *Povolání obyvatelstva v Československu podle sčítání lidu ze dne 1. prosince 1930, Část 2, Povolání podle věku a rodinného stavu, povolání podle velikosti místa pobytu, objektivní povolání, nezaměstnanost*, Praha 1935.

¹¹⁵ VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla, *Rákoska v dílně lidskosti, česká škola v 19. století očima účastníků*, Praha 2016.

¹¹⁶ LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě, žena devatenáctého století*, Praha 2016.

¹¹⁷ LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie, *Z dějin české každodennosti, život v 19. století*, Praha 2009.

století. Minerva sice byla první dívčí gymnázium v Rakousko-Uhersku, ale do začátku první světové války v rozvoji dívčího všeobecného školství předběhli České království jak Rakousko, tak i Halič.¹¹⁸ Navíc Lenderová téměř nevěnuje pozornost privátnímu vzdělávání dívek na chlapeckých ústavech, a už vůbec nepíše o dívkách v odborném a pokračovacím školství. Otázku otevření se trhu práce ženám pak v české historiografii řeší prakticky pouze Rudolf Kučera v knize *Život na příděl*,¹¹⁹ kde reflektuje období první světové války. Kompaktnější zpracování této problematiky pro období Československa, protektorátu a hlavně poválečného období (čtyřicátých až šedesátých let) zatím chybí.

Kromě klasiků prací o nacionalismu jako jsou Benedikt Anderson,¹²⁰ Mark Waldenberg¹²¹ nebo Miroslav Hroch,¹²² bere tato práce v potaz též práci amerického historika Pietra M. Judsona a historičky Tary Zahra, která je Judsonovou studentkou a na jeho dílo navazuje. Pro tuto práci je nesmírně cenné, že se jak Judsonovo *Guardian of Nation*,¹²³ tak kniha autorky Tary Zahra *Kidnapped Souls*¹²⁴ částečně badatelsky věnují prostoru česko-německé Šumavy. Zajímavý je též styl, kterým jsou obě knihy napsané. Je spíše esejistický a empirických příkladů využívají pouze jako potvrzení jejich teoretického stanoviska. Bohužel právě na empirické rovině, která je pro evropskou historickou vědu stále velmi podstatná, se oba autoři dopouštějí jistých chyb, zjednodušení, nebo nepochopení pramenů, i tak jejich dílo rozhodně stojí za pozornost a to kvůli jinému úhlu pohledu, který není zatížen minulostí česko-německých vztahů a přináší celou řadu nových názorů. Judson se v jedné kapitole věnuje otázce školství, především pak školství menšinovému. I v této kapitole je jasně patrná Judsonova základní teze o tom, že na lokální úrovni v žité praxi, nebyl nacionalismus přítomen, nebo přinejmenším neštěpil společnost tak dramatickým způsobem jak to interpretoval nacionální tisk, který například jakékoliv rozbité okno na školní budově ochotně interpretoval jako nacionální útok. Tato praxe nacionálního tisku pak následně vedla k tomu, že i na lokální úrovni bylo školství vnímáno jako nacionální bojiště. K nacionalizaci školství

---

¹¹⁸ KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 284.

¹¹⁹ KUČERA, Rudolf, *Život na příděl, válečná každodennost a politiky dělnické třídy v českých zemích 1914-1918*, Praha 2013.

¹²⁰ ANDERSON, Benedict, *Imagined communities: reflection on the origin and spread of nationalism*, London 1991.

¹²¹ WALDENBERG, Mark, *Terminologie, Národ, národnostní menšiny, národní otázky, národní ideologie*, in: HROCH, Miroslav, (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus, čítanka textů*, Praha 2003.

¹²² HROCH, Miroslav, *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*, Praha 2009.

¹²³ JUDSON, Pieter M, *Guardians of the nation, activists on the language frontiers of imperial Austria*, Cambridge 2006.

¹²⁴ ZAHRA, Tara, *Kidnapped souls, national indifference and the battle for children in the Bohemian Lands*, Ithaca 2008.

rovněž podle Judsona přispěli učitelé, kteří do smíšených (do té doby nenacionálních) oblastí přicházeli z měst, jejichž vidění světa již bylo jasně nacionální.

Velmi cenná je Judsonovo schopnost komparovat různé nacionálně smíšené oblasti tehdejší monarchie česko-německého, rakousko(německo)-italského a rakousko(německo)-slovinského prostředí. Poukazuje na to, že některé nacionální jevy jsou v těchto rozdílných lokalitách, velmi podobné. Tara Zahra se ve své práci věnuje převážně primárnímu educačnímu školství a opět na nacionálně smíšeném prostředí ukazuje velmi složitou situaci národního školství. Samotný název knihy *Kidnapped souls* odkazuje k časté praxi nacionalistů - přetahování dětí z jedné školy do druhé, za použití různých nadílek, podpor ale i nátlakem na rodiče. V otázce nacionálního cítění zastává stejný názor jako Judson, a to, že v Monarchii žila velká část lidí bez jednoznačného nacionálního a jazykového vyhranění. Zahra přichází se zajímavou myšlenkou, že až změna při sčítání lidu z obcovací řeči na národnost (používané v ČSR) v podstatě donutila bilingvní obyvatelstvo k tomu, aby se jednoznačně přiklonili k jedné z nich.

K zasazení této práce do celkového historického rámce, tedy do procesu modernizace, výrazným způsobem přispěla kolektivní monografie *Hospodářský vzestup českých zemí*¹²⁵ od kolektivu autorů, většinou navázaných na Ústav hospodářských a sociálních dějin na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Zvláště přínosné byly kapitoly o měnící se společnosti, krizi venkova, růstu velkoměst, měnící se strukturách ekonomiky. V důsledku těchto změn se pak redefinovala i role školství. Kladně je třeba hodnotit i kapitolu o právním a správním vývoji, která výrazně usnadnila vhléd do problematiky živnostenského řádu, který výrazně ovlivňoval podobu a rozsah pokračovacího a živnostenského školství.

Kromě historické vědy je tato diplomní práce silně ovlivněna i díly klasických sociologů. Na prvním místě stojí dílo Pierra Bourdieho. Jeho pravděpodobně nejznámější dílo *Teorie jednání*¹²⁶ je hlavní teoretickou inspirací této práce. Bourdie zde vysvětluje schéma sociálního prostoru, různé typy kapitálů, které mají vliv na zařazení jedince v sociálním prostoru, věnuje se i otázce teorie pole a jedna kapitola je věnována též školství a sociální reprodukci, ke které skrze školství podle Bourdiea dochází. Teorie jednání je spíše teoretická práce, bez empirických důkazů. To je patrně největší slabina této jinak vynikající publikace. Na Bourdieho obranu je třeba uvést, že nedostatek empirického ověření svých názorů v *Teorii*

---

¹²⁵ JINDRA, Zdeněk a kol, *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, Praha: 2015.

¹²⁶ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998.

jednání opakovaně připouští. Nejempiričtější prací Pierra Bourdieho jsou jeho neméně známé *Distinkce*,¹²⁷ které do češtiny bohužel přeložené nejsou. *Distinkce* se věnují zcela jinému tématu než tato diplomní práce a proto byly používány jen okrajově. Naopak plně se otázce školství věnoval Bourdieu spolu s Jean-Claude Passeronem ve stati *Reproduction in Edukation*,¹²⁸ která je rovněž pouze v angličtině. Bourdieho teorie o školství jsou shrnuty v díle Michaela Granfella a Davida Jamese: *Bourdieu and Education, Act of Practical Theory*.¹²⁹ Kromě toho jsou v této práci uvedeny též empirické studie, které s bourdieovskou teorií pracují, což autora této diplomní práce utvrdilo v tom, jakým směrem při aplikaci bourdieovské teorie na konkrétní pramennou materii postupovat. V tomto ohledu byla podobně přínosná též slovenská studie *Bourdieu ako inšpiracia*.¹³⁰

Pro základní vhled do problematiky školství, jak jej vnímá sociologie, byla velmi přínosná objemná práce Antoniho Gidennse *Sociologie*.¹³¹ V tomto monumentálním díle je školství věnována samostatná kapitola. A i zde je jasně patrný silný vliv Pierra Bourdieho. Jako přehled sociálně stratifikačních teorií lze doporučit *Sociální stratifikace*¹³² Jadwigy Šanderové, díky této práci bylo možné dopilovat terminologii stratifikačních systémů, které se v této práci používají. Další inspirací z oboru sociologie je práce dua Machačová, Maťějček z ostravské univerzity. Ty se věnují české společnosti v dlouhém devatenáctém století a z toho důvodu nebylo možné jejich práci zcela pominout.¹³³

Co se týče současného historického bádání, není školství zdaleka okrajovým tématem. Mezi historickými pracovišti v České republice pravděpodobně vzniká největší počet kvalifikačních prací s touto tematikou pod vedením docenta Novotného na Jihočeské Univerzitě v Českých Budějovicích. Pod jeho vedením vznikly kolektivní *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech, od středověkých počátků do současnosti*.¹³⁴ Rovněž zde vznikají kvalitní kvalifikační práce, které se nejčastěji věnují historii jednotlivých školských ústavů v prostoru jižních Čech. Některé z nich byly později vydány i knižně. Pro svou geografickou i tematickou blízkost, byly pro tuto práci cenným přínosem. Bohužel jejich potenciál nemohl

---

¹²⁷ BOURDIEU, Pierre, *Distinction, A Social Critique of the Judgement of Taste*, Cambridge 1996.

¹²⁸ BOURDIEU, Pierre a Passeron, Jean-Claude, *Reproduction in Education*, London 1990.

¹²⁹ GRENFELL, Michael, JAMES, David, *Bourdieu and Education: Acts of Practical Theory*, London 1998

¹³⁰ TÍŽIK, Miroslav, (ed.) *Pierre Bourdieu ako inšpirácia pre sociologický výskum*, Bratislava 2013.

¹³¹ GIDDENS, Anthony a SUTTON, Philip W., (ed.), *Sociologie*, Praha 2013.

¹³² ŠANDEROVÁ, Jadwiga, *Sociální stratifikace, problém, vybrané teorie, výzkum*, Praha 2000.

¹³³ MACHAČOVÁ, Jana a MATĚJČEK, Jiří, *O středních vrstvách v českých zemích 1750-1950, základní zjištění, hypotézy, náměty*, Opava 2002.

MACHAČOVÁ, Jana a MATĚJČEK, Jiří, *Sociální pozice národnostních menšin v českých zemích 1918-1938*, Opava 1999.

¹³⁴ NOVOTNÝ, Miroslav a kol, *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006.

být plně využit. Hlavní problém nastal při pokusu komparace sociálního složení studujících jednotlivých středních škol. I když někteří jihočeští kolegové tyto jevy zkoumají, nejsou schopni je teoreticky uchopit. Například autorka jinak kvalitní práce o gymnáziu ve Strakonicih pracovala se sociálním složením tak, že otce studujících rozdělila podle jednotlivých zaměstnání do 16 různých „odvětví“¹³⁵ Zkoumaný jev v tomto případě zůstává roztržštěn v jednotlivých „odvětvích“ a nemá příliš velkou výpovědní hodnotu, natož potenciál komparace. Navíc samotná odvětví nejsou s ohledem na sociální stratifikaci příliš vhodně zvolena. Například elektromontér, správce elektrárny a majitel elektrozávodu¹³⁶ mají v sociálním prostoru velmi odlišnou pozici, přesto je kolegyňě takřkajíc hází do jednoho pytle. Podobně je tomu i u knižně vydané práce Kateřiny Řezníčkové *Študáci a kantoři, české střední školy v letech 1867 – 1918*.¹³⁷

V této diplomové práci jsou citovány i další kvalifikační práce. V několika případech je zde odkazováno na bakalářskou práci *Muzeum v Sušici a veřejnost*¹³⁸ a to z toho důvodu, že některé společenské jevy, které silně ovlivňovaly sušický region, byly rozpracovány již v této práci a není nutné se k nim znovu vyčerpávajícím způsobem vracet. K problematice školství a náboženství, byla autorovi k ruce diplomní práci kolegy Patrika Vedrala.¹³⁹ A v osobě Viktorina Zeithammera se pak prořalo téma této práce s bakalářkou Lucie Nové, která se zaměřovala na Klub českých turistů v Sušici.¹⁴⁰

---

¹³⁵ ZUZÁKOVÁ, Eva, *Strakonické gymnázium v letech 1920 – 1948*, České Budějovice 2008, Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, fakulta Filozofická, str. 71 – 74.,

¹³⁶ ZUZÁKOVÁ, Eva, *Strakonické gymnázium v letech 1920 – 1948*, České Budějovice 2008, Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, fakulta Filozofická, str. 72.

¹³⁷ ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina, *Študáci a kantoři za starého Rakouska, české střední školy v letech 1867-1918*, Praha 2007.

¹³⁸ HANUS, Adam, *Muzeum v Sušici a veřejnost*, Praha 2015, Bakalářská práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická,

¹³⁹ VEDRAL, Patrik, *Náboženský vývoj Plzně za první republiky (1918 – 1938)*, Praha 2017, Diplomová práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická.

¹⁴⁰ NOVÁ, Lucie, *Činnost klubu českých turistů v Sušici v letech 1890 – 1914*, České Budějovice 2016, Bakalářská práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, fakulta Filozofická.

I. 3. Vývoj středního školství ve zkoumaném období

Tato kapitola ve stručnosti pojednává o historii rakouského školství. I s ohledem na rozsah této práce není nutné toto téma pojednávat vyčerpávajícím způsobem se všemi jeho peripetemi, novelami či pokusy o reformy. Rovněž se nezabývá „prehistorií“ školství, a tak zde chybí pojednání o latinských středověkých školách, studiu generale, či jezuitských gymnáziích z období raného novověku. Záměrně se zde nepojednává ani o první velké školské felbingerově reformě z období Marie Terezie. Tato kapitola chce načrtnout jen jakousi kostru, či časovou osu nejvýznamnějších milníků, které střední školství ve zkoumaném období ovlivnily.

Nicméně vyhnout se jistému časovému přesahu hlouběji do historie, tedy před vymezené časové období této práce, úplně nelze. Většina děl, které se rakouským středním školstvím zabývají, považují za klíčový rok pro tento segment školství, rok 1848. V tomto roce totiž vzniklo první ministerstvo vyučování a začala se připravovat první reforma středního školství.¹⁴¹ Reforma, která z těchto snah vzešla, byla dílem dvou pedagogických odborníků: Franze Exnerova a Hermana Bonitze. Jejich cílem bylo nastolit rovnováhu mezi klasickým studiem filologicko-humanistickým a reálným, matematicko přírodovědným.¹⁴² Vnesli tak do středního školství otázku, která není definitivně vyřešena dodnes a to zda, či do jaké míry, se má školství přibližovat „reálnému životu“ a trhu práce a do jaké míry má tomuto tlaku odolávat a spíše vychovávat k ideálům humanity. Vypracování a hlavně zavedení reformy do praxe trvalo několik let.

Ke gymnáziím byly přiřčeny dvouleté filozofie, což byly přípravky na studium na univerzitě. Z gymnázií vznikly osmileté ústavy, které látku probíraly ve dvou stupních, v nižším elementárně, ve vyšším s větším důrazem na vědu. Zavedeny byly nové předměty, kterým musela uvolnit prostor do té doby dominantní latina.¹⁴³ Ve středním všeobecném školství nastala jakási dualita, když reforma umožnila vznik reálným gymnáziím, u kterých byla přírodovědná složka vyučování ještě posílena.¹⁴⁴ Tyto ústavy vznikaly buď nově, nebo na ně byla přeměněna některá gymnázia klasická. Jinak řečeno, reálná gymnázia měla tvořit kompromis mezi „nepraktickým“ vyučováním na klasických gymnáziích a příliš

---

¹⁴¹ FAIMONOVÁ, Abby, *Dějiny školství rakouského od nejstarších dob až po rok 1848*, I[-II]. Karlín 1912, str. [5].

¹⁴² KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 234.

¹⁴³ ŠAFRÁNEK, Jan, *Školy české, obraz jejich vývoje a osudů*. I. svazek, Praha 1913, str. 58.

¹⁴⁴ FAIMONOVÁ, Abby, *Dějiny školství rakouského od nejstarších dob až po rok 1848*, I[-II]. Karlín 1912, str. 76.

„materialistickým“ vyučováním na reálkách.¹⁴⁵ Přičemž se počítalo též s prostupností mezi vyšším cyklem reálek a reálných gymnázií.¹⁴⁶ Hlavní výhodou reálného gymnázia pak měl být, oproti reálce, bezproblémový přístup na univerzity.¹⁴⁷

Přestože byla reforma úspěšná, všechny zamýšlené návrhy této reformátorské dvojce se do praxe zavést nepodařilo, protože byly až příliš převratné a i změnám, které se zavést podařilo, reálně hrozilo zrušení nebo revize. Exner-Bonitzova reforma narazila na vnitřní rezistenci rakouského středního školství. Terminologií Niklase Luhmanna pokud bychom školství vnímali jako autopoietický systém,¹⁴⁸ je reforma vnímaná jako cizorodý prvek a vzburcuje reakci „imunitního systému“ - obranou reakci praktiků, kteří stávající stav považují za dostačující nebo funkční a reformu považují za přinejmenším „podezřelou novotu,“ která školství ohrožuje a povede k jeho zhoršení.

Konrád Liesmann ve své *Teorii nevzdělanosti*¹⁴⁹ tvrdí, že každá reforma vytvoří prostor pro další reformu, protože prudký zásah do školského systému sebou přinese celou řadu potíží, které je možné vyřešit pouze další reformou. Nebo jinak je-li „věc“ uznána hodnou změny, je legitimní ji měnit znovu a znovu, v případě školství s tím jak se mění společnost. To v případě, že je škola vnímaná jako prostor, který má vychovávat k budoucímu povolání, je naprosto v pořádku, naopak je tomu, pokud má škola vychovávat k ideálům a humanitě. Viděno ještě z jiného úhlu, Exner Bonitzova reforma je důsledkem přechodu tradiční společnosti na společnost moderní. Ve školství se to projevuje opuštěním latiny, jakožto vyučovacího jazyka, sekularizací profesorského sboru a opuštěním teologicko-filozofického rámce, ve prospěch přírodních věd a živých jazyků.

V průběhu šedesátých let došlo ve školské legislativě k celé řadě významných změn, které výrazným způsobem ovlivnily podobu jak primárního, tak sekundárního školství. Mezi nejdůležitější legislativní změny tohoto období, které schválil český zemský sněm, patří zákon o rovnoprávnosti obou zemských jazyků a zákon o emancipaci školy na církvi.¹⁵⁰ Říšská rada nejenom školství, ale i veřejný život výrazně ovlivnila přijetím zákona O obecních zastupitelstvích, kterým přiznala municipálním zastupitelstvům značné pravomoci.

---

¹⁴⁵ ŠAFRÁNEK, Jan, *Reálné gymnázium, obraz jeho vzniku, vývoje a osudů, přehled jeho učebních osnov*, Praha 1913, str. 4.

¹⁴⁶ ŠAFRÁNEK, Jan, *Reálné gymnázium, obraz jeho vzniku, vývoje a osudů, přehled jeho učebních osnov*, Praha 1913, str. 6.

¹⁴⁷ ŠAFRÁNEK, Jan, *Za českou osvětu, obrázky z dějin českého školství středního*, Praha 1898, str. 143.

¹⁴⁸ LUHMANN, Niklas, *Realita masmédií*, Praha 2014.

¹⁴⁹ LIESSMANN, Konrad Paul, *Teorie nevzdělanosti, omyly společnosti vědění*, Praha 2008, str. 110.

¹⁵⁰ FAIMONOVÁ, Abby, *Dějiny školství rakouského od nejstarších dob až po rok 1848*, I[-II]. Karlín 1912, str. 71.

Školství se tento zákon dotknul tak, že obecní zastupitelstva mohla rozhodovat o jazyku vyučování ve svých školách.¹⁵¹ Na celostátní úrovni se navíc v průběhu šedesátých let začala připravovat další ještě komplexnější reforma, která byla cílena hlavně na elementární školství, kde bylo třeba nahradit již notně zastaralý školní řád, který zavedl Felbinger v proslulých tereziánských reformách. Výrazně tato reforma ministra školství Leopolda Hasnera zasáhla též střední školství. Konkrétně měnila postavení reálek. Tento typ škol nesystematicky vznikali již koncem osmnáctého a v první polovině devatenáctého století.¹⁵² Svým absolventům poskytoval technické vzdělání. Co ale výrazným způsobem brzdilo rozvoj reálných škol, byla absence maturitní zkoušky, která velmi znesnadňovala další studium absolventů těchto škol. Hasnerova reforma tento nedostatek vyřešila. Studium bylo rozšířeno na sedm let a zakončeno maturitní zkouškou.¹⁵³ Výuka byla zevšeobecněna, ale nadále v ní převládala důraz na technické vzdělání. Na reálkách se vyučovalo pouze živým jazykům, což byl na jednu stranu progresivní krok, na druhou stranu absence, byť jen základní znalosti latiny, zapovídala absolventům přímý vstup na univerzitu,¹⁵⁴ bez obtíží však mohli absolventi pokračovat na všechny typy odborných vysokých škol a velké možnosti měli absolventi reálek na trhu práce i ve státní správě, což z těchto škol učinilo poměrně atraktivní typ vzdělání.

V roce 1870 rakouská vláda přistoupila k poměrně sympatickému kroku a další změny ve školství se rozhodla konzultovat přímo s pedagogy. Učitelům byla zaslána anketa, ve které se stát dotazoval na největší problémy školství, výuky a na to, jakým způsobem tyto nedostatky řešit. Na počátku sedmdesátých let se zlepšila též do té doby značně tristní situace ohledně platů středoškolských pedagogů. V roce 1873 byli středoškolské profesori zařazeni do platových úřednických tříd.¹⁵⁵ Podobných anket jako tu z roku 1870 uspořádalo ministerstvo školství ještě několik. Poslední v období Rakouska-Uherska se konala v roce 1908.¹⁵⁶ V anketě nebyli dotazováni pouze středoškolské učitelé, ale i další dotčené strany: *Mimo zástupce ministerstva, škol vysokých a středních, nalézáme v anketě hlavně poslance různých směrů politických, zástupce obchodních a živnostenských komor, vynikající obchodníky a průmyslníky, delegáty lékařské komory, zástupce spolku inženýrů a architektů, zástupce*

---

¹⁵¹ FAIMONOVÁ, Abby, *Dějiny školství rakouského od nejstarších dob až po rok 1848*, I[-II]. Karlín 1912, str. 71.

¹⁵² ŠAFRÁNEK, Jan, *Za českou osvětu, obrázky z dějin českého školství středního*, Praha 1898, str. [90].

¹⁵³ KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 258.

¹⁵⁴ FAIMONOVÁ, Abby, *Dějiny školství rakouského od nejstarších dob až po rok 1848*, I[-II]. Karlín 1912, str. 77.

¹⁵⁵ KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 239.

¹⁵⁶ ŠLEGR, Josef, (ed.), *Vládní anketa o reformě střední školy*, Praha 1908.

*různých spolků pro reformu školskou i spolků dámských.*¹⁵⁷ Tito oslovení odborníci se měli vyjadřovat k celkem osmi otázkovým okruhům, jako byla struktura tehdejšího školství, přechod z občanské školy na střední školu a dále ze střední na vysokou, reforma stávajícího školského systému, případně jaké do něj zavést nové typy škol i jak se vypořádat s rostoucím počtem středoškolských studentů.¹⁵⁸

Anketa z roku 1908 se stala základem dílčí reformy rakouského školství, která podobně jako ta předchozí nesla název po ministru školství, ve známost tak vešla jako Marchetova reforma.¹⁵⁹ Nebyla takového rozsahu jako reforma Hasnerova, v rámci celého systému upravovala jen dílčí záležitosti. Jejím největším „zásahem“ do systému všeobecných středních škol bylo zavedení nového typu střední školy, a to reformního reálného gymnázia.¹⁶⁰ Výuka prvních čtyřech ročníků na tomto typu škol byla stejná jako na reálkách, vyšší cyklus pak odpovídal reálným gymnáziím.¹⁶¹ Tato úprava byla důsledkem dalšího opouštění novohumanistické koncepce školství, která byla v době vzniku reformních reálných gymnázií definitivně v rakouském školství opouštěna. Tento typ vzdělávacího ústavu se více blížil reálkám, ale díky výuce latiny mohli jeho absolventi přímo studovat na univerzitách.¹⁶² Příliš mnoho ústavů tohoto typu před propuknutím první světové války ale nevzniklo.

Ankety nebyly jedinou iniciativou, snažící se o změny všeobecného středního školství. Celá řada odborníků se ke stavu školství vyjadřovala nejen v novinách a odborných periodikách, ale též v odborné literatuře. V pokročilém devatenáctém století kritiku pravidelně sklízela klasická gymnázia. Například podle Jaroslava Durdíka se výuka klasických jazyků přeceňuje a neměla by jí být dáována přednost na úkor ostatních vědních oborů.¹⁶³ Dále kritizuje přehnané memorování, které by opět nemělo být na úkor rozvíjení myšlení a vlastního úsudku.¹⁶⁴ Velké množství komentářů v odborné literatuře si vyžádala příprava i provedení Marchetovy reformy. To svědčí to tom, že se v rámci Rakouska utvořilo pole pedagogických odborníků, vysokoškolských a středoškolských profesorů – praktiků, kteří se k otázkám školství a jeho případných změn nebáli vyjádřit svůj názor.¹⁶⁵

---

¹⁵⁷ ŠLEGR, Josef, (ed.), *Vládní anketa o reformě střední školy*, Praha 1908, str. 7.

¹⁵⁸ ŠLEGR, Josef, (ed.), *Vládní anketa o reformě střední školy*, Praha 1908, str. [19].

¹⁵⁹ KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 332.

¹⁶⁰ DRTINA, František, *Reforma středoškolská s českého hlediska*, Praha 1909, str.[25].

¹⁶¹ KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 251.

¹⁶² KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 275.

¹⁶³ DURDÍK, Jaroslav, *Klasická studia na středních školách*, Praha 1880, str. 8.

¹⁶⁴ DURDÍK, Jaroslav, *Klasická studia na středních školách*, Praha 1880, str. 13.

¹⁶⁵ K tomu více: BENEŠ, Antonín, *O reformě středních škol*, Praha 1908. nebo: KRAMÁŘ, Oldřich, *Úvahy o střední škole*, Praha 1902.

Samostatnou kapitolou je školství dívčí. Primární edukační segment byl v Rakousku již od tereziánských reforem koedukovaný, tedy určený jak chlapcům, tak dívkám. Nicméně po značnou dobu se příliš nepočítalo s tím, že by dívky ve vzdělání pokračovaly i na běžných středních školách. Pokud dívky pokračovaly ve vzdělání, jednalo se zpravidla o soukromé ústavy, které nepřipravovaly dívky na výkon budoucího povolání, ale dcerám z rodin situovaných výše v sociálním prostoru poskytovaly výuku etikety, jazyků, umění, tedy disciplín vhodných pro jejich předpokládanou úlohu reprezentativní manželky.¹⁶⁶ Od šedesátých let začaly vznikat vyšší dívčí školy určené pro dívky ze středostavovských rodin. Ani v tomto případě se nepočítalo s tím, že by se dívky po absolvování této školy ucházely o zaměstnání. Posláním těchto ústavů bylo: *rozšířiti vzdělání školy obecné a připravit dívky pro život rodinný a občanský.*¹⁶⁷ Jinými slovy předat dívkám potřebné znalosti a kompetence k péči o rodinu. Na přelomu století již vyšší dívčí školy neodpovídaly „duchu doby,“ kdy se i na dívčí školství začaly klást vyšší nároky a postupně se tyto školy přeměnily na dívčí lycea.¹⁶⁸

Od třetí čtvrtiny devatenáctého století bylo umožněno dívkám navštěvovat i běžné střední školy. V roce 1872 se mohly dívky hlásit na gymnázia a reálky jako privátní studentky, které mohly skládat maturitní zkoušku, ale vyučování se neúčastnily. Právo hospitace získaly až v roce 1897,¹⁶⁹ od tohoto roku se tedy dívky středoškolské výuky účastnily, byť stále jako privatistky. Jejich počty na chlapeckých ústavech ale nebyly příliš vysoké. Z iniciativy spolku Minerva se v roce 1890 podařilo v Praze zřídit první dívčí gymnázium v Rakousku-Uhersku. Tuto informaci a někdy až nekritickou heroizaci zakladatelky gymnázia Minerva, neopomíná zmínit žádná publikace věnující se historii vzdělání v rakouském prostoru. Je sice pravda, že Minerva byla první dívčí gymnázium, nicméně nedlouho poté vznikla celá řada dalších dívčích gymnázií v různých částech Předlitavska. Zde se najednou ukazuje poněkud méně lichotivý obrázek, protože z počtu 38 dívčích ústavů, které do roku 1915 – 1916 vznikly, jich bylo s českou vyučovací řečí pouze pět. Německých dívčích gymnázií bylo sedm.¹⁷⁰ V zakládání těchto vzdělávacích ústavů výrazně odskočili Poláci, kteří v Haliči v době

¹⁶⁶ KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 281.

¹⁶⁷ KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 282.

¹⁶⁸ DRTINA, František, *Reforma školství, soubor statí*, Praha 1931 str. 448.

¹⁶⁹ KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 284.

¹⁷⁰ KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 285.

propuknutí první světové války měli již 24 dívčích gymnázií.¹⁷¹ Tento velmi vysoký počet dívčích gymnázií byl způsoben tím, že na ně byla přeměněna dívčí lycea.¹⁷²

Kromě dívčích gymnázií se po přelomu století začal rozvíjet i další typ dívčího školství a to lycea. Úloha těchto škol byla do jisté míry kompromisem mezi všeobecnými středními školami gymnaziálního typu, které byly podle některých autorů pro dívky příliš náročné, a vyššími dívčími školami, které naopak žádným způsobem neusnadňovaly absolventkám vstup na trh práce.¹⁷³ Lycea počítala s oběma variantami. Tedy jak s případem, že se absolventky lycea provdaly, potřebovaly mít znalosti o vedení domácnosti a péče o děti, v případě, že se ale tyto dívky neplánovaly, nebo nemohly provdat, musela jim tato škola poskytnout dostatečné vzdělání, aby uspěly na trhu práce.¹⁷⁴ Studium trvalo šest let a bylo zaměřena na živé jazyky. Ukončovala je maturitní zkouška, což absolventkám umožňovalo celkem široké možnosti dalšího uplatnění a to jako úřednice, včetně státní správy. Po doplnění některých zkoušek mohly působit jako učitelky obecných a měšťanských škol a zcela uzavřena jim nebyla ani cesta dalšího studia na vysokých školách a univerzitě, to však až po doplnění zkoušky z latiny.¹⁷⁵ Tento typ střední školy vznikl až v roce 1900, v poměrně krátké době se ale stal značně populárním, za necelých deset let bylo po celém Předlitavsku otevřeno již 47 dívčích lyceí.¹⁷⁶

Všeobecné školství, které začalo vznikat felbingerovou reformou, vyvolalo potřebu po velkém množství učitelů, kteří by chod školství zajišťovali. O jejich výcvik se zprvu staraly preparandie, což byly krátkodobé kurzy organizované při hlavních školách.¹⁷⁷ Jejich délka byla z počátku pouhé tři, nebo šest měsíců, podle toho zda kandidát usiloval o post podučitele nebo učitele. Postupně se ale délka studia začala prodlužovat v souvislosti s tím, jak vzrůstaly nároky na celé školství. Když v roce 1869 došlo k zásadní změně primárního edukačního systému, bylo vcelku logické, že podobně zásadní změna zasáhne též přípravu budoucích učitelů. Hasnerovou reformou vznikly samostatné pedagogické ústavy, ve kterých byla délka studia stanovena na čtyři roky, ukončeny byly maturitní zkouškou. Ústavy byly rozděleny podle pohlaví na chlapecké a dívčí.¹⁷⁸ Výuka na učitelských ústavech byla orientována

---

¹⁷¹ KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 284.

¹⁷² KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 289.

¹⁷³ DRTINA, František, *Reforma školství, soubor statí*, Praha 1931 str. 448.

¹⁷⁴ HULÍK, Vojtěch, *Veškeré druhy našich středních škol, (gymnasia, reálky, reálná gymnasia, reformní reálná gymnasia, lycea) a oprávněnost jejich absolventů*, Praha 1909, str. 43.

¹⁷⁵ HULÍK, Vojtěch, *Veškeré druhy našich středních škol, (gymnasia, reálky, reálná gymnasia, reformní reálná gymnasia, lycea) a oprávněnost jejich absolventů*, Praha 1909, str. 43.

¹⁷⁶ KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 292.

¹⁷⁷ KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 203.

¹⁷⁸ KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 204.

namnoze prakticky, z pohledu pedagogiky pak na učitelských ústavech jednoznačně převládalo herbartovské paradigma.¹⁷⁹ Snahou státu tak bylo z učitelů vychovat schopné vzdělavatele, kteří budou schopni děti naučit základní znalosti trivia, náboženství, dějepisu, zeměpisu, hygieny, ručních a polních prací. Nepočítalo se s tím, že by učitel obecných škol měl díky svému vzdělání plnit funkci veřejného intelektuála.

Kromě různých typů všeobecného školství, se v Rakousku vytvořil též systém odborného a pokračovacího školství. To bylo určeno pro budoucí živnostníky, řemeslníky a obchodníky i odborné zaměstnance továren, nebo různých podniků při panstvích a velkostatech.¹⁸⁰ Původní předpoklad byl takový, že vzdělání pro tyto obory budou poskytovat reálky. Ty se ale po Hasnerově reformě začaly od odborného školství přiklánět k všeobecnému a orientovaly se na přípravu svých absolventů na další studium na technických vysokých školách. Praktičtější zaměřené vzdělání „starých středních vrstev“ pak připadlo odbornému a pokračovacímu (živnostenskému) školství. Maloburžoazie tvořila poměrně značnou část obyvatelstva Předlitavska. Těmto budoucím živnostníkům řemeslníkům a obchodníkům bylo určeno pokračovací školství, ve kterém za dva až tři roky získali výuční list. Více o něm bude pojednáno dále.

Pokud pomýšleli budoucí příslušníci maloburžoazie a specializovaní zaměstnanci na získání lepšího vzdělání, nebo se výkon jejich budoucího povolání pojil s nějakou specifickou dovedností, mohli nastoupit na příslušnou odbornou školu. Ty tvořily vyšší stupeň tohoto segmentu vzdělání a mohly být zakončené maturitní zkouškou. Typicky se toto vzdělání pojilo s velkými městy, kde byl konkurenční tlak daleko větší, a absolvování této školy mohlo znamenat konkurenční výhodu. Jinými slovy rakouské odborné školství se dělilo na dva stupně. Nižší byl zaměřen prakticky a umožňoval co nejrychlejší vstup na trh práce, a vyšší, který byl zaměřen všeobecněji, více teoreticky a pro jeho absolventy nebyla uzavřena ani cesta ke studiu na vysokých školách.

Mezi odborné školy patřily například obchodní akademie, které začaly vznikat od padesátých let. Tyto školy byly zakládány z iniciativy soukromníků, po roce 1860 pak nejčastěji spolků, obchodních společenstev nebo měst. Například pražskou obchodní akademii, založil obchodnický spolek Merkur, chrudimskou obchodní akademii naopak zřídilo město.¹⁸¹ Obchodních akademií, nebo také vyšších obchodních škol, bylo v roce 1883 v Čechách 18,

¹⁷⁹ KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 209.

¹⁸⁰ ROSA, Arnošt, JINDRA, Jaroslav, *Průmyslové a odborné školství v Republice československé*, Praha 1928, str. 5.

¹⁸¹ ADÁMEK, Karel, *Pokračovací a odborné vzdělávání*, Praha 1890, str. 38.

v celém Předlitavsku pak 65.¹⁸² Obchodníci měli k dispozici ještě jeden typ školy, a to nižší obchodní školy, (kupecká škola pokračovací), které patřily do systému pokračovacího školství. Viz dále. Doba výuky na obchodních akademiích trvala tři roky. Výuka vycházela z vyššího cyklu reálných škol. Na obchodní akademie nastupovali patnáctiletí studenti po absolvování měšťanských škol.¹⁸³ Obchodní akademie, které měly právo veřejnosti, mohly udělovat maturitní vysvědčení a organizovat maturitní zkoušky. Studující škol, které tímto právem vybaveny nebyly, museli skládat maturitní zkoušku na jiných ústavech.¹⁸⁴

Dalším typem vyššího odborného školství byly průmyslové školy. Ty přijímaly žáky z nižších středních škol (reálků a gymnázií), nebo škol měšťanských *a vedle obecného vzdělání matematicko-technického podávaly odborné vzdělání stavitelské, mechanicko-technické, chemicko-technické, místy i textilně-technické a elektrotechnické, přičemž pravidelně byly spojovány s dílnami a laboratořemi. Doba studijní trvala čtyři léta, načež se žáci podrobovali zkoušce maturitní.*¹⁸⁵ A u těchto škol bývaly pravidelně zřizovány kurzy mistrovské, nebo kurzy pro dílovedoucí.¹⁸⁶ Další typy vyšších středních odborných škol byly umělecké školy, umělecko průmyslové, odborné školy vojenské, včetně čtyřech škol nautických pro vojenské námořnictvo a střední školy zvěrolékařské.¹⁸⁷ Velký rozvoj průmyslového školství probíhal od sedmdesátých do devadesátých let devatenáctého století,¹⁸⁸ což se v podstatě překrývá s obdobím druhé fáze průmyslové revoluce a rozvojem strojírenství, elektrotechniky a chemického průmyslu.¹⁸⁹

Nižší odborné školství tvořily pokračovací školy. Tento typ škol se vyvinul z nedělních opakovacích škol, které měly svůj původ již v období felbingerovy reformy.¹⁹⁰ Jejich popularita nebyla v první polovině devatenáctého století příliš velká, kvůli tomu, že v podstatě prodlužovaly délku školní docházky a nenabízely jejich absolventům příliš velké výhody plynoucí z jejich úspěšného dokončení. Pokračovací školství se začalo vyvíjet s tím,

---

¹⁸² ADÁMEK, Karel, *Pokračovací a odborné vzdělávání*, Praha 1890, str. 40.

¹⁸³ ADÁMEK, Karel, *Pokračovací a odborné vzdělávání*, Praha 1890, str. 41.

¹⁸⁴ ADÁMEK, Karel, *Pokračovací a odborné vzdělávání*, Praha 1890, str. 41.

¹⁸⁵ KÁDNER, Otakar, *Školství v republice československé*, in: JANDA, Bohumil, *Československá vlastivěda, X., osvěta*, str. 174.

¹⁸⁶ KÁDNER, Otakar, *Školství v republice československé*, in: JANDA, Bohumil, *Československá vlastivěda, X., osvěta*, str. 174.

¹⁸⁷ KÁDNER, Otakar, *Školství v republice československé*, in: JANDA, Bohumil, *Československá vlastivěda, X., osvěta*, str. 177-179.

¹⁸⁸ ROSA, Arnošt, JINDRA, Jaroslav, *Průmyslové a odborné školství v Republice československé*, Praha 1928, str. 14.

¹⁸⁹ JAKUBEC, Ivan, JINDRA, Zdeněk, ZÁŘICKÝ, Karel, *Vývoj jednotlivých odvětví do první světové války*, in: JINDRA, Zdeněk a kol., *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, Praha 2015.

¹⁹⁰ ADÁMEK, Karel, *Pokračovací a odborné vzdělávání*, Praha 1890, str. 6.

jak stát cítil potřebu kontroly přípravy budoucích řemeslníků, živnostníků a obchodníků. V živnostenském řádu vydaném v roce 1859 byla zakotvena dualistická příprava těchto zaměstnání. Uční byli jednak v pracovním poměru u mistra řemesla, kterému se chtěli vyučit, zpravidla za „byt a stravu“, a zároveň měli navštěvovat pokračovací školu, kde měl být odborný výcvik doplněn potřebnou teorií i všeobecnými předměty.¹⁹¹

První školy tohoto typu začaly sice vznikat již v šedesátých letech, k jejich většímu rozvoji došlo až po roce 1883, kdy ministerstvo školství vydalo základní normativní pokyny pro pokračovací školy.¹⁹² Tento všeobecný základ si ale jednotlivé země mohly upravit podle své potřeby, nicméně celá řada z nich, včetně českého království, možnost revidovat výuku v těchto vzdělávacích institucích nevyužila.¹⁹³ Podle normativních pokynů se pokračovací školství dělilo na dvě základní větve a to průmyslové (později nazývané živnostenské) a obchodní, druhou větví pak bylo pokračovací školství hospodářské (zemědělské).¹⁹⁴ Školy mohly být buď odborné, pokud se našel dostatečný počet žactva, který se věnoval jednomu řemeslu, nebo několika řemeslům příbuzným. Takových škol byla naprosté minimum, většina pokračovacích škol byla všeobecná, kde se vzdělávali studující s různým profesním zaměřením. Doba výuky byla dva až tři roky. Dva roky byly povinné, třetí ročník pak nepovinný.¹⁹⁵ Další možností byl jakýsi nultý ročník, tedy přípravná třída, která měla zajistit plynulejší přechod mezi obecnou a pokračovací školou a to hlavně s ohledem na nedostatečně připravené žáky obecných škol.¹⁹⁶ Pokračovací školství mělo velmi blízko ke školství obecnému, se kterým bylo často spjato personálně, protože na pokračovacích školách v drtivé většině případů vedli výuku učitelé obecných škol a výuka rovněž probíhala v budovách těchto institucí. Vyučování probíhalo osm měsíců a zpravidla pouze dvakrát týdně, v neděli dopoledne a jeden den v týdnu ve večerních hodinách, tak aby škola nebránila učňům v jejich práci v mistrově dílně. To na druhou stranu příliš nepřispívalo k popularitě těchto škol u samotných učňů, kteří je navštěvovali buďto ve svém volném čase, nebo po celodenní práci v dílně¹⁹⁷

Stát se zvýšenou návštěvu těchto škol pokoušel v podstatě vynutit tím, že v novelách živnostenského řádu, výkon některých živností, přímo podmiňoval úspěšným splněním

---

¹⁹¹ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 26.

¹⁹² KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 190.

¹⁹³ KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 189.

¹⁹⁴ KÁDNER, Otakar, *Vývoj a dnešní soustava školství*, Díl 1., Praha 1929, str. 189.

¹⁹⁵ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 34.

¹⁹⁶ ADÁMEK, Karel, *Pokračovací a odborné vzdělávání*, Praha 1890, str. 15.

¹⁹⁷ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 38.

pokračovací školy,¹⁹⁸ a vedla se diskuze o tom, zda by absolvování takové školy mělo být povinné pro všechny budoucí živnostníky, řemeslníky, obchodníky a dokonce i budoucí rolníky. V období monarchie se takovou radikální změnu pokračovacího školství prosadit nepodařilo a to i s ohledem na to, že by takový krok vyžadoval další „zahuštění“ sítě pokračovacího školství tak, aby opravdu všichni dospívající měli možnost takové školy navštěvovat. Nicméně požadavků na změny v tomto segmentu školství byla celá řada. Jedním z problémů, které tento segment školství zatěžovaly, byl stav a odborná příprava učitelstva. Jak již bylo zmíněno výše, na těchto školách učili hlavně učitelé obecných škol, pro které byla práce na pokračovacích školách vedlejší a rovněž jí vykonávali na úkor svého volného času, navíc ve třídách nepříliš motivovaných žáků. Rovněž jim často chyběla odborná příprava a to hlavně v technických předmětech.¹⁹⁹ Dalším často kritizovaným nedostatkem pokračovacího školství byly kromě chybějícího odborného personálu, též chybějící vlastní budovy. Pokud výuka probíhala v prostorách obecných škol, museli často téměř dospělí uční sedět v lavicích určených pro děti nižšího školního věku. Dále rozvoj pokračovacího školství brzdil například nedostatek pomůcek, nebo učebnic, které ministerstvo k velké nelibosti žáků i učitelů vydávalo pouze v německém jazyce, a fakt, že v budovách obecných škol chyběly odborně vybavené dílny.²⁰⁰

Problematická byla též druhá část přípravy budoucích živnostníků, a to odborný výcvik u mistra. Ten postrádal jakékoliv normované osnovy, a tak byla jeho úroveň velmi rozdílná. Od korektní přípravy u skutečných a zodpovědných odborníků až po případy nefalšovaného šlendriánu. Častou stížností na odborný výcvik bylo to, že uční slouží jako levná pracovní síla, která musí vykonávat nepříjemné úkoly, které často ani s výkonem vlastního řemesla nesouvisely.²⁰¹ Kromě podřadné práce v řemeslnické dílně, kde působili jako posluha mistrovi, nebo tovaryšům, se nezdálo, že je využívána i paní mistrová například pro domácí práce.²⁰²

V roce 1908 došlo asi k nejzásadnější změně pokračovacího školství. Celý tento segment byl vyňat z pravomoci ministerstva kultu a vyučování a přeřazen k nově zřízenému ministerstvu veřejných prací.²⁰³ Za touto změnou stál záměr celkového zlepšení tohoto typu škol, jejichž stav byl stále vnímán spíše jako neutěšený. Převratné výsledky tato změna nepřinesla,

---

¹⁹⁸ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 34.

¹⁹⁹ ADÁMEK, Karel, *Pokračovací a odborné vzdělávání*, Praha 1890, str. 17.

²⁰⁰ ČERNÝ, Eduard, *Nutná reforma pokračovacího školství*, Praha 1906, str. 28.

²⁰¹ ČERNÝ, Eduard, *Nutná reforma pokračovacího školství*, Praha 1906, str. 37.

²⁰² ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 41.

²⁰³ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 42.

němčině do začátku první světové války se podařilo odstranit dílčí problémy. Na některých školách byly zaváděny dílny a narůstal počet odborných škol, ve kterých se studující věnovali jednomu, nebo alespoň příbuzným řemeslům. Tato změna se týkala velkých a středních měst, na venkovských pokračovacích školách byla specializace těchto vzdělávacích institucí čistě iluzorní. V letech před první světovou válkou do pokračovacího školství pronikly dívky, které se věnovaly specificky ženským řemeslům, jako byly švadleny, nebo krejčovské.²⁰⁴ Pomalé zlepšování pokračovacího školství náhle zastavila první světová válka, která tento vývoj tvrdě přerušila a tento typ škol uvrhla do hluboké krize. Během válečného konfliktu poklesl jak počet škol, tak počet studujících, kteří je navštěvovali.²⁰⁵

Poté, co učni dokončili dvou, případně tří letý cyklus pokračovací školy a získali výuční list, stávali se „tovaryši“ a vyráželi na „vandr.“ Vandr byl odvěký způsob, jakým tovaryši získávali další zkušenosti se svým řemeslem a to tak, že postupně pracovali u několika mistrů svého řemesla.²⁰⁶ S tím jak tovaryši putovali od mistra k mistru, získávali i znalost jiného často cizojazyčného prostředí. Z Čech mířili tovaryši často na zkušenou do Horních i Dolních Rakous, včetně hlavního města celé monarchie – Vídně. Může se zdát, že tovaryši se poměrně volně potulovali krajinou, nicméně tento jejich pohyb byl poměrně striktně řízen pomocí „vandrůbku“ tedy jakési cestovní pracovní knížky, ve které musel mít tovaryš zápisy od mistrů, u kterých pracoval. Instituci vandru definoval živnostenský řád a jeho novely,²⁰⁷ a to jak povinnosti vandrujícího tovaryše, tak vztah mistrů k tovaryšům. Až poté, co tovaryši dokončili vandr, mohli přistoupit k mistrovským zkouškám a stát se mistry svého oboru. To se ale podařilo jen nemnohým z nich.

Podobné rozdělení na vyšší a nižší stupeň panovalo též u hospodářského školství. Tedy toho sekundárního segmentu školství, který měl připravovat pracovní sílu pro primární ekonomický sektor. Kromě budoucích soukromých zemědělců se tento typ školství věnoval též přípravě zaměstnanců velkostatků a dalších potravinářských podniků, a to včetně přípravy úředníků těchto podniků. Zemědělství jako ekonomický sektor ztratilo v průběhu devatenáctého století své do té doby dominantní postavení. Přejít od tradiční k moderní společnosti zapříčiněný nástupem průmyslové revoluce, silně dopadl i na zemědělství a na venkov. Stejný proces, který uvolnil pracovní síly pro průmysl a umožnil onen trvalý a

²⁰⁴ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 39.

²⁰⁵ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 43.

²⁰⁶ VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla, *Řemeslo a řemeslníci v rytmu všedního dne ve druhé polovině 19. století*, in: MACHAČOVÁ, Jana, MATĚJČEK, Jiří, *Studie k sociálním dějinám 19. století*, Studien zur Sozialgeschichte des 19. Jahrhunderts 6., Opava 1996, str. 48.

²⁰⁷ REBEC, Tomáš, *Obnovený řád živnostenský*, Praha 1907, str. 38 – 48.

nezvratný ekonomický růst, na kterém se stala moderní společnost závislou, jeví se z pohledu zemědělství a venkova jako vleklá krize (ekonomická, sociální i identity), která donutila obyvatele k opuštění venkova a zemědělství a migraci do měst, kde je pohltil rostoucí průmysl.

Proměnilo se též samo zemědělství. Rozšiřování nových chovatelských i pěstebních postupů, nových odrůd a plemen, zavádění nových strojů, umělých hnojiv, meliorace i nové trendy v odbytu zemědělských produktů jako družstevní prodej, zvyšovaly na jedné straně zemědělskou produkci, na druhé straně kladli na zemědělce velké nároky. Zkušenosti předávané po generace ztratily v tomto víru změň validitu, což naopak zvýšilo potřebu odborné přípravy budoucích zemědělců. Poměrně brzy (1766) vznikla specializovaná katedra na Univerzitě Karlově²⁰⁸ a základy zemědělských prací byly jednou z látek vyučovaných již felbingerovským školstvím, nicméně síť středního školství se vytvořila až hluboko po polovině devatenáctého století. Síť škol se zahušťovala jen velmi pomalu, protože instituce narážely na nedůvěru rolníků, zvyklých dělat si věci po svém, ale nakonec potřeba modernizace nad nedůvěrou zvítězila a zemědělské školství se začalo rozvíjet. Jako v jiných odvětvích rakouského školství se jednalo o směs škol různých stupňů i zřizovatelů. Zemědělské školy byly jak státní, zemské, tak zřizované z iniciativy soukromníků.²⁰⁹

Vyšší stupeň tvořily odborné hospodářské školy. Na ty jako u jiných typů odborných středních škol nastupovali (po Hasnerově reformě) absolventi měšťanských škol. Tyto školy sloužily převážně pro výchovu zaměstnanců velkostatků v menší míře pro budoucí sedláky.²¹⁰ Kromě těchto „všeobecných“ zemědělských škol vznikla celá řada úzce specializovaných škol, které se věnovaly jednotlivým potravinářským odvětvím. Jednalo se o školy ovocnářské, zahradnické, vinařské, mlékařské, lukařské, lihovarnické, pivovarskou, sladovnickou, včelařskou, lnářskou a zelinářskou.²¹¹ Celkem logicky vznikaly tyto specializované školy v oblastech, pro které bylo dané zemědělské odvětví typické.

Nižší stupeň zemědělského vzdělání obstarávaly rolnické školy, na které mohli nastupovat absolventi obecných škol a sloužili menším a středním zemědělcům. Rolnické školy byly buď jednoleté, nebo dvouleté a v některých z nich probíhalo vyučování pouze v zimních měsících, tak aby chlapcům z rolnických rodin nebránily v polních pracích. Tyto školy byly zaměřené

²⁰⁸ ŠTEJN, Vladimír, *Zemědělská škola ve službách zemědělce*, Praha 1927, str. 78.

²⁰⁹ ŠTEJN, Vladimír, *Zemědělská škola ve službách zemědělce*, Praha 1927, str. 87.

²¹⁰ KÁDNER, Otakar, *Školství v republice československé*, in: JANDA, Bohumil, *Československá vlastivěda*, X., osvěta, str. 167.

²¹¹ KÁDNER, Otakar, *Školství v republice československé*, in: JANDA, Bohumil, *Československá vlastivěda*, X., osvěta, str. 169.

v maximální možné míře na praxi a názornost.²¹² Paralelně s těmito vzdělávacími ústavami existovaly pokračovací školy hospodářské a někde byly tímto směrem zaměřeny i čtvrté třídy měšťanských škol.²¹³ V dobách monarchie má počátek i vzdělání dívek z primárního ekonomického sektoru. Hospodyňské školy, nebo též hospodyňské kurzy, poskytovaly hlavně praktické vzdělání péče o domácnost a rodinu. Tyto kurzy trvaly zpravidla pouze několik měsíců a často byly přiřčené k hospodářským školám.²¹⁴ Školy lesnické a hornické, které svým zaměřením, rovněž náleží do primárního ekonomického sektoru, byly jako ostatní odborné školy vyšší a nižší. Nižší lesnické školy připravovaly budoucí hajné, vyšší pak lesnické úředníky velkostatků.²¹⁵ Hornické nebo montanistické školy pak připravovaly hornické mistry a dozorce.²¹⁶

První světová válka znamenala pro celé školství těžkou ránu. Starší učni i studenti byli odváděni do armády. Odvody se nevyhnuly ani některým učitelům nebo profesorům. Studující středních škol, kterým se fronta, alespoň prozatím vyhnula, museli na polích i v řemeslech nahradit své odvedené otce a tak buď přechodně nebo trvale školy opouštěli. O dalších těžkostech jako využívání školních budov pro vojenské účely, nebo snaha státu více vynucovat loajalitu, bude pojednáno v příslušných kapitolách. Válečný nedostatek paliv se dotýkal též škol, které byly hlavně v zimních měsících často uzavírány kvůli nedostatku uhlí.

Nově vzniklé Československo tak muselo reagovat na celou řadu obtíží. V první řadě muselo vyřešit aktuální problémy způsobené světovou válkou, ale na stole byly další, daleko hlubší obtíže. Školství a to nejen to střední mělo po vzniku Československa velký strukturální problém. Bylo třeba unifikovat školský systém v západní i východní části republiky. Respektive bylo potřeba na Slovensku a Podkarpatské Rusi střední a vysoké školství vybudovat prakticky od nuly.²¹⁷ S restrukturalizací školství souvisí i další problém středního školství. Podle Otokara Kádnera byla v rámci středního školství v Rakousku zvýhodňována německá menšina. V poměru k počtu obyvatelstva bylo německých středních škol více, než

---

²¹² KÁDNER, Otakar, *Školství v republice československé*, in: JANDA, Bohumil, *Československá vlastivěda*, X., osvěta, str. 169.

²¹³ KÁDNER, Otakar, *Školství v republice československé*, in: JANDA, Bohumil, *Československá vlastivěda*, X., osvěta, str. 169.

²¹⁴ KÁDNER, Otakar, *Školství v republice československé*, in: JANDA, Bohumil, *Československá vlastivěda*, X., osvěta, str. 170.

²¹⁵ REICH, Edvard, *Zemědělská výchova, (školství, vyučování a literatura) v Československé republice*, Praha 1905, str. 8.

²¹⁶ KÁDNER, Otakar, *Školství v republice československé*, in: JANDA, Bohumil, *Československá vlastivěda*, X., osvěta, str. 171.

²¹⁷ BYDŽOVSKÝ, B, *Naše školství střední a vysoké a jejich úkoly*, in: MERHOUT, Cyril, (ed.) a NĚMEC, Bohumil, (ed.) *Československá národní čítanka, sborník statí k desátému výročí Republiky Československé*, Praha 1928, str. 289.

těch českých²¹⁸ Rovněž sílila diskuze o hlubší reformě školství, která byla podle některých hlasů potřebná, protože stávající systém převzatý z Rakouska, neodpovídal duchu nového státu. Navíc o nutnosti revize některých typů středních škol, se mluvilo již v závěrečných letech monarchie. Reformní snahy ale přerušila světová válka.

Prvním krokem ke změně školského systému měla být nová anketa, která měla nejpálčivější problémy školství odhalit. Ankety se účastnili čeští a němečtí profesori středních škol, vysokých škol a univerzit, střední a vysoké školy jako instituce a spolky orientující se na vzdělávání.²¹⁹ Kádner v této souvislosti kritizuje, že mimo odbornou veřejnost nebyl o anketu příliš velký zájem.²²⁰ Otázky se týkaly struktury středního školství jako celku. Například mají-li být některé druhy středních škol zrušeny nebo má-li být zaveden společný vyučující základ či mají-li být na středních školách koedukované dívky společně s chlapci. Další otázky se týkaly konkrétních předmětů a jejich výuky.²²¹ Ministerstvo školství a národní osvěty výsledky ankety vyhodnotilo takto: *Bedlivé studium těchto reformních podnětů, vedlo k poznání, že československá střední škola má zdravé organizační jádro a že je potřebí jen nenáhlými úpravami podporovati její další vývoj.*²²²

Proto se pozornost ministerstva školství přesunula na primární školství, kde byly hlubší problémy. V první řadě bylo potřeba vyřešit školskou otázku v nově připojených oblastech, které před válkou patřily k Zalitavsku, a fungoval v nich odlišný školský systém. Proto byl v roce 1922 vydán takzvaný malý školský zákon, a na něj navazující vyhlášky, které sjednocovaly školský systém v západní (české) a východní (slovensko-rusínské) části republiky.²²³ Rovněž bylo třeba v těchto oblastech vyřešit otázku financování veřejného školství a v podstatě zavést Slovenštinu jako vyučovací jazyk. V době vzniku Československa nebyla na Slovensku žádná státem vydržovaná obecná, nebo měšťanská škola se slovenským

---

²¹⁸ KÁDNER, Otakar, *Školství v republice československé*, in: JANDA, Bohumil, *Československá vlastivěda, X., osvěta*, str. 155.

²¹⁹ *Výsledky ankety ministerstva školství a národní osvěty z roku 1919 o reformě střední školy*, Praha 1922, str. [5].

²²⁰ KÁDNER, Otakar, *Školství v republice československé*, in: JANDA, Bohumil, *Československá vlastivěda, X., osvěta*, str. 156.

²²¹ *Výsledky ankety ministerstva školství a národní osvěty z roku 1919 o reformě střední školy*, Praha 1922, str. [11].

²²² *Činnost ministerstva školství a národní osvěty za prvé desetiletí*, Praha 1928, str. 29.

²²³ KÁDNER, Otakar, *Školství v republice československé*, in: JANDA, Bohumil, *Československá vlastivěda, X., osvěta*, str. 212.

vyučovacím jazykem.²²⁴ Dále malý školský zákon zavedl nové povinné předměty například občanskou nauku nebo tělocvik pro dívky.²²⁵

Malý školský zákon rovněž řešil otázku menšinového školství. To bylo tématem již pro rakouské politiky. Ti ji ale nedokázali (hlavně z pohledu Čechů) uspokojivě vyřešit. Od roku 1923 mohla být v každé obci, kde ve tříletém průměru žilo minimálně 40 školou povinných dětí, zřízena obecná škola s mateřským jazykem dětí.²²⁶ Toto nařízení umožnilo posílit jazykově české školství ve smíšených oblastech Čech, hlavně tam, kde před válkou došlo k větší národnostní proměně. Rovněž se odblokovala situace ohledně jazykově českého školství na Moravě. Na druhou stranu, stejné ustanovení malého školského zákona znamenalo zákonnou ochranu školství ostatních národnostních menšin, které v Československu žily. Kromě obecného školství se tato ustanovení vztahovala i na měšťanské a střední školství.²²⁷

Počítalo se rovněž s přípravou velkého školského zákona, tedy hlubší školní reformy, která by se týkala jak primárního, tak sekundárního školství.²²⁸ Nicméně odborné kruhy byly názorově nejednotné a nenašly společnou řeč s ministerstvem školství a národní osvěty, proto se žádné strukturální reformy primární ani sekundární československé školství jako celek nedočkal.²²⁹ A to i přes to, že návrhů na úpravu školského systému, odborné literatury a komentářů k ní vznikla celá řada.²³⁰ Jedním z vlivných konceptů bylo zavedení takzvané jednotné školy, ve které by mělo dojít ke sloučení nižších stupňů všeobecných středních škol a škol měšťanských.²³¹ Tento koncept se v průběhu první republiky neprosadil, k jeho zavedení došlo až v roce 1948 tzv. Nejedlého reformou. Viz dále.

V případě všeobecného středního školství došlo k některým dílčím úpravám osnov různých typů škol tak, aby se k sobě jednotlivé typy všeobecných škol (gymnázia, reálná gymnázia, reálky) co nejvíce přiblížily.²³² Na klasických gymnáziích byla nově vyučována chemie, na reálkách filozofická propedeutika, nově rozvržená byla též výuka klasických i živých jazyků a

---

²²⁴ Činnost ministerstva školství a národní osvěty za první desetiletí, Praha 1928, str. 16.

²²⁵ Činnost ministerstva školství a národní osvěty za první desetiletí, Praha 1928, str. 11.

²²⁶ KÁDNER, Otakar, Školství v republice československé, in: JANDA, Bohumil, Československá vlastivěda, X., osvěta, str. 72.

²²⁷ ČAPEK, Emanuel, Střední školství národnostních menšin v českých zemích, Praha 1937, str. 195.

²²⁸ MERHOUT, Cyril, (ed.) a NĚMEC, Bohumil, (ed.) Československá národní čítanka, sborník statí k desátému výročí Republiky Československé, Praha 1928, str. 293.

²²⁹ KÁDNER, Otakar, Školství v republice československé, in: JANDA, Bohumil, Československá vlastivěda, X., osvěta, str. 157.

²³⁰ Viz literatura reformistického diskurzu v kapitole *Prameny a literatura*.

²³¹ ZINSMEISTER, Rudolf a KANTOVÁ, Anna, *Abeceda školské reformy, informační brožura se soupisem literatury pro vzorové (reformní) školy a pro studium školské reformy*, Praha 1938, str. 8.

²³² KÁDNER, Otakar, Školství v republice československé, in: JANDA, Bohumil, Československá vlastivěda, X., osvěta, str. 158.

omezena výuka náboženství. Reálkám přibila osmá třída.²³³ Sjednocovací proces středního všeobecného školství se zásadním způsobem dotknul i dívčích lyceí, která byla přeměněna na ostatní typy všeobecných středních škol, čímž bylo samostatné střední školství pro dívky, zcela zlikvidováno.²³⁴ Postupná přeměna se týkala i reálek, ty byly, podobně jako dívčí lycea, měněny buď na reformní reálná gymnázia, nebo na reálná gymnázia. Upravena byla též organizace školního roku; začínal vždy na počátku září a končil na sklonku června. Nově vymezené byly též platy středoškolských pedagogů, které byly opětovně srovnány s platy jiných státních zaměstnanců. Rovněž mělo dojít k rovnoměrnějšímu rozložení středního školství uvnitř republiky. Zatímco německé střední školství bylo z pohledu nového státu a státního českého nacionalismu naddimenzované,²³⁵ ve východní části republiky byla situace tristní. Stát se nevydal represivní cestou plošného uzavírání německých škol, ale snažil se počty středních škol dorovnat i ostatním národním menšinám obývajícím Československo. Založeno bylo množství nových středoškolských ústavů všech typů.²³⁶

Podle Otokara Kádnera nepotřebovalo odborné školství příliš velké zásahy, protože osnovy na těchto typech škol byly dostatečně pružné a umožňovaly dostatečně rychle reagovat na vývoj ekonomiky.²³⁷ Zásadním úkolem mladého Československa tak bylo zahustit jejich síť, respektive zvýšit jejich počet. V hospodářském školství se výrazně rozvíjel jeho nižší stupeň, který byl rozdělen na dva základní typy škol, a to rolnické a zimní odborné hospodářské školy.²³⁸ Rychle se rozvíjely zimní hospodářské školy, jejichž hlavní benefit byl v tom, že vyučování v nich probíhalo pouze v zimě a umožňovalo studujícím v kritických částech roku (jaro, podzim) pomáhat doma při polních pracích. Ze stejného důvodu (zimního vegetačního klidu) byla výuka v těchto školách spíše teoretická.²³⁹ Rolnické školy byly rovněž dvouleté, ale školní rok byl posunutý, zpravidla od 1. 10 až do 31. července. Kromě teoretické výuky v nich byl kladen i velký důraz na praxi. Při každé škole fungoval školní statek střední velikosti, na kterém studující pracovali.²⁴⁰ Oproti zimním rolnickým školám nebyl tento typ příliš oblíben, protože byl finančně náročnější a studující nemohli být využíváni doma při

---

²³³ Činnost ministerstva školství a národní osvěty za prvé desetiletí, Praha 1928, str. 30.

²³⁴ KÁDNER, Otakar, *Školství v republice československé*, in: JANDA, Bohumil, *Československá vlastivěda, X., osvěta*, str. 158.

²³⁵ ČAPEK, Emanuel, *Střední školství národnostních menšin v českých zemích*, Praha 1937, str. 195.

²³⁶ NEUHÖFER, Rudolf, *Střední školství v prvních deseti letech Československé republiky po stránce organizační*, Praha 1928, str. 26.

²³⁷ KÁDNER, Otakar, *Školství v republice československé*, in: JANDA, Bohumil, *Československá vlastivěda, X., osvěta*, str. 179.

²³⁸ ŠTEJN, Vladimír, *Zemědělská škola ve službách zemědělce*, Praha 1927, str. 89.

²³⁹ *Zemědělské školy a lidové školy hospodářské v republice Československé dle stavu koncem školního roku 1920/21*, Praha 1922, str. 12.

²⁴⁰ *Zemědělské školy a lidové školy hospodářské v republice Československé dle stavu koncem školního roku 1920/21*, Praha 1922, str. 11.

polních pracích. Učitelstvo obou typů těchto škol mělo i funkci osvětovou. Na přednáškách a veřejných schůzích měli učitelé seznamovat rolníky s novými pěstitelskými a chovatelskými postupy.²⁴¹

Zvláštním typem zemědělských škol, který ve dvacátých letech doznal rovněž značného rozvoje, byly lidové školy hospodářské, které stály mimo systém běžného školství.²⁴² Byly určené pro zemědělce v produktivním věku, kteří již na návštěvu běžných typů středních škol byli příliš staří.²⁴³ Lidové hospodářské školy měly zemědělce seznamovat s novými postupy v zemědělství a podporovat tak jeho modernizaci a zvýšení produktivity. Oproti tomu vyšší stupeň hospodářských škol zažíval stagnaci.²⁴⁴

Ostatní druhy odborných škol, v první řadě průmyslové a obchodní, byly početně rozšířené, aby se tento typ vzdělání stal dostupnější většinu počtu zájemců. Vnitřní změny těchto škol pak měly hlavně zvýšit vertikální propustnost. Absolventi nižšího stupně odborných škol (pokračovacích živnostenských škol nebo nižších odborných) mohli po úspěšném zakončení školy vstupovat do vyšších středních odborných škol. Zároveň tyto školy byly otevřené i pro absolventy měšťanských škol.²⁴⁵ Analogicky, absolventi vyšších středních odborných škol se pak mohli hlásit na technické vysoké školy. V obou případech po úspěšném složení přijímacích zkoušek.²⁴⁶ I v segmentu nižšího odborného školství, tedy pokračovacích škol živnostenských, došlo ve dvacátých letech k poměrně masivnímu růstu jejich počtu.²⁴⁷ V roce 1918 – 1919 jich bylo na území ČSR asi 700, ve školním roce 1926 – 1927 jich bylo již 1889.²⁴⁸ Jejich počet vzrůstal jak na českém venkově, tak na Slovensku a Podkarpatské Rusi. Jednalo se o kulminační bod, ve třicátých letech jejich počet začal opět klesat. Nově vznikly dvouleté dívčí odborné školy rodinné, které rozšiřovaly výuku hospodyňských kurzů na úroveň samostatných odborných škol.²⁴⁹ Postátněny a upraveny byly též osnovy odborných škol pro ženská povolání, které absolventkám umožňovaly získat povolání v širokém

---

²⁴¹ REICH, Edvard, *Zemědělská výchova, (školství, vyučování a literatura) v Československé republice*, Praha 1905, str. 16.

²⁴² *Zemědělské školy a lidové školy hospodářské v republice Československé dle stavu koncem školního roku 1920/21*, Praha 1922, str. 16.

²⁴³ ŠTEJN, Vladimír, *Zemědělská škola ve službách zemědělce*, Praha 1927, str. 88.

²⁴⁴ ŠTEJN, Vladimír, *Zemědělská škola ve službách zemědělce*, Praha 1927, str. 85.

²⁴⁵ ROSA, Arnošt, JINDRA, Jaroslav, *Průmyslové a odborné školství v Republice československé*, Praha 1928, str. 5.

²⁴⁶ KÁDNER, Otakar, *Školství v republice československé*, in: JANDA, Bohumil, *Československá vlastivěda, X., osvěta*, str. 180.

²⁴⁷ ROSA, Arnošt, JINDRA, Jaroslav, *Průmyslové a odborné školství v Republice československé*, Praha 1928, str. 14.

²⁴⁸ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 47.

²⁴⁹ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 50.

segmentu sociálních služeb.²⁵⁰ V roce 1930 pak došlo k úpravě osnov živnostenských škol, která rozdělila živnosti a řemesla do šesti skupin. Studující pak byli rozděleni podle skupin do tříd a měli stejné odborné předměty.²⁵¹ Rozdělení studujících do šesti skupin povolání mohlo proběhnout pouze na větších školách. Menší venkovské všeobecné živnostenské školy kvůli malému počtu studujících výuku prostě rozdělit nemohly. Ve třicátých letech pak dospělo ministerstvo k názoru, že výuka ve venkovských živnostenských školách je neefektivní, a tak je začalo postupně rušit a výuku soustředit do okrskových škol, kde již mohla být výuka specializována.²⁵²

Jak již bylo zmíněno výše, Československo k velké školské reformě nedospělo. V průběhu dvacátých a třicátých let byla provedena celá řada menších, možno říci evolučních změn. Rok 1938, mnichovská dohoda a vídeňská arbitráž připravila Československo o rozsáhlá území, množství obyvatel a s tím analogicky i o velké množství škol všech segmentů a typů. Tyto školy pak byly začleněny do školských systémů zemí, které daná území na úkor Československa získaly. Velmi negativní spád nabralo školství poté, co bylo Československo v březnu rozbito a jeho západní část pohlcena Třetí říší. Velmi známé je uzavření českého vysokého školství, ke kterému došlo po nepokojích z podzimu 1939. Na tento krok ale navazovalo i postupné omezování českého všeobecného středního školství. Část gymnázií a reálných gymnázií byla určena k likvidaci.²⁵³ Některé střední školy byly uzavřeny okamžitě, jiné ústavy byly v postupné likvidaci, nemohly nabírat nové studenty, nicméně alespoň ti stávající mohli školu dokončit, takže likvidace trvala několik let. V závěru války se opětovně objevily obtíže se zásobováním palivy a školy tak musely vyhlášovat uhelné prázdniny. Na samém sklonku války i po jejím skončení pak byly školní budovy využívány jako prozatímní kasárna jak německými, tak spojeneckými vojsky. Celkem za dobu okupace bylo v protektorátu uzavřeno 44 českých středních škol a 31 učitelských ústavů. V důsledku toho počet středoškolských studentů poklesl oproti předválečnému stavu o 55%.²⁵⁴ Navíc prvním krokem, který československé ministerstvo školství v obnoveném státě učinilo, bylo uzavření všech německých škol. Od obecných, měšťanských, přes všechny typy středoškolských ústavů až po školství vysoké. V některých regionech tak školství všech stupňů prakticky přestalo existovat.

---

²⁵⁰ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 50.

²⁵¹ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 55.

²⁵² ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 57.

²⁵³ MICHLOVÁ, Marie, *Protentokrát, aneb, Česká každodennost 1939-1945*, Řitka 2012, str. 55.

²⁵⁴ PRŮCHA, Václav a kol., *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*, Brno 2004, str. 496.

Na rozdíl od vysokého a všeobecného středního školství, nebylo učňovské školství vystaveno represivnímu tlaku. Pro válečnou ekonomiku Třetí říše byl průmyslový potenciál protektorátu nezanedbatelný, a proto bylo jeho efektivní využívání pro válečné úsilí důležité. Pro optimální chod průmyslu bylo potřeba velké množství kvalifikované dělnické pracovní síly, kterou z části připravovalo živnostenské pokračovací školství. To fungovalo v první polovině války prakticky beze změn. K jeho úpravě došlo až v roce 1943. Živnostenské školy byly přejmenovány na učňovské a v rámci výuky byl kladen důraz na praxi. Nadále probíhala specializace tohoto typu školství rozšiřováním odborných oddělení, ve kterých byli soustředováni učni s podobným řemeslem.²⁵⁵ Povinnost absolvovat učňovskou školu se od roku 1943 rozšiřovala i na další průmyslová odvětví, na která se nevztahoval živnostenský řád. Jmenovitě se jednalo o hornictví, sklářství a textilní průmysl.²⁵⁶ Upraven byl i poměr mezi soukromými a veřejnými učňovskými školami. Soukromé učňovské školy byly často zřizovány u velkých továren, kde se připravovali budoucí plnohodnotní zaměstnanci těchto podniků. Podobně jako v hornictví, vztahovalo se rozšíření povinnosti učebního poměru i na zemědělství. Konkrétně se tato povinnost týkala samostatně pracujících zahradníků a zemědělských dělníků.²⁵⁷ Tato povinnost v žádném případě nebyla všeobecná, nicméně snaha o zvýšení kontroly budoucích producentů potravin je zcela zjevná. Nakonec, maximální produktivita zemědělství byla pro válečné úsilí důležitá podobně jako průmyslová výroba. Agrární sektor musel uživit početnou armádu na frontách a stejně tak i průmyslové dělníky v zázemí.

Po skončení války na jaře 1945 stála Československá vláda před velmi složitým úkolem obnovy středního a vysokého školství. Kromě aktuálního výpadku pěti ročníků absolventů vysokého školství, hrozila Československu za několik let analogická situace se středoškolskými absolventy. Jinými slovy, kvůli omezování českého středního školství po roce 1939, hrozil ke konci čtyřicátých let nedostatek maturantů, kteří by se mohli na vysoké školy hlásit. Zásadní reforma středního školství se stala nevyhnutelnou. Navíc pozice konzervativců a tradicionalistů hájících „starou koncepci“ osmiletého středního všeobecného školství byla oslabena levicovým posunem politického systému. Ministerstvo školství připadlo ve vládě Zdeňka Fierlingera komunistické straně, která na post ministra nominovala Zdeňka Nejedlého. Ten připravil radikální reformu primárního i sekundárního edukačního systému. Nicméně poté, co po volbách v roce 1946 připadlo ministerstvo školství a osvěty

---

²⁵⁵ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 61.

²⁵⁶ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 62.

²⁵⁷ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 64.

národním socialistům - ministru Jaroslavu Stránskému - spadla tato reforma pod stůl. Kromě odpůrců v národní frontě, Nejedlého reformu kritizovali i někteří pedagogičtí odborníci a hlavně církev.

Nový prostor pro realizaci reformy se otevřel po únoru 1948, kdy v rekonstruované vládě Klementa Gottwalda dosedl na post ministra školství a osvěty znovu Zdeněk Nejedlý. Ten reformu školství uvedl v platnost. Účinnost naběhla od nového školního roku, tedy od září 1948. Nejedlého reforma zrušila školní systém, který na území „českých zemí“ fungoval jen s menšími změnami téměř osmdesát let.

Zásadní změnou, kterou Nejedlého reforma přinesla, bylo zavedení jednotné školy.²⁵⁸ Nejednalo se o žádnou novinku, některé pedagogické kruhy o možnosti nahrazení konceptu obecné a měšťanské školy jedinou vzdělávací institucí uvažovaly již v období první republiky.²⁵⁹ Dřívější obecné školy se transformovaly na první stupeň, který byl nazván národní škola, na který organicky navazoval druhý stupeň, nazývaný střední. Což je vzhledem k zavedené terminologii, kdy adjektivum střední ve školství zpravidla označuje sekundární edukační systém poměrně matoucí. Tento druhý stupeň byl oproti měšťanským školám o rok prodloužen. Povinná školní docházka tedy nově trvala devět let.²⁶⁰ Hlavním záměrem vytvoření jednotné školy bylo zaručit společným vzdělávacím základem rovný přístup k dalšímu vzdělání.²⁶¹

Začátek sekundárního vzdělávání byl sjednocen pro všechny typy škol a vstupovat do něj mohli pouze studující, kteří dokončili primární segment školství. Do sekundárního školství tedy studující vstupovali zpravidla ve věku patnácti let.²⁶² Tento segment školství byl označován jako třetí stupeň. U všeobecného středního školství tak byla délka studia zkrácena z osmi na čtyři roky. Kromě ideologického záměru stejného přístupu ke vzdělání,²⁶³ se tato reforma snažila řešit problém nedostatečného počtu středoškolských studujících, způsobený omezováním českého středního školství v období protektorátu. Ve školním roce 1948 – 1949 by měl za normálních okolností maturovat ročník, který do primy gymnázií nastupoval ve školním roce 1941 – 1942, vzhledem k omezení školství mohla podstatná část tohoto ročníku zahájit středoškolská studia až ve školním roce 1945 – 1946, kdy obnovené školy nabíraly

²⁵⁸ MAUROVÁ, Miroslava a kolektiv, *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, str. 20.

²⁵⁹ ZINSMEISTER, Rudolf a KANTOVÁ, Anna, *Abeceda školské reformy, informační brožura se soupisem literatury pro vzorové (reformní) školy a pro studium školské reformy*, Praha 1938, str. 8.

²⁶⁰ MAUROVÁ, Miroslava a kolektiv, *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, str. 21.

²⁶¹ CHLUP, Otakar, KAHUDA, František, KRÁL, Karel, *Školský zákon*, Praha 1949, str. 38.

²⁶² CHLUP, Otakar, KAHUDA, František, KRÁL, Karel, *Školský zákon*, Praha 1949, str. 40.

²⁶³ BYDŽOVSKÝ, Bohumil, *Pro státní jednotnou školu*, Praha 1947, str. 8 – 9.

studující masivním způsobem i do vyšších ročníků. Jinými slovy podstatná část studujících, kteří se na přelomu čtyřicátých a padesátých let připravovali na maturitní zkoušku, stejně nižší cyklus gymnázií neabsolvovala. A reforma tento stav normalizovala i pro další ročníky.

Z ideologického pohledu Nejedného reforma zcela zapadá do levicové politiky KSČ a do snah o nivelizaci společnosti, ke které by eliminace školství jako akcelérátoru sociálních nerovností zcela jistě přispěla. Hlavní kritikou rozdělení primárního edukačního systému na obecnou, měšťanskou a nižší stupeň všeobecných středních škol bylo, že k diferenciaci na ty „chytré“ s potenciálem studovat a na ty „hloupé“ odsouzené k řemeslům a dělnickým profesím, dochází příliš brzy ve věku dvanácti let, kdy dítě zpravidla nemůže mít o svém budoucím směřování reálnou představu. A pokud se dítě v tomto juvenilním věku rozhodlo pro nevhodný typ školy, bylo velmi obtížné, ne-li nemožné tuto chybu napravit, protože jednotlivé typy škol byly mezi sebou jen velmi málo horizontálně propustné. Osmiletá gymnázia byla z levicového pohledu vnímána jako elitní ústavy, které napomáhají k sociální reprodukci tříd v marxistickém smyslu slova. Příslušníci vykořisťované třídy zpravidla nemohli své děti vydržovat osm let na škole, tím spíše, bylo-li střední školství zpoplatněné. Devítiletá všeobecná škola, měla tuto třídní nespravedlnost eliminovat.²⁶⁴ Na jedné straně měla zrušit výlučnost vyšší třídy a postavit „mimo hru“ její vyšší míru kulturního a ekonomického kapitálu. Na druhé straně je možné devítiletou povinnou školní docházku chápat i jako formu nátlaku na nižší společenskou třídu, která často školu nevnímala jako hodnotu, zvláště pak vyšší stupně školství. Změnou systému školství tak bylo možné i potomstvo této třídy donutit, aby absolvovalo výuku v rozsahu dřívější obecné i měšťanské školy. Absolventi jednotné školy tak měli být připraveni pro všechny typy navazujících škol a to bez ohledu na jejich socioprofesionální původ.

Nejedného reforma upravila též střední školství. Jak již bylo zmíněno výše, střední všeobecné školství bylo zkráceno na čtyři roky. Zároveň byly zrušeny různé jeho typy. Klasická gymnázia, reálná gymnázia, reformní reálná gymnázia byla všechna nahrazena jednotným typem označovaným prostě jako gymnázium.²⁶⁵ Reálky, kterých beztak ve školním systému zbývalo jen velmi málo, byly zrušeny úplně.²⁶⁶ Sjednocení všeobecného školství bylo opět dvojsečnou zbraní. Na jedné straně tento krok mohl usnadnit vstup všem studentům tohoto typu škol na veškeré typy terciálního školství. Na druhé straně se tak dělo na úkor „kvality“ studujících. V případě specializovaných gymnázií, se mohli jejich absolventi věnovat

²⁶⁴ MAUROVÁ, Miroslava a kolektiv, *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, str. 21.

²⁶⁵ MAUROVÁ, Miroslava a kolektiv, *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, str. 22.

²⁶⁶ MAUROVÁ, Miroslava a kolektiv, *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, str. 22.

některým předmětům více do hloubky, což nivelizované jednotné všeobecné střední školství neumožňovalo.

Odborné školství nebylo válečnými roky tolik deprivované jako to všeobecné a tak v období třetí republiky fungovalo jen s dílčími změnami. Tyto změny navazovaly na první vlnu znárodnění z roku 1946. Již tehdy se pod přímou kontrolu státu dostaly klíčové průmyslové podniky a spolu s nimi i jejich učňovské školy. V návaznosti na to byl rozšířen i počet oborů, u kterých byla státem vyžadována odborná příprava. Týkalo se to některých profesí ve znárodněném hutnickém průmyslu a v průmyslu keramickém.²⁶⁷ Po velmi krátké době došlo též ke změně názvu těchto škol a to na základní odborné školy.²⁶⁸

Nejedlého reforma zásadně upravila též odborné školství.²⁶⁹ V první řadě všechny typy škol třetího stupně (gymnázia, střední odborné školy a základní odborné školy) byly postaveny na stejnou úroveň.²⁷⁰ Ještě zásadnější změnou bylo, že základní odborné školství se stalo povinné pro všechny patnáctileté, kteří nebyli přijati na střední odborné školy, nebo gymnázia.²⁷¹ V roce 1949 pak byla dohotovena zpřesňující vyhláška, která upravovala jednotlivé učební obory, jejich osnovy i délku studia, která byla stanovena na jeden až tři roky. Jednalo se o poměrně promyšlený systém. Jednoroční obory byly určeny pro dělnické profese. Po jednoročním učebním poměru složil učeň zkoušku a stal se zpracovanou silou. Dvouleté obory vyžadovaly již větší míru specializace. Jednalo o některá někdejší řemesla a zemědělské profese. Jejich absolventi byli považováni za odbornou sílu. Tříleté obory byly určeny zájemcům o specifické obory „dělnické aristokracie“ a patřila sem většina dřívějších řemesel a živností. Jejich absolventi požívali „titulu“ speciální síla. Obory na sebe navazovaly, takže učeň mohl absolvovat tři podobné jednoleté obory, nebo jednoletý a dvouletý.²⁷²

Vzdělání v agrárním odvětví bylo rovněž začleněno do třetího stupně Nejedlého školské soustavy. Všechny lidové školy hospodářské byly přeměněny na základní odborné školy rolnické.²⁷³ Tyto školy byly tříleté, ale výuka v nich probíhala pouze tři, respektive čtyři měsíce. Některé školy byly určeny pouze dívkám. Podobně jako tomu bývalo u

---

²⁶⁷ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 76.

²⁶⁸ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 74.

²⁶⁹ CHLUP, Otakar, KAHUDA, František, KRÁL, Karel, *Školský zákon*, Praha 1949, str. 114.

²⁷⁰ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 79.

²⁷¹ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 79.

²⁷² ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 87.

²⁷³ POMEZNÝ, Josef a ZELINKA, Zdenek, *Zemědělské školství*, Praha 1954, str. 10.

hospodyňských škol, které byly naopak zrušeny.²⁷⁴ Základní odborné školy rolnické byly povinné pro všechny ty, kteří se jako svému budoucímu povolání chtěli věnovat zemědělství a nenavštěvovali odborné zemědělské školy,²⁷⁵ které získaly název vyšší odborné školy a byly čtyřleté.²⁷⁶

Idea Nejedlého reformy vzala tvář v tvář úkolům první pětiletky velmi rychle za své. Začal se projevovat tlak preferovaných odvětví těžkého průmyslu. „Hlad“ těžkého průmyslu po pracovní síle byl tak velký, že nedávno vytvořený systém odborného školství začal proměňovat nebo přesněji deformovat. V roce 1951 došlo k revizi učebních oborů, což byla v podstatě nová reforma základního odborného školství. Hlavním požadavkem revize bylo co nejrychlejší zapojování učňů do průmyslu. Výuka tak měla být zredukována na nejnutnější možné minimum. Docíleno toho bylo podstatným zvýšením počtu učebních oborů, které byly velmi specializované a zúžené.²⁷⁷ Při výuce byl kladen důraz hlavně na praxi, všeobecné předměty byly zredukovány, nebo úplně vypuštěny.²⁷⁸ Proměněna byla též délka oborů. Zatímco Nejedlého reforma počítala s tím, že 78% oborů bude tříletých, 18% dvouletých a jen 4% jednoletých. Revize délku učení výrazným způsobem zkrátila. Nově bylo tříletých oborů pouze 10%, většina jich byla zredukována na dvouleté, kterých bylo nově 52%. Počet jednoletých oborů stoupl na 24% a 12% učňovských oborů bylo zredukováno na pouhých šest měsíců.²⁷⁹ To zpochybnilo celou koncepci školství vytvořeného Nejedlého reformou. Považovat třetinu oborů (půl a jednoročních) za plnohodnotné střední školy, bylo přinejmenším sporné. Zároveň začala vznikat střediska pracujícího dorostu, ta se skládala ze základní odborné školy, která zajišťovala teoretickou výuku, dále učňovských dílen, ve kterých probíhala praxe a internátu, kde byli učni ubytováni.²⁸⁰

Revize učebních oborů z roku 1951 předznamenala vývoj celé školské soustavy. Extenzivně rostoucí těžký průmysl potřeboval stále větší množství pracovní síly. Jedním ze způsobů jak ji získat, bylo co nejvíce urychlit její přípravu v rámci školského systému. Nejedlého školský systém v podstatě počítal s tím, že jej absolventi budou opouštět ve věku 18 nebo 19 let. To sama KSČ podrobila kritice: *Školská reforma z r. 1948 se projevila jako nevyhovující pro přílišnou délku středoškolského vzdělání, neboť mladí pracovníci přicházeli do povolání příliš*

²⁷⁴ *Vládní usnesení o nové organizaci zemědělského školství*, Praha 1952, str. 24.

²⁷⁵ POMEZNÝ, Josef a ZELINKA, Zdeněk, *Zemědělské školství*, Praha 1954, str. 12.

²⁷⁶ POMEZNÝ, Josef a ZELINKA, Zdeněk, *Zemědělské školství*, Praha 1954, str. 12.

²⁷⁷ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 93.

²⁷⁸ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 95.

²⁷⁹ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 93.

²⁸⁰ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 91.

pozdě.²⁸¹ Kromě toho představitelům KSČ vadilo, že Nejedlého reforma neodstranila v dostatečné míře sociální nerovnosti a že na výběrové školy nastupovalo stále méně potomků dělníků a rolníků, než by si představovali.²⁸² Navíc po roztržce s Jugoslávií vydal Stalin směrnici, ve které vyhlásil, že k socialismu vede jediná správná cesta a to ta sovětská.²⁸³ Žádné národní odchylky neměly být nadále tolerovány a všechny státy usilující o socialismus se musejí direktivně řídit zkušenostmi Sovětského svazu a to i v případě školství.

Výše popisované příčiny vedly k nové reformě celého školského systému. Reforma byla provedena v roce 1953. Na to jak, zásadní změnu znamenala, byla provedena velmi rychle a necitlivě. Pro vzdělávací systém, který si teprve zvykal na reformu z roku 1948, to byla ve velmi krátkém čase již druhá takto razantní změna. Povinná školní docházka byla zkrácena z devíti na osm let.²⁸⁴ A protože reforma byla zavedena nárazově, bez jakéhokoliv přípravného období, ukončily školní docházku během jediného školního roku dva ročníky. Nejvíce se reforma dotkla všeobecného vzdělání.²⁸⁵ Bez větších diskuzí s odbornou veřejností bylo s okamžitou platností zrušeno gymnázium.²⁸⁶ Tedy nejstarší typ střední školy, který připravoval studenty po stovky let.

Nový systém všeobecného školství vypadal následovně: hlavním typem školy se stala osmiletá střední škola.²⁸⁷ Název této vzdělávací instituce je opět poněkud zavádějící, protože jako v případě Nejedlého školského systému neznamena adjektivum „střední“ sekundární vzdělání, ale druhý stupeň primárního vzdělání. Osmiletá střední škola tak byla tvořena pětiletou národní školou, na kterou organicky navazovala tříletá střední škola. Hlavně v menších sídlech mohly fungovat národní školy samostatně, ale žáci poté museli přejít na nejbližší střední všeobecnou školu a povinné vzdělání dokončit tam.²⁸⁸ Absolventi osmileté střední školy mohli pokračovat buď na základní odborné školy, odborné školy, nebo na jedenáctileté střední školy. Tento typ byl tvořen osmi běžnými ročníky střední školy a jen

---

²⁸¹ MAUROVÁ, Miroslava a kolektiv, *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, str. 31.

²⁸² MAUROVÁ, Miroslava a kolektiv, *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, str. 31.

²⁸³ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 99.

²⁸⁴ MAUROVÁ, Miroslava a kolektiv, *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, str. 29.

²⁸⁵ MAUROVÁ, Miroslava a kolektiv, *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, str. 31.

²⁸⁶ BAUEROVÁ, Kateřina, *Vývoj středního všeobecně vzdělávacího školství v Československé republice po II. světové válce v letech 1945 -1989*, Praha 2008, Diplomová práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická, str. 19.

²⁸⁷ BAUEROVÁ, Kateřina, *Vývoj středního všeobecně vzdělávacího školství v Československé republice po II. světové válce v letech 1945 -1989*, Praha 2008, Diplomová práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická, str. 19.

²⁸⁸ BAUEROVÁ, Kateřina, *Vývoj středního všeobecně vzdělávacího školství v Československé republice po II. světové válce v letech 1945 -1989*, Praha 2008, Diplomová práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická, str. 19.

poslední tři ročníky byly výběrové a sloužily jako příprava na studium na vysoké škole.²⁸⁹ Dříve samostatné a výběrové školy všeobecného vzdělání se po reformě z roku 1953 staly pouze nadstavbou, či přívěškem primárního školství. Všeobecné sekundární školství rovněž přišlo o rok výuky a za pouhé tři roky mělo připravit studenty pro vysoké školy, což se neobešlo bez redukce probíraného učiva. Dosažitelnost vysokoškolského studia pro potomky „pracujícího lidu“ se tak dělo ne intenzivnější přípravou těchto žáků v nižších stupních školství, ale devalvací všeobecného sekundárního školství. Jinými slovy primární a sekundární školství bylo nově nastaveno tak, aby umožnilo „prolézt“ většímu počtu studujících z dělnických a rolnických rodin. To ostatně kriticky připouštějí někteří autoři z období socialismu: *Požadavek nepropadání pak vedl nejen v základních školách k nivelizaci obsahu vyučování, ale i celé úrovně výchovně vzdělávací práce.*²⁹⁰

Neustálé změny se nevyhnuly ani učňovskému školství. Od revize učebních oborů neuplynul ani rok a již byla struktura učňovského školství znovu změněna. Mezi lety 1952 – 1954 byla v tomto vzdělávacím segmentu vytvořena složitá spleť různých typů vzdělání. Nejdříve školská soustava, vytvořená v roce 1948, dostala v první polovině padesátých let další ránu tím, že učňovské školství bylo z jednotného školského systému zcela vyděleno, navíc i v rámci tohoto vzdělávacího systému došlo v podstatě k osamostatnění různých typů učňovských škol.²⁹¹

Pro potřeby těžkého průmyslu, byla po vzoru Sovětského svazu po roce 1952 zaváděna učiliště státních pracovních záloh pro preferované obory.²⁹² Tento druh školských zařízení nahrazoval střediska pracujícího dorostu. (Po přechodnou dobu, oba typy fungovaly zároveň). Jejich hlavní funkcí byla příprava kvalifikovaných dělníků v těch průmyslových odvětvích, které vláda označí za prioritní. Učiliště státních pracovních záloh se vnitřně dělilo na tři typy: hornická, železniční a odborná. Třetí typ připravoval dělníky pro hutnictví, petrochemický průmysl, energetiku, strojírenství, kovožpracující průmysl, dřevozpracující průmysl stavebnictví a polygrafii.²⁹³ Výuční doba v učilištích mohla být od půl roku do tří let, přičemž

---

²⁸⁹ BAUEROVÁ, Kateřina, *Vývoj středního všeobecně vzdělávacího školství v Československé republice po II. světové válce v letech 1945 -1989*, Praha 2008, Diplomová práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická, str. 19.

²⁹⁰ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 104.

²⁹¹ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 116.

²⁹² ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 100.

²⁹³ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 102.

délka učení se postupně prodlužovala. Na konci padesátých let bylo již 75% učebních oborů na tomto typu škol tříletých.²⁹⁴

Kromě učilišť státních pracovních záloh mohli absolventi osmiletých středních škol navštěvovat ještě dva typy škol. Výuka „nepreferovaných oborů,“ to znamená původních řemesel a živností probíhala i nadále na základních odborných školách. U těchto škol došlo v roce 1954 v návaznosti na reformu 1953 k úpravě. Kromě opětovného přejmenování na učňovské školy,²⁹⁵ došlo k decentralizaci učňovského školství. Rovněž byly postupně prodlužovány učební obory, a to v důsledku reformy z roku 1953, která zkrátila povinnou školní docházku. To umožnilo prodloužit dobu učení se řemeslu, aniž by se tím oddaloval vstup do světa práce, což bylo z tehdejšího pohledu nežádoucí. Třetím typem učňovského školství byly závodní školy práce, které nadále fungovaly při jednotlivých továrnách.²⁹⁶ Měly zajistit hladký přechod absolventů osmiletých středních škol do provozů jednotlivých podniků. Nevýhodou bylo, že učně připravovaly prakticky pouze pro daný konkrétní podnik. Podniky učně do svých škol přijímaly poměrně ochotně. Jednak si podnik vychoval kvalifikovanou pracovní sílu, ale možná ještě lákavější benefit plynul z toho, že učni podnikových škol práce se nepočítali do stavu zaměstnanců a přesto pro továrny znamenaly nezanedbatelnou pracovní sílu, pomocí které mohla pomoci vylepšit statistická čísla o produktivitě práce či překračovány normy. A to v době úderníků a stachanovců znamenalo pro podnik a jeho image nezanedbatelnou výhodu.

Agrární školství prodělalo v padesátých letech podobně překotný vývoj jako školství učňovské. Než se systém stihl „usadit“ po reformě z roku 1948, byl měněn vládními nařízeními, která zaváděla střediska pracovního dorostu, ta byla po necelých dvou letech opět zrušena a celé zemědělské školství přeměněno reformou z roku 1953. Agrární sektor i jeho školství byly navíc pod tlakem kolektivizace zemědělství. Vznik jednotných zemědělských družstev měnil kromě sociální skladby venkova i nároky na zemědělskou pracovní sílu, na což musel reagovat i příslušný segment školství. V roce 1954 došlo k přeměně středisek pracovního dorostu a zbývajících základních rolnických škol a odborných škol rolnických na učňovské školy zemědělské. Jednalo se o základní typ, určený pro budoucí běžné pracovníky JZD.²⁹⁷ Jednoleté učňovské zemědělské školy byly buď všeobecné, nebo specializované pro chov určitých druhů dobytka (skotu, koní, ovcí, prasat a drůbeže) a pěstění specifických

---

²⁹⁴ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 102.

²⁹⁵ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 100.

²⁹⁶ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 100.

²⁹⁷ POMEZNÝ, Josef a ZELINKA, Zdenek, *Zemědělské školství*, Praha 1954, str. 12.

plodin (chmele, vinné révy, zeleniny, květin). Dvouleté učňovské zemědělské školy měly pro JZD a státní statky zajišťovat výchovu kvalifikovaných technických zaměstnanců jako opraváře zemědělských strojů, zámečníky, kováře, koláře, ale i rybáře, zahradníky a vozky z povolání.²⁹⁸ Potřebu středních kádrů pro kolektivizované zemědělství měly pokrývat jedno nebo dvouleté zemědělské školy mistrovské, ty byly opět specializované podle jednotlivých oborů v pěstitelství, chovu zvířectva, nebo mechanizaci.²⁹⁹ Kancelářské práce zajišťovali absolventi zemědělských škol účetnických.³⁰⁰ Tyto školy poměrně jednoznačně poukazují na feminizaci některých oborů po roce 1918, jako bylo školství nebo nižší byrokracie. Zemědělské školy účetnické byly totiž primárně určené pro absolventky osmiletých středních škol. Celý systém agrárního školství uzavíraly zemědělské školy technické (ZTŠ)³⁰¹, na ty byly přeměněny vyšší rolnické školy. Tyto školy byly specializované na jednotlivé obory. Výuka v nich trvala čtyři roky a jejich absolventi mohli pokračovat na vysoké školy, nebo pracovat jako odborné kádry v JZD a státních statcích.³⁰²

Jak vidno celý školský systém primárního a sekundárního školství prodělal od roku 1948 do poloviny padesátých let prudký chaotický vývoj, kdy se kromě celé koncepce školství měnily jednotlivé segmenty a typy škol prakticky dříve, než je mohli dokončit první studující. Československé školství se tak dostalo do situace, kterou trefně popisuje Konrád Liessmann jako stav permanentní reformy: [...] *s každou reformou stoupá potřeba dalších. Protože všechny problémy, které reformy přinášejí, se dají vyřešit jen dalšími reformami.*³⁰³ Tento stav v československém školství trval i nadále. Na reformní ruch 1948-1954 navázaly poměrně brzy další reformy jak primárního školství, tak sekundárního všeobecného i odborného školství. Reformy proběhly v letech 1960, 1968 a 1973.³⁰⁴ Reforma z roku 1973 nastavila základní parametry školského systému, který s jistými úpravami v podstatě vydržel dodnes. Největším zásahem do tohoto systému bylo obnovení osmiletých gymnázií, které se staly páteří středního všeobecného školství.

---

²⁹⁸ POMEZNÝ, Josef a ZELINKA, Zdenek, *Zemědělské školství*, Praha 1954, str. 12.

²⁹⁹ POMEZNÝ, Josef a ZELINKA, Zdenek, *Zemědělské školství*, Praha 1954, str. 12.

³⁰⁰ *Vládní usnesení o nové organizaci zemědělského školství*, Praha 1952, str. 27.

³⁰¹ *Vládní usnesení o nové organizaci zemědělského školství*, Praha 1952, str. 26.

³⁰² POMEZNÝ, Josef a ZELINKA, Zdenek, *Zemědělské školství*, Praha 1954, str. 15.

³⁰³ LIESSMANN, Konrad Paul, *Teorie nevzdělanosti, omyly společnosti vědění*, Praha 2008, str. 110.

³⁰⁴ MAUROVÁ, Miroslava a kolektiv, *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982, str. 35- 40.

I. 4. Vývoj školství v politickém okrese Sušice a charakteristika regionu

Pro základní charakteristiku zkoumané oblasti Sušicka bude v této kapitole využito Braudelovské schéma tří časů. Přestože si je autor této práce vědom limitů tohoto schématu, hlavně jeho marxistické inklinace, považuje tento způsob za poměrně elegantní strukturu popisu hlavních daností a proměnných, které definují zkoumané území, některé trvale, jiné přechodně.

Do vrstvy proslulého času *longue durée*, tedy téměř neměnného času geografických determinant a velmi pozvolných změn jako hlavní charakteristika zkoumaného regionu patří šumavské hory. Masiv Šumavy tvoří přirozenou hranici mezi „Německem“ a „českou kotlinou“ a vyplňuje podstatnou část Sušicka. Konkrétně se Sušicko nachází v oblasti centrální Šumavy a jejího podhůří. Vysoké hory a s nimi související hluboké lesy byly hlavní determinantou osídlení této oblasti. Archeologické nálezy dokládají přítomnost člověka na Sušicku od doby kamenné, přes dobu laténskou až po dobu hradištní,³⁰⁵ nicméně více se osídlení této oblasti, hlavně ve vyšších nadmořských polohách, začalo zahušťovat až ve třináctém a čtrnáctém století a to za pomoci vnější (německé) kolonizace. Sušicko tak bylo od středověku etnicky smíšené území. V šumavském podhůří přecházejícího do pahorkatých oblastí Klatovska a rovinatého Prácheňska převládalo etnikum české. Němci obývali výše položené horské oblasti. Přirozeným centrem německého osídlení v této oblasti se již ve středověku staly Kašperské Hory. Polohu tohoto horského města určila ložiska zlata, rovněž jej protínala jedna z větví Zlaté stezky, po které se do Čech dovážela sůl. Těžištěm českého živlu tohoto regionu se stala samotná Sušice. Královské město založené až Václavem II.³⁰⁶ se nalézá na obou březích řeky Otavy. Otava, kromě toho, že určila místo položení Sušice, protéká celým regionem a tvoří jeho páteř.

Geografická charakteristika regionu se odráží i do středního času hospodářských a sociálních změn. Změny v této vrstvě času stačí pro potřeby této práce načrtnout jen pro období nastupující modernity. Horská ani podhorská půda nebyla příliš úrodná a nenacházely se zde ani velké zásoby klíčových nerostných surovin (uhlí), které by podnítily prudký průmyslový a demografický rozvoj regionu jako například Ostravska, nebo Plzeňska. Jak již bylo zmíněno výše, tvořily podstatnou část výměry regionu lesy. Takže jedinou surovinou, kterou mohl sekundární ekonomický sektor využít, bylo dřevo. Se dřevem byla spojena protoindustriální výroba, která se na Sušicku nacházela. Jednalo se o sklárny, hamry a pily. Na tuto surovinu se navázala i nejvýznamnější průmyslové odvětví, které se na Sušicku rozvinulo. Jednalo se o

³⁰⁵ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav, RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 21-22.

³⁰⁶ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav, RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 22.

sirkařství, jehož tradici v Sušici založil Vojtěch Scheinost.³⁰⁷ Příběh sušického sirkařství je notoricky známý a je popsán ve velkém množství více či méně kvalitní literatury. Pro potřeby této práce postačí konstatovat, že sirkařský průmysl byl ve zkoumaném období nejvýznamnějším průmyslovým odvětvím, na kterém různým způsobem participovalo velké množství místních obyvatel.

I přes nesporný význam sirkařského průmyslu, patřilo Sušicko mezi retardační regiony, ze kterých podstatná část populace migrovala za obživou. Jak bude podrobněji rozebráno v jednotlivých kapitolách, ze Sušicka odcházeli obyvatelé hlavně do Prahy a snad ještě ve větší míře do Rakous, Vídně, ale i za oceán do Spojených států. Na sezónní práce pak vyráželi místní obyvatelé do větších měst monarchie i Německa. V roce 1930 bylo v regionu 48 994 obyvatel,³⁰⁸ nicméně demografický vývoj nebyl v regionu příliš příznivý, ze 76 obcí, jich v 61 obyvatel ubývalo. Rostla prakticky pouze Sušice a obce ležící na Otavě.³⁰⁹

Velkým přínosem pro místní dopravu bylo napojení regionu na železniční síť monarchie, ke kterému došlo v roce 1888, když Sušici protнула českomoravská transversální dráha. Kašperské Hory na vybudování lokální dráhy, která měla propojit Sušici, Kašperské Hory a Vimperk, čekaly marně a to i přes to, že projekt byl několikrát těsně před zahájením stavby.³¹⁰ Sirkařský průmysl, železnice a mírnější klimatické podmínky způsobily, že v průběhu devatenáctého století Sušice v počtu obyvatel Kašperské Hory výrazně předčila. I tak ale zůstávala malým venkovským městem, ve kterém žilo v roce 1930 7163 obyvatel.³¹¹ Kašperské Hory měly asi třetinu obyvatel co Sušice, a ve stejném roce zde žilo 2289 lidí.³¹²

Svrchní vrstvu Braudelovského schématu tvoří dynamický čas politických změn. Mezi nejdůležitější politické změny, které ovlivňovaly vývoj zkoumané oblasti, patří zrušení patrimoniální soustavy. Sušice se stala sídlem politického okresu, zatímco Kašperské Hory získaly soudní okres. Do třetice byla místní samospráva doplněna soudním okresem hartmanickým. Sušický politický okres byl většinově český, hartmanický zase téměř celý německý, kašperskohorský okres byl smíšený, což hlavně v souvislosti s rostoucím nacionalismem, který v poslední třetině devatenáctého století zdomácněl i v této oblasti, začalo vyvolávat pnutí, které v některých momentech přerostlo i v otevřené násilí. První světová válka, stejně jako v celé střední Evropě, zasáhla region pouze nepřímo. Kromě

³⁰⁷ Například: HOLÝ, Vladimír, *Počátky sušického sirkařství*, Praha 1976.

³⁰⁸ POHL, Josef, *Obyvatelstvo Sušicka*, Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 172.

³⁰⁹ POHL, Josef, *Obyvatelstvo Sušicka*, Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 170.

³¹⁰ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav, RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 31.

³¹¹ POHL, Josef, *Obyvatelstvo Sušicka*, Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 174.

³¹² POHL, Josef, *Obyvatelstvo Sušicka*, Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 174.

odvodů do armády trpěl region nedostatkem potravin. Rozpad Rakouska-Uherska rozpoltil i samotné Sušicko. Zatímco české části regionu oslavovaly vznik Československa, pohraniční německé oblasti očekávaly připojení k Rakousku a splnutí s německou říší. Německé oblasti byly následně obsazeny československými dobrovolnými jednotkami a bez větších obtíží připojeny k Československu.³¹³ Dvacátá léta a jejich ekonomický růst přinesla do regionu klid. Prudké zhoršení nastalo poté, co se světová ekonomika propadla do vleklé deprese na přelomu dvacátých a třicátých let. Velká hospodářská krize zasáhla i Sušicko a jeho sirkárny, koželužny a sklárny, které byly všechny závislé na exportu.

Radikalizace německého obyvatelstva se projevila ve volbách v roce 1935, kdy masivně vyjádřilo podporu SdP.³¹⁴ Nacionální pnutí v regionu vygradovalo v roce 1938, kdy opět přerostlo v otevřené násilí.³¹⁵ Zářijové mnichovské události rozervaly region vedví, podobně jako před dvaceti lety. Hartmanice a Kašperské Hory byly připojeny ke Třetí říši, Sušice se stala hraničním městem. Období druhé světové války bylo obtížné pro obě části bývalého sušického politického okresu. Zatímco česká část trpěla šikanozní správou protektorátu Čechy a Morava, oblasti připojené k Říši nezažily očekávaný ekonomický rozkvět a množství německých obyvatel nalezlo na bojištích světové války smrt.

Po válce došlo k politickému rozhodnutí, které se promítlo i do středního sociálně ekonomického času i do *longue durée*. Odsun německého obyvatelstva kompletně přepsal mapu Sušicka. Velké množství obcí se nepodařilo dosídlit, jiné zanikly z rozhodnutí rodičů se komunistického režimu, který některé oblasti Sušicka určil jako vojenské prostory a to včetně rozsáhlého hraničního pásma, které téměř neprodyšně uzavřela železná opona. Sídla obývaná od středověku opět pohltil les. Ze Sušicka muselo odejít téměř 40% původního obyvatelstva.³¹⁶ Význam regionu ještě poklesl, když při revizi samosprávných celků v roce 1960 Sušice ztratila okresní úřad a byla připojena ke klatovskému okresu.³¹⁷ Až do přelomu století žila Sušice poklidným životem ve stínu sirkárny. Ta v roce 2004 ukončila provoz a přestěhovala výrobu do Indie. V současné době Sušice staví na rozvíjícím se turistickém ruchu. Město těží z blízkosti turisticky atraktivní Šumavy. Čímž se kruh uzavírá. Hory, které

---

³¹³ ŠVEJCAR, Ladislav, Dny státního převratu 1918 v Sušici, Sušické listy 14, 1931, č. 43, - č. 46.

³¹⁴ *Výsledky voleb do sněmovny a senátu v v politickém okresu sušickém*, Sušické listy (17), 1935, č. 21.

³¹⁵ *Kašperské Hory, Hartmanice*, Sušické listy (20), 1938, č. 38.

³¹⁶ Počet německých obyvatel okresu činil v roce 1938 celkem 19 500 osob. HOLÁ, Věra, *Osídlení šumavského pohraničí na Sušicku 1945 – 1948*, in: BĚLOHLÁVEK, Miroslav (ed.), *Mínulostí západočeského kraje*, Plzeň 1981, str. 27.

³¹⁷ HOLÁ, Věra, *Osídlení šumavského pohraničí na Sušicku 1945 – 1948*, in: BĚLOHLÁVEK, Miroslav (ed.), *Mínulostí západočeského kraje*, Plzeň 1981, str. 27.

po dlouhá století ztěžovaly osídlení této oblasti, dnes naopak stojí u rozvoje tohoto regionu. Tím je možné stručný náčrt Sušicka ukončit a přesunout se k tématu regionálního školství.

Jak již bylo zmíněno výše, patřilo Sušicko vždy mezi okrajové regiony a samotná Sušice svým významem byla městem spíše podprůměrným. Ruku v ruce s tím šel i vývoj sušického školství, které se rozvíjelo jen velmi pomalu. První významnější vzdělávací institucí, která je v Sušici doložena, byla latinská škola, která v tomto městě působila na přelomu šestnáctého a sedmnáctého století.³¹⁸ Tato škola s úspěchem připravovala své absolventy na další univerzitní studia.³¹⁹ Rozkvět sušické latinské školy přerušila třicetiletá válka. Poválečné období zlepšení nepřineslo a tak škola postupně zanikla.³²⁰ Opačný vývoj zaznamenala v období třicetileté války latinská škola v nedalekých Klatovech. Ta byla po příchodu jezuitů do tohoto města přeměněna na gymnázium.³²¹ Klatovské gymnázium se slibně rozvíjelo a brzy se stalo jedním z nejvýznamnějších vzdělávacích ústavů na jihozápadě Čech.

Sušicko si na rozvoj vlastního středního školství muselo počkat. Řádové gymnázium klasického typu v Sušici nikdy zřízeno nebylo. Nakonec tyto potřeby naplňovalo nedaleké gymnázium v Klatovech a o něco vzdálenější, byť stále relativně dostupné gymnázium v Písku, německé obyvatelstvo pak mohlo vzdělání získat na podobném ústavu v Českých Budějovicích. Před Hasnerovou reformou vznikla na Sušicku jediná škola, kterou by eventuálně bylo možné zařadit do středoškolského segmentu, nebo alespoň do mezistupně mezi primární a sekundární školství. Byla to nižší reálná škola v Kašperských Horách, která vznikla ve školním roce 1861 – 1862 a zanikla se školním rokem 1871 – 1872,³²² respektive byla přeměněna na měšťanskou školu, tedy školu primárního edukačního segmentu.

Skutečný rozvoj středního školství na Sušicku nastal až po Hasnerově reformě. Proto je rok 1869, kdy školní systém Leopolda Hasnera vstoupil v platnost, brán jako spodní mez této diplomní práce. První škola sekundárního edukačního segmentu, která byla po tomto datu na Sušicku zřízena, opět trochu překvapivě nevznikla v Sušici, ale znovu v Kašperských Horách. Jednalo se o Odbornou školu pro zpracování dřeva. K této škole se dochovalo množství výročních správ i celá řada studentských závěrečných prací, které jsou uloženy v kašperskohorské pobočce muzea Šumavy. Bohužel se nedochovaly třídní katalogy, ani

³¹⁸ JANÁK, Antonín, *O staré latinské škole v Sušici*, Sušické listy (18), 1936, č. 40.

³¹⁹ JANÁK, Antonín, *O staré latinské škole v Sušici*, Sušické listy (18), 1936, č. 40.

³²⁰ JANÁK, Antonín, *O staré latinské škole v Sušici*, Sušické listy (18), 1936, č. 40.

³²¹ VALEŠ, Lukáš, *Dějiny klatovského gymnázia*, in: ŠMÍD, Josef, (ed.), *Almanach k 190. výročí založení Gymnázia Jaroslava Vrchlického v Klatovech*, Klatovy 2002, str. 8.

³²² *Geschichte der alten dreiklassigen Unterrealschule in Bergreichenstein*, in: Erster Jahresbericht der k. k. Staats-realschule in Bergreichenstein für das Schuljahr 1906 – 1907, Kašperské Hory 1907, str. 8.

žádný podobný typ archiválie, ze které by mohl být rozklíčován sociální původ studujících, což je jedna z hlavních otázek této diplomní práce. Z toho důvodu bude stručně o historii dřevařského učiliště pojednáno v této úvodní kapitole a nebude mu věnována samostatná kapitola v další části této práce.

Dřevařské učiliště bylo založeno v roce 1878.³²³ Nejednalo se o iniciativu místních, ale centrálních úřadů, které vybudováním dřevařské školy chtěly podpořit rozvoj dřevozpracujícího průmyslu, který by mohl pozvednout zaostalý periferní region s velkým surovinovým bohatstvím, které nebylo adekvátně využíváno. Zpravidla bylo dřevo pouze vytěženo a k dalšímu zpracování plaveno vory do vnitrozemí. Odborná dřevařská škola měla tento neblahý trend zvrátit tím, že bude vychovávat odborníky na zpracování dřeva. Kromě praktického vzdělání prováděla škola též „výzkum“ když zkoumala možnosti zpracování do té doby málo využívaných druhů dřeva, v první řadě buku.³²⁴ Rovněž sloužila jako podpora a odborná pomoc místním řemeslníkům zpracujícím dřevo. Teoretická výuka byla zaměřena hlavně na rýsování, kreslení a konstrukci nábytku, krovů, nebo dřevěných kočárů, dále studující získali základní vhled do účetnictví a vedení živnosti. Praktická část výuky ve školních dílnách seznamovala studující se dřevem, technologiemi jeho zpracování a různými způsoby jeho povrchových úprav. Studující se učili používat různé nástroje na úpravu dřeva a v pokročilejší fázi studia sami konstruovali nábytek, krovky, nebo jejich modely.³²⁵

Škola nabízela obory nižšího odborného školství i mistrovské obory určené pro vyučené tovaryše, kteří dokončili vandr a chtěli se stát mistry svého řemesla. Z poskytovaných mistrovských oborů se jednalo o stavební a nábytkové truhláře, koláře, sedláře a lakýrníky.³²⁶ Dále tato škola poskytovala zimní kurzy pro tesaře.³²⁷ Od roku 1892 byla v Kašperských Horách zřízena Průmyslová škola pokračovací (později živnostenská),³²⁸ tedy nižší odborná škola, která zajišťovala výuku pro všechny druhy řemesel. Průmyslová škola byla přiřčena k odborné dřevařské škole, z čehož těžily dřevozpracující obory truhlář a dřevosoustružník,

---

³²³ HORPENIAK, Vladimír, *Odborná škola pro zpracování dřeva v Kašperských Horách*, in: Vlastivědné zprávy Muzea Šumavy, Sušice 1989, str. 51.

³²⁴ HORPENIAK, Vladimír, *Odborná škola pro zpracování dřeva v Kašperských Horách*, in: Vlastivědné zprávy Muzea Šumavy, Sušice 1989, str. 53.

³²⁵ HORPENIAK, Vladimír, *Odborná škola pro zpracování dřeva v Kašperských Horách*, in: Vlastivědné zprávy Muzea Šumavy, Sušice 1989, str. 54.

³²⁶ HORPENIAK, Vladimír, *Odborná škola pro zpracování dřeva v Kašperských Horách*, in: Vlastivědné zprávy Muzea Šumavy, Sušice 1989, str. 54.

³²⁷ SOKA Klatovy, nezpracovaný fond Sbirka soudobé dokumentace okresu Klatovy (1739 - 1995), Karton am 1228, Státní odborná škola pro zpracování dřeva v Kašperských Horách, Sušice, sine datum, str. 2.

³²⁸ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory 1892 – 1941.

kteří měli v rámci odborné dřevařské školy k dispozici školní dílny.³²⁹ Vzhledem k poměrně specifickým potřebám dřevařského učiliště, hlavně co se prostoru týče, byla pro školu zakoupena rozsáhlá budova, která byla nákladnou přestavbou náležitě upravena, aby studujícím poskytovala dostatečné technické zázemí.³³⁰

Z nacionálního hlediska byla škola převážně německá. Procento českých studujících bylo v osmdesátých a devadesátých letech v podstatě zanedbatelné, postupem času se ale zvětšovalo.³³¹ V menší míře přicházeli do Kašperských Hor i studující ze vzdálenějších částí monarchie jako Poláci, nebo Rumuni.³³² O tom, že škola měla zájem i o české studující svědčí i informační brožurky, které byly vydávány jak v německém, tak i českém jazyce.³³³ V roce 1920 pak byla dřevařská škola změněna ministerstvem školství z německé na utrakvistickou, tedy s oběma zemskými vyučovacími jazyky.³³⁴ Počet studujících na odborné dřevařské škole po celou dobu její existence nebyl příliš vysoký. V odborných odděleních (truhlář a dřevosoustružník), se počet studujících v obou ročnících dohromady pohyboval kolem čtyřiceti. Mistrovské obory měly mezi deseti a dvaceti studujícími.³³⁵ I přes poměrně malý počet studujících odborná dřevařská škola v Kašperských Horách existovala relativně dlouhou dobu, od roku 1878 až do roku 1925. V tomto roce rozhodlo ministerstvo školství a národní osvěty o jejím zrušení.³³⁶ Proti tomuto rozhodnutí protestovala jak okresní správní komise v Kašperských Horách, tak město Sušice. Sušické zastupitelstvo stálo o zachování dřevařské školy v Kašperských Horách, ale v případě, kdyby ministerstvo chtělo školu pouze přeložit, nabídlo jako její nejvhodnější umístění Sušici.³³⁷ Ministerstvo bylo ale neoblomné a tak sušický politický okres o dřevařskou školu přišel. Za tu dobu její brány opustilo velké množství absolventů. Asi nejznámější z nich byl Josef Sodomka. Majitel stejnojmenné firmy

---

³²⁹ SOKA Klatovy, nezpracovaný fond Sbirka soudobé dokumentace okresu Klatovy (1739 - 1995), Karton am 1228, Státní odborná škola pro zpracování dřeva v Kašperských Horách, Sušice, sine datum, str. 2.

³³⁰ HROPENIAK, Vladimír, *Odborná škola pro zpracování dřeva v Kašperských Horách*, in: Vlastivědné zprávy Muzea Šumavy, Sušice 1989, str. 59.

³³¹ HROPENIAK, Vladimír, *Odborná škola pro zpracování dřeva v Kašperských Horách*, in: Vlastivědné zprávy Muzea Šumavy, Sušice 1989, str. 53 – 54.

³³² TRATNIK, Franz, *Vierzehnter Jahresbericht der k. k. Fachschule für Holzindustrie in Bergreichenstein*, Schuljahr 1891 – 1892, Plzeň 1892, str. 12.

³³³ SOKA Klatovy, nezpracovaný fond Sbirka soudobé dokumentace okresu Klatovy (1739 - 1995), Karton am 1228, Státní odborná škola pro zpracování dřeva v Kašperských Horách, Sušice, sine datum., Staatsfachschule für Holzindustrie in Bergreichenstein.

³³⁴ SOKA Klatovy, fond Okresní zastupitelstvo Sušice, karton 2, Vyhláška ministerstva školství a národní osvěty o přeměně školy na utrakvistickou, ze dne 2. 9. 1920.

³³⁵ TRATNIK, Franz, *Vierzehnter Jahresbericht der k. k. Fachschule für Holzindustrie in Bergreichenstein*, Schuljahr 1891 – 1892, Plzeň 1892, str. 12.

³³⁶ SOKA Klatovy, fond Okresní zastupitelstvo Sušice, karton 2, Dopis starosty města Sušice adresovaný ministerstvu školství a národní osvěty, ze dne 30. 6. 1925.

³³⁷ SOKA Klatovy, fond Okresní zastupitelstvo Sušice, karton 2, Dopis starosty města Sušice adresovaný ministerstvu školství a národní osvěty, ze dne 30. 6. 1925.

ve Vysokém Mýtě, která se od roku 1925 věnovala výrobě karoserií pro automobily různých československých značek.³³⁸ Celá řada absolventů našla uplatnění ve firmě Bohemia-Werke v Rejštejně. Tento podnik založil Franz Watzlawick, ve stejném roce, kdy vznikla kašperskohorská škola pro zpracování dřeva. Poměrně rychle se z firmy stal největší podnik na zpracování dřeva v okolí Kašperských Hor.³³⁹

Jak již bylo zmíněno výše, při Státní odborné škole pro zpracování dřeva, vznikla v roce 1892 standardní Všeobecná průmyslová škola pokračovací, která je ve zkoumaném období teprve druhou střední školou, která byla v politickém okresu Sušice založena. Jednalo se vcelku logický krok, protože samotné dřevařské učiliště příliš studujících nemělo a v budově byl prostor pro další vzdělávací instituci, která měla poskytnout vzdělání i jiným, než pouze dřevozpracujícím oborům. Hned následujícího roku byla škola stejného typu, tedy průmyslová pokračovací škola zřízena i v Sušici.³⁴⁰ Podle školní kroniky bylo po zřízení této školy voláno již od roku 1881,³⁴¹ nebyla pro to však politická vůle. Až návštěva ředitele české průmyslové školy pokračovací z Liberce na valné hromadě NJP v roce 1892 zapůsobila na představitele města a ti založili přípravný výbor, ve kterém se velmi angažoval purkmistr Karel Uhl, zástupci živnostenských společenstev i městská spořitelna.³⁴² Tento přípravný výbor vypracoval stanovy, které musely být úředně schváleny, zároveň okresní školní rada povolila, aby vyučování probíhalo v budově měšťanských škol a aby učitelé této instituce učili i na pokračovací škole. Výuka byla zahájena od 1. 1. 1893.³⁴³

K dalšímu a tentokrát poměrně masivnímu rozvoji sekundárního edukačního segmentu došlo v oblasti Sušicka až po přelomu století. Od školního roku 1901 – 1902 byla otevřena pokračovací škola v nejjižnějším cípu politického okresu Sušice, ve vesnici Stachy.³⁴⁴ Kdo inicioval zřízení této školy, se nepodařilo dohledat. Vzhledem k její, z pohledu Sušice, odlehle poloze lze předpokládat, že se jednalo o iniciativu místních živnostenských spolků, nebo lokálního odboru NJP, které obvykle rozvoj místního školství podporovaly. Od roku 1906 pak v regionu začaly fungovat dvě reálky. Česká reálka v Sušici a německá reálka

---

³³⁸ KULÍŠEK, Vítězslav, *Vzestup a pád českého podnikatele, Josef Sodomka (1904-1964)*, Brno, 2018, str. 23.

³³⁹ Webové stránky město Rejstejn, Zaniklá továrna Bohemia-Werke, údolí Losenice, [<http://www.sumavanet.cz/rejstejn/fr.asp?tab=snet&id=3588&burl=>], citováno dne 15. 4. 2018.

³⁴⁰ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, 1893 – 1953 (1954).

³⁴¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, 1893 – 1953 (1954), Kronika průmyslové školy pokračovací, str. 1.

³⁴² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, 1893 – 1953 (1954), Kronika průmyslové školy pokračovací, str. 2.

³⁴³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, 1893 – 1953 (1954), Kronika průmyslové školy pokračovací, str. 3.

³⁴⁴ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy (1901 – 1939).

v Kašperských Horách. Zřízení reálných škol v politickém okrese Sušice bylo zásadním krokem k rozvoji středního školství v regionu, předcházelo jim poměrně dlouhé a složité vyjednávání s úřady i soupeření s ostatními regionálními městy, která o stejný typ školy rovněž usilovala. Spor ohledně vzniku reálek se následně přelil i do nacionální dimenze. V rámci tohoto paradigmatu pak byl počátek i činnost těchto dvou vzdělávacích ústavů interpretován. Spor mezi jiho-západočeskými městy o zřízení reálky je natolik zajímavý, že mu na následujících stránkách této kapitoly bude věnována patřičná pozornost.

Jako první měl o zřízení střední školy v Sušici usilovat purkmistr Jiří Karl a to již v roce 1879,³⁴⁵ nicméně tuto iniciativu se nepodařilo v dostupných pramenech potvrdit. Podobně tomu je i s některými dalšími údajnými pokusy o zřízení střední školy v Sušici z první poloviny devadesátých let.³⁴⁶ Prameny oficiálních míst hovoří až o roce 1897, kdy rada města Sušice prostřednictvím C. k. okresní školní rady oficiálně požádala o zřízení reálné školy v Sušici.³⁴⁷ Zemská školní rada i ministerstvo kultu a vyučování zřízení reálky v Sušici během roku 1898 několikrát projednávalo, přičemž bylo opakovaně konstatováno, že nejbližší reálky jsou až v Plzni, Písku a Budějovicích,³⁴⁸ a z toho důvodu by Sušice pro zřízení tohoto ústavu byla vhodnou lokalitou a v zásadě se zřízením reálky vyjádřili souhlas.³⁴⁹ Tím ale byrokratický ruch ve věci zřízení reálky na několik let z neznámých příčin utichl. Znovu se tato záležitost vrátila na pořad dne až v roce 1902, kdy se sušická městská rada „připomněla“ Pamětním spisem.³⁵⁰ Ve stejném roce podaly žádost o zřízení německé reálky Kašperské Hory³⁵¹ a o reálku s českým vyučovacím jazykem se přihlásily také Klatovy a Strakonice.³⁵²

---

³⁴⁵ Sušické zastupitelstvo tuto záležitost neprojednávalo. SOkA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 16. 1. 1864– 30. 12. 1984, sign. 102.

³⁴⁶ Více o tomto tématu v kapitole *Střední školy a nacionalismus*.

³⁴⁷ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1914, sign. IV./4, 38, složka 1905, Žádost c. k. okresní školní rady Sušice o zřízení reálky, ze dne 29. 11. 1897.

³⁴⁸ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1914, sign. IV./4, 38, složka 1905, Přípis: k. k. Landeschulrat für Hohes k. k. Ministerium für Cultus und Unterricht, ze dne 12. 7. 1898.

³⁴⁹ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1914, sign. IV./4, 38, složka 1905, Dopis Der: k. k. bezirkshauptman Schüttenhofen für Hochlöblicher Landeschulrath ze dne 10. 2. 1898.

³⁵⁰ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1914, sign. IV./4, 38, složka 1905, Pamětní spis obce královského města Sušice v záležitosti zřízení c. k. české státní reálky v Sušici.

³⁵¹ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, sign. IV./4 217, K. K. Bezirksschulrath Schüttenhofen, Erlasses über die Communalrealschule in Bergreichenstein, ze dne 16. 9. 1902.

³⁵² Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, IV./4 212 Žádost obce Strakonice, Vysoké c. k. ministerium kultu a vyučování, ze dne 25. 2. 1902.;

Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné

Jak se jeví z pramenů, konkurenční boj se rozhořel hlavně mezi pretendenty reálky s českým vyučovacím jazykem. Všechna tři města (Klatovy, Strakonice, Sušice) k podpoře svého požadavku snášela různé, (v někdy i zcela stejné) argumenty a snažila se oslabit pozici svých konkurentů. Klatovy o reálku usilovaly i přes to, že v tomto městě již jedna střední škola byla, již zmiňované starobylé gymnázium, které bylo v roce 1860 částečně přeměněno na reálné gymnázium.³⁵³ Svou argumentaci Klatovy rozdělily na dvě části. Všeobecná část poukazovala na základní rozdíl mezi klasickým a technickým vzděláním a je téměř dokonalou ukázkou rozdílu vnímání kulturního a ekonomického kapitálu a typů školství, které k danému druhu kapitálu vedly: *V době kdy graduovaní doktoři spokojují se se 400 zlatými ročního služného a ve Zlámaných Lhotách buď hlady mřou, neb stávají se s resignace bídy alkoholisty, proletáři, kdy právníci se státními zkouškami řadu let zadarmo slouží jako praktikanti a další léta za skromnou odplatu několika stovek ročně jako c. k. auskultanti, kdy i profesori zkoušení pro vyučování na školách středních deset let suplují – marně namáhají se ředitelstva c. k. státních drah, c. k. místodržitelství a zemské výbory, získati úředníky technické, vypisující místa dotovaná hned 2000 korunami ročně pro mladé síly technické, sotva školu opustivší. Ač zabezpečují jim postup, i budoucnost důstojenství i zaopatření ve stáří, nelze jich dostat. O techniky rozdělí se závody průmyslové a soukromá podnikatelství, která platí hned ještě většími obnosy, a která poskytují pro budoucnost ještě větší výhody.*³⁵⁴

Absolvent klasického ústavu sice získal kulturní kapitál, ten je ale nepraktický a pro skutečný život nepotřebný. Nositelé kulturního kapitálu „umírají hlady“, živoří nebo je na místa, které by odpovídala jejich vzdělání, obrovský přetlak, protože jich trh práce tolik nenabízí. Jinými slovy jich nepotřebuje takové množství, v jakém je produkují klasická gymnázia. Naopak praktické (technické) vzdělání reálných škol sice není spojeno se získáním takové míry kulturního kapitálu, zato jej lze snadno přeměnit na ekonomický kapitál. Trh práce je po absolventech technického vzdělání velice „hladový“ a technických absolventů je nedostatek. Touto argumentační linií, chtěly Klatovy jednoznačně neutralizovat poměrně závažný argument, že toto město již přece jednu střední školu všeobecného vzdělání má. Klatovy kontrovaly tím, že v tomto městě sice střední škola je, ale poskytuje vzdělání nepraktické a z toho důvodu je pro toto město třeba získat rovněž vzdělání praktické (reálné).

---

záležitosti středních škol, Karton 1917, IV./4 217, Žádost královského města Klatovy, Vysoké c. k. ministerstvo kultu a vyučování ve Vídni 20. 6. 102.

³⁵³ Reálné třídy byly pouze pro nižší gymnázium.

³⁵⁴ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, IV./4 217, Žádost královského města Klatovy, Vysoké c. k. ministerstvo kultu a vyučování ve Vídni 20. 6. 102.

V druhé (zvláštní) části použily Klatovy argument, který posléze využili všichni zájemci o reálku. Šlo o skutečnost, že mezi Plzní, Pískem a Českými Budějovicemi žádná reálná škola nebyla. Další postup byl pak u všech zájemců rovněž zcela shodný. Šlo o to ukázat proč právě toto město je pro umístění reálky nejvhodnější a proč jeho konkurenti tak vhodní rozhodně nejsou. Klatovy se považovaly za nejvhodnější z toho důvodu, že se jednalo o největší město v jihozápadních Čechách, přirozené centrum regionu a důležitou železniční křižovatku, která by umožnila dojíždět i studentům z větších dálek, čímž by údajně bylo odlehčeno i plzeňské reálce, která byla kvůli dynamickému rozvoji města přetížena studenty. Kombinaci obou výše zmíněných argumentů pak Klatovy využily k útoku na své soky: *Zřízení její [reálky] by neohrozilo existenci škol měšťanských pro slabou návštěvu, jako by se dozajista stalo ve městech menší velikosti a lidnatosti u př.: Horažďovice, Sušice, Strakonice, Vodňany a. p. Pro města tato mají školy měšťanské větší význam a jsou stupni jich všeobecného vývoje přiměřenější. Také jsou Sušice a Strakonice položeny přiměřeně blízko Písku, jehož vzrůst oproti Plzni a Klatovům bližší porovnání nesnese.*³⁵⁵

Podobně jako Klatovy, poukazovaly Strakonice ve své žádosti o reálku, na svou strategickou polohu na železničním uzlu, který tvoří dokonce tři dráhy. Nicméně jak se zdá, dopravní obslužnost Strakonic byla pouze jednosměrná. Studenti potenciální strakonické reálky by podle představ městské rady, do tohoto města mohli denně snadno dojíždět z velkého území od Blatné, Sušice, Volyně i *celého českého kraje Šumavského.*³⁵⁶ Ale hned na následující straně jako argument pro vybudování reálky sloužilo velmi špatné železniční spojení s Pískem, který od Strakonic není vzdálen ani dvacet kilometrů.³⁵⁷ Doprava mezi těmito sousedními městy „najednou“ trvala dle tvrzení rady města Strakonic čtyři hodiny.³⁵⁸ A navíc všechny písecké střední školy byly dle jejich informací přetížené.³⁵⁹ Strakonická městská rada, (podobně jako Klatovy a Sušice) považovala své město za vhodné pro zřízení reálky,

---

³⁵⁵ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, IV./4 217, Žádost královského města Klatovy, Vysoké c. k. ministerstvo kultu a vyučování ve Vídni 20. 6. 1902.

³⁵⁶ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, IV./4 212 Žádost obce Strakonice, Vysoké c. k. ministerium kultu a vyučování, ze dne 25. 2. 1902.

³⁵⁷ Vlastní měření na webovém portálu mapy.cz, ukázalo, že vzdálenost mezi Pískem a Strakonice je 18 km.

³⁵⁸ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, IV./4 212 Žádost obce Strakonice, Vysoké c. k. ministerium kultu a vyučování, ze dne 25. 2. 1902.

³⁵⁹ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, IV./4 212 Žádost obce Strakonice, Vysoké c. k. ministerium kultu a vyučování, ze dne 25. 2. 1902.

protože se jednalo o průmyslové město, ale se zdravým životním prostředím a rozsáhlou občanskou vybaveností (vodovod, částečná kanalizace, acetylenové osvětlení).³⁶⁰

Sušice v roce 1903, poté co se místní dozvěděli o konkurenčních snahách svých sousedů, kontrovala vlastním přípisem zemské školní radě, ve kterém připomněla již svou žádost z roku 1897 a pamětní spis z předcházejícího roku. Rovněž ubezpečila zemskou školní radu, že sušické zastupitelstvo počítá s nákupem pozemku pro budoucí reálku a je připraveno nést i další finanční náklady v první řadě stavbu budovy.³⁶¹ Obligátně poukázala na dobré zdravotní podmínky ve městě, dostatek ubytovacích kapacit pro profesory i přespolní žáky a vyzdvihla modernizační prvky města jako vodovod, kanalizaci, elektrické osvětlení a městské sady.³⁶² Stejně jako konkurenti poukázala městská rada Sušice na chybějící českou reálku v Pošumaví a celkem nepřekvapí, že za její nejvhodnější umístění doporučovali Sušiči: *Jest tedy nade vší pochybnost prokázáno, že v jihozápadních Čechách jeví se nutná potřeba, c. k. českou státní reálku zřídit a místem pro tento ústav, jak všeobecně má se za to, byla by nejpříhodnější pro svou geografickou polohu Sušice. [...] Co se Klatov týče, poukazujeme k tomu, že v Klatovech stává již reálné vyšší gymnázium a že již z ohledů pedagogických nedoporučuje se, aby v menším městě venkovském dva střední ústavy reálka a gymnázium vedle sebe zřízeny byly. Co se pak týče Strakonice, jsou tyto příliš blízko položeny městu Písku a mají již odbornou školu, ohledně pak obydelních a zdravotních poměrů, jsme pevně přesvědčení, že Strakonice přirovnání se Sušicí nesnesou.*³⁶³ Jak se zdá i sušické železniční spojení bylo poněkud „jednosměrné“. Zatímco ze Sušice bylo za vzděláním velmi obtížné dojíždět, v opačném směru fungovala dráha velmi dobře a umožňovala by jak horažďovickým tak i strakonickým dětem bez problémů dojíždět: *železniční spojení tak dobré, že by žáci ze Strakonice v Strakonících bydleli a do Sušice do školy dojížděti mohli.*³⁶⁴

---

³⁶⁰ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, IV./4 212 Žádost obce Strakonice: Vysoké c. k. ministerium kultu a vyučování, ze dne 25. 2. 1902.

³⁶¹ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1914, sign. IV./4, 38, složka 1905, Spis rady královského města Sušice, Veleslavná c. k. zemská školní rada v Praze, ze dne 11. 11. 1903.

³⁶² Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1914, sign. IV./4, 38, složka 1905, Spis rady královského města Sušice, Veleslavná c. k. zemská školní rada v Praze, ze dne 11. 11. 1903.

³⁶³ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1914, sign. IV./4, 38, složka 1905, Spis rady královského města Sušice, Veleslavná c. k. zemská školní rada v Praze, ze dne 11. 11. 1903.

³⁶⁴ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1914, sign. IV./4, 38, složka 1905, Spis rady královského města Sušice, Veleslavná c. k. zemská školní rada v Praze, ze dne 11. 11. 1903.

Zemské i centrální úřady žádosti všech zájemců o českou reálku v Pošumaví na přelomu let 1902 – 1903 posuzovaly a vydaly k nim svá stanoviska. Co se týče Klatov, c. k. zemští školní inspektoři Kastner a Nečásek uznali, že by případná reálka v Klatovech měla s největší pravděpodobností solidní počet studujících a uznali též strategickou polohu Klatov, ale vyjádřili zamítavé stanovisko a to z toho důvodu, že *blízké Sušice ucházejí se o zřízení státní reálky již od více let a že žádost městského zastupitelstva v Sušicích*³⁶⁵ *byla předložena c. k. ministerstvu kultu a vyučování a doporučena již v roce 1898 a opětně v září 1902.*³⁶⁶ Žádost Sušice měla přednost a až podle výsledku této žádosti měly být posuzovány žádosti ostatní.

V jiném přípise již zemský školní rada Kastner tak diplomatický nebyl. Své zamítavé stanovisko pro klatovskou reálku zdůvodňoval tím, že samotná reálka by sice měla dostatek studujících, ale stalo by se tak na úkor klatovského gymnázia. Odkazuje na případy podobně velkých měst, jako Písku, Jičína nebo Tábora,³⁶⁷ kde si dva středoškolské ústavy otevřeně konkurují a vždy se větší počet studujících přikloní směrem reálného studia, pro což zemský školní inspektor neměl velké pochopení: *za nynějších poměrů*³⁶⁸, *jež nelze přičísti jen přesvědčení o důležitosti vzdělání reálného (vždyť právě nejvíce vynikající zástupcové věd reálných studovali gymnázium a dávají syny své tam studovati), nýbrž i jiným méně ideálním pohnutkám, zejména zálibě v pohodlí štítícím se přílišné námahy duchovní a holdující pohodlnějším směrům života praktického. Tím klesá vzdělání humanistické a návštěva gymnázií. [...]*³⁶⁹ Jak vidno Klatovy svým spisem (viz výše), který vyzdvihuje reálné vzdělání a to klasické gymnaziální považuje de facto za zbytečné, panu zemskému školnímu inspektorovi do noty nepadly a tato argumentace jej nepřesvědčila, což vyjádřil značně imperativně: *Z těchto důvodů podepsaný nemůže nikdy doporučiti, aby v menším městě jako jsou Klatovy [...] zřízena byla vedle gymnázia ještě samostatná reálka.*³⁷⁰

Stejná dvojice zemských školních inspektorů posuzovala též žádost Strakonice. Podobně jako Klatovům uznali inspektoři i Strakonickým řadu pozitiv jako dostatek bytů pro ubytování

---

³⁶⁵ Skloňování města Sušice je v tomto dokumentu chybné, správně je Sušice skloňována podle vzoru RŮŽE.

³⁶⁶ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, IV./4 217, Vyjádření Pánů c. k. zemských školních inspektorů Dr. Kastnerova a Nečáska, ze dne 25. 10. 1902.

³⁶⁷ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, IV./4 217, Vyjádření Pánů c. k. zemských školních inspektorů Dr. Kastnerova a Nečáska, ze dne 6. 1. 1903.

³⁶⁸ Podtrženo v textu.

³⁶⁹ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, IV./4 217, Vyjádření Pánů c. k. zemských školních inspektorů Dr. Kastnerova a Nečáska, ze dne 6. 1. 1903.

³⁷⁰ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, IV./4 217, Vyjádření Pánů c. k. zemských školních inspektorů Dr. Kastnerova a Nečáska, ze dne 6. 1. 1903.

přespolních studentů a profesorů a kladně bylo hodnoceno i dopravní spojení s ostatními městy v regionu. Tato dopravní obslužnost se ale pro Strakonice stala Pyrrhovým vítězstvím. Inspektoři snadno prohlédli „mlžení“ strakonických ohledně železničního spojení s Pískem, na to se ostatně stačilo podívat do jízdního řádu c. k. železnic a konstatovali: *Jedinou vadou, ale dosti závažnou je, že Strakonice jsou příliš blízko Písku, obnáší vzdálenost ta toliko asi 26 km, osobní vlak dojeze ze Strakonice do Písku za 46 minut.*³⁷¹ Cesta tedy netrvala 4 hodiny, jak se snažila strakonická městská rada tvrdit. Podobně se před inspektory rozpadl i strakonický argument, že písecké školy jsou přetížené. Ze statistik, které měla zemská školní rada snadno k dispozici, se ukázalo, že písecká reálka měla průměrnou frekvenci a v případě zřízení reálky ve Strakonících, by na písecké reálce počet studujících zbytečně poklesl pod normální stav. Zároveň by zřízení této školy ve Strakonících nevyřešilo problém skutečně přetížených škol v Plzni a Budějovicích.³⁷²

I přes zamítavý postoj ke Klatovům a Strakonícím školní inspektoři jednoznačně uznávali, že je třeba síť reálných škol v jihozápadních Čechách posílit. Ve stejných přípisech, ve kterých se negativně stavěli k žádostem Klatov a Strakonice, vyjadřovali kladné stanovisko k žádosti třetího z žadatelstev měst. *Nýbrž vřele se přimlouváme za to, aby pro jihozápadní cíp Čech, kde jest veliká potřeba škol středních, zejména reálných, zřízena byla státní reálka v Sušicích, kam by ze všech měst tohoto okrsku se nejlépe hodila a kde by nejzářněji působila.*³⁷³ I přes to, že zemská školní rada podpořila již v roce 1903 Sušici, reálka v tomto městě byla zřízena až o další tři roky později, protože schvalovací proces musel projít ještě jednou instancí a tou bylo ministerstvo kultu a vyučování. Zde vstoupily do hry navíc ještě otázky politické, finanční a nacionální, takže reálka byla definitivně schválena v létě 1906 smlouvou mezi Radou města Sušice a Zemskou školní radou.³⁷⁴

---

³⁷¹ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, IV./4 217, Vyjádření Pánů c. k. zemských školních inspektorů Dr. Kastnerova a Nečáská, ze dne 5. 6. 1902.

³⁷² Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, IV./4 217, Vyjádření Pánů c. k. zemských školních inspektorů Dr. Kastnerova a Nečáská, ze dne 5. 6. 1902.

³⁷³ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, IV./4 217, Vyjádření Pánů c. k. zemských školních inspektorů Dr. Kastnerova a Nečáská, ze dne 6. 1. 1903.

³⁷⁴ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1. 1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 18. 4. 1906, Schválení smlouvy s ministerstvem kultu a vyučování o zřízení reálky.

Smlouva je rovněž přetištěna v: WEGER, Josef, Dějiny c. k. vyšší státní reálky v Sušici a stavba nové budovy, Sušice 1911, str. 13 – 19.

Na posuzování žádostí zemskou školní radou je jasně zřetelná rozdílná míra kulturního kapitálu komunikujících stran. Na jedné straně zemských školních inspektorů a na druhé straně městských rad Sušice, Klatov a Strakonice. Zemští školní inspektori stáli velmi vysoko v rámci sociálního prostoru. Oba dva dosáhli doktorského titulu,³⁷⁵ v byrokratické hierarchii vystoupali až do nejvyšších pater, takže patřili k celozemské společenské elitě. V kontrastu s nimi stojí městská zastupitelstva, která sice tvořila lokální elitu, ale svými až naivními argumenty ve svých žádostech jednoznačně odhalují svůj provinciální habitus. Ten se projevuje například vyzdvihováním některých prvků občanské vybavenosti, do které jejich město investovalo a považovali je za vysoký nadstandard, a tudíž za konkurenční výhodu oproti svým sokům, ale veřejným osvětlením, nebo částečnou kanalizací na vysoce postavené státní úředníky nemohli udělat velký dojem. Ti tyto prvky občanské vybavenosti zcela jistě považovali za standard a pravděpodobně jim pro zřízení reálky nepřikládali příliš velký význam. Vznesené argumenty nebylo pro inspektory těžké rozklíčovat, buď se každý snažil ukázat v tom nejlepším světle, nebo naopak (či zároveň) poukazovali na chudobu kraje, malé možnosti vzdělání a sociálního vzestupu místních dětí. V případě argumentů, které si inspektori mohli snadno ověřit z oficiálních a tedy nezaujatých zdrojů, (počet studujících na jednotlivých školách, počet dětí, kteří z daného města odchází za studiem nebo vlakové spojení měst mezi sebou), působí některé „manipulované“ argumenty zastupitelstev až úsměvně.

Nicméně Strakonice dokázaly konstruktivně pracovat i se zamítnutou žádostí o zřízení reálné školy. Jak se zdá neúspěch interpretovaly jako oběť na oltář národa. Velmi vlivná kniha o historii Strakonice o tom pojednává následujícím způsobem. V návaznosti na zřízení německé reálky v Kašperských Horách, měla být v Pošumaví zřízen i stejný český vzdělávací ústav. Rakouská vláda si údajně vybrala za sídlo tohoto ústavu Strakonice, ty se ale reálky dobrovolně vzdaly [sic!] ve prospěch Sušice, protože na národnostním rozhraní byla prý střední škola potřebnější.³⁷⁶ Interpretace to je sice zajímavá, nicméně prameny centrálních úřadů, které o zřízení české reálné školy v Pošumaví rozhodovaly, tuto interpretaci zcela vylučují.

Jak se zdá z pramenů centrální provenience, Kašperské Hory zůstaly poněkud stranou tohoto sporu, konkurenti se ve svých žádostech o Kašperských Horách vůbec nezmiňují. Kašperské

---

³⁷⁵ Například: Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, IV./4 217, Vyjádření Pánů c. k. zemských školních inspektorů Dr. Kastnerova a Nečáaska, ze dne 5. 6. 1902.

³⁷⁶ CVRČEK, Jan Zdeněk, *Strakonice, lidé, město, osudy*, Strakonice 1989, str. 314.

Hory sice rovněž žádaly o zřízení reálky, ale s německou vyučovací řečí a tak je ostatní jihozápadočeská města žádající o zřízení reálky nepovažovaly alespoň z počátku³⁷⁷ za konkurenta. Kašperské Hory poslaly žádost na zřízení reálné školy zemské školní radě v září 1902.³⁷⁸ První argument městského zastupitelstva byl totožný jako u ostatních žádostí. Od Plzně po České Budějovice chyběla reálná škola.³⁷⁹ V jiných textech s tímto argumentem pracují představitelé tohoto horského městečka ještě extenzivnějším způsobem, když oblast, ve které chybí reálka s německou vyučovací řečí, rozšířili na oblast od Chebu, Plzně, Českých Budějovic až po Jihlavu.³⁸⁰ Dále kašperskohorští poukazovali na to, že v tomto městě již jednou reálka fungovala a to od roku 1861 – 1872. Takže v případě Kašperských Hor by se jednalo jen o jakousi obnovu střední školy. Zároveň je ale v textu jasně zdůrazněno, že na vydržování městské reálky nemají Kašperské Hory prostředky a proto žádají o zřízení reálky, kterou bude platit stát.³⁸¹

Silným argumentem městské rady byly sociální poměry, nejen vlastního města ale obyvatel celé Šumavy: *Dosažení reálky je vřelým přáním zdejších obyvatel. Obyvatelé Šumavy žijí většinou v tíživých poměrech a nejsou v postavení, aby syny do Plzně nebo Budějovic na studium mohli posílat. Skrze zřízení reálky v Kašperských Horách nabídne se obyvatelstvu příležitost, aby jejich synové bez velkých obětí získali vzdělání. Školní poplatky budou velmi nízké [...] a tak i méně zámožní rodiče budou moci svým synům vysoké vzdělání poskytnout.*³⁸² Výše zmíněná argumentace není příliš originální a v různých obměnách se vyskytuje i u ostatních žádostí. Pokračování kašperskohorské žádosti je ale poměrně zvláštní: *Frekvence reálky bude odpovídající pouze tehdy, když měšťanská chlapecká škola v Kašperských Horách bude uzavřena. Pro oba dva ústavy není nutný materiál [žáci] k dispozici.*³⁸³ Zastupitelstvo tak chtělo měšťanskou školu uzavřít, a nahradit jí reálkou. Město by ušetřilo za finanční

---

³⁷⁷ Viz kapitola Střední školy a nacionalismus.

³⁷⁸ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, sign. IV./4 217, K. K. Bezirksschulrath Schüttenhofen, Erlasses über die Communalrealschule in Bergreichenstein, ze dne 16. 9. 1902.

³⁷⁹ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, sign. IV./4 217, K. K. Bezirksschulrath Schüttenhofen, Erlasses über die Communalrealschule in Bergreichenstein, ze dne 16. 9. 1902.

³⁸⁰ Eine Staatsrealschule in Bergreichenstein, Pilsner Tagblatt 4, 1903, č. 62.

³⁸¹ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, sign. IV./4 217, K. K. Bezirksschulrath Schüttenhofen, Erlasses über die Communalrealschule in Bergreichenstein, ze dne 16. 9. 1902.

³⁸² Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, sign. IV./4 217, K. K. Bezirksschulrath Schüttenhofen, Erlasses über die Communalrealschule in Bergreichenstein, ze dne 16. 9. 1902.

³⁸³ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, sign. IV./4 217, K. K. Bezirksschulrath Schüttenhofen, Erlasses über die Communalrealschule in Bergreichenstein, ze dne 16. 9. 1902.

prostředky za nepříliš oblíbenou měšťanskou školu a pravděpodobně tím chtělo vyřešit i budoucí umístění reálné školy, což by, v případě, že by město nemuselo financovat výstavbu nové budovy pro reálku, znamenalo opět nemalou finanční úsporu.

Zemská školní rada postupovala jako v ostatních případech. Od nejbližších existujících reálných škol s německým vyučovacím jazykem si vyžádala statistické podklady o počtu studujících s německým mateřským jazykem, kteří pocházeli ze soudních okresů: Kašperské Hory, Hartmanice, Sušice, Vimperk, Prachatice, Volary, Nýrsko, Plánice, Klatovy a v posledních deseti letech nastoupili na tyto školy. Z toho lze předpokládat, že případnou reálku v Kašperských Horách zamýšlela zemská školní rada pro širší oblast německé části Šumavy a ne jen pro toto horské městečko. Rozdíly mezi jednotlivými okresy byly co do počtu studujících poměrně vysoké, v závislosti na vzdálenosti daného okresu od reálky i na procentu německého obyvatelstva okresu. Souborná statistika plzeňské reálky ukázala číslo v rozmezí dvou až tří desítek studentů za rok,³⁸⁴ Budějovická reálka na tom byla obdobně.³⁸⁵ Takže prostor pro zřízení německé reálky na Šumavě byl.

Během roku 1903 probíhala čilá korespondence mezi městskou radou Kašperských Hor, okresním hejtmánstvím v Sušici, zemskou školní radou a ministerstvem kultu a vyučování. Centrální instituce vyjadřovaly spíše kladné stanovisko, ale definitivní rozhodnutí nepadlo a poté na několik let záležitost poněkud zapadla. Znovu jí začalo ministerstvo projednávat až na počátku roku 1906, kdy vyjádřilo podmíněný souhlas se zřízením reálky.³⁸⁶ Podmínka byla stejná jako v případě reálky v Sušici. Městská rada se právně zaváže platit vytápění, elektrické osvětlení a vůbec všechny náklady spojené s chodem této vzdělávací instituce a do doby, než bude reálka plně aktivována (školní rok 1912 – 1913) postaví pro ni adekvátní budovu. Měšťanská škola zůstala zachována. Definitivní tečku za schvalovacím procesem udělal císař

---

³⁸⁴ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, sign. IV./4 217, Přípis K. K. deutsche Staatsrealschule in Pilsen, K. k. Landeschulrath! ze dne 18. 10. 1902.

³⁸⁵ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, sign. IV./4 217, Přípis Dirwkeion der deutschen K. K. Staatsrealschule in Budweis, An den k. k. Landeschulrath in Böhmen, ze dne 18. 10. 1902.

³⁸⁶ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, sign. IV./4 217, Ministerium für Cultus und Unterricht, Erledigung des Berichtes vom 17. 5. 1903, Die Errichtung eine Staatsrealschule mit deutsche Unterrichtsprache in Bergreichenstein., ze dne 8. 3. 1906.

František Josef I., který Nejvyšším rozhodnutím, zřízení školy potvrdil.³⁸⁷ Učinil tak v naprosto stejný den, jako v případě reálné školy v Sušici tedy 7. 8. 1906.³⁸⁸

Nedlouho po otevření reálek se rozrostl též počet pokračovacích škol. Ve školním roce 1908 – 1909 získaly tento typ školy Velhartice.³⁸⁹ Vznik této školy byl iniciován místním živnostenským společenstvem, které tuto záležitost projednalo s obchodní a živnostenskou komorou v Plzni, která k tomu vyjádřila kladné stanovisko.³⁹⁰ Od roku 1910 se počet pokračovacích škol rozrostl o školu ve Strašíně.³⁹¹ Obě tyto vzdělávací instituce vznikly při již existujících školách primárního edukačního systému, což byla v případě pokračovacích živnostenských škol běžná praxe. Těsně před první světovou válkou se síť odborného školství na Sušicku, respektive v jeho těsném okolí, zahustila o další dvě vzdělávací instituce. Ve školním roce 1913 – 1914 zahájila výuku pokračovací škola v Rábí.³⁹² Vznik této školy byl iniciován jednotlivcem, konkrétně šlo o ředitele obecné školy Jana Stamberga.³⁹³ A ve stejném roce vznikla kupecká pokračovací škola v Sušici.³⁹⁴ Ta byla pro změnu zřízena na žádost sušického obchodního grémia. Tento vlivný spolek byl pravděpodobně hlavní příčinou, proč zůstávala tato škola (až do roku 1937) nezávislou na sušické pokračovací živnostenské škole a to i přes to, že od roku 1930 působily obě vzdělávací instituce ve stejné budově.³⁹⁵

Během první světové války celkem pochopitelně žádná nová škola v sušickém politickém okrese nevznikla, ale nedlouho po vzniku Československa byly ve velmi krátkém sledu zřízeny další tři vzdělávací ústavy. Od roku 1921 – 22 fungovaly živnostenské pokračovací školy v Kolinci³⁹⁶ a Žihobcích.³⁹⁷ Obě vznikly při nově zřízených měšťanských školách.³⁹⁸ Dalším přírůstkem do systému sekundárního edukačního vzdělání v politickém okrese Sušice,

---

³⁸⁷ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, sign. IV./4 217, Ministerium für Cultus und Unterricht, Seine k. und k. Apostolische Majestät haben mit Allerhöchster Entschliessung ..., ze dne 10. 8. 1906.

³⁸⁸ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1917, sign. IV./4 217, Ministerium für Cultus und Unterricht, Seine k. und k. Apostolische Majestät haben mit Allerhöchster Entschliessung ..., ze dne 10. 8. 1906.

³⁸⁹ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice 1908 – 1939.

³⁹⁰ SOKA Klatovy, fond Živnostenské společenstvo Velhartice, Kniha zápisů ze schůzí společenstva, Protokol sepsaný ve výborové schůzi, 19. 7. 1908, bod 3, Čtení přípisu Obchodní a živnostenské komory v Plzni o zřízení Průmyslové školy pokračovací.

³⁹¹ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín 1909 – 1939.

³⁹² SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Rábí 1913 – 1933.

³⁹³ SOKA Klatovy, fond Archiv města Rábí, Pamětní kniha města Rábí, str. 65.

³⁹⁴ SOKA Klatovy, fond Kupecká škola pokračovací Sušice 1913 – 1937.

³⁹⁵ SOKA Klatovy, fond Střední odborná škola a střední odborné učiliště, Kronika střední odborné školy a středního odborného učiliště, str. [28].

³⁹⁶ SOKA Klatovy, fond Živnostenská pokračovací škola Kolinec 1921 – 1935.

³⁹⁷ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce 1921 – 1935.

³⁹⁸ SOKA Klatovy, fond Obecná škola Kolinec, Pamětní kniha díl IV. str. 89.

byla odborná škola hospodářská v Sušici, otevřená od roku 1923.³⁹⁹ Její zřízení si vytknulo přípravné kuratorium, ve kterém byli sdruženi soukromí zemědělci, okresní hospodářské korporace i činovníci agrární strany.⁴⁰⁰ Velkým přínosem pro střední školství na Sušickou byla postupná přeměna sušické reálky na reformní reálné gymnázium, která byla zahájena v roce 1920 a trvala do konce dvacátých let.⁴⁰¹ Kašperskohorský ústav všeobecného vzdělávání byl i nadále reálkou, byť později rozšířenou na osmitřídní.

V roce 1928 přibyla ještě živnostenská škola pokračovací v Petrovicích.⁴⁰² O zřízení této školy vytrvale usilovali ředitelé místní občanské školy již poměrně dlouhou dobu, naplnění jejich požadavků bylo dosaženo až na konci dvacátých let.⁴⁰³ Jednalo se však o kulminační bod počtu živnostenských škol. Nedlouho poté nastoupil opačný trend. Z rozhodnutí ministerstva měly postupně vzniknout velké školní obvody, které by umožnily zkoncentrovat živnostenskou výuku do velkých obvodových živnostenských škol, aby mohla být výuka specializována podle jednotlivých živnostenských oborů.⁴⁰⁴ Tyto obvodové živnostenské školy byly umístěny do větších měst a měly pro ně být postaveny samostatné budovy, naopak malé vesnické živnostenské školy měly být systematicky rušeny.⁴⁰⁵ Tyto školy měly malý počet studujících, takže výuka na nich nemohla být diferencována podle jednotlivých oborů a jejich vydržování bylo poměrně nákladné a neefektivní. První živnostenská škola pokračovací, která byla tímto osudem stižena, byla ta petrovická, k jejímu uzavření došlo v roce 1932.⁴⁰⁶ a v rychlém sledu ji následovaly další pokračovací živnostenské školy v malých městečkách sušického politického okresu. V roce 1933 byla uzavřena škola v Rábí⁴⁰⁷ a v roce 1934 skončily se vzděláváním budoucích maloburžoů Žihobce⁴⁰⁸ a Kolinec.⁴⁰⁹ Centralizace pokračovacího školství vymazala též kupeckou školu, která byla v již zmiňovaném roce 1937 pohlcena sušickou živnostenskou pokračovací školou a nadále fungovala jako její odborné

---

³⁹⁹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice 1923 – 1952.

⁴⁰⁰ CHVÁTAL, Josef, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 11.

⁴⁰¹ HOLÝ, Vladimír, POTUŽÁK, Miloš, *Šedesát pět let střední školy v Sušici*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), *65 let střední školy v Sušici, 1906-1971*, Sušice 1971, str. 28

⁴⁰² SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice 1928 – 1932.

⁴⁰³ SOKA Klatovy, fond Archiv obce Petrovice u Sušice, Kronika obce Petrovice, str. 9.

⁴⁰⁴ SOKA Klatovy, nezpracovaný fond Sbirka soudobá dokumentace, karton am 1241, O nutnosti výstavby nové budovy obvodových odborných škol učňovských v Sušici.

⁴⁰⁵ SOKA Klatovy, nezpracovaný fond Sbirka soudobá dokumentace, karton 1241, O nutnosti výstavby nové budovy obvodových odborných škol učňovských v Sušici.

⁴⁰⁶ SOKA Klatovy, fond Archiv obce Petrovice u Sušice, Kronika obce Petrovice, str. 35.

⁴⁰⁷ SOKA Klatovy, fond Archiv města Rábí, Pamětní kniha města Rábí, str. 65.

⁴⁰⁸ ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář, Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce 1921 – 1935*, Klatovy 2012, str. 3.

⁴⁰⁹ SOKA Klatovy, fond Obecná škola Kolinec, Pamětní kniha díl IV., str. 177.

oddělení.⁴¹⁰ Naopak na konci třicátých let vznikla německá živnostenská škola v Hartmanicích,⁴¹¹ ta byla schválena ještě před mnichovskými událostmi a německé školství v regionu bylo posíleno též zřízením zemědělské školy v Kašperských Horách, nicméně velmi torzovitá dokumentace, která se po této škole dochovala, neumožňuje ani spolehlivě určit období, ve kterém byla škola v provozu.⁴¹²

Naopak po zřízení protektorátu byl výrazně zredukován počet českých středních škol v regionu. Ministerstvo školství a národní osvěty se rozhodlo svým výnosem zrušit všechny zbývající venkovské živnostenské školy a výuku centralizovat.⁴¹³ Školní rok 1938 – 1939 tak byl posledním rokem pro živnostenské pokračovací školy ve Velharticích,⁴¹⁴ Strašíně⁴¹⁵ a Staších.⁴¹⁶ Stejný osud stihnul i živnostenskou školu v Horažďovicích.⁴¹⁷ Toto město bylo k Sušici nově přičleněno poté, co na podzim 1938 sušický politický okres ztratil vlivem mnichovských událostí podstatnou část své výměry. Do výrazných problémů se dostalo i české gymnázium v Sušici, které bylo od poloviny třicátých let přeměňováno na reálné gymnázium,⁴¹⁸ než ale byla tato přeměna dokončena, bylo rozhodnuto o postupné likvidaci této školy. Válka nakonec skončila dříve, než byla likvidace dokončena a hned po obnovení republiky, se do sušické školy všeobecného vzdělání vrátili studenti. Naopak rok 1945 byl černým rokem pro německé školství. Z rozhodnutí ministerstva, byly všechny německé školy okamžitě uzavřeny. Na Sušicku se tento osud týkal reálky v Kašperských Horách, učňovských škol v Hartmanicích a Kašperských Horách, a pravděpodobně též hospodářské školy v Kašperských Horách,⁴¹⁹ tedy pokud tato škola nezanikla již v průběhu války.

V období třetí republiky tak v celém okrese zůstaly pouze tři sušické střední školy. Jedna určená pro všeobecné střední vzdělání, tedy obnovené reálné gymnázium v Sušici, dále střední škola určená pro agrární sektor, která od školního roku 1945 – 1946 nesla název

---

⁴¹⁰ SOKA Klatovy, fond Střední odborná škola a střední odborné učiliště, Kronika střední odborné školy a středního odborného učiliště, str. [28].

⁴¹¹ ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice 1938 – 1943*, Klatovy 2005, str. 1.

⁴¹² ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory 1937 – 1943*, Klatovy 2005, str. 1.

⁴¹³ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 57.

⁴¹⁴ ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář, Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice 1908 – 1939*, Klatovy 2012, str. 3.

⁴¹⁵ ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář, Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín 1909 – 1939*, Klatovy 2010, str. 3.

⁴¹⁶ *Prozatímní inventární seznam Živnostenská škola pokračovací Stachy 1901 – 1939*, Prachatice s. d. str. 4.

⁴¹⁷ ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář Všeobecná živnostenská škola Horažďovice 1896 - 1939*, Klatovy 2004, str. 1.

⁴¹⁸ HOLÝ, Vladimír, POTUŽÁK, Miloš, *Šedesát pět let střední školy v Sušici*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), *65 let střední školy v Sušici, 1906-1971*, Sušice 1971. str. 29.

⁴¹⁹ ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář státní reálná škola (německá), Kašperské Hory 1906 – 1945*, Klatovy 2005, str. 1.

zemská zimní rolnická škola, a po Nejedlého reformě z roku 1948 pak Základní odborná škola rolnická v Sušici,⁴²⁰ a vzdělání na Sušicku doplňovala škola spadající do segmentu odborného školství. Ta od roku 1946 nesla název Základní odborná škola Sušice.⁴²¹ Budova hospodářské školy byla zabrána pro potřeby armády a tak se tato vzdělávací instituce uchýlila pod střechu gymnázia, kde epizodně působila též vyšší sociální škola.⁴²² Triumvirát škol pod jednou střechou netrval dlouho. V roce 1952 zanikla škola, která vychovávala zaměstnance pro agrární sektor, tehdy nazývaná Základní odborná škola rolnická Sušice.⁴²³ Nedlouho poté armáda zabrala i budovu gymnázia, takže vzdělávací instituce musely tuto budovu opustit.⁴²⁴ Rok 1953 a školská reforma, která od tohoto roku vstoupila v platnost, zrušila jak vyšší sociální školu, tak i sušické gymnázium,⁴²⁵ ze kterého se stala jedenáctiletá střední škola.⁴²⁶ Kontinuita byla přerušena též u odborného školství. Základní odborná škola byla zrušena a nahrazena Učňovskou školou místního hospodářství,⁴²⁷ ze které se vlivem dalších změn vyvinula dodnes existující SOU a SOŠ Sušice.⁴²⁸ Jedenáctiletá škola v Sušici byla v roce 1960 změněna na tříletou SVVŠ (střední všeobecně vzdělávací školu).⁴²⁹ Ta byla v roce 1968 změněna na čtyřleté gymnázium, které se v roce 1992 přestěhovalo nazpět do své historické budovy, kde působí dodnes.⁴³⁰

---

⁴²⁰ ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář Základní odborná škola rolnická v Sušici 1923 – 1952*, Klatovy 2014, str. 4.

⁴²¹ ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář Základní odborná škola Sušice*, Klatovy 2011, str. 3.

⁴²² SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Pamětní kniha str. [123].

⁴²³ ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář Základní odborná škola rolnická Sušice 1923 – 1952*, Klatovy 2014, str. 4.

⁴²⁴ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Pamětní kniha str. [123].

⁴²⁵ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Pamětní kniha str. [123].

⁴²⁶ ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář Jedenáctiletá střední škola Sušice 1953 – 1961*, Klatovy 2015, str. 3.

⁴²⁷ ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář Základní odborná škola Sušice*, Klatovy 2011, str. 3.

⁴²⁸ ULRICHOVÁ, Eva, *Prozatímní inventární seznam, Střední odborná škola a střední odborné učiliště Sušice*, Klatovy 2011, str. 3.

⁴²⁹ HOLÝ, Vladimír, POTUŽÁK, Miloš, *Šedesát pět let střední školy v Sušici*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), *65 let střední školy v Sušici, 1906-1971*, Sušice 1971. str. 39.

⁴³⁰ POTUŽÁK, Jaromír, *Historie sušického gymnázia*, [<http://www.gymsusice.cz/o-skole/historie-skoly.html>], citováno dne 16. 6. 2018.

II. Pokračovací školství

Tato kapitola se věnuje pokračovacímu školství. Během zkoumaného období docházelo poměrně často k přejmenování tohoto segmentu školství. Z toho důvodu byl vybrán neutrální význam pokračovací školství, protože se používal nejdéle. Stejný problém je i s poměrně častou změnou názvu konkrétních zkoumaných škol. Proto jsou nadpisy kapitol odvozené od názvu příslušného archivního fondu i za cenu toho, že se tak škola reálně jmenovala po poměrně krátkou dobu. V textu je pak reflektován dobový název školy, případně se používá nadřazený neutrální výraz: *pokračovací školství*. Na závěr každé kapitoly pak bude proveden rozbor geografického původu studujících. Bude tedy zkoumáno odkud učni a učnice dané školy pocházeli. Studující byli v tomto ohledu rozděleni do třech skupin, diferencovaných podle vzdálenosti od dané školy. První skupinu tvoří studující, kteří pocházeli ze samotného místa, kde škola působila, druhou pak tvoří studující z ostatních míst sušického politického okresu (okresní studující) a třetí skupinu všichni ostatní (mimookresní). Vzhledem k tomu, že v tomto jevu nedocházelo k tak prudkým změnám jako například ve skladbě profesí, kterým se studující věnovali, bude geografický rozbor proveden jen formou sondy pěti po sobě jdoucích třídních výkazů v různých obdobích existence školy. Výběr období samozřejmě závisí na dochovaných výkazech, proto budou sondážní období volena tak, aby rovnoměrně pokrývala celou existenci zkoumané školy.

II. 1. Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory

V Kašperských Horách byla zdejší Allgemeine gewerblichen Fortbildungsschule (průmyslová pokračovací škola) otevřena již ve školním roce 1892 – 1893. Byla to první škola svého druhu v celém politickém okresu Sušice. To propůjčovalo Kašperským Horám jistou prestiž a zároveň to znamenalo možnost vzdělání, které v celém regionu chybělo. Vzhledem k tomu, že byla škola v regionu jediná, dalo se předpokládat, že přitáhne zájemce o studium ze širší oblasti než jen ze samotných Kašperských Hor. Tento předpoklad se bezesporu naplnil. Zájemců bylo dost, aby naplnili dvě paralelní třídy. V jedné bylo 35 učňů, ve druhé pak 27, v součtu tedy do prvního otevřeného ročníku nastoupilo 62 studujících.⁴³¹ Jak bylo pro období monarchie typické, jednalo se výhradně o chlapce. Co se týče národnostního složení, nebyl první ročník pokračovací školy v Kašperských Horách tak homogenní jako v genderovém aspektu. Ve třídě A⁴³² bylo z 35 učňů celkem 13, kteří do kolonky mateřského jazyka uvedli

⁴³¹ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1892 – 1893, první třída.

⁴³² Rozdělení tříd v jednom ročníku na A a B je pouze pro potřeby této práce.

češtinu. Odpovídá to 37%.⁴³³ V paralelní třídě bylo procento českých učňů naprosto stejné, protože se k tomuto jazyku přihlásilo 10 z 27 učňů.⁴³⁴ Ve většině případů se jednalo o obyvatele českých vesnic z blízkého okolí Kašperských Hor.

Uční se učili celkem 15 řemeslům. Nejpočetněji zastoupen byl (v obou třídách dohromady) obor obchodnictví a kupectví, druhým nejpočetnějším řemeslem bylo pekařství a poté následovala kovodělná řemesla, kovářství a zámečnictví. Úspěšnost studujících byla poměrně nízká. Ze třídy A druhou třídu úspěšně dokončilo pouze deset studujících (28%).⁴³⁵ Bez zajímavosti rozhodně není, že z českých učňů uspěli pouze dva. V B třídě byla situace obdobná. Druhou třídu dokončilo devět učňů, tedy jedna třetina.⁴³⁶ Podobně jako v paralelní třídě byli i zde mezi úspěšnými studujícími pouze dva čeští učni.⁴³⁷ Na neúspěchu českých učňů se mohlo podílet několik důvodů. Vážným problémem mohla být žádná nebo chabá znalost vyučujícího jazyka, němčiny, nutnost do Kašperských Hor docházet z větší vzdálenosti a nelze zcela opominout i kulturní aspekty, například nacionalismus.

Do druhého ročníku nastoupilo výrazně méně studujících než do toho premiérového. Otevřena byla pouze jedna třída s 28 učni.⁴³⁸ Český element byl i v této třídě velmi silně přítomen, k této mateřské řeči se hlásilo 12 učňů, což je přes 40% třídy.⁴³⁹ Celkem se učni věnovali deseti řemeslům. V tomto ročníku dominovala potravinářská řemesla, řeznictví a pekařství. V trojlístku nejpočetněji zastoupených je doplnilo ještě obuvnictví. Úspěšnost studujících byla obdobná jako předcházejícího roku. Školu dokončilo 10 učňů (35%). Z nich byli čtyři českého původu.⁴⁴⁰ Na podzim roku 1894 nastoupilo do první třídy pouze dvacet učňů.⁴⁴¹ Pokles zájmu o živnostenskou pokračovací školu se v prvních letech po jejím otevření objevil i u typově stejného vzdělávacího ústavu v Sušici. Tento jev mohl souviset

---

⁴³³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1892 – 1893, první třída.

⁴³⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1892 – 1893, první třída.

⁴³⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1893 – 1894, druhá třída.

⁴³⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1893 – 1894, druhá třída.

⁴³⁷ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1893 – 1894, druhá třída.

⁴³⁸ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1893 – 1894, první třída.

⁴³⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1893 – 1894, první třída.

⁴⁴⁰ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1894 – 1895, druhá třída.

⁴⁴¹ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1894 – 1895, první třída.

s malým podílem studujících, kteří školu dokázali dokončit. A domnělá obtížnost studia mohla případné zájemce odrazovat. Spekulovat lze rovněž o slabších demografických ročnících. Z oněch dvaceti studujících, kteří na školu nastoupili ve školním roce 1894 – 1895, jich bylo opět 40% (8) české národní příslušnosti. Vzhledem k tomu, že se studující připravovali celkem na deset různých řemesel, je jasné, že žádné z nich výrazným způsobem nepřevažovalo nad ostatními. Školu z tohoto ročníku dokončilo opět pouze 35% studujících, ale čtyři ze sedmi těchto učňů byli Češi.⁴⁴² To do značné míry relativizuje téze o tom, že by na německé živnostenské pokračovací škole byli čeští učni výrazným způsobem znevýhodněni, nebo dokonce diskriminováni. To by potvrdzoval i jejich netenčení se zájem o tuto školu. Hlásili se na ni i přesto, že již fungovala průmyslová škola pokračovací v Sušici. Nicméně ta v Kašperských Horách byla pro české studující z této části regionu výrazně blíže.

O něco více studujících nastoupilo ve školním roce 1895 – 1896, a to 29.⁴⁴³ Stále se jednalo pouze o chlapce. Studujících české národnosti bylo 13, tedy ještě o něco více než v předcházejících letech (45%).⁴⁴⁴ Více byla zastoupena čtyři řemesla, a to zámečnictví, řeznictví, pekařství a pánské krejčovství. Zbývajícím šesti řemeslům se věnovali pouze jednotlivci. Někteří z nich se učili řemeslům typickým pro hory a spíše protoindustriální výrobu, jako bylo hamernictví nebo sklářství. Úspěšnost učňů, kteří nastoupili v ročníku 1895 – 1896, nepřekročila stín předcházejících let. Pro výuční list si přišlo jedenáct z původních studentů (38%).⁴⁴⁵ Pět úspěšných studujících doma hovořilo českým jazykem.⁴⁴⁶ Jejich poměr mezi absolventy v podstatě odpovídá i jejich zastoupení při nástupu do první třídy.

Téměř stejný počet učňů⁴⁴⁷ nastoupil na všeobecnou živnostenskou pokračovací školu v Kašperských Horách i ve školním roce 1896 – 1897. Opět bez dívek, zato s dosud největším počtem českých učňů v dosavadní historii tohoto vzdělávacího ústavu. Češi v této třídě tvořili nadpoloviční většinu, sice jen s převahou jednoho učně, ale i tak se jednalo o kuriózní záležitost, když v téměř zcela německých Kašperských Horách převládalo na pokračovací škole české etnikum. Nejvíce zastoupenými povoláními bylo, podobně jako v předcházejících

---

⁴⁴² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1895 – 1896, druhá třída.

⁴⁴³ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1895 – 1896, první třída.

⁴⁴⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1895 – 1896, první třída.

⁴⁴⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1896 – 1897, druhá třída.

⁴⁴⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1896 – 1897, druhá třída.

⁴⁴⁷ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1896 – 1897, první třída.

letech, zámečnictví a řeznictví a relativně vysoký počet učňů se připravoval na profesní dráhu sládků. V tomto případě se jednalo o mimořádnou jednorázovou záležitost, protože v předcházejících i následujících letech se učni tohoto řemesla objevovali nepravidelně a v počtu nejvýše dvou studujících. Úspěšnost tohoto ročníku byla velmi nízká, a to dokonce i v porovnání s již dost malou úspěšností předcházejících ročníků. Z této třídy se výučního listu dočkalo pouze šest učňů (20%), tři Němci a tři Češi.⁴⁴⁸

Ve školním roce 1897 – 1898 a v následujících letech se počet přijímaných studujících na pokračovací školu v Kašperských Horách ustálil kolem třiceti na jednu třídu. To bylo pravděpodobně odpovídající číslo daným demografickým podmínkám a struktuře obyvatelstva. Na podzim roku 1897 to bylo 33 učňů,⁴⁴⁹ opět bez dívek. Čeští studující byli opět zastoupeni poměrně silnou skupinou 14 učňů (42%).⁴⁵⁰ Nejvíce studujících se v budoucnu hodlalo stát řezníkem. Mezi další řemesla s vyšším počtem učňů patřilo tradiční zámečnictví a pekařství. K průměru předcházejících let se vrátila též úspěšnost studujících. Výučního listu dosáhlo třináct studujících, což v procentech znamená 42%.⁴⁵¹ Šest z nich bylo české mateřské řeči, což opět zcela odpovídá jejich proporcí ve třídě.⁴⁵²

Třicet učňů tvořilo první třídu ročníku 1898 – 1899.⁴⁵³ Kromě toho, že ve třídě opět nebyla ani jedna dívka, o něco poklesl i počet českých učňů, nastoupilo jich osm, tedy mírně přes jednu čtvrtinu. Co se týče zastoupených řemesel, byla v tomto ročníku situace mezi nejoblíbenějšími obory zcela vyrovnaná. Vyučováno bylo sice jedenáct různých oborů, ale více učňů bylo pouze u řeznictví, pekařství, obuvnictví a zámečnictví. Oproti průměru byla výrazně vyšší úspěšnost studujících, poprvé v dějinách kašperskohorské pokračovací školy překročil počet absolventů polovinu přijatých studujících do první třídy. Školu absolvovalo 16 studujících.⁴⁵⁴ Z osmi českých učňů jich hned šest získalo výuční list. V tomto ohledu byli tedy úspěšnější, než by odpovídalo jejich zastoupení ve třídě.

---

⁴⁴⁸ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1897 – 1898, druhá třída.

⁴⁴⁹ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1896 – 1897, první třída.

⁴⁵⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1896 – 1897, první třída.

⁴⁵¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1897 – 1898, druhá třída.

⁴⁵² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1897 – 1898, druhá třída.

⁴⁵³ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1898 – 1899, první třída.

⁴⁵⁴ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1899 – 1900, druhá třída.

Od školního roku 1899 – 1900 se v třídních výkazech pokračovací školy začaly objevovat i jmenné seznamy učňů, kteří se učili na kašperskohorské škole pro zpracování dřeva. Bohužel v těchto seznamech jsou uváděna pouze jména studujících, nahodile údaje o národnosti nebo bydlišti studujících, takže neumožňují žádný hlubší rozbor. Možné je sledovat pouze počet studujících. V tomto roce jich například nastoupilo čtrnáct.⁴⁵⁵ Do běžné třídy živnostenské pokračovací školy se přihlásilo 26 učňů.⁴⁵⁶ Deset z nich (38%) bylo české národnosti.⁴⁵⁷ Mezi oblíbenými řemesly k žádné velké změně nedošlo, nejjobsazenějšími obory i nadále zůstávalo pekařství, řeznictví a zámečnictví. Dvouletý cyklus školy dokončila přesně polovina učňů.⁴⁵⁸ Čeští učni na tom byli o něco hůře než jejich němečtí kolegové, školu dokončili čtyři.⁴⁵⁹

V následujícím roce do dřevařské školy nastoupilo 33 učňů,⁴⁶⁰ zatímco do běžné pokračovací školy 29 učňů.⁴⁶¹ Český element nechyběl v obou vzdělávacích ústavech. Na dřevařskou školu zamířilo šest (18%) českých učňů, na pokračovací školu čtrnáct (48%).⁴⁶² V porovnání s posledními roky to bylo nadprůměrné číslo. Obliba řemesel zůstávala na pokračovací škole obdivuhodně konstantní. I v tomto roce se nejvíce studujících připravovalo na povolání pekaře, zámečníka a řezníka. Celkem se učni dělili mezi jedenáct řemesel.⁴⁶³ Pokračovací školu dokončilo celkem třináct učňů, poměr českých a německých učňů byl čtyři ku devíti.⁴⁶⁴ Dřevařská škola vydala výuční listy čtrnácti učňům, z nichž Češi byli pouze dva.⁴⁶⁵ Tento ročník byl, co se týče úspěšnosti pro učňovské školství v Kašperských Horách, poměrně

---

⁴⁵⁵ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1898 – 1899, první třída odborné školy pro zpracování dřeva.

⁴⁵⁶ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1899 – 1900, první třída.

⁴⁵⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1899 – 1900, první třída.

⁴⁵⁸ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1900 – 1901, druhá třída.

⁴⁵⁹ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1900 – 1901, druhá třída.

⁴⁶⁰ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1901 – 1902, první třída odborné školy pro zpracování dřeva.

⁴⁶¹ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1901 – 1902, první třída.

⁴⁶² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1901 – 1902, první třída.

⁴⁶³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1901 – 1902, první třída.

⁴⁶⁴ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1902 – 1903, druhá třída.

⁴⁶⁵ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1902 – 1903, druhá třída odborné školy pro zpracování dřeva.

dobry. Pokračovací školu zvládlo 45% původních studujících, dřevařská škola se mohla vykazat podobnou úspěšností 42%.⁴⁶⁶

Ročník 1902 – 1903 zahájilo v pokračovací škole 31 učňů.⁴⁶⁷ Poměr českých a německých studujících dosáhl v tomto ročníku nového vrcholu. Českých učňů nastoupilo osmnáct, což se rovná 58%.⁴⁶⁸ Češi tak v tomto ročníku tvořili výraznou většinu. V řemeslech, která byla v ročníku zastoupena, k žádné „revoluci“ nedošlo a stále dominovalo řeznictví, pekařství, obuvnictví a zámečnictví. Úspěšnost byla o něco nižší než v předcházejících letech, což je pro třídy s větším počtem učňů poměrně typické. Vyučení dosáhlo jedenáct studujících (35%). Českých učňů z toho bylo šest.⁴⁶⁹

O něco menší byl podíl českých studujících ve školním roce 1903 – 1904, z 33 studujících⁴⁷⁰ jich k české národnosti patřilo 16 (48%).⁴⁷¹ Dívka se mezi studujícími neobjevila opět ani jedna. Podobná struktura jako v předchozích letech byla i u řemesel. Dominovala potravinářská řemesla, pekařství a řeznictví, následována pánským krejčovstvím a zámečnictvím. Školu v následujícím roce dokončilo celkem 18 učňů,⁴⁷² v tomto ohledu se jednalo o nadprůměrně úspěšný ročník. Učňů české národnosti z ročníku 1903 – 1904 dokončilo školu šest, stejně jako v ročníku předcházejícím.⁴⁷³

Ve školním roce 1904 – 1905 se počet studujících pokračovací školy v Kašperských Horách poměrně výrazně propadl. Do první třídy nastoupilo pouze 24 studujících.⁴⁷⁴ Propad byl jednoznačně způsoben výpadkem učňů české národnosti, ti totiž do první třídy nastoupili pouze čtyři.⁴⁷⁵ Důvod, proč došlo k tak prudkému poklesu českých učňů, není znám. Pokračovací živnostenská škola ve Strašíně byla otevřena až později a žádná jiná škola

---

⁴⁶⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1902 – 1903.

⁴⁶⁷ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1902 – 1903, první třída.

⁴⁶⁸ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1902 – 1903, první třída.

⁴⁶⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1903 – 1904, druhá třída.

⁴⁷⁰ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1903 – 1904, první třída.

⁴⁷¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1903 – 1904, první třída.

⁴⁷² SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1904 – 1905, druhá třída.

⁴⁷³ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1904 – 1905, druhá třída.

⁴⁷⁴ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1904 – 1905, první třída.

⁴⁷⁵ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1904 – 1905, první třída.

stejného typu v blízkosti Kašperských Hor nebyla. Pokles učňů se téměř rovnoměrně rozložil mezi všechna řemesla, takže struktura oborů zůstala stejná, pouze s menším počtem studujících. Poměrně špatná byla u tohoto ročníku i úspěšnost studujících, školu dokončilo pouze sedm učňů, mezi nimi byli všichni čtyři čeští.⁴⁷⁶

Následujícího roku počet studujících ještě více klesl a to na pouhých 19.⁴⁷⁷ Čechů nastoupilo sedm, což je v porovnání se stavem v předcházejících letech malé číslo, v kontextu ročníku 1905 – 1906 se ale jedná o třetinu studujících. Ubylo totiž i německých učňů, kterých nastoupilo dvanáct.⁴⁷⁸ Tento ročník tak byl v dosavadní historii školy početně nejslabší. Učni byli rozděleni do osmi různých řemesel, na jeden obor tedy nepřipadali více jak tři učni. Následujícího roku školu dokončili pouze čtyři studující.⁴⁷⁹ Úspěšnost studujících se tak za několik let výrazně propadla, ze skoro poloviny učňů v ročníku 1903 – 1904 až na jednu pětinu ve výše zmiňovaném ročníku, který svou dráhu na živnostenské škole zahájil v roce 1905 – 1906. Je zajímavé, že nízká úspěšnost studujících pokračovací školy se objevila v letech s velmi malým počtem studujících. Je častější, že studující méně početných tříd mají šanci na úspěšné dokončení školy vyšší. Zda dvouletý pokles počtu studujících na pokračovací škole s nízkou úspěšností studia souvisel, není jasné.

Na podzim roku 1906 byla zahájena výuka v dalším vzdělávacím zařízení v Kašperských Horách, a to v reálné škole. Ve stejné době, kdy přes šedesát studentů zamířilo do reálky, došlo poměrně překvapivě k jistému nárůstu studujících i na pokračovací škole. Do první třídy nastoupilo 27 učňů.⁴⁸⁰ Českých do tohoto ročníku nastoupilo deset, tedy přes jednu třetinu studujících.⁴⁸¹ Trojici nejoblíbenějších řemesel tvořilo nadále řeznictví, pekařství a zámečnictví. Výrazně se oproti předchozím letům zvýšil také počet absolventů. Školu dokončilo 16 učňů, kteří v přepočtu na procenta představovali téměř 60% původní třídy.⁴⁸² Z deseti českých učňů jich školu dokončilo šest, naprosto přesně to odpovídá jejich podílu ve třídě. Ve školním roce 1907 – 1908 počet studujících na škole opět poklesl na 22

---

⁴⁷⁶ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1905 – 1906, druhá třída.

⁴⁷⁷ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1905 – 1906, první třída.

⁴⁷⁸ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1905 – 1906, první třída.

⁴⁷⁹ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1906 – 1907, druhá třída.

⁴⁸⁰ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1906 – 1907, první třída.

⁴⁸¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1906 – 1907, první třída.

⁴⁸² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1907 – 1908, druhá třída.

studujících⁴⁸³ a poměrně nízký zůstával i v následujících letech. Je docela možné, že část potenciálních německých studujících⁴⁸⁴ odčerpala nově otevřená reálka, která se mohla pro budoucí uplatnění (sociální vzestup) jevit jako výhodnější. Do ročníku 1907 – 1908 nastoupili jen čtyři čeští studující. Úbytek těchto studujících mohl být pro změnu zapříčiněn otevřením české reálky v Sušici. Svou úlohu mohla sehrát i negativní kampaň v novinách nabádající české rodiče, aby své děti posílali do českých škol.⁴⁸⁵ V tomto ročníku bylo jiné složení nejpočetněji zastoupených řemesel, než bylo pro tuto školu typické. Nejvíce bylo mezi učni těch, kteří se učili na obor obchodník, jinak byli studující do řemesel rozloženi poměrně rovnoměrně. Enormním způsobem se zvýšila úspěšnost studujících. Z tohoto ročníku školu dokončili všichni kromě čtyř učňů. Tři z těchto učňů, kteří školu nedokončili, byli českého původu.⁴⁸⁶

Na podzim roku 1908 se přehnala Kašperskými Horami a Sušicí vlna nacionálních násilností. České noviny vyzývaly rodiče, aby nedávali do kašperskohorských škol své děti, protože zde budou vystaveny šikaně a možná i násilí.⁴⁸⁷ K nacionálním bouřím došlo v září, což bylo právě v době, kdy do pokračovací školy probíhal zápis k aktuálnímu školnímu roku. Do školy nastoupil rekordně nízký počet 17 učňů,⁴⁸⁸ ale zda se na tomto stavu podepsala vyhrocená nacionální situace a novinová kampaň, jisté není. Českých učňů nastoupilo pět, což by ještě před několika lety byl enormně nízký počet, ale v porovnání s bezprostředně předcházejícími ročníky se o výrazně nižší číslo nejedná. Učni byli rozděleni do osmi různých řemesel. Velmi vysoká míra úspěšnosti studujících byla i v tomto ročníku, ze kterého školu nedokončili pouze dva učni německé národnosti.⁴⁸⁹

Od školního roku 1909 – 1910 byla otevřena pokračovací škola v nedaleké české vesnici Strašín. Konkurence tak v prostoru Kašperských Hor začala stoupat. Nicméně počet českých studujících na pokračovací škole v Kašperských Horách nepoklesl. Z 22 studujících prvního

---

⁴⁸³ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1907 – 1908, první třída.

⁴⁸⁴ Jak vyplývá z analýzy studujících reálky v Kašperských Horách, čeští studenti se na této škole prakticky nevyskytovali.

⁴⁸⁵ Viz kapitola: *Střední školy a nacionalismus*.

⁴⁸⁶ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1908 – 1909, druhá třída.

⁴⁸⁷ *Protičeské násilnosti v Kašperských Horách*, Plzeňský obzor, svobodomyšlný list XVII (1908), ze dne 19. 9.

⁴⁸⁸ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1908 – 1909, první třída.

⁴⁸⁹ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1909 – 1910, druhá třída.

ročníku⁴⁹⁰ se jich k české mateřské řeči hlásilo hned devět (40%).⁴⁹¹ Mezi nimi byli i dvě dívky, první učnice, které kdy byly na živnostenskou školu v Kašperských Horách přijaty. Obě dvě chtěly pracovat jako dámské krejčové. Čtyři studující českého původu pocházeli ze Sušice, kde mělo pokračovací školství jen o rok kratší tradici než v Kašperských Horách. Jejich zápis na pokračovací škole v Kašperských Horách lze patrně vysvětlit jako „handl,“ kdy se studující měli krom řemesla naučit též druhý jazyk obvyklý v zemi. Téměř třetina učňů se věnovala pekařství, ostatní řemesla byla zastoupena jedním, nejvýše dvěma učni. Úspěšnost studujících oproti předcházejícím letům opět poklesla. Druhou třídu dokončilo pouze 12 studujících (54%). Mezi úspěšnými absolventy byly i obě dívky.⁴⁹²

21 studujících nastoupilo na pokračovací školu v Kašperských Horách ve školním roce 1910 – 1911.⁴⁹³ Mezi učni se nacházela jedna jediná dívka, německé řeči a s touhou stát se dámskou krejčovou. Sedm učňů (1/3) bylo české mateřské řeči⁴⁹⁴, takže zřízení strašinské pokračovací školy se ani v druhém roce její existence v Kašperských Horách neprojevovalo poklesem počtu českých učňů. Mezi ostatními řemesly dominovali krejčí a řezníci, zbývajícím šesti řemeslům, která se v tomto ročníku vyskytovala, se učilo jen několik málo učňů. Úspěšnost studujících byla poměrně malá. Školu druhý rok dokončilo pouze osm původních studujících. Tři studující českého původu školu dokončili, učnice dámského krejčovství nikoliv.⁴⁹⁵

V letech před první světovou válkou začal počet studujících na pokračovací škole v Kašperských Horách opět růst. Ve školním roce 1911 – 1912 přibyli oproti předchozímu roku sice jen dva,⁴⁹⁶ ale v následujících letech studujících přibývalo více. I v této třídě se objevila růže mezi trním, učnice dámského krejčovství. Multinacionální ráz pak třídě dodávalo celkem sedm studujících české národnosti.⁴⁹⁷ Nejoblíbenější živností zůstalo i v tomto roce řeznictví, které na pozici nejpočetnějších oborů doplnilo zámečnictví. Co se týče

⁴⁹⁰ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1909 – 1910, první třída.

⁴⁹¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1909 – 1910, první třída.

⁴⁹² SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1910 – 1911, druhá třída.

⁴⁹³ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1910 – 1911, první třída.

⁴⁹⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1910 – 1911, první třída.

⁴⁹⁵ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1911 – 1912, druhá třída.

⁴⁹⁶ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1911 – 1912, první třída.

⁴⁹⁷ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1911 – 1912, první třída.

úspěšnosti, byla u tohoto ročníku, na rozdíl od předchozího roku, velmi vysoká, školu nedokončilo pouze pět učňů, tři německé a dva české národnosti.⁴⁹⁸ Úspěšnost tak byla téměř 80%.⁴⁹⁹ Co působilo tak velké výkyvy úspěšnosti učňů v jednotlivých letech, není jasné.

Třicet tři studujících nastoupilo do první třídy ve školním roce 1912 - 1913.⁵⁰⁰ Jednalo se o první třídu na kašperskohorské pokračovací škole, ve které byla přítomna větší skupina dívek. Bylo jich zapsáno osm, což byla téměř čtvrtina třídy,⁵⁰¹ bylo to dokonce více než českých studujících, kterých nastoupilo šest.⁵⁰² Všechny dívky se učily dámskou krejčovou, čímž z tohoto oboru udělaly nejpočetněji zastoupené řemeslo v ročníku. Mezi chlapeckými obory k výrazné změně nedošlo, i nadále chlapci nejvíce preferovali řeznictví, krejčovství a zámečnictví. Úspěšnost studujících byla v tomto roce opět velmi nízká. Školu dokončilo pouze deset studujících (30%), přičemž dobře si nevedli ani čeští učni, z nichž dokončil školu pouze jeden, a o moc lépe na tom nebyly ani dívky, ty získaly výuční list pouze dvě.⁵⁰³ Poslední předválečný školní rok zahájilo 29 studujících.⁵⁰⁴ Dívky nastoupily čtyři, všechny byly německého původu a všechny se chtěly stát dámskými krejčovými. Učni českého původu nastoupili na školu pouze tři.⁵⁰⁵ Co se týče řemesel a živností, převládali v této třídě budoucí obchodníci, druhým nejpočetnějším řemeslem bylo tradiční zámečnictví a samozřejmě dámské krejčovství. Velké výkyvy v úspěšnosti studujících nadále pokračovaly. V tomto roce činila úspěšnost 62%.⁵⁰⁶ Výučního listu dosáhlo 18 studujících, mezi nimi dva čeští učni a dvě dívky.⁵⁰⁷

První světová válka se jako na všech ostatních školách projevila poklesem počtu zájemců o studium. Na pokračovací škole v Kašperských Horách se první válečný rok neprojevil tak

---

⁴⁹⁸ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1912 – 1913, druhá třída.

⁴⁹⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1912 – 1913, druhá třída.

⁵⁰⁰ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1912 – 1913, první třída.

⁵⁰¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1912 – 1913, první třída.

⁵⁰² SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1912 – 1913, první třída.

⁵⁰³ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1913 – 1914, druhá třída.

⁵⁰⁴ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1913 – 1914, první třída.

⁵⁰⁵ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1913 – 1914, první třída.

⁵⁰⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1913 – 1914, druhá třída.

⁵⁰⁷ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1913 – 1914, druhá třída.

dramatickým úbytkem jako na jiných školách, ale i zde se válka v počtu a skladbě studujících projevila. Do první třídy nastoupilo 24 dětí.⁵⁰⁸ Čtvrtinu studujících tvořily dívky, které se v budoucnu hodlaly stát dámskými krejčovými. Jedna z nich byla českého původu, stejně jako tři další učni.⁵⁰⁹ Mezi řemesly, co do počtu studujících, vyčnívalo dámské krejčovství. Chlapci byli rozděleni vcelku rovnoměrně do deseti různých živností. V porovnání s jinými školami stejného typu byl první válečný ročník na pokračovací škole v Kašperských Horách co do úspěšnosti nadprůměrný. Školu dokončilo patnáct studujících (63%),⁵¹⁰ což je v porovnání s ostatními školami daleko více. A je to dokonce více, než činil předválečný průměr této školy. Mezi absolventy bylo pět dívek a dva čeští učni.⁵¹¹

Ročník 1915 – 1916 zahájilo již pouze sedmnáct studujících⁵¹². Dívky, jejichž zápis na pokračovací školu v Kašperských Horách byl v předválečných letech spíše výjimkou, se podobně jako na jiných školách během válečných let pevně prosadily a tím, jak počet chlapců v učení klesal, podíl dívek naopak rostl. Ve školním roce 1915 – 1916 jich na pokračovací školu v Kašperských Horách nastoupilo pět, tedy téměř jedna třetina studujících. Naopak česky hovořící učeň nastoupil pouze jediný.⁵¹³ Žádné řemeslo výrazným způsobem nedominovalo, a to ani dámské krejčovství, protože se mu věnovaly pouze dvě dívky, další dvě se chtěly stát švadlenami. Úspěšnost studujících oproti předchozímu ročníku výrazně poklesla. Školu úspěšně dokončilo šest studujících (35%), pět chlapců a jedna dívka.⁵¹⁴

Třetí válečný rok bylo na pokračovací školu v Kašperských Horách přijato dvacet studujících.⁵¹⁵ Mezi nimi bylo šest dívek a dva studující české mateřské řeči.⁵¹⁶ V tomto ročníku daly všechny dívky přednost dámskému krejčovství, zatímco chlapci si zvolili devět

---

⁵⁰⁸ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1914 – 1915, první třída.

⁵⁰⁹ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1914 – 1915, první třída.

⁵¹⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1915 – 1916, druhá třída.

⁵¹¹ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1915 – 1916, druhá třída.

⁵¹² SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1915 – 1916, první třída.

⁵¹³ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1915 – 1916, první třída.

⁵¹⁴ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1916 – 1917, druhá třída.

⁵¹⁵ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1916 – 1917, první třída.

⁵¹⁶ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1916 – 1917, první třída.

různých živností a řemesel. Školu dokončila přesně polovina studujících.⁵¹⁷ Jednalo se o pět učňů německé národnosti, čtyři německy hovořící dívky a jednoho českého učně.⁵¹⁸ Stejný počet studujících jako předcházejícího roku nastoupil i ve školním roce 1917 – 1918,⁵¹⁹ genderové a národnostní složení bylo homogennější než v předchozích letech. Do ročníku byly zapsány pouze dvě dívky a jeden učeň české národnosti.⁵²⁰ Mezi učni výrazně převažovaly dvě živnosti, a to zámečnická a obchodnická. Sedm studujících, včetně obou dívek, školu nedokončilo. Mezi třinácti úspěšnými studujícími (65%)⁵²¹ naopak nechyběl jediný český učeň.⁵²² Vůbec nejméně studujících (16)⁵²³ v průběhu celé historie této pokračovací školy nastoupilo do první třídy ve školním roce, který začínal na sklonku války. Český učeň byl mezi šestnácti přijatými studujícími opět pouze jeden, zato dívek bylo v porovnání s předcházejícím rokem výrazně více. Nastoupilo jich sedm, což odpovídá 44%.⁵²⁴ Dívky byly, co se týče povolání, jednotné a všechny byly v učení na dámskou krejčovou. Chlapci se na rozdíl od nich učili šesti různým řemeslům. Deseti studujícím (62%),⁵²⁵ se podařilo školu následujícího roku dokončit. Výuční list byl udělen i čtyřem dívkám.⁵²⁶

Konsolidace poválečné situace a návrat k mírové normalitě byl znatelný i ve zvýšeném zájmu o všeobecnou živnostenskou pokračovací školu v Kašperských Horách. Do prvního poválečného ročníku 1919 – 1920 nastoupilo 33 studujících.⁵²⁷ Počet českých učňů a učnic zůstával na této škole nízký i v poválečné době. Do školy nastoupili pouze tři učni českého původu. Dívky na živnostenskou pokračovací školu přicházely ve větší míře než v předválečných letech. Pět dívek z 33 studujících v ročníku není příliš vysoké číslo, ale v porovnání s obdobím monarchie, kdy se dívky na živnostenské pokračovací škole

---

⁵¹⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1917 – 1918, druhá třída.

⁵¹⁸ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1917 – 1918, druhá třída.

⁵¹⁹ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1917 – 1918, první třída.

⁵²⁰ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1917 – 1918, první třída.

⁵²¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1918 – 1919, druhá třída.

⁵²² SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1918 – 1919, druhá třída.

⁵²³ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1918 – 1919, první třída.

⁵²⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1918 – 1919, první třída.

⁵²⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1919 – 1920, druhá třída.

⁵²⁶ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1919 – 1920, druhá třída.

⁵²⁷ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1919 – 1920, první třída.

v Kašperských Horách vyskytovaly pouze sporadicky, se jedná o výrazný posun. Během války došlo v otázce kvalifikace, vzdělání a práce žen k velkému posunu i v tak zapadlém horském městečku, jakým byly Kašperské Hory, a důležité je, že tato změna byla trvalého charakteru. Co se týče volby řemesla, neměly dívky příliš široký prostor, jednalo se prakticky pouze o textilní obory. Nejinak tomu bylo i v tomto ročníku, když si všechny dívky zvolily obor dámská krejčová. U chlapců byla volba povolání jako obvykle složitější. Nejvíce chlapců se v budoucnu chtělo stát ševci, další početně zastoupená povolání bylo zámečnictví a po letech válečné bídy se mezi nejpočetněji zastoupená řemesla vrátilo řeznictví. Jaký počet studujících tento ročník úspěšně dokončil, není známo. Důvodem jsou chybějící archiválie. Pro tuto školu se bohužel nedochovala kompletní řada třídních výkazů. První mezera v tomto typu archiválií začíná od školního roku 1920 – 1921. Třídní výkazy chybí až do školního roku 1925 – 1926.⁵²⁸ Od tohoto školního roku byl na živnostenských pokračovacích školách zaveden nový typ výkazů, ve kterém bylo nově uváděno i povolání otce.

Výkazy jsou dochované od školního roku 1926 – 1927, kdy jsou k dispozici pro první a druhou třídu. Studující druhé třídy nastoupili na živnostenskou školu pokračovací ve školním roce 1925 – 1926. V tomto výkazu je zapsáno 29 studujících.⁵²⁹ To je číslo v porovnání s předcházejícími dochovanými výkazy výrazně vyšší. Je možné předpokládat, že na živnostenské škole pokračovací v Kašperských Horách došlo v průběhu první poloviny dvacátých let k výraznému zvýšení počtu studujících. Lze tak usuzovat i na základě komparace se vzdělávacími ústavami stejného typu, pro které jsou počty studujících ve stejném období k dispozici. Druhou třídu v roce 1926 – 1927 dokončili čtyři čeští studující.⁵³⁰ Úbytek českých studujících, ke kterému postupně začalo docházet v letech před první světovou válkou a výrazně se tento proces během tohoto konfliktu prohloubil, tak zcela jistě pokračoval i v první polovině dvacátých let a to i přes to, že se česká populace v Kašperských Horách ve stejném období zvýšila příchodem nových českých úředníků a členů finanční stráže. Nicméně se zdá, že pro tuto skupinu obyvatelstva nebyla živnostenská škola pokračovací jako vzdělávací ústav pro jejich potomstvo příliš přitažlivá. Mezi úspěšnými studujícími byly i dvě dívky, spekulovat o jejich počtech v období, pro které výkazy nejsou k dispozici, nemá příliš smysl, a to z důvodu velké rozkolísanosti počtu dívek v předcházejících ročnících. Absolventi dostali výuční list na třináct různých řemesel a živností. Mezi nimi bylo nejvíce těch, kteří se

---

⁵²⁸ ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, 1892 – 1941*, Klatovy 2005, str. 1.

⁵²⁹ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1925 – 1926, první třída.

⁵³⁰ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1926 – 1927, druhá třída.

chtěli žít jako zámečníci, což je povolání, které na kašperskohorské živnostenské pokračovací škole tradičně patřilo mezi nejpočetněji zastoupené. Dalším řemeslem s velkým počtem absolventů bylo truhlářství. Tento ročník je první, ve kterém je možné zkoumat socioprofesionální složení tříd. Studující druhé třídy pocházeli nejvíce z maloburžoazních rodin, přičemž ve čtyřech případech volil studující stejné řemeslo, kterému se věnoval jeho otec. Počet dětí ze zemědělských a dělnických rodin byl o něco nižší než z těch živnostenských.⁵³¹

Do první třídy ve stejném roce nastoupilo 31 studujících.⁵³² Dívek ve třídě bylo pět, jako obvykle se všechny věnovaly dámskému krejčovství. Co se týče jejich socioprofesionálního původu, nezdá se, že by se nějak výrazně lišil od chlapců. Studující českého původu nastoupili pouze dva.⁵³³ I v této třídě dominovali truhláři, poměrně hodně bylo též krejčích a sládků. Přestože ve třídě výrazným způsobem převažovali studující z rodin živnostníků a řemeslníků (55%), povolání svého otce zdědila pouze jedna dívka. Necelá třetina studujících pocházela z rolnických rodin. Kromě několika málo dělníků byli v této třídě i potomci dvou hajných a jeden syn učitele, ti tedy patřili do sociální skupiny veřejných služeb.⁵³⁴ Úspěšnost třídy byla poměrně vysoká. Školu nedokončilo pouze deset studujících,⁵³⁵ to znamená, že výuční list získalo 68% původních učňů⁵³⁶ a učnic. Mezi těmi byly dvě dívky. Ani jednomu z českých studujících se školu dokončit nepodařilo.

V následujících letech byl počet zapsaných učňů a učnic na živnostenské pokračovací škole v Kašperských Horách nižší a v jednotlivých letech poměrně rozkolísaný. V poslední třetině dvacátých let ubylo studujících na všech typech škol v důsledku toho, že do středního školství nastupovaly ročníky, které přicházely na svět v období první světové války. V roce 1927 – 1928 nastoupilo dvacet studujících.⁵³⁷ Čeští učni byli opět pouze dva. Dívek oproti tomu nastoupilo hned osm.⁵³⁸ To se samozřejmě projevilo na profesním složení této třídy. Obor dámského krejčovství byl obor s největším počtem studujících, dvě dívky se učily na

---

⁵³¹ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1926 – 1927, první třída.

⁵³² SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1926 – 1927, první třída.

⁵³³ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1926 – 1927, první třída.

⁵³⁴ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1926 – 1927, první třída.

⁵³⁵ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1927 – 1928, druhá třída.

⁵³⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1927 – 1928, druhá třída.

⁵³⁷ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1927 – 1928, první třída.

⁵³⁸ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1927 – 1928, první třída.

prodavačku v obchodě. Chlapci byli rozptýleni v deseti různých řemeslech, z čehož vyplývá, že jen málo řemesel bylo v této třídě zastoupeno více než jedním učněm. Nejvíce studujících i v této třídě pocházelo z živnostenských a řemeslnických rodin (45%), nicméně jejich podíl nebyl tak výrazný jako v předcházejících letech, jen nepatrně menší podíl připadal na dělnické rodiny (35%). Nejméně dětí tentokrát pocházelo z rodin zemědělců.⁵³⁹ Povolání po svém otci zdědila pouze jedna dívka, která se chtěla a následujícího školního roku vyučila obchodnicí se smíšeným zbožím. Kromě ní výučního listu dosáhlo dalších dvanáct studujících.⁵⁴⁰ Ze třinácti absolventů bylo pět dívek a školu dokončili i oba učni české národnosti.⁵⁴¹

Ve školním roce 1928 – 1929 nastoupilo 22 studujících.⁵⁴² Genderové složení třídy se od té předcházející poměrně lišilo. Ve třídě byly totiž zapsány pouze dvě dívky. Naopak národnostní složení bylo podobné, mezi své německé spolužáky a spolužačky usedl pouze jeden učeň české národnosti.⁵⁴³ Z profesního hlediska byli studující vyučováni celkem jedenácti řemeslům. Přesně polovina pocházela z rodin maloburžoazie a stejnému povolání, jaké měli jejich otcové, se věnovali čtyři učni. Učňů a učnic ze zemědělských rodin pak bylo v této třídě více než z dělnických. Úspěšnost studujících byla o něco menší než předcházejícího roku, ale i tak školu dokončila více než polovina původní třídy. Dvě dívky, český učeň a deset dalších chlapců německé mateřské řeči.⁵⁴⁴

Na podzim roku 1929 zahájilo vzdělávací proces na živnostenské škole pokračovací v Kašperských Horách 25 studujících.⁵⁴⁵ Mezi nimi se nacházely jen tři dívky a jediný učeň české národnosti.⁵⁴⁶ Mezi povoláními, kterým se studující věnovali, poměrně výrazně dominovalo truhlářství. Všechna ostatní povolání byla oproti truhlářství marginální. V socioprofesní struktuře třídy i v tomto ročníku dominovali potomci živnostníků, řemeslníků a obchodníků, jejich převaha byla výraznější než v předcházejících letech, tvořili téměř dvě třetiny třídy. Je zajímavé, že z tohoto poměrně velkého počtu studujících nikdo nepokračoval

---

⁵³⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1927 – 1928, první třída.

⁵⁴⁰ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1928 – 1929, druhá třída.

⁵⁴¹ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1928 – 1929, druhá třída.

⁵⁴² SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1928 – 1929, první třída.

⁵⁴³ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1928 – 1929, první třída.

⁵⁴⁴ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1929 – 1930, druhá třída.

⁵⁴⁵ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1929 – 1930, první třída.

⁵⁴⁶ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1929 – 1930, první třída.

ve šlépějích svých otců a nevěnoval se stejnému povolání. Potomci zemědělců a dělníků se téměř rovnoměrně podělili o zbývající třetinu. Co se týče dokončení školy, byla tato třída extrémně úspěšná. Druhou třídu nedokončil pouze jeden učeň krejčovství, všichni ostatní výučního listu dosáhli.⁵⁴⁷ Jen sedmnáct studujících⁵⁴⁸ nastoupilo do prvního ročníku živnostenské školy pokračovací v Kašperských Horách ve školním roce 1930 – 1931. Poprvé v historii této školy mezi zapsanými studujícími chyběl učeň české národnosti. Dívky nastoupily pouze dvě.⁵⁴⁹ V tomto ročníku bylo nejvíce krejčích a po tříleté odmlce se mezi početněji zastoupená zaměstnání vrátili též zámečníci. Sociální složení svými proporcemi až na jemné detaily odpovídalo předcházejícímu roku s výraznou převahou studujících, kteří pocházeli z rodin maloburžoazie. Pouze jeden zámečnický učeň se chtěl v budoucnu věnovat stejnému povolání jako jeho otec. Ve studiu neuspěli čtyři učni, zbytek třídy školu zdárně dokončil.⁵⁵⁰

Třídní výkazy k následujícím letům opět chybí. Tato mezera pohltila téměř celá třicátá léta. Není tak jasné, jakým způsobem se na živnostenské škole pokračovací v Kašperských Horách projevila velká hospodářská krize, či jaký dopad měl vzestup sociálního nacionalismu v Německu na ochotu přijímat na německou školu učně české národnosti. První ročník po mezeře, pro který se třídní výkazy zachovaly, je 1937 – 1938. Ve výkazu druhé třídy, tedy té, která do živnostenské školy nastoupila předcházejícího roku, je uvedeno dvacet jmen.⁵⁵¹ Pouze jedno z nich je dívčí, české pak není žádné.⁵⁵² Socioprofesionální složení třídy bylo velmi podobné těm z období před druhou mezerou. Polovina studujících byla maloburžoazního původu, své povolání po otci zdědili opět pouze dva učni. Studující z rodin zemědělců a dělnických rodin tvořili shodně čtvrtinu třídy.

První třídu tvořilo třicet učňů a učnic.⁵⁵³ Jednalo se o poslední ročník, který na živnostenskou školu pokračovací v Kašperských Horách nastoupil ještě v době, kdy toto město a jeho okolí patřilo k Československé republice. Studující českého původu byli v této třídě čtyři, tři

---

⁵⁴⁷ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1930 – 1931, druhá třída.

⁵⁴⁸ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1930 – 1931, první třída.

⁵⁴⁹ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1930 – 1931, první třída.

⁵⁵⁰ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1931 – 1932, druhá třída.

⁵⁵¹ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1937 – 1938, druhá třída.

⁵⁵² SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1937 – 1938, druhá třída.

⁵⁵³ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1937 – 1938, první třída.

chlapci a jedna dívka. Celkem byly dívky rovněž čtyři.⁵⁵⁴ Ve třídě dominovali zámečníci. Do třídy chodilo pět klasických a dva strojní zámečníci. Z ostatních řemesel bylo nejvíce učňů a učnic dámského krejčovství a řeznictví. Celkem do tohoto ročníku chodili studující, kteří se učili devíti řemeslům. Třetina studujících pocházela z dělnických nebo zaměstnaneckých rodin. Z této skupiny studujících zdědil jeden učeň sklářské zaměstnání po svém otci. Polovina studujících patřila k rodinám maloburžoazie, zde měli stejné povolání jako otec pouze dva řemeslníci. Zbývající jedna šestina učňů a učnic připadala na zemědělce a otec jedné z dívek byl úředník ve spořitelně. Školu následujícího roku dokončila přesně polovina studujících.⁵⁵⁵ Mezi nimi pouze jeden učeň českého původu a jedna dívka.⁵⁵⁶

Nedlouho po mnichovských událostech byl v živnostenské škole zahájen nový školní rok. Nezdá se, že by se vyhrocená politická situace, k jejímuž rozuzlení došlo teprve před nedávnem, na počtech studujících podepsala. Do školy nastoupilo 35 studujících.⁵⁵⁷ Bohužel, vzhledem k chybějícím předcházejícím výkazům není příliš s čím srovnávat, ale vzhledem k tomu, že předcházejícího roku nastoupilo třicet studujících, zdá se, že se nejednalo o mimořádnou hodnotu. Do třídy byl zapsán i jeden učeň českého původu. A to i přesto, že bydlel na území Československé republiky. Dívky do školy nastoupily pouze tři.⁵⁵⁸ Co se týče oborů, i v tomto roce bylo v učení nejvíce zámečnicků, druhým nejpočetnějším povoláním byli krejčí. Socioprofesní skladba se od předešlého roku částečně lišila. Největší počet studujících, podobně jako předcházejícího roku, pocházel z rodin živnostníků a řemeslníků. Druhou nejpočetnější skupinu tvořili potomci zemědělců, učňů a učnic z rodin dělníků ale bylo jen nepatrně méně. Povolání po svém otci zdědili pouze čtyři studující. Kolik studujících školu dokončilo, není jasné a to proto, že školní výkazy pro rok 1939 – 1940 opět chybí. K dispozici je opět výkaz druhé třídy z následujícího školního roku 1940 – 1941. V tom je uvedeno 27 jmen.⁵⁵⁹ Ve třídě bylo dvacet chlapců a sedm dívek. Všichni studující byli německé

---

⁵⁵⁴ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1937 – 1938, první třída.

⁵⁵⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1938 – 1939, druhá třída.

⁵⁵⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1938 – 1939, druhá třída.

⁵⁵⁷ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1938 – 1939, první třída.

⁵⁵⁸ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1938 – 1939, první třída.

⁵⁵⁹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1940 – 1941, druhá třída.

národnosti.⁵⁶⁰ Dívky se všechny věnovaly dámskému krejčovství, zatímco u chlapců byla nejpočetněji zastoupena řemesla řeznictví a obchodnictví.

Na podzim 1940 do první třídy živnostenské školy v Kašperských Horách nastoupil rekordní počet 75⁵⁶¹ studujících. Za takto vysoký počet studujících vděčí škola německé politice na podporu živnostenského školství. Co je však zajímavé, byla mezi nimi pouze jediná dívka. Naopak nepřekvapí, že ve škole již zcela chyběli studující českého, respektive protektorátního původu. Studující byli pestrou směsicí čtrnácti různých povolání a řemesel, nicméně téměř polovina z nich byla soustředěna ve třech oborech. Největší počet z nich byl v učení na obchodníka nebo na prodejce ve specializovaných obchodech. Dalšími obory s velkým počtem učňů bylo truhlářství a zámečnictví, respektive strojní zámečnictví. Socioprofesionální složení takto mohutné třídy se od těch předcházejících, na počet sotva polovičních, poměrně lišilo. Nejvíce studujících (35) bylo z rodin maloburžoazie (47%), nicméně studujících z rodin dělnictva bylo jen o dva méně (44%). Ze zemědělských rodin tak pocházelo pouze 7 učňů (9%).⁵⁶² To znamená, že nárůst studujících v podstatě na dvojnásobek byl umožněn v první řadě vstupem většího počtu dětí z dělnických rodin. Oproti tomu počty studujících ze zemědělských rodin zůstávaly v absolutních hodnotách v podstatě stejné jako u předcházejících tříd. Jejich podíl se tak na počátku čtyřicátých let stal na živnostenské škole pokračovací v Kašperských Horách marginální. Celkem devět učňů mělo stejné povolání jako jejich otcové, ve většině případů se jednalo o zámečníky.

Kolik studujících z mohutné první třídy roku 1940 – 1941 získalo výuční list nelze opět vzhledem k chybějícímu školnímu výkazu zjistit, stejně jako počet studujících, který ve stejném roce 1941 - 1942 do první třídy nastoupil, protože tento výkaz chybí také. K dispozici je opět až výkaz, ve kterém je uvedena druhá třída ročníku 1941 - 1942. Tu dokončilo 37 studujících.⁵⁶³ Těsná nadpoloviční většina těchto absolventů (51%) byly dívky.⁵⁶⁴ Takto velké procento dívek na živnostenské škole pokračovací v Kašperských Horách je v porovnání s předcházejícími lety (pokud jsou informace k dispozici) velmi neobvyklé. Pravděpodobně to souvisí se změnami v ekonomice vynucenými válkou. Z devatenácti dívek, které se v této

---

⁵⁶⁰ SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1940 – 1941, druhá třída.

⁵⁶¹ SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1940 – 1941, první třída.

⁵⁶² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1940 – 1941, první třída.

⁵⁶³ SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1941 – 1942, druhá třída.

⁵⁶⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1941 – 1942, druhá třída.

třídě nacházely, se jich pouze pět věnovalo řemeslu, a to buď dámskému krejčovství, nebo prodeji v obchodě. Zbývajících čtrnáct dívek bylo vedeno jako pomocné síly v kancelářích, lékárnách nebo jako pomocné dělnice. Patrně měly nahradit muže, kteří odešli na frontu. U chlapců byla situace obdobná a na těchto pomocných pozicích jich pracovala polovina. Řemeslu se tak věnovalo pouze něco málo přes jednu třetinu studujících. Ostatní pracovali na pomocných pozicích.⁵⁶⁵ Výraznou převahu v této třídě měli potomci ze živnostenských a řemeslnických rodin. Na druhém místě byli učni a učnice z dělnických rodin, které doplnil jen velmi malý počet studujících z rodin zemědělských. Shodné povolání jako jejich otec mělo pět dívek. Ve všech případech pracovali tito otcové jako dělníci. Jejich dcery pak jako pomocné dělnice, u chlapců nikdo shodné povolání jako jeho otec neměl.

Do I. A třídy roku 1942 – 1943 bylo přijato 61 učňů.⁵⁶⁶ Vzhledem k tomu, že ve třídě nebyla žádná dívka a výše zmíněná třída byla označena jako I. A, je možné se domnívat, že existovala i třída I. B a že tato třída byla pravděpodobně dívčí. Třídní výkaz, který by existenci této třídy potvrzoval, se nedochoval, a to ani ve školním roce 1942 – 1943, ani v roce následujícím. Nejpočetněji zastoupeným řemeslem v této třídě bylo zámečnictví. Již o poznání méně studujících mělo jako své obory krejčovství a truhlářství. Poměrně hodně bylo v tomto roce učňů ze sklářských hutí. Učni tohoto řemesla na živnostenskou školu pokračovací v Kašperských Horách čas od času zavítali. Studovali zde ale velmi nepravidelně a jednalo se o jedince. Vysvětlení tohoto jevu je následující. Od roku 1943 byla zavedena reforma živnostenského pokračovacího školství, která ukládala zaměstnancům skláren studium těchto škol, které byly přejmenovány z živnostenských na učňovské. Zaměstnanci skláren si pak jednoduše potřebovali dodělat požadovanou školu.

Stejně povolání jako otec mělo sedm studujících. Výraznou převahu měli v této třídě studující, kteří pocházeli z dělnických rodin (51%). Zvýšený počet studujících dělnického původu byl na živnostenské škole pokračovací v Kašperských Horách znát již několik ročníků. Tento trend souvisí se vzrůstající důležitostí dělníků pro válečnou ekonomiku. Potomstvo z maloburžoazních rodin tvořilo 40% třídy. Z toho vyplývá, že na učně ze zemědělských rodin připadá opět pouze 9%.⁵⁶⁷

---

⁵⁶⁵ SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1941 – 1942, druhá třída.

⁵⁶⁶ SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1942 – 1943, první třída.

⁵⁶⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1942 – 1943, první třída.

Pro ročník 1943 – 1944 jsou k dispozici výkazy dvou prvních tříd. I. A byla opět chlapecká a nacházelo se v ní 44 učňů.⁵⁶⁸ I. B byla dívčí a učilo se v ní 75 dívek.⁵⁶⁹ Z předcházejícího rozboru je patrné, že se v tomto případě jedná o naprosto mimořádná čísla. A to jak z pohledu celého ročníku, ve kterém bylo v učení celkem 119 studujících,⁵⁷⁰ tak z pohledu dívčího vzdělávání, protože v jednom ročníku bylo soustředěno více dívek než za předcházejících deset let dohromady (pokud ovšem jsou pro tyto roky k dispozici třídní výkazy). Mezi chlapci bylo nejpočetnějším oborem opět zámečnictví.

Za povšimnutí též stojí vzestup technických oborů, které se na živnostenské škole pokračovací v Kašperských Horách objevily až v průběhu války. Jednalo se o obory mechanik a elektrikář. Hodně učňů volilo též truhlářství. Vyjma těchto oborů byli studující v učení ještě na deset dalších řemesel. V dívčí třídě byla situace zcela odlišná. 56 (75%) dívek bylo zaměstnáno jako pomocné pracovní síly, zbytek se věnoval buď krejčovství, nebo prodeji v obchodě. V obou třídách největší počet studujících pocházel z dělnických rodin. V chlapecké třídě bylo učňů dělnického původu 20 (45%), což bylo o jednoho více než z maloburžoazních rodin. V dívčí třídě byla převaha dívek z dělnických rodin daleko výraznější, zde jich bylo 45 (60%). Dcery živnostníků a řemeslníků tvořily 30% a zbytek připadal na státní zaměstnance a úředníky, dcery ze zemědělských rodin byly v této třídě pouze dvě. Podobně nízké číslo učňů ze zemědělských rodin bylo i v chlapecké třídě. Stejně povolání jako jejich otec zvolil minimální počet studujících, a to pouze šest. Druhou třídu dokončilo rovných padesát studujících. Z chlapecké třídy to bylo 28 učňů, což pro tuto třídu činí úspěšnost 64%, dívčí třída na tom byla o poznání hůře. Školu dokončilo 22 dívek, z tak početné třídy to znamená úspěšnost jen 29%.⁵⁷¹ Nutno však brát v potaz, že školní rok končil v době všeobecného rozvratu na konci války.

Poslední ročník živnostenské školy pokračovací v Kašperských Horách zahájily na podzim roku 1944 hned tři paralelní třídy, ve kterých bylo dohromady zapsáno 123 studujících.⁵⁷² Je poněkud paradoxní, že nejpočetnější ročník, který na tuto školu v její historii nastoupil, byl zároveň jejím posledním. V I. A byly soustředěné technické živnosti. Absolutní převahu zde

---

⁵⁶⁸ SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1943 – 1944, první třída.

⁵⁶⁹ SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1943 – 1944, první třída.

⁵⁷⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1943 – 1944, první třída.

⁵⁷¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1943 – 1944, první třída.

⁵⁷² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1944 – 1945, první třída.

měli zámečníci, dále zde byli mechanici, elektrikáři, truhláři, tesaři nebo krejčí. Tato třída měla 43 učňů a byla čistě chlapecká.⁵⁷³ V I. B již byla řemesla pomíchána. Jednak sem chodili učni, kteří se připravovali na zaměstnání v potravinářských oborech, jako řezníci, pekaři nebo mlynáři, ale patřili sem rovněž obuvníci, sedláři nebo dámské krejčové. Třída měla 44 studujících,⁵⁷⁴ čtrnáct z nich byly dívky. Třetí třída (I. C) byla nejméně početná, mezi 6 studujícími byly čtyři dívky.⁵⁷⁵ Tato třída byla určena pro pomocné síly a živnostenský dorost, který se po vystudování měl živit jako prodavači v koloniálech i specializovaných prodejnách.

Socioprofesní struktura všech třech tříd byla dost podobná. Ve všech bylo nevíce studujících z rodin živnostníků a řemeslníků, druhý největší podíl připadal na dělnické rodiny, nicméně jejich převaha oproti studujícím ze zemědělských rodin nebyla tak výrazná jako v předcházejících letech. V součtu všech třech tříd dohromady byl poměr následující: na živnostenské rodiny připadalo 43% všech studujících, z dělnických rodin pocházelo 30% učňů a učnic a z rodin rolníků, chalupníků a domkařů 19%. U 22 otců bylo kromě povolání uvedeno i to, že v současné době slouží ve wehrmachtu, nebo v nedávné době padli. Z tohoto hlediska se jedná o ojedinělý záznam, který se v jiných ročnících nevyskytuje. Celkem 13 studujících se učilo stejnému povolání, jaké vykonával jejich otec. Nejednalo se pouze o řemeslníky, stejné povolání volili též zámečníci.⁵⁷⁶ Tento ročník již živnostenskou školu pokračovací nedokončil. Hned po připojení pohraničí zpět k obnovenému Československu byly všechny německé školy uzavřeny.

V prvních pěti letech po založení pokračovací školy v Kašperských Horách pocházelo z vlastního města 33% studujících. Jednalo se o poměrně malé městečko, a tak není až tak překvapivé, že většinu studujících na školu dodávalo venkovské zázemí Kašperských Hor, celkem šlo o 47%. Tito studující pocházeli nejčastěji z německých vesnic a samot v blízkosti Kašperských Hor, rovněž z ostatních německých obcí politického okresu Sušice a vzhledem k nezanedbatelnému počtu českých studujících sem náleží v menší míře i sídla z české části sušického okresu. 20% studujících pak pocházelo z jiných oblastí. V drtivé míře se jednalo o

---

⁵⁷³ SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1944 – 1945, první třída.

⁵⁷⁴ SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1944 – 1945, první třída.

⁵⁷⁵ SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1944 – 1945, první třída.

⁵⁷⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1944 – 1945, první třída.

sousední oblasti sušického okresu.⁵⁷⁷ Během první světové války došlo jen k dílčí změně v geografickém rozložení studujících. Z ostatních oblastí monarchie přišlo na školu stejné procento studujících jako v předchozím období (21%). Hlavně v posledních válečných letech je znatelné zvýšení studujících, kteří pocházeli z hlavního města monarchie Vídně. U studujících z Kašperských Hor se podíl v podstatě vyrovnal se studujícími pocházejícími ze Sušicka, tyto skupiny měly 39% a 40%.⁵⁷⁸

Lehký nárůst podílu studujících pocházejících přímo z Kašperských Hor vydržel i v období první republiky, konkrétně mezi lety 1926 – 1931. Z Kašperských Hor pocházelo 43% učňů a učnic, ze sušického okresu pak téměř polovina všech studujících, logicky tak poklesl počet studujících z ostatních oblastí na 8%.⁵⁷⁹ K výrazné změně došlo v období druhé světové války, kdy Kašperské Hory náležely do Třetí říše. V tomto období navštěvoval školu v její celé historii největší počet studujících. A jak ukázal geografický rozbor, prudce se zvýšil počet učňů a učnic z venkovských oblastí bývalého politického okresu Sušice. Ti tvořili v období druhé světové války 80% studujících. Na Kašperské Hory připadalo 13%. V absolutních číslech byl počet studujících z Kašperských Hor ve všech zkoumaných obdobích v rozmezí 50 – 70 studujících. To ukazuje, jak masivnímu nárůstu v případě studujících ze Sušicka došlo. Na ostatní oblasti protektorátu a říše připadalo opět pouze 7% studujících. Někteří přišli z říšských měst, ale jejich počet byl zanedbatelný.⁵⁸⁰

Živnostenská škola pokračovací v Kašperských Horách byla nejstarší školou tohoto typu na Sušicku. Zároveň to po většinu zkoumaného období byla rovněž jediná německá pokračovací škola v okrese. Přesto se na této škole učil nezanedbatelný počet českých studujících, a to hlavně v období monarchie. V jejich případě je možné pozorovat obě strategie, jak prostou návštěvu nejbližší školy, tak handl, kdy studující měli získat zkušenost s odlišným jazykovým prostředím. Zatímco na českých živnostenských pokračovacích školách patřilo zednictví mezi jednoznačně nejpobulárnější řemesla, kterému se v některých případech věnovala podstatná část studujících ročníku (viz dále), na pokračovací škole v Kašperských Horách toto řemeslo patřilo mezi okrajová, kterému se věnovali pouze jednotlivci. Co do počtu studujících patřila kašperskohorská škola mezi tři nejpočetnější vzdělávací ústavy tohoto typu v politickém

---

⁵⁷⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1892 – 1893, první třída – až, Třídní výkaz 1896 – 1897, první třída.

⁵⁷⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1914 – 1915, první třída – až, Třídní výkaz 1918 – 1919, první třída.

⁵⁷⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1926 – 1927, první třída – až, Třídní výkaz 1930 – 1931, první třída.

⁵⁸⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1940 – 1941, první třída – až, Třídní výkaz 1944 – 1945, první třída.

okresu Sušice. Nejvíce žáků měla škola v období druhé světové války, což souvisí s podporou válečného průmyslu. Rovněž největší počet dívek byl na této škole vzděláván právě v tomto období, u nich je ze skladby povolání jednoznačně patrné, že měly sloužit jako pracovní síla nahrazující muže na frontě nebo ve válečném průmyslu.

II. 2. Základní odborná škola Sušice

Pokračovací škola průmyslová v Sušici zahájila provoz ve školním roce 1893. Tedy rok poté, co začala fungovat škola stejného typu v Kašperských Horách. Kromě pozitivního dopadu na možnost vzdělání pro poměrně širokou vrstvu budoucích příslušníků maloburžoazie i kvalifikovaných dělníků založením této školy došlo k otupení nacionálních obav, že budou učni odcházet do Kašperských Hor a zde se odnárodňovat. Význam byl rovněž v rovíně prestižní tím, že Sušice dohnala svého rivala i na poli služeb poskytovaných ve vzdělání.

Pokračovací škola průmyslová se hned v prvním roce setkala s poměrně značným zájmem z řad učňů. Do přípravného ročníku, který vyučování zahájil prvního ledna 1893, se přihlásilo celkem 121 učňů, kteří byli rozděleni do třech tříd ročníku.⁵⁸¹ Čtyři tito učni měli německou mateřskou řeč. Dva z nich byli z bezprostředního okolí Sušice, a tak jejich zapsání do této školy bylo rozhodně méně překvapivé než u zbylých dvou, z nichž jeden byl z Rejštejna a druhý dokonce z Kašperských Hor, kde již škola stejného typu fungovala. Je možné, že byli do Sušice posláni „na handl,“ aby se naučili i druhý zemský jazyk. První třídy byly tři. Učni v nich byli rozděleni zhruba po čtyřiceti. Podle jakého klíče k třídění studujících docházelo, není jasné, protože třídy nebyly tvořené ani podle prostého abecedního seznamu, ani nebyly specializované podle oborů. To ani nebylo příliš nutné, protože v pokračovací průmyslové škole byly vyučovány všeobecné předměty pro všechny řemeslné specializace dohromady. Co se týče řemeslného zaměření studujících, panovala mezi řemesly a živnostmi v této době ještě velmi značná diverzita. Oněch 121 učňů zapsaných do prvního ročníku této školy vykonávalo celkem dvacet pět různých řemesel.⁵⁸² Počty učňů věnujících se jednotlivým řemeslům byly velmi nevyrovnané. Většinu řemesel vykonávalo pouze několik málo učňů, nejvýše pět. Výrazně více byly početně zastoupeny pouze dvě řemesla, a to krejčí a obuvník. Krejčích nastoupilo do prvního ročníku průmyslové pokračovací školy 21. Obuvníků bylo dokonce 26.⁵⁸³ Dohromady se těmito řemeslům učilo téměř 40% tohoto ročníku.⁵⁸⁴ Bohužel není možné sledovat socioprofesionální původ učňů, neboť se údaj o zaměstnání otce v tomto typu třídních výkazů nevyskytoval až hluboko do dvacátých let. Místo kolonky povolání otce byla ve výkazu uvedena jiná, pro tento typ školy, daleko podstatnější informace, a to u jakého mistra je daný učeň zaměstnán.

⁵⁸¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1893.

⁵⁸² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1893.

⁵⁸³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1893.

⁵⁸⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1893.

Ročník, který byl otevřen na podzim 1893, zahájilo 138 studujících,⁵⁸⁵ rovněž rozdělených do třech prvních tříd. Německý element byl přítomen i v tomto ročníku. Počet německých studujících dokonce stoupl na deset.⁵⁸⁶ Opět se jednalo o učně pocházející jak z okolí Sušice, tak z okolí i samotných Kašperských Hor, což opět pravděpodobně poukazuje na obě strategie. Někteří měli blíže do školy v Sušici než v Kašperských Horách, druzí do tohoto města přicházeli pravděpodobně na „handl.“ Dva z těchto studujících navíc měli v kolonce mateřská řeč uvedeno česká i německá. Jedná se o poměrně zajímavý případ bilingvismu, který ale nebyl jevem příliš častým. Na průmyslovou školu pokračovací v Sušici za celou dobu jejího fungování v dobách monarchie chodilo pouze deset učňů,⁵⁸⁷ kteří uváděli oba jazyky. Studující se v tomto ročníku učili 24 různým řemeslům, přičemž struktura rozložení učňů do jednotlivých oborů zůstala podobná jako u předchozího ročníku. Většinu řemesel vykonával jen velmi malý počet učňů. Nejpočetněji zastoupeni byli opět krejčí a obuvníci, ale jejich podíl byl nižší, jen něco přes čtvrtinu (27%).⁵⁸⁸ Mezi početnější obory, které měly deset a více studujících, patřili řezníci, zahradníci, truhláři, a zámečníci.⁵⁸⁹ U těchto řemesel je možné zaznamenat mírný nárůst, ale již předchozího roku patřily k těm početnějším.

Do druhé třídy bylo zapsáno celkem 46 učňů.⁵⁹⁰ Ne všichni ale byli z původních 121 učňů, kteří se na školu zapsali předcházejícího roku. Část těchto studujících patrně nastoupila rovnou do druhé třídy. Ne každý učeň navíc tuto třídu dokončil. Celkem uspělo pouhých 21 studujících.⁵⁹¹ Tento stav byl způsoben několika činiteli. Hlavním patrně byla malá motivace učňů k samotnému vzdělávání, které bylo v podstatě doplňkovou činností v jejich životě. Hlavním bylo vlastní řemeslo nebo živnost, které se chtěli a museli věnovat. Nechuť ke škole v první řadě pramenila z habitusu učňů. Již tehdy se řemeslo považovalo za vhodné pro ty, kteří nejsou schopni studovat. Dalším demotivujícím prvkem byla doba, ve které vyučování probíhalo. Ve čtvrtek večer byli učni zpravidla unavení celodenní prací u mistra v dílně a vyučování v neděli pro změnu ukrajovalo z mála volného času, který měli.

Ročník, který na školu vstoupil jako druhý v pořadí od otevření školy, byl ještě méně úspěšný než ten předcházející. Ze 138 studujících, kteří ve školním roce 1893-1894 nastoupili do první třídy, jich následujícího roku do druhé třídy postoupilo 45 a úspěšně ji dokončilo pouhých

---

⁵⁸⁵ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1893 – 1894.

⁵⁸⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1893 – 1894.

⁵⁸⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1893 – 1894, až Třídní výkaz 1917 – 1918.

⁵⁸⁸ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1893 – 1894.

⁵⁸⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1893 – 1894.

⁵⁹⁰ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1893 – 1894.

⁵⁹¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1893 – 1894.

dvacet.⁵⁹² Nicméně do druhé třídy nastoupili rovněž repetenti z předcházejícího roku a rovněž učni, kteří se v předcházejících třídních výkazech této školy nenacházeli a možná přešli z jiných škol, nebo po splnění srovnávacích zkoušek nastoupili rovnou do druhé třídy. Z výše popsaného je nicméně jednoznačně patrné, že v této škole panovala velmi vysoká fluktuace.

Zájem o školu ale neochabl ani v následujícím roce. To znamená, že učni živnostenské oprávnění získat chtěli, ale nedostatek vůle nebo energie jim v tom bránil. Na podzim roku 1894 nastoupilo do dalšího, v pořadí již třetího ročníku od otevření školy, přesně 140 učňů.⁵⁹³ Rozdělení byli opět do třech tříd, přičemž ty byly různě početné. Zatímco v třídě A bylo 54 učňů, ve třídě B jich bylo 48⁵⁹⁴ a ve třídě C pouze 38.⁵⁹⁵ Třídy nebyly diferencovány podle povolání, a tak nestejný počet učňů v nich zůstává záhadou. Dvanáct těchto studujících bylo německé mateřské řeči. Mezi dvaceti sedmi řemesly, která byla v tomto ročníku zastoupena, došlo k výraznějšímu posunu. Nejpočetněji zastoupeným řemeslem se stali zahradníci. Krejčích a obuvníků výrazným způsobem ubylo. V ročníku jich bylo jen nepatrně přes deset v každém z těchto řemesel. Mezi početnějšími zastoupenými řemesly, nad deset učňů, zůstali truhláři a řezníci, nově se k nim připojili pekaři a obchodníci.⁵⁹⁶ Druhou třídu úspěšně zakončilo 25 ze 45 učňů, kteří do ní byli zapsáni.⁵⁹⁷ Opět se jednalo o pestré směsici nově příchozích, repetentů a učňů.

Ve školním roce 1895 – 1896 nastoupil výrazně nižší počet učňů než v předcházejících letech, pouhých osmdesát,⁵⁹⁸ proto byly otevřeny pouze dvě třídy. Místo třídy C prvního ročníku byla v tomto školním roce zavedena navíc paralelní druhá třída. Otevřena byla též třetí třída. Umožnila to změna osnov školy, které byly schváleny zemskou školní radou.⁵⁹⁹ Nově tedy mělo studium na průmyslové škole pokračovací v Sušici trvat tři roky. Tímto krokem mělo dojít ke zkvalitnění studia. Rovněž se ale dalo očekávat, že tento krok povede ke snížení počtu studujících, kteří budou schopni školu dokončit. Německy hovořících studentů se do tohoto ročníku přihlásilo pět.⁶⁰⁰ Všichni němečtí učni pocházeli z okolí nebo ze samotných Kašperských Hor. Poklesl počet řemesel, kterým se učni věnovali, a to na dvacet.⁶⁰¹ Méně

---

⁵⁹² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1894 – 1895.

⁵⁹³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1894 – 1895.

⁵⁹⁴ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1894 – 1895.

⁵⁹⁵ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1894 – 1895.

⁵⁹⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1894 – 1895.

⁵⁹⁷ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1895 – 1896.

⁵⁹⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1895 – 1896.

⁵⁹⁹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, 1893 – 1953 (1954), *Kronika průmyslové školy pokračovací*, str. 27.

⁶⁰⁰ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1895 – 1896.

⁶⁰¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1895 – 1896.

studujících bylo i v tradičně početnějších oborech. Přes deset učňů se v tomto roce dostali pouze zahradníci.

Z předcházejících ročníků se naakumulovalo již dostatečné množství studujících, aby naplnili dvě druhé třídy. Ty pak s úspěchem zakončilo 58 učňů,⁶⁰² což byl v tomto ohledu výrazný nadprůměr. Do třetí třídy nastoupilo třicet studujících.⁶⁰³ Co se týče struktury této třídy, nevybočovala nijak zvlášť ze složení, které mívaly druhé třídy. Část studujících do ní postoupila přímo z druhé třídy předcházejícího roku, v části studujících je možné identifikovat repetenty a část studujících z předchozích třídních výkazů není možné identifikovat vůbec, což patrně souvisí s velmi vysokou fluktuací, která byla typická i pro další typy škol. Co se týče procentuálního podílu úspěšných studujících, činil 18%,⁶⁰⁴ a to při porovnání počtu úspěšných studujících třetí třídy s ročníkem 1893-1894, který nastupoval v počtu 138 učňů.

Stejný počet učňů jako předešlého roku byl přijat i ve školním roce 1896 – 1897, bylo jich 80.⁶⁰⁵ Patrně se nejednalo o náhodu, ale o omezení počtu přijímaných učňů. Toto omezení nejspíše souviselo s nedostatečnými prostory, ve kterých byla škola umístěna. Bohužel z dochovaných pramenů není možné zjistit, jaký byl o školu opravdový zájem (počet učňů, kteří se na tuto školu hlásili, ale museli být odmítnuti). Německy hovořících studentů bylo do tohoto ročníku přijato devět.⁶⁰⁶ Zastoupeno bylo 23 živností. Mezi nimi se poprvé objevil hostinský, což nebyla živnost řemeslná, ale koncesovaná. S tím, jak poklesl počet učňů v ročníku a ti byli i nadále roztrženi do velkého počtu řemesel, nebyl jejich počet v jednotlivých oborech příliš velký. Mezi početněji zastoupená řemesla patřili jako již tradičně obuvníci, zahradníci a krejčí. Do druhého ročníku se úspěšně propracovalo 37 studujících.⁶⁰⁷ Třetí, závěrečný ročník navštěvovalo 32 učňů, nedokončilo ji šest učňů, a tak vysvědčení na odchodnou získalo 26 studujících.⁶⁰⁸ To z původního počtu učňů, kteří nastoupili přede dvěma lety, činí procentuální úspěšnost 19%.⁶⁰⁹

Do každé z prvních tříd ročníku 1897 – 1898 nastoupilo shodně po 41 učních.⁶¹⁰ Z tohoto počtu osm studentů hovořilo německy.⁶¹¹ Co se týče struktury řemesel, nejvíce studujících se

---

⁶⁰² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1895 – 1896.

⁶⁰³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1895 – 1896.

⁶⁰⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1895 – 1896.

⁶⁰⁵ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1896 – 1897.

⁶⁰⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1896 – 1897.

⁶⁰⁷ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1896 – 1897.

⁶⁰⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1896 – 1897.

⁶⁰⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1896 – 1897.

⁶¹⁰ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1897 – 1898.

tentokrát opět učilo obuvnictví a zahradnictví. Již několik let posilovaly též potravinářské obory řeznictví a pekařství, zatímco krejčích postupně ubývalo. Celkem bylo v tomto ročníku zastoupeno 24 řemesel.⁶¹² Třetí ročník úspěšně dokončilo 25 učňů,⁶¹³ což při porovnání s prvním ročníkem, který byl prvním z méně početných, znamená poměrně značný nárůst úspěšnosti na 31%.⁶¹⁴ Osmdesát jedna⁶¹⁵ učňů ve dvou třídách zahájilo školní rok 1898 – 1899. Co do národnostního složení, nevybočoval ani tento ročník ze zaběhlých poměrů, když drtivá většina učňů uváděla v kolonce mateřského jazyka češtinu, a to až na čtyři studující, kteří se hlásili k německému jazyku.⁶¹⁶ Od předcházejících ročníků se tento lišil poměrně nízkým počtem učňů v jednotlivých řemeslech. Nejvíce bylo budoucích zahradníků a těch bylo v tomto ročníku pouhých deset. Druhým nejpočetněji zastoupeným řemeslem bylo řeznictví, učňů tohoto řemesla bylo devět. O jednoho méně bylo truhlářů, načež ostatní řemesla byla zastoupena maximálně pěti studujícími. Třetí třídu s úspěchem zakončilo 25 studujících.⁶¹⁷ Opět se jednalo o pestrou směsici nově příchozích, repetentů i úspěšných studujících, kteří dokázali školu dokončit za předepsané tři roky.

Přelom století přivítalo na pokračovací průmyslové škole méně studujících než v předcházejících letech. Do I. A bylo zapsáno 36 učňů a do třídy I. B 34 učňů.⁶¹⁸ Navíc poměrně nezanedbatelný počet studujících na školu buď vůbec nenastoupil, nebo ji opustil během prvního roku studia. Vysoký byl oproti tomu počet německy hovořících studujících. Těchto učňů nastoupilo do prvních tříd celkem devět.⁶¹⁹ Obydlí těchto studujících byla rozptýlena ve všech německy hovořících oblastech sušického politického okresu, z čehož vyplývá pravděpodobně „strategie handlu.“ Odlišná od předchozích let byla též skladba řemesel. Zahradníci, kteří v uplynulých pěti letech patřili mezi nejpočetnější řemesla, od tohoto ročníku poklesli mezi průměr, tedy mezi řemesla s několika málo jedinci. Nejpočetněji zastoupeným oborem bylo řeznictví, ale i tato živnost byla zastoupena pouze deseti uční. Po ročním výpadku se mezi početněji zastoupené profese vrátilo obuvnictví a na třetí příčce se umístili truhláři. Ostatní řemesla, kterých bylo v tomto ročníku 20, byla jako vždy zastoupena nejvýše pěti uční. Školu po úspěšném ukončení třetího ročníku opustilo v tomto roce 26

---

⁶¹¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1897 – 1898.

⁶¹² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1897 – 1898.

⁶¹³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1897 – 1898.

⁶¹⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1897 – 1898.

⁶¹⁵ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1898 – 1899.

⁶¹⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1898 – 1899.

⁶¹⁷ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1898 – 1899.

⁶¹⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1899 – 1900.

⁶¹⁹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1899 – 1900.

studujících.⁶²⁰ A jejich počet mohl být dokonce ještě vyšší, protože do posledního ročníku nastoupilo 34 učňů, což je nejvyšší počet od zahájení provozu školy, ale osm studujících úspěšných nebylo,⁶²¹ z toho důvodu patří tato třída co do úspěšnosti mezi průměrné.

První ročník nastoupivší na pokračující školu v novém století byl co do počtu se 79 studujícími zcela průměrný.⁶²² Německý element byl v tomto ročníku zastoupen sedmi uční. Uční se učili celkem 23 různým řemeslům, z nichž významněji zastoupena byla pouze tři, a to řeznictví, obuvnictví a po dvou letech též krejčovství.⁶²³ Třetí ročník úspěšně dokončilo 27 z 36 učňů,⁶²⁴ kteří do ní na počátku roku nastoupili. Při porovnání s ročníkem 1898 – 1899, do kterého nastoupilo 81 studujících, činí úspěšnost tohoto ročníku přesně jednu třetinu,⁶²⁵ což ukazuje pomalý, leč setrvalý růst úspěšnosti studujících této školy.

Na podzim roku 1901 zahájilo docházku do nového ročníku průmyslové pokračovací školy 82 nových učňů.⁶²⁶ Podobně jako v předcházejících letech ne zcela zanedbatelný počet studujících pocházel z německých rodin. Jejich podíl v tomto ročníku činil 12%.⁶²⁷ Konkrétně to bylo deset učňů.⁶²⁸ Nejpočetněji zastoupeným řemeslem bylo opět řeznictví, druhým pak pekařství, které v předcházejících letech patřilo spíše mezi početně slabší. Podobně na tom bylo zámečnictví, které po silnějším zastoupení v prvních letech fungování školy, téměř úplně vymizelo. Náhle v ročníku 1901 – 1902 nastoupilo do školy osm zámečníků, což znamenalo třetí nejpočetnější profesi.⁶²⁹ Jednalo se jen o jednorázovou anomálii, protože již následujícího roku nenastoupil na průmyslovou školu pokračovací v Sušici žádný zámečnický a v dalších několika letech se toto povolání vrátilo mezi průměr zastoupený nejčastěji třemi až čtyřmi uční. Třetí ročník s úspěchem dokončilo 22 studujících, při porovnání se 70 uční nastupujícími v roce 1899 – 1900 nikterak nevybočuje z průměru posledních let.⁶³⁰ V absolutních hodnotách se ale o jistý pokles jedná.

Výkaz pro školní rok 1902 – 1903 chybí, z toho důvodu nemůže být proveden příslušný rozbor. Ročník 1903 – 1904 již opět k dispozici je. Zahájilo jej přesně osmdesát učňů.⁶³¹

---

⁶²⁰ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1899 – 1900.

⁶²¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1899 – 1900.

⁶²² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1900 – 1901, I.a, I.b.

⁶²³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1900 – 1901, I.a, I.b.

⁶²⁴ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1900 – 1901, III. třída.

⁶²⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1900 – 1901, III. třída.

⁶²⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1901 – 1902, I.a, I.b.

⁶²⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1901 – 1902, I.a, I.b.

⁶²⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1901 – 1902, I.a, I.b.

⁶²⁹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1901 – 1902, I.a, I.b.

⁶³⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1901 – 1902, III. třída.

⁶³¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1903 – 1904, I.a, I.b.

Ubylo německých studujících, kteří nastoupili pouze tři. A neustále se snižoval i počet učňů jednotlivých řemesel. Nejvíce učňů se učilo „na řezníka“ a „na pekaře,“ jinak bylo 26 řemesel⁶³² zastoupeno několika uční. Novými absolventy se stalo 22 učňů,⁶³³ kteří úspěšně dokončili třetí ročník. Počet nastupujících učňů byl, kvůli kapacitě tříd, jak již bylo několikrát zmíněno, omezen na přibližně osmdesát studujících. Ne jinak tomu bylo i v roce 1904, kdy nastoupilo 78 chlapců.⁶³⁴ Šest německých učňů bylo sice více než v předcházejícím roce, ale na průměr předcházejících let to bylo číslo spíše podprůměrné. Početněji zastoupených řemesel bylo v tomto ročníku více než u minulých ročníků, i když žádnému z nich se nevěnovalo ani deset studujících. Od přelomu století se postupně zvětšoval počet zahradníků, kteří se v tomto roce po poměrně dlouhém čase opět stali nejzastoupenější živností. Hned tři řemesla pak následovala na druhém místě. Jednalo se o obuvníky a krejčí. Nově k nim přibyli obchodníci.⁶³⁵ Tato živnost byla poččetněji zastoupena ve dvou ročnících nedlouho po založení školy, poté se propadla do šedi průměru, nicméně na rozdíl od jiných se uční tohoto oboru objevovali na pokračovací průmyslové škole v Sušici pravidelně každým rokem. Po ročníku 1904 – 1905 poklesl počet budoucích obchodníků opět na pouhých několik za rok. Od ročníku 1913 – 1914 pak obchodnická živnost z řemesel zastoupených na pokračovací škole průmyslové v Sušici zmizela úplně, protože byla založena specializovaná kupecká pokračovací škola. Z úspěšného absolvování průmyslové pokračovací školy v Sušici se mohlo v roce 1905 těšit 25 učňů,⁶³⁶ což žádným způsobem nevybočuje z průměrných hodnot.

Ročník 1905 – 1906 se až na počet učňů, který byl stejný jako vždy,⁶³⁷ od těch předcházejících lišil. V první řadě do školy v Sušici nenastoupil ani jeden studující německé národnosti. Co za tímto výpadkem stálo, není jasné. V druhé řadě se výrazným způsobem proměnila skladba řemesel. Nejpočetnější byly po roční pauze opět potravinářské živnosti, pekařství a řeznictví, jinak bylo zbývajících 18 řemesel zastoupeno pouze několika uční.⁶³⁸ Méně úspěšní byli studující třetího ročníku. Na začátku školního roku jich do této třídy nastoupilo 33, ale dokončilo ji pouze 21 studujících,⁶³⁹ to při porovnání s 80 uční prvního ročníku 1903 – 1904 znamená pokles úspěšnosti na 26%.⁶⁴⁰ Co se týče zastoupení německých studujících na pokračovací škole v Sušici, nebyl jejich počet příliš veliký ani ve školním roce

---

⁶³² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1903 – 1904, I.a, I.b.

⁶³³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1903 – 1904, III. třída.

⁶³⁴ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1904 – 1905, I.a, I.b.

⁶³⁵ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1904 – 1905, I.a, I.b.

⁶³⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1904 – 1905, III. třída.

⁶³⁷ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1905 – 1906, I.a, I.b..

⁶³⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1905 – 1906, I.a, I.b..

⁶³⁹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1905 – 1906, III. třída.

⁶⁴⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1905 – 1906, III. třída.

1906 – 1907, to do této školy nastoupili pouze dva učni německé mateřské řeči z 84 studujících⁶⁴¹ prvního ročníku. Nejzastoupenějšími živnostmi byly i v tomto roce pekařství a řeznictví. Do třetího ročníku nastoupilo 37 studentů, nicméně úspěšně ji dokončilo pouze 24 studujících.⁶⁴² Stejný počet studujících jako předcházejícího roku nastoupil na průmyslovou pokračovací školu v Sušici i ve školním roce 1907 – 1908.⁶⁴³ Německých učňů se v tomto ročníku nacházelo pět. Vzhledem k tomu, že stejně jako předcházejícího roku pocházeli z míst, která měla geograficky blíže ke Kašperským Horám než k Sušici, bylo jejich studium v českém prostředí pravděpodobně záměrné. I v tomto ročníku byly mezi učni nejpočetněji zastoupeny potravinářské živnosti pekařství a řeznictví. Třetí v pořadí pak byly rovněž tradiční obory obuvnictví a krejčovství. Třetí ročník úspěšně dokončilo jen 16 studujících, což činí při porovnání s ročníkem, který na pokračovací školu v Sušici nastupoval před třemi lety, úspěšnost pouze 21%.⁶⁴⁴ Důvod klesající úspěšnosti studujících zůstal skryt v propadlišti dějin. Nicméně nízká úspěšnost studujících ve třetím ročníku byla pravděpodobně příčinou, proč byl od tohoto roku zrušen.⁶⁴⁵ U tohoto typu škol nebyl třetí ročník povinný, takže se o žádnou velkou komplikaci nejednalo. K zavádění a rušení třetích postupných tříd docházelo v relativně velké míře i u jiných pokračovacích škol, například v té ve Stašicích.⁶⁴⁶

Přestože byl školní rok 1908 – 1909 zahajován ve vypjaté atmosféře po kašperskohorských a sušických nacionálních bouřích z počátku září 1908, kdy noviny obou stran strašily před hrozícím nebezpečím na území a ve školách protivné strany, na živnostenském školství se tyto události příliš nepodepsaly. Do živnostenské školy pokračovací v Sušici nastoupili čtyři němečtí učni⁶⁴⁷, což bylo číslo, které nijak nevybočovalo z průměru posledních let. Celkem pak do prvního ročníku nastoupilo 75 studujících.⁶⁴⁸ Největší počet učňů se učil i v tomto roce řezníkem, pekaři byli odsunuti až na třetí místo a to zámečníky, kteří se mezi početněji zastoupená řemesla zařadili po šesti letech, ve kterých se tomuto řemeslu každoročně učili pouze tři nebo čtyři učni. Zrušení třetího ročníku se okamžitě projevilo na zvýšení počtu absolventů. Druhou třídu dokončilo 33 studujících, což představuje 44% původního stavu.⁶⁴⁹

---

⁶⁴¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1906 – 1907, I.a, I.b.

⁶⁴² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1906 – 1907, třetí třída.

⁶⁴³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1907 – 1908, I.a, I.b.

⁶⁴⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1907 – 1908, III. třída.

⁶⁴⁵ ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář základní odborná škola Sušice*, Klatovy 2011, str. 8.

⁶⁴⁶ Viz kapitola: *Živnostenská škola pokračovací Stachy*.

⁶⁴⁷ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1908 – 1909, I.a, I.b..

⁶⁴⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1908 – 1909, I.a, I.b..

⁶⁴⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1908 – 1909, II. třída.

Do následujícího ročníku 1909 – 1910 nastoupilo 71 učňů.⁶⁵⁰ Německý element byl i v tomto ročníku zastoupen spíše symbolicky třemi studujícími.⁶⁵¹ Skladba budoucích povolání se ale od předchozích let výrazným způsobem lišila. Studující se učili dohromady 28 živnostem.⁶⁵² Poměrně malý počet učňů a výrazný počet živností dával tušit, že počty studujících u jednotlivých profesí byly velmi nízké, žádnému řemeslu se v tomto roce neučilo více jak deset učňů. Nejvíce bylo krejčích, a to pouhých osm. Žádné z dalších řemesel pak nemělo více než pět studujících.⁶⁵³ Úspěšnost studujících byla v tomto ročníku obdobná jako u toho předešlého.⁶⁵⁴

Výrazně větší počet studujících vstoupil na pokračovací školu v Sušici ve školním roce 1910 – 1911,⁶⁵⁵ bylo jich 98.⁶⁵⁶ I přes tento velmi vysoký počet byli učni rozděleni pouze do dvou tříd. Výuka v takovém počtu musela být velmi náročná. Čtyři studující byli německé mateřské řeči a další tři pak měli v této kolonce uvedenou mateřskou řeč českou i německou. Jak již bylo zmíněno výše, jednalo se o velmi vzácný jev. Všichni tři tito studenti pocházeli z blízkého okolí Sušice, z vesnic, ve kterých bylo přítomno obyvatelstvo obou národností. Profesionální skladba prvních tříd byla oproti předešlému ročníku opět zcela odlišná. Co ale zůstalo podobné, je, že učni byli rozptýleni do velkého počtu živností. Nejpočetněji zastoupeny byly obě potravinářské živnosti, pekařství a řeznictví. Mezi početněji zastoupenými povoláními byly též poměrně tradiční krejčovství a obuvnictví. Specifikem tohoto ročníku bylo početné zastoupení chlapců, kteří se připravovali na budoucí dráhu holiče.⁶⁵⁷ Druhou třídu následujícího roku úspěšně ukončilo 55 studujících.⁶⁵⁸ To tedy činí 56% úspěšnost.⁶⁵⁹

Jen nepatrně méně studujících (93)⁶⁶⁰ nastoupilo do školy následujícího školního roku 1911 – 1912. Dvoutřídní schéma zůstalo zachováno i v tomto ročníku. Co se týče nacionálního původu, byl tento ročník zcela homogenní, všichni učni se hlásili k českému jazyku.

---

⁶⁵⁰ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1909 – 1910, I.a, I.b.

⁶⁵¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1909 – 1910, I.a, I.b.

⁶⁵² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1909 – 1910, I.a, I.b.

⁶⁵³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1909 – 1910, I.a, I.b.

⁶⁵⁴ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1909 – 1910, II. třída.

⁶⁵⁵ O nárůstu počtu studujících se zmiňoval i školní výbor v každoroční žádosti o subvenci u OŽK Plzeň.

Zvýšený počet studujících sloužil jako argument pro zvýšení subvence.

SOA Plzeň, fond OŽK Plzeň, Jednotlivé pokračovací a odborné školy a kurzy financované komorou, sign. III., karton 62, složka Strunkovice– Vacov 1910 – 1920, Průmyslová škola pokračovací Sušice, Přípis školního výboru Slavné obchodní a živnostenské komoře v Plzni, ze dne 30. 9. 1910.

⁶⁵⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1910 – 1911, I.a, I.b.

⁶⁵⁷ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1910 – 1911, I.a, I.b.

⁶⁵⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1911 – 1912, II. třída.

⁶⁵⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1911 – 1912, II.a, II.b.

⁶⁶⁰ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1911 – 1912, I.a, I.b.

Nejpočetněji zastoupenou živností bylo v tomto roce krejčovství, přičemž počet učňů tohoto řemesla se oproti předešlému roku zdvojnásobil. Druhé místo tentokrát připadlo pekařům a o třetí příčku se podělili obuvníci a kováři. Vysoký počet učňů černého řemesla byl pro sušickou pokračovací školu v dobách monarchie poměrně netypický. Jednalo se sice o tradiční řemeslo, jehož učni se mezi studujícími vyskytovali téměř každý rok, ale šlo spíše o jedince než o velké skupiny.⁶⁶¹ Druhou třídu v následujícím roce úspěšně dokončilo 66 studujících.⁶⁶² V porovnání s předcházejícími lety se tak opět jedná o nárůst. V dlouhodobém horizontu se jednalo v dosavadní historii školy o ročník s největším absolutním počtem absolventů. (71%).⁶⁶³

Ve školním roce 1912 – 1913 byly otevřeny tři paralelní třídy, do kterých bylo přijato 112 studujících.⁶⁶⁴ Při tak vysokém počtu učňů byla již výuka ve dvou třídách nemyslitelná. Navíc kvůli výpadu před nedávnem zrušeného třetího ročníku byla jedna místnost pravděpodobně volná. Deset učňů bylo německé národnosti. To bylo výrazně vyšší číslo, než činil průměr předcházejících let. Téměř všichni němečtí studující pocházeli z blízkého okolí Sušice. Věnovali se celkem 18 různým řemeslům a živnostem. Dominantní pozici měli v tomto ročníku zedníci. V případě tohoto řemesla se jednalo spíše o anomálii. Zedníci, podobně jako kováři, sice patřili mezi tradiční řemesla, nicméně početně zapadali obvykle mezi průměr, ze kterého se vymanili pouze v tomto školním roce 1912 – 1913 a hned následujícího roku se mezi průměrně početná řemesla vrátili. Oproti tomu pekaři od přelomu století patřili k nejpočetněji zastoupeným povoláním, což potvrdili i v tomto školním roce, když byli druhou nejpočetnější živností.⁶⁶⁵ Vysvědčení na odchodnou získalo 69 studujících (62%),⁶⁶⁶ což jen potvrzuje velmi vysokou úspěšnost studujících v ročnících po zrušení třetí postupné třídy.

Tři první třídy byly zachovány i v posledním předválečném ročníku i přesto, že do školy nastoupilo „pouze“ 97 studujících⁶⁶⁷. To byl počet, který byl ještě přede dvěma lety rozdělen pouze mezi dvě třídy. Německých studujících opět ubylo, když nastoupili pouze čtyři.⁶⁶⁸ Ti, kteří nastoupili, opět pocházeli z blízkosti Sušice. Úbytek německých učňů z větší vzdálenosti

---

⁶⁶¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1911 – 1912, I.a, I.b.

⁶⁶² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1912 – 1913, II.a, II.b, II.c.

⁶⁶³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1912 – 1913, II.a, II.b, II.c.

⁶⁶⁴ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1912 – 1913, I.a, I.b, I.c.

⁶⁶⁵ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1912 – 1913, I.a, I.b, I.c.

⁶⁶⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1913 – 1914, II.a, II.b, II.c.

⁶⁶⁷ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1913 – 1914, I.a, I.b, I.c.

⁶⁶⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1913 – 1914, I.a, I.b, I.c.

od Sušice pravděpodobně poukazuje na větší strach, který v regionu po nacionálních bouřích roku 1908 panoval. Lidé z blízkého okolí, kteří do Sušice přicházeli pravidelně, patrně zjistili, že situace není tak dramatická, a tak se své potomky do tohoto města nebáli vyslat, na rozdíl od těch, kteří každodenní kontakt s českým prostředím neměli. Nejpočetnější živností byli v tomto roce pekaři. Zbytek učňů byl rozptýlen v šestnácti různých řemeslech, z nichž z průměrů vystupovali pouze zámečníci a zedníci.⁶⁶⁹ Oproti předcházejícím letům se počet absolventů výrazným způsobem propadl. Školu dokončilo pouze 36 studujících (37%).⁶⁷⁰ Druhá třída tohoto ročníku spadala již do období po propuknutí první světové války a tento konflikt pak bude pravděpodobně hlavní příčinou propadu úspěšnosti. Na učně byly kladeny daleko větší pracovní nároky, museli totiž v práci zastoupit odvedené mistry, tovaryše a další zaměstnance. Tato extrémní dřina pak nebyla slučitelná se studiem pokračovací školy.

Obdobně na tom byla i první třída ročníku 1914 – 1915, která rovněž čelila výraznému propadu počtu zájemců o studium. Zatímco v posledních letech před válkou nebyl pro školu výrazný problém naplnit tři paralelní třídy, na podzim roku 1914 byly otevřeny pouze dvě třídy se 77 žáky.⁶⁷¹ Studující německé národnosti nastoupili do tohoto ročníku tři. Válka rovněž proměnila strukturu řemesel. Pekaři, kteří dlouhodobě patřili mezi nejpočetnější řemesla, se se začátkem války početně propadli mezi průměr. Naopak zámečníci, kteří v předválečných letech patřili mezi průměrně početná řemesla, se v prvním válečném roce stali nejpočetnější živností. Nadprůměrně početné byly též obuvnictví a krejčovství. Rovněž oproti předcházejícím letům přibylo sedlářů.⁶⁷² Na první pohled je patrné, že přibylo učňů živností, které souvisely s válečnou výrobou. Zda byl tento stav podpořen státní intervencí, nebo šlo o kalkul samotných učňů a zda tito opravdu skončili v podnicích, které se nějakým způsobem podílely na válečné výrobě, jasné není, ale pravděpodobnost této hypotézy je poměrně vysoká. V následujícím školním roce školu dokončilo 49 studujících.⁶⁷³ V absolutních hodnotách se při srovnání s předválečnými ročníky jednalo o pokles, nicméně v relativním procentuálním vyjádření se úspěšnost pohybovala kolem 63%.⁶⁷⁴

Ani druhý válečný rok se situace na živnostenské škole v Sušici příliš nezlepšila. Naopak studujících nastoupilo ještě méně, pouze 65.⁶⁷⁵ Tito studující byli opět rozděleni do dvou tříd. V každé z nich byl jeden učeň německé národnosti. Nejvíce studujících se opět věnovalo

⁶⁶⁹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1913 – 1914, I.a, I.b.

⁶⁷⁰ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1914 – 1915, II.a, II.b.

⁶⁷¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1914 – 1915, I.a, I.b.

⁶⁷² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1914 – 1915, I.a, I.b.

⁶⁷³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1915 – 1916, II.a, II.b.

⁶⁷⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1915 – 1916, II.a, II.b.

⁶⁷⁵ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1915 – 1916, I.a, I.b.

zámečnické živnosti. Zbytku živností a řemesel, kterých bylo sedmnáct, se věnovali dva až tři učni.⁶⁷⁶ Školu dokončilo 36 učňů.⁶⁷⁷ I tento ročník tedy měl nadpoloviční úspěšnost. Ve školním roce 1916 – 1917 nastoupilo na živnostenskou školu pokračovací v Sušici 66 studujících.⁶⁷⁸ Učeň německé národnosti nenastoupil do školy ani jediný. Struktura řemesel zůstala podobná jako v předcházejícím roce. Nejvíce studujících se učilo na zámečnický, druhým nejpočetnějším zaměstnáním byl rovněž technický obor, strojnictví.⁶⁷⁹ Úspěšnost studujících se u tohoto ročníku výrazně propadla na pouhých 19 studujících (29%).⁶⁸⁰ Propad pravděpodobně souvisel s horšící se válečnou situací. Počet nově přijatých studujících opět mírně poklesl na 61 učňů⁶⁸¹, kteří nastoupili ve školním roce 1917 – 1918. Podobně jako předchozího roku nenastoupil do tohoto ročníku žádný učeň německé řeči. Co se týče řemesel, nejpočetnějším z nich v tomto roce bylo strojnictví, zatímco zámečníci se propadli mezi průměrná povolání. Druhým nejpočetněji zastoupeným řemeslem byli zedníci a přibylo též chlapců, kteří se učili zahradnictví.⁶⁸² Následujícího roku školu dokončilo 28 studujících (45%).⁶⁸³

V posledním školním roce, který byl zahájen na samém sklonku první světové války a za rozpadu mocnářství, počet studujících na pokračovací škole v Sušici poněkud stoupl. Do dvou prvních tříd nastoupilo 79 učňů.⁶⁸⁴ Co se týče národnostního složení, jednalo se i v tomto případě o zcela homogenní ročník, protože ani v tomto roce žádný studující německé národnosti na tuto školu nenastoupil. Pomalu se začínala měnit též struktura řemesel. Nejvíce učňů se jako v předcházejícím roce věnovalo zednictví, nicméně na druhé místo se dostali řezníci. Potravinářské živnosti patřily během války mezi relativně málo zastoupené. Tento stav pravděpodobně souvisel s nedostatkem potravin, který za války panoval. Nedostatek surovin omezoval podniky, které se produkcí potravin zabývaly, a z toho důvodu do nich nemělo cenu přijímat nové učně. Na třetí pozici kleslo strojírenství. Školu dokončilo 25 učňů, což je téměř jedna třetina.⁶⁸⁵

Ke skutečnému oživení pokračovacího živnostenského školství v Sušici došlo ve školním roce 1919 – 1920. Škola se vrátila k trojtřídnímu schématu, protože výrazně stoupl počet

---

⁶⁷⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1915 – 1916, I.a, I.b.

⁶⁷⁷ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1916 – 1917, II.a, II.b..

⁶⁷⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1916 – 1917, I.a, I.b.

⁶⁷⁹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1916 – 1917, I.a, I.b.

⁶⁸⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1917 – 1918, II.a, II.b.

⁶⁸¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1917 – 1918, I.a, I.b.

⁶⁸² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1917 – 1918, I.a, I.b.

⁶⁸³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1918 – 1919, II.a, II.b.

⁶⁸⁴ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1918 – 1919, I.a, I.b.

⁶⁸⁵ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1919 – 1920, II.a, II.b.

prváků, nastoupilo jich 115.⁶⁸⁶ Mezi nimi byl pouze jediný student německé národnosti. Rozpad monarchie byl v prostoru jihozápadních Čech poznamenán snahou místních Němců se od vznikajícího Československa odtrhnout. Německé oblasti byly následně obsazeny českými skupinami suplujícími roli armády a je možné, že v počátku dvacátých let němečtí rodiče nově vznikajícímu státu nedůvěřovali a nechtěli posílat svoje děti do české Sušice. Nejvíce učňů se v budoucím životě chtělo věnovat výrobě obuvi. Hojně byly zastoupeny též stavební živnosti, a to zednictví, tesařství a truhlářství. Mezi nejpočetnějšími živnostmi se udrželi i soustružníci.⁶⁸⁷ Úspěšnost tohoto ročníku byla ale dost nízká. Školu dokončilo 27 učňů.⁶⁸⁸ To je v absolutních hodnotách podobné číslo jako v předcházejících dvou letech, ale vzhledem k daleko vyššímu počtu studujících v prvním ročníku byl podíl úspěšných velmi malý 23%.⁶⁸⁹

Zájem o pokračovací školství byl vysoký i ve školním roce 1920 – 1921. Na školu nastoupilo 120 zájemců.⁶⁹⁰ Byli mezi nimi i čtyři učni německé národnosti. Všichni pocházeli z bezprostředního okolí Sušice. Rozkolísanost v počtech učňů jednotlivých řemesel pokračovala i v tomto roce. Nejvíce studujících se věnovalo strojnictví a krejčovství. Učni těchto dvou řemesel tvořili čtvrtinu ze všech. Ostatní živnosti se nemohly co do počtu učňů výše zmíněným rovnat. Nicméně nadprůměrně početně zastoupené byly též stavební živnosti nebo obory technického rázu jako kovářství nebo zámečnictví.⁶⁹¹ Pomalu se začal zvyšovat i počet absolventů. Druhou třídu tohoto ročníku dokončilo 55 učňů.⁶⁹² Je to v absolutních hodnotách větší počet než dříve, procentuálně se ale jedná o nepříliš vysokých 45%.⁶⁹³ Studující tohoto ročníku byli první, kteří mohli ve studiu pokračovat i v obnoveném třetím ročníku. Do toho ve školním roce 1922 – 1923 nastoupilo 40 absolventů z předchozích let, dokončilo ho pouze 20 studujících.⁶⁹⁴

Je s podivem, že až do ročníku 1921 – 1922 nebyla na živnostenské pokračovací škole v Sušici zapsána žádná dívka. Na jiných pokračovacích školách, a to jak českých, tak německé v Kašperských Horách, se začaly dívky sporadicky objevovat již v letech před první

---

⁶⁸⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1919 – 1920, I.a, I.b, I.c.

⁶⁸⁷ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1919 – 1920, I.a, I.b, I.c.

⁶⁸⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1920 – 1921, II.a, II.b II.c.

⁶⁸⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1920 – 1921, II.a, II.b II.c.

⁶⁹⁰ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1920 – 1921, I.a, I.b, I.c.

⁶⁹¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1920 – 1921, I.a, I.b, I.c.

⁶⁹² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1921 – 1922, II.a, II.b II.c.

⁶⁹³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1921 – 1922, II.a, II.b II.c.

⁶⁹⁴ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1922 – 1923, III. třída.

světovou válkou. Během válečných let došlo k poměrně výraznému nárůstu učnic, v některých letech dokonce tvořily většinu, jako tomu bylo například ve strašínské pokračovací škole. V Sušici až do roku 1921 – 1922 nenastoupila na pokračovací školu dívka ani jedna. Důvod proč se tak dělo, respektive nedělo, se nepodařilo zjistit a jednalo by se o čiré dohady a spekulace.

Nicméně v tomto roce byla otevřena samostatná dívčí třída, do které bylo přijato celkem 28 dívek.⁶⁹⁵ Celkový počet prvních tříd tak ve školním roce 1921 – 1922 stoupl na čtyři. Kromě dívčí třídy byly otevřeny i tři chlapecké. Celkový počet studujících prvního ročníku tak činil rekordní počet 138 učňů a učnic.⁶⁹⁶ Vzrostl též počet německých studujících, kterých nastoupilo osm. Všichni z nich pocházeli z blízkého okolí Sušice. Stoupající počet německých učňů poukazuje patrně na normalizaci mezietnických vztahů v regionu. Díky tomu, že všechny dívky se učily na švadlenu, stalo se toto řemeslo zdaleka nejpočetněji zastoupeným řemeslem v ročníku. I mezi chlapci bylo nejvíce učňů textilního řemesla, a to krejčovství, nicméně jich nebyla ani polovina co švadlen. Stejně početně zastoupeným řemeslem bylo též kovářství a jen nepatrně méně učňů mělo tesařství. Vyrůstající počet studujících s sebou nesl potřebu zvýšit i počet postupných druhých tříd na tři, které úspěšně dokončilo 57 studujících (41%).⁶⁹⁷ Většina těchto studujících poté pokračovala i do třetího ročníku, který následně dokončilo 26 z nich.⁶⁹⁸

Ještě o trochu více studujících nastoupilo na živnostenskou školu pokračovací v Sušici ve školním roce 1922 – 1923. Bylo to 144 studujících⁶⁹⁹, přičemž přesně čtvrtinu z nich tvořily dívky. Dívčí třídu navštěvovalo 37 děvčat.⁷⁰⁰ Dvě z nich se chtěly vyučit v oboru modistka, zbytek dívek opět pracoval jako švadleny, což z tohoto řemesla opět činilo nejpočetněji zastoupenou živnost v ročníku. U chlapců bylo nejoblíbenějším řemeslem krejčovství, nicméně na druhé, respektive třetí místo se po přestávce válečných let vrátily potravinářské živnosti, pekařství a řeznictví.⁷⁰¹ Německých studujících nastoupilo do ročníku sedm.⁷⁰² Co se týče živností, nedá se říci, že by učni německé národnosti ve zvýšené míře preferovali nějakou konkrétní živnost. Všichni pocházeli z blízkého okolí Sušice. Zdá se, že strategie posílat studující do odlišného jazykového prostředí, tedy na handl, již po válce nebyla tak

⁶⁹⁵ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1921 – 1922, I. dívčí třída.

⁶⁹⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1921 – 1922, I.a, I.b, I.c. I. dívčí třída.

⁶⁹⁷ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1922 – 1923, II.a, II.b, II.c. II. dívčí.

⁶⁹⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1923 – 1924, III. třída.

⁶⁹⁹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1922 – 1923, I.a, I.b, I.c. I. dívčí třída.

⁷⁰⁰ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1922 – 1923, I. dívčí třída.

⁷⁰¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1922 – 1923, I.a, I.b, I.c. I. dívčí třída.

⁷⁰² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1922 – 1923, I.a, I.b, I.c. I. dívčí třída.

populární jako v období před první světovou válkou. To ukazuje jak živnostenská pokračovací škola v Sušici, tak pokračovací škola v Kašperských Horách. Počet absolventů opět o něco stoupl, v součtu všechny druhé třídy opustilo na konci školního roku s výučním listem 70 studujících, v tomto počtu je započítáno i 15 dívek, které školu dokončily.⁷⁰³ Třetí postupnou třídu pak ve školním roce 1924 – 1925 zvládlo dokončit 31 studujících (22%).⁷⁰⁴

Celkový počet studujících v ročníku 1923 – 1924 opět mírně stoupl, a to na 149.⁷⁰⁵ Všech deset germanofonních učňů, kteří do ročníku nastoupili, bydlelo v relativní blízkosti Sušice, nebo alespoň mělo do sušické živnostenské školy nejbliž. V dívčí třídě bylo třicet učnic.⁷⁰⁶ Drtivá většina z nich pracovala jako švadleny, zbývající dvě jako modistky. Mezi chlapci dominovala stejná povolání jako předcházejícího roku, tedy krejčovství, pekařství a řeznictví.⁷⁰⁷ Počet absolventů byl v absolutních hodnotách téměř shodný s předcházejícím rokem, školu dokončilo 69 studujících. Procentuální úspěšnost ale poklesla na 30%,⁷⁰⁸ protože ve školním roce 1923 – 1924 nastoupilo do prvních tříd více studujících. Velmi úspěšná byla dívčí třída. Z původního počtu 30 učnic jich školu dokončilo 25.⁷⁰⁹ Poklesl rovněž počet absolventů třetího ročníku, který dokončilo pouze 18 absolventů,⁷¹⁰ což při porovnání s počtem studujících, kteří nastoupili do prvního ročníku, činí úspěšnost pohybující se na hraně 10%.⁷¹¹

Od školního roku 1924 – 1925 byla otevřena další, již čtvrtá, paralelní třída pro chlapce. Bylo to proto, že počet studujících v jedné třídě opět začal běžně překračovat čtyřicet žáků, což bylo náročné jak pro učitele, tak pro studující výuka navíc probíhala v místnostech měšťanské školy, která byla zařízena pro mladší studující, než byli téměř dospělí učni pokračovací živnostenské školy. Celkový počet přijatých učňů a učnic tak ve školním roce 1924 – 1925 činil 181 studujících.⁷¹² Dívčí třída byla zaplněna 33 dívkami,⁷¹³ z nichž dvě byly německé národnosti. Spolu s nimi zamířil na živnostenskou školu do Sušice i velmi vysoký počet

---

⁷⁰³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1923 – 1924, II.a, II.b, II.c. II. dívčí.

⁷⁰⁴ Vlastní výpočet z: Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1924 – 1925, III. třída.

⁷⁰⁵ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1923 – 1924, I.a, I.b, I.c. I. dívčí třída.

⁷⁰⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1924 – 1925, I. dívčí třída.

⁷⁰⁷ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1923 – 1924, I.a, I.b, I.c. I. dívčí třída.

⁷⁰⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1924 – 1925, II.a, II.b, II.c. II. dívčí.

⁷⁰⁹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1924 – 1925, II. dívčí třída.

⁷¹⁰ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1925 – 1926, III. třída.

⁷¹¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1925 – 1926, III. třída.

⁷¹² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1924 – 1925, I. a, I. b, I. c., I. d, I. dívčí třída.

⁷¹³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1924 – 1925, I. dívčí třída.

německy hovořících učňů, a to 15.⁷¹⁴ Nejpočetněji zastoupeny byly opět švadleny. Mezi učni byla situace oproti předcházejícím letům zajímavější. Nejpočetnější sice i v tomto roce zůstali krejčí, ale hned několik řemesel mělo jen nepatrně méně učňů. Na jedné straně se jednalo o tradiční pekařství, dále sem ale patřily i technické obory strojnictví, kovářství a zámečnictví, které se mezi nejpočetnější živnosti vrátily po několikaleté proluce, dále bylo poměrně vysokým počtem učňů zastoupeno též truhlářství. Situace se zlepšovala i na straně výstupu ze školy. Druhé třídy dokončilo 84 učňů a 22 učnic (58%).⁷¹⁵ Do třetího ročníku jich pokračovalo 47 a dokončilo ho 27.⁷¹⁶

Rok 1925 – 1926 zahájilo v sušické živnostenské škole celkem 177 studujících⁷¹⁷ prvních tříd, čtyři chlapecké a jedna dívčí. Od tohoto roku začaly vznikat „odborné třídy“ studujících, kteří se věnovali stejným, nebo příbuzným řemeslům. Ministerstvo školství a národní osvěty se tak snažilo výuku specializovat a tím i zkvalitnit. Tento proces se mohl týkat pouze velkých živnostenských škol s dostatečným počtem studujících, na venkovských živnostenských školách, které měly dvě až tři desítky studujících, kteří se věnovali velkému počtu řemesel, specializovat výuku nešlo.

Na sušické živnostenské škole pokračovací vypadal proces specializace následně. V I. A byli soustředěni učni technických oborů zámečnictví, strojnictví a kovářství, z nichž zámečnictví bylo řemeslem s druhým nejvyšším počtem učňů mezi chlapeckými třídami vůbec. V I. B se učili studující stavebních řemesel zednictví, tesařství a truhlářství. Dominantní postavení v této třídě mělo zednictví, které bylo nejpočetnějším řemeslem v ročníku. Ve třídách C a D byli soustředěni učni ostatních řemesel. Tradičně silné obory krejčovství a pekařství měly vyhrazenou třídu C a méně početným řemeslům s několika málo učni náležela celá třída D. Dívek nastoupilo pouze 19,⁷¹⁸ až na tři modistky se všechny v budoucnu hodlaly stát švadlenami. Za povšimnutí stojí též vysoký počet německých studujících, kterých nastoupilo dvacet. Druhé ročníky zakončilo 92 studujících ze všech tříd.⁷¹⁹ Ve třetí postupné třídě pak zaujalo místo 40 studujících, výučního listu se ale dočkalo pouze 28 z nich.⁷²⁰

---

⁷¹⁴ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1924 – 1925, I.a, I.b, I.c., I.d, I. dívčí třída.

⁷¹⁵ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1925 – 1926, II.a, II.b, II.c. II. dívčí třída.

⁷¹⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1926 – 1927, III. třída.

⁷¹⁷ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1925 – 1926, I.a, I.b, I.c., I.d, I. dívčí třída.

⁷¹⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1925 – 1926, I. dívčí třída.

⁷¹⁹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1926 – 1927, II.a, II.b, II.c. II. dívčí třída.

⁷²⁰ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1927 – 1928, III. třída.

Na všech živnostenských pokračovacích školách došlo od školního roku 1926 – 1927 k distribuci nového typu třídních výkazů. Objevila se v nich kolonka s povoláním otce, čímž je možné sledovat socioprofesní původ studujících. Na živnostenskou školu v Sušici nastoupilo v tomto roce celkem 150 studujících⁷²¹. Pokles počtu studujících byl způsoben v první řadě poklesem zájmu dívek o studium. Těch nastoupilo do dívčí třídy pouze jedenáct. Německy hovořících studujících nastoupilo devět.⁷²² V tomto ohledu je poměrně zajímavé, že větší polovina německých učňů pocházela z větší vzdálenosti, hlavně z oblasti Kašperských Hor, kde živnostenská pokračovací škola fungovala.

Nejvíce bylo zedníků, zámečníků, truhlářů a pekařů. V dívčí třídě se objevila nová řemesla. Dívky se nově toužily vyučit buď dámskými, nebo pánskými krejčovými. Co se týká dědičnosti řemesel, tak celkem 17 učňů a učnic mělo stejné povolání jako jejich otcové. Jednoznačně nejvíce se dědilo povolání zednické. K tomuto číslu je možné připočítat i deset učňů, kteří se věnovali příbuznému povolání jako jejich rodiče. Mezi těmito studujícími dominovali potomci dělníků, kteří se učili technickým oborům jako strojnictví nebo strojnímu zámečnictví. Potomci dělníků tvořili téměř třetinu všech učňů. Nicméně v třídě první A, která sdružovala technické obory, měli jasnou převahu. Přes dvacet procent studujících pocházelo ze zemědělského prostředí, tito učni a učnice byli rozptýleni ve všech třídách. Nejvíce učňů a učnic pocházelo z řemeslnických, živnostenských a maloobchodních rodin, po přepočtu na procenta se jednalo o 43% všech učňů. Jen 5% studujících z tohoto ročníku pocházelo z jiných socioprofesních skupin. Jednalo se hlavně o zaměstnance státu jako listonoše nebo zaměstnance státních drah.⁷²³

Co se týče úspěšnosti, bude vzhledem k stále se zvětšujícímu počtu studujících této školy, nadále zkoumán pouze poměr úspěšných studujících ve třetí postupné třídě. U závěrečných zkoušek uspělo pouze 29 studujících, což odpovídá pouze 19% učňů a učnic,⁷²⁴ kteří byli přijati do prvního ročníku. Nejúspěšnější byla v tomto ohledu dívčí třída, ze které školu dokončila téměř polovina učnic. První dvě chlapecké třídy (kovodělná a stavební) se mohly

---

⁷²¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1926– 1927, I.a, I.b, I.c., I.d, I. dívčí třída.

⁷²² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1926– 1927, I.a, I.b, I.c., I.d, I. dívčí třída.

⁷²³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1926– 1927, I.a, I.b, I.c., I.d, I. dívčí třída.

⁷²⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1928– 1929, III. třída.

blýsknout téměř čtvrtinovou úspěšností, zatímco u zbývajících dvou úspěšně dokončila školu slabá desetina učňů.⁷²⁵

V následujícím školním roce 1927 – 1928 nastoupilo do prvního ročníku 151 učňů a učnic.⁷²⁶ Z neznámých důvodů byly ale otevřeny pouze tři paralelní chlapecké třídy. V nich navíc nebyli učni rozděleni zcela rovnoměrně, a tak například ve třídě I. C bylo téměř padesát studujících. Dívek nastoupilo do vlastní třídy 19, což bylo vyšší číslo než v předchozím roce. Německých učňů nastoupilo šestnáct. A podobně jako předcházejícího roku pocházeli z různých oblastí sušického politického okresu, což poukazuje na obě strategie. O něco více německých studujících bylo v technické třídě I. A., ale nejednalo se o nějaký závratný rozdíl oproti českým studujícím. Nejpopulárnější řemesla zůstala zcela stejná jako předcházejícího roku. Nejvíce studujících měly tedy obory zednictví, strojní zámečnictví, truhlářství a pekařství. Téměř všechny dívky se pak věnovaly dámskému krejčovství. Rámcově podobné jako předcházejícího roku bylo i socioprofesionální složení ročníku, jen převaha maloburžoazie byla o něco vyšší. Činila 55%, dělnických potomků byla tentokrát čtvrtina a dětí ze zemědělského prostředí pouze 16%.⁷²⁷ Co se týče úspěšnosti, byl na tom tento ročník o něco lépe než ten předcházející. Z celého ročníku dokončilo školu 42 učňů a učnic (28%).⁷²⁸ Zdaleka nejúspěšnější třídou byla opět dívčí. Z této třídy dokončilo školu téměř 80% učnic. Tento obor byl pouze dvouletý, zatímco chlapecké třídy byly tříleté. Z nich měla nejvyšší úspěšnost kovodělná třída s téměř 40%.⁷²⁹

Ve školním roce 1928 – 1929 počet studujících na živnostenské škole pokračovací v Sušici ještě vzrostl, a to na 169.⁷³⁰ Chlapci byli opět rozděleni pouze do třech tříd, což znamenalo, že v každé třídě bylo minimálně padesát učňů. Třídní výkaz dívčí třídy obsahuje 15 jmen, což není ani 10%. Mírně poklesl počet německých studujících, a to na dvanáct. Opět u nich mírně převažoval zájem o technické obory. V tomto ročníku výrazně dominovaly dvě živnosti, zednictví a strojní zámečnictví. Učni těchto dvou oborů tvořili téměř 40% všech přijatých studujících. Převahu těchto dvou oborů ještě zvýrazňuje fakt, že zbytek studujících byl rozptýlen ve 32 dalších živnostech a řemeslech. K jisté změně došlo v socioprofesionálním původu studujících. Učňů a učnic pocházejících z dělnických rodin bylo tentokrát pouze něco přes

⁷²⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1928– 1929, III. třída.

⁷²⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1927– 1928, I.a, I.b, I.c., I. dívčí třída.

⁷²⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1927– 1928, I.a, I.b, I.c., I. dívčí třída.

⁷²⁸ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1929– 1930, III. třída.

⁷²⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1929– 1930, III. třída.

⁷³⁰ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1928– 1929, I.a, I.b, I.c.,+ I.d, I. dívčí třída.

dvacet procent. Děti pocházejících z rodin rolníků, chalupníků a domkařů bylo tentokrát více, přesně čtvrtina. Největší podíl učňů a učnic opět pocházel z rodin maloburžoazie.⁷³¹ Povolání svého otce zdědilo celkem 16 učňů. Ve dvou třetinách případů se jednalo o zedníky. Školu dokončilo 30% učňů a učnic, kteří byli přijati do prvního ročníku.⁷³² Dívčí třídu po dvou letech absolvovaly dvě třetiny učnic,⁷³³ zatímco chlapecké třídy na tom byly opět daleko hůře. Podíl učňů, kteří školu dokončili, se v tomto ročníku v jednotlivých třídách pohyboval od 20% do 42%, přičemž nejúspěšnější třídou byla, jako v předchozích letech, kovodělná.⁷³⁴

Přelom dvacátých a třicátých let vypadal pro živnostenskou školu pokračovací v Sušici poměrně dobře. Do prvního ročníku nastoupily téměř dvě stovky studujících (191).⁷³⁵ Otevřeny byly čtyři chlapecké třídy, protože počet učňů byl již prostě tak veliký, že bylo technicky nemožné je vzdělávat pouze ve třech třídách. Celkový počet studujících byl vyšší i díky studujícím kupecké školy pokračovací, která i nadále sice zůstávala samostatnou institucí, její studující byli ale od tohoto školního roku zapisováni do jednotného výkazu živnostenské pokračovací školy. Dívčí třída byla co do počtu učnic velmi slabá, nastoupilo do ní pouze dvanáct studujících. Německých studujících bylo více než dívek. Ve všech třídách, včetně kupecké školy, jich bylo celkem 19. Jednoznačně nejpočetněji zastoupeným řemeslem bylo zednictví. Učni tohoto řemesla byli tak početní, že sami zaplnili třídu I. B, kde jich bylo 44. Až s velkým odstupem skončilo na druhém místě strojní zámečnictví a na třetím místě pak tesařství.

V ročníku opět dominovalo potomstvo z maloburžoazních rodin, které představovalo přesně polovinu všech přijatých učňů. Celkem 23 studujících z maloburžoazních rodin se učilo stejnému povolání, jaké vykonávali jejich rodiče. Vzhledem k tomu, že se jedná o více jak čtvrtinu ze studujících, kteří z rodin maloburžoazie pocházeli, jedná se oproti předchozím letům o poměrně vysoké číslo. Studující z agrárního prostředí tvořili v tomto ročníku 35% ze všech učňů, čímž potvrdili trend z předchozích let. Na potomky dělníků zbývalo pouze 12%.⁷³⁶ Absolvovat školu se stále dařilo velmi malému podílu studujících. V tomto ročníku se to podařilo pouze každému čtvrtému studujícímu, který do první třídy nastoupil.⁷³⁷ Po

---

⁷³¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1928– 1929, I.a, I.b, I.c.,+ I.d, I. dívčí třída.

⁷³² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1928– 1929, I.a, I.b, I.c.,+ I.d, I. dívčí třída.

⁷³³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1929 – 1930, II. dívčí třída.

⁷³⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1930 – 31.

⁷³⁵ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1929 – 1930.

⁷³⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1929 – 1930.

⁷³⁷ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1931 – 1932.

započítání studujících, kteří studovali kupeckou školu pokračovací, sice počet úspěšných studujících vzroste na 31%, nicméně i tak se v porovnání s ostatními živnostenskými školami v regionu jedná o relativně malé číslo. Co se týče úspěšnosti jednotlivých oborů, kromě tradičně nadprůměrné dívčí třídy (50%) byli velmi úspěšní též studující kupecké školy, kterou dokončilo 65% přijatých. Tento obor byl podobně jako dívčí třída rovněž dvouletý,⁷³⁸ z čehož pramení i velmi vysoká úspěšnost studujících.

Od školního roku 1930 – 1931 byla živnostenská škola pokračovací v Sušici umístěna do nové budovy, která byla pro tuto školu postavena. To umožnilo další restrukturalizaci a specializaci tříd. I. A a I. B byly třídy pro živnosti kovodělné, ve kterých byly v podstatě beze změny soustředěny všechny technické živnosti od strojního zámečnictví přes kovářství až k autosprávkářství. Třída I. C byla určena pro textilní živnosti. Kromě učňů krejčovství, kterých na počátku třicátých let zas až tolik nebylo, zamířily do této třídy rovněž dívky a to proto, že samostatná dívčí třída byla zrušena. Třída I. D byla určena pro stavební živnosti, kromě zedníků se v této třídě nalézali i učni kamenictví, tesařství nebo pokrývačství. I. E třídu navštěvovali učni a učnice potravinářských živností a kromě toho sem též byli přiřazeni holiči a kadeřnice. Na samostatnou třídu jich bylo málo stejně jako učňů potravinářských řemesel. Samostatnou třídu F měli k dispozici truhláři a poslední třída byla již tradičně koncipována jako pokračovací škola kupecká. Tak jak se změnilly třídy, došlo rovněž ke změně délky studia. Tříletý cyklus zůstal zachován pouze u třídy kovodělné a stavební. Všechny ostatní třídy měly od tohoto roku pouze dvouletý cyklus.⁷³⁹

Celkem do tohoto ročníku nastoupilo 172 studujících.⁷⁴⁰ Oproti předchozím letům poměrně výrazně stoupl počet přijatých dívek, a to na 25.⁷⁴¹ Kromě textilní třídy, ve které měly dívky převahu, jich bylo několik v učení jako kadeřnice a rovněž se poměrně hojně vyskytovaly v kupecké pokračovací škole. Výrazně ubylo německých studujících. Těch nastoupilo pouze jedenáct.⁷⁴² Téměř všichni němečtí studující pocházeli z nedaleké vzdálenosti od Sušice, úbytek tak jde zcela na vrub německých učňů, kteří pocházeli ze vzdálenějších oblastí sušického politického okresu. Proč opět přestali rodiče své děti posílat do vzdálenější etnicky odlišné Sušice, není jasné. Po nacionální stránce byl na počátku třicátých let v regionu klid. Možná se jednalo o jistou reakci na počínající hospodářskou krizi.

⁷³⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1930 – 1931.

⁷³⁹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1930 – 1931.

⁷⁴⁰ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1930 – 1931.

⁷⁴¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1930 – 1931.

⁷⁴² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1930 – 1931.

Živností s největším počtem učňů se v tomto roce stalo strojní zámečnictví, jež v počtu studujících přeskočilo zednictví, které se tentokrát umístilo na druhém místě. Třetí nejvyšší počet studujících měl obor dámská krejčová, hned za ním pak skončili truhláři. Poklesl podíl studujících, kteří pocházeli z rodin maloburžoazie. Tito studující v tomto ročníku znamenali „pouze“ 45% podíl.⁷⁴³ Výrazně méně se též v tomto ročníku živnosti dědily. Stejně povolání jako otec mělo pouze sedm učňů, většinou ze stavebních živností zednictví, tesařství a jeden truhlář. Potomci zemědělců a dělníků měli něco přes dvacet procent, přičemž učňů a učnic ze zemědělského prostředí bylo nepatrně více. Šest procent pak připadalo na ostatní sociální skupiny.⁷⁴⁴ Změny v organizaci studia a hlavně jeho opětné zkrácení na dva roky u většiny oborů, se pozitivně odrazilo ve větší úspěšnosti studujících. Školu po dvou až třech letech s absolventským vysvědčením opustilo 44% studujících.⁷⁴⁵ Konkrétně se jednalo o 76 učňů a učnic. Rozdíly mezi jednotlivými obory zůstávaly veliké. Zatímco v kupecké třídě uspělo téměř 80% studujících a v truhlářské a kovodělné se pohybovala kolem dvou třetin, z potravinářské třídy absolvovalo pouze 13% učňů.⁷⁴⁶

Následující tři roky byly poznamenány poklesem počtu studujících. Je možné, že se jednalo o důsledek velké hospodářské krize. Nejvíce studujících ubylo z rodin maloburžoazie. Do ročníku, který byl zahájen na podzim roku 1931, nastoupilo 118 studujících.⁷⁴⁷ To je o více jak padesát učňů a učnic méně než předcházejícího roku. Z tohoto počtu bylo sedmnáct dívek a třináct studujících německého původu. Většina z nich pocházela z blízkého okolí Sušice. Pouze u jednoho z nich je možné předpokládat, že do sušické živnostenské školy přišel na handl. To pravděpodobně opět souvisí s nástupem krize, kdy získání praxe s druhým jazykem bylo ne nezbytnou přidanou hodnotou, kterou bylo v ekonomicky těžkých časech možné oželeť. Propad počtu studujících se projevil i ve složení řemesel a oborů. Tříd bylo otevřeno celkem šest, jen jedna třída pro živnosti kovodělné a zmizela též samostatná třída truhlářů. Nejpočetněji zastoupeným řemeslem bylo v tomto roce zednictví, nicméně oproti předcházejícímu roku počet učňů tohoto řemesla poklesl o třetinu. Ještě hůře na tom byli strojní zámečníci, kteří se sice udrželi na druhém místě, ale jejich počet oproti předchozímu roku poklesl na třetinu. Dívky se v drtivé většině opět věnovaly oboru dámská krejčová a tvořily většinu ve třídě oděvních řemesel. Zbytek učňů a učnic se věnoval dalším 27 různým

⁷⁴³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1930 – 1931.

⁷⁴⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1930 – 1931.

⁷⁴⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1931 – 1932, 1931 – 1932.

⁷⁴⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1931 – 1932, 1931 – 1932.

⁷⁴⁷ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1931 – 1932.

povoláním.⁷⁴⁸ Nejvíce učňů a učnic sice i v tomto roce pocházelo z maloburžoazních rodin, jejich podíl 40% byl ale nižší než v předcházejících letech. Přesně třetina učňů a učnic pocházela z dělnických rodin, což naopak znamená jistý nárůst. Rovněž poklesl počet studujících pocházejících z rodin rolníků, chalupníků a domkařů, těch bylo přesně pětina.⁷⁴⁹ Co se týče dědění živností, došlo k němu pouze v pěti případech. To je velmi významný propad tohoto jevu. Oproti tomu úspěšnost studujících v tomto roce dosáhla 50%. Školu dokončilo 59 studujících. Kromě zkrácení studia měl pravděpodobně pozitivní vliv též relativně nízký počet učňů a učnic v jednotlivých třídách. Tato korelace (nižšího počtu studujících a větší procentuální úspěšnosti) se projevuje na všech typech škol. Ke tříletým oborům se od tohoto roku přičlenila též krejčovská třída. Podíl absolventů ve tříletých oborech byl o něco nižší než u těch dvouletých, přičemž rozdíly mezi jednotlivými třídami byly opět propastné.⁷⁵⁰

Ve školním roce 1932 – 1933 zůstával počet studujících na stejné úrovni. Do prvního ročníku nastoupilo 128 studujících.⁷⁵¹ Od tohoto roku došlo opět k úpravě délky studia. Obory, které měly tříletý cyklus, byly od tohoto ročníku zkráceny na dva a půl, respektive na pět semestrů. V tomto ročníku se tato změna týkala pouze dvou tříd, a to kovodělné a oděvní. V následujících letech ale počet oborů, které byly vyučovány v pětisemestrálním cyklu postupně narůstal. 22 dívek, které do tohoto ročníku nastoupily, tvořilo 17% ze všech přijatých studujících.⁷⁵² Oproti předcházejícímu roku se jedná sice o mírný nárůst, ale v porovnání s ostatními živnostenskými školami se jednalo spíše o malé procento. Německých studujících nastoupilo čtrnáct. Ve většině případů opět pocházeli z vesnic Sušici geograficky blízkých. Početně nejvíce zastoupeným řemeslem i v tomto roce zůstávalo zednictví. Bylo jedním ze dvou oborů, které měly více jak deset učňů, respektive učnic, tím druhým byl obor dámská krejčová. Struktura tříd v ročníku zůstávala stejná. Tedy po jedné třídě kovodělné, oděvní, stavební, dřevodělné, potravinářské a kupecká škola pokračovací.

V tomto ročníku mírně přibylo studujících pocházejících ze zemědělských rodin, tvořili 27%. Potomci dělníků se drželi na úrovni předchozích let a o jeden procentní bod se zvýšil i počet učňů a učnic z rodin maloburžoazních, tedy na 41%.⁷⁵³ Zkracování délky studia se znovu

---

⁷⁴⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1931 – 1932.

⁷⁴⁹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1931 – 1932.

⁷⁵⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1932 – 1933, 1933 – 1934.

⁷⁵¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1932 – 1933.

⁷⁵² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1932 – 1933.

⁷⁵³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1932 – 1933.

kladně projevilo na úspěšnosti studujících. 72 chlapců a dívek odpovídalo 56%.⁷⁵⁴ Až na kovodělnou třídu, kterou dokončil jen každý třetí učeň, který do ní nastoupil, byly třídy v procentuálním podílu absolventů relativně vyrovnané od 55% do 75%.⁷⁵⁵

K mírnému růstu počtu studujících došlo v následujícím školním roce 1933 – 1934. Do prvního ročníku nastoupilo 142 studujících.⁷⁵⁶ Učnice za nárůst studujících příliš zodpovědné nebyly, 28 dívek⁷⁵⁷ sice v absolutních hodnotách znamená více než v předcházejících letech, nicméně procentuálně vyjádřeno to není ani 20%.⁷⁵⁸ Obdobně na tom byli němečtí učni, kterých nastoupilo sedmnáct. Obligátně nejpočetněji zastoupené řemeslo zednictví bylo v tomto roce až druhé za oborem dámská krejčovná. Přes deset učňů měly též strojní zámečnictví a pekařství, které patřily dlouhodobě mezi početnější řemesla. Co se socioprofesionálního složení týče, i v tomto roce podíl studujících z rodin maloburžoazie o několik procentních bodů poklesl na 37%. Ze dvou zbývajících socioprofesionálních skupin, tedy dělnictva a rodin pracujících v primárním ekonomickém sektoru, pocházelo shodně 30% učňů a učnic. Povolání otce se ani v tomto ročníku příliš nedědilo. Věnovalo se mu pouze šest učňů a učnic.⁷⁵⁹ Polovina učňů a učnic (70) školu po dvou a dvou a půl letech zdárně dokončila.⁷⁶⁰ Rozptyl mezi úspěšnými a neúspěšnými třídami byl tentokrát poměrně velký. Zatímco potravinářskou třídu nezvládla ani třetina studujících, kupeckou pokračovací školu dokončilo 80% chlapců a dívek. Ostatní třídy se pohybovaly zhruba po deseti procentech mezi těmito krajními body.⁷⁶¹

Školní rok 1934 – 1935 znamenal pro živnostenskou školu pokračovací v Sušici výrazné oživení. Počet učňů a učnic, kteří do školy nastoupili, poprvé překonal hranici dvou set. Do prvního ročníku nastoupilo přesně 212 studujících.⁷⁶² Tento poměrně masivní nárůst počtu studujících si samozřejmě vyžádal zásah do uspořádání tříd. Otevřeny byly dvě paralelní třídy pro živnosti kovodělné, rovněž dvě třídy pro oděvní živnosti, stavební živnosti a rovněž dvě byly třídy smíšené, ve kterých byli umístěni studující těch oborů, které pro samostatnou třídu nestačily. Celkem tedy měl první ročník roku 1934 – 1935 jedenáct tříd včetně kupecké školy. Dívek do tohoto ročníku nastoupilo 53. To činí přesně jednu čtvrtinu ze všech přijatých

---

⁷⁵⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1933 – 1934.

⁷⁵⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1933 – 1934.

⁷⁵⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1933 – 1934.

⁷⁵⁷ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1933 – 1934.

⁷⁵⁸ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1933 – 1934.

⁷⁵⁹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1933 – 1934.

⁷⁶⁰ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1934 – 1935.

⁷⁶¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1934 – 1935.

⁷⁶² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1934 – 1935.

studujících.⁷⁶³ Tvořily většinu v kupecké třídě a hojně se učily též na kadeřnice a kuchařky. Tradičně nejvíce jich ale bylo i nadále v oděvních třídách, z nichž jednu zcela zaplnily a ve druhé měly drtivou převahu. Německy hovořících učňů bylo do tohoto ročníku přijato 22 (10%). Je poměrně zajímavé, že se opět jednalo pouze o chlapce. Byli mezi nimi též učni, kteří do Sušice přicházeli na handl z oblastí okolo Kašperských Hor. Co se týče povolání, byli němečtí učni poměrně rovnoměrně rozptýleni ve všech třídách. Mezi řemesly jednoznačně dominovaly dámské krejčovské. Mezi chlapci vedly zavedené obory zednictví, zámečnictví a pekařství. Jistou anomálií tohoto ročníku byli holiči, kteří se jednorázově vyhoupli mezi povolání, která měla více jak deset studujících.⁷⁶⁴

Velmi zvláštní byl tento ročník, co se týče sociálního složení. Zatímco potomků maloburžoazie a dětí ze zemědělských rodin přibýlo jen nepatrně, v procentuálních podílech jich dokonce ubylo, (29%, 27%) dětí z dělnických rodin přibýlo výrazně. A to tak, že tvořily zdaleka nejpočetnější sociální skupinu v tomto ročníku s 42%.⁷⁶⁵ Zvýšení počtu studujících v tomto ročníku tak jde zcela na vrub této sociální skupině. Poměrně velké procento dětí ze živnostenských, řemeslnických a obchodnických rodin se ve svém profesním životě hodlalo živit stejným povoláním jako jejich otec. 18 studujících, kteří si stejné povolání jako jejich otec vybrali, znamenalo téměř jednu třetinu. Školu dokončil stejný počet studujících jako předcházejícího roku, tedy přesně polovina. Výuční list tak tohoto roku získalo 105 studujících. Velmi nadprůměrná byla kupecká škola. Tu po dvou letech opustilo 85% učňů a učnic. Ostatní třídy byly co do úspěšnosti vyrovnané od 35% do 60%.⁷⁶⁶

Vysoký počet nových studujících nastoupil na sušickou živnostenskou školu pokračovací i ve školním roce 1935 – 1936. Počet učňů a učnic jen těsně nedosáhl dvou set. Do prvního ročníku nastoupilo 198 studujících.⁷⁶⁷ V těchto letech se patrně projevovalo rušení vesnických živnostenských škol pokračovacích. Když tento ročník začínal, byly v sušickém okrese a jeho okolí zrušené již čtyři živnostenské pokračovací školy: v Petrovicích, Rábí, Žihobcích a Kolinci.⁷⁶⁸ Přestože počet studujících byl oproti předchozímu roku nižší pouze o čtrnáct učňů a učnic, počet tříd poklesl na osm. Tyto třídy pak byly mnohem početnější. Za touto redukcí patrně stojí snaha ušetřit. Provoz školy nebyl zadarmo a redukce počtu tříd znamenala pokles odučených hodin a tím i méně nákladů na platy učitelů. Například v roce 1916 – 1917

---

⁷⁶³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1934 – 1935.

⁷⁶⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1934 – 1935.

⁷⁶⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1934 – 1935.

⁷⁶⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1935 – 1936.

⁷⁶⁷ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1935 – 1936.

⁷⁶⁸ Viz kapitola: *Vývoj středního školství na Sušicku.*

dostával učitel za jednu odučenou hodinu na pokračovací škole 12 korun rakouských.⁷⁶⁹ Dívek nastoupilo do tohoto ročníku 45, toto číslo odpovídá necelým 23%,⁷⁷⁰ tedy přibližně stejně jako předcházejícího roku. Německých učňů nastoupilo 13,⁷⁷¹ to sice znamená jistý pokles, nicméně vzhledem k politickým okolnostem, kdy na podzim roku 1935 vyhrála SdP volby do poslanecké sněmovny a nacionální pnutí se začalo stupňovat, nejedná se o zcela marginální počet.

Nejvíce studujících, respektive učnic, měl i v tomto roce obor dámská krejčová. Mezi chlapci mělo nejvíce zastoupení strojní zámečnictví. Nadprůměrně početnými řemesly bylo též truhlářství, kovářství a pekařství. Přes deset učňů se přehouplo též pánské krejčovství a zednictví. U tohoto oboru se jednalo o významný propad, protože v předcházejících deseti letech patřil mezi učni k těm nejoblíbenějším.⁷⁷² Co se socioprofesionálního složení ročníku týče, na post nejpočetnější skupiny se opět vrátili potomci maloburžoazie. Jejich převaha byla ale velmi malá. Ze všech přijatých studujících jim patřilo pouze 37%. Poměrně silný podíl zůstal v tomto ročníku potomkům dělnictva, kteří tvořili přesně jednu třetinu učňů a učnic. Nejméně bylo studujících z rodin rolnických, chalupnických a domkařských. Na tuto sociální skupinu připadalo 27%. Prakticky stejný počet studujících jako předcházejícího roku si vybralo stejné povolání jako jejich otec. Jednalo se o 25 případů. Procentuálně vyjádřeno se jedná o 34%.⁷⁷³ Snad i díky opětovnému zkrácení školní docházky zůstala i v tomto ročníku vysoká úspěšnost studujících. Školu po předepsaných dvou nebo dvou a půl letech dokončilo 98 učňů a učnic. Tento počet odpovídá 49%.⁷⁷⁴ Nad celoročnickovým průměrem se pohybovaly kupecká škola, oděvní třída a truhlářská třída. Z těchto oborů školu dokončilo tři čtvrtiny učňů a učnic. Naopak hluboko pod průměrem byly obě kovodělné třídy, ze kterých výučního listu dosáhl pouze každý čtvrtý.⁷⁷⁵

Opět mírný pokles studujících byl zaznamenán ve školním roce 1936 – 1937. Do prvního ročníku tohoto roku bylo přijato 185 studujících.⁷⁷⁶ Rozdělení byli do osmi tříd, přičemž pouze třídy pro kovodělné živnosti byly otevřeny dvě. Nejpočetnější třídou byla třída oděvní.

---

⁷⁶⁹ SOA Plzeň, fond OŽK Plzeň, Jednotlivé pokračovací a odborné školy a kurzy financované komorou, sign. III., karton 60, složka Rábí – Staňkov 1910 – 1920, Živnostenská škola pokračovací Rábí, Soupis učitelstva ve školním roce 1916 – 1917.

⁷⁷⁰ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1935 – 1936.

⁷⁷¹ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1935 – 1936.

⁷⁷² SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1935 – 1936.

⁷⁷³ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1935 – 1936.

⁷⁷⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1936 – 1937.

⁷⁷⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1936 – 1937

⁷⁷⁶ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1936 – 1937

V ní bylo 42 učňů a učnic. Téměř jednu čtvrtinu studujících tvořily dívky.⁷⁷⁷ Do školy jich nastoupilo 45. Nejvíce se jich opět věnovalo dámskému krejčovství, což z tohoto oboru činilo nejpočetněji zastoupené řemeslo. Do prvního ročníku nastoupilo též sedmnáct studujících německé národnosti. Mezi nimi byla jedna kuchařka, jinak se opět jednalo pouze o chlapce. Někteří z nich pocházeli ze širšího okolí, což znamená, že čeština pro ně byla i nadále hodnotou, kterou stálo za to umět. Mezi chlapci dominovaly v tomto roce technické živnosti. Nejvíce učňů mělo strojní zámečnictví. Druhým nejpočetnějším oborem pak bylo kovářství. Zedníků v tomto roce nastoupilo opět pouze deset. Zednictví, které ve dvacátých a třicátých letech patřilo mezi nejpočetnější obory, v polovině třicátých let začalo propadat mezi průměr. Co se týče socioprofesionálního původu studujících tohoto ročníku, byl poměrně vyrovnaný. Potomků dělníků bylo v tomto ročníku celkem 30%, ze zemědělského prostředí pocházelo 28% a 37% studujících pocházelo z rodin maloburžoazie. Z této sociální skupiny tak sice pocházel největší podíl studujících, nicméně byl relativně malý. Oproti předcházejícím letům se též snížil počet učňů a učnic, kteří se věnovali stejnému povolání jako jejich otcové. V tomto ročníku tomu tak bylo v 11 případech.⁷⁷⁸ Školu dokončilo v absolutních i relativních hodnotách více učňů a učnic než v předcházejícím roce. 104 chlapců a dívek znamenalo 56%.⁷⁷⁹ Vedle tradiční kupecké školy procentuálně největší podíl studujících dokončil školu ze tříd truhlářské a stavební. Z těchto tříd školu zvládli tři studující ze čtyř. Podobně na tom byla i jedna z kovodělných tříd, což je poměrně zajímavé vzhledem k tomu, že druhá kovodělná patřila, co se absolventů týče, mezi nejhorší v ročníku s pouhou třetinou absolventů.⁷⁸⁰

Ve školním roce 1937 – 1938 došlo k formálnímu zániku kupecké pokračovací školy, ze které se stalo běžné oddělení (třída) živnostenské školy. Na celkový počet studujících to nemělo velký vliv, protože do statistik byli tito studující počítáni již od počátku třicátých let. Opět došlo k mírnému poklesu studujících. Do živnostenské školy v Sušici nastoupilo 174 nových učňů a učnic.⁷⁸¹ Pokles ale nebyl tak dramatický, aby muselo dojít k úpravě v počtu tříd. Stejně jako předcházejícího roku jich bylo otevřeno osm. Počet studujících v jednotlivých třídách byl ale velmi nevyrovnaný a pohyboval se od deseti (dřevodělná řemesla) až po čtyřicet, tolik jich bylo v oděvní třídě. V tomto roce došlo opět ke změně studijního cyklu. Obory, které byly do tohoto roku pětisemestrální, byly zpětně prodlouženy na tři roky. Týkalo

---

⁷⁷⁷ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1936 – 1937

⁷⁷⁸ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1936 – 1937.

⁷⁷⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1937 – 1938.

⁷⁸⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1937 – 1938.

⁷⁸¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1937 – 1938.

se to tříd kovodělných, truhlářské a oděvní. Všechny ostatní zůstávaly v dvouletém cyklu. Počet dívek byl podobný jako v předchozím roce. 42 učnic znamenalo čtvrtinu ze všech přijatých.⁷⁸² Jen mírně poklesl počet učňů německé národnosti. Do školy jich nastoupilo 14.⁷⁸³ A opět pocházeli i z oblastí sušického politického okresu, ze kterých bylo rozhodně blíže do živnostenské školy v Kašperských Horách. Nejvíce učňů v tomto roce nastoupilo do oboru strojního zámečnictví. Počet učňů tohoto oboru se oproti předcházejícímu roku téměř zdvojnásobil. 30 učňů tohoto oboru tvořilo 17% všech přijatých studujících. Jediným oborem, který se mu mohl početně rovnat, byl obor dámského krejčovství, do něho nastoupilo 28 dívek. Hranici deseti učňů překročily navíc pouze zednictví a pánské krejčovství. A to i přes to, že celkem se učni a učnice učili pouze 21 řemeslům.⁷⁸⁴

Socioprofesní složení ročníku bylo tradičnější než v předcházejících letech, s větším podílem dětí z maloburžoazních rodin. Ty tvořily v tomto ročníku 48%. Přesně čtvrtina studujících pocházela z rodin rolníků, chalupníků a domkařů. Nejmenší podíl tentokrát připadl na potomky dělníků. K těm patřila pouze jedna pětina studujících. Povolání po otci zdědilo dvacet učňů a učnic. Velkou měrou k tomu přispěly děti různých obchodníků, které se učily v kupecké třídě.⁷⁸⁵ Prodloužení studia kupodivu nemělo negativní dopad na úspěšnost studujících. Školu dokončilo 126 z nich. To odpovídá nebývale vysokému podílu 72% z těch, kteří ve školním roce 1937 – 1938 nastupovali do prvních tříd. Navíc v procentuální úspěšnosti nebyly velké rozdíly mezi dvou a tříletými obory. V jednotlivých třídách se podíl absolventů pohyboval od 50% do 90%, přičemž 80% dosáhla například jak tříletá kovodělná, tak dvouletá kupecká třída.

Živnostenská škola v Sušici nesdílela tragický osud Československa v kritickém roce 1938. Přestože se v podzimních měsících odehrála mnichovská krize, která se ve svých důsledcích přímo Sušicka dotýkala, do školních lavic živnostenské školy pokračovací v Sušici zasedl třetí nejpočetnější ročník v historii školy, a to 192 učňů a učnic.⁷⁸⁶ I přes vyhrocenou politickou a nakonec i bezpečnostní situaci v regionu, do školy nastoupili čtyři učni německé národnosti. Jejich pobyt na této škole ale netrval příliš dlouho. 7. 10. museli ze školy odejít,

---

⁷⁸² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1937 – 1938.

⁷⁸³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1937 – 1938.

⁷⁸⁴ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1937 – 1938.

⁷⁸⁵ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1937 – 1938.

⁷⁸⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1938 – 1939.

aby denně nepřekračovali státní hranici. Dívek zahájilo tento ročník přesně padesát. Opět to znamenalo čtvrtinu ze všech přijatých studujících.⁷⁸⁷

Tříd bylo v tomto ročníku otevřeno devět. Přibyla třída označená jako I. H, ve které byli osamostatnění holiči a kadeřnice. Obory s největším počtem studujících si v tomto roce prohodily pozici. Nejpočetnějším byl obor dámská krejčová a druhým pak strojní zámečnictví. Deset a více studujících měly ještě zednictví, pánské krejčovství a autoopraváři. Počet učňů tohoto oboru se v průběhu třicátých let zvyšoval a to úměrně tomu, jak rostl počet automobilů v regionu. Největší podíl studujících pocházel jako v drtivé většině předcházejících ročníků z rodin maloburžoazie. Těmto dětem patřil 41% podíl ze všech učňů a učnic. Druhý největší podíl (27%) studujících pocházel z dělnických rodin a 24% studujících mělo rodiče v primárním ekonomickém sektoru. Ve 22 případech se studující věnovali stejnému povolání, které živilo jejich rodiče.⁷⁸⁸ V porovnání s předcházejícími lety se zdá, že v závěru první republiky bylo potomstvo řemeslníků, živnostníků a obchodníků ve volbě budoucího povolání konzervativnější než v dobách Rakouska – Uherska a prvních deseti let trvání Československa. Vyplývá to z toho, že ve třicátých letech studující častěji než dříve volili stejné povolání, jakému se věnoval jejich otec. I přes všechny politické zvraty a turbulence na přelomu třicátých a čtyřicátých let zůstala úspěšnost studujících živnostenské školy pokračovací v Sušici na vysoké úrovni. Studující, kteří zahajovali svou středoškolskou docházku na podzim 1938, k učňovským zkouškám nastupovali ve školních letech 1939 – 1940 a 1940 – 1941. Závěrečné zkoušky zdárně složilo 57% učňů a učnic. V absolutních hodnotách jich bylo 109.⁷⁸⁹ Třídou s nejmenší procentuální úspěšností (38%) byla oděvní třída. Již předcházejícího roku patřila mezi podprůměrné třídy, což je zajímavý posun vzhledem k tomu, že v průběhu třicátých let naopak patřil tento obor mezi ty s nejvyšším počtem absolventů. U všech ostatních tříd překračoval podíl absolventů padesát procent.

Ročník 1939 – 1940 byl zahajován již po vytvoření Protektorátu Čechy a Morava. Změny nastaly i na sušické živnostenské škole pokračovací. Plně korelovaly se snahou Německa o vybudování a podporu válečného průmyslu. Pro válečný průmysl bylo potřeba velké množství kvalifikované pracovní síly a tu bylo možné získat právě školením dostatečného množství dorostu na vhodných typech škol. Živnostenské školství se tak mělo stát rezervoárem kvalifikované pracovní síly. Vývoj na živnostenské škole v Sušici tyto snahy potvrzuje. Druhým důvodem zvyšování počtu studujících na živnostenské škole pokračovací v Sušici

⁷⁸⁷ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1938 – 1939.

⁷⁸⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1938 – 1939.

⁷⁸⁹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1939 – 1940, Třídní výkaz 1940 – 1941.

byla druhá vlna zavírání venkovských živnostenských škol. Do tohoto roku byly zrušeny školy ve Velharticích, Strašíně, Staších a Horažďovicích.

Počet studujících, kteří byli do této školy přijati, byl v dosavadní historii školy naprosto bezprecedentní. Do prvního ročníku školy totiž nastoupilo 403 studujících.⁷⁹⁰ Z tohoto důvodu opět došlo k reorganizaci jednotlivých tříd. Ty byly od tohoto roku ještě více specializované, respektive většina z nich obsahovala pouze učně a učnice jediného oboru nebo řemesla. Vzhledem k velkému počtu studujících se jednalo o logický krok. Hned pět tříd bylo určeno pro technické obory. I. A pro automechaniky, I. B pro kováře, I. C pro klempíře a třídy I. D.a. a I. D.b. pro strojní zámečníky. Dvě třídy I. E byly určeny pro dřevodělné živnosti. Takže v těchto třídách byli učni truhlářství, kolářství a tesařství. Následovaly čtyři třídy I. F pro stavební živnosti. Tři z nich byly pro zedníky a jedna pro kameníky. Třída I. G byla vedena jako třída pro živnosti všeobecné. Nejvíce zde bylo učňů lakýrnictví, sedlářství a zahradnictví. Ve třídě I. H se učili holiči a kadeřnice. I. K třída byla určena pro pánské krejčí a hned tři paralelní třídy I. L byly naplněné dámskými krejčovými a několika modistkami. Obuvníci byli soustředěni ve třídě I. M. Třída schovaná pod označením I. N byla někdejší kupecká škola pokračující určená pro budoucí obchodníky. Ve třídě I. O byli kuchaři a kuchařky. Výčet oborů uzavírají tři třídy pro potravinářské živnosti. Dvě z nich pro pekaře a jedna pro řezníky a uzenáře.⁷⁹¹

Přestože tři třídy byly dívkami zaplněny zcela a v několika jiných nebyl rovněž jejich počet zcela zanedbatelný, jejich procentuální podíl byl nižší než v předcházejících letech. Činil 18%. V absolutních hodnotách bylo do prvního ročníku přijato 75 dívek.⁷⁹² Studující německé národnosti mezi učni a učnicemi prvního ročníku zcela chyběli. Rozdělení regionu na Třetí říši a Protektorát tak bylo v prvním roce neprodyšné. Nejpočetnějším oborem zůstávalo i nadále dámské krejčovství a to prostě proto, že dívky příliš jiných možností obživy neměly. Mezi chlapci bylo nejvíce strojních zámečníků, jejich počet se od minulého ročníku zdvojnásobil a sami tvořili téměř jednu osminu všech učňů. Technické obory dohromady měly (bez dvou) sto učňů. Zda tito opravdu skončili ve zbrojním průmyslu, není bohužel jak ověřit, ale je to pravděpodobné. Po několika letech se mezi nejpočetněji zastoupená řemesla vrátilo též zednictví a relativně hodně učňů měly též potravinářské obory. Socioprofesionální složení ročníku proporcionálně v podstatě odpovídá těm předcházejícím. Největší podíl 37% připadal na studující pocházející z maloburžoazních rodin. Na druhém místě se umístili

⁷⁹⁰ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1939 – 1940.

⁷⁹¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1939 – 1940.

⁷⁹² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1939 – 1940.

potomci zemědělců, kteří tvořili 27%. Synové a dcery dělníků tvořili necelou čtvrtinu. Za povšimnutí stojí fakt, že poměrně vysoký podíl 10% studujících pocházel ze socioprofesionálních skupin, které nebyly pro živnostenskou školu typické. Tedy ze skupin s vyšším kulturním kapitálem. Zdědit povolání svého otce se rozhodlo 39 studujících. To je téměř čtvrtina studujících, kteří pocházeli z maloburžoazních rodin, a nikterak nevybočuje z průměru posledních let.⁷⁹³

I přes masivní nárůst studujících nedošlo k žádnému dramatickému poklesu úspěšnosti, jak by se dalo předpokládat. Naopak, procentuální podíl absolventů byl oproti předcházejícímu ročníku ještě o několik procentuálních bodů vyšší. Učňovského vysvědčení na odchodnou dosáhlo 61% učňů a učnic, kteří do živnostenské školy v ročníku na přelomu třicátých a čtyřicátých let nastoupili. Tento procentuální podíl odpovídá 245 učňům a učnicím. Třídou s výrazně nejhorším procentuálním podílem absolventů byla třída pro živnosti umělecké. Z této třídy se k závěrečným zkouškám dostal pouze každý čtvrtý učeň (26%). U většiny tříd byl podíl úspěšných studujících poměrně vyrovnaný a pohyboval se od 50% do 70%.⁷⁹⁴

Ročník 1939 – 1940 byl co do počtu studujících výjimečný. Čtyři stovky učňů a učnic v následujících letech do živnostenské školy v Sušici nenastoupilo. Přesto počet nově příchozích studujících zůstal vysoko nad předválečnými hodnotami. Ročník 1940 – 1941 zahájilo minimálně 296 studujících prvních tříd.⁷⁹⁵ Nicméně je možné, že jich bylo o něco více a to proto, že se v ročníku nenachází žádní učni řeznického řemesla, přičemž je nepravděpodobné, že by řeznická třída nebyla v tomto roce otevřena. Řeznictví patřilo mezi obory, o které byl na živnostenské škole pokračovací v Sušici tradičně velký zájem. Pravděpodobnější je, že se studentské výkazy řeznické třídy nedochovaly. Respektive po jejich uzavření nebyly z nějakého opomenutí připojeny do společné knihy, do které byly již uzavřené výkazy všity a archivovány. Studující byli podle dochovaných třídních výkazů rozděleni do 19 tříd. Struktura tříd byla obdobná jako předcházejícího roku. Navíc byly otevřeny dvě technické třídy. Jedna byla určena pro elektrotechniky a druhá pak pro elektromechaniky. Všechny technické obory měly dohromady 99 učňů, což činí 36% z ročníku. Ve třech stavebních třídách se učilo 52 studujících. Obdobně učňů a učnic bylo i v oděvních třídách. Ty byly rovněž tři. Jedna chlapecká pro pánské krejčí a dvě dívčí pro

---

⁷⁹³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1939 – 1940.

⁷⁹⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1940 – 1941.

⁷⁹⁵ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1940 – 1941.

dámské krejčově. V těchto třídách bylo v učení přesně 40 dívek, dalších šest jich pak bylo ve třídách pro kadeřníky a vlásenkáře.⁷⁹⁶

Sociální skupiny, ze kterých studující pocházeli, byly v tomto ročníku velmi vyrovnané. Rozdíl mezi dělníky, maloburžoazií a zemědělskými potomky byl v jednotkách procent, přičemž ze všech skupin pocházelo okolo třiceti procent (29%, 32%, 30%).⁷⁹⁷ Více než třetina studujících, kteří pocházeli z rodin živnostníků, řemeslníků a obchodníků, volila stejné povolání jako jejich otci.⁷⁹⁸ Kromě zednictví se v tomto ročníku velmi silně projevilo dědění hospodských zařízení. V živnosti svých rodičů totiž chtěla pokračovat více jak polovina studujících třídy pro živnosti kuchařské a pohostinské. Desetina studujících pocházela z jiných socioprofesionálních skupin. A to hlavně z rodin státních zaměstnanců. Jednalo se především o nižší kádry zaměstnanců státních drah a pošty. Přestože v absolutních hodnotách se jedná o nezanedbatelné počty studujících, jen v tomto ročníku bylo z rodin úřednictva a státních zaměstnanců 28 studujících, podílově tato hodnota příliš nevybočuje z předválečných standardů. To je poměrně zajímavé, protože reálné gymnázium v Sušici bylo v postupně likvidaci a nové studenty nepřijímalo. Znamená to jediné, živnostenská škola pro studující z těchto rodin příliš lákavou náhradou za gymnázium nebyla a to i přesto, že studující žádnou jinou plnohodnotnou alternativu v blízkém regionu neměli.

Co se týče dokončení studia, jednalo se zdaleka o nejúspěšnější ročník v dosavadní historii sušické živnostenské školy. Za dva nebo tři roky, podle oboru, složilo závěrečné zkoušky z tohoto ročníku 76% studujících, což odpovídá 225 studujícím.⁷⁹⁹ V absolutních hodnotách je to jen nepatrně méně než u předcházejícího ročníku a to ročník, který do živnostenské školy v Sušici nastupoval ve školním roce 1940 – 1941, byl oproti tomu předcházejícímu téměř poloviční. Takováto procentuální úspěšnost odpovídá spíše menším venkovským živnostenským školám a pro sušický vzdělávací ústav stejného typu je opravdu netypická. Trend postupného růstu procentuální úspěšnosti na konci třicátých a na počátku čtyřicátých let je na první pohled patrný. Procentuální podíl studujících v jednotlivých oborech byl relativně vyrovnaný. U všech tříd dokončila studium více než polovina učňů a učnic, kteří nastoupili do první třídy, nejúspěšnější třídy měly i 85% absolventů.⁸⁰⁰

⁷⁹⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1940 – 1941.

⁷⁹⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1940 – 1941.

⁷⁹⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1940 – 1941.

⁷⁹⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1941 – 1942, Třídní výkaz 1942 – 1943.

⁸⁰⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1941 – 1942, Třídní výkaz 1942 – 1943.

Roku 1941 – 1942 nastoupilo do živnostenské školy v Sušici 340 studujících.⁸⁰¹ Učni a učnice byli rozděleni do 21 tříd.⁸⁰² Oproti předcházejícím letům poklesl počet studujících v technických oborech. Ve dvou třídách strojně zámečnických a dvou kovodělných se učilo 63 učňů. O dva učně více (65) měly čtyři stavební třídy. Poněkud méně studujících bylo ve čtyřech potravinářských třídách, kde se na budoucí výkon povolání připravovalo 52 učňů a učnic. Oděvní třídy byly otevřeny tři. Jedna pro pánské krejčí a dvě pro dámské krejčové. V těchto třídách se vzdělávalo 54 studujících. Dřevodělné třídy byly otevřeny jen dvě se 37 učni. Zbývající třídy byly bez paralelek. Byla to třída pro různé živnosti umělecké, třída pro holiče a kadeřnice, obuvnická třída a třída obchodní. Kromě dvou kompletně dívčích tříd pro dámské krejčové tvořily dívky ještě většinu v jedné z potravinářských tříd, která byla určena pro hostinské, kuchařky a číšnice a třetinu tvořily též v obchodní třídě. Celkem jich do prvního ročníku nastoupilo 62. Celkově tedy dívky zaujímaly 18% podíl.⁸⁰³

Nejvíce studujících pocházelo z rodin řemeslníků, živnostníků a obchodníků. Jejich podíl odpovídal přesně 40%. Potomků rodin z primárního ekonomického sektoru patřila druhá příčka s 29%. Učňové a učnice z dělnických rodin tvořili 22%. Zbytek, tedy 9%, připadal na ostatní sociální skupiny.⁸⁰⁴ Relativně vysoké procento studujících si v tomto roce zvolilo stejné povolání, jakému se věnoval jejich otec. Bylo to 42 učňů a učnic, což je téměř třetina studujících pocházejících z maloburžoazních rodin.⁸⁰⁵ Kromě zednictví a mlynářství se velmi často dědilo pohostinství. Absolventského vysvědčení se dočkalo 205 studujících, (60%).⁸⁰⁶ Nad tímto průměrem se pohybovaly obě dívčí třídy se 72, respektive 85% úspěšnosti. Na chvostu naopak skončily obě dřevodělné třídy, které měly úspěšnost pouze 21% a 27%.⁸⁰⁷

Ročník 1942 – 1943 zahájilo opět o něco více studujících než v předcházejícím roce. Do živnostenské školy v Sušici jich nastoupilo 367.⁸⁰⁸ Rozdělení byli do dvaceti tříd, přičemž početní rozdíly v jednotlivých třídách byly poměrně markantní. Od pár jedinců ve třídě pro elektrotechniku až po desítky studujících v oděvních třídách. Technické obory v tomto ročníku otevřely celkem šest tříd, ve kterých bylo dohromady 109 učňů. Krejčovské třídy byly sice jen tři, nicméně v nich bylo 72 učňů a učnic. Rovněž tři byly třídy pro profese

---

⁸⁰¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1941 – 1942.

⁸⁰² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1941 – 1942.

⁸⁰³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1941 – 1942.

⁸⁰⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1941 – 1942.

⁸⁰⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1941 – 1942.

⁸⁰⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1942 – 1943 a Třídní výkaz 1943 – 1944.

⁸⁰⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1942 – 1943 a Třídní výkaz 1943 – 1944.

⁸⁰⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1942 – 1943.

dřevodělné s počtem 45 učňů. Oproti předcházejícím letům byly otevřeny dvě obchodní třídy. Učilo se v nich 45 učňů a učnic, což bylo na tento obor nezvykle vysoké číslo. Stavební třída byla otevřena pouze jediná. Vyučováno v ní bylo 22 zedníků. Zbylé třídy byly otevřeny pouze po jedné a počet studujících v nich nebyl příliš vysoký. Jednalo se o třídy pro živnosti umělecké, holiče a kadeřnice, třídu pekařskou, řeznickou a obuvnickou. Počet i podíl dívek byl v tomto ročníku mírně vyšší než v tom předcházejícím. Jejich počet činil 75.⁸⁰⁹ Podíl se pak vyšplhal na 20%.⁸¹⁰ Co se týče oborů, učily se dívky těm samým povoláním jako v předcházejících letech. Lišil se socioprofesionální původ studujících. Podíl studujících z maloburžoazních rodin poklesl na 36%. Oproti tomu potomci dělníků dosáhli v tomto ročníku na 29%, čímž překonali potomky zemědělských rodin. Těch do ročníku nastoupila rovná čtvrtina ze všech učňů a učnic. Deset procent opět připadalo na ostatní sociální skupiny. 33 studujících⁸¹¹ se věnovalo stejnému povolání jako jejich otec. To v podstatě odpovídá předchozím letům.

Svou školní docházku končil tento ročník na samém sklonku války, na jaře roku 1945. I přes překotný politický a vojenský vývoj tohoto období a přes všeobecnou chaotičnost posledních měsíců Třetí říše se zdá, že se tyto problémy živnostenské školy v Sušici dotýkaly jen velmi vzdáleně. Závěrečné zkoušky úspěšně složilo 211 učňů a učnic,⁸¹² což procentuálně odpovídá 57% studujících přijatých do prvního ročníku.⁸¹³ Úspěšnost většiny tříd se pohybovala v rozmezí 50 – 60 procent. Plně tedy odpovídala celkovému průměru. Výjimku tvořila pouze elektrotechnická třída a jedna ze dvou tříd dámského krejčovství. Podíl absolventů v těchto třídách přesahoval hranici 90%. Naopak nejhorší byla jedna z dřevodělných tříd, kterou dokončila pouze čtvrtina učňů.⁸¹⁴

Na podzim roku 1943 nastoupil do Učňovské školy v Sušici, jak byla po reformě tohoto vzdělávacího segmentu nově nazvána, opět rekordní počet učňů a učnic. V osmnácti třídách jich bylo 424.⁸¹⁵ V porovnání s předcházejícím ročníkem bylo tedy otevřeno o dvě třídy méně, přestože studujících bylo přijato téměř o šedesát více. Některé obory, které v předcházejících letech neoplývaly vysokým počtem studujících, byly sloučeny s třídami,

---

⁸⁰⁹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1942 – 1943.

⁸¹⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1942 – 1943.

⁸¹¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1942 – 1943.

⁸¹² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1943 – 1944, Třídní výkaz 1944 - 1945.

⁸¹³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1943 – 1944, Třídní výkaz 1944 - 1945.

⁸¹⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1943 – 1944, Třídní výkaz 1944 - 1945.

⁸¹⁵ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1943 – 1944.

kteře byly podobného zaměření. Nejpočetnější byly opět technické obory. Otevřeny byly dvě strojně zámečnické třídy, kovářská, kovodělná a nově automechanická třída. Dohromady bylo v těchto třídách 121 učňů.⁸¹⁶ Oděvní obory měly dvě třídy pro dámské krejčové, jednu pro pánské krejčí a dvě pro obuvníky. Dřevodělné třídy byly tři, přičemž dvě byly pro truhláře a jedna pro koláře. Učilo se v nich šedesát učňů. Obchodní a finanční oddělení mělo opět dvě třídy s více jak čtyřiceti uči a učnicemi. Zbývající třídy byly již pouze po jedné. Jednalo se o třídu holičskou a kadeřnickou, potravinářskou a stavební. Dívek nastoupilo do tohoto ročníku 80 (18%).⁸¹⁷ Kromě dvou kompletně dívčích tříd pro dámské krejčové tvořily dívky většinu též ve třídě pro holiče a kadeřnice a nezanedbatelné zastoupení měly též v obou obchodních třídách.

Podíl studujících z rodin maloburžoazie byl v tomto ročníku prakticky stejný jako v předcházejícím ročníku (35%). Děti z dělnických rodin nastoupilo více než v předcházejícím roce, takže jejich počet se téměř rovnal počtu dětí z rodin řemeslníků, živnostníků a obchodníků (34%). Výrazně méně (24%) studujících pocházelo ze zemědělských rodin. Zbývajících sedm procent připadá na ostatní sociální skupiny.⁸¹⁸ Většinu z těchto, pak podobně jako v předcházejících letech, tvořili nižší zaměstnanci státních drah a „terénní“ zaměstnanci pošty. Tento ročník dospěl k závěrečným zkouškám ve školním roce 1945 – 1946, tedy již v době třetí republiky, poválečné obnovy a počínajícím odsunu německého obyvatelstva. Sušického okresu se poměrně významně dotkla mechanická proměna obyvatel. Jednak bylo odsunuto německé obyvatelstvo okresu, jednak odcházeli i čeští obyvatelé osidlovat vylidněná území v pohraničí.⁸¹⁹ Snad i kvůli tomuto chaosu poklesl podíl studujících, kteří učňovskou školu v Sušici dokončili. Procentuální podíl absolventů byl 47% (201 učňů a učnic).⁸²⁰ Úspěšnost jednotlivých tříd byla velmi různorodá, pohybovala se od pouhých 21% až po 77%. Nejméně studujících dokončilo obor stavební, truhlářský, kolářský a potravinářský. Podíl absolventů těchto tříd se pohyboval v rozmezí od dvaceti do třiceti procent. Naopak strojní zámečníci a obuvníci byli nejméně úspěšnými třídami. Tyto obory dokončilo šedesát až sedmdesát procent učňů, kteří do nich v prvním ročníku nastoupili.⁸²¹

⁸¹⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1943 – 1944.

⁸¹⁷ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1943 – 1944.

⁸¹⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1943 – 1944.

⁸¹⁹ HOLÁ, Věra, *Osídlení šumavského pohraničí na Sušicku 1945 – 1948*, in: BĚLOHLÁVEK, Miroslav (ed.), *Minulostí západočeského kraje*, Plzeň 1981, str. 27.

⁸²⁰ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1945 – 1946.

⁸²¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1945 – 1946.

V posledním školním roce, který byl na sušické učňovské škole zahájen ještě v období druhé světové války, nastoupilo 355⁸²² studujících ve dvanácti třídách. Ty byly oproti předcházejícímu roku velmi početné. Ve velké míře byly zrušeny paralelky a všichni studující jednoho oboru pak byli soustředěni v jedné třídě. Přesně čtvrtinu studujících, kteří do prvního ročníku nastoupili, tvořily dívky, což bylo více než v předcházejících letech. V absolutních hodnotách jich nastoupilo 88.⁸²³ Kromě relativně hodně početné třídy dámského krejčovství, ve které bylo 40 učnic, měly dívky převahu ještě ve třídě pro holiče a kadeřnice a v jedné ze dvou tříd oboru peněžnictví a obchod. V tomto ročníku ubylo technicky zaměřených studujících. Otevřené byly pouze dvě třídy označené jako kovodělné, ve kterých byli soustředěni všichni učni technických oborů od strojních zámečníků přes automechaniky až po kováře. Učilo se v nich asi 15% ze všech přijatých studujících. Více studujících měl jak stavební a dřevodělný odbor, tak i textilní odbor. Bylo v nich 23, respektive 27% studujících. Vysoký byl též počet studujících, kteří se věnovali obchodu a finančnictví. Ve dvou třídách, které byly pro tyto studující určeny, se vzdělávalo 19% učňů a učnic prvního ročníku. Obory potravinářský a holičský byly málo početné a na každý připadal podíl zhruba 8% studujících.⁸²⁴

Socioprofesionální složení studujících ročníku 1944 – 1945 bylo velmi vyrovnané. Všechny tři hlavní sociální skupiny, ze kterých studující tohoto segmentu školství pocházeli, tedy zemědělci, dělníci a maloburžoazie, měly v tomto ročníku 30 – 33% podíl. Z ostatních socioprofesionálních skupin pocházelo pouze 6% studujících. Na tři desítky učňů a učnic se učilo stejnému povolání, jakému se věnoval jejich otec. Povolání po otci tak zdědil každý čtvrtý učeň nebo učnice, který pocházel z rodin řemeslníků, živnostníků a obchodníků. Mezi povolání s velkou mírou dědičnosti v tomto ročníku patřilo obchodnictví a kadeřnictví. Obě se dědila jak v chlapecké, tak v dívčí linii. Po svých otcích je tedy dědili jak jejich synové, tak dcery.⁸²⁵ Podíl úspěšných studujících oproti předcházejícímu roku ještě poklesl. Školu na jaře roku 1946 – 1947 dokončilo pouze 94 studujících, což je 26%.⁸²⁶ U nejúspěšnějších oborů procentuální podíl absolventů přesahoval třicet procent. Byla to třída pro holiče a kadeřníky a třída pro finančnictví a obchod. Na opačném konci byla třída pro obchod a peněžnictví, kterou

---

⁸²² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1944 – 1945.

⁸²³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1944 – 1945.

⁸²⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1944 – 1945.

⁸²⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1944 – 1945.

⁸²⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1946 – 1947.

dokončilo pouze 15% studujících, kteří byli přijati do prvního ročníku. Úplně nejhůře na tom byla třída stavební s pouhými 14%.⁸²⁷

Osvobození, obnova Československa, odsun německého obyvatelstva byla základní politická osnova roku 1945. První poválečný ročník byl zahájen na podzim tohoto roku. Do školy nastoupilo 301 studujících.⁸²⁸ Tento počet byl nejnižší od roku 1938 – 1939. Jednak došlo k znovuootevření sušického gymnázia, které nabíralo do několika postupných ročníků najednou. Jednak bezprostředně po válce poklesla preference válečného průmyslu a na restrukturalizaci ekonomiky na mírovou výrobu patrně reagovalo i pokračovací učňovské školství, což se projevilo i v poklesu zájmu o technické obory.

Otevřena byla pouze jedna třída pro strojní zámečníky a druhá pro klempíře a automechaniky. V těchto dvou třídách se učilo 55 učňů, což odpovídá pouze 18% z ročníku. 19% studujících připadalo na oděvní odbor, který sestával tradičně ze tříd pro dámské a pánské krejčí a třídy obuvníků. Pětina učňů se v budoucnu chtěla živit buďto jako absolventi stavební třídy, nebo třídy dřevodělné. Zbývající podíl (43%) se skládal ze třech nesourodých tříd, jednalo se o třídu potravinářskou, třídu pro kadeřníky a holiče a třídu pojmenovanou jako maloobchodní.⁸²⁹ Jednalo se tedy o třídy, jejichž absolventi měli pracovat v terciální sféře ekonomiky.

Dívek bylo v tomto ročníku 97,⁸³⁰ což téměř přesně odpovídá jedné třetině všech studujících. Ve srovnání s předchozími lety se jedná o velký nárůst. Jako obvykle se dívky učily hlavně na dámské krejčově a rovněž v oborech, jejichž absolventi měli pracovat ve službách, tedy jako kadeřnice nebo v maloobchodu. V maloobchodní třídě měly dívky podíl dokonce 85%.⁸³¹ Do ročníku nastoupilo též čtrnáct studujících německé národnosti. To co se na první pohled může jevit poněkud paradoxně, má to však svou hlubokou logiku. Všechny střední školy na území, které bylo v roce 1938 odstoupeno Německu a v květnu 1945 opět připojeno k Československu, potažmo sušickému politickému okresu, byly uzavřeny. Německé děti, které byly ve věku, kdy měly nastoupit do středního školství, musely do českých škol. Nikdo z těchto čtrnácti německých učňů ale školu v Sušici nedokončil. Pět z nich bylo ze školy vyloučeno pro neznalost vyučujícího jazyka a zbytek byl následně ze školy propuštěn

---

⁸²⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1946 – 1947.

⁸²⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1945 – 1946.

⁸²⁹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1945 – 1946.

⁸³⁰ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1945 – 1946.

⁸³¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1945 – 1946.

rozhodnutím Ministerstva školství a národní osvěty, které ze školství vylučovalo všechny studující německé národnosti. Jejich dalším osudem pak byl odsun.

Na ostatní studující tohoto ročníku rovněž čekala řada nepříjemností, sice ne tak zásadních jako nucené opuštění domovů, které postihlo německé studující, nicméně ve vztahu k jejich studiu rovněž velmi komplikujících. Chaotická doba třetí republiky se v úspěšnosti studia tohoto ročníku velmi projevila. Výučního listu dosáhlo pouze 106 učňů a učnic, což představuje pouze 35% studujících.⁸³² V porovnání s předcházejícími ročníky se jedná o relativně velký propad. Kromě již zmíněné ztráty 5% německých studujících byla téměř celá potravinářská třída převedena do živnostenské školy ve Strakonících.⁸³³ Další studující odcházeli s rodinami do vylidněného pohraničí nebo studium přerušili a odcházeli do průmyslové výroby, ve které živnostenský list nebyl potřeba, neboť kvůli probíhajícímu odsunu byl v průmyslu nedostatek pracovních sil.

U obou technických tříd, stavební a dřevodělné, byla délka studia zkrácena ze tří na dva roky. Studujícím byla vystavena závěrečná vysvědčení, která na zkrácení doby studia upozorňovala. I přesto byla nadprůměrná úspěšnost studia pouze u technických tříd, kde činila 55, respektive 45%. Ze stavební a dřevodělné třídy zdárně dokončilo školu pouze 25% a 33% učňů. Ostatní obory zůstaly tříleté. Z těchto oborů měly pouze dvě třídy nadprůměrnou úspěšnost. Ze třídy pro dámské krejčovské dosáhlo výučního listu 55% učnic a ze třídy pro holiče a kadeřníky 50%. U ostatních tříd pak počet absolventů jen sotva překračoval jednu pětinu z těch, kteří byli do učňovské školy v Sušici na podzim roku 1945 přijati.⁸³⁴ Socioprofesionální složení ročníku 1945 – 1946 vykazovalo oproti předcházejícím letům jistý úbytek studujících z rodin dělnictva. Těch nastoupilo do školy 75, tedy téměř přesně čtvrtina tohoto ročníku. 32% připadalo na děti ze zemědělských rodin a jako tradičně největší podíl studujících pocházel z rodin maloburžoazních, ti dosahovali téměř 40%. Na studující z ostatních tříd připadala pouhá tři procenta studujících.⁸³⁵ Pravděpodobnou příčinou bylo znovuotevření gymnázia, které navíc nabíralo do několika tříd zároveň, to lákalo studující z těchto socioprofesionálních vrstev více než učňovská škola.

Od školního roku 1946 – 1947 byla provedena dílčí úprava tohoto segmentu školství, došlo k přejmenování učňovských škol na základní odborné školy a rovněž došlo ke změně třídních výkazů. Namísto do té doby obvyklých vázaných knih se objevily volné katalogové listy, na

⁸³² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1947 – 1948.

⁸³³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1945 – 1946.

⁸³⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1947 – 1948.

⁸³⁵ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1945 – 1946.

kterých byly údaje o jednotlivých žácích. Tento systém je relativně nešťastný a do té doby bezproblémovou evidenci studujících výrazným způsobem zkomplikoval. Pro Základní odbornou školu v Sušici se dochovaly pouze katalogové listy třetích ročníků, takže studující, kteří školu absolvovali. Co se stalo s katalogovými listy těch, kteří na odbornou školu nastoupili, ale nedokončili ji, což byla pravděpodobně většina, jasné není, každopádně do SOkA Klatovy přežaty nebyly. Analýza ročníků od roku 1946 – 1947 až do konce sledovaného období je tak pouze částečná a to pouze u studujících třetích ročníků. Pro ročník, který do školy nastupoval v roce 1946 – 1947, se dochovalo 73 katalogových listů.⁸³⁶ Tyto výkazy jsou opatřeny razítky potvrzujícími dokončení jednotlivých školních let. Razítko o úspěšném dokončení celého studia má 63 katalogových listů.⁸³⁷

Pokud se tedy dochovaly katalogové listy všech studujících, což není vůbec jisté, buď se oproti předcházejícímu roku snížil počet přijatých ke studiu, nebo ještě poklesla úspěšnost studujících, případně obojí. Hlavní pochybnosti, zda jsou dochovány katalogové listy všech studujících tohoto ročníku, vyvolává velmi malý počet studijních oborů, kterým se studující učili. Z technických oborů je dochována pouze jedna třída strojních zámečnicků. Pokud by nebyla otevřena třída pro klempíře a automechaniky, je minimálně podezřelé, že by do školy nenastoupil ani jeden zájemce o stavební a truhlářskou třídu, které absolutně chybí. Z oděvních oborů jsou k dispozici jak třída pro obuvníky, tak spojená třída pro pánské a dámské krejčí. Poslední třídou, jejíž třídní listy jsou k dispozici, je třída maloobchodní. Dívek v tomto ročníku bylo 18. Procentuálně vyjádřeno to odpovídá necelé čtvrtině z katalogových listů, které se dochovaly.⁸³⁸ Přesně polovina dochovaných třídních výkazů patří učňům a učnicím, jejichž rodiče pracovali jako řemeslníci, živnostníci a obchodníci. Čtvrtina studujících byla ze zemědělského prostředí. Osm procent studujících bylo z rodin, jejichž otcové pracovali ve veřejných službách, a zbytek připadal na dělnické rodiny. Stejně povolání jako jejich otec si zvolilo pouze osm studujících. Polovinu z nich tvořili obuvníci.⁸³⁹

Pro studující, kteří nastupovali do základní odborné školy ve školním roce 1947 – 1948, se dochoval vysoký počet katalogových listů. Do třetích ročníků jich postoupilo 170 a školu následně dokončilo 160 studujících.⁸⁴⁰ V nedávné historii školy se jednalo o nevyšší počet absolventů od školního roku 1943 – 1944. Tehdy na dvě stovky absolventů připadalo přes čtyři sta studujících v prvním ročníku. Vzhledem k tomu, že v poválečných letech byl poměr

⁸³⁶ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1946 – 1947.

⁸³⁷ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1946 – 1947.

⁸³⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1946 – 1947.

⁸³⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1946 – 1947.

⁸⁴⁰ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1947 – 1948.

mezi přijatými studujícími a absolventy nižší, je možné předpokládat, že ve školním ročníku 1947 – 1948 muselo do prvních tříd zasednout rovněž okolo čtyř set studujících. Odpovídal by tomu i vyšší počet oborů, do kterých byli studující tohoto ročníku rozděleni. Zdá se, že škola opět prošla jistou restrukturalizací. Mezi obory byly tradiční třídy stavební a dřevodělná. V těchto dvou třídách se učila přesně třetina všech studujících, jejichž katalogové listy se dochovaly. K těmto třídám se řadila i specializovaná třída pro zedníky, v ní bylo pouze osm učňů. Všechny tyto tři obory byly dvouleté. Všechny následující pak byly na tři roky. Byly to strojně zámečnická a truhlářská, v těchto dvou třídách se nacházela čtvrtina učňů. Dále pak byly v ročníku rovněž obvyklé tři třídy oděvní. Pro pánské a dámské krejčí a obuvnická třída. V těchto třídách byla pro změnu necelá čtvrtina učňů a učnic. Zbývající dvě třídy byly určené pro maloobchod a obchod se smíšeným zbožím. Na ně připadlo pouze patnáct procent studujících.⁸⁴¹

Dívek bylo v tomto ročníku jen velmi málo. Přestože tvořily většinu v obou obchodních třídách a ve třídě dámského krejčovství byly samé dívky, jejich procentuální podíl mezi studujícími, kteří v roce 1947 – 1948 nastoupili, tvořil pouze 15% (25 dívek).⁸⁴² 40% studujících patřilo k rodinám, které se živily jako řemeslníci, živnostníci nebo obchodníci. Přesně třetina učňů a učnic, kteří školu končili ve školním roce 1948 – 1949 nebo 1949 – 1950, pocházela z agrárního sektoru, čtvrtina pak měla za otce dělníky. Zbývajících šest procent dětí přicházelo z ostatních socioprofesionálních skupin. Oproti předcházejícím letům si velmi vysoké procento studujících vybralo stejné povolání, jakým se živil jejich otec. Bylo tomu tak ve 24 případech. Z rodin maloburžoazie tak dědilo povolání po rodičích 35% učňů a učnic.⁸⁴³

Posledním ročníkem základní odborné školy v Sušici, ke kterému se dochovaly katalogové listy, je ročník 1948 – 1949. Studující, kteří do školy v tomto roce nastoupili, konali závěrečné zkoušky ve školním roce 1950 – 1951. Katalogové listy, které udávají stav tohoto ročníku, kdy byli studující ve třetím ročníku, zaznamenávají 285 jmen.⁸⁴⁴ Z tohoto počtu získalo závěrečné vysvědčení 228 učňů a učnic.⁸⁴⁵ To jsou čísla srovnatelná s těmi nejpočetnějšími ročníky v celé historii této sušické školy, tedy za předpokladu, že nějakým dramatickým způsobem nestoupala úspěšnost studujících.

---

⁸⁴¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1947 – 1948.

⁸⁴² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1947 – 1948.

⁸⁴³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1947 – 1948.

⁸⁴⁴ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1948 – 1951.

⁸⁴⁵ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1948 – 1951.

Proti předcházejícímu roku došlo opět k jisté úpravě oborů, které se na této škole vyučovaly. Studující byli rozděleni do 18 různých tříd, které se jedna od druhé diametrálně lišily co do počtu studujících i úspěšnosti jejich studia. Téměř čtvrtinu studujících z tohoto ročníku tvořili učni dvou tříd strojních zámečnicků. Z toho je patrné, že velmi malý počet studujících technických oborů předcházejícího ročníku byl buď pouze jednorázový, nebo velmi výrazná část učňů těchto oborů prostě školu nedokončila a jejich katalogové listy se nedochovaly. Kromě strojních zámečnicků byla z technických oborů otevřena ještě třída automechaniků, ta měla ovšem pouze osm absolventů. Ještě větší podíl studujících z tohoto ročníku se věnoval oboru truhlářství. Tento obor měl hned čtyři paralelní třídy, ve kterých se učilo 81 učňů (28%). Dále se v tomto ročníku učili studující třech tříd pro dámské krejčové a pánské krejčí (18%), dvě třídy obchodní (13%), dvě třídy pro zedníky (7%) a jedna třída sirkařská. Tato třída byla nově zřízena pro zájemce o práci v sirkařském průmyslu. Zajímavé je, že v této třídě měly drtivou převahu dívky. Kromě toho převažovaly dívky i v krejčovských třídách a ve třídách obchodních. Celkem se v tomto ročníku dochovalo 73 katalogových listů dívek. Byla jich tedy přesně čtvrtina.⁸⁴⁶

Socioprofesní složení tohoto ročníku se od těch předcházejících lišilo. Nejpočetnější sociální skupinu totiž tvořili potomci rodin, které byly zaměstnány nebo hospodařily v primárním ekonomickém sektoru. Takových učňů a učnic bylo na základní odborné škole v Sušici 108, představuje to 39% ze všech studujících tohoto ročníku. Sociální skupina řemeslníků, živnostníků a obchodníků poklesla na druhou příčku s 32% a 91 studujícími. Potomci dělníků zaujímali 25%, když jich do tohoto ročníku nastoupilo 71 a pouhých pět zbývajících procent studujících připadalo na sociální skupiny s vyšším kulturním kapitálem.⁸⁴⁷ Podobně jako předcházejícího roku si i v tomto ročníku relativně vysoké procento studujících zvolilo stejné povolání, jakému se věnoval jejich otec. Stalo se tak v 29 případech. Při porovnání s počtem maloburžoazních rodin to byla téměř třetina (32%) studujících z této sociální skupiny.

Ročník 1948 – 1951 je poslední ročník, ke kterému se dochovala alespoň část třídních výkazů. Škola v tomto složení pokračovala i v následujících letech až do roku 1952 – 1953, kdy byla v rámci velké školské reformy přeměněna na Střední odbornou školu a střední odborné učiliště Sušice, která funguje dodnes. Je pravděpodobné, že katalogové listy posledních let základní odborné školy má tato nástupnická vzdělávací instituce ještě ve vlastním držení. Anebo byly prostě zničeny, například odvezeny do sběru jako starý papír.

---

⁸⁴⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1948 – 1951.

⁸⁴⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1948 – 1951.

V období těsně po založení školy pocházelo 57% studujících z města Sušice, 34% ze sušického okresu a jen 9% z jiných částí „světa.“⁸⁴⁸ Projevuje se zde rozdíl ve velikosti Kašperských Hor a Sušice, zatímco malé horské německé městečko již od samého počátku nedokázalo pokračovací školu naplnit ani z poloviny samo, téměř sedmitisícová Sušice mohla přeci jenom nabídnout větší rezervoár studujících. Ve srovnatelném období 1893 – 97 pocházelo z Kašperských Hor šestkrát méně učňů a učnic než ze Sušice.⁸⁴⁹ A během první světové války se podíl studujících na pokračovací škole v Sušici pocházejících z vlastního města ještě zvýšil na 63%, ze zbytku okresu byla ¼ studujících a 12% pak bylo ostatních studujících.⁸⁵⁰ Úbytek studujících pocházejících z vesnic okresu jde ruku v ruce s úbytkem studujících z agrárních socioprofesionálních kategorií. Rovněž válečný nedostatek nedovoloval studujícím za školou dojíždět, a tak se jí museli vzdát.

Ve dvacátých letech, konkrétně v pětiletce 1920 – 1925, se trend původu studujících otočil. Ze Sušice samé byl 43% podíl učňů a učnic, největší podíl 46% studujících pocházel ze sušického okresu a na zbytek připadal stejný podíl jako během první světové války, 11%.⁸⁵¹ Za změnou v podílech stojí nárůst počtu studujících pocházejících z území okresu. V absolutních číslech přibýlo i sušických studujících, ale ti okresní rostli rychleji, což je zajímavé vzhledem k tomu, že na počátku dvacátých let se síť pokračovacích škol na Sušicku zahustila. Svědčí to o rychle rostoucí poptávce po středoškolském vzdělání. Při porovnání absolutních hodnot studujících, kteří nastoupili na pokračovací školu v Sušici během první světové války a v první polovině dvacátých let, je možné konstatovat, že došlo k zdvojnásobení počtu studujících.⁸⁵² Do poloviny třicátých let počet studujících na pokračovací škole v Sušici prakticky stagnoval. Rozdíl mezi lety 1920 – 1925 a 1930 – 1935 činil pouze 6%.⁸⁵³ A to i přes to, že do roku 1935 již došlo k uzavření některých vesnických

---

⁸⁴⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1893 až Třídní výkaz 1896 - 1897.

⁸⁴⁹ Z Kašperských Hor pocházelo v tomto období 55 studujících a ze Sušice 357.

Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1892 – 1893, první třída až Třídní výkaz 1896 – 1897, a SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1893 až Třídní výkaz 1896 - 1897.

⁸⁵⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1914 – 1915, I.a, I. b. až Třídní výkazy 1918 – 1919, I.a, I.b.

⁸⁵¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1920 – 1921, I.a, I.b, I.c až Třídní výkazy 1924 – 1925, I.a, I.b, I.c, I. d. I. dívčí třída.

⁸⁵² Během první světové války nastoupilo do prvních ročníků celkem 341 studujících, v první polovině dvacátých let pak 724 studujících. Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1914 – 1915, I.a, I. b. až Třídní výkazy 1918 – 1919, I.a, I.b. a Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1920 – 1921, I.a, I.b, I.c až Třídní výkazy 1924 – 1925, I.a, I.b, I.c, I. d. I. dívčí třída.

⁸⁵³ V polovině dvacátých let nastoupilo 724 studujících, za první polovinu třicátých let 777 studujících. Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkazy 1920 – 1921, I.a, I.b, I.c až Třídní

živnostenských škol, jejichž obvody připadly Sušici. Uzavírání venkovských škol se projevilo v růstu podílu okresních studujících, ti v tomto období tvořili již 55% studujících, ze Sušice jich bylo 33% a z mimookresních oblastí opět pouze 12%.⁸⁵⁴

Jak již bylo konstatováno výše v této kapitole, během druhé světové války počet studujících na živnostenské škole pokračovací v Sušici narostl masivním způsobem. Za období 1940 – 1945 došlo k opětovnému zdvojnásobení počtu studujících této školy. Velký vliv na tom měla jistě podpora tohoto segmentu školství ze strany Třetí říše, to je dobře patrné i na německých pokračovacích školách v Kašperských Horách a Hartmanicích a konstatuje to i sekundární literatura.⁸⁵⁵ Nicméně silný vliv měla též restrukturalizace pokračovacího školství na Sušicku. Na konci třicátých let došlo k druhé vlně uzavírání pokračovacích škol, z nichž největší vliv na nárůstu studujících pokračovací školy v Sušici mělo uzavření podobného vzdělávacího ústavu v Horažďovicích, které navíc nově patřily do sušického okresu. Nárůst studujících z Horažďovic a jejich okolí je ve třídních výkazech jasně patrný a odráží se i v nárůstu podílu mimookresního žactva, které zaujímalo 36% ze všech studujících. To za předpokladu, že bude brán v úvahu sušický politický okres v předválečných hranicích. Studující z okresu Sušice tvořili 55% podíl, mezi nimi je možné zaznamenat i studující z vesnic, kde v nedávné době došlo k uzavření tamních pokračovacích škol. Znovu je třeba zdůraznit, že nárůst počtu studujících nebyl způsoben jen uzavíráním menších živnostenských škol a že téze podpory protektorátního pokračovacího školství by byla chybná. Počet sušických učňů a učnic v absolutních hodnotách v tomto období opět výrazně stoupl (v porovnání s předchozím obdobím téměř o sto studujících), ale v masivním nárůstu ostatních studujících to opticky vypadá jako pokles na 20%, což je podíl, který na živnostenské pokračovací škole zaujímali sušičtí učni a učnice.⁸⁵⁶

Poslední sonda geografického původu studujících se týká ročníků nastupujících po roce 1948. Do této sondy byly započítány veškeré katalogové listy, které jsou od tohoto roku až do zániku školy k dispozici. V tomto období došlo k úplnému převrácení trendu v původu sušických učňů. 51% z nich nepocházelo ani ze Sušice, ani z jejího regionu. Tito studující pocházeli z různých částí obnoveného Československa a celá řada z nich se narodila v SSSR, Rumunsku nebo Maďarsku. Jednoznačně se zde projevuje poválečné dosídlení, ke kterému

---

výkazy 1924 – 1925, I.a, I.b, I.c, I. d. I. dívčí třída. a SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1930 – 1931 až Třídní výkaz 1934 – 1935.

⁸⁵⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1930 – 1931 až Třídní výkaz 1934 – 1935.

⁸⁵⁵ ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973, str. 60.

⁸⁵⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1940 – 1941 až Třídní výkaz 1944 – 1945.

došlo po odsunu německého obyvatelstva. 34% bylo původem ze sušického okresu a ve vlastním městě se narodilo pouze 14% učňů a učnic navštěvujících tuto školu.⁸⁵⁷

Živnostenská škola pokračovací v Sušici byla po celou dobu své existence největší školou tohoto druhu v politickém okresu Sušice. V první řadě k tomu přispěla poloha v největším městě regionu. V polovině třicátých let pak ministerstvo začalo menší pokračovací školy rušit, tato centralizace pak opět zvýšila počet studujících v Sušici. Třetím faktorem pak byla podpora tohoto typu školství v době druhé světové války, což se odráží i na skladbě oborů, kdy podstatná část studujících se věnovala technicky orientovaným profesím, jejich absolvování jim otevíralo cestu do průmyslu v pozici kvalifikovaného dělníka. Před válkou na škole dominovaly obory typické pro tento region, jako krejčí, obuvnictví, zastoupeny byly též potravinářské živnosti, jako pekař nebo řezník. V některých letech byl zvýšený počet zahradníků a opomenout nelze ani stavební obory, jako zednictví nebo tesařství, jejich pozice ale nebyla tak výrazná jako na některých jiných školách.

Úspěšnost studujících živnostenské školy pokračovací v Sušici byla nižší než na jiných školách tohoto typu v regionu. To bylo pravděpodobně způsobeno masovostí tříd, kdy učitelům pravděpodobně na jednotlivých učních tolik „nezáleželo“, jako tomu bývá u malých třídních kolektivů, navíc nota bene ve venkovském prostředí, kde se všichni znají. „Známost“ je sociální kapitál, který může do školství výrazně vstupovat. Učitel dozajista více zvažoval, zda vyhodit syna svého souseda, než učitel v anonymním městském prostředí, kdy daného jedince nikdy předtím neviděl. Na úspěšnost měly rovněž vliv změny délky studia. Pokud byla prodloužena ze dvou na tři roky, automaticky to znamenalo pokles úspěšnosti studujících. V průběhu času se úspěšnost zvyšovala, nejvyšší byla v období druhé světové války. Opět pravděpodobně projev podpory průmyslové výroby. Dívky na sušické živnostenské škole pokračovací začaly studovat až po první světové válce, což je poměrně zásadní rozdíl oproti ostatním živnostenským školám, které fungovaly před první světovou válkou. Na nich se dívky sporadicky objevovaly již před válkou a během války pak došlo k výraznému nárůstu dívek v pokračovacích školách. Naopak v Sušici začaly dívky studovat až ve dvacátých letech a i přesto, že zde byla zřízena samostatná dívčí třída, byl jejich podíl nižší než na ostatních pokračovacích školách v regionu. Podíl německých studujících na živnostenské škole pokračovací v Sušici v ojedinělých případech dosahoval 10%. Přesto, že se nejedná o příliš vysoký podíl, v absolutních hodnotách to nebyla úplně zanedbatelná čísla, podobně na tom byla i pokračovací škola v Kašperských Horách. Obě městské živnostenské

---

⁸⁵⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1948 – 1951.

pokračovací školy (Sušice, Kašperské Hory) vykazovaly větší podíl studujících opačné národnosti než tomu bylo u venkovských pokračovacích škol.

II. 3. Živnostenská škola pokračovací Stachy

Stachy se nachází v nejj jižnějším cípu někdejšího sušického politického okresu. Politický okres se vzhledem ke své jižní hranici zužoval téměř až do jediného bodu. Stachy tak byly z jedné strany sevřeny státní hranicí, z druhé strany pak hranicí okresní. Vzdálenost tohoto městečka od Sušice je vzdušnou čarou 18 kilometrů, vzdálenost po silnici přesahuje 25 kilometrů.⁸⁵⁸ Jednalo se tak zároveň o sídlo, které bylo v rámci politického okresu od centra nejvíce vzdáleno. Dalším specifikem Stach bylo jejich národnostní složení, zatímco většina obyvatel jižně od Sušice byla německé národnosti, žijící v poměrně kompaktním národnostním území, nejj jižnější cíp sušického politického okresu vytvářel českou enklávu. Ta sice z východu navazovala na kompaktní české osídlení, ale to se již nacházelo za hranicí sousedního politického okresu.

Průmyslová škola pokračovací vznikla ve Staších v roce 1901. Podobně jako v případě vlastního sídla je i v případě této školy možné naleznout celou řadu odlišností od ostatních škol stejného typu, které byly v této práci zkoumány. Do prvního ročníku, který byl zahájen na podzim 1901 – 1902, nastoupilo 32 chlapců.⁸⁵⁹ Podobně i u jiných pokračovacích škol, které vznikly ještě v období Rakouska-Uherska, v několika počátečních ročnících zcela chyběly dívky, takže to příliš překvapivé není ani v případě této školy. Hned čtyři studující uvedli do kolonky mateřská řeč: němčina.⁸⁶⁰ Vzhledem k poloze Stach by bylo možné předpokládat, že německých studujících bude více. Zajímavá je skladba řemesel, která si studující zvolili. Hned 19 z nich se chtělo stát zedníky, to je téměř 60% ze všech přijatých učňů.⁸⁶¹ V následujícím roce školu dokončilo 12 studujících, což činí více jak třetinu přijatých.⁸⁶²

Jak ukáže rozbor dalších ročníků na následujících stránkách, bylo zednické řemeslo ve Staších velmi populární. Vysvětlení proč tomu tak bylo, podává sušický profesor Viktorín

---

⁸⁵⁸ Vlastní měření na portálu: www.mapy.cz, [<https://mapy.cz/zakladni?mereni-vzdalenosti&x=13.6701599&y=49.1510720&z=11&rm=9eYjvx8D6q9etXvxTRJo;https://mapy.cz/zakladni?mereni-vzdalenosti&x=13.5362640&y=49.2217566&z=13&rm=9eYjvx8D6qJ0fL8fD0ezjJ0dxDeq03C9fb0eavS0eFofj0eavfE0ehmB0ed1fd0fLRf80fNhx40fNyge0eXgh10fPchB0gV4gZ0edZex0eQoed0f8740fcME0e-LhN0eT8X0eX3h90fZ0hL0gfMhX0fi80ew.510eXd5x0gu3hd03gLhj0ewzhq05Y0hj0eFg580beaid0eOC580dz65D0dl1>], citováno dne 28. 6. 2018.

⁸⁵⁹ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1901 – 1902.

⁸⁶⁰ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1901 – 1902.

⁸⁶¹ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1901 – 1902.

⁸⁶² Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu II. třída, 1902 – 1903.

Zeithammer ve své povídkové knize *Jed v žilách*.⁸⁶³ Jedná se sice o literární fikci, která má odrazovat od požívání alkoholu, ale sám autor tvrdí, že příběhy jsou založené na „skutečných událostech“, ale hlavně jeho popis šumavské každodennosti, tedy jakési nedějové pozadí příběhů, působí velmi věrným dojmem. A právě jeden takový popis životního stylu a manuálního cyklu místních obyvatel osvětluje vysokou koncentraci zednického řemesla na průmyslové škole ve Staších. Hlavní hrdina příběhu pocházel z Javorníku, což je vesnice nedaleko od Stach: *Skoro všichni mužští obyvatelé javorničtí odcházejí na jaře „do světa“ za výdělkem, jež z části posílají domů z daleké ciziny, a na zimu se vracejí domů. Práce hospodářské opatřují za nepřítomnosti jejich ženy a dědečkové, jimž pomáhají vydatně i nevydatně děti, sotva trochu povyroستou. Na severním konci této dědiny bydlil v chalupě slušně výstavné „světák“ Šrámek, jež po dlouhá léta jako jiní přes půl roku zedničil v cizině i přinášel odtud co rok rodině slušný výdělek.*⁸⁶⁴ Potvrzuje to i přípis, který školní výbor adresoval na Obchodní a živnostenskou komoru v Plzni, ve věci zvýšení subvencí: *Jest zdejší kraj vysoko položený horský terein, beze všeho průmyslu. Obyvatelstvo jest úplně chudé a v nuzném domově nenalézá obživy. Zaměstnává se hlavně zednictvím, vyhledávajíc si práci v dobách letních, ve všech státech evropských.*⁸⁶⁵ Muži ze Stašska tedy ve velkém odcházeli do vnitrozemí, převážně do velkých měst, i za hranice říše, podle jiného přípisu pracovali dokonce až na Kavkaze a Uralu⁸⁶⁶ a zde se živili sezónní námezdnou prací. Zednické řemeslo, jež dodnes patří mezi sezónní práce, které v zimě „stojí“, bylo pro stašské muže v tomto ohledu výhodné a snad i lépe placené než ostatní podobná zaměstnání. Pokračovací škola pak dávala stašským mužům získat oficiální „výuční list“, který pro ně „ve světě“ mohl znamenat konkurenční výhodu a lépe placené zaměstnání.

V dalších letech zájem o průmyslovou školu ve Staších klesal. Ve školním roce 1902-1903 nastoupilo 27 učňů,⁸⁶⁷ nejednalo se tedy o nijak závažný úbytek, ale hned následujícího roku bylo do první třídy zapsáno pouhých 12 studujících,⁸⁶⁸ což je na hraně udržitelnosti školy.

---

⁸⁶³ ZEITHAMMER, Viktorin, *Jed v žilách, povídky z ovzduší alkoholismu v horách šumavských*, Praha 1922.

⁸⁶⁴ ZEITHAMMER, Viktorin, *Jed v žilách, povídky z ovzduší alkoholismu v horách šumavských*, Praha 1922, str. 13 – 14.

⁸⁶⁵ SOA Plzeň, fond OŽK Plzeň, Jednotlivé pokračovací a odborné školy a kurzy financované komorou, sign. III., karton 60, složka Rábí – Staňkov 1910 – 1920, Průmyslová škola pokračovací Stachy, Přípis školního výboru Slavné obchodní a živnostenské komoře v Plzni, ze dne 1. 6. 1910.

⁸⁶⁶ SOA Plzeň, fond OŽK Plzeň, Jednotlivé pokračovací a odborné školy a kurzy financované komorou, sign. III., karton 60, složka Rábí – Staňkov 1910 – 1920, Průmyslová škola pokračovací Stachy, Přípis školního výboru Slavné obchodní a živnostenské komoře v Plzni, ze dne 2. 1. 1914.

⁸⁶⁷ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1902 – 1903.

⁸⁶⁸ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, + II. třída, 1903 – 1904.

Z řemesel dominovali opět zedníci, v ročníku 1902-1903 jich bylo více jak polovina⁸⁶⁹ a u ročníku 1903 – 1904 se pouze dva studující věnovali jinému řemeslu než zednictví.⁸⁷⁰ Do těchto dvou ročníků nastoupili opět pouze chlapci, všichni se hlásili k českému jazyku. První z těchto dvou ročníků dokončila přesně třetina studujících⁸⁷¹ a ke druhému, tedy ročníku 1903-1904, záznam o absolventech chybí.

V dalších letech se počet studujících v jednotlivých ročnících poněkud zvýšil, nicméně i tak osciloval kolem dvacítky. Školní rok 1904 – 1905 zahájilo přesně 20 studujících.⁸⁷² Všichni byli muži českého původu. Nicméně tento a následující ročníky jsou velice zajímavé tím, že běžně uvádějí i povolání otce, což pro tento typ školy bylo typické až od školního roku 1926-1927. Jediný podobný případ, kdy bylo povolání otce uvedeno, byla živnostenská škola pokračovací v Rábí, kde byl tento údaj zaznamenáván jen několik roků v období první světové války a těsně po ní.⁸⁷³ Průmyslová škola pokračovací ve Staších byla unikátní tím, že zde byl tento údaj v třídních výkazech zaznamenáván souvisle po více jak deset let od školního roku 1904 – 1905 až do první světové války, během které tento údaj přestal být sledován důsledně. Jedná se tak o jedinou pokračovací školu, kde lze zjistit socioprofesionální složení studujících ještě v období monarchie. Z ročníku 1904-1905 byli tři čtvrtiny studujících z rodin, jejichž otcové se věnovali živnosti nebo řemeslu, pocházeli tedy ze sociální skupiny maloburžoazie. Velmi pozoruhodná je na pokračovací škole ve Staších rovněž instituce dědění povolání v rodině. Až na dva se všichni studující věnovali stejnému řemeslu jako jejich otec. Nejvíce se dědilo zednické řemeslo, které bylo opět dominantním oborem stašské pokračovací školy. Potomků rolníků a dělníků byla dohromady jen jedna čtvrtina.⁸⁷⁴ Ostatní sociální skupiny není třeba ani zmiňovat. To opět souvisí s charakterem oblasti okolo Stach. Horské prostřední příliš nepřálo ani zemědělství, ani průmyslu, a tak se podstatná část populace věnovala řemeslu, nebo odcházela za živobytím do velkých měst. Po dvou letech školu dokončilo 12 studujících, tedy 60%⁸⁷⁵, což je jev typický pro málo početné ročníky,

---

⁸⁶⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1902 – 1903.

⁸⁷⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, + II. třída, 1903 – 1904.

⁸⁷¹ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, + II. třída, 1903 – 1904.

⁸⁷² SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, + II. třída, 1904 – 1905.

⁸⁷³ Viz kapitola: *Živnostenská škola pokračovací Rábí*.

⁸⁷⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, + II. třída, 1904 – 1905.

⁸⁷⁵ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu II. třída, 1905 – 1906.

kteří zpravidla dokončoval větší procentuální podíl než u ročníků s velkým počtem studujících.

Školní rok 1905 – 1906 zahájilo 18 učňů.⁸⁷⁶ Všichni pocházeli z rodin, jejichž otcové vykonávali řemeslo, živnost, nebo se věnovali drobnému obchodu. Více jak polovina z nich vybrala pro svého syna stejné povolání, jakému se věnovali sami, a v 11 případech se jednalo o zedníky.⁸⁷⁷ Dvouletý školní cyklus dokončila přesně polovina studujících.⁸⁷⁸ Ve dvou po sobě následujících ročnících 1906–1907 a 1907–1908 nastoupil shodný počet 24 studujících.⁸⁷⁹ Jednalo se výhradně o chlapce českého původu. A v případě prvního z těchto dvou ročníků se až na jeden případ jednalo o samé zedníky, dominance tohoto řemesla byla na této škole naprosto mimořádná. Zedníky se chtěli stát i dva studující ze zemědělského prostředí a tři potomci nádeníků. V ostatních případech se jednalo o potomky živnostníků, v 60% pak o potomky zedníků. I v ročníku 1907 – 1908 byla převaha učňů stavebního povolání vysoká, zde se zedníkem toužilo stát přes 80% učňů.⁸⁸⁰ Jistou specifičností tohoto ročníku navíc bylo, že přesně třetina studujících pocházela z rolnických a chalupnických rodin, což je oproti předcházejícím letům, kde drtivou většinu studujících tvořili potomci živnostenských rodin, dost vysoké číslo. Ne každému se ale podařilo cíle dosáhnout. U ročníku 1906 – 1907 byla úspěšná „menší“ polovina⁸⁸¹ studujících, kteří byli na školu přijati, a u ročníku 1907 – 1908 zakončilo školu 9 původních učňů.⁸⁸² Ti ale získali výuční list až na jaře roku 1910, a to protože byl cyklus školy změněn na tříletý. Zavedení třetího ročníku mělo vést k z odbornění učiva, přičemž tento ročník byl primárně určen pro zedníky.⁸⁸³

---

⁸⁷⁶ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1905 – 1906.

⁸⁷⁷ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1905 – 1906.

⁸⁷⁸ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu II. třída, 1906 – 1907.

⁸⁷⁹ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1906 – 1907.

SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1907 – 1908.

⁸⁸⁰ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1906 – 1907.

SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1907 – 1908.

⁸⁸¹ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu II. třída, 1907 – 1908.

⁸⁸² SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1909 – 1910.

⁸⁸³ SOA Plzeň, fond OŽK Plzeň, Jednotlivé pokračovací a odborné školy a kursy financované komorou, sign. III., karton 60, složka Rábí – Staňkov 1910 – 1920, Průmyslová škola pokračovací Stachy, Přípis školního výboru Slavné Obchodní a živnostenské komoře v Plzni, ze dne 21. 10. 1910.

Ročník 1908-1909 byl až na jednoho studujícího stejně početný jako ty předcházející.⁸⁸⁴ Co se socioprofesionálního složení týče, čtvrtina studujících pocházela ze zemědělství a zbývající studující pak z rodin živnostenských. Jeden mlynářský učeň a jeden tesař doplňovali třídu zedníků, přičemž povolání svého otce dědilo 13 budoucích zedníků a již zmiňovaný mlynář,⁸⁸⁵ což je řemeslo, které se na ostatních školách dědilo rovněž ve zvýšené míře. Prodloužené tříleté studium se na úspěšnosti studujících výrazně podepsalo. Do třetího ročníku roku 1910-1911 sice nastoupilo 16 studujících,⁸⁸⁶ v drtivé většině se ale jednalo o propadlíky z předcházejících let, nebo fluktuanty z jiných škol. Z „kmenového“ ročníku 1908 – 1909 byli v této třídě pouze tři studující.⁸⁸⁷

Ke skokovému zvýšení počtu studujících došlo ve školním roce 1909- 1910, to nastoupilo 33 studujících⁸⁸⁸ prvního ročníku. Za nárůstem studujících stojí jednoznačně vstup dívek. Do tohoto ročníku jich nastoupilo hned 11, což je přesně třetina ze všech studujících.⁸⁸⁹ Dívky se, jako na jiných pokračovacích školách, učily v oboru dámská krejčová. Třetina studujících, a to jak chlapců, tak dívek pocházela ze zemědělských rodin, zbytek pak ze sociální skupiny maloburžoazie. Celkem 40% studujících volilo stejné zaměstnání jako jejich otcové, ve většině opět „kandidáti“ zednického řemesla, kterých ale nebyla v ročníku ani polovina, celkem logicky to bylo zapříčiněno velkým procentem dívek v ročníku.⁸⁹⁰ Dívky až na jednu neměly stejné povolání jako jejich otcové. Co se úspěšnosti týče, druhou třídu dokončilo 20 studujících, dívky byly velice úspěšné a dva roky studia ukončilo deset z nich. Do třetího ročníku postoupilo pouze pět studujících, ti jej rovněž dokončili.⁸⁹¹

Nové desetiletí zahájilo ve stašské průmyslové škole pokračovací dvacet učňů.⁸⁹² Ve třídě scházely dívky i studující německého původu. Čtvrtina učňů pocházela ze zemědělství a tři

---

⁸⁸⁴ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, + II. třída, 1908 – 1909.

⁸⁸⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, + II. třída, 1908 – 1909.

⁸⁸⁶ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1909 – 1910.

⁸⁸⁷ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1909 – 1910.

⁸⁸⁸ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1909 – 1910.

⁸⁸⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1909 – 1910.

⁸⁹⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1909 – 1910.

⁸⁹¹ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1911 – 1912.

⁸⁹² SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída + II. třída, 1910 – 1911.

čtvrtiny z maloburžoazních rodin. 75% těchto studujících si zvolilo stejné povolání, jakému se věnovali jejich otci,⁸⁹³ a naprosto stejný podíl, tedy tři čtvrtiny, tvořili mezi všemi řemesly zedníci. Tříletý cyklus školy dokončilo pouze 7 studujících.⁸⁹⁴ Projevuje se zde v podstatě přímá úměra, čím déle studium trvalo, tím více úspěšnost studujících klesala. V ročníku 1911 – 1912 opět dívky nechyběly, i když velikostí patřil ročník mezi ty méně početné. Celkem do něj bylo zapsáno 23 studujících, učnic bylo 5(22%).⁸⁹⁵ Socioprofesionální složení studujících bylo naprosto stejné jako předcházejícího roku. Všechny dívky se věnovaly oboru dámská krejčová, u chlapců stále dominovalo zednictví. Stejně povolání jako otec si zvolilo téměř 2/3 studujících⁸⁹⁶. Úspěšnost studujících byla rovněž podobná jako v předcházejícím roce, školu dokončilo 9 studujících.⁸⁹⁷ Nebyla mezi nimi žádná dívka.

Do první třídy roku 1912 – 1913 nastoupilo 27 učňů, dívky z neznámých příčin mezi studujícími opět chyběly.⁸⁹⁸ Naopak po dlouhém čase se na této škole objevil jeden studující německého původu. Podíl studujících ze zemědělského sektoru se v tomto ročníku zmenšil na pouhých 15%. Jeden studující byl dělnického původu a všichni ostatní patřili k rodinám živnostníků, řemeslníků a maloobchodníků.⁸⁹⁹ Téměř 90% studujících se připravovalo na budoucí dráhu zedníka.⁹⁰⁰ Tři čtvrtiny z nich pak kráčeli ve stopách svých otců. Nicméně nejednalo se o příliš úspěšný ročník, protože jej dokončilo pouze 5 studujících, procentuálně to neodpovídá ani jedné pětině z původních.⁹⁰¹ Pravděpodobně se na tom podepsala první světová válka, která v době zakončení studia tohoto ročníku již naplno zuřila.

Poslední předválečný ročník zahájilo 24 učňů a učnic.⁹⁰² Konkrétně se jednalo o čtyři dívky a dvacet chlapců. Rovněž se jednalo o poslední ročník, kdy byla důsledně zaznamenávána

---

⁸⁹³ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída + II. třída, 1910 – 1911.

⁸⁹⁴ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1912 – 1913.

⁸⁹⁵ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1911 – 1912.

⁸⁹⁶ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1911 – 1912.

⁸⁹⁷ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1913 – 1914.

⁸⁹⁸ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1912 – 1913.

⁸⁹⁹ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1912 – 1913.

⁹⁰⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1912 – 1913.

⁹⁰¹ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1914 – 1915.

⁹⁰² SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1913 – 1914.

povolání u otců. Opět výrazně převažovali studující pocházející z rodin maloburžoazie, bylo jich téměř 80%. Zbývající studující pocházeli ze zemědělství a jeden z dělnické rodiny.⁹⁰³ Převaha zedníků byla o něco menší než v předchozích letech, tomuto řemeslu se hodlala věnovat „jen“ polovina studujících. Všechny dívky se chtěly vyučit na švadlenu a mezi dalšími řemesly se objevili například tesaři, holič nebo krejčí. 11 studujících (58%) dědilo povolání.⁹⁰⁴ Jak si vedl tento ročník během studia, není možné zjistit, protože příslušný třídní výkaz se nedochoval.

Pro první válečný školní rok pro změnu chybí výkaz první třídy, ale do druhé třídy v následujícím školním roce 1915 - 1916 bylo zapsáno 22 studujících, z nich bylo devět dívek. (41%)⁹⁰⁵ Vyšší podíl dívek ve válečných ročnících je možné pozorovat u ostatních škol. Díky vysokému počtu dívek se obor dámská krejčová stal nejpočetněji zastoupeným oborem v tomto ročníku, odsunul i obligátní zednictví, kterému se z chlapců věnovalo pouze šest učňů.⁹⁰⁶ Povolání je uvedeno pouze u třetiny otců, přičemž jména otců jsou uvedena téměř u všech studujících. Proč u tolika jmen povolání chybí, není jasné. Jedinou potenciálně uspokojivou hypotézou by mohlo být, že povolání je uvedeno pouze u otců, kteří zatím nenarukovali, a tudíž jej stále vykonávají. Nasvědčovalo by tomu i to, že podobné je to i u dalších válečných ročníků, ale jedná se čistě o domněnku. Z dochovaných výkazů vyplývá, že doba studia byla během války snížena na dva roky. Třetí ročník de jure existoval i nadále, ale vzhledem k nízkému počtu studujících, otevírán nebyl a znovu byl obnoven až od školního roku 1919 – 1920.⁹⁰⁷

Do ročníku 1915 – 1916 nastoupil překvapivě vysoký počet studujících, celkem 33.⁹⁰⁸ Učnic bylo pouze pět (15%),⁹⁰⁹ což je výrazný úbytek oproti předchozímu roku. Povolání otce je uvedeno u 18 studujících. Pětina z nich pocházela z primárního ekonomického sektoru a zbytek z maloburžoazních rodin, což proporcionalmente odpovídá předválečným letům. Na první

---

⁹⁰³ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1913 – 1914.

⁹⁰⁴ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1913 – 1914.

⁹⁰⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu II. třída, 1915 – 1916.

⁹⁰⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu II. třída, 1915 – 1916.

⁹⁰⁷ SOA Plzeň, fond OŽK Plzeň, Jednotlivé pokračovací a odborné školy a kurzy financované komorou, sign. III., karta 60, složka Rábí – Staňkov 1910 – 1920, Průmyslová škola pokračovací Stachy, Přípis školního výboru Slavné obchodní a živnostenské komoře v Plzni, ze dne 28. 7. 1919.

⁹⁰⁸ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1915 – 1916.

⁹⁰⁹ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1915 – 1916.

místo mezi řemesly se opět vrátilo zednictví, kterému se věnovalo přes polovinu všech studujících. Z dalších vyučovaných řemesel bylo poměrně početné krejčovství, kterému se učily jak dívky, tak i několik chlapců.⁹¹⁰ Školu dokončilo 15 studujících (45%).⁹¹¹ Rozdíl oproti tříletému studiu je jasně patrný.

9 učnic a 12 učňů tvořilo první třídu ročníku 1916 – 1917.⁹¹² Dívky tedy představovaly dost podstatnou část třídy (43%).⁹¹³ Jinak jsou o této třídě pouze torzovité informace, kromě toho, že téměř u všech chybí povolání otce, u velké části studujících, hlavně u chlapců, není uvedeno ani řemeslo, kterému se chtěli vyučit, dívky se učily řemeslům krejčová/dámská krejčová. Podíl úspěšných studujících byl vyšší než předchozího roku a činil 2/3 původních studujících.⁹¹⁴ To je další specifikum této školy. Na jiných zkoumaných školách počet absolventů během první světové války spíše klesal.

Velké výkyvy v počtu přijímaných studujících pokračovaly i v dalších letech. Ve školním roce 1917 – 1918 byl do první třídy přijat v dosavadní historii školy největší počet studujících, a to 46.⁹¹⁵ Mezi nimi bylo hned 25 dívek,⁹¹⁶ což je rovněž číslo do té doby nevídané nejenom v kontextu živnostenské školy pokračovací ve Staších, ale též všech škol daného typu ve stejném časovém období. Takový počet dívek nebyl přijat na žádnou z nich. Jaká je příčina přijetí tak velkého počtu studujících a hlavně tak velkého počtu dívek se lze jen domnívat. U ostatních škol je podobný nárůst možné zaznamenávat až v prvních letech po skončení války. Až na jednu dívku, která se (po vzoru svého otce) toužila stát obchodnicí, se všechny ostatní dívky měly stát švadlenkami. Tři čtvrtiny chlapců se chtěly stát zedníky. Povolání otce bylo uvedeno u více jak poloviny studujících. Třetina z těch uvedených pocházela ze zemědělství a téměř všichni ostatní z rodin živnostníků, řemeslníků a obchodníků.⁹¹⁷ Jen třetina učňů a učnic si zvolila stejné zaměstnání jako jejich otec. I když je třeba počítat s tím, že kdyby bylo povolání uvedeno u všech, byl by podíl zděděných povolání

⁹¹⁰ SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1915 – 1916.

⁹¹¹ Vlastní výpočet z: SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu II. třída, 1916 – 1917.

⁹¹² SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1916 – 1917.

⁹¹³ Vlastní výpočet z: SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1916 – 1917.

⁹¹⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu II. třída, 1917 – 1918.

⁹¹⁵ SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1917 – 1918.

⁹¹⁶ SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1917 – 1918.

⁹¹⁷ SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1917 – 1918.

daleko vyšší. Od této třídy byl patrně v korelaci s vysokým počtem studujících opět zaveden třetí ročník. Dívky ale školu dokončovaly po druhém ročníku. Třetí ročník zakončilo pouze 8 učňů.⁹¹⁸

Poslední válečný rok se počet studujících vychýlil opět směrem dolů, ale i tak zůstal nad dlouhodobým průměrem. Do první třídy nastoupilo 34 chlapců a děvčat.⁹¹⁹ Učnic bylo v ročníku šest (18%),⁹²⁰ ukazuje se tedy, že vysoký počet dívek z předcházejícího roku byl jednorázovou anomálií. Povolání otců v tomto ročníku zaznamenávána nebyla vůbec, takže socioprofesionální složení třídy není možné zjistit. Zedníků bylo v ročníku, jako obvykle, nejvíce, nicméně dominance tohoto řemesla byla oproti dřívějším letům velmi malá, věnovalo se mu pouze něco málo přes jednu třetinu studujících chlapců.⁹²¹ Ostatní chlapci se věnovali pěti různým oborům. Výkaz třetího ročníku zaznamenává 12 jmen studujících, kteří tuto školu dokončili.⁹²²

Po válce nastal příliv velkého množství nových studujících. Tento konjunkturální proces je možné pozorovat i na jiných školách stejného typu, takže není ničím neobvyklým. Nicméně na živnostenské škole pokračovací ve Staších byl nárůst studujících v poválečném období opravdu výrazný. Dalším specifickým je, že velmi vysoký počet učňů a učnic vydržel po celá dvacátá léta až do nástupu velké hospodářské krize. Ročník, který toto období zahájil, byl 1919 – 1920, do kterého nastoupilo 54 studujících.⁹²³ Učnic nastoupilo 11 (20%),⁹²⁴ což vcelku odpovídá situaci na ostatních školách tohoto typu na počátku dvacátých let. Studující se připravovali na 14 různých řemeslných oborů. Nejpočetnějším bylo opět zednické řemeslo s 24 uční, v porovnání s předválečnými ročníky se ale nejednalo o příliš velkou převahu. Druhým nejpočetnějším oborem byla švadlena, na kterou se připravovala většina dívek, třetím nejpopulárnějším oborem se čtyřmi uční bylo tesařství. 11 zbývajících oborů vykonával buď

---

⁹¹⁸ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1919 – 1920.

⁹¹⁹ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1918 – 1919.

⁹²⁰ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1918 – 1919.

⁹²¹ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1918 – 1919.

⁹²² SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1920 – 1921.

⁹²³ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1919 – 1920.

⁹²⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1919 – 1920.

jeden, nejvíce dva učni.⁹²⁵ U dvou třetin studujících bylo uvedeno povolání otce. Socioprofesní složení uvedených rodin se velmi podobá těm předcházejícím, třetina pocházela ze zemědělství, dvě třetiny z maloburžoazie. Ze studujících, u kterých příslušné informace dohledat lze, si stejné povolání jako rodiče zvolily dvě třetiny z nich. Třetí ročník dokončilo 15 studujících (27%).⁹²⁶

Roku 1920 – 1921 počet přijatých studujících ještě stoupl na 57.⁹²⁷ Je s podivem, že takto početný ročník nebyl rozdělen na dvě paralelní třídy. Vyučování v tak obrovském počtu muselo být velmi obtížné a pravděpodobně se podepsalo též na úspěšnosti studujících. Po třech letech opustil školu stejný počet absolventů jako v předešlém roce, tedy 15 (26%).⁹²⁸ Podobné bylo též zastoupení dívek, kterých nastoupilo 13.⁹²⁹ Jedná se o poslední ročník, u kterého bylo alespoň u poloviny studujících uvedeno povolání otce. U těch zaznamenaných se počet studujících z maloburžoazie a zemědělství lišil pouze o jednoho studenta, podíly byly tedy téměř vyrovnané. Pouze osm studujících dědilo povolání po otci. Podíl zedníků se v tomto ročníku opět snížil, a to „pouze“ na 28% ze všech studujících, v absolutní hodnotě se tomuto řemeslu věnovalo 16 učňů, pouze o tři méně měly obory dámská krejčová a krejčí. Třetím nejpočetnějším oborem zůstalo další stavební řemeslo – tesaři. Celkem byli studující rozděleni do 10 různých oborů.⁹³⁰ Skokový pokles prvků nastal ve školním roce 1921 – 1922, tehdy nastoupilo 39 studujících, mezi nimi pět dívek a jeden učeň německé národnosti.⁹³¹ K velké proměně došlo v rozvrstvení řemesel, o dříve tak dominantní zednictví v tomto ročníku byl velmi podprůměrný zájem. Učilo se mu pouhých pět učňů, stejně bylo obuvníků a dámských krejčovských, nejpočetnějším oborem bylo krejčovství, kterému se

---

⁹²⁵ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1919 – 1920.

⁹²⁶ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1921 – 1922.

⁹²⁷ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1920 – 1921.

⁹²⁸ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1922 – 1923.

⁹²⁹ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1920 – 1921.

⁹³⁰ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1920 – 1921.

⁹³¹ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1921 – 1922.

věnovalo osm učňů.⁹³² Úspěšnost zůstávala na podobné úrovni jako v předchozích letech, třetí ročník dokončilo 9 studujících (23%).⁹³³

Ve školním roce 1922 – 1923 překročil počet studujících opět hranici padesáti (56).⁹³⁴ Drtivou většinu jich tvořili chlapci, dívek bylo v ročníku pouze 7 (13%).⁹³⁵ Nejpočetnějším řemeslem bylo sice po roční pauze opět zednictví, nicméně se jej učilo pouze 11 učňů, tedy asi 20%. Mezi početnější obory patřily dámská krejčová a rovněž krejčí, kolář a obchodnictví, zbytek studujících byl rozptýlen v 9 jiných oborech.⁹³⁶ Úspěšnost stagnovala na 20%, podobně jako v předchozích letech.⁹³⁷ Další velmi početný ročník byl 1923 – 1924 s 53 studujícími.⁹³⁸ Podíl učnic oproti minulému ročníku vzrostl na 10 (19%).⁹³⁹ Podíl zedníků v ročníku stoupl přesně na ¼ ze všech učňů,⁹⁴⁰ nicméně jen o tři méně bylo dámských krejčovských, a pokud by k nim byli připočtení i krejčí, kteří byli oborem s třetím největším počtem učňů, byly by tyto textilní obory nejpočetnější. Poměrně atraktivními obory byly ještě obuvnictví a tesařství, tedy další oděvní a stavební řemeslo.⁹⁴¹ Mírně se zvýšila i úspěšnost studujících, pro výuční list si po tříleté docházce došlo 14 studujících (26%).⁹⁴²

Podzim roku 1924 přivítal na živnostenské škole pokračovací ve Staších 48 nových učňů a učnic.⁹⁴³ Počet i podíl studujících dívek se zvyšoval již čtvrtý rok v řadě, v tomto roce jich nastoupilo 14 (29%).⁹⁴⁴ Vzrostl rovněž podíl zedníků, kteří v tomto ročníku tvořili 44%, další čtvrtinu představovaly dámské krejčové a na ostatních šest oborů již příliš studujících

---

⁹³² SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1921 – 1922.

⁹³³ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1923 – 1924.

⁹³⁴ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1922 – 1923.

⁹³⁵ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1922 – 1923.

⁹³⁶ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1922 – 1923.

⁹³⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1924 – 1925.

⁹³⁸ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1923 – 1924.

⁹³⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1923 – 1924.

⁹⁴⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1923 – 1924.

⁹⁴¹ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1923 – 1924.

⁹⁴² Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1925 – 1926.

⁹⁴³ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1924 – 1925.

⁹⁴⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1924 – 1925.

nezbývalo.⁹⁴⁵ Udržel se příznivý trend vzrůstající úspěšnosti studujících, z tohoto ročníku jich školu dokončilo 19(40%).⁹⁴⁶ 52 studujících⁹⁴⁷ nastoupilo do ročníku 1925 – 1926. Dívek nastoupilo pouze 10, tedy 19%.⁹⁴⁸ Zednictví se vracelo na svoje dřívější pozice, v tomto roce na tento obor nastoupilo hned 26 studujících, tedy přesně polovina ze všech učňů. Druhým a třetím řemeslem s největším počtem studujících byly oba textilní obory, dámská krejčová a krejčí, ostatní řemesla byla zastoupena pouze jednotlivci.⁹⁴⁹ Úspěšnost studujících se přehoupala přes 50%, když školu dokončilo 27 studujících.⁹⁵⁰ Jednalo se o kulminační bod. V následujících letech začal počet studujících, kteří školu opustili předčasně, opět stoupat. Vzhledem k délce studia lze předpokládat, že vliv na tom měla hospodářská krize, protože ukončení studia těchto ročníků připadalo již do období největší deprese.

Školní rok 1926 – 1927 přinesl změnu třídních výkazů a povinnost zaznamenávat rodinný stav učňů a učnic. Od tohoto roku tedy opět lze zkoumat i socioprofesionální složení studujících. V září 1926 začal školní rok pro 46 chlapců a 8 dívek⁹⁵¹ první třídy živnostenské školy pokračovací ve Staších. Podíl dívek se opět zmenšil na 15%.⁹⁵² Školu navštěvoval též jeden studující německé národnosti. Socioprofesionální složení tohoto ročníku bylo velmi homogenní, potomci maloburžoazie tvořili téměř 90% z této třídy, zbytek připadal na zemědělský sektor. Celkem 43% studujících pocházejících ze živnostenských rodin volilo při výběru stejné povolání jako jejich otec.⁹⁵³ A ve většině případů šlo o zednictví. To si vybralo stejně jako předchozího roku 26 studujících (48%).⁹⁵⁴ Druhým oborem byla opět dámská krejčová a

---

⁹⁴⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1924 – 1925.

⁹⁴⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1926 – 1927.

⁹⁴⁷ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1925 – 1926.

⁹⁴⁸ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1925 – 1926.

⁹⁴⁹ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1925 – 1926.

⁹⁵⁰ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1927 – 1928.

⁹⁵¹ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1926 – 1927.

⁹⁵² Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1926 – 1927.

⁹⁵³ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1926 – 1927.

⁹⁵⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1926 – 1927.

krejčí, do třetice nejpočetnějších oborů je třeba zařadit ještě truhláře. Jak již bylo avizováno výše, úspěšnost studujících začala opět klesat. U tohoto ročníku dosáhla 30% (16).⁹⁵⁵

Zájem o školu byl i nadále vysoký, ročník 1927 – 1928 zahájilo 52 studujících.⁹⁵⁶ Podíl dívek, kterých nastoupilo pouze šest, se opět snížil, a to na pouhých 12%.⁹⁵⁷ Naopak „kontingent“ německy hovořících studujících byl nejvyšší v jednom ročníku od založení školy: tři chlapci a dvě dívky. Žádný z nich ale tuto školu nedokončil.⁹⁵⁸ Socioprofesní složení třídy se od předchozího roku lišilo. Přesně třetina studujících pocházela ze zemědělské sociální skupiny, dělnického původu byl jediný učeň a zbytek náležel k rodinám maloburžoazie. Třetí rok po sobě nastoupilo na živnostenskou školu 26 zedníků (50% studujících).⁹⁵⁹ Mezi početnější obory patřili truhláři a nově zámečníci, v předchozích čtyřech letech nenastoupil ani jeden učeň tohoto řemesla. Dívky byly rozdělené mezi dámské krejčové a švadleny. Povolání po svém otci zdělila přesně polovina studujících pocházejících ze živnostenských rodin. Školu dokončilo pouze 22% studujících.⁹⁶⁰

Školní výkaz první třídy ročníku 1928 – 1929 obsahoval 51 jmen, 45 chlapeckých a 6 dívčích (12%).⁹⁶¹ Všichni studující uvedli jako mateřský jazyk češtinu. Do tohoto ročníku nastoupil, na poměry této školy, relativně velký počet studujících dělnického původu, a to 6 (12%), stejný počet jich pocházel též ze zemědělství a zbytek jako obvykle tvořili příslušníci maloburžoazních rodin. Stejně povolání jako otec mělo 17 studujících (44%).⁹⁶² Mezi řemesly se opět zvýšila dominance zednictví, podíl studujících, kteří se učili tomuto řemeslu, tvořil 57% ze všech učňů.⁹⁶³ Zbytek studujících se věnoval poměrně vysokému počtu 12 různých

---

⁹⁵⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1928 – 1929.

⁹⁵⁶ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1927 – 1928.

⁹⁵⁷ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1927 – 1928.

⁹⁵⁸ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1929 – 1930.

⁹⁵⁹ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1927 – 1928.

⁹⁶⁰ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1929 – 1930.

⁹⁶¹ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1928 – 1929.

⁹⁶² Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1928 – 1929.

⁹⁶³ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1928 – 1929.

povolání, z čehož plyne, že jednotlivým oborům se věnoval malý počet studujících. Po třech letech školu opustilo 22% studujících.⁹⁶⁴ Tedy stejný podíl jako předešlého roku.

Ročník na přelomu desetiletí zaznamenal citelný úbytek studujících, zapsáno jich bylo 43, z toho pouze tři dívky.(7%).⁹⁶⁵ Z dělnických rodin byli pouze dva studující, na vyšší počet dělnických dětí z minulého roku se tedy nenavázalo. Naopak počet dětí ze zemědělství se zvýšil na rovnou třetinu. Počet dětí, které volily zaměstnání svého otce, byl v tomto ročníku vyšší než v předcházejících letech, a to 62%. Největší podíl na tom měli zedníci, respektive otcové zednických učňů. Toto povolání se tradičně, i na jiných školách, dědilo nejvíce. A vzhledem k tomu, že tomuto řemeslu se chtělo v budoucnu věnovat 63% studujících⁹⁶⁶ tohoto ročníku, bylo dědění řemesla na živnostenské škole ve Staších vysoko nad průměrem ostatních škol stejného typu. Z ostatních oborů byly početnější pouze dva, truhláři a tesaři. Úspěšnost se pohybovala na stejné úrovni jako v předchozích letech, dosáhla 23%.⁹⁶⁷

Skutečný propad v počtu zájemců o studium přišel ve školním roce 1930 – 1931, do první třídy nastoupilo 24 studujících. Dvě dívky a 22 chlapců.⁹⁶⁸ Propad byl s největší pravděpodobností způsoben nastupující hospodářskou krizí. To se pravděpodobně projevuje v tom, že do školy nenastoupili téměř žádní studující ze zemědělských rodin, až na jednoho. Tři učni byli dělnického původu a zbytek maloburžoazního. Prudce poklesl počet studujících, kteří si volili stejné zaměstnání jako jejich otcové. V tomto ročníku tak učilo pouze 37% studujících.⁹⁶⁹ To je kauzálně propojeno i s výrazným úbytkem učňů zednického řemesla, kterých bylo v tomto ročníku osm (35%).⁹⁷⁰ Zedníci přestali věřit svému řemeslu, protože povolání zedník bylo uvedeno celkem u 14 otců, což je z celé třídy 61%,⁹⁷¹ ale skoro polovina z nich nedala svého syna do učení na stejné řemeslo a raději pro něj zvolila nějaké jiné. To je do té doby a pro tuto školu jev velmi neobvyklý. Do té doby byla situace opačná, na zednické řemeslo nastupovali ve velké míře i studující z rodin, které se věnovaly jinému řemeslu.

⁹⁶⁴ Vlastní výpočet z:SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1930 – 1931.

⁹⁶⁵ Vlastní výpočet z:SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1929 – 1930.

⁹⁶⁶ Vlastní výpočet z:SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1929 – 1930.

⁹⁶⁷ Vlastní výpočet z:SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1931 – 1932.

⁹⁶⁸ Vlastní výpočet z:SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1930 – 1931.

⁹⁶⁹ Vlastní výpočet z:SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1930 – 1931.

⁹⁷⁰ Vlastní výpočet z:SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1930 – 1931.

⁹⁷¹ Vlastní výpočet z:SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1930 – 1931.

Celkově byli studující rozprostřeni do devíti různých řemesel. Snížení počtu studujících ve třídě mělo naopak pozitivní vliv na jejich úspěšnost, která se skokově zvýšila na 43%, když se svému řemeslu vyučilo 10 studujících.⁹⁷²

19 studujících⁹⁷³ nastoupilo ve školním roce 1931 – 1932. Pět dívek, které tohoto roku nastoupily, tvořilo čtvrtinu třídy. U drtivé většiny studujících byl sociální původ maloburžoazní, pouze jeden studující byl dělnického a dva zemědělského původu. Dědičnost povolání byla na stejné úrovni jako v minulém roce, konkrétně 31%.⁹⁷⁴ Celkem tři obory měly po pěti učních, respektive učnicích, byly to obory: dámská krejčová, truhlářství a zednictví. Propad zednictví se stále prohluboval a nedůvěra v tento obor stoupala i u otců zedníků. V tomto ročníku se tomuto řemeslu věnovalo 11 otců, ale jen necelá polovina vybrala toto řemeslo i pro svého syna. Úspěšnost studujících byla nadále vyšší než v předválečných ročnících, a to 37% (7 studujících).⁹⁷⁵ V září 1932 bylo do první třídy zapsáno pouze 17 studujících, mezi nimi čtyři dívky (24%).⁹⁷⁶ Zvýšil se podíl studujících pocházejících ze zemědělských rodin, dosáhl téměř čtvrtiny, i když v absolutních hodnotách se jednalo pouze o čtyři studující. Jeden studující byl z dělnických poměrů, zbylých 64% pak z rodin náležejících do sociální skupiny maloburžoazie. Povolání po svém otci zdědili pouze tři studující.⁹⁷⁷ Řemeslem s největším počtem učňů byli strojní zámečníci se čtyřmi uční. Dámská krejčová a zednictví měly po třech učních/učnicích. Zednickému řemeslu, které v některých ročnících dosahovalo i 90% podílu, připadalo v tomto roce pouze 18% studujících.⁹⁷⁸ I přes malý počet studujících v ročníku se úspěšnost studia opět výrazně propadla na 24%, když po třech letech dokončili školu pouze čtyři uční.⁹⁷⁹

---

⁹⁷² Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1932 – 1933.

⁹⁷³ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1931 – 1932.

⁹⁷⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1931 – 1932.

⁹⁷⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1933 – 1934.

⁹⁷⁶ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1932 – 1933.

⁹⁷⁷ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1932 – 1933.

⁹⁷⁸ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1932 – 1933.

⁹⁷⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu III. třída, 1934 – 1935.

Dna dosáhla krize živnostenské školy pokračovací ve Staších ve školním roce 1933 – 1934, to se do prvního ročníku nechalo zapsat pouze 11 studujících.⁹⁸⁰ Nechyběly mezi nimi dvě dívky.⁹⁸¹ Sociální struktura této třídy se od těch předchozích lišila. Studující z maloburžoazních rodin nebyli ani nejpočetnější sociální skupinou v této třídě. Tou bylo potomstvo rolníků a chalupníků, když v počtu pěti studujících je třeba tuto „převahu“ brát spíše s rezervou.⁹⁸² Na jedenáct studujících připadalo šest řemesel z čehož je patrné, že žádný obor příliš dominantní nebyl. Povolání po svém otci zdědil pouze jeden zednický učeň.⁹⁸³ V reakci na neustále klesající počet žáků došlo pravděpodobně ke změně studijního cyklu. Doba studia byla opět snížena na dva roky. Výuční list obdrželi čtyři studující (36%).⁹⁸⁴

Ve školním roce 1934 – 1935 počet studujících prudce stoupl na 32. Čtvrtinu z nich tvořily dívky.⁹⁸⁵ Těžko soudit, zda za zvýšením počtu studujících stála odeznívající krize, nebo zda učně a učnice přilákalo zkrácené dvouleté studium, či jiné méně zjevné, například demografické, faktory. Třetina studujících pocházela ze zemědělských rodin, dvě třetiny pak z rodin maloburžoazie.⁹⁸⁶ Tedy rámcově stejně jako u předešlého ročníku. Předkrizové poměry se ale stále nevracely do volby řemesla. Stejně povolání jako otec si zvolilo jen něco přes třetinu studujících,⁹⁸⁷ což je srovnatelné s ostatními zkoumanými školami stejného typu. Mezi řemesly byly nejpočetnější obory dámská krejčová, kterou se chtěly vyučit všechny dívky, a krejčí, tento obor měl třetí největší počet studujících. Mezi dva textilní obory se vklínili zedníci s pěti učni.⁹⁸⁸ Takže nedůvěra v toto řemeslo i nadále pokračovala. U tohoto ročníku je možné s jistotou tvrdit, že zkrácení studia zafungovalo. Školou dokončilo 21 učňů a

---

⁹⁸⁰ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1933 – 1934.

⁹⁸¹ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1933 – 1934.

⁹⁸² Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1933 – 1934.

⁹⁸³ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1933 – 1934.

⁹⁸⁴ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu II. třída, 1934 – 1935.

⁹⁸⁵ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1934 – 1935.

⁹⁸⁶ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1934 – 1935.

⁹⁸⁷ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1934 – 1935.

⁹⁸⁸ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1934 – 1935.

učnic.⁹⁸⁹ To odpovídá 65% z původně přijatých studujících⁹⁹⁰ a řadí to tento ročník mezi ty vůbec nejúspěšnější.

Ve školním roce 1935 – 1936 se počet žáků opět výrazně snížil. V tomto roce na 18.⁹⁹¹ Velmi rozkolísaný počet studujících v jednotlivých letech se stal typickým jevem posledních let existence živnostenské pokračovací školy ve Staších. Podíl dívek zůstal na srovnatelné úrovni z předchozích let, čtyři učnice odpovídají 22%.⁹⁹² Sociální původ byl i v tomto roce 2:1, tedy 2/3 maloburžoazie a 1/3 zemědělství.⁹⁹³ Zajímavější ale je struktura volených zaměstnání. Ani jeden učeň si ne zvolil zednické řemeslo i přes to, že se tomuto řemeslu věnovalo hned 9 otců, což je z celého počtu přesně polovina a z rodin náležících do sociální skupiny maloburžoazie dokonce 81%.⁹⁹⁴ Ve stopách svého otce nekráčel v tomto ročníku žádný ze studujících. Učni a učnice si vybrali celkem 10 různých oborů.⁹⁹⁵ Více studujících měly pouze dámská krejčová a strojní zámečnické. Úspěšnost studujících zůstala i v tomto ročníku vysoká, školu dokončilo 10 studujících (55%).⁹⁹⁶

27 studujících přivítal ročník 1936 – 1937. Dívek do lavic usedlo v této třídě celkem pět (19%).⁹⁹⁷ Tři ze studujících se hlásili k německé národnosti. Socioprofesionální charakteristika tohoto ročníku byla velmi podobná jako v předcházejících letech. 29% studujících pocházelo ze zemědělství, 7% z dělnických rodin a zbytek z rodin řemeslníků, živnostníků a maloobchodníků.⁹⁹⁸ Studující si zvolili za své budoucí povolání 12 různých oborů. Krejčí a dámská krejčová byly obory s největším počtem studujících. Zednictví se věnovali pouze dva učni. Jeden z nich si zvolil povolání po vzoru svého otce. 8 studujících školu dokončilo,

---

⁹⁸⁹ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu II. třída, 1935 – 1936.

⁹⁹⁰ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu II. třída, 1935 – 1936.

⁹⁹¹ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1935 – 1936.

⁹⁹² Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1935 – 1936.

⁹⁹³ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1935 – 1936.

⁹⁹⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1935 – 1936.

⁹⁹⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1935 – 1936.

⁹⁹⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu II. třída, 1936 – 1937.

⁹⁹⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1936 – 1937.

⁹⁹⁸ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1936 – 1937.

úspěšnost tohoto ročníku tak činila pouze 30%.⁹⁹⁹ Pravděpodobně se na ní podepsala i vyostřující se politická situace, protože konec studia tohoto ročníku připadal na červen 1938, kdy se již začínala stupňovat mnichovská krize. Pravděpodobně se tyto politické problémy podepsaly i na počtu nastupujících studujících, kterých do ročníku 1937 – 1938 přišlo 17.¹⁰⁰⁰ Do třídy chodily i tři dívky a za pozornost stojí, že do tohoto ročníku byli zapsáni i tři studující německé národnosti. Dva z nich pocházeli z Nicova, tedy z vesnice, ze které by měli blíže na živnostenskou školu do Kašperských Hor, kde byla navíc vyučovacím jazykem němčina. Proč se namísto toho rozhodli radši nastoupit do vzdálenějších a českých Stach, není jasné. Poklesl počet studujících ze zemědělských rodin. Ti nastoupili pouze tři. Zbytek patřil do maloburžoazních rodin.¹⁰⁰¹ Nejpočetněji zastoupeným řemeslem bylo pekařství. Ostatní obory, kterých bylo sedm, byly početně bezvýznamné. Studium úspěšně ukončilo šest studujících.¹⁰⁰²

Poslední ročník, který byl na živnostenské škole ve Staších otevřen a kterému bylo umožněno tuto školu dokončit, byl ročník 1938 – 1939. Počet studujících se skokově zvýšil na 29.¹⁰⁰³ Do třídy nastoupilo i osm dívek (28%)¹⁰⁰⁴ a všechny se věnovaly stejnému řemeslu, dámskému krejčovství. Pětina studujících pocházela z agrárního ekonomického sektoru, zbytek z rodin maloburžoazie.¹⁰⁰⁵ Povolání svého otce si zvolilo pět studujících. Nejpočetnější obory byly podobné jako v dalších letech „po pádu zednictví“ jako dominantního oboru této školy. Byly to dámská krejčová, kterému se věnovala většina dívek, u chlapců pak truhlářství a krejčovství. Studující se učili úspěšněji než jejich o rok starší kolegové, celkem 11 z nich školu dokončilo, což v procentuálním vyjádření znamená 38%.¹⁰⁰⁶

Rozbor geografického původu studujících potvrdil domněnku o tom, že Stachy a jejich okolí tvořily jakýsi mikroregion, který neměl příliš silné vazby na okres, ke kterému byl přiřazen, ani na okresní město Sušici. Naprostá většina studujících pocházela z okruhu pěti kilometrů

---

⁹⁹⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu II. třída, 1937 – 1938.

¹⁰⁰⁰ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1937 – 1938.

¹⁰⁰¹ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1937 – 1938.

¹⁰⁰² SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1937 – 1938.

¹⁰⁰³ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1938 – 1939.

¹⁰⁰⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1938 – 1939.

¹⁰⁰⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1938 – 1939.

¹⁰⁰⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída, 1938 – 1939.

od Stach. Mezi lety 1900 – 1905 pocházelo ze samotné obce 43% studujících, 45% z dalších obcí náležejících k sušickému okresu, všechny v bezprostřední vzdálenosti od Stach a 12% připadalo na ostatní studující,¹⁰⁰⁷ z nich opět většina pocházela z pomezí sušického a prachatického okresu. Během první světové války se zmenšil podíl přímo stašských učňů na 36% a tento trend následoval až do zániku školy. Naopak mírně vzrostl podíl okresních studujících, který dosáhl 53%, a na mimookresní studující zbylo 18%.¹⁰⁰⁸

V první polovině dvacátých let se oproti předcházejícím obdobím počet studujících výrazně zvýšil. A jako u jiných škol byl i zde způsoben nárůstem venkovských studujících. Ti tvořili v tomto období 52% studujících živnostenské školy pokračovací ve Staších, „ostatních“ studujících bylo rovněž o něco více (21%). Naopak podíl stašských učňů a učnic poklesl na 26%.¹⁰⁰⁹ Téměř stejná struktura studujících byla i v období 1930 – 1935. Ze Stach bylo v tomto období 24% učňů a učnic, na okres připadalo 56% a na širší region 20%.¹⁰¹⁰

Živnostenská škola ve Staších se od těch ostatních zkoumaných v některých ohledech výrazně lišila. Tomu je třeba věnovat jistou pozornost. Tou nejvýraznější odlišností byla dominance jednoho řemeslného oboru, zednictví, po značnou dobu existence školy. Volba tohoto oboru úzce souvisí s geografickým i ekonomickými charakteristikami kraje. V chudém podhorském regionu nebyl prostor pro intenzivní zemědělství ani pro rozvoj velkých průmyslových podniků, to je patrné i ze socioprofesionálního složení jednotlivých tříd, kde byli studující ze zemědělství a dělnických kategorií zastoupeni méně než u ostatních škol tohoto typu. Jak ukazuje Zeithammer, značná část mužské populace z této oblasti odcházela za sezónní prací. Zednické povolání pravděpodobně poskytovalo mezi podobnými námezdními zaměstnáními lepší platové podmínky i možnost uplatnění v bouřlivě se rozvíjejících se městech.

Cílovou destinací číslo jedna pro většinu stašských zedníků byla v období monarchie s největší pravděpodobností Vídeň. Spádovost šumavského regionu v ose Linec – Vídeň se ukázala již v jiných částech této práce a autor na ni narazil již v bakalářské práci.¹⁰¹¹ Rozpad mocnářství tento spád přetrhl, což je patrné i v markantním úbytku učňů zednického řemesla

---

¹⁰⁰⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1901 – 1902, až Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1905 – 1906.

¹⁰⁰⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1914 – 1915, až Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1918 – 1919.

¹⁰⁰⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1920 – 1921, až Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1924 – 1925.

¹⁰¹⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1930 – 1931, až Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1934 – 1935.

¹⁰¹¹ HANUS, Adam, *Muzeum v Sušici a veřejnost, (1880 – 1945)*, Praha 2015, Bakalářská práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická, str. 155 – 160.

v první polovině dvacátých let. Cesta na Vídeň byla uzavřena a navíc někdejší metropole byla novému Rakousku naddimenzovaná, takže po zaměstnancích ve stavebnictví nebyla velká poptávka. Proto v tomto období nedávali otcové zedníci své syny vyučit stejnému řemeslu. Situace se ale ve stavebnictví změnila s tím, jak z provinční Prahy bylo třeba vybudovat hlavní město nově vzniklého státu. Poptávka po zednících tak opět stoupla, a nerostla jenom Praha, stavební rozmach zažívala i další česká města, která investovala například do výstavby správních nebo školních budov a na nově připojených územích, Slovensku a Podkarpatské Ukrajině, bylo třeba vybudovat rozsáhlou infrastrukturu téměř od nuly. Poptávka po zednících tak opět stoupla. Na živnostenské škole pokračovací ve Stachách tak opět zedníci tvořili v druhé polovině dvacátých let masivní většinu studujících.

Toto konjunkturální období ale netrvalo příliš dlouho. Velká hospodářská krize dopadla i na stavebnictví. Během let hospodářské deprese počet zájemců o stavební řemeslo na stašské pokračovací škole prudce poklesl. Zajímavé je, že důvěru v toto povolání neobnovil ani ekonomický růst v druhé polovině třicátých let. Otcí, kteří se zednickému řemeslu věnovali, raději volili pro své syny jiné povolání. Nových učňů tohoto řemesla tak na této škole ve třicátých letech neustále ubývalo až dospělo k nule. V téměř čtyřicetileté historii pokračovací školy ve Stachách se tak zrcadlí osud řemesla s lokální tradicí, které bylo zasaženo dvěma krizemi. Z první se ještě dokázalo vzpamatovat, ta druhá, zapříčiněná velkou hospodářskou depresí, pro něj již byla smrtelná.

Zednictví bývalo i na jiných živnostenských pokračovacích školách řemeslem, které se více než ostatní dědila z otce na syna. Vzhledem k obrovskému počtu učňů, kteří se na toto řemeslo na pokračovací škole ve Staších hlásili, je druhé velké specifikum této školy nasnadě. V daleko větší míře než na ostatních školách přecházelo na této škole povolání z otce na syna. A docházelo tak k přímé sociální reprodukci. Během velké hospodářské krize se ale důvěra v otcovské řemeslo naprosto rozpadla. Nejvíce to pocítilo zednické řemeslo, ale stejný trend postihl i další obory, a tak se ve třicátých letech míra dědění řemesel propadla ve Staších na úroveň ostatních škol, v jejich závěru dokonce pod jejich úroveň. Zkušenost velké hospodářské krize musela být pro generaci rodičů, kteří v daném období rozhodovali o budoucím osudu svých dospívajících dětí, tak hrozná, že se důvěra v jejich vlastní řemeslo jako ve smysluplnou budoucí perspektivu již nikdy nevrátila. Velmi přínosnou anomálií živnostenské pokračovací školy ve Staších rovněž bylo, že učitelé zaznamenávali povolání otce i v době, ve které tato položka nebyla běžnou součástí třídních výkazů tohoto typu škol, a

umožnili tak analyzovat socioprofesní složení studujících i v dřívějších dobách než je tomu na ostatních školách tohoto vzdělávacího segmentu.

Neméně zajímavý je též vývoj počtu studujících, kteří na tuto školu nastupovali. V období monarchie byla pokračovací škola ve Staších počtem studujících srovnatelná s podobnými vesnickými školami, jako byly ty ve Velharticích, Strašíně nebo v Rábí. V druhé polovině dvacátých let narostl počet učňů a učnic ve Staších natolik, že tato škola počtem studujících směle konkurovala stejné škole v Kašperských Horách a v některých ročnících byla hned po té sušické druhou největší živnostenskou pokračovací školou.

Specifikem bylo též socioprofesní složení studujících této školy. Jak již bylo zmiňováno výše, kvůli geografickým podmínkám bylo v této oblasti slaběji zastoupené jak dělnictvo, tak obyvatelstvo věnující se zemědělství. A opět díky dominantnímu postavení zedníků byl podíl maloburžoazie na této škole, po většinu zkoumaného období, výraznější než na ostatních školách stejného typu. I když umístění stašských zedníků v rámci sociálního prostoru je velmi problematické. Pravděpodobně volně přecházeli mezi dvěma, či třemi socioprofesními kategoriemi, a dokonce sociálními skupinami. V sezoně pravděpodobně většina z nich pracovala v námezdním poměru jako stavební dělníci, část z nich zcela jistě i jako samostatní řemeslníci, přes zimu si mohli přivydělávat faktorskou výrobou některých polotovarů či drobného spotřebního zboží a zbytek rodiny se zatím během roku staral o zemědělské zázemí. Odlišit od sebe jednotlivé skupiny zedníků je nemožné, a tak jsou všichni umístěni v maloburžoazii.

Podíl dívek, které se rozhodly získat výuční list, byl na této škole o něco nižší, než byl regionální průměr. Najít příčiny proč tomu tak bylo, je prakticky nemožné. Bylo by možné vyjádřit domněnku, že místní dívky, budoucí manželky stašských zedníků i jiných vandrovných řemeslníků, počítaly s tím, že během manželovy nepřítomnosti budou muset zastat veškerou péči o domácnost i případné drobné zemědělství a že na výkon vlastního řemesla nebudou mít jednoduše čas, ale jedná se jen o domněnku. I přes blízkost jazykové hranice ani na živnostenskou školu do Stach nemířilo velké množství studujících německé národnosti. Jednalo se pouze o jednotlivce, kteří jen v jednom případě tvořili více než 10% ze studujících v ročníku.

Jistou kuriozitou na závěr této kapitoly jsou příjmení studujících živnostenské školy pokračovací ve Staších. V případě ostatních škol není v tomto ohledu možné zaznamenat žádnou anomálii, či abnormální četnost některých specifických příjmení. Na živnostenské

škole pokračovací ve Staších ano. Na této škole je četnost některých příjmení doslova zarážející. Jméno s nejčetnějším výskytem bylo Voldřich/Voldřichová. Studujících s tímto příjmením nastoupilo v průběhu celé její existence celkem 129.¹⁰¹² Z celkového objemu studujících této školy tvořili chlapci a děvčata s tímto příjmením 11% ze všech studujících.¹⁰¹³ Jednoduchý aritmetický průměr rozděluje tři Voldřichy do každého ročníku školy. Realita byla ale ještě zajímavější, v některých třídách bylo i šest studujících tohoto příjmení¹⁰¹⁴ a poměrně často měli studující kromě shodného příjmení shodné i křestní jméno, a tak byli od sebe, minimálně ve třídním výkazu, odlišováni římskými číslicemi. Podle webové stránky www.kdejsme.cz, která se věnuje četnosti příjmení a jejich hustotě v jednotlivých obcích s rozšířenou působností, je dodnes oblast Vimperska spolu se sousedním Sušickem a Strakonickem oblastí s největší hustotou obyvatel jména Voldřich na přepočít obyvatel v daném regionu.¹⁰¹⁵ Podobně je to i s dalším velmi početným jménem, které se na živnostenské škole ve Staších vyskytovalo, bylo to jméno Kortus/Kortusová, to se na této škole objevuje v 92 případech.¹⁰¹⁶ I v tomto případě se jedná o silně regionální jméno s největší koncentrací na Vimpersku, Sušicku a Strakonicku.¹⁰¹⁷

Další dvě jména, která měla na škole ve Staších vysokou četnost, navíc mají silnou pomístní konotaci. Četnější z těchto jmen je Kůs/Kůsová, kterých bylo v průběhu existence školy zapsáno do třídních výkazů 65.¹⁰¹⁸ Regionální příslušnost tohoto jména osvětluje malá vesnička ležící necelé tři kilometry od Stach, nese název Kůsov a 29 studujících se jménem Kůs/Kůsová bydlelo přímo v této vesničce. Jedná se o 45%¹⁰¹⁹ všech studujících tohoto jména, kteří na pokračovací školu chodili. Nositelé tohoto jména jsou dodnes koncentrováni v jihozápadních Čechách. Oproti předcházejícím jménům je ale okruh obcí se zvýšeným výskytem tohoto jména větší od Prachatic na jihu až po Plzeň na severu.¹⁰²⁰ Druhé regionálně

---

¹⁰¹² Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1901 – 1902, až Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1938 – 1939.

¹⁰¹³ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1901 – 1902, až Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1938 – 1939.

¹⁰¹⁴ SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1902 – 1903.

¹⁰¹⁵ Výsledek hledání příjmení *Voldřich*, na portálu www.kdejsme.cz,

[<http://www.kdejsme.cz/prijmeni/Vold%C5%99ich/hustota/>], citováno dne 25. 5. 2018.

¹⁰¹⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1901 – 1902, až Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1938 – 1939.

¹⁰¹⁷ Výsledek hledání příjmení *Kortus*, na portálu www.kdejsme.cz,

[<http://www.kdejsme.cz/prijmeni/Kortus/hustota/>], citováno dne 25. 5. 2018.

¹⁰¹⁸ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1901 – 1902, až Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1938 – 1939.

¹⁰¹⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1901 – 1902, až Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1938 – 1939.

¹⁰²⁰ Výsledek hledání příjmení *Kortus*, na portálu www.kdejsme.cz,

[<http://www.kdejsme.cz/prijmeni/K%C5%AFs/hustota/>], citováno dne 25. 5. 2018.

odvozené příjmení se vztahuje přímo ke střediskové obci Stachy. Studujících se jménem Stach/Stachová se učilo za celou dobu existence školy celkem 52.¹⁰²¹ Počet studujících tohoto jména, kteří žili přímo ve Staších, byl ale nižší než v případě Kůsů. Studujících tohoto jménažilo ve stejnojmenné obci 29%¹⁰²². A při pohledu do mapy četností tohoto příjmení se ukazuje, že toto jméno není podobně jako ta předchozí kumulováno v jednom poměrně omezeném regionu, ale naopak je rozprostřeno napříč celou Českou republikou, v čele míst největšího výskytu vévodí velká města jako Praha, Ostrava, Olomouc nebo České Budějovice.¹⁰²³ Vysvětlení, proč tomu tak je, by mohla podat tato domněnka: Pokud jsou všechna jména Stach/Stachová skutečně odvozena od pohraničního městečka v jihozápadních Čechách, mohlo by jejich rozptřeni po celé republice dokazovat „potulný“ životní styl stašských obyvatel. Mladí muži odešli z chudého regionu za prací, někde ve vnitrozemí si namluvili dívku a již se do Stach nevrátili. K chudému městečku v šumavských horách nadále odkazovalo jen jejich příjmení.

---

¹⁰²¹ Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1901 – 1902, až Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1938 – 1939.

¹⁰²² Vlastní výpočet z: SOKA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy, Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1901 – 1902, až Výkaz o docházce a prospěchu I. třída 1938 – 1939.

¹⁰²³ Výsledek hledání příjmení *Stach*, na portálu www.kdejsme.cz, [http://www.kdejsme.cz/prijmeni/Stach/hustota/], citováno dne 25. 5. 2018.

II. 4. Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice

V roce 1908 byla zřízena Průmyslová škola pokračovací ve Velharticích.¹⁰²⁴ Tato vesnice se nachází vzdušnou čarou 10 kilometrů na severozápad od Sušice.¹⁰²⁵ Při tehdejší samosprávném členění byla situována na severní hranici sušického politického okresu. Velhartice ležely v homogenně české oblasti politického okresu, jazyková hranice procházela jihozápadně od Velhartic. Škola byla zřízena při místní obecné škole. První ročník se setkal s poměrně velkým zájmem živnostenského dorostu a do první třídy nastoupilo 36 učňů.¹⁰²⁶ Jednalo se pouze o chlapce a všichni byli českého původu. Němečtí učni na tuto školu i v následujících letech přicházeli pouze výjimečně. Co se týče skladby živností i socioprofesionálního původu studujících velhartické pokračovací školy, jsou na první pohled patrná specifika velhartického mikroregionu, ale je možné pozorovat i některé prvky shodné s ostatními školami stejného typu. Například nejvíce učňů se v prvním ročníku průmyslové pokračovací školy věnovalo zednictví,¹⁰²⁷ převaha tohoto řemesla byla výrazná, přesně třetina učňů z celé třídy. To se například v porovnání se stašskou pokračovací školou nejeví jako příliš vysoké číslo, na poměry ostatních škol je ale taková dominance jednoho řemesla v ročníku spíše výjimečná. Dalšími početně zastoupenými řemesly bylo krejčovství a truhlářství, v součtu měla tato dvě řemesla rovněž třetinu ze všech studujících první třídy.¹⁰²⁸ Zbytek třídy se věnoval sedmi různým řemeslům. Úspěšnost třídy byla na to, že se jednalo o první ročník, poměrně vysoká. Následujícího školního roku se výučního listu dočkalo dvacet učňů, což znamená 55%.¹⁰²⁹

Druhý školní rok, co byla pokračovací škola ve Velharticích v provozu, nastoupilo již o něco méně studujících, a to 28.¹⁰³⁰ Mezi nimi byly hned čtyři dívky.¹⁰³¹ Poměrně časný vstup dívek do pokračovacích škol je typický pro české venkovské prostředí, kde se dívky na tento typ školy zapisovaly hned v prvních ročnících poté, co byla škola otevřena. Jedinou výjimkou z tohoto trendu byla pokračovací škola v Sušici, která byla co do přijímání dívek velmi

¹⁰²⁴ SOkA Klatovy, fond národní škola Velhartice, kronika obecné školy 1877 – 1923, str. 102.

¹⁰²⁵ Vlastní měření z portálu mapy.cz, [<https://mapy.cz/zakladni?mereni-vzdalenosti&x=13.4744659&y=49.2430544&z=13&rm=9eEjvx86GR9eYLvx8Del>], citováno dne 28. 6. 2018.

¹⁰²⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1908 – 1909.

¹⁰²⁷ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1908 – 1909.

¹⁰²⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1908 – 1909.

¹⁰²⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1909 – 1910.

¹⁰³⁰ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1909 – 1910.

¹⁰³¹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1909 – 1910.

konzervativní, a v období monarchie v Sušici žádná dívka nezískala výuční list, ani se o to nepokusila. Ve volbě povolání nebyly učnice velhartické pokračovací školy ve Velharticích výjimkou a všechny se učily oboru dámská krejčová. Mezi chlapci došlo ke změně preferovaných řemesel. Zednictví bylo sice znovu nejpočetněji zastoupené, jeho převaha byla ale naprosto minimální.¹⁰³² Téměř stejně jako zedníků nastoupilo do první třídy též zahradníků a obuvníků. Ševcovství bylo pro Velharticko, zvláště pak pro vesnici Hory Matky Boží, typickým řemeslem, kterému se věnovalo velké množství místních rodin. To se v následujících letech projevilo i na pokračovací škole ve Velharticích. Druhou třídu následujícího roku dokončily tři čtvrtiny studujících.¹⁰³³ Ze čtyř dívek byly mezi absolventy pouze dvě.¹⁰³⁴

Pokles studujících pokračoval i ve školním roce 1910 – 1911. To bylo do pokračovací školy ve Velharticích zapsáno pouze 16 studujících chlapců a jedna dívka.¹⁰³⁵ Pokles přijímaných studujících krátce poté, co byla škola otevřena, je možné pozorovat i u ostatních škol stejného typu. Pravděpodobně to souvisí s několika faktory. První z nich by bylo možné označit za „vyprcháání euforie“ z nové školy. Zájem v prvních letech je o školu velký, protože se jedná o novou instituci, která se v očích potenciálních zájemců o studium nebo jejich rodičů pojí se sociálním vzestupem. Poté, co první ročníky zjistí, že studium je náročnější, než předpokládaly, a k sociálnímu vzestupu nedochází v takové míře, v jakou doufaly, zájem o školu poklesne. Dalším důvodem bylo, že v prvních letech se na školu nechávali zapsat i studující, kteří byli i o několik let starší, než by pro první ročník měli být, a to prostě proto, že dříve se na školu stejného typu možnost zapsat neměli. V prvních letech tak na školu nastupuje větší počet studujících, než kolik jich do aktuálního ročníku patří.

Mezi řemesly v první třídě školního roku 1910 -1911 dominovalo obuvnictví a krejčovství.¹⁰³⁶ Velmi vysoká zůstávala též úspěšnost studujících. Ze sedmnácti přijatých do první třídy jich školu zdárně dokončilo čtrnáct (82%).¹⁰³⁷ Vysoká úspěšnost studujících je pro venkovské pokračovací školy jev rovněž poměrně typický. Zda si venkovští učni a učnice

---

¹⁰³² SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídni výkaz, I. třída 1909 – 1910.

¹⁰³³ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídni výkaz, I. třída 1910 – 1911.

¹⁰³⁴ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídni výkaz, II. třída 1910 – 1911.

¹⁰³⁵ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídni výkaz, I. třída 1910 – 1911.

¹⁰³⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídni výkaz, I. třída 1910 – 1911.

¹⁰³⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídni výkaz, II. třída 1911 – 1912.

vzdělání více vážili, nebo bylo ve venkovských školách méně náročné, je pouhou polemikou. Od následujícího školního roku začal počet studujících v živnostenské škole pokračovací ve Velharticích opět stoupat, ale počtu studujících v prvních dvou ročnících po otevření školy dosaženo nebylo. Ve školním roce 1911 - 1912 bylo přijato 19 učňů a opět pouze jedna učnice.¹⁰³⁸ Skladba řemesel ve třídě byla obdobná jako předcházejícího roku. Nejvíce bylo obuvníků a zahradníků.¹⁰³⁹ Úspěšnost studujících byla v tomto roce ještě vyšší než v předcházejících a dosáhla téměř neuvěřitelných 90%, když výučního listu dosáhlo osmnáct původních studujících.¹⁰⁴⁰

27 studujících¹⁰⁴¹ bylo zapsáno ve školním roce 1912 – 1913. Jediná zapsaná dívka byla opět mezi samými uční jako růže mezi trním. Skladba řemesel byla v tomto roce od těch předcházejících poměrně odlišná. Početně nejsilnější skupinu tvořili po čase opět zedníci, kterých byla přesně třetina třídy, nicméně jejich dominance byla nárazového charakteru a v dalším roce žádný zedník na tuto školu přijat nebyl. Na druhé příčce se udrželi zahradníci.¹⁰⁴² Druhou třídu nedokončilo celkem šest studujících, to sice znamená menší úspěšnost než v předcházejícím roce, i tak ale dosahovala téměř tři čtvrtin původních studujících.¹⁰⁴³ Poslední předválečný rok nastoupilo na živnostenskou školu pokračovací ve Velharticích poměrně málo studujících. Bylo jich pouze 17 a jednalo se pouze o chlapce.¹⁰⁴⁴ Mezi zaměstnání s větším počtem učňů patřilo krejčovství, kovářství a nově též zámečnictví.¹⁰⁴⁵ Toto povolání se objevilo na této škole poprvé až předešlého roku, kdy se mu věnoval pouze jediný učeň. Jak se studujícím ve druhém roce jejich studia dařilo, není možné zjistit a to z důvodu, že třídní výkazy všech válečných školních ročníků chybí. A to z toho

---

¹⁰³⁸ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1911 – 1912.

¹⁰³⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1911 – 1912.

¹⁰⁴⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1912 – 1913.

¹⁰⁴¹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1912 – 1913.

¹⁰⁴² SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1912 – 1913.

¹⁰⁴³ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1913 – 1914.

¹⁰⁴⁴ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1913 – 1914.

¹⁰⁴⁵ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1913 – 1914.

důvodu, že v říjnu 1914 nebyl otevřen první ročník živnostenské pokračovací školy. Její učitel byl v činné vojenské službě a škole tak byla odejmuta státní i zemská subvence.¹⁰⁴⁶

K dispozici je až výkaz první třídy z roku 1918 – 1919. Ten zaznamenává 29 studujících a z tohoto počtu hned šest dívek.¹⁰⁴⁷ Ty se jako obvykle věnovaly dámskému krejčovství, což z tohoto povolání učinilo druhé nejpočetněji zastoupené řemeslo v ročníku. Nejvíce učňů se ale připravovalo na budoucí profesi obuvníka.¹⁰⁴⁸ Vliv Hor Matek Božích je v tomto ohledu jasně patrný, protože drtivá většina těchto učňů pocházela právě z této vesnice. Mezi početnější zaměstnání se v tomto ročníku přičlenili též kováři, koláři a mlynáři. Kolik studujících školu dokončilo, ale zjistit nelze, protože výkaz druhé třídy opět chybí. Kompletní je až následující ročník 1919 – 1920, do kterého byl zapsán rekordní počet učňů a učnic v dosavadní historii školy, a to 41.¹⁰⁴⁹ Dívky tvořily téměř třetinu ze všech studujících.¹⁰⁵⁰ Všechny se věnovaly dámskému krejčovství. Stejný počet učňů se pak zabýval obuvnictvím. Těmto dvěma řemeslům se věnovaly dvě třetiny studujících.¹⁰⁵¹ Podíl chlapců a dívek, kteří školu dokončili, byl v porovnání s předválečnými lety nižší. Patrně se na tom podílel vysoký počet studujících ve třídě. Ze školy předčasně odešlo 18 studujících, 14 chlapců a 4 dívky.¹⁰⁵² Znamená to, že úspěšnost tohoto ročníku činila 55%.¹⁰⁵³

Na podzim roku 1920 zahájilo první třídu živnostenské školy pokračovací ve Velharticích 36 studujících.¹⁰⁵⁴ Dívek bylo méně než v předcházejícím roce, a to čtyři.¹⁰⁵⁵ I v tomto ročníku dominovali obuvníci, o druhou příčku mezi nejpočetněji zastoupenými řemesly se podělilo

---

¹⁰⁴⁶ SOA Plzeň, fond OŽK Plzeň, Jednotlivé pokračovací a odborné školy a kursy financované komorou, sign. III., karton 60, složka Rábí – Staňkov 1910 – 1920, Živnostenská škola pokračovací Velhartice, Přípis školního výboru Slavné obchodní a živnostenské komory v Plzni, ze dne 20. 10. 1914.

¹⁰⁴⁷ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1918 – 1919.

¹⁰⁴⁸ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1918 – 1919.

¹⁰⁴⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1919 – 1920.

¹⁰⁵⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1919 – 1920.

¹⁰⁵¹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1919 – 1920.

¹⁰⁵² SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1920 – 1921.

¹⁰⁵³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1920 – 1921.

¹⁰⁵⁴ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1920 – 1921.

¹⁰⁵⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1920 – 1921.

dámské krejčovství s kovářstvím.¹⁰⁵⁶ Druhou třídu dokončilo 29 studujících.¹⁰⁵⁷ Mezi absolventy byly dvě dívky. Podíl absolventů tak opět výrazně vzrostl, a to na 80%.¹⁰⁵⁸ Ročník 1921 -1922 zahájilo 31 studujících.¹⁰⁵⁹ Opět je možné hovořit o obecnějším trendu, kdy jeden až dva poválečné ročníky byly početnější i na ostatních školách v regionu, protože na školu vstupovali i učni a učnice, kteří během války získání výučního listu z různých příčin odkládali. Na živnostenské škole ve Velharticích se počet studujících v následujících letech ustálil kolem třiceti studujících na ročník.

Mezi oněmi 31 studujícími, kteří ve školním roce 1921 – 1922 nastoupili, byly tři dívky a jeden učeň německé národnosti. Ten si velhartickou školu, možná mistra ve Velharticích vybral pravděpodobně proto, že to měl ze své domovské obce do Velhartic blíže než na pokračovací živnostenské školy v Sušici nebo Kašperských Horách. Co se týče řemesel, nejvíce učňů se v této třídě věnovalo krejčovství. Početnou skupinu učňů byli opět obuvníci a na třetí příčce se umístili řezníci. To je poměrně zajímavé, protože učni řeznického řemesla se před tímto ročníkem ve Velharticích vyskytli pouze dva a oba až v poválečné době. Dívky pracovaly jako dámské krejčovské. Školu opět dokončil velký podíl studujících. Mezi 25 absolventy (80%) byly i všechny tři dívky a německý učeň mlynářství.¹⁰⁶⁰

Následujícího školního roku se zapsalo do první třídy 36 studujících.¹⁰⁶¹ Tentokrát byli všichni českého původu. Co do genderového složení, bylo ve třídě 31 chlapců a pět dívek.¹⁰⁶² Zaměstnáním s největším počtem učňů bylo i v tomto roce krejčovství, těsně následované obuvnictvím a zednictvím. Čtyři dívky se jako obvykle věnovaly dámskému krejčovství, ale ta pátá se hodlala vyučit pekařkou.¹⁰⁶³ To se jí ale nepodařilo a podobně jako dalších osm studujících školu předčasně opustila. Úspěšnost tak byla o něco nižší než v předcházejícím

---

¹⁰⁵⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1920 – 1921.

¹⁰⁵⁷ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1921 – 1922.

¹⁰⁵⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1921 – 1922.

¹⁰⁵⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1921 – 1922.

¹⁰⁶⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1922 – 1923.

¹⁰⁶¹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1922 – 1923.

¹⁰⁶² SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1922 – 1923.

¹⁰⁶³ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1922 – 1923.

roce, ale i tak školu úspěšně dokončily více než tři čtvrtiny původních studujících.¹⁰⁶⁴ 30 studujících¹⁰⁶⁵ nastoupilo na živnostenskou školu pokračovací ve Velharticích ve školním roce 1923 – 1924. Dívky tvořily přesně jednu desetinu studujících,¹⁰⁶⁶ dvě se věnovaly dámskému krejčovství, ta třetí se opět chtěla vyučit pekařkou a ani jí se její sen nesplnil a školu nedokončila. Mezi chlapci výrazným způsobem dominovalo obuvnictví. Ostatní řemesla byla co do počtu učňů nevýrazná, což je vzhledem k tomu, že ve třídě bylo zastoupeno čtrnáct dalších řemesel, vcelku logické. Druhou třídu úspěšně dokončilo 23 studujících.¹⁰⁶⁷ Procentuální podíl tak zůstal naprosto stejný jako předešlého roku, a to 77%.¹⁰⁶⁸

Ve školním roce 1924 – 1925 bylo na živnostenskou školu pokračovací ve Velharticích zapsáno 25 studujících.¹⁰⁶⁹ Mezi nimi našly své místo v lavicích též dvě dívky a po dvou letech též studující německé národnosti. Tento učeň mlynářství pocházel ze stejné oblasti jako jeho starší kolega. I v této třídě bylo dominantními řemesly krejčovství a obuvnictví, všech ostatních jedenáct řemesel bylo zastoupeno jedním, nejvýše dvěma studujícími.¹⁰⁷⁰ Následujícího roku školu úspěšně dokončilo 18 studujících (72%). Mezi absolventy byly obě dívky i německý učeň.¹⁰⁷¹

Ročník 1925 – 1926 je prvním, u kterého je možné alespoň částečně zjistit socioprofesionální složení tříd. Nový typ třídního výkazu byl zaveden až od následujícího školního roku, takže je údaj o zaměstnání uveden pouze u studujících, kteří se dostali do druhé třídy. Vzhledem k vysoké úspěšnosti studujících velhartické živnostenské školy pokračovací se to týkalo drtivě většiny třídy. Ve školním roce 1925 – 1926 do ní nastoupilo 29 studujících.¹⁰⁷² Mezi studujícími nebyla žádná dívka. Zato byl v této třídě zapsán opět jeden studující německé

---

¹⁰⁶⁴ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1923 – 1924.

¹⁰⁶⁵ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1923 – 1924.

¹⁰⁶⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1923 – 1924.

¹⁰⁶⁷ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1924 – 1925.

¹⁰⁶⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1924 – 1925.

¹⁰⁶⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1924 – 1925.

¹⁰⁷⁰ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1924 – 1925.

¹⁰⁷¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1925 – 1926.

¹⁰⁷² SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1925 – 1926.

národnosti. Co se řemesel týče, výrazněji bylo v této třídě zastoupené pouze krejčovství.¹⁰⁷³ Do druhé třídy neprošli čtyři studující, všichni ostatní ano.¹⁰⁷⁴ Nejvíce z nich pocházelo z rodin maloburžoazie a z dvanácti studujících tohoto původu jich hned osm zdědilo povolání svého otce,¹⁰⁷⁵ což je číslo podobně vysoké jako u stašské pokračovací školy. Ze zemědělských rodin byla asi čtvrtina učňů. Z dělnických rodin byli čtyři učni a u dvou jejich otcové pracovali jako státní zaměstnanci, jeden jako železniční zřízenec, druhý jako pošťák.

Na podzim roku 1926 nastoupilo 25 studujících.¹⁰⁷⁶ Mezi nimi byla opět pouze jediná dívka, která se věnovala dámskému krejčovství. Početní zastoupení učňů u jednotlivých řemesel bylo v tomto ročníku poněkud zvláštní, a to proto, že nejvíce studujících se učilo na kováře. Učni tohoto řemesla se na živnostenské škole pokračovací ve Velharticích vyskytovali sice téměř každý rok, ale pouze v malém počtu. Dalším početně zastoupeným řemeslem bylo tradiční krejčovství.¹⁰⁷⁷ Socioprofesní složení třídy bylo téměř stejné jako předcházejícího roku, a to co do podílů, tak i absolutních hodnot.¹⁰⁷⁸ Druhou třídu úspěšně dokončilo 18 studujících.¹⁰⁷⁹ V přepočtu na procenta je to sice hodnota nižší (68%),¹⁰⁸⁰ než činil průměr posledních let, ale i tak byla dosti vysoká. Ve školním roce 1927 – 1928 počet studujících opět mírně poklesl. Do první třídy jich nastoupilo 21. Jednalo se pouze o chlapce, žádná dívka přijata nebyla.¹⁰⁸¹ Skladba zaměstnání se v této třídě oproti předcházejícím letům poměrně výrazně lišila. Tradiční řemesla, krejčovství a obuvnictví, byla zastoupena pouze jediným učněm. Nejvíce učňů se učilo tesařině, kovářství a truhlářství.¹⁰⁸² Rozdílné bylo též socioprofesní složení třídy. Nejvíce jich tentokrát pocházelo ze zemědělských rodin. U čtyř

---

¹⁰⁷³ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1925 – 1926.

¹⁰⁷⁴ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1926 – 1927.

¹⁰⁷⁵ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1926 – 1927.

¹⁰⁷⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1926 – 1927.

¹⁰⁷⁷ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1926 – 1927.

¹⁰⁷⁸ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1926 – 1927.

¹⁰⁷⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1927 – 1928.

¹⁰⁸⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1927 – 1928.

¹⁰⁸¹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1927 – 1928.

¹⁰⁸² SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1927 – 1928.

matek bylo uvedeno, že se jedná o vdovy.¹⁰⁸³ To je na jednu třídu, navíc málo početnou, dost vysoké číslo. A vdovy se v poměrně početné míře ve velhartické živnostenské škole vyskytovaly i v následujících letech. Tento jev patrně souvisí s tím, že na konci dvacátých let začaly do segmentu středních škol nastupovat děti, které přicházely na svět během války. Většina otců těchto dětí podléhala branné povinnosti, a tak se nevyhnuli zákopům první světové války. Mnozí z těchto mužů na frontě padli, což vysvětluje zvýšený výskyt vdov na konci dvacátých let. Tento trend je do jisté míry pozorován i u dalších škol. Úspěšnost studujících z ročníku 1927 – 1928 byla opět nepatrně menší než předcházejícího roku. Školu dokončili přesně dvě třetiny učňů, kteří byli zapsáni do první třídy.¹⁰⁸⁴

Ve školním roce 1928 – 1929 byl zapsán stejný počet studujících jako předcházejícího roku, tedy 21.¹⁰⁸⁵ Mezi dvaceti uční nastoupila pouze jedna studující, která se hodlala po svém otci stát obchodnicí. To se jí pravděpodobně podařilo, protože druhou třídu úspěšně dokončila a získala výuční list. Co se týče struktury povolání učňů, ta se vrátila k „normálnímu stavu“, když převahu ve třídě měli obuvníci a krejčí.¹⁰⁸⁶ Ve třídě byly tentokrát zastoupené pouze dvě sociální skupiny, a to potomci živnostníků a zemědělců, třída se v tomto ohledu dělila v podstatě na poloviny.¹⁰⁸⁷ U třech matek bylo uvedeno, že se jedná o vdovy. Kromě již výše zmiňované dívky se stejnému povolání, jaké vykonával otec, věnovalo dalších sedm studujících. To znamená, že povolání zdědila výrazná většina studujících pocházejících ze živnostenských rodin. V této třídě stoupla úspěšnost studujících. Školu nedokončili pouze čtyři uční. Podíl absolventů tak lehce přesáhl hranici 80%.¹⁰⁸⁸

Nejméně studujících v dosavadní historii živnostenské školy pokračovací ve Velharticích bylo přijato ve školním roce 1929 – 1930, a to pouze 15.¹⁰⁸⁹ Mezi studujícími byla opět jen jediná dívka, která se chtěla stát dámskou krejčovou.¹⁰⁹⁰ A po delší době sem nastoupil též učeň německé národnosti. Pocházel ze stejné oblasti jako ti předcházející a chtěl se vyučit krejčím,

¹⁰⁸³ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1927 – 1928.

¹⁰⁸⁴ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1928 – 1929.

¹⁰⁸⁵ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1928 – 1929.

¹⁰⁸⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1928 – 1929.

¹⁰⁸⁷ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1928 – 1929.

¹⁰⁸⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1929 – 1930.

¹⁰⁸⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1929 – 1930.

¹⁰⁹⁰ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1929 – 1930.

školu ale nedokončil. Studující se učili celkem deseti různým řemeslům. Pouze tři řemesla tak měla více než jednoho učně, a to krejčovství, tesařství a obuvnictví.¹⁰⁹¹ Co se týče socioprofesionálního složení třídy, nejvíce učňů pocházelo ze zemědělských rodin. Nicméně z rodin maloburžoazie pocházelo jen o jednoho studujícího méně a z dělnických rodin bylo opět pouze o jednoho učně méně než z maloburžoazních rodin.¹⁰⁹² Nikdo ze studujících se nevěnoval stejnému povolání jako jejich otec. Kromě již výše zmiňovaných dvou případů neuspěli při studiu další dva studující. Podíl úspěšných studujících tedy dosahoval téměř tři čtvrtin učňů a učnic přijatých do první třídy.¹⁰⁹³

První ročník třicátých let zahájilo na živnostenské škole pokračovací ve Velharticích opět 21 studujících.¹⁰⁹⁴ Dívky byly na škole zapsány hned tři.¹⁰⁹⁵ I v tomto roce byli učni rozptýleni v poměrně vysokém počtu řemesel, a to ve třinácti. Větší počet učňů se věnoval pouze tesařství a zednictví, jinak byla všechna ostatní řemesla na počet učňů slabší. Ani v tomto ročníku se příliš studujících nerozhodlo kráčet ve šlépějích svých otců. Stejnému povolání se chtěla z celé třídy vyučit pouze jedna učnice, která se chtěla stát kadeřnicí, školu ale nedokončila.¹⁰⁹⁶ Přes polovinu třídy tvořili potomci pocházející ze zemědělských rodin. Zbytek třídy byl rovnoměrně rozdělen na tři skupiny. Na potomky ze živnostenských rodin, dělnických rodin a na polosirotky, tedy ty studující, u jejichž matky bylo v kolonce stav otce (matky) uvedeno vdova.¹⁰⁹⁷ Druhou třídu dokončilo, na poměry živnostenské školy ve Velharticích, relativně malé procento studujících (57%). To odpovídá dvanácti studujícím.¹⁰⁹⁸

Od školního roku 1931 – 1932 počet zájemců o studium prudce poklesl a z tohoto stavu se škola nevzpamatovala až do jejího uzavření na konci třicátých let. Na podzim roku 1931 nastoupilo do první třídy 13 studujících.¹⁰⁹⁹ Mezi nimi jedna dívka, budoucí dámská krejčová,

---

¹⁰⁹¹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1929 – 1930.

¹⁰⁹² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1929 – 1930.

¹⁰⁹³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1930 – 1931.

¹⁰⁹⁴ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1930 – 1931.

¹⁰⁹⁵ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1930 – 1931.

¹⁰⁹⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1930 – 1931.

¹⁰⁹⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1930 – 1931.

¹⁰⁹⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1931 – 1932.

¹⁰⁹⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1931 – 1932.

a jeden učeň německé národnosti, který byl v učení na kupce.¹¹⁰⁰ Zbývajících jedenáct českých učňů bylo rozděleno po jednom, nejvýše ve dvou v osmi řemeslech. Sociální složení bylo podobné jako předcházejícího roku, když přes polovinu studujících tvořili potomci rodin, které se věnovaly zemědělství. Třetina třídy připadala na maloburžoazii, zbytek pak byl dělnického původu.¹¹⁰¹ Až na dva učně dokončili školu všichni studující.¹¹⁰²

V následujících třech letech nastoupilo na pokračovací živnostenskou školu ve Velharticích pouze deset, respektive jedenáct studujících.¹¹⁰³ Je možné, že se jedná o vliv sílící hospodářské krize. Do první třídy ve školním roce 1932 – 1933 byli zapsáni pouze chlapci. Pokud se dá v kontextu této třídy vůbec hovořit o početně zastoupeném řemesle, tak nejvíce (3) učni se chtěli vyučit krejčovství. Studující ze zemědělských rodin byli čtyři, stejně jako z dělnických rodin. Z maloburžoazních rodin pocházeli pouze dva učni, z nichž jeden učeň kolářství zdědil své povolání po otci.¹¹⁰⁴ Školu následujícího roku dokončili úplně všichni učni přijatí do první třídy.¹¹⁰⁵ Ve školním roce 1933 – 1934 nastoupilo o jednoho studujícího více, tedy jedenáct.¹¹⁰⁶ Mezi přijatými byla i jedna dívka.¹¹⁰⁷ I přes velmi nízký počet učňů zůstával počet řemesel, kterým se věnovali, velmi vysoký. V tomto ročníku se studující připravovali na výkon osmi různých řemesel. Kolik studujících školu dokončilo, není jasné, protože ve výkazech se opět nachází drobná mezera.

K dispozici není školní výkaz pro první a druhou třídu roku 1934 – 1935. Zachoval se výkaz II. třídy ze školního roku 1935 – 1936. V tom je zapsáno 10 jmen.¹¹⁰⁸ Školu v tomto roce dokončila kromě devíti chlapců též jedna dívka.¹¹⁰⁹ Žádné řemeslo v této třídě nemělo převahu, každý studující se totiž věnoval svému vlastnímu. V socioprofesní skladbě třídy opět

---

¹¹⁰⁰ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1931 – 1932.

¹¹⁰¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1931 – 1932.

¹¹⁰² SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1932 – 1933.

¹¹⁰³ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1932 – 1933.

¹¹⁰⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1932 – 1933.

¹¹⁰⁵ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1933 – 1934.

¹¹⁰⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1933 – 1934.

¹¹⁰⁷ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1933 – 1934.

¹¹⁰⁸ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1935 – 1936.

¹¹⁰⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1935 – 1936.

téměř chyběli studující z maloburžoazních rodin. V této třídě byl pouze jeden, a to syn kolovrátkáře. Ve zbytku třídy bylo potomků ze zemědělských rodin o jednoho více než z dělnických.¹¹¹⁰ Do první třídy roku 1935 – 1936 byl opět zapsán pouze velmi malý počet studujících, a to 13.¹¹¹¹ Ani v tomto roce se genderové rozložení třídy nezměnilo a nastoupila sem pouze jedna dívka. Studující se učili deseti řemeslům. Nejvíce studujících, přes polovinu třídy, pocházelo v této třídě z řemeslnických a živnostenských rodin, zbytek pak patřil k zemědělským rodinám. Z dělnických poměrů byla pouze jediná učnice této třídy, která se chtěla stát dámskou krejčovou.¹¹¹² Vzhledem k tomu, že úspěšnost této třídy byla stoprocentní, výučního listu dosáhla.¹¹¹³

V roce 1936 – 1937 počet studujících mírně stoupl, když do první třídy nastoupilo 17 studujících.¹¹¹⁴ Jednalo se o šestnáct chlapců a jednu dívku.¹¹¹⁵ Ani v této třídě nebylo žádné povolání s výraznějším počtem učňů. Největší podíl studujících opět pocházel z rodin rolníků a hlavně pak domkařů. Menší počet studujících byl z maloburžoazních rodin a dělnického původu byli pouze tři učni. Tři ze studujících měli stejné povolání jako jejich otcové.¹¹¹⁶ Vysoká zůstávala i úspěšnost studujících, když se výučního listu dočkalo 14 z původních studujících (82%).¹¹¹⁷ Následujícího školního roku 1937 – 1938 počet studujících výrazným způsobem stoupl. Do první třídy nastoupilo 27 učňů.¹¹¹⁸ Mezi studujícími nebyla žádná dívka, zato hned tři učni německé národnosti.¹¹¹⁹ Všichni němečtí studující pocházeli z německých obcí, které byly k Velharticím poměrně blízko. Nejvíce učňů se připravovalo na práci obuvníka. Dalším povoláním s větším počtem studujících bylo mlynářství, dále pak krejčovství a zámečnictví. Ve třídě převažovali studující, jejichž otcové pracovali jako živnostníci, nebo řemeslníci, těch byla ve třídě více než polovina. Další necelou třetinu tvořili

---

¹¹¹⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1935 – 1936.

¹¹¹¹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1935 – 1936.

¹¹¹² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1935 – 1936.

¹¹¹³ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1936 – 1937.

¹¹¹⁴ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1936 – 1937.

¹¹¹⁵ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1936 – 1937.

¹¹¹⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1936 – 1937.

¹¹¹⁷ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, II. třída 1937 – 1938.

¹¹¹⁸ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1937 – 1938.

¹¹¹⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1937 – 1938.

studující ze zemědělských rodin a zbývající šestina připadala na syny dělníků. Čtyři studující měli stejné zaměstnání jako jejich otcové.¹¹²⁰ 21 studujících se následujícího školního roku dočkala výučního listu. Mezi nimi i dva ze tří německých učňů. Úspěšnost tak byla opět značně vysoká, a to 77%.¹¹²¹

Posledním ročníkem, který byl na živnostenskou školu pokračovací ve Velharticích přijat, byl ročník 1938 – 1939. Do první třídy nastoupilo opět pouze třináct studujících, včetně jediné učnice.¹¹²² Studující se věnovali deseti různým řemeslům. Sociální složení třídy bylo od předchozího ročníku poměrně odlišné. Tentokrát větší polovinu studujících tvořily děti pocházející ze zemědělských rodin, v největší míře z rodin domkařských. Jeden učeň koželužství byl synem koželužského dělníka, což byl jediný zástupce této sociální skupiny ve třídě. Zbytek studujících pocházel z rodin maloburžoazie. Povolání po otci zdědili z této skupiny tři učni. Jak již bylo zmiňováno výše, byla tato škola v roce 1939 z rozhodnutí ministerstva školství uzavřena a její obvod přiřčen k živnostenské škole v Sušici.¹¹²³

Oblast, ze které se rekrutovali studující této školy, měla několik shodných charakteristik jako v případě pokračovací školy ve Stachách. Podobně jako na tu stašskou přicházela většina studujících velhartické pokračovací školy z okruhu pěti kilometrů od Velhartic, vzhledem k poloze na severní hranici sušického politického okresu spadala část této výseče již do jiného okresu. Z toho důvodu 28% studujících, kteří na školu nastoupili v pětiletém období po založení školy, nepatřilo do politického okresu Sušice. 41% bylo „okresních“ studujících a 31% připadalo na samotné Velhartice.¹¹²⁴ Válečné výkazy se nedochovaly, a tak druhá sonda zkoumá až období 1920 – 1925 a třetí pak léta 1930 – 1935. Lze konstatovat, že velhartická pokračovací škola v obou těchto obdobích kopíruje obecnější trend poklesu studujících z vlastního sídla školy a naopak zvýšení počtu studujících pocházejících z okolních vesnic nalézajících se ve stejném okresu. V první polovině dvacátých let připadalo na studující z okresu 58%,¹¹²⁵ ve třicátých letech pak dokonce 68%,¹¹²⁶ podíl velhartických studujících činil 22% a poté 15%.¹¹²⁷ Mimookresní učni a učnice zaujímali 20% a pak 17%.¹¹²⁸

---

¹¹²⁰ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídni výkaz, I. třída 1937 – 1938.

¹¹²¹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídni výkaz, II. třída 1938 – 1939.

¹¹²² SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídni výkaz, I. třída 1938 – 1939.

¹¹²³ SOkA Klatovy, fond národní škola Velhartice, kronika obecné školy 1877 – 1923, str. 147.

¹¹²⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídni výkaz, I. třída 1908 – 1909 až Třídni výkaz, I. třída 1912 – 1913.

¹¹²⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídni výkaz, I. třída 1920 – 1921 až Třídni výkaz, I. třída 1924 – 1925.

Podobně jako u školy stejného typu ve Stachách byla na velhartické škole průmyslové pokračovací, později živnostenské pokračovací, silná tradice místně rozšířeného řemesla. Lokální tradice ševců z nedalekých Hor Matky Boží ovlivňovala strukturu řemesel na velhartické škole po celou dobu existence této školy. Jinak se jednalo o typickou venkovskou pokračovací školu s malým počtem studujících.

---

¹¹²⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1930 – 1931 až Třídní výkaz, I. třída 1934 – 1935.

¹¹²⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1920 – 1921 až Třídní výkaz, I. třída 1924 – 1925.

a Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1930 – 1931 až Třídní výkaz, I. třída 1934 – 1935.

¹¹²⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1920 – 1921 až Třídní výkaz, I. třída 1924 – 1925.

a Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice, Třídní výkaz, I. třída 1930 – 1931 až Třídní výkaz, I. třída 1934 – 1935.

II. 5. Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín

Téměř ve stejné době jako ve Velharticích byla zřízena průmyslová škola pokračovací v obci Strašín. Tato obec je od Sušice vzdálena vzdušnou čarou 11 kilometrů.¹¹²⁹ Od Kašperských Hor pak 8 kilometrů. Pozice této vesnice byla na jižní hranici sušického politického okresu. Spolu se sousedními Nezdicemi vytvářel Strašín jazykovou hranici, která v jižním směru vytvářela český oblouk, který se zařezával do německé jazykové oblasti až téměř ke státní hranici. Průmyslová škola pokračovací byla jako v podobných případech „vesnických pokračovacích škol“ zřízena při místní obecné škole. Svou činnost zahájila ve školním roce 1909 – 1910. Čeština jako vyučovací jazyk školy byla pro místní české obyvatele samozřejmě výhodou, nicméně na druhou stranu to limitovalo vstup německy hovořícím učňům z okolí.

Překvapivě do prvního ročníku nastoupil poměrně malý počet studujících, pouze sedmnáct.¹¹³⁰ Mohla se na tom podepsat i skutečnost, že Strašín nebyl příliš vzdálen od již existujících pokračovacích škol v Kašperských Horách s německou a Stach s českou vyučovací řečí, které pravděpodobně již vázaly případné přespolní zájemce. Do strašínské školy tak nastoupili převážně čeští chlapci přímo ze Strašína, Nezdic a obcí ležících na straně do českého vnitrozemí. Co se týče živností, čtyři učni se chtěli stát zedníky a tři kováři, ostatní řemesla a živnosti byly zastoupeny pouze jedním, nejvýše dvěma učni. Čtyři chlapci vstoupili do školy, aniž by byli rozhodnutí, co za řemeslo chtějí vykonávat.¹¹³¹ To tento typ škol umožňoval, ale obvykle se to netýkalo příliš velkého počtu studujících. Tři z těchto nerozhodnutých následně do druhého ročníku nepostoupili, stejně jako pět dalších učňů. Úspěšnost tohoto ročníku ve studiu tak byla těsně nadpoloviční.¹¹³² Počet studujících ve druhém ročníku po otevření nepatrně vzrostl, a to na dvacet.¹¹³³ V tomto ročníku byli zastoupeni jak chlapci, tak dívky, a to v poměru 4:1, tedy patnáct chlapců a pět dívek.¹¹³⁴ Všechny dívky se učily jako švadleny, což z tohoto povolání činilo jedno ze dvou nejpočetněji zastoupených řemesel v ročníku. Tím druhým pak bylo zednictví.¹¹³⁵ Zbýlých

---

¹¹²⁹ Vlastní měření na portálu mapy.cz [<https://mapy.cz/zakladni?mereni-vzdalenosti&x=13.5668198&y=49.2148609&z=13&rm=9ep0vxT7d99eYGvx8DhRgq0fg->] citováno dne 28. 6. 2018.

¹¹³⁰ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1909 – 1910.

¹¹³¹ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1909 – 1910.

¹¹³² SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1910 – 1911.

¹¹³³ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1910 – 1911.

¹¹³⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1910 – 1911.

¹¹³⁵ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1910 – 1911.

deset učňů se učilo pěti řemeslům. Druhou třídu úspěšně dokončilo jedenáct studujících, přesněji deset učňů a jedna učnice.¹¹³⁶ To je téměř stejná úspěšnost jako předcházejícího roku.

Ve školním roce 1911 – 1912 počet studujících prvního ročníku opět mírně vzrostl na dvacet dva.¹¹³⁷ Dívky v tomto ročníku byly dvě.¹¹³⁸ Jedna chtěla být švadlenou, druhá se učila kupectví. Obě uspěly. Mezi chlapci opět dominovali zedníci, na druhém místě se pak umístili obuvníci.¹¹³⁹ Čtyři učni docházeli na pokračovací školu, ale žádnému řemeslu se nevěnovali. Ani tento ročník nevybočil z procentuálního podílu úspěšných studujících. Školu zvládlo 12 učňů a učnic, to je 60% původních studujících.¹¹⁴⁰

Stabilní fungování průmyslové pokračovací školy ve Strašíně zajišťoval v první řadě dostatečný počet zájemců o studium. Ten od založení školy až do první světové války sice mírně, ale neustále rostl. Ve školním roce 1912 – 1913 dosáhl počet studujících této školy počtu 25.¹¹⁴¹ Dívek bylo mezi studujícími sedm a jako v předcházejících letech se všichni studující hlásili k české mateřské řeči. Chlapci se v tomto ročníku nejvíce věnovali výrobě bot a jako obvykle zednictví. Dívky opět pracovaly jako švadleny, jedna jako modistka.¹¹⁴² Třináct studujících následujícího roku dokončilo druhou třídu.¹¹⁴³ To rovněž odpovídá průměru předcházejících let. Poslední předválečný ročník zahájil stejný počet studujících jako předcházejícího roku.¹¹⁴⁴ Stejně bylo i genderové rozložení této třídy. Tedy osmnáct chlapců a sedm dívek. Výrazněji zastoupeny byly pouze dvě profese, a to zedníci a švadleny. Těmto dvěma řemeslům se věnovaly téměř tři čtvrtiny studujících tohoto ročníku.¹¹⁴⁵ Dokončit školu měl tento ročník na jaře roku 1915. To znamená v době, kdy již první světová válka byla v plném proudu a následky prvního roku této apokalypsy již plně dopadaly jak na vojska na frontách, tak na civilní obyvatelstvo v zázemí. To se projevilo i na úspěšnosti studia učňů a učnic pokračovací školy ve Strašíně. Druhou třídu z ročníku 1913 - 1914 dokončilo pouze osm studujících.¹¹⁴⁶ To znamená jedna třetina¹¹⁴⁷ z těch, kteří na školu před válkou nastoupili. Úspěšnost tak byla v porovnání s předválečnými lety menší téměř o polovinu.

---

¹¹³⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1911 – 1912.

¹¹³⁷ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1911 – 1912.

¹¹³⁸ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1911 – 1912.

¹¹³⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1911 – 1912.

¹¹⁴⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1912 – 1913.

¹¹⁴¹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1912 – 1913.

¹¹⁴² SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1912 – 1913.

¹¹⁴³ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1913 – 1914.

¹¹⁴⁴ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1913 – 1914.

¹¹⁴⁵ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1913 – 1914.

¹¹⁴⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1914 – 1915.

Pro ročník 1914 – 1915 třídní výkaz k dispozici není. Je pravděpodobnější, že je ztracen, než že by škola otevřena nebyla. Protože v následujícím školním výkazu pro ročník 1915 – 1916 je 24 studujících.¹¹⁴⁸ Škola tedy v počátečních letech války nouzi o studující neměla. Výrazným způsobem se proměnila struktura zájemců o studium. V roce 1915 – 1916 nastoupilo do první třídy dvanáct chlapců a deset dívek.¹¹⁴⁹ Povolání švadlena se tak stalo nejpočetněji zastoupeným řemeslem na strašinské pokračovací škole živnostenské.¹¹⁵⁰ Chlapci se nejvíce věnovali obuvnictví. Dříve nejpočetnějšímu zednictví se až do konce první světové války nevěnoval jediný učeň. Následujícího roku druhou třídu úspěšně dokončilo deset studujících.¹¹⁵¹

Vzrůstající role žen v ekonomice i veřejných službách a nakonec i ve veřejném prostoru se odrazila i ve školství. Tento trend je patrný na všech typech středních škol v sušickém politickém okrese. Trend růstu podílu dívek ve škole vyvrcholil ve školním roce 1916 – 1917, kdy nastoupilo do první třídy 18 dívek a pouze tři hoši.¹¹⁵² Všechny dívky pracovaly jako švadleny.¹¹⁵³ Poměrně zajímavá je i úspěšnost této třídy při dokončení studia. Druhou třídu totiž nedokončily pouze dvě učnice, všichni ostatní školu zvládli.¹¹⁵⁴ Tento ročník byl co do počtu dívek mimořádný. V dalších letech jejich počet již nebyl tak vysoký, stále ale výrazně převyšoval předválečný průměr. Zvýšený výskyt dívek ve školství a následně i na trhu práce poukazuje na správnost téze Rudolfa Kučery v knize *Život na příděl*,¹¹⁵⁵ kde tvrdí, že během války došlo k výrazným posunům na trhu práce, které umožnily ženám ve větší míře vstup do ekonomiky. Dospělí muži odešli na frontu a jejich pozici v zemědělství a patrně i v řemeslech musely nahradit ženy a dorost, a to jak chlapci, tak i dívky. Je škoda, že v období první světové války se v třídních výkazech běžně neuvádělo povolání otce, protože je možné, že v této době se řemeslo po otci dědilo ve větší míře než v době, kdy třídní výkazy tuto informaci již běžně obsahují, a to z důvodu, že děti a manželky musely otce, který odešel do armády, nahradit, aby příjem rodiny zůstal zachován.

---

¹¹⁴⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1914 – 1915.

¹¹⁴⁸ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1915 – 1916.

¹¹⁴⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1915 – 1916.

¹¹⁵⁰ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1915 – 1916.

¹¹⁵¹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1916 – 1917.

¹¹⁵² SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1916 – 1917.

¹¹⁵³ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1916 – 1917.

¹¹⁵⁴ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1917 – 1918.

¹¹⁵⁵ KUČERA, Rudolf, *Život na příděl: válečná každodennost a politiky dělnické třídy v českých zemích 1914-1918*, Praha 2013.

Ve školním roce 1917 – 1918 se počet studujících na pokračovací živnostenské škole ve Strašíně výrazně propadl. Nastoupilo pouze deset studujících¹¹⁵⁶ a v tomto ročníku byl genderový poměr zcela opačný, a to osm chlapců a pouze dvě dívky. Studující se věnovali celkem sedmi řemeslům. Osm z nich školu následujícího roku dokončilo.¹¹⁵⁷ Posledním válečným, respektive přechodným ročníkem byl ten, který do školy nastupoval na podzim roku 1918, ve třídě bylo třináct chlapců a čtyři dívky.¹¹⁵⁸ Z devíti povolání početně vystupují švadleny, této profesi se věnovaly všechny dívky v ročníku. Stejný počet jako švadlen bylo i mlynářů. Jinak byla řemesla zastoupena minimálním počtem učňů.¹¹⁵⁹ Druhou třídu nedokončil pouze jeden jediný učeň.¹¹⁶⁰ Vysoká úspěšnost studujících v průběhu války jde patrně ruku v ruce s malým počtem studujících, kteří do škol nastupovali. Jinými slovy během války do škol nastupovali jen ti, kteří ji opravdu dokončit chtěli nebo si to mohli dovolit.

Nejvíce pravděpodobně ubylo studujících ze zemědělských rodin. To je možné tvrdit s odvoláním na třídní výkazy reálků v Sušici a Kašperských Horách, kde během války skutečně ke snížení počtu studentů pocházejících ze zemědělství došlo. Ti se, namísto učení se řemeslu, museli zapojit do péče o hospodářskou usedlost. Paradoxně by tuto domněnku mohla potvrdovat i nízká úspěšnost studujících u ročníku, který nastupoval před válkou. Učni a učnice, kteří ve chvíli vypuknutí války se učili řemeslu, ale po narukování jejich otce jich bylo více zapotřebí doma na hospodářství, ze školy patrně odešli, a proto byla u tohoto ročníku úspěšnost daleko nižší než před válkou a v jejím průběhu.

Od roku 1919 – 1920 byla válečná krize překonána a počet zájemců o studium na živnostenské škole pokračovací ve Strašíně výrazným způsobem vzrostl. Na podzim roku 1919 nastoupilo 41 studujících,¹¹⁶¹ což byl počet výrazně vyšší než průměr za války, ale i v letech předválečných. Do tohoto ročníku nastoupili též učni a učnice, kteří vstup do školy přes válku odkládali, jak je patrné z dat narození některých studujících, kteří byli straší, než by měli být.¹¹⁶² Ve třídě bylo 28 chlapců a 13 dívek.¹¹⁶³ Všechny dívky měly být po vyučení švadlenami, což z této profese dělalo nejpočetněji zastoupenou živnost v tomto ročníku. Po pěti válečných letech, ve kterých nevstoupil do učení ani jediný zedník, se toto řemeslo stalo opět velmi žádaným. V prvním poválečném roce se mu věnovalo hned dvanáct učňů, to z něj

---

¹¹⁵⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1917 – 1918.

¹¹⁵⁷ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1918 – 1919.

¹¹⁵⁸ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1918 – 1919.

¹¹⁵⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1918 – 1919.

¹¹⁶⁰ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1919 – 1920.

¹¹⁶¹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1919 – 1920.

¹¹⁶² SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1919 – 1920.

¹¹⁶³ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1919 – 1920.

činilo druhé nejpočetnější řemeslo v ročníku a nejpočetněji zastoupené řemeslo mezi chlapci.¹¹⁶⁴ Dvacet jedna studujících se výučního listu nedočkal.¹¹⁶⁵ Úspěšnost tak byla výrazně nižší než ve válečných letech, ale snese srovnání s úspěšností předválečných let, která se též pohybovala okolo padesáti procent.

Následujícího roku byl počet studujících výrazně nižší, 15 chlapců a 8 dívek.¹¹⁶⁶ Není to překvapivé vzhledem k tomu, že do ročníku 1919 – 1920 nastupovali i studující, kteří vstup do školy odkládali. Dívky pracovaly buď tradičně jako švadleny, nebo jako dámské krejčové. Chlapci byli celkem rovnoměrně rozděleni do osmi různých řemesel.¹¹⁶⁷ Úspěšnost byla o něco vyšší než u předchozí třídy, když školu úspěšně dokončilo patnáct studujících, což odpovídá 60%.¹¹⁶⁸ Kolísání v počtech učňů a učnic pokračovalo i v dalším roce. Ročník zahájilo 37 studujících, 23 chlapců a 14 dívek.¹¹⁶⁹ Tentokrát všechny dívky pracovaly jako švadleny. U chlapců výrazně převažovali truhláři, kterých bylo osm, v předcházejících letech se tomuto povolání věnoval jeden, nejvýše dva učni.¹¹⁷⁰ Vyjádřeno procentuálně dostudovalo ve školním roce 1922 – 1923 stejně studujících jako předcházejícího roku, dvě třetiny původních učňů a učnic.¹¹⁷¹

Poměrně výrazné kolísání počtu studujících pokračovalo na živnostenské škole pokračovací ve Strašíně i v následujících letech až do poloviny dvacátých let. A stejně jako kolísaly počty učňů a učnic, přeléval se i jejich počet mezi jednotlivými profesemi. Ve školním roce 1922 – 1923 nastoupilo opět pouze 26 studujících.¹¹⁷² Dívek bylo v této třídě jedenáct a pro změnu se v tomto roce všechny věnovaly oboru dámská krejčová. Chlapci byli rozděleni v sedmi profesích, mezi nimiž dominovalo obuvnictví. Do druhé třídy postoupili téměř všichni studující a výučního listu nedosáhli pouze tři z původního počtu.¹¹⁷³ Ve školním roce 1923 – 1924 se počet studujících zvýšil na 31.¹¹⁷⁴ Všech devět dívek, které do ročníku nastoupily, se chtělo živit jako švadleny. Chlapci byli rozděleni do osmi řemesel, mezi kterými nebyl

---

¹¹⁶⁴ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1919 – 1920.

¹¹⁶⁵ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1920– 1921.

¹¹⁶⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1920– 1921.

¹¹⁶⁷ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1920– 1921.

¹¹⁶⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1921– 1922.

¹¹⁶⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1921– 1922.

¹¹⁷⁰ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1921– 1922.

¹¹⁷¹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1922– 1923.

¹¹⁷² SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1922– 1923.

¹¹⁷³ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1923– 1924.

¹¹⁷⁴ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1923– 1924.

v počtech učňů velký rozdíl. Rok nato uspělo u závěrečných zkoušek 19 studujících, což odpovídá dlouhodobému průměru dvou třetin úspěšných studujících.¹¹⁷⁵

Největší počet studujících v dosavadní historii živnostenské pokračovací školy ve Strašíně nastoupil ve školním roce 1924 – 1925. Do lavic obecné školy po večerech usedalo celkem 46 studujících.¹¹⁷⁶ Genderové složení třídy bylo 30 chlapců a 16 dívek.¹¹⁷⁷ Po roční pauze byly všechny dívky zaměstnány jako dámské krejčové. Zda byly obory švadlena a dámská krejčová vyučovány pouze ob jeden rok, nebo je střídání těchto oborů pouze náhodné nelze s určitostí rozhodnout. U chlapců vítězila hlavně tři řemesla: truhlářství, tesařství a zednictví.¹¹⁷⁸ U této třídy se nepotvrdil obecnější trend, že početnější třídy mají obvykle při studiu menší úspěšnost. Ze 46 původních studujících jich školu nedokončilo pouze jedenáct.¹¹⁷⁹ Podíl úspěšných činil 76%.¹¹⁸⁰

Tak jako v jiných pokračovacích živnostenských školách se v nové sadě výkazů používaných od školního roku 1926 – 1927 začalo objevovat povolání otce, čímž je možné zasadit studující do socioprofesionálního prostředí, ze kterého pocházeli. Pro předcházející ročník 1925 – 1926 lze tento údaj dohledat zpětně u těch studujících, kteří postoupili do druhého ročníku. Do této třídy nastoupil opět rekordní počet studujících, a to 48.¹¹⁸¹ Genderové složení třídy bylo výrazněji ve prospěch chlapců, kterých nastoupilo 36, oproti pouhým 12 dívkám.¹¹⁸² Všechny dívky se věnovaly dámskému krejčovství a v socioprofesionálním původu jejich rodin nelze vysledovat žádný vzorec. Dívky z této třídy pocházely jak z dělnických, tak z řemeslnických či zemědělských rodin. Žádná dívka své povolání po otci ani po matce - samoživitelce nezdedila. U chlapců byla situace odlišná, po šesti letech se jich největší počet věnoval zednictví, druhé v pořadí bylo truhlářství, celkem sedm hochů své povolání dědilo po otci. Zbytek buď volil jiné řemeslo než jeho otec, nebo pocházel z rodin dělníků nebo zemědělců. Učňů, kteří pocházeli z rodin rolníků nebo domkařů, byla v této třídě mírná většina.¹¹⁸³

---

¹¹⁷⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1924– 1925.

¹¹⁷⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1924– 1925.

¹¹⁷⁷ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1924– 1925.

¹¹⁷⁸ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1924– 1925.

¹¹⁷⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1925– 1926.

¹¹⁸⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1925– 1926.

¹¹⁸¹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1925– 1926.

¹¹⁸² SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1925– 1926.

¹¹⁸³ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1925– 1926.

Kolonka s povoláním otce byla vyplněna jen u 36 původních učňů a učnic, což je rovněž počet úspěšných absolventů (71%).¹¹⁸⁴

Ve školním roce 1926 – 1927 již byla kolonka povolání otce vyplněna u všech 46 nově příchozích studujících.¹¹⁸⁵ Dívek bylo v porovnání s předchozími lety opět podprůměrně málo, a to jedenáct.¹¹⁸⁶ Všechny se opět učily na dámskou krejčovou. U chlapců převažovala stejná povolání jako předcházejícího roku, tedy zednictví a truhlářství. Nejvíce studujících, a to jak chlapců, tak dívek pocházelo z rolnických a chalupnických rodin, a to necelých 40%, čtvrtina z dělnických rodin a zbytek z živnostenských a řemeslnických rodin.¹¹⁸⁷ Je poměrně zajímavé, že osm ze čtrnácti těchto studujících se učilo stejnému povolání, jaké vykonávali jejich otcové. Jednalo se o zedníky, tesaře, kováře, mlynáře i o méně obvyklá povolání jako byl například provazník. Úspěšnost studujících byla zas o něco menší, 65% odpovídá 30 studujícím.¹¹⁸⁸

Do první třídy ročníku 1927 – 1928 nastoupilo méně učňů a učnic než v předcházejících letech, a to 26 chlapců a 9 dívek.¹¹⁸⁹ Podobný demografický vývoj proběhl i na ostatních školách v regionu a souvisel s tím, že na konci dvacátých let nastupovali na střední školu ročníky, které se rodily za války. U dívek zůstávalo jediným povoláním dámské krejčovství a u chlapců opět dominovalo zednictví. Nejvíce studujících (45%) pocházelo z řemeslnických rodin.¹¹⁹⁰ Vysokou míru dědičnosti povolání je možné nalézt i u tohoto ročníku. Povolání po svém otci zdědilo 9 z 16 studujících, nejvíce se v tomto ročníku dědilo povolání zedníka a dále dřevozpracující živnosti jako kolářství nebo tesařství. Výrazně vyšší než v předcházejících letech byla úspěšnost, se kterou tento ročník dokončil cyklus studia - 83% (29)¹¹⁹¹ původních studujících si na počátku léta roku 1928 mohlo převzít výuční list.

Zdá se, že demografický propad studujících na koci dvacátých let strašinskou živnostenskou pokračovací školu nepostihl tak silně jako jiné školy v regionu. S nižším počtem studujících se tato škola v podstatě potýkala pouze jeden školní rok. Ve školním roce 1928 – 1929 se počet studujících na této škole v podstatě vrátil k normálu. Do prvního ročníku nastoupilo 44

---

¹¹⁸⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1926– 1927.

¹¹⁸⁵ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1926– 1927.

¹¹⁸⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1926– 1927.

¹¹⁸⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1926– 1927.

¹¹⁸⁸ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1927– 1928.

¹¹⁸⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1927– 1928.

¹¹⁹⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1927– 1928.

¹¹⁹¹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1928– 1929.

učňů a učnic.¹¹⁹² Po genderové stránce se nejednalo o příliš vyváženou třídu. Bylo v ní totiž 35 chlapců a pouze 9 dívek.¹¹⁹³ Mezi povoláními dominovaly tradiční dámské krejčovství a zednictví. V této třídě se ale objevil enormní počet studujících, kteří v době zápisu na školu nebyli ještě rozhodnuti, jakému řemeslu se budou věnovat, a to osm.¹¹⁹⁴ Zajímavé je, že se tento vysoký počet nerozhodnutých neprojevil v úspěšnosti studia. Ta byla přesně tříčtvrtinová – 33 původních studujících.¹¹⁹⁵ Obvykle studující bez vybraného řemesla školu nedokončili a ze školy předčasně odešli. V tomto případě se tak stalo pouze ve dvou případech z osmi. V této třídě výrazným způsobem dominovali potomci řemeslníků a živnostníků, těch byly ve třídě skoro dvě třetiny.¹¹⁹⁶ Oproti předchozím letům děti v menší míře dědily povolání svých otců a to pouze v šesti případech ze sedmadvaceti. Tolik studujících totiž pocházelo z rodin řemeslníků.

Nového vrcholu dosáhl počet živnostenského dorostu v roce 1929 – 1930, do první třídy nastoupilo 51 studujících.¹¹⁹⁷ Takový počet zájemců o studium by bylo lépe rozdělit do dvou tříd, nicméně pro to pravděpodobně neměla obecná škola ve Strašíně potřebné kapacity. Pro paralelní vyučování nebyl v budově dostatek tříd, střídavé vyučování by zase kladlo nesmírné nároky na pedagogický sbor. Z toho důvodu zůstalo všech 33 chlapců a 18 dívek v jedné třídě.¹¹⁹⁸ Dívky byly rozděleny mezi obě „ženská“ povolání, švadlen bylo asi o třetinu méně než dámských krejčovských. Chlapci se nejvíce věnovali zednictví a truhlářství, zbytek učňů se v malých počtech dělil mezi dalších jedenáct řemesel. Co se socioprofesionálního složení týče, byl počet studujících z maloburžoazních a zemědělských rodin v podstatě vyrovnaný, počet učňů a učnic z dělnických rodin byl, jako v předcházejících letech, výrazně nižší. Stejně živnosti, jakou vykonával otec, se věnovalo pouze pět studujících, čtyři zedníci a jeden mlynář.¹¹⁹⁹ Vysoká úspěšnost studujících zůstala i v této třídě. Dokončilo ji 36 původních studujících,¹²⁰⁰ což odpovídá hodnotě mírně přesahující 70%.¹²⁰¹

---

¹¹⁹² SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1928– 1929.

¹¹⁹³ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1928– 1929.

¹¹⁹⁴ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1928– 1929.

¹¹⁹⁵ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz II. třída 1929– 1930.

¹¹⁹⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1929– 1930.

¹¹⁹⁷ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1929– 1930.

¹¹⁹⁸ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1929– 1930.

¹¹⁹⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1929– 1930.

¹²⁰⁰ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz II. třída 1930– 1931.

¹²⁰¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz II. třída 1930– 1931.

Třicátá léta na živnostenské škole pokračovací ve Strašíně zahájil ročník, do kterého nastoupilo 25 učňů a 12 učnic.¹²⁰² Dívek tak byla ve třídě jedna třetina, tedy výrazně více než v předcházejících letech. Hlavním povoláním pro dívky i nadále zůstávalo dámské krejčovství. Chlapci se věnovali, oproti předcházejícím letům, pouze sedmi řemeslům. Mezi nimi i nadále vládlo truhlářství a zednictví, nicméně jejich poměr byl v této třídě opačný a výrazně vedlo truhlářství. Přesto, že učňů a učnic ze živnostenských a řemeslnických rodin bylo opět nejvíce, povolání po svém otci zdědil pouze jeden jediný učeň, který se po vyučení hodlal živit řeznictvím. Za pozornost též stojí, že v této třídě bylo poprvé na této škole více dětí, které pocházely z dělnických než ze zemědělských rodin.¹²⁰³ Devět studujících druhou třídu nedokončilo. Znamená to tedy stále velmi vysokou tříčtvrtinovou úspěšnost.¹²⁰⁴

Ve školním roce 1931 – 1932 a v následujících letech počet studujících živnostenské pokračovací školy ve Strašíně prudce poklesl. Příčinou by mohla být rozvíjející se hospodářská krize. V tomto roce nastoupilo pouze 23 studujících, 13 chlapců a 10 dívek.¹²⁰⁵ Jak je z genderového složení třídy patrné, úbytkem byla zasažena hlavně chlapecká část živnostenského dorostu. Nejvíce se úbytek dotkl dvou tradičně nejpočetněji obsazovaných řemesel, zednictví a truhlářství, které se početně propadly na úroveň ostatních šesti řemesel. Hlavní dívčí řemeslo, dámské krejčovství, zůstalo co do počtu učnic bez výrazných změn. Otcové studujících této třídy se téměř přesně dělili mezi maloburžoazii, dělnictvo a rodiny pracující v zemědělství.¹²⁰⁶ Povolání svého otce zdědil pouze jeden zedník, jinak synové a dcery volili zcela jiná povolání. Úspěšnost studia se i přes prudký pokles počtu studujících pohybovala na dlouhodobě průměrných hodnotách. Téměř tři čtvrtiny původních studentů následujícího roku školu zdárně dokončilo.¹²⁰⁷

Naprosto stejný počet studujících nastoupil k učení i ve školním roce 1932 – 1933.¹²⁰⁸ Jediným rozdílem bylo, že v této třídě bylo méně dívek, a to sedm. Většina z nich se učila dámskou krejčovou, a tak se i nadále jednalo o nejpočetnější obor. Chlapci byli podobně jako předešlého roku rozptýleni do většího počtu oborů bez výrazné dominance jednoho z nich. Výrazně převažovali potomci z živnostenských a řemeslnických rodin, byla jich skoro

---

¹²⁰² SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1930– 1931.

¹²⁰³ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1930– 1931.

¹²⁰⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz II. třída 1931– 1932.

¹²⁰⁵ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1931– 1932.

¹²⁰⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1931– 1932.

¹²⁰⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz II. třída 1932– 1933.

¹²⁰⁸ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1932– 1933.

polovina. Potomstvu rolníků a dělníků připadala shodně zhruba čtvrtina.¹²⁰⁹ Vysoký podíl řemeslníků a živnostníků byl pravděpodobně hlavní příčinou, proč v tomto roce poměrně velké množství studujících volilo podobné povolání jako jejich otcové, kromě dvou zedníků a jednoho obuvníka tak učinily i dvě dívky. Jedna dámská krejčová pokračovala v rodinné tradici a jedna dcera hostinského a řezníka byla v učení na čišnici. Druhou třídu dokončilo o jednoho studujícího méně než předcházejícího roku.(70%).¹²¹⁰

Krise malého počtu zájemců o studium dosáhla na živnostenské pokračovací škole ve Strašíně dna ve školním roce 1933 – 1934, kdy do školy nastoupilo pouhých dvacet studujících, šest dívek a čtrnáct chlapců.¹²¹¹ Dívky i chlapci byli vyučováni osmi různým řemeslům, vzhledem k jejich malému počtu ve třídě je jasné, že na každé řemeslo připadali jen jednotlivci, maximálně dvojce studujících. Za zmínku stojí, že dvě dívky daly netradičně přednost pánské konfekci před dámskou krejčovou a byly v učení na pánské krejčí. Opět více než polovina studujících (60%) náležela do rodin, jejichž otcové se živilo jako řemeslníci, živnostníci nebo maloobchodníci. Zbytek studujících se dělil mezi zemědělce, dělníky a jeden pekařský učeň byl synem státního úředníka – pošťáka.¹²¹² Stejně povolání jako jejich otec měl jeden krejčovský a dva zedniční učni. V přímém protikladu k poklesu studujících byla vysoká úspěšnost, s jakou tito učni a učnice školu dokončovali. U této třídy opět poskočila na tři čtvrtiny původních studujících, kteří si na jaře roku 1934 mohli dojít pro výuční list.¹²¹³

Tak jak se v polovině studia ročníku 1934 – 1935 zlomila třicátá léta do své druhé poloviny, zlomil se též nepříznivý vývoj v poklesu počtu studujících na této škole. Do první třídy vstoupilo 21 chlapců a 8 dívek.¹²¹⁴ Přibylo opět učňů zednictví, které se po letech krize opět stalo nejnavštěvovanější profesí. Dívky se všechny sjednotily v řemesle dámského krejčovství. Zbytek učňů byl zaměstnán u mistrů sedmi dalších řemesel. Většina studujících tentokrát pocházela z rodin rolníků, chalupníků a domkařů. Následována byla maloburžoazií. Pouze jeden učeň byl synem dělníka a jedna z dívek byla dcerou hajného, tedy ze stavu úředníků.¹²¹⁵ Povolání po otci zdědili dva zedníci a jedna dívka, která se chtěla v budoucnu živit stejným povoláním jako její matka, tedy jako dámská krejčová. Sedm studujících¹²¹⁶

¹²⁰⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1932– 1933.

¹²¹⁰ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz II. třída 1933– 1934.

¹²¹¹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1933– 1934.

¹²¹² Vlastní výpočet z:SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1933– 1934.

¹²¹³ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz II. třída 1934– 1935.

¹²¹⁴ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1934– 1935.

¹²¹⁵ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1934– 1935.

¹²¹⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz II. třída 1935– 1936.

školu dokončit nezvládlo, což je hodnota, která z dlouhodobého průměru žádným způsobem nevyčnívá.

Ve školním roce 1935 – 1936 přivítal začátek školního roku stejný počet studujících jako předcházejícího roku (29). Dívek bylo 9.¹²¹⁷ Většina dívek se v tomto roce po dlouhé době věnovala oboru švadlena. I u chlapců byla tentokrát struktura řemesel odlišná od zažitých pořádků. Nejvíce učňů se v budoucnu chtělo stát řezníky, tradičně silné zednictví a truhlářství v tomto roce výrazně oslabilo. I v tomto ročníku pocházelo nejvíce studujících ze zemědělských rodin, nicméně studujících z rodin řemeslníků a živnostníků bylo jen nepatrně méně. Potomci dělníků byli v tomto ročníku pouze čtyři.¹²¹⁸ Povolání po svém otci zdědil jediný učeň tesařiny. I z této třídy dokončilo živnostenskou školu pokračovací velmi vysoké procento studujících (80%), odpovídající 23 studujícím.¹²¹⁹ Do první třídy ročníku 1936 - 1937 nastoupilo 17 chlapců a šest dívek.¹²²⁰ Všechny dívky oproti předcházejícímu roku pracovaly jako dámské krejčové. Zednictví se po roční pauze opět učilo nejvíce chlapců, druhou nejpočetněji zastoupenou živností bylo pánské krejčovství a ostatní učni byli rozděleni v pěti dalších řemeslech. Nejvíce dětí tentokrát pocházelo z dělnických rodin, čímž se tato třída v socioekonomickém složení od těch předcházejících poměrně lišila. Potomků řemeslníků bylo jen nepatrně méně a je zajímavé že 5 z 9 potomků mělo stejné povolání jako jejich otec.¹²²¹ Týkalo se to dvou zedníků, mlynářů a jednoho kováře. Druhou třídu neprošli pouze tři učni a jedna učnice, to znamená úspěšnost 83%.¹²²²

Na podzim roku 1937 byla škola naplněna 30 studujícími, 20 mužského a 10 ženského pohlaví.¹²²³ Dívky byly tradičně v učení jako dámské krejčové, v čemž je napodobili i hoši, když se pánské krejčovství stalo nejpočetněji zastoupeným řemeslem mezi chlapci. Na druhé příčce se shodným počtem učňů skončilo zednictví a truhlářství.¹²²⁴ S výraznější převahou než předešlého roku bylo v první třídě zastoupeno potomstvo z rodin dělnictva. Studujících z rodin řemeslníků bylo stejně jako předcházejícího roku, nejméně bylo učňů a učnic ze zemědělských rodin a na školu nastoupil i jeden učeň, jehož otec pracoval jako pošťák, tedy státní zaměstnanec. Řemeslo svého otce kromě pěti řemeslníků zdědil i jeden strojní

¹²¹⁷ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1935– 1936.

¹²¹⁸ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1935– 1936.

¹²¹⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz II. třída 1936– 1937.

¹²²⁰ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1936– 1937.

¹²²¹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1936– 1937.

¹²²² SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz II. třída 1937– 1938.

¹²²³ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. + II. třída 1937– 1939.

¹²²⁴ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. + II. třída 1937– 1939.

zámečník, tedy příslušník dělnické profese.¹²²⁵ Ve studiu neuspělo sedm učňů a učnic. Jedná se sice o pokles úspěšnosti na 75%,¹²²⁶ ale vzhledem k dramatickým politickým okolnostem, kterých byli obyvatelé Strašína a okolních vesnic přímými svědky a účastníky, je vlastně až podivuhodně vysoká.

V roce 1939 došlo z rozhodnutí MŠANO k definitivnímu zrušení malých živnostenských pokračovacích škol. Toto rozhodnutí se týkalo i vzdělávacího ústavu ve Strašíně a jeho studujících, kterých bylo do aktuálního ročníku 1938 – 1939 přijato 18.¹²²⁷ Pět dívek a třináct chlapců. U obou pohlaví bylo nejčastějším povoláním krejčovství. Co se týče socioprofesionálního původu, byla tato třída rozdělena přesně na třetiny mezi zemědělce, dělníky a maloburžoazii. Povolání zdědil jeden krejčí a jeden strojník. Studujícím nebylo umožněno školu dokončit ve Strašíně, a pokud chtěli získat výuční list, museli přejít jinam. Ze zachovaných živnostenských škol se jim v okrese nabízela pouze živnostenská škola pokračovací v Sušici, kam také připadl obvod zrušené strašínské školy a do Sušice byly též převezené vzdělávací pomůcky.

Geografické složení studujících strašínské pokračovací školy se od těch předcházejících poněkud lišilo. Přestože byl Strašín situován podobně jako Stachy nebo Velhartice při hranici sušického politického okresu, podíl mimookresních studujících na této škole za celou dobu její existence nepřesáhl 5%.¹²²⁸ Na jih od Strašína, kudy hranice okresu probíhala, se nachází Javornická vrchovina, území, které bylo jen řídce osídleno, a oblast jižněji již měla jiná spádová centra, Vacov a Čkyni. Navíc západním směrem nedaleko od Strašína probíhala jazyková hranice, která rovněž omezovala operační prostor české pokračovací školy. Drtivá většina studujících tak pocházela z oblasti vymezené vesnicemi Nezdice, Soběšice a Žihobce (tato vesnice do doby, než zde byla zřízena vlastní pokračovací škola). V letech po zřízení školy byla struktura studujících následující: obyvatelé Strašína 28%, zbytku okresu 70% a ostatní 2%.¹²²⁹ Během první světové války došlo k přechodnému zvýšení podílu strašínských

---

¹²²⁵ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. + II. třída 1937–1939.

¹²²⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. + II. třída 1937–1939.

¹²²⁷ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. + II. třída 1937–1939

¹²²⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1909 – 1910 až Třídní výkaz I. třída 1934 – 1935.

¹²²⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1909 – 1910 až Třídní výkaz I. třída 1913 – 1914.

studujících na 44%, podíl těch z okresu poklesl na 55%, ostatních bylo pouze 1%.¹²³⁰ Ve dvacátých a třicátých letech pak byla situace obdobná s dominancí studujících pocházejících ze sušického okresu. Ve dvacátých letech tvořili 81% strašínské pokračovací školy,¹²³¹ ve třicátých pak 76%.¹²³² Strašínští učni a učnice zaujímali 14%, respektive 19%¹²³³ a na ostatní připadalo v obou případech 5%.¹²³⁴

V případě živnostenské školy pokračovací ve Strašíně se jednalo o typickou venkovskou školu tohoto typu. Studující pocházeli z malého okruhu sousedních obcí a v jedné třídě jich nebyl příliš vysoký počet. Převládala zde řemesla typická pro oblast Šumavy a Pošumaví, u chlapců zednictví a truhlářství, u dívek textilní obory. Dívek, které navštěvovaly tuto školu, bylo poměrně velké množství, vyšší než ve srovnatelně velkých školách ve Velharticích, Kolinci nebo Rábí. Němečtí studující se na strašínské škole prakticky nevyskytovali, všechny je stáhla blízká pokračovací škola v Kašperských Horách.

---

¹²³⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1914 – 1915 až Třídní výkaz I. třída 1918 – 1919.

¹²³¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1920 – 1921 až Třídní výkaz I. třída 1924 – 1925.

¹²³² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1930 – 1931 až Třídní výkaz I. třída 1934 – 1935.

¹²³³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1920 – 1921 až Třídní výkaz I. třída 1924 – 1925. a Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1930 – 1931 až Třídní výkaz I. třída 1934 – 1935.

¹²³⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1920 – 1921 až Třídní výkaz I. třída 1924 – 1925. a Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín, Třídní výkaz I. třída 1930 – 1931 až Třídní výkaz I. třída 1934 – 1935.

II. 6. Živnostenská škola pokračovací Rábí¹²³⁵

Tato škola vznikla těsně před první světovou válkou. Jejím hlavním iniciátorem byl řídicí učitel Jan Stamberg.¹²³⁶ V době vzniku živnostenské školy pokračovací sice obec Rábí nenáležela do svazku obcí politického okresu Sušice, nicméně se sušickým politickým okresem přímo sousedila, dokonce je možné říci, že jí byla částečně „obklíčena“. Z toho důvodu je zřejmé, že pro děti z východní části sušického politického okresu byla živnostenská škola pokračovací v Rábí blíže než stejná škola v Sušici, a proto se jí též věnuje tato práce.

Škola svoje brány otevřela na počátku školního roku 1913 – 1914. Podobně jako u jiných škol stejného typu byl o novou vzdělávací instituci poměrně velký zájem. Do prvního ročníku bylo přijato rovných 30 studujících.¹²³⁷ Dívky v tomto ročníku byly tři,¹²³⁸ všechny se věnovaly obchodu, což je poměrně zajímavé, protože v ostatních školách se dívky objevují pouze v textilních povoláních jako dámské krejčovské nebo švadleny. Německý učeň nebo učnice mezi studujícími na živnostenské škole pokračovací v Rábí chyběl, a to jak v prvním ročníku, tak v každém dalším. Vzhledem k vnitrozemské poloze této vesnice se nejedná o příliš překvapivé zjištění. Na druhou stranu z Rábí někteří studující odcházeli do učení do Kašperských Hor, kde byla živnostenská škola pokračovací s německou vyučovací řečí. Dalo by se předpokládat, že v rámci reciproční výměny němečtí učni naopak mířili do české školy v Rábí, ale nedělo se tak. Studující se učili celkem třinácti různým řemeslům, přičemž nejčastěji se jednotlivým oborům věnoval jeden až tři učni.¹²³⁹ Jedinou výjimku tvořilo zednictví, kterému se věnovala celkem třetina studujících. Popularita zednictví se objevuje napříč pokračovacími školami v regionu. Prvních absolventů bylo 12 (40%).¹²⁴⁰

Slibný rozvoj pokračovací školy v Rábí přibrzdilo propuknutí první světové války. Do nového ročníku 1914 – 1915 nenastoupila ani polovina studujících co předcházejícího roku, bylo jich 14, z toho dvě dívky.¹²⁴¹ Tito studující byli roztrženi ve čtrnácti různých řemeslech.¹²⁴² Školu dokončilo šest studujících, mezi nimi nechyběly obě dívky.¹²⁴³ Druhý válečný školní rok nastoupilo 21 studujících. Jedenáct z nich (52%) byly dívky.¹²⁴⁴ Kromě kupectví, kterému

---

¹²³⁵ Dnešní oficiální název obce zní Rábí, nicméně v dobových textech se používá název Rábí, který je též používán místními. Rozhodl jsem se ctít tradici, a proto v textu používám název Rábí.

¹²³⁶ SOKA Klatovy, fond Archiv města Rábí, Pamětní kniha města Rábí, str. 65.

¹²³⁷ SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1913 – 1914.

¹²³⁸ SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1913 – 1914.

¹²³⁹ SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1913 – 1914.

¹²⁴⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz II. třída, 1914 – 1915.

¹²⁴¹ SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1914 – 1915.

¹²⁴² SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1914 – 1915.

¹²⁴³ SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz II. třída, 1915 – 1916.

¹²⁴⁴ SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1915 – 1916.

se věnovaly tři dívky, se učnice věnovaly též krejčovství, které se tak stalo nejpočetněji zastoupeným řemeslem v tomto ročníku. Poměrně markantní nárůst dívek na živnostenských školách pokračovacích lze opět sledovat i na jiných školách stejného typu během první světové války. Mezi chlapci bylo nejvíce zastoupeno pekařství, což bylo jediné chlapecké řemeslo, kterému se věnoval více než jeden učeň. Velmi zajímavé je však to, že v tomto a několika následujících třídních výkazech se objevuje v poznámce povolání rodičů. Tento údaj se běžně ve výkazech živnostenských škol pokračovacích neobjevoval. Jedinou další výjimku tvoří pokračovací škola ve Stachách. Tyto dvě školy tak umožňují exkurz do socioprofesionálního složení studujících pokračovacích škol v období první světové války. Ve školním roce 1915 – 1916 bylo tedy socioprofesionální složení pokračovací školy v Rábí následující. Velmi výrazný podíl studujících pocházel z rodin maloburžoazie. Byly to téměř tři čtvrtiny (71%). Zbývající studující byli v poměru 3:2:1 z rodin zemědělských, státních zaměstnanců a dělníků.¹²⁴⁵ Velmi malé procentuální zastoupení studujících ze zemědělských rodin je možné vysvětlit akutním nedostatkem pracovní síly v primárním ekonomickém sektoru. Děti z těchto rodin tak museli svůj sen vyučit se řemeslu buď odložit na období po válce, nebo se ho vzdát úplně a pracovat doma na polnostech. Výrazně vyšší než u předchozích ročníků byla úspěšnost studujících, která dosáhla 62%.¹²⁴⁶ To je na válečné poměry relativně vysoké číslo srovnatelné například se strašínskou školou.

Školního roku 1916 – 1917 nastoupilo do prvního ročníku 16 studujících.¹²⁴⁷ Dívky z nich tvořily 38%.¹²⁴⁸ Všechny se věnovaly krejčovství, čímž z tohoto řemesla opět učinily řemeslo s největším počtem studujících. Chlapci se učili sedmi řemeslům, z nichž více studujících mělo pouze zámečnictví. V této třídě se vyskytovaly pouze studující ze dvou sociálních skupin, a to z rodin maloburžoazie a rolnictva. Jejich poměr byl 3:2 ve prospěch maloburžoazie.¹²⁴⁹ Procentuální podíl absolventů byl velmi vysoký (88%), školu dokončili všichni studující kromě dvou.¹²⁵⁰

---

¹²⁴⁵ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1915 – 1916.

¹²⁴⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz II. třída, 1916 – 1917.

¹²⁴⁷ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1916 – 1917.

¹²⁴⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1916 – 1917.

¹²⁴⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1916 – 1917.

¹²⁵⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz II. třída, 1917 – 1918.

Na podzim roku 1917 zasedlo do první třídy pouze dvanáct zájemců o výuční list. Počet dívek dosáhl přesně jedné čtvrtiny.¹²⁵¹ Studující byli i v tomto roce rozptýleni ve velkém počtu osmi řemesel. Vesměs se jednalo o tradiční řemesla, takže své zástupce mělo například řeznictví, truhlářství, obuvnictví nebo krejčovství. Dvě třetiny studujících pocházelo z rodin maloburžoazie, čtvrtina pak z rodin dělníků. Ze zemědělských rodin zavítal do tohoto ročníku pouze jediný učeň.¹²⁵² Stejně jako předcházejícího roku školu dokončili všichni studující kromě dvou (83%).¹²⁵³ Poslední válečný ročník 1918 – 1919 nastupoval na živnostenskou školu pokračovací v Rábí ve složení dvanácti chlapců a čtyřech dívek.¹²⁵⁴ Výrazným způsobem mezi řemesly převládalo krejčovství, kterému se věnovala více jak jedna třetina ze všech studujících, kromě všech dívek též několik chlapců. Ostatních šest řemesel bylo vykonáváno velmi malým počtem studujících. Téměř 70% jich pocházelo z rodin řemeslníků a živnostníků. Zbývající, necelá jedna třetina, pak připadala na potomky dělníků a zemědělců.¹²⁵⁵ V následujícím roce školu dokončilo 14 studujících (88%),¹²⁵⁶ z čehož vyplývá, že shodně jako v předcházejících letech na výuční list nedosáhli pouze dva studující, kteří do první třídy nastoupili.

Přelom válečných a mírových let je na živnostenské škole pokračovací v Rábí poměrně snadno identifikovatelný. Hned v prvním mírovém roce totiž počet zájemců skokově narostl a překonal dokonce počet přijatých učňů a učnic z ročníku 1913 – 1914. Do první třídy nastoupilo 33 studujících.¹²⁵⁷ Podíl dívek byl oproti válečným letům, kdy se pohyboval mezi jednou čtvrtinou a jednou polovinou, o něco nižší. Do prvního poválečného ročníku jich nastoupilo sedm, což odpovídá 21%.¹²⁵⁸ Všechny dívky se opět věnovaly krejčovství a vzhledem k tomu, že se tomuto oboru věnoval i relativně vysoký počet chlapců, bylo krejčovství výrazně nejpočetnější živností v tomto ročníku s 36% ze všech studujících.¹²⁵⁹ Socioprofesionální původ studujících se vyskytuje jen asi u poloviny studujících tohoto ročníku. Mezi učni a učnicemi, u kterých povolání otce uvedeno je, převládají živnosti a řemesla,

---

¹²⁵¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1917 – 1918.

¹²⁵² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1917 – 1918.

¹²⁵³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz II. třída, 1918 – 1919.

¹²⁵⁴ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1918 – 1919.

¹²⁵⁵ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1918 – 1919.

¹²⁵⁶ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz II. třída, 1919 – 1920.

¹²⁵⁷ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1919 – 1920.

¹²⁵⁸ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1919 – 1920.

¹²⁵⁹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1919 – 1920.

v menší míře se pak jedná o zemědělce.¹²⁶⁰ Oproti válečným letům poklesla též úspěšnost studujících. Následujícího roku školu dokončilo 24 učňů a učnic, což odpovídá 72%.¹²⁶¹ Pravděpodobně se zde projevuje trend, kdy třídy s vyšším počtem studujících mívají obvykle nižší úspěšnost, i když v tomto případě se nejedná o žádný dramatický propad.

Školní rok 1920 – 1921 opět přinesl pokles počtu zájemců o studium živnostenské školy v Rábí. Do první třídy nastoupilo dvacet učňů.¹²⁶² Dívky mezi zájemci o studium zcela chyběly. Tento absolutní výpadek dívek se zdá být pouze jednorázovou nahodilostí, nicméně při pohledu na následující ročníky je patrné, že podíl dívek na této škole byl v první polovině dvacátých let daleko nižší než v období první světové války. Řemesla s větším počtem učňů byla v tomto ročníku dvě, a to kolářství a zednictví.¹²⁶³ Socioprofesionální původ studujících již učitelé přestali zcela uvádět. Znovu se povolání otce objevuje až s novými třídními výkazy, které se začaly používat od školního roku 1926 – 1927. Úspěšnost studujících nebyla příliš velká a jen těsně překročila padesát procent. Školu dokončilo pouze jedenáct učňů,¹²⁶⁴ kteří byli do první třídy přijati.

Stejný počet studujících jako v roce 1920 – 1921 nastoupil i ve školním roce 1921 – 1922. Jediným rozdílem bylo, že v tomto ročníku bylo mezi přijatými též pět dívek.¹²⁶⁵ Jednalo se „téměř“ o krejčovskou třídu, jelikož 60% učňů a učnic z tohoto ročníku se věnovalo tomuto řemeslu.¹²⁶⁶ Ostatní obory byly jako obvykle nepočtené. Úspěšnost studujících byla oproti předcházejícímu ročníku vyšší. Vysvědčení na odchodnou dosáhlo 15 učňů a učnic (75%).¹²⁶⁷ 24 studujících¹²⁶⁸ bylo na živnostenskou školu pokračovací v Rábí přijato ve školním roce 1922 – 1923. Mezi učni se nacházely pouze dvě dívky.¹²⁶⁹ I přes to zůstalo krejčovství oborem s největším počtem studujících, kromě dvou dívek se mu totiž věnovali i tři učni. Kromě krejčovství se učni připravovali na budoucí výkon v jedenácti různých řemeslech.¹²⁷⁰ Z toho vyplývá, že tyto obory nemohly mít příliš vysoký počet učňů, více než dva učně mělo

---

¹²⁶⁰ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1919 – 1920.

¹²⁶¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz II. třída, 1920 – 1921.

¹²⁶² SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1920 – 1921.

¹²⁶³ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1920 – 1921.

¹²⁶⁴ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz II. třída, 1921 – 1922.

¹²⁶⁵ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1921 – 1922.

¹²⁶⁶ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1921 – 1922.

¹²⁶⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz II. třída, 1922 – 1923.

¹²⁶⁸ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1922 – 1923.

¹²⁶⁹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1922 – 1923.

¹²⁷⁰ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1922 – 1923.

navíc pouze kovářství, kolářství a tesařství. Školu dokončilo 71% přijatých učňů a jedna učnice, v absolutní hodnotě to znamená 17 studujících.¹²⁷¹

Na podzim roku 1923 vstoupilo do učení 23 nových učňů a učnic.¹²⁷² Dívěk sice nastoupilo více než v předcházejícím roce, i tak byl ale jejich podíl velmi malý, čtyři učnice odpovídají pouze 17%.¹²⁷³ Složení oborů, kterým se studující věnovali, rovněž zůstávalo podobné jako předcházejícího roku. Nejpočetnější bylo opět krejčovství, kterému se věnovaly jak dívky, tak chlapci. Mezi další řemesla, kterým se věnoval větší počet učňů, patřilo opět kovářství, tesařství a po jisté odmlce též zednictví.¹²⁷⁴ Úspěšnost studujících byla v tomto ročníku velmi vysoká, vyrovnala se dokonce hodnotám z posledních válečných ročníků, když dosáhla 87%, výuční list získalo 20 učňů a učnic.¹²⁷⁵ Následujícího roku 1924 – 1925 byl počet nových studujících živnostenské školy pokračovací v Rábí velmi nízký. Do tohoto ročníku nastoupilo pouze 15 studujících, 11 chlapců a 4 dívky (27%).¹²⁷⁶ Přes polovinu tohoto ročníku se věnovalo krejčovství, ostatní obory byly oproti tomu početně velmi nevýznamné.¹²⁷⁷ Podobně jako v předcházejících letech byla úspěšnost studujících na velmi vysoké úrovni. Školu nedokončili pouze tři učni, z čehož vyplývá, že výučního listu dosáhlo 80% studujících.¹²⁷⁸ Ročník 1925 – 1926 zahájilo dvacet studujících.¹²⁷⁹ Podíl dívek byl v ročníku minimální, protože nastoupila pouze jediná učnice krejčovství.¹²⁸⁰ I díky téměř chybějícím dívkám nebyl podíl studujících krejčovství tak markantní jako v předcházejících letech. V ročníku 1925 – 1926 to byl na počet učňů a učnic až třetí nejpočetnější obor. Překonalo ho jak pekařství, tak zednictví. Mimořádně vysoký zůstal podíl studujících, kteří školu dokončili. Z původně přijatých jich bylo 85%.¹²⁸¹

Od školního roku 1926 – 1927 se do třídních výkazů povinně vrátil údaj o povolání rodičů. Je tedy opět možné sledovat socioprofesionální složení tříd, které na živnostenskou školu pokračovací v Rábí nastupovaly. Kromě toho má ročník 1926 – 1927 ještě jedno specifikum, a to velmi

---

¹²⁷¹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz II. třída, 1923 – 1924.

¹²⁷² SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1923 – 1924.

¹²⁷³ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1923 – 1924.

¹²⁷⁴ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1923 – 1924.

¹²⁷⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz II. třída, 1924 – 1925.

¹²⁷⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1924 – 1925.

¹²⁷⁷ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1924 – 1925.

¹²⁷⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz II. třída, 1925 – 1926.

¹²⁷⁹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1925 – 1926.

¹²⁸⁰ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1925 – 1926.

¹²⁸¹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz II. třída, 1926 – 1927.

nízký počet studujících - jedenáct.¹²⁸² V dosavadní historii školy se jednalo o nejnižší počet. Něžné pohlaví zde bylo zastoupeno dvěma učnicemi krejčovství. Ještě s jedním učněm tvořili nejpočetnější řemeslo v ročníku. Přes polovinu studujících tvořili učni a učnice, jejichž rodiče se živili jako řemeslníci nebo živnostníci a zbytek pak téměř výhradně tvořili potomci ze zemědělských rodin. Stejnému povolání, jaké vykonával otec, se věnovali dva učni.¹²⁸³ V porovnání s ročníky, pro které záznamy o socioprofesioním složení tříd k dispozici jsou, z období první světové války se zdá, že k velkému posunu nedošlo. Úspěšnost i nadále zůstávala na maximální úrovni, školu dokončilo devět studujících, což je podíl, který opět překračuje hranici 80%.¹²⁸⁴

V následujícím roce došlo k výkyvu v počtu přijatých učňů a učnic opět směrem nahoru. Do první třídy živnostenské školy pokračovací v Rábí nastoupilo 26 učňů a učnic, přesněji 19 chlapců a 7 dívek.¹²⁸⁵ Deset učnic a učňů se věnovalo tradičnímu krejčovství, takže byl tento obor opět nejpočetnějším, nicméně zednictví se věnovalo jen o jednoho učně méně. I v tomto roce pocházel největší počet studujících z rodin maloburžoazie, jejich podíl byl ale výrazně menší než v předchozím roce i v letech, pro které záznamy k dispozici jsou, činil 42%. Mírně přes jednu třetinu připadalo na děti ze zemědělství, po deseti procentech pak bylo ze sociálních skupin dělnictva a státních zaměstnanců.¹²⁸⁶ Povolání dědili čtyři učni, což je třetina z maloburžoazních rodin. Podíl studujících, kterým se v následujícím roce podařilo školu dokončit, byl na poměry živnostenské školy v Rábí relativně malý, 18 studujících odpovídá 69%.¹²⁸⁷

Ve školním roce 1928 – 1929 poklesl opět počet zájemců o studium pod dvacet. Do první tříd nastoupilo pouze 15 chlapců a 2 dívky.¹²⁸⁸ Co se řemesel týče, jednalo se v podstatě o zednickou třídu, protože zedničtí učni tvořili 60% studujících této třídy.¹²⁸⁹ Z maloburžoazních rodin přišlo na školu mírně přes polovinu učňů a učnic. Větší polovina z těchto dětí se učila stejnému povolání, jaké vykonával jejich otec. Podíl studujících, kteří školu úspěšně dokončili, opět přesáhl čtyři pětiny (82%)¹²⁹⁰ z těch, kteří byli přijati do první

---

¹²⁸² SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1926 – 1927.

¹²⁸³ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1926 – 1927.

¹²⁸⁴ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz II. třída, 1927 – 1928.

¹²⁸⁵ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1927 – 1928.

¹²⁸⁶ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1927 – 1928.

¹²⁸⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz II. třída, 1928 – 1929.

¹²⁸⁸ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1928 – 1929.

¹²⁸⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1928 – 1929.

¹²⁹⁰ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz II. třída, 1929 – 1930.

třídy. Ve školním roce 1929 – 1930 nastoupilo opět pouze 18 studujících.¹²⁹¹ Zvětšil se podíl dívek, které nastoupily do první třídy čtyři.¹²⁹² Nejoblíbenějším oborem i v tomto roce zůstávalo zednictví. Dívky se všechny věnovaly oboru dámská krejčová. To je zajímavá změna, protože do té doby se učily oboru krejčí, což bylo specifikum rábské živnostenské školy, ve všech jiných školách stejného typu v regionu se dívky, pokud se rozhodly žít tímto oborem, věnovaly dámskému krejčovství. Přesně polovina dětí pocházela z rodin živnostníků a řemeslníků, povolání po svém otci zdědili pouze dva. Ke změně došlo na pozici druhé nejpočetněji zastoupené sociální skupiny. Tou byli potomci dělníků, kterých nastoupilo 28%. Jedná se o největší podíl dělníků, jaký byl v dosavadní historii školy v Rábí zaznamenán. Zbývající učni pocházeli ze zemědělských rodin.¹²⁹³ Procentuální podíl úspěšných studujících sice mírně poklesl, ale i tak dosáhl na 72%.¹²⁹⁴

Třicátá léta nezačala pro živnostenskou školu v Rábí příliš dobře, do prvního ročníku tohoto desetiletí nastoupilo pouze devět studujících, dvě z nich byly dívky.¹²⁹⁵ Tři učni se věnovali strojnictví, čímž se stali nejpočetnějším oborem. Obě dívky se opět věnovaly dámskému krejčovství. Co se socioprofesionálního složení týče, pocházelo pět učňů z maloburžoazních rodin a čtyři ze zemědělských.¹²⁹⁶ Povolání svého otce zdědil jediný učeň zednictví. Ani úspěšnost tohoto ročníku nebyla na poměry této školy příliš vysoká, výučního listu dosáhlo pouze pět učňů a učnic (55%).¹²⁹⁷ Ročník 1931 – 1932, přestože se počet studujících mírně zvýšil na 17, byl pro živnostenskou školu pokračovací v Rábí rokem posledním. Školu postihl stejný osud jako stejné školy v Petrovicích a Kolinci (viz dále). Tyto školy byly prvními „obětmi“ centralizace pokračovacího školství. Sušická živnostenská škola pokračovací byla zvolena okrskovou školou, byla pro ni vybudována moderní budova a okolní vesnické živnostenské školy pak byly rušeny a jejich obvody přičleňovány k té sušické.

V posledním ročníku se učily čtyři dívky a třináct chlapců.¹²⁹⁸ Více studujících měly tři obory, a to dámská krejčová, na kterou se učily všechny dívky v ročníku, a mezi chlapci pak dominovalo zednictví a řeznictví.¹²⁹⁹ Velmi zajímavé je socioprofesionální složení tohoto ročníku.

---

¹²⁹¹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1929 – 1930.

¹²⁹² SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1929 – 1930.

¹²⁹³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1929 – 1930.

¹²⁹⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz II. třída, 1930 – 1931.

¹²⁹⁵ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1930 – 1931.

¹²⁹⁶ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1930 – 1931.

¹²⁹⁷ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz II. třída, 1931 – 1932.

¹²⁹⁸ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1931 – 1932.

¹²⁹⁹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1931 – 1932.

Drtivá většina studujících (88%) pocházela z rodin rolníků, domkařů a chalupníků.¹³⁰⁰ To je pro tuto živnostenskou školu velmi nezvyklé a vybočuje to i z normy ostatních škol v regionu. Jediný student přišel na školu z řemeslnické rodiny a jedna z dívek byla dcerou zaměstnance státních drah. Školu dokončilo 70% studujících, kteří na školu nastoupili.¹³⁰¹

Živnostenská škola pokračovací v Rábí byla do této práce zařazena kvůli své geografické blízkosti k sušickému politickému okresu, takže se dalo předpokládat, že část studujících pocházela i z tohoto okresu. Tento předpoklad se ukázal jako správný. V první „pětilete“ po vzniku školy, která se do značné míry překrývala s první světovou válkou, přišlo do Rábí do pokračovací školy 42% studujících z politického okresu Sušice, ze samotného Rábí bylo 54% studujících a na zbytek připadala pouhá 4%.¹³⁰² Vzhledem k tomu, že tato škola zanikla již v roce 1932, muselo být třetí sondážní období časově posunuto na roky 1927 – 1932. Obě období z první republiky vykazují velmi podobné hodnoty s výraznou dominancí studujících, kteří do Rábí mířili z politického okresu Sušice. V období 1920 – 1925 to bylo 72%, v tom druhém dokonce 78%.¹³⁰³ Z Rábí bylo 25% a 19% a ze zbytku strakonického politického okresu, kam Rábí náleželo, pocházela 3% učňů a učnic.¹³⁰⁴

Živnostenská škola v Rábí vykazuje podobnou trajektorii počtu studujících jako podobné vesnické školy stejného typu. Velký zájem při zřízení, poté úbytek studujících během první světové války a poté kolísání počtu studujících ve dvacátých letech a následné zrušení školy v průběhu třicátých let. Za první světové války došlo jako u ostatních škol ke zvýšení počtu dívek mezi studujícími. Rábským specifikem je pak ale relativně citelný úbytek dívek v období první republiky. Dalším jsou záznamy o povolání rodičů z období první světové války, které ukazují poměrně výrazný podíl studujících z maloburžoazních rodin. Naopak složení řemesel, která měla největší podíl studujících, byl v Rábí podobný jako na jiných školách. Jednalo se o krejčovství a zednictví. Je zajímavé, že dívky se dlouhou dobu učily oboru krejčící, což je další rábské specifikum.

---

¹³⁰⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1931 – 1932.

¹³⁰¹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz II. třída, 1932 – 1933.

¹³⁰² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1913 – 1914, až Třídní výkaz 1918 – 1919.

¹³⁰³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1920 – 1921, až Třídní výkaz 1924 – 1925., Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1927 – 1928, až Třídní výkaz 1931 – 1932.

¹³⁰⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1920 – 1921, až Třídní výkaz 1924 – 1925., Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací v Rábí, Třídní výkaz I. třída, 1927 – 1928, až Třídní výkaz 1931 – 1932.

II. 7. Živnostenská pokračovací škola Kolinec

Podobně jako obec Rábí ani Kolinec nenáležel k politickému okresu Sušice. Obě obce se nacházely v těsné blízkosti této správní jednotky. Z toho důvodu měly živnostenské pokračovací školy v těchto obcích na vzdělání části okresu, se kterou sousedily, jistý vliv. Kolinecká živnostenská škola pokračovací měla význam pro severní část sušického politického okresu proto, že na sever od Sušice se škola podobného typu nacházela pouze ve Velharticích, které ale byly kvůli své poloze a chybějícímu železničnímu spojení relativně špatně dostupné.

Živnostenská škola pokračovací byla v Kolinci zřízena od školního roku 1921 – 1922. Tedy ve stejné době jako škola stejného typu Žihobcích. Pro Kolinec to bylo v krátké době již druhé poměrně výrazné zlepšení dostupnosti vzdělání. Rok před tím zde byla zřízena měšťanská škola.¹³⁰⁵ Jako v jiných obcích byla na měšťanskou školu posléze napojena živnostenská škola pokračovací, a to jak personálně, tak i prostorově. První ročník této školy přilákal značný počet zájemců o studium. Do dvou tříd bylo zařazeno rovných sedmdesát studujících.¹³⁰⁶ Dívka mezi nimi byla pouze jediná. Vzhledem k vnitrozemské poloze Kolince a jeho relativně velké vzdálenosti od jazykové hranice není příliš překvapivé, že všichni studující byly české mateřské řeči. Tak tomu bylo i v následujících letech a vlastně po celou dobu existence živnostenské školy v Kolinci.

Učni a jediná učnice se připravovali na budoucí práci v 19 různých oborech. Nejpočetnějšími řemesly bylo obuvnictví a truhlářství, tato řemesla měla přes deset učňů. Mezi obory s větším počtem studujících patřilo též strojnictví a relativně velký počet chlapců se učil kamenictví.¹³⁰⁷ Úspěšných studujících bylo v prvním ročníku kolinecké živnostenské školy relativně málo. Ze třídy A dokončilo školu 47% učňů, kteří na ni nastoupili, a u paralelky byl procentuální podíl ještě nižší (33%). Školu tedy dokončilo 28 učňů.¹³⁰⁸

Třídní výkaz ročníku 1922 – 1923 chybí. Byl pravděpodobně ztracen, protože vyučování na živnostenské škole podle školní kroniky normálně probíhalo. Bohužel školní kronika udává souhrnný počet studujících prvního a druhého ročníku, kterých bylo dohromady 55.¹³⁰⁹ Vzhledem k počtu studujících, kteří dokončili druhý ročník, mohlo být do nového ročníku

¹³⁰⁵ SOkA Klatovy, fond Národní škola Kolinec, Školní kronika 1901 – 1936, str. 102.

¹³⁰⁶ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkazy I.a, třídy, I.b. třídy, 1921 – 1922.

¹³⁰⁷ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkazy I.a, třídy, I.b. třídy, 1921 – 1922.

¹³⁰⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz II. třídy, 1922 – 1923.

¹³⁰⁹ SOkA Klatovy, fond Národní škola Kolinec, Školní kronika 1901 – 1936, str. 90.

přijato okolo třiceti nových učňů. Podobný počet studujících nastoupil i ve školním roce 1923 – 1924. Z 26 studujících byly dvě dívky, zbytek ročníku tvořili chlapci.¹³¹⁰ Početnější obory byly stejné jako v prvním ročníku školy: obuvnictví a truhlářství. Dívky se podobně jako na ostatních živnostenských školách věnovaly dámskému krejčovství a oboru švadlena.¹³¹¹ Úspěšnost studujících byla výrazně vyšší než u dřívějšího ročníku, dosáhla 62%,¹³¹² což je hodnota velmi vysoká, nicméně srovnatelná s podobně velkými živnostenskými školami v Rábí nebo Žihobcích.

Relativně prudký úbytek studujících nastal ve školním roce 1924 – 1925. To do živnostenské školy pokračovací nastoupilo 21 učňů. Dívka mezi nimi nebyla ani jedna.¹³¹³ V tomto ročníku dominovala dřevodělná řemesla – koláři, tesaři a bednáři. Tyto tři obory měly přes polovinu učňů v ročníku.¹³¹⁴ Mírně poklesl podíl učňů, kteří si následujícího školního roku odnesli výuční list. Bylo jich 11, tedy těsně přes polovinu.¹³¹⁵ Pokles studujících byl ale jen jednorázovým jevem. Hned následujícího roku 1925 – 1926 bylo do první třídy zapsáno 36 studujících.¹³¹⁶ Ani v tomto roce dívky netvořily příliš velkou část studujících, když do první třídy nastoupily opět pouze dvě.¹³¹⁷ Specifikem tohoto ročníku byl velmi vysoký podíl učňů kamenického řemesla. Těch bylo v tomto ročníku 15 (42%).¹³¹⁸ Takto velký počet kameníků se v jednom ročníku v žádné jiné živnostenské škole v regionu neobjevil. V kolinecké škole bylo toto řemeslo relativně hojně zastoupeno i v následujících letech. To bylo způsobeno blízkostí kamenolomů, ve kterých se těžila a v některých stále těží poměrně kvalitní žula. Kamenictví tak bylo pro Kolinecko tradičním řemeslem a je logické, že se tyto poměry odrazily i ve složení řemesel učňů na místní živnostenské škole. Úspěšnost studujících tohoto ročníku příliš vysoká nebyla. Školu dokončilo jen 14 učňů (39%).¹³¹⁹

Ze třídního výkazu první třídy ročníku 1926 – 1927 vyplývá, že počet zájemců o živnostenskou školu v Kolinci relativně hodně kolísal. Do tohoto ročníku bylo zapsáno 25 učňů a učnic.¹³²⁰ Dívky nastoupily čtyři (16%),¹³²¹ což bylo v dosavadní historii školy nejvíce

---

¹³¹⁰ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1923 - 1924 .

¹³¹¹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1923 - 1924 .

¹³¹² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz II. třída 1924 - 1925 .

¹³¹³ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1924 - 1925 .

¹³¹⁴ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1924 - 1925 .

¹³¹⁵ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz II. třída 1925 - 1926 .

¹³¹⁶ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1925 - 1926 .

¹³¹⁷ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1925 - 1926 .

¹³¹⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1925 - 1926 .

¹³¹⁹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz II. třída 1926 - 1927 .

¹³²⁰ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1926 - 1927 .

v jednom ročníku. I tak byl podíl dívek na této škole v porovnání s ostatními vzdělávacími ústavy stejného typu výrazně podprůměrný. Nejpočetnějšími obory bylo truhlářství a kamenictví. Podobně jako u jiných škol stejného typu je i na té kolinecké možné od roku 1926 – 1927 zjistit i socioprofesionální původ studujících. Největší část jich pocházela z rodin maloburžoazie. Takových studujících bylo 40%. Povolání svého otce zdědili dva učni, jeden kovář a jeden kameník. Po čtvrtině učňů a učnic pak náleželo k rodinám dělnictva a rodin pracujících v zemědělství.¹³²² Zbývající dva učni byli potomky státních zaměstnanců. Školu dokončilo 14 studujících (56%).¹³²³

Nejmenší počet studujících v dosavadní historii školy nastoupilo ve školním roce 1927 – 1928. V první třídě bylo pouze 15 studujících (13 chlapců a dvě dívky).¹³²⁴ Učni a učnice se připravovali na výkon deseti různých řemesel a živností. Jedním z nich, které mělo více než jednoho učně (celkem čtyři), bylo kamenictví. Nejvíce dětí v této třídě pocházelo ze zemědělských rodin (40%). Z maloburžoazních rodin pocházela třetina studujících a z dělnických rodin pak pětina.¹³²⁵ Stejnému povolání jako otec se věnoval pouze jeden učeň bednářství. Školu následujícího roku s výučním listem opustilo 6 učňů (40%),¹³²⁶ takže se v tomto případě příliš nepotvrdilo, že méně početné ročníky zpravidla mívají větší úspěšnost. Výrazné kolísání v počtech studujících přijatých na živnostenskou školu pokračovací v Kolinci pokračovalo i v následujících letech. Ročník 1928 – 1929 zahájilo 24 učňů a tři učnice.¹³²⁷ Oborem s největším počtem studujících bylo opět kamenictví. O něco méně učňů měly rovněž pro kolineckou živnostenskou školu typické obory truhlářství a obuvnictví. Na první příčku se vrátila sociální skupina řemeslníků, živnostníků a drobných obchodníků. Z této skupiny pocházelo 48% studujících. Navíc hned čtyři učni pokračovali v rodinné tradici. Na druhém místě skončili potomci rolníků, chalupníků a domkařů s 37%. Z dělnických rodin pocházelo pouze 11% studujících.¹³²⁸ Aby zásada, že výjimka potvrzuje pravidlo, platila

---

¹³²¹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1926 - 1927 .

¹³²² SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1926 - 1927 .

¹³²³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz II. třída 1927 - 1928.

¹³²⁴ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1927 - 1928 .

¹³²⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1927 - 1928.

¹³²⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz II. třída 1928 - 1929.

¹³²⁷ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1928 - 1929.

¹³²⁸ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1928 - 1929.

důsledně, hned 78% studujících z tohoto relativně početného ročníku školu v následujícím roce dokončilo.¹³²⁹

Do první třídy ve školním roce 1929 – 1930 nastoupilo opět pouze 15 studujících.¹³³⁰ Z tohoto počtu byly čtyři dívky (27%), což je pro kolineckou živnostenskou školu nadprůměrná hodnota. V porovnání s ostatními školami stejného typu se však jedná ve srovnatelném období spíše o slabší průměr. Z dlouhodobého hlediska pak bylo procentuální zastoupení dívek na kolinecké živnostenské škole velmi podprůměrné. Proč tomu tak bylo, není jasné. Socioprofesionální složení ročníku se od toho předchozího výrazným způsobem lišilo. Dvě třetiny studujících pocházely z rodin, které se živily v primárním ekonomickém sektoru, na učně a učnice z maloburžoazie připadala tentokrát pouze jedna pětina. Z dělnických rodin pocházeli pouze dva učni (13%).¹³³¹ Žádný studující si v tomto ročníku nezvolil stejné povolání, jakému se věnoval jeho otec. Velmi vysoká zůstávala úspěšnost studujících, která v tomto roce dosáhla 80%. Školu tedy dokončilo 12 studujících.¹³³²

První ročník nového desetiletí přivítala živnostenská škola pokračovací v Kolinci pro změnu dosti početnou první třídu. Do jejích lavic zasedlo 29 studujících. Dívky do třídy nastoupily pouze dvě.¹³³³ Učni a učnice se věnovali čtrnácti různým řemeslům, z nichž větší počet studujících měly pouze tři obory, a to strojní zámečnictví, zednictví a kamenictví. 59% studujících pocházelo ze zemědělských rodin, 31% tvořili potomci maloburžoazie a zbývajících deset procent pak připadalo na učně a učnice z rodin dělníků.¹³³⁴ Oproti předešlému roku hned pět učňů zdědilo povolání po svém otci, což je více než polovina studujících pocházejících z maloburžoazních rodin. Úspěšnost studující činila 59%.¹³³⁵

Ve školním roce 1931 – 1932 počet zájemců o studium na této škole opět prudce poklesl. Do první třídy nastoupilo pouze dvanáct studujících. Jednalo se výhradně o chlapce.¹³³⁶ Zatímco do tohoto roku počet studujících v jednotlivých letech výrazným způsobem kolísal, od školního roku 1931 – 1932 byl až do zrušení školy relativně stabilní. Nicméně počet studujících se ustálil na velmi nízké úrovni, která nepřesahovala ani dvacet studujících

---

¹³²⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz II. třída 1929 - 1930.

¹³³⁰ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1929 - 1930.

¹³³¹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1929 - 1930.

¹³³² SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz II. třída 1930 - 1931.

¹³³³ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1930 - 1931.

¹³³⁴ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1930 - 1931.

¹³³⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz II. třída 1931 - 1932.

¹³³⁶ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1931 - 1932.

v ročníku. Tento jev je možné pozorovat i u ostatních venkovských živnostenských škol v regionu, kdy patrně v kombinaci velké hospodářské krize a nástupu málo početných válečných ročníků do středního školství docházelo k citelnému úbytku studujících na těchto školách. Chlapci ročníku 1931 - 1932 se buďto samostatně, nebo v párech učili sedmi různým řemeslům. Naopak, co se týče socioprofesionálního původu, byla tato třída velmi homogenní. 83% učňů pocházelo z rodin zemědělských, zbývající z rodin maloburžoazie.¹³³⁷ Žádný učeň svého otce ve volbě povolání nenásledoval. Školu následujícího školního roku dokončily dvě třetiny studujících.¹³³⁸ Ve školním roce 1932 – 1933 nastoupil do živnostenské školy stejný počet studujících jako minulého roku.¹³³⁹ Zásadní rozdíl byl v tom, že do školy nastoupilo 5 dívek, jejich podíl tak činil 42%. Jednalo se tak o ročník s největším dívčím zastoupením v historii kolínecké živnostenské školy. Dívky se všechny věnovaly tradičnímu oboru dámská krejčovná, čímž z tohoto oboru učinily nejpočetněji zastoupený obor v ročníku. I v tomto roce nejvyšší podíl studujících pocházel z rodin rolníků, chalupníků a domkařů, činil 58%. Přesně čtvrtina učňů a učnic náležela do rodin maloburžoazie a zbývající dva učni patřili do stavu úřednického, respektive dělnického.¹³⁴⁰ Po svém otci převzali povolání dva učni. Stejná jako předešlého roku byla též úspěšnost. Výuční list získali dvě třetiny z nich.¹³⁴¹

Posledním ročníkem, který na kolíneckou živnostenskou školu pokračovací nastoupil, byl ročník 1933 – 1934. Ani v tomto roce se počet studujících příliš nezměnil. Nastoupilo do něj čtrnáct studujících a opět se jednalo pouze o chlapce.¹³⁴² Přesně polovina z nich se věnovala zednictví. Zbývajících sedm studujících se učilo čtyřem řemeslům. Studující pocházeli pouze ze dvou sociálních skupin. Větší část ze zemědělství (64%) a menší z maloburžoazie (36%).¹³⁴³ Stejnému povolání jako otec se věnoval pouze jeden učeň. Ve školním roce 1934 – 1935 až na jednoho učně školu dokončili všichni studující. Poté byla škola v Kolinci zrušena výnosem Ministerstva školství a národní osvěty a její obvod byl předán živnostenské škole pokračovací v Sušici.¹³⁴⁴ Tato škola tak měla naprosto stejný osud jako živnostenská škola pokračovací v Rábí, přestože ani jedna z obcí nenáležela do svazku politického okresu Sušice, obě byly zrušeny ve prospěch sušické živnostenské školy, která byla určena jako okrsková.

¹³³⁷ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1931 - 1932.

¹³³⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz II. třída 1932 - 1933.

¹³³⁹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1932 - 1933.

¹³⁴⁰ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1932 - 1933.

¹³⁴¹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz II. třída 1933 - 1934.

¹³⁴² SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1933 - 1934.

¹³⁴³ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1933 - 1934.

¹³⁴⁴ SOkA Klatovy, fond Národní škola Kolinec, Školní kronika 1901 – 1936, str. 177.

Tato škola byla do této práce zařazena ze stejného důvodu jako pokračovací škola v Rábí, tedy pro své sousedství se sušickým okresem. Jak se ukázalo, Kolinecko bylo poněkud odlišnou oblastí než region kolem Rábí. Zatímco v Rábí studující z politického okresu Sušice výrazným způsobem převládali, v kolinecké škole dosáhli ve dvou obdobích 1921 – 1925 a 1929 – 1933 pouze 27% a 19%.¹³⁴⁵ V obou případech tvořili největší podíl studující z Kolinecka 38% a 56%, na vlastní Kolinec připadalo 35% a v druhém období se tento podíl snížil na 25%.¹³⁴⁶

Živnostenská škola pokračovací v Kolinci měla obdobný vývoj jako pokračovací školy v Rábí a Žihobcích. V první řadě se jedná o podobný chronologický rámec, ve kterém školy existovaly. Jejich rychlé uzavření v polovině třicátých let částečně zhoršilo možnost vzdělání pro jisté vrstvy venkovského obyvatelstva, nicméně od počátku dvacátých let se možnosti dopravy zlepšily, a tak dojíždět do Sušice byl sice stále problém, nicméně poněkud menší než na počátku dvacátých let. Mimo to centralizace živnostenských škol v Sušici umožnila plně využívat budovu školy a vedla k úsporám za hodiny, které by jinak museli odučit místní učitelé obecných a měšťanských škol. Hlavně se ale podařilo jednotlivé školy specializovat podle potřeb jednotlivých povolání nebo jejich skupin. Na počátku třicátých let téměř všechny živnostenské školy postihl propad počtu zájemců o studium, kolineckou živnostenskou školu nevyjímaje. Mezi specifika této školy patří relativně citelné kolísání v počtu studujících v jednotlivých letech, dalším pak je velmi malý podíl dívek, který je v porovnání s ostatními školami stejného typu velmi podprůměrný. Čím byl tento jev způsoben, se nepodařilo zjistit. Podobně jako pokračovací školy ve Stachách a Velharticích byla i ta kolinecká ovlivněna specifickým řemeslem, které se v daném regionu vyskytovalo. Zatímco pro Stachy to bylo zednictví, pro Velhartice obuvnictví, pro kolineckou pokračovací školu bylo typické kamenictví.

---

¹³⁴⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1921 – 1922, až Třídní výkaz 1924 – 1925, až SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1921 – 1922, a Třídní výkaz 1929 – 1930 až Třídní výkaz 1932 - 1933.

¹³⁴⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1921 – 1922, až Třídní výkaz 1924 – 1925, až SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Kolinec, Třídní výkaz I. třída 1921 – 1922, a Třídní výkaz 1929 – 1930 až Třídní výkaz 1932 - 1933.

II. 8. Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce

Živnostenská škola pokračovací v Žihobcích byla podobná jako školy ve Strašíně, Rábí, Velharticích nebo Kolinci. S touto školou byla dokonce zároveň založena. Jednalo se o školu malého rozsahu, která byla personálně i prostorově spojena s místní školou primárního stupně vzdělávání. Zaměřena byla z velké části na žáky, kteří místní primární edukační stupeň absolvovali. Žihobce, podobně jako Strašín nebo Velhartice, byla politická obec dostatečně velkého rozsahu, aby měla živnostenská škola v místě a blízkém okolí zajištěný dostatečný počet zájemců o studium, a zároveň dostatečně vzdálená od Sušice (vzdušnou čarou 8 kilometrů),¹³⁴⁷ aby nedocházelo k přetahování učňů. Důležitým impulzem pro zřízení živnostenské školy mohla být rovněž relativně velká vzdálenost od ostatních živnostenských škol. Nehrozila tak konkurence těchto vzdělávacích ústavů mezi sebou. Zároveň místní studující nemuseli z místa za živnostenským vzděláním odcházet.

První ročník nastoupil do školních lavic na podzim roku 1921 – 1922. V porovnání s podobnými ústavu v regionu se jednalo o relativně mladou školu. Zájem o novou formu vzdělání byl poměrně velký. Přihlásilo se 39 studujících.¹³⁴⁸ Dívky na této škole nechyběly od samého začátku, do prvního ročníku jich zamířilo hned sedm, to znamená téměř jednu pětinu studujících. Vzhledem k relativně velké vzdálenosti Žihobce od národnostní hranice není opět jako v případě Kolince příliš překvapivé, že všichni studující se hlásili k české národnosti. Nejvíce učňů se v tomto ročníku věnovalo kolářství, bylo jich 28%, to je pro toto konkrétní povolání poměrně velké procento, na všech ostatních školách se jednalo spíše o okrajové řemeslo.¹³⁴⁹ Naopak nepřekvapivé bylo řemeslo, kterému se věnovaly všechny dívky. Ty se toužily stát švadlenami. Na třetím místě se pak umístili obuvníci. Celkem byli studující v učení v jedenácti různých živnostech.¹³⁵⁰ Podobně jako většina ostatních venkovských pokračovacích škol byla i tato v Žihobcích koncipována jako dvouletá. Do druhé třídy postoupilo a s úspěchem ji dokončilo 20 studujících prvního ročníku. Procentuální podíl úspěšných studujících se tak těsně přehoupl přes padesát procent.¹³⁵¹ Dívky nicméně příliš úspěšné nebyly, školu dokončily pouze dvě.¹³⁵²

¹³⁴⁷ Vlastní měření na portále mapy.cz [<https://mapy.cz/zakladni?mereni-vzdalenosti&x=13.5668198&y=49.2148609&z=13&rm=9eYJvx8DU59e7OvcCu>], citováno dne 28. 6. 2018.

¹³⁴⁸ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1921 – 1922.

¹³⁴⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1921 – 1922.

¹³⁵⁰ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1921 – 1922.

¹³⁵¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz II. třída, 1922 – 1923.

¹³⁵² SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz II. třída, 1922 – 1923.

Druhý ročník této školy se již s takovým nápořem zájemců o studium nepotýkal. Do školy nastoupilo 20 studujících. Dívky tvořily přesně čtvrtinu z těchto studujících.¹³⁵³ Vzhledem k tomu, že oněch patnáct učňů se učilo osmi různým řemeslům, byl obor švadlena, kterému se věnovaly opět všechny učnice, nejpočetněji zastoupeným řemeslem v ročníku.¹³⁵⁴ Koláři tentokrát nastoupili pouze dva, ani v dalších letech se počet studujících tohoto řemesla příliš nezvětšoval. Vyplývá z toho, že vysoký počet kolářů v prvním roce fungování školy byl pouze jednorázovou nahodilostí. Co se úspěšnosti studia týče, byla naprosto stejná jako v předešlém roce. Závěrečné zkoušky totiž úspěšně splnilo deset studujících.¹³⁵⁵

Ročník 1923 – 1924 zahájilo opět o něco více studujících než v předcházejícím roce, bylo jich 29.¹³⁵⁶ Dívěk v ročníku ubylo. Nastoupily pouze čtyři.¹³⁵⁷ Studující byli i v tomto roce roztržštěni do vysokého počtu řemesel. Třem z nich, zednictví, obuvnictví a krejčovství, se věnovali čtyři učni, to z těchto řemesel činilo nepočetnější řemesla v ročníku.¹³⁵⁸ Čím je však tento ročník zajímavý, je vysokým podílem studujících, kteří v následujícím roce dokázali školu úspěšně dokončit. Bylo jich 20 (70%)¹³⁵⁹ Velmi vysoká úspěšnost učňů a učnic živnostenské školy v Žichovicích byla i v následujících letech. Projevuje se zde patrně obecnější jev, kdy méně početné třídy studujících byly ve studiu úspěšnější než velmi početné kolektivy. V témže školním roce, kdy výše zmiňovaná třída úspěšně skládala závěrečné zkoušky, nastoupilo do první třídy 27 učňů a učnic.¹³⁶⁰ Dívěk bylo v této třídě šest, tedy 22%. Studující se věnovali devíti různým řemeslům, početnější byla dvě. Tradičnímu oboru švadlena se opět věnovaly všechny dívky v ročníku a u chlapců vedlo zednictví.¹³⁶¹ Tento obor byl mezi studujícími živnostenských pokračovacích škol napříč regionem poměrně oblíben a v živnostenské pokračovací škole v Žihobcích tomu od poloviny dvacátých let nebylo jinak. Úspěšnost studujících byla i v tomto roce na velmi vysoké úrovni. Školu dokončilo 19 studujících (71%).¹³⁶²

---

¹³⁵³ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1922 – 1923.

¹³⁵⁴ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1922 – 1923.

¹³⁵⁵ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz II. třída, 1923 – 1924.

¹³⁵⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1923 – 1924.

¹³⁵⁷ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1923 – 1924.

¹³⁵⁸ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1923 – 1924.

¹³⁵⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz II. třída, 1924 – 1925.

¹³⁶⁰ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1924 – 1925.

¹³⁶¹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1924 – 1925.

¹³⁶² SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz II. třída, 1925 – 1926.

Osmnáct učňů a tři učnice nastoupili do první třídy ve školním roce 1925 – 1926.¹³⁶³ Dominance zednictví coby nejpočetnějšího řemesla byla v tomto ročníku velmi výrazná. Tomuto řemeslu se věnovalo hned osm učňů, to znamená 38%, zbývající studující se věnovali kolářství, tesařství, obuvnictví, kovářství a dívky se samozřejmě učily švadlenami.¹³⁶⁴ Následujícího roku školu nedokončili pouze dva učni, všichni ostatní výučního listu dosáhli. V přepočtu na procenta to znamená extrémně vysokou úspěšnost 90%.¹³⁶⁵ Ročník 1926 – 1927 je obdobně jako u jiných škol živnostenského typu prvním, u kterého je možné sledovat socioprofesionální složení studujících a to díky novým třídním výkazům s více kategoriemi. Do první třídy nastoupilo pouze osmnáct studujících.¹³⁶⁶ Bylo to nejméně v dosavadní existenci školy a tento pokles nebyl pouze jednorázovou anomálií. Zatímco v první polovině dvacátých let se počty studujících v jednotlivých ročnících na této škole pohybovaly mezi dvaceti a třiceti, v následujících letech zájem o živnostenskou školu v Žihobcích poklesl tak, že v počtech studujících jen výjimečně překročil počet dvaceti dětí v jedné třídě. Ze školy se též téměř úplně vytratily dívky. Ve školním roce 1926 – 1927 ani v roce následujícím do této školy žádná dívka nenastoupila. Osmnáct učňů se učilo pěti různým řemeslům, téměř polovina z nich se věnovala zednictví.¹³⁶⁷ Přes tři čtvrtiny učňů pocházelo z rodin, které svou obživu nacházely v primárním ekonomickém sektoru, tedy jako rolníci, chalupníci a domkaři. Pouze čtyři studující pocházeli z rodin maloburžoazie. Potomek dělníka nebo nějaké jiné sociální skupiny mezi studujícími této třídy chyběl.¹³⁶⁸ Vysoké bylo i procento učňů, kteří školu následujícího roku dokončili, nebylo sice tak vysoké jako u ročníku předchozího, ale i úspěšnost 72% byla poměrně vysoká.¹³⁶⁹

V roce 1927 – 1928 nastoupilo do pokračovací školy v Žihobcích ještě o dva učně méně, tedy 16.¹³⁷⁰ Přesně polovina učňů se věnovala zednictví, z ostatních šesti řemesel mělo pouze kovářství více než jednoho učně.¹³⁷¹ Stejně jako předcházejícího roku téměř 70% učňů pocházelo ze zemědělských rodin, čtvrtina učňů pocházela z rodin řemeslníků, přičemž jeden učeň truhlářství se věnoval stejnému zaměstnání jako jeho otec. Jeden zbývající učeň byl

---

¹³⁶³ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1925 – 1926.

¹³⁶⁴ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1925 – 1926.

¹³⁶⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz II. třída, 1926 – 1927.

¹³⁶⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1926 – 1927.

¹³⁶⁷ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1926 – 1927.

¹³⁶⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1926 – 1927.

¹³⁶⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1926 – 1927. Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz II. třída, 1927 – 1928.

¹³⁷⁰ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1927 – 1928.

¹³⁷¹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1927 – 1928.

synem dělníka.¹³⁷² Procento studujících, kteří školu dokončili, bylo opět velmi vysoké (81%).¹³⁷³ Do první třídy bylo přijato opět osmnáct studujících.¹³⁷⁴ Byla mezi nimi jediná dívka, která se po vyučení chtěla stát švadlenkou. Mezi chlapci opět dominovalo zednictví, kterému se podobně jako předcházejícího roku chtěla věnovat polovina ročníku.¹³⁷⁵ Ve třídě stejně jako v předchozích letech převažovali potomci zemědělských rodin, nicméně jejich podíl nebyl tak výrazný, byla jich přesně polovina. Po jistém zaokrouhlení připadala na dělnictvo a maloburžoazii shodně čtvrtina třídy.¹³⁷⁶ Celkem tři učni si zvolili povolání svého otce. Vysvědčení na odchodnou si s sebou domů odneslo 14 studujících (77%).¹³⁷⁷

Za poslední roky nejvyšší počet učňů nastoupil ve školním roce 1929 – 1930. Mezi 26 učni opět chyběla být jen jediná dívka.¹³⁷⁸ Relativně vysoký počet učňů v ročníku byl jen jakousi labutí písni této školy. Až do konce fungování počet učňů již pouze klesal. Živností číslo jedna bylo i v tomto roce zednictví, kterému se věnovalo čtrnáct učňů (54%),¹³⁷⁹ ostatních osm řemesel mělo nejvýše tři učně. Převahu v této třídě měli studující z rodin maloburžoazie, v ročníku jich byla více než polovina. Pět učňů, kteří pocházeli z rodin řemeslníků a živnostníků, si zvolilo stejné povolání, jakému se věnovali jejich otcové. Zbytek učňů, až na jednoho dělníka, náležel k zemědělským rodinám.¹³⁸⁰ Co se úspěšnosti týče, školu dokončilo 73% učňů přijatých do prvního ročníku.¹³⁸¹

Ve školním roce 1930 – 1931 nastoupila pouze polovina počtu studujících minulého roku. Mezi třinácti učni opět chyběly dívky.¹³⁸² Nejpočetněji zastoupeným řemeslem bylo jako obvykle zednictví, ale počty učňů v jednotlivých oborech byly velmi malé, a to proto, že celkem se studující učili sedmi různým řemeslům.¹³⁸³ Drtivá většina (deset) pocházela z rodin chalupníků, rolníků a domkařů, jeden učeň pocházel z dělnické rodiny a dva pak z rodin

---

¹³⁷² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1927– 1928.

¹³⁷³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz II. třída, 1928– 1929.

¹³⁷⁴ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1928– 1929.

¹³⁷⁵ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1928– 1929.

¹³⁷⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1928– 1929.

¹³⁷⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz II. třída, 1929– 1930.

¹³⁷⁸ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1929– 1930.

¹³⁷⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1929– 1930.

¹³⁸⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1929– 1930.

¹³⁸¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz II. třída, 1930– 1931.

¹³⁸² SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1929– 1930.

¹³⁸³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1930– 1931.

místních řemeslníků. Oba tito učni si zvolili stejné povolání, kterému se věnoval jejich otec, jeden se učil pilařství, druhý pak zednictví.¹³⁸⁴ Následujícího roku školu dokončilo devět těchto učňů, což odpovídá 70%.¹³⁸⁵ Kolik studujících nastoupilo do živnostenské školy pokračovací v Žihobcích ve školním roce 1931 – 1932 není jasné, protože třídní výkaz první třídy se nedochoval. K dispozici je až výkaz pro třídu druhou, kde je zaznamenáno třináct opět pouze chlapeckých jmen.¹³⁸⁶ Pokud byla úspěšnost studujících podobná jako v předcházejících letech, mohlo do první třídy nastoupit zhruba osmnáct studujících. Co se složení řemesel týče, nejvíce učňů se jako obvykle věnovalo zednictví. Ostatní obory byly co do počtu studujících zanedbatelné. Socioprofesionální složení třídy bylo následující. Nejvíce učňů opět pocházelo ze zemědělských rodin, bylo jich osm. Tři studující byli dělnického původu a zbylí dva pak náleželi k maloburžoazii. Jeden byl syn řezníka, druhý zedníka, oba pokračovali v rodinné tradici.¹³⁸⁷

Pro následující ročník 1932 – 1933 již třídní výkaz první třídy k dispozici je. Obsahuje opět pouze třináct chlapeckých jmen.¹³⁸⁸ Kromě zedníků mělo více než jednoho studujícího rovněž kovářství.¹³⁸⁹ Nejvíce chlapců, téměř polovina, pocházelo v tomto roce z rodin řemeslníků a živnostníků, pět dětí patřilo k agrárním rodinám a dva studující byli dělnického původu. Stejně povolání jako jejich otec si zvolili tři učni.¹³⁹⁰ Poklesl podíl úspěšných učňů. Školu dokončilo osm studujících, což odpovídá 62%.¹³⁹¹ Do ročníku 1933 – 1934 nastoupilo pouze deset studujících. Mezi nimi byly po mnoha letech též tři dívky.¹³⁹²

Škola se od přelomu desetiletí potýkala s nedostatečným počtem zájemců o studium, a tak zrušení živnostenské školy bylo logickým krokem, který postihl podobně malé školy. Pouze obory zednictví a švadlenka měly více studujících než jednoho.¹³⁹³ V posledním roce pocházelo devět dětí z rodin věnujících se zemědělství, zbývající jeden učeň byl z dělnické

---

¹³⁸⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1930– 1931.

¹³⁸⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz II. třída, 1931– 1932.

¹³⁸⁶ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz II. třída, 1932– 1933.

¹³⁸⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz II. třída, 1932– 1933.

¹³⁸⁸ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1932– 1933.

¹³⁸⁹ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1932– 1933.

¹³⁹⁰ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1932– 1933.

¹³⁹¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz II. třída, 1933– 1934.

¹³⁹² SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1933– 1934.

¹³⁹³ SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1933– 1934.

rodiny.¹³⁹⁴ Následujícího roku školu dokončilo osm studujících,¹³⁹⁵ načež rozdaním závěrečných vysvědčení živnostenská škola pokračovací v Žihobcích skončila.

Živnostenská škola pokračovací v Žihobcích měla co do struktury studujících i území velmi blízko ke strašínské pokračovací škole. Nakonec žihobecká škola vznikla v oblasti, ze které před válkou odcházeli studující do strašínské pokračovací školy. Pozice Žihobec ve vnitrozemí sušického politického okresu určila, že na tuto školu v průběhu existence školy nepřišli téměř žádní studující z jiných částí Československa, jejich podíl činil na počátku dvacátých let, kdy škola vznikla, 5%, v období kdy zanikla již pouze 1%.¹³⁹⁶ Podobně jako další vesnice byly i Žihobce na to, aby samy naplnily pokračovací školu, příliš malé, podíl těchto studujících činil v prvních pěti letech po vzniku školy 23%, v pěti letech před zánikem školy již pouze 16%.¹³⁹⁷ Jak je již patrné z předchozích řádek, drtivá většina učňů a učnic pocházela z vesnic nalézajících se v blízké vzdálenosti od Žihobec. V prvním zkoumaném období tvořili tito studující 72%, před zánikem již dokonce 82% studujících. Dokonce se vyskytl ročník, ve kterém nebyl žádný studující, který by bydlel přímo v Žihobcích.¹³⁹⁸

Ukázalo se, že Žihobce a okolí, v první řadě Soběšice, jsou pro samostatné fungování živnostenské školy příliš malým geografickým prostorem. Přestože Žihobce nebyly o moc menší než Velhartice nebo Strašín, orientace místního obyvatelstva na zemědělství byla pravděpodobně větší než ve zbývajících dvou sídlech. To dokládá socioprofesionální struktura studujících této školy. Děti ze zemědělského prostředí studovalo na této škole výrazně více než na jiných školách stejného typu. Zajímavý je též velmi malý podíl dívek mezi studujícími. Proč v první polovině třicátých let dívky ze školy prakticky zmizely, není jasné. Mohlo to souviset s hospodářskou krizí, která se týkala i oděvního průmyslu, ve kterém pro nové švadlenky nebylo místo. A tak dívky raději zůstávaly v domácích hospodářstvích, než aby se věnovaly zbytečnému oboru. Venkovskému prostředí též odpovídá struktura řemesel, kterým se studující této školy věnovali. Zednictví, které bylo podobně jako u některých jiných škol stejného typu číslem jedna, volili pravděpodobně ti učni, kteří chtěli region opustit, a to buď

---

¹³⁹⁴ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1933– 1934.

¹³⁹⁵ SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz II. třída, 1934– 1935.

¹³⁹⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1921– 1922 až Třídní výkaz 1924 – 1925, a SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1929– 1930 až Třídní výkaz 1933 – 1934.

¹³⁹⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1921– 1922 až Třídní výkaz 1924 – 1925, a SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1929– 1930 až Třídní výkaz 1933 – 1934.

¹³⁹⁸ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1921– 1922 až Třídní výkaz 1924 – 1925, a SOKA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce, Třídní výkaz I. třída, 1929– 1930 až Třídní výkaz 1933 – 1934.

definitivně, nebo alespoň sezonně. Z ostatních řemesel, která učni volili, převládala ta, která nacházela uplatnění v agrárním prostředí regionu, jako kovářství, kolářství nebo truhlářství. Typickým venkovským rysem je též téměř úplná absence potravinářských živností, které se zabývaly zpracováním mouky a to proto, že si většina rodin pečivo pekla sama.

II. 9. Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice

Po velmi krátkou dobu působila živnostenská škola pokračovací též v Petrovicích u Sušice. Podle obecní kroniky se o zřízení živnostenské školy pokračovací pokoušeli místní již delší dobu. Úspěchu došlo až úsilí bývalého řídícího učitele Fircha a zúročilo se až v roce 1928.¹³⁹⁹ V politickém okrese Sušice se tak jednalo o nejpozději založenou školu pokračovacího typu s českou vyučovací řečí, ještě později vznikla živnostenská škola pokračovací v nedalekých německých Hartmanicích. Důvodem, proč zde podobná škola nebyla zřízena dřív, byla pravděpodobně relativní blízkost Sušice, do které zájemci o studium odcházeli.

Podobně jako v ostatních vesnicích byla živnostenská pokračovací škola v Petrovicích personálně a prostorově propojena s místním primárním edukačním segmentem. Vyučovali zde místní učitelé, a to jak z Petrovické obecné školy, tak i z dalších obecných škol z blízkého okolí. Do prvního ročníku této nově otevřené vzdělávací instituce nastoupilo na podzim 1928 – 1929 28 studujících.¹⁴⁰⁰ To na vesnici střední velikosti a relativně malé vzdálenosti od Sušice nebyl zas až tak malý počet, ale v porovnání s dříve založenými školami stejného typu byla euforie z nové školy v Petrovicích daleko nižší.

Z těchto studujících byly tři dívky.¹⁴⁰¹ A co se týče národnosti, nejednalo se o čistě českou třídu. Hned čtyři studující doma hovořili německou řečí.¹⁴⁰² V této oblasti na západ od Sušice dosud žádná podobná škola neexistovala a to i přes to, že se jednalo o poměrně rozsáhlé území soudního okresu Hartmanice. Pro zájemce o učení se tak jednalo o nejbližší možnost získání výučního listu a to i pro studující z druhé strany jazykové hranice, která byla od Petrovic nedaleko.

Do třídy byli zapsáni studující, kteří se vyučovali celkem jedenácti různým řemeslům. Počet studujících na jednotlivé živnosti tak nebyl příliš vysoký. Nejpočetněji zastoupeným řemeslem bylo pro venkovské prostředí možná trochu překvapivě strojnictví. Co se týče

¹³⁹⁹ Soka Klatovy, fond Archiv obce Petrovice u Sušice, Kronika obce Petrovice, str. 9.

¹⁴⁰⁰ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

¹⁴⁰¹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

¹⁴⁰² SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

ostatních oborů, zde již žádné velké překvapení nenastalo, více studujících mělo kovářství, zednictví a krejčovství, kterému se též věnovaly i všechny tři dívky v ročníku.¹⁴⁰³ Přes polovinu třídy tvořily děti, jejichž rodiče se živili v primárním ekonomickém sektoru, zbytek studujících až na jednoho učně z dělnické rodiny a jednoho potomka nižšího úředníka náležel do rodin maloburžoazních.¹⁴⁰⁴ Škola trvala dva roky, takže hned následujícího školního roku 1929 – 1930 ji opustili první absolventi. Výučního listu dosáhlo 11 z původních studujících.¹⁴⁰⁵ To odpovídá ne příliš vysokému podílu 40%.¹⁴⁰⁶

V roce 1929 byl též ustaven školní výbor živnostenské školy pokračovací. Byl složen ze zástupců obce, předsedou byl zvolen starosta obce Karel Zinke, dále zástupce školy, kterým se stal správce školy František Voldřich. Ministerstvo školství a národní osvěty bylo zastoupeno emeritním řídicím učitelem Janem Hraničkou v Dolním Staňkově, zemský výbor nominoval Miloše Wüunše, sládku v Chlumu, Plzeňskou živnostenskou a obchodní komoru zastupoval rovněž sládek Tomáš Žilák z Jiřičné, za místní živnostníky zasedal ve výboru strojník Petr Heberlein. Nacionální rozměr zřízení živnostenské školy pokračovací v Petrovicích potvrzuje přítomnost zástupce ústředního výboru Národní jednoty pošumavské, petrovického emeritního řídicího učitele Antonína Malkovského.¹⁴⁰⁷ Účast bývalých učitelů ve výboru není příliš překvapivá. Do problematiky školství měli velmi dobrý vhled a z pozice svého někdejšího povolání požívali jistou prestiž, která je k výkonu v podobných funkcích přímo předurčovala.

Do první třídy ročníku 1929 - 1930 nastoupilo již o něco méně studujících než v prvním roce, bylo jich 23.¹⁴⁰⁸ Dívky byly ve třídě opět tři, zato učeň německé národnosti nastoupil pouze jeden.¹⁴⁰⁹ Složení oborů, které se v tomto ročníku vyučovaly, již venkovskému charakteru Petrovic odpovídalo více než v předcházejícím ročníku. Mezi studujícími převládali zedníci, těch byla v ročníku dokonce celá čtvrtina. Mezi početnější povolání náleželo též mlynářství a

---

¹⁴⁰³ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

¹⁴⁰⁴ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

¹⁴⁰⁵ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

¹⁴⁰⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

¹⁴⁰⁷ SOkA Klatovy, fond Archiv obce Petrovice u Sušice, Kronika obce Petrovice, str. 15.

¹⁴⁰⁸ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

¹⁴⁰⁹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

kovářství.¹⁴¹⁰ Drtivá většina studujících pocházela z rodin, jejichž otcové pracovali jako řemeslníci nebo živnostníci. K této sociální skupině náležely tři čtvrtiny studujících. Jedna učnice byla dcerou dělnice a zbytek pak připadal na zemědělské rodiny.¹⁴¹¹ Oproti předcházejícímu roku, kdy se stejnému povolání jako jeho otec věnoval pouze jediný učeň, dědilo povolání svého otce hned pět učňů, což je z rodin maloburžoazie necelá třetina. Zlepšila se též úspěšnost studujících, když školu dokončilo 57% původních studujících.¹⁴¹²

Zatímco v prvních dvou letech provozu školy v Petrovicích nastoupilo do první třídy přes dvacet studujících, tedy srovnatelné počty jako v ostatních pokračovacích školách, třetí školní rok existence petrovické školy zahájilo pouze deset učňů.¹⁴¹³ Jednalo se pouze o chlapce české mateřské řeči. Zajímavostí je, že hned čtyři z těchto učňů se věnovali kolářství, zbývající se pak učili běžným povoláním jako zednictví, mlynářství, truhlářství nebo krejčovství. Dva učni měli stejné povolání jako jejich rodiče.¹⁴¹⁴ Socioprofesionálně byla třída rozdělena na třetiny mezi nejobvyklejší sociální skupiny, ze kterých se studující živnostenských škol rekrutovali.¹⁴¹⁵ Všichni učni následujícího roku dosáhli výučního listu, takže úspěšnost tohoto ročníku byla sto procentní.¹⁴¹⁶

Školní rok 1931 – 1932 zahájilo 15 studujících.¹⁴¹⁷ Celou třetinu z nich tvořily dívky, všechny se ve svém budoucím profesním životě hodlaly živit jako švadleny, což z tohoto povolání činilo obor s největším počtem studujících v ročníku. Mezi chlapci panovala oproti tomu velká diverzita oborů, učili se šesti různým řemeslům.¹⁴¹⁸ 60% studujících pocházelo ze zemědělských rodin, zbytek pak z rodin maloburžoazie. Jedna mlynářská rodina našla svého pokračovatele, jinak žádný jiný učeň povolání svého otce nezdědil.¹⁴¹⁹ Do dalšího ročníku

---

¹⁴¹⁰ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

¹⁴¹¹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

¹⁴¹² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

¹⁴¹³ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

¹⁴¹⁴ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

¹⁴¹⁵ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

¹⁴¹⁶ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

¹⁴¹⁷ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

¹⁴¹⁸ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

¹⁴¹⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

žádný studující nepostoupil. To kvůli tomu, že živnostenská škola pokračovací v Petrovicích byla z rozhodnutí ministerstva školství a národní osvěty zrušena, a to po pouhých čtyřech letech provozu. Zřídit školu v době, kdy začínal nastupovat přesně opačný trend rušení malých vesnických živnostenských škol, bylo v podstatě nesystémové. Navíc to bylo v době, kdy do tohoto segmentu školství vstupovaly demograficky slabší válečné ročníky. Škola se tak prakticky od počátku potýkala s nedostatkem studujících, z vlastních Petrovic přicházeli na školu pouze jednotlivci, za celé působení školy to nebylo ani 10% z malého počtu studujících, kteří na školu nastoupili.¹⁴²⁰ 84% učňů a učnic pocházelo ze sušického okresu, i když je třeba konstatovat, že okruh vesnic, ze kterých pocházeli, byl o něco větší než u jiných pokračovacích škol v regionu.¹⁴²¹ Vzhledem k vnitrozemské poloze Petrovic není překvapivé, že studující z jiných regionů tvořili pouze 7%.¹⁴²²

---

¹⁴²⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

¹⁴²¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

¹⁴²² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice, Třídní výkaz + třídní kniha 1928 – 1932.

II. 10. Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice

Z dostupných pramenů se o této škole příliš zjistit nedá, není dokonce ani známo, kdy byla škola zřízena a ani kdy opravdu zanikla. K jejímu založení pravděpodobně došlo někdy v období 1936 - 1938 a provoz byl pravděpodobně zastaven na jaře v roce 1945. Každopádně fungovala jen velmi krátce. První z třídních výkazů, který se dochoval, je pro první třídu ze školního roku 1938 – 1939. V té je uvedeno pouze dvanáct jmen. Deset chlapců a dvě dívky.¹⁴²³ Tito studující se věnovali celkem osmi různým řemeslům. Více než jednoho studujícího měla pouze řemesla krejčovství, kterému se věnovaly i obě dívky, a truhlářství.¹⁴²⁴ Socioprofesní složení této třídy proporcionálně odpovídalo složení tříd na živnostenské škole v Kašperských Horách. Přes polovinu studujících tvořili synové a dcery živnostníků a řemeslníků, třetinu pak potomci dělnických rodin. Jen jeden učeň pocházel z rolnické rodiny.¹⁴²⁵ I přes velký podíl studujících z rodin maloburžoazie, věnoval se stejnému povolání jako otec pouze jeden učeň krejčovství. Druhou třídu v následujícím roce nedokončili tři studující.¹⁴²⁶

Ze školního roku 1938 – 1939 se dochoval ještě výkaz pro druhou třídu, což by znamenalo, že škola již fungovala ve školním roce 1937 – 1938. Zaznamenává 23 studujících.¹⁴²⁷ Podobně jako u předchozího výkazu pouze dvě dívky, jinak samé chlapce.¹⁴²⁸ Studující byli zaměstnání ve třinácti různých řemeslných oborech, z čehož vyplývá, že ani v této třídě nebyl nějaký obor s výrazně vyšším počtem studujících. Pouze tři řemesla měla tři učně, a to pekařství, kovářství a zahradnictví. Zbývajícím deseti oborům se učil jeden, nejvýše dva studující.¹⁴²⁹ I v této třídě bylo nejvíce studujících z rodin maloburžoazie, a to těsná nadpoloviční většina 12 učňů a učnic. Ze zemědělských rodin nastoupilo šest a z dělnických pouze pět.¹⁴³⁰ V této třídě nezdědil povolání po svých rodičích dokonce žádný ze studujících.

---

¹⁴²³ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz I. třída 1938 – 1939.

¹⁴²⁴ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz I. třída 1938 – 1939.

¹⁴²⁵ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz I. třída 1938 – 1939.

¹⁴²⁶ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz II. třída 1939 – 1940.

¹⁴²⁷ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz II. třída 1938 – 1939.

¹⁴²⁸ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz II. třída 1938 – 1939.

¹⁴²⁹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz II. třída 1938 – 1939.

¹⁴³⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz II. třída 1938 – 1939.

Ve školním roce 1939 – 1940 nastoupilo do této školy jedenáct učňů a čtyři učnice.¹⁴³¹ Velmi vysoké číslo povolání bylo i v této třídě. Studující se dělili do jedenácti řemesel. Pouze kupectví mělo čtyři učně. Socioprofesní složení třídy bylo poměrně homogenní, kromě dvou studujících, kteří pocházeli z dělnických rodin, všichni ostatní patřili k rodinám živnostníků, řemeslníků a drobných obchodníků. Celkem tři studující zdědili povolání svých otců.¹⁴³² To je více než v předcházejících letech. Kolik z těchto učňů a učnic živnostenskou školu pokračovací dokončilo, není známé. Chybí kompletně všechny třídní výkazy dvou školních roků, 1940 – 1941 a 1941 – 1942. K dispozici jsou až výkazy z ročníku 1942 – 1943, jde o tři postupné ročníky. Proč byla právě živnostenská škola v Hartmanicích změněna na tříletou, není jasné a ani příliš logické. III. třída tedy nastupovala na školu v chybějícím školním roce 1940 – 1941. Pravděpodobně se jednalo o poměrně početnou třídu, protože se do ní dostalo 17 studujících. Patnáct chlapců a dvě dívky.¹⁴³³ Ve třídě byli opět studující devíti různých řemesel a čtyři učni pracovali jako pomocná síla v kanceláři.¹⁴³⁴ Socioprofesní složení třídy bylo proporcčně stále stejné, největší počet studujících z maloburžoazních rodin, na druhém místě studující z dělnických rodin a nejméně učňů ze zemědělských rodin. Stejně povolání jako otec měl pouze jeden pekař.¹⁴³⁵

II. třída nastoupila ve školním roce 1941 – 1942 a v roce 1942 – 1943 v ní zbývalo 13 chlapců a tři dívky.¹⁴³⁶ Nejvíce studujících se věnovalo kupectví. V menší míře byli též zastoupení pomocní zaměstnanci v kancelářích. Zbytek učňů se věnoval šesti řemeslům.¹⁴³⁷ Jediný učeň v této třídě pocházel z rolnické rodiny. Šest studujících bylo dělnického původu a zbytek jako obvykle tvořili studující z maloburžoazních rodin. Stejněmu povolání jako otec se ve třídě nevěnoval nikdo.¹⁴³⁸ První třída, která nastoupila v roce 1942 – 1943 do všeobecné živnostenské školy v Hartmanicích, byla na poměry této školy velmi početná. Zapsáno v ní

---

¹⁴³¹ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz I. třída 1939 – 1940.

¹⁴³² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz I. třída 1939 – 1940.

¹⁴³³ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz III. třída 1942 – 1943.

¹⁴³⁴ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz III. třída 1942 – 1943.

¹⁴³⁵ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz III. třída 1942 – 1943.

¹⁴³⁶ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz II. třída 1942 – 1943.

¹⁴³⁷ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz II. třída 1942 – 1943.

¹⁴³⁸ SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz II. třída 1942 – 1943.

bylo 35 učňů a učnic.¹⁴³⁹ Vysoký byl i podíl zapsaných dívek, těch bylo osm.¹⁴⁴⁰ Skladba povolání, kterým se studující této třídy věnovali, byla poměrně zajímavá. Nejvíce učňů pracovalo jako pomocná síla ve sklárnách, a to téměř čtvrtina všech studujících. Stejně jako v případě pokračovací, respektive učňovské školy v Kašperských Horách se jednalo o reakci na změnu živnostenského řádu, kdy museli tento druh škol absolvovat též zaměstnanci ve sklářském průmyslu. Dívky pracovaly vesměs jako pomocné síly v kanceláři nebo v jiných administrativních pozicích. Již výrazně menší počet studujících se věnoval krejčovství a zbytek byl pak roztroušen v devíti různých řemeslech v jednom, nejvýše ve dvou učních.

Podobně netradiční jako bylo složení řemesel a živností u studujících, byl zajímavý i jejich sociální původ. Nejvíce studujících pocházelo z dělnických rodin, a to 17, to je 49%, maloburžoazie dodala 15 studujících (43%) a zbývající tři studující pocházeli z rolnických rodin. Vzhledem k tomu, že to je poslední dochovaný třídní výkaz živnostenské pokračovací školy v Hartmanicích, nepodařilo se dohledat, kolik studujících z tohoto ročníku školu dokončilo. Rovněž není známo, jak dlouho škola ještě fungovala, nicméně je možné předpokládat, že na škole probíhala výuka ještě dva školní roky a že výuka skončila až na jaře roku 1945, kdy byla jako ostatní německé vzdělávací ústavy uzavřena. Předpoklad je založen na analogickém vývoji na živnostenské škole v Kašperských Horách a na tom, že v posledním školním roce, pro který jsou ještě třídní výkazy k dispozici, školu navštěvoval nejvyšší počet studujících v její krátké historii.

Struktura geografického původu studujících se příliš nelišila od ostatních škol v regionu. Většina, 63% studujících,¹⁴⁴¹ pocházela z německých oblastí bývalého politického okresu Sušice s těžištěm v okolí Hartmanic, tedy severně od oblasti pokračovací školy v Kašperských Horách, ikdyž je možné nalézt vesnice, ze kterých odcházeli učni a učnice do obou německých škol, nejzářnějším příkladem je Dlouhá Ves. Na vlastní Hartmanice připadalo lehce přes čtvrtinu studujících a mimookresních bylo 11%.¹⁴⁴²

---

¹⁴³⁹ SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz I. třída 1942 – 1943.

¹⁴⁴⁰ SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz I. třída 1942 – 1943.

¹⁴⁴¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz I. třída 1938 – 1939., až SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz I. třída 1942 – 1943.

¹⁴⁴² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz I. třída 1938 – 1939., až SOKA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice, Třídní výkaz I. třída 1942 – 1943.

Vzhledem k tomu, že škola působila poměrně krátkou dobu a archiv se dochoval pouze torzovitě, je poměrně těžké učinit nějaké závěry. Genderová struktura i povolání studujících se v případě pokračovací školy v Hartmanicích dosti podobala stejné škole v Kašperských Horách. Obory studujících byly ovlivněny probíhající válkou. A vliv tohoto světového konfliktu je patrný i na vysokém procentu učnic na škole, které se připravovaly na to, že v méně exponovaných oborech nahradí muže, kterých bylo třeba na frontě nebo v těžkém průmyslu.

II. 11. Shrnutí pokračovacího školství

Tento oddíl se věnoval pokračovacímu školství, které bylo v různých obdobích nazýváno též živnostenské, učňovské nebo odborné. Tento druh školství byl určen pro budoucí příslušníky maloburžoazie. K titulu mistra ale vedla i po absolvování pokračovacího školství ještě dlouhá cesta, ne všichni ji podstoupili a už vůbec ne všichni ji úspěšně absolvovali. Je tak možné předpokládat, že většina absolventů těchto škol pracovala v zaměstnaneckém poměru buďto jako tovaryši, nebo kvalifikovaní dělníci. Ze všech typů středních škol je pokračovací školství nejvíce praktické a orientované na získání znalostí a kompetencí k výkonu budoucího povolání, tudíž jednoznačně ve prospěch ekonomického kapitálu a na úkor kapitálu kulturního. Tomu odpovídá i socioprofesionální složení studujících těchto škol. Naprostá většina studujících pocházela ze tří sociálních skupin, a to maloburžoazie, zemědělců a dělnictva. Šlo tedy o příslušníky nižší společenské vrstvy a starých středních vrstev. Tyto sociální skupiny a úzeji vymezené socioprofesionální kategorie byly mezi sebou sociálně prostupné. U dělnictva byla pravděpodobně hlavní strategií, proč posílat děti do „učení“ a na pokračovací školy, touha po mírném sociálním vzestupu, který ale nepřekračoval životní obzor dělnictva, který v podstatě zahrnoval nejbližší socioprofesionální kategorie jako kvalifikované dělnictvo, dílovedoucí nebo tovaryše a pak sociální skupinu maloburžoazie.

U obyvatelstva z agrárního prostředí lze uvažovat o tom, že do učení řemeslu nastupovali druhorození nebo obecně mladší potomci, protože „grunt“ nebo „chalupu“ měl zdědit nejstarší potomek. Jedná se tak o snahu zajistit budoucnost potomstva mimo agrární sektor. Jisté procento studujících agrárního původu bylo jistě ke vstupu na pokračovací školy motivováno „úprkem z venkova,“ kdy agrární sektor dokázal uživit stále menší podíl obyvatelstva a to se chtě nechtě muselo přesouvat do sekundárního nebo terciárního sektoru. U dětí pocházejících z rodin náležejících do sociální skupiny maloburžoazie se jednalo o přímou sociální reprodukci. Jistým překvapením bylo, že studující v až tak velké míře nedědili řemeslo svých otců. V průměru to byla asi třetina studujících pocházejících z maloburžoazních rodin. Z otce na syna se nejvíce dědilo řeznictví, mlynářství, truhlářství, pohostinství a v největší míře zednictví. Toto řemeslo mělo v politickém okrese Sušice vůbec specifickou pozici. Na většině pokračovacích škol bylo nejčastějším řemeslem, nebo patřilo mezi tři nejpopulárnější řemesla. Neplatí to pro německé pokračovací školy v Kašperských Horách a Hartmanicích, kde patřilo spíše mezi průměrné. Mezi typická řemesla patřilo též obuvnictví, truhlářství a textilní obory, které byly populární zvláště u dívek, pro které se jednalo o jednu z mála možností samostatné obživy.

Dívky se v tomto segmentu vzdělání začaly sporadicky objevovat již před první světovou válkou. Velká válka působila jako akcelerační faktor a během tohoto konfliktu se počet dívek v těchto školách podstatně zvýšil a tyto pozice v poválečném období již nevyklidily. Jejich podíl v pokračovacím školství se pohyboval mezi jednou pětinou a jednou třetinou, v některých případech dosahovaly dívky i většího podílu. Zároveň je třeba konstatovat, že mezi jednotlivými školami panovaly v tomto ohledu patrné rozdíly. Druhá světová válka přiliv dívek do praktického pokračovacího, nebo tehdy nazývaného učňovského školství, znovu uspíšila. Jasně to je patrné na německých pokračovacích školách v Kašperských Horách a Hartmanicích i na té české v Sušici. Období druhé světové války znamenalo podporu tohoto segmentu školství, které bylo klíčovým zdrojem kvalifikované dělnické pracovní síly. Třetí republika a nastupující reálný socialismus pak pokračovaly v preferenci stejných oborů jako za druhé světové války.

Geografický a demografický rozbor studujících pokračovacího školství přinesl následující závěry. Vesnice, ve kterých byly živnostenské školy pokračovací zřízeny v průběhu zkoumaného období, byly příliš malé na to, aby z místních zájemců dokázaly školu naplnit. Pouze Sušice byla zpočátku dostatečně velké sídlo s odpovídající skladbou sociálních vrstev, aby dokázala živnostenské škole poskytnout alespoň většinový podíl učňů a učnic. Ve dvacátých letech byla i tato škola zaplavena venkovskými studujícími v takové míře, že se podíl městských studujících neustále zmenšoval. Podíl na tom měly i zrušené pokračovací školy, jejichž obvody postupně připadaly Sušici, nejvýrazněji se to projevilo po zrušení relativně velké horažďovické školy. V poválečném období pak byla jednoznačně rozpoznatelná vlna přistěhovalců v rámci dosídlení pohraničí.

Na vesnických pokračovacích školách po celou dobu jejich existence převládali studující z nejbližšího okolí. Jednalo se asi o pětikilometrový okruh, ze kterého byli studující živnostenských škol ochotni za vzděláním docházet. V porovnání se školami všeobecného vzdělání je to daleko menší okruh, ze kterého studující docházeli. Na reálky a gymnázia docházeli studující denně, zatímco na pokračovací školy pouze dvakrát týdně, což svědčí o různě velké motivaci a vůli „něco“ pro školu obětovat. Opět se zde projevuje různá míra vlastnictví kulturního a ekonomického kapitálu. Studující všeobecných škol neváhali kvůli vzdělání obětovat čas a peníze v daleko větším množství než studující pokračovacích škol. Na druhou stranu možnosti docházet nebo dojíždět za školou u učňů a učnic pokračovacích škol byla limitována jejich každodenní prací u mistra, kdy si zdlouhavé dojíždění za školou prostě nemohli dovolit. O malé vzdělávací mobilitě těchto studujících svědčí i malé procento

mimookresních studujících, které bylo vyšší pouze v těch školách, které se nacházely při hranici regionu, a část pomyslné pětikilometrové kružnice již připadala do jiného okresu. U vnitrozemských škol bylo procento mimookresních studujících zcela zanedbatelné.

O ne příliš velké motivaci svědčí i úspěšnost studujících. Ta se v období monarchie a během první světové války pohybovala na velmi nízké úrovni kolísající mezi čtvrtinou a třetinou původních studujících. V období první republiky je jasně patrný trend růstu úspěšnosti a to hlavně na malých vesnických pokračovacích školách. Zde se úspěšnost pohybovala mezi 50% a 80%. Po celou dobu byla úspěšnost na sušické pokračovací škole nižší než na těch regionálních. Výrazněji se začala zvyšovat až v závěru zkoumaného období, v čemž je třeba opět spatřovat tlak na přípravu velkého množství kvalifikované dělnické pracovní síly. Velký vliv na úspěšnost měla délka studia. Ta byla buď dvou, nebo tříletá, přičemž tříletý cyklus úspěšnost studujících výrazně snižoval. Rovněž je možné konstatovat, že dívky byly zpravidla úspěšnější než chlapci a studium jich dokončil obvykle větší procentuální podíl. To do určité míry souvisí s tím, že dívčí obory byly téměř zpravidla dvouleté.

Pokračovací školství byl segment vzdělání s největším podílem smíšených tříd. Tedy takových, ve kterých se setkávali studující obou národností. Největší podíl nacionálně smíšených tříd se pak vyskytoval na pokračovacích školách v Sušici a Kašperských Horách. V tomto ohledu lze vysledovat dvě hlavní strategie. Jednou z nich byla volba školy pro její prostou geografickou blízkost. Druhou strategií pak byl takzvaný handl, kdy byl učeň cíleně dán do učení a pokračovací školy s jiným jazykem, aby jej ovládl.

III. Odborné školství

III. 1. Kupecká pokračovací škola Sušice

Ve stejném školním roce, kdy otevřela své brány pokračovací živnostenská škola v Rábí, vznikla v Sušici též specializovaná škola pro obchodní živnosti, nižší obchodní škola pokračovací v Sušici.¹⁴⁴³ Tato škola byla prostorově navázána na obecnou školu.¹⁴⁴⁴ Vzhledem k tomu, že se jednalo o specializovanou školu pro budoucí obchodníky a prodavače, nebylo možné očekávat, že počty studujících v jednotlivých letech budou extrémně vysoké. Do prvního ročníku nastoupilo 21 studujících.¹⁴⁴⁵ Z různých úhlů pohledu se jednalo o poměrně pestrou třídu. Co do genderového složení, chodily do třídy čtyři dívky, což je v segmentu živnostenského školství na předválečné poměry relativně vysoké číslo,¹⁴⁴⁶ o to více v Sušici, kde v období monarchie nenastoupila na všeobecnou pokračovací školu žádná dívka.

Z národnostního hlediska hned sedm studujících (pět chlapců a dvě dívky) uvedlo do kolonky mateřská řeč němčinu.¹⁴⁴⁷ Tito studující byli co do původu velmi různorodí. Šlo o místní i přicházející ze vzdálených koutů Království českého i Markrabství moravského. Tudíž se zdá, že byli do Sušice posláni na zkušenou nebo na handl. Kromě těchto dvou veličin byla tato třída charakteristická ještě relativně vysokým počtem židovských studujících. Pro ostatní školy sušického politického okresu není fenomén židovství až tak důležitý. Přesto, že v Sušici samotné i v ostatních sídlech regionu měli židé své komunity, jejich zastoupení ve školním systému v porovnání s českou katolickou majoritou bylo vcelku marginální. V různých typech škol se židovští studující vyskytovali v řádech jedinců a v řadě ročníků se ani nevyskytovali. V prvním ročníku pokračovací obchodní školy byli hned čtyři studující židovského vyznání. U dvou byla uvedena řeč česká a u dvou německá. Co je však nejzajímavější, tři z těchto židovských studujících byly dívky. Druhý ročník školy, který byl pro studující též ročníkem závěrečným, byl zahájen již v období rozpoutavší se světové války. A to tento ročník velmi poznamenalo. Pouze devět studujících (43%) obchodní školu v roce 1914 – 1915 dokončilo dosažením výučního listu.¹⁴⁴⁸ Zbytek studujících tuto školu v daném ročníku nedokončil, dva školu přerušili a dostudovali ji následujícího roku. Tři další byli nuceni školu přerušit z toho

¹⁴⁴³ SOA Plzeň, fond OŽK Plzeň, Jednotlivé pokračovací a odborné školy a kursy financované komorou, sign. III., karton 62, složka Strunkovice– Vacov 1910 – 1920, Obchodní škola pokračovací Sušice, Opis Císařské, královské místodržitelství pro království České, Zřízení obchodní školy pokračovací v Sušici, ze dne 4. 7. 1913.

¹⁴⁴⁴ ULRICHOVÁ, Eva, Inventář kupecká pokračovací škola Sušice, Klatovy 2014, str. 3.

¹⁴⁴⁵ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1913 – 1914.

¹⁴⁴⁶ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1913 – 1914.

¹⁴⁴⁷ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1913 – 1914.

¹⁴⁴⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz II. třída 1914 – 1915.

důvodu, že jejich mistr, u kterého byli v učení, byl povolán k armádě, a zbytek studujících školu nedokončil z jiných důvodů.

Do první třídy tohoto roku nastoupilo osmnáct studujících.¹⁴⁴⁹ Mezi nimi se nacházely čtyři dívky.¹⁴⁵⁰ Jedna byla německá katolička a jedna německá židovka. Zbývající dvě pak byly české katoličky. Celkem do třídy nastoupilo pět studujících německého jazyka a tři studující „mojžišského vyznání.“¹⁴⁵¹ Jak němečtí, tak židovští studující vesměs nepocházeli z regionu a do Sušice přicházeli i z relativně velké dálky. Školu dokončila přesně polovina studujících.¹⁴⁵² Výuční list získaly všechny zapsané dívky, ale žádný studující německé národnosti. Dva studující nemohli školu v daném roce dokončit a to proto, že byli povoláni k vojenské službě. Byli totiž starší než jejich spolužáci.

Na podzim roku 1915 nastoupilo na obchodní školu 21 studujících.¹⁴⁵³ Výrazně stoupl počet dívek, kterých v lavicích první třídy usedlo hned 14,¹⁴⁵⁴ což jsou přesně dvě třetiny ročníku. I na této škole se objevil jev typický pro první světovou válku, kdy ve školském systému citelně stoupl podíl dívek. Německý učeň nastoupil do ročníku pouze jeden. Dva učni byli židovského vyznání. Tito dva studující se hlásili k české národnosti. Co se týče úspěšnosti studujících, byla vyšší než předcházejícího roku (71%).¹⁴⁵⁵ Hlavní zásluhu na tom mají opět studující dívky. Z patnácti studujících, kteří získali výuční list, jich bylo 11.¹⁴⁵⁶ Zdá se, že chlapci častěji obětovali studium než dívky, které, když už na školu nastoupily, ji také chtěly za každou cenu dokončit. Jeden ze studujících hochů musel opět narukovat.

Podobné složení měla též třída, která nastoupila ve školním roce 1916 – 1917. Studujících nastoupilo 25.¹⁴⁵⁷ Dívky měly opět převahu, přijato jich bylo 15, což odpovídá 60%¹⁴⁵⁸. Jedna dívka byla židovská Němka, všechny ostatní pak české katoličky. Mezi chlapci se nacházeli dva učni německé národnosti. Počet studujících, kteří školu v následujícím školním roce

---

¹⁴⁴⁹ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1914 – 1915.

¹⁴⁵⁰ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1914 – 1915.

¹⁴⁵¹ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1914 – 1915.

¹⁴⁵² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz II. třída 1915 – 1916.

¹⁴⁵³ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1915 – 1916.

¹⁴⁵⁴ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1915 – 1916.

¹⁴⁵⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz II. třída 1916 – 1917.

¹⁴⁵⁶ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz II. třída 1916 – 1917.

¹⁴⁵⁷ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1916 – 1917.

¹⁴⁵⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1916 – 1917.

dokončili, dramaticky poklesl na pouze sedm dívek a tři chlapce (40%).¹⁴⁵⁹ Jeden učeň byl po dosažení svých osmnáctých narozenin povolán do armády. Válku přežil, do Sušice se vrátil a ve školním roce 1921 – 1922 dokončil i docházku na obchodní škole.

I přes prohlubující se válečnou krizi počet zájemců o studium obchodní školy pokračovací neklesal. Ve školním roce 1917 – 1918 nastoupilo 23 studujících.¹⁴⁶⁰ 17 z nich byly dívky (74%).¹⁴⁶¹ Jedná se o dosud nejvýraznější podíl dívek v této škole a dokazuje to, že dívkám se během první světové války otevřel relativně velký prostor k sebeuplatnění v terciálním ekonomickém sektoru, tedy ve službách. Dva učni byli izraelského vyznání, jeden hovořil německy, druhý česky. Co do jazykové a náboženské menšiny byla situace u dívek úplně stejná. Tedy dvě židovky, jedna hovořící česky, druhá německy.¹⁴⁶² Úspěšnost studujících byla daleko vyšší než předcházejícího roku. Dosáhla na 65% a opět byly úspěšnější dívky, protože chlapci získali výuční list pouze dva.¹⁴⁶³

Ročník 1918 – 1919 mívá na většině škol ještě charakteristiky válečných let. U obchodní školy v Sušici se již ale spíše podobá mírovým ročníkům. V první řadě tím, že v tomto ročníku se prudce zmenšil podíl dívek. Těch nastoupilo do tohoto ročníku pouze pět z celkového počtu sedmnácti přijatých studujících.¹⁴⁶⁴ V době války dívky tvořily v některých letech i výraznou většinu studujících a v tomto roce jejich podíl nedosahoval ani jedné třetiny. Do obchodu se patrně vrátili chlapci jakožto do lukrativního oboru. Ve třídě byli pouze studující hovořící českým jazykem. Tento trend je možné pozorovat i v jiných školách a pravděpodobně souvisí s nejistou budoucností německého obyvatelstva v rodícím se Československu. To v prvních letech pravděpodobně předpokládalo odtržení od tohoto státního útvaru, nebo mu příliš nedůvěřovali, a tak neposílali děti do československých škol. Židovského vyznání byl pouze jediný učeň. Kolik studujících následujícího roku školu dokončilo, bohužel není možné zjistit, protože oba třídní výkazy pro ročník 1919 – 1920 chybí. Škola v provozu určitě byla a to proto, že pro školní rok 1920 – 1921 již opět oba výkazy (pro první i druhou třídu) k dispozici jsou. Ve druhé třídě tohoto roku je zapsáno čtrnáct jmen,¹⁴⁶⁵ ale odhadnout kolik jich asi předcházejícího roku nastoupilo do první třídy je

---

¹⁴⁵⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz II. třída 1917 – 1918.

¹⁴⁶⁰ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1917 – 1918.

¹⁴⁶¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1917 – 1918.

¹⁴⁶² SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1917 – 1918.

¹⁴⁶³ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz II. třída 1918 – 1919.

¹⁴⁶⁴ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1918 – 1919.

¹⁴⁶⁵ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz II. třída 1920 – 1921.

nemožné a to kvůli poměrně velkým výkyvům v úspěšnosti studujících této školy v posledních letech. V této třídě bylo deset chlapců a čtyři dívky¹⁴⁶⁶. Co se týče náboženství a národnosti, jednalo se o velmi homogenní třídu, protože ve třídě nebyl žádný studující německé národnosti a židovského vyznání.

Ve školním roce 1920 – 1921 bylo do první třídy obchodní školy pokračovací v Sušici přijato 22 studujících. Osm dívek a čtrnáct chlapců.¹⁴⁶⁷ Poměr v této třídě tak byl 36% k 64% ve prospěch chlapců.¹⁴⁶⁸ Stejně jako v předcházejícím ročníku zde zcela chyběli němečtí a židovští studující. Školu dokončilo 13 učňů a učnic.¹⁴⁶⁹ V následujícím roce nastoupilo do první třídy 19 studujících.¹⁴⁷⁰ Co se týče národnosti a náboženství, byla třída podobně homogenní jako ty předcházející. Dívek nastoupilo sedm, jejich procentuální podíl byl tak naprosto stejný jako v předešlém roce, tedy 37%.¹⁴⁷¹ Úspěšnost studujících byla ale nižší, školu dokončilo devět studujících (47%),¹⁴⁷² ale tento výkyv nebyl nikterak dramatický. Zajímavé nicméně je, že mezi absolventy byly pouze dvě dívky. Několik dívek v průběhu studia odešlo na jinou školu.

Od školního roku 1922 – 1923 došlo k dílčí úpravě tohoto typu škol. Byl zaveden jednotný název kupecké školy pokračovací a co je ještě důležitější, je možné sledovat socioprofesionální původ studujících těchto škol, protože se v třídních výkazech začalo uvádět povolání a stav otce. Respektive škola tento údaj začala uvádět až v následujícím roce, takže pro ročník 1922 – 1923 jsou údaje k dispozici pouze u absolventů, nicméně i tak tomu bylo o čtyři školní roky dříve, než stejný údaj začaly uvádět též všeobecné živnostenské školy pokračovací. Do první třídy nastoupilo dvacet studujících.¹⁴⁷³ Dívky z tohoto počtu zaujímaly přesně 30%.¹⁴⁷⁴ Následujícího roku jich školu dokončilo 12, což odpovídá 60% z původní třídy.¹⁴⁷⁵ A u těchto je možné vysledovat jejich socioprofesionální původ. Téměř všichni studující pocházeli z rodin, jejichž otcové pracovali jako řemeslníci a živnostníci, nicméně je zajímavé, že pouze jeden

---

¹⁴⁶⁶ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz II. třída 1920 – 1921.

¹⁴⁶⁷ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1920 – 1921.

¹⁴⁶⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1920 – 1921.

¹⁴⁶⁹ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz II. třída 1921 – 1922.

¹⁴⁷⁰ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1921 – 1922.

¹⁴⁷¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1921 – 1922.

¹⁴⁷² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz II. třída 1922 – 1923.

¹⁴⁷³ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1922 – 1923.

¹⁴⁷⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1922 – 1923.

¹⁴⁷⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz II. třída 1923 – 1924.

studující pocházel z obchodnické rodiny, a tudíž navazoval na rodinnou tradici. Z ostatních socioprofesionálních skupin se v této třídě nacházeli pouze dvě učnice z dělnických rodin a jeden syn nižšího úředníka. Z rodin, které se živily v primárním ekonomickém sektoru, nebyl v tomto ročníku žádný studující.

Ve školním roce 1923 – 1924 poměrně výrazně stoupl počet zapsaných dětí. Do první třídy jich nastoupilo 28,¹⁴⁷⁶ což bylo nejvíc v dosavadní historii školy. Mírně vzrostl i podíl dívek v této třídě, bylo jich 12 (43%).¹⁴⁷⁷ Poprvé od vzniku Československa se na kupecké škole v Sušici objevil studující německé národnosti. Tento jev návratu německých studujících do škol v československém vnitrozemí se objevuje i u jiných škol v regionu a časově též odpovídá polovině dvacátých let. Zdá se, že němečtí obyvatelé se snad i kvůli relativnímu klidu a ekonomickému růstu smířili s existencí Československa a své děti začali do československých, respektive českých škol znovu posílat. Socioprofesionální složení bylo poměrně zajímavé. Učnice dělnického původu byla v této třídě jedna, ze zemědělských rodin tři. Nezanedbatelný počet šesti studujících (21%)¹⁴⁷⁸ jak chlapců, tak děvčat pocházel z rodin úředníků, samosprávy, státních zaměstnanců i učitelů. To je na segment živnostenského pokračovacího školství velmi vysoké číslo. Běžně podíl studujících z těchto socioprofesionálních skupin nedosahoval na těchto školách ani 10%. Pravděpodobně to znamená, že kupecké školy pokračovací byly vnímány jako prestižnější než běžné všeobecné pokračovací školy. A u sociálních skupin z horní části sociálního prostoru mohly vyvolávat představu snadnějšího zisku ekonomického kapitálu. Lákadlo reprodukce ekonomického kapitálu na tuto školu přilákalo 65% třídy, která pocházela z rodin maloburžoazie. Šest z nich pocházelo z obchodnických rodin.¹⁴⁷⁹ Podíl studujících, kteří školu v následujícím roce dokončili, byl relativně vysoký - 16 (57%).¹⁴⁸⁰

Do následujícího ročníku 1924 – 1925 nastoupilo opět relativně vysoké procento dívek. Z 26 studujících¹⁴⁸¹ prvního ročníku jich bylo 11 (42%).¹⁴⁸² Ve třídě byl rovněž jeden studující německé národnosti. Z židovských menšin v regionu do tohoto ročníku nenastoupil žádný

---

¹⁴⁷⁶ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1923 – 1924.

¹⁴⁷⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1923 – 1924.

¹⁴⁷⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1923 – 1924.

¹⁴⁷⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1923 – 1924.

¹⁴⁸⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz II. třída 1924 – 1925.

¹⁴⁸¹ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1924 – 1925.

¹⁴⁸² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1924 – 1925.

učeň ani učnice. Socioprofesní složení studujících bylo podobné jako předcházejícího roku. Potomkům dělníků a rolníků připadalo z podílu studujících jen něco málo přes deset procent. Opět téměř 20% studujících pocházelo z rodin s relativně vyšším kulturním kapitálem, tedy z rodin úředníků, státních zaměstnanců a učitelů. Rodiče zbývajících učňů a učnic se věnovali řemeslu, živnosti nebo se sami věnovali obchodu. Těch posledně jmenovaných byla čtvrtina ze všech rodin, které patří do socioprofesní kategorie maloburžoazie.¹⁴⁸³ Dvacet studujících (deset chlapců a deset dívek) školu dokončilo.¹⁴⁸⁴ Šlo tedy o vysokou úspěšnost 77%.

28 studujících nastoupilo do první třídy ročníku 1925 – 1926.¹⁴⁸⁵ Oproti předcházejícímu ročníku, kdy dívky tvořily značné procento z přijatých studujících, do tohoto ročníku nastoupily pouze tři.¹⁴⁸⁶ Do školy byl přijat též jeden studující německé národnosti, kromě toho byl tento učeň též židovského náboženství. Socioprofesní složení této třídy se od těch předcházejících mírně lišilo. Malý byl podíl studujících pocházejících z rodin s vyšším kulturním kapitálem – státní zaměstnanci, učitelé, úředníci vyslali na školu 15% třídy. Stejný podíl náležel též studujícím z agrárních rodin. Mírně stoupl podíl studujících z dělnických rodin, téměř výhradně se jednalo o rodiny kvalifikovaných dělníků nebo dílovedoucích, jejich podíl mírně překračoval 20%. Více jak polovina studujících pak pocházela z rodin maloburžoazie.¹⁴⁸⁷ Z obchodnických rodin na školu přišli čtyři učni. Podobně jako předcházejícího roku bylo procento studujících, kteří dosáhli výučního listu, velmi vysoké. Školu dokončilo 22 (79%) původních studujících.¹⁴⁸⁸

Zcela odlišný ročník nastoupil na obchodní školu v Sušici ve školním roce 1926 – 1927. Bylo v něm jen dvacet studujících, nicméně přesně polovinu z nich tvořily dívky.¹⁴⁸⁹ To je oproti předcházejícímu ročníku velký rozdíl. Je poměrně zvláštní, že dvě genderově zcela rozdílné třídy měly podobné socioprofesní složení. Z rodin veřejných služeb pocházelo pouze 10% studujících, dělnického původu bylo 20% učňů a učnic, čtvrtina dětí mělo agrární kořeny a zbytek měl maloburžoazní původ.¹⁴⁹⁰ Obchod po otci měli zdědit pouze dva studující. Při porovnání socioprofesního složení ročníků 1925 – 1926 a 1926 – 1927 se nezdá, že by dívky,

---

¹⁴⁸³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1924 – 1925.

¹⁴⁸⁴ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz II. třída 1925 – 1926.

¹⁴⁸⁵ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz II. třída 1925 – 1926.

¹⁴⁸⁶ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1925 – 1926.

¹⁴⁸⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1925 – 1926.

¹⁴⁸⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz II. třída 1926 – 1927.

¹⁴⁸⁹ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1926 – 1927.

¹⁴⁹⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1926 – 1927.

kteří měly zájem studovat kupeckou školu v Sušici, byly výrazným způsobem vázány na nějakou sociální skupinu. Podíl studujících, kteří školu dokončili, mírně poklesl na 65%. Úspěšnější byly dívky. Těch dokončilo školu osm, oproti tomu chlapeckých absolventů bylo pouze pět.¹⁴⁹¹

Ve stejném roce do první třídy nastoupilo pouze 19 studujících.¹⁴⁹² Zdá se, že i obchodní školu postihly demograficky slabé ročníky na konci dvacátých let. Převažovali opět chlapci, kterých nastoupilo 14, z toho vyplývá, že dívek bylo v tomto ročníku pět, tedy čtvrtina.¹⁴⁹³ Polovina studujících pocházela z rodin živnostníků, řemeslníků a obchodníků. Přímou z obchodnických rodin byli tři učni a jedna učnice, což je pětina studujících z celého ročníku. Stejný podíl pocházel z rodin, jejichž otcové se živili ve veřejných službách a zbývající čtvrtina učnic a učňů patřila k rodinám dělníků a rolníků.¹⁴⁹⁴ Kolik studujících z tohoto ročníku školu dokončilo, nejde zjistit proto, že výkaz pro druhou třídu se nedochoval. Do ročníku 1928 – 1929 nastoupilo 18 studujících.¹⁴⁹⁵ Čtrnáct chlapců a čtyři dívky, poměr tedy byl 78% k 22%.¹⁴⁹⁶ Děti z maloburžoazních rodin bylo stejně jako předcházejícího roku, tedy deset, díky tomu, že v ročníku 1928 – 1929 bylo o jednoho studujícího méně, byl jejich podíl větší (55%). Z obchodních rodin pocházel rovněž stejný počet studujících, čtyři (22%).¹⁴⁹⁷ Pouze dva studující pocházeli z rodin veřejných služeb, což činí nepatrně přes deset procent. Zbývající třetina studujících pocházela napolovic z rodin dělníků a rolníků.¹⁴⁹⁸ I u tohoto ročníku chybí výkaz druhé třídy, takže počet absolventů zůstal nezjištěn.

Ročník 1928 – 1929 byl posledním rokem, kdy kupecká škola v Sušici fungovala se samostatnými třídními výkazy. Od následujícího ročníku přetrhala obchodní škola své správní a prostorové vazby na obecnou školu v Sušici a přešla pod křídla sušické živnostenské školy,¹⁴⁹⁹ která prošla reorganizací oborů. I přesto zůstala kupecká škola nezávislou institucí, která používala vlastní typ třídních výkazů, které byly vsity do jednoho výkazu pro celou živnostenskou školu. Z toho důvodu je pokračování rozboru o budoucích obchodnících

---

¹⁴⁹¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz II. třída 1927 – 1928.

¹⁴⁹² SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1927 – 1928.

¹⁴⁹³ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1927 – 1928.

¹⁴⁹⁴ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1927 – 1928.

¹⁴⁹⁵ SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1928 – 1929.

¹⁴⁹⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1928 – 1929.

¹⁴⁹⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1928 – 1929.

¹⁴⁹⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Kupecká pokračovací škola Sušice, Třídní výkaz I. třída 1928 – 1929.

¹⁴⁹⁹ ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář kupecká pokračovací škola Sušice*, Klatovy 2014, str. 3.

připravujících se na budoucí výkon povolání v sušické vzdělávací instituci pojednáno v kapitole o sušické živnostenské škole pokračovací.¹⁵⁰⁰

Oproti všeobecným živnostenským školám vykazovala kupecká škola pokračovací v Sušici poněkud rozdílné socioprofesionální složení, ve kterém tvořili nezanedbatelný podíl studující z rodin s relativně vysokým kulturním kapitálem, tedy ze socioprofesionálních kategorií úřednictva, učitelů a nižších kádrů státních zaměstnanců. Potomci těchto socioprofesionálních kategorií se na běžných živnostenských školách prakticky nevyskytovali. Další odlišností je pak výrazně vyšší koncentrace židovských studujících oproti všeobecným živnostenským školám, to nakonec platí i pro genderové a národnostní složení této školy. Kupecké obory umožňovaly již v období Rakouska – Uherska a raných letech první republiky profesionální uplatnění dívkám a za zmínku rovněž stojí vyšší procento německých studujících.

Struktura geografického rozvržení studujících kupecké pokračovací školy v Sušici jasně ukazuje, že se nejednalo o běžnou pokračovací školu, protože se od nich jednoznačně odlišuje. V prvním zkoumaném období z let 1913 – 1914 až 1917 – 1918 pocházela přesně polovina studujících této školy přímo ze Sušice. 30% studujících bylo mimookresního původu, přičemž ti do Sušice přišli opravdu z různých částí Českého království, Moravského markrabství i rakouských zemí. Na učně a učnice z politického okresu Sušice připadlo pouze 20%. V druhé sondě z let 1918 – 1919 až 1923 – 1924 se dominance sušických studujících ještě zvýšila na 67%, mimookresních studujících bylo 22% a okresních 11%. Třetí zkoumané období (1924 – 1925 až 1928 – 1929) přineslo velmi podobné hodnoty jako to první. V městě nad Otavou se narodilo 49% studujících, na sušický okres připadlo 23% a za studiem do Sušice přišlo 28% studujících. Jak je na první pohled patrné, mezi studujícími dominovali studující, kteří pocházeli ze Sušice. Důvod, proč se tak dělo, není těžké uhadnout. Obchod a kupecké krámy všeho druhu se koncentrovaly ve městě, naopak ve venkovských oblastech okresu jich příliš nebylo, a tak je logické, že výrazně vyšší počet sušických obchodů „generoval“ i daleko větší počet kupeckých učňů a učnic. Síť odborných kupeckých škol nebyla tak hustá jako v případě všeobecného pokračovacího školství, a tak kvůli příslušnému vzdělání přicházeli do Sušice kupčíci i z větších měst, kde byl patrně o tyto školy větší zájem, tudíž přetlak a větší převis nepřijatých studujících, kteří pak museli za vzděláním odcházet jinam.

---

¹⁵⁰⁰ Viz kapitola: *Základní odborná škola Sušice*.

III. 2. Základní odborná škola rolnická Sušice

Odborná škola hospodářská v Sušici byla zřízena v roce 1923.¹⁵⁰¹ Její zřízení bylo jako u většiny ostatních středních škol, které v politickém okrese Sušice vznikly, výsledkem tlaku zdola. Ještě ve třicátých letech na zemědělské a živočišné výrobě existenciálně závisel největší podíl obyvatel sušického politického okresu. Z celkového počtu 48 994 obyvatel se zemědělství a chovu dobytka věnovalo 20 918 obyvatel.¹⁵⁰² Podíl zemědělsky aktivního obyvatelstva tak činil 43%.¹⁵⁰³ V tomto procentuálním podílu navíc nejsou započítáni obyvatelé, kteří se živili v lesnictví, myslivectví a v chovu ryb.

Přírodní charakteristika regionu k zemědělské produkci příliš shovívavá nebyla. Sušický politický okres byl situován v hornaté krajině. Hlavní hřeben Šumavy, který tvoří státní hranici a táhne se od severozápadu k jihovýchodu, na české straně směrem do vnitrozemí přechází ve zvlněné podhůří. Zemědělsky vhodnější oblast je v tomto regionu pouze údolí, které otevírá řeka Otava poté, co opustí město Sušici a spěje směrem k Horažďovicím. Půdní fond tohoto regionu tvoří málo úrodné podzolovité a podhorské půdy, které byly a do značné míry stále jsou pokryty lesy. V roce 1930 tvořily lesy téměř polovinu rozlohy celého politického okresu.¹⁵⁰⁴

Této nehostinné krajině se muselo zemědělství přizpůsobit. Z pěstovaných plodin převažovala hlavně jarní pšenice, ječmen a brambory.¹⁵⁰⁵ Ostatní plodiny a píce byly pěstovány v malé míře. Příliš se nevedlo ani ovocnářství, které trpělo chorobami, vymrzáním a křížením. Chov dobytka byl ponejvíce omezen pro vlastní potřebu zemědělců. Přírozeně tak byl nejvíce chován brav a to i v městech tohoto regionu. Dále pak měl nezastupitelné místo chov prasat. Chov ovcí a koz se omezoval spíše na výše položené pastviny, které beztak nešlo pro jinou hospodářskou produkci využít. Počty ovcí se ale kvůli nízkým výkupním cenám vlny snižovaly. Co se týče koní a hlavně pak skotu, byl chován hlavně jako tažný dobytek. Skot pak rovněž pro mléko a maso.¹⁵⁰⁶ Ve velkém ale příliš chován nebyl. Problematické bylo křížení jednotlivých plemen mezi sebou, což snižovalo jejich genetickou hodnotu.

---

¹⁵⁰¹ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 5.

¹⁵⁰² VOLDŘICH, Antonín, *Zemědělství*, in: Sborník Sušicka, Vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 65.

¹⁵⁰³ Vlastní výpočet z: VOLDŘICH, Antonín, *Zemědělství*, in: Sborník Sušicka, Vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 65.

¹⁵⁰⁴ Lesy pokrývaly 37858 ha ze 77977 ha politického okresu.

ZIKMUND, Jiří, *Lesnictví*, in: Sborník Sušicka, Vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 83.

¹⁵⁰⁵ VOLDŘICH, Antonín, *Zemědělství*, in: Sborník Sušicka, Vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 70.

¹⁵⁰⁶ VOLDŘICH, Antonín, *Zemědělství*, in: Sborník Sušicka, Vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 75.

Ne zcela ideální byla rovněž skladba jednotlivých hospodářství. Celkem bylo v roce 1930 při sčítání lidu napočítáno v sušickém politickém okrese 6236 zemědělských jednotek.¹⁵⁰⁷ Nejvíce zemědělských jednotek bylo v kategorii rodinných hospodářství, která obdělávala pole od jednoho do pěti hektarů, neměla žádné zaměstnance, všechnu práci obstarávala rodina, měla jen malou mechanizaci a většinu výnosu polností spotřebovala pro vlastní potřebu. Často se hospodáři museli věnovat i jinému zdroji příjmů, buď jako dělníci, nebo živnostníci. Takových zemědělských usedlostí bylo v sušickém politickém okrese celkem 47%.¹⁵⁰⁸ 20% zemědělských usedlostí vlastnilo pouze záhumenky do jednoho hektaru. Tyto rodiny byly zcela nesoběstačné a byly odkázány na jiný zdroj příjmů. Zemědělské výrobě se věnovaly jen doplňkově. Oproti tomu zemědělských jednotek, které byly alespoň v úrodných letech schopné vyprodukovat zemědělské produkty na prodej a obdělávaly více jak pět hektarů půdy, byla pouze třetina. Rolníků, kteří hospodařili na pozemcích o výměře mezi 5 a 30 hektary bylo z celkového počtu 28%.¹⁵⁰⁹ Velkostatků obdělávajících výměru větší než 30 hektarů pak bylo pouze 5%.¹⁵¹⁰ Jak vidno většina zemědělských jednotek na Sušicku patřila mezi ty malého rozsahu, s malou mechanizací a tudíž i nízkou efektivitou práce,¹⁵¹¹ využívající zastaralé postupy a bez finančních možností na velké inovace.

Hospodářská škola tak měla přisun potenciálních studujících zajištěn. Nejbližší podobné ústavy byly navíc poměrně daleko, v Klatovech nebo ve Strakoncích, což bylo pro většinu potenciálních studujících nedosažitelné. Škola vycházela zemědělskému obyvatelstvu všemožně vstříc a to nepřilíš vysokým školným, které činilo 80 Korun¹⁵¹² československých, což si mohly dovolit i méně majetné rodiny. Navíc výuka probíhala v zimních měsících od listopadu do dubna,¹⁵¹³ aby co nejméně kolidovala se zemědělskými pracemi.

První ročník této školy byl zahájen v listopadu roku 1923. Do první třídy nastoupilo 33 zájemců o studium.¹⁵¹⁴ Co se týče socioprofesionálního složení, otcové všech žáků se považovali za rolníky a to i v případě, že obdělávali pouze dva hektary půdy, nebo naopak vlastnili lány o

---

¹⁵⁰⁷ SOkA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Kronika města Sušice 1926 – 1936, *II. kronika král. města Sušice*, str. 249.

¹⁵⁰⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Kronika města Sušice 1926 – 1936, *II. kronika král. města Sušice*, str. 249.

¹⁵⁰⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Kronika města Sušice 1926 – 1936, *II. kronika král. města Sušice*, str. 249.

¹⁵¹⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Kronika města Sušice 1926 – 1936, *II. kronika král. města Sušice*, str. 249.

¹⁵¹¹ K tomu více: LOM, František, *Pohyb zemědělských vydání ve třech obdobích 1909-13, 1926-29, 1930-31, (kupní síla zemědělců v Československu), výsledky dotazníkové akce z r. 1932*, Praha 1933.

¹⁵¹² CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 7.

¹⁵¹³ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 6.

¹⁵¹⁴ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1923 – 1925.

desítkách hektarů. Z toho důvodu k porovnání majetku budou tito rolníci členěni v této práci do třech základních kategorií podle rozlohy obdělávaných polí. První kategorii tvoří zemědělci o obdělávané výměře od jednoho do pěti hektarů, její příslušníci budou rovněž zváni jako malorolníci. Druhá kategorie zahrnující střední zemědělské jednotky hospodařící na výměře od pěti do třiceti hektarů bude též označována jako rolníci a pro třetí kategorii nejzamožnějších zemědělců s pozemky nad třicet hektarů bude používán výraz sedláci nebo statkáři. Slovo zemědělec bude používáno jako neutrální a nezabarvené slovo nadřazené. Co se týče majetku jednotlivých žáků, drtivá většina třídy (85%)¹⁵¹⁵ pocházela z rodin rolníků vlastních 5 – 30 hektarů. Pouze jeden žák byl potomek statkáře se 70 hektary a zbytek malorolníci do pěti hektarů.¹⁵¹⁶ Celkem rodiny obdělávaly 456 hektarů půdy, což v průměru znamenalo 14 hektarů na studujícího.¹⁵¹⁷ V následujícím školním roce školu dokončilo 27 studujících.¹⁵¹⁸ Jedná se tedy o velmi vysoký podíl 81%¹⁵¹⁹ přijatých do prvního ročníku.

V pořadí druhý ročník hospodářské školy zahájilo oproti předešlému roku pouze 17 žáků.¹⁵²⁰ Drtivá část z nich patřila k rodinám, které obdělávaly mezi pěti a třiceti hektary (70%).¹⁵²¹ Několik žáků bylo z malohospodářství, která se mohla sotva uživit, a jeden byl naopak z velkostatku, ke kterému náleželo 110 hektarů půdy.¹⁵²² V součtu pak rodiny těchto žáků obdělávaly celkem 258,5 hektaru. V průměru pak na jednoho připadalo 15,2 hektaru.¹⁵²³ Úspěšnost byla poměrně vysoká. Dva roky úspěšně dokončilo 13 z původních žáků (76%).¹⁵²⁴

Do ročníku 1925 - 1926 vstoupilo 19 žáků.¹⁵²⁵ Těžiště třídy se v majetkové oblasti ještě více posunulo ve prospěch majetnějších rolníků. Tři čtvrtiny žáků pocházelo z rodin, které

---

¹⁵¹⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1923 – 1925.

¹⁵¹⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1923 – 1925.

¹⁵¹⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1923 – 1925.

¹⁵¹⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1923 – 1925.

¹⁵¹⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1923 – 1925.

¹⁵²⁰ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1924 – 1927.

¹⁵²¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1924 – 1927.

¹⁵²² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1924 – 1927.

¹⁵²³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1924 – 1927.

¹⁵²⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1924 – 1927.

¹⁵²⁵ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1925 – 1927.

obdělávaly mezi pěti a třiceti hektary. Další 4 žáci pak byli z rodin, které obdělávaly více než 30 hektarů.¹⁵²⁶ Nicméně je zajímavé, že i oni uvedli do kolonky povolání: rolník. Celkem rodiny studujících vlastnily 398 hektarů, (průměr 21 hektarů na žáka). 14 (74%) žáků školní docházku úspěšně dokončilo.¹⁵²⁷ O jednoho žáka více nastoupilo ve školním roce 1926 – 1927.¹⁵²⁸ Celkem čtvrtina studujících pocházela z maloroľnických rodin do pěti hektarů, což bylo více než v předchozích letech. Tři žáci byli z velkých statků a zbytek ze středně velkých usedlostí.¹⁵²⁹ Oproti předcházející třídě byly průměry o něco nižší. Celková rozloha majetků činila 301 hektarů, průměr na jednoho žáka pak 15 hektarů.¹⁵³⁰ 80% studujících školu zdárně dokončilo.¹⁵³¹

Trend příchodu více žáků z maloroľnické kategorie následoval i v dalším školním roce. Rovněž v kategorii středních zemědělských usedlostí se postupně zvyšoval podíl žáků, kteří pocházeli spíše z méně majetnějších rodin, vlastnicích mezi 5 a 10 hektary. To se projevilo již ve školním roce 1926 – 1927 a rovněž ve školním roce 1927 – 1928. Ten zahájilo 26 žáků.¹⁵³² Téměř jedna pětina z nich patřila k maloroľníkům. I nadále dominovala kategorie středních hospodářství, nicméně žáci pocházeli z rodin, které vlastnily menší polnosti. To se projevilo v poklesu obdělávané plochy na žáka, která u této třídy činila 12,7 hektarů. Celkem pak rodiny obdělávaly 331 hektarů.¹⁵³³ Úspěšnost studujících byla nižší než v předchozích letech, dosáhla pouze 65%.¹⁵³⁴ Na podzim roku 1928 zahájilo studium na hospodářské škole v Sušici 24 žáků.¹⁵³⁵ Tato třída nepotvrdila předchozí vývoj. Drtivá většina žáků patřila do vrstvy roľníků, a to těch lépe situovaných, kteří vlastnili od deseti do třiceti hektarů. To se samozřejmě podepsalo i na průměrných číslech, když výměra všech pozemků obdělávaných

---

¹⁵²⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola roľnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1925 – 1927.

¹⁵²⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola roľnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1925 – 1927.

¹⁵²⁸ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola roľnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1926 – 1928.

¹⁵²⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola roľnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1926 – 1928.

¹⁵³⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola roľnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1926 – 1928.

¹⁵³¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola roľnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1926 – 1928.

¹⁵³² SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola roľnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1927 – 1929.

¹⁵³³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola roľnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1927 – 1929.

¹⁵³⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola roľnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1927 – 1929.

¹⁵³⁵ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola roľnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1928 – 1930.

rodinami této třídy činila 446 hektarů. Průměrně pak na jednoho žáka připadalo 18,6 hektaru.¹⁵³⁶ Úspěšnost studujících zůstávala i nadále na velmi vysoké úrovni 79%.¹⁵³⁷

Na konci dvacátých let se v zemědělství začaly projevovat odbytové těžkosti, které následně přerostly do ekonomické krize, která se v primárním ekonomickém sektoru projevila dříve než v ostatních ekonomických sektorech. Krize v zemědělství měla na hospodářské škole v Sušici patrně dvojitý dopad. V první řadě došlo k poměrně citelnému úbytku studujících, což měla za následek patrně snaha zemědělských rodin minimalizovat výdaje spojené se školou, a to na školné a hlavně na dopravu žáka. Zároveň mohlo jít o snahu mobilizovat rodinnou pracovní sílu, za kterou nebylo nutné platit. Škola sice záměrně probíhala v zimních měsících, kdy bylo práce na hospodářstvích nejméně, nicméně hlavně na větších statcích jí bylo i v zimních měsících dostatek a to hlavně v souvislosti s krmením ustájeného dobytka. A v případě, že by bylo kvůli této práci nutné platit čeledína, mohl hospodář raději „obětovat“ synova studia na hospodářské škole a tuto práci přidělit jemu. Tím je pravděpodobně možné vysvětlit fakt, že již v letech před hospodářskou krizí začal na škole klesat podíl žáků, kteří pocházeli z větších rolnických usedlostí, které ale zároveň nebyly tak veliké, aby nebyly v největší míře odkázány na práci rodinných příslušníků.

Naopak těžko pochopitelný se jeví opačný trend, kdy ve stejném období, kdy ze školy začali ubývat synové z vrstvy středně velkých rolníků, začali v druhé polovině dvacátých let hospodářskou školu více navštěvovat potomci malorolníků a domkařů, kteří obhospodařovali jen malé záhumenky. V letech krize se navíc na škole začali objevovat žáci, jejichž rodiče neměli žádné polnosti, na kterých by hospodařili. Za tímto typem na první pohled iracionálního jednání patrně stojí jiná strategie budoucího uplatnění, na niž upozorňuje *Sborník Sušicka: Absolventi uplatňují se také jako nižší úředníci a zřizenci na velkostatech.*¹⁵³⁸ Žáci z rodin malorolníků a domkařů tak pravděpodobně nepočítali, že se budou „na plný úvazek“ věnovat vlastnímu hospodaření, ale že budou v zemědělství působit jako námezdná pracovní síla. Nicméně absolvování hospodářské školy jim mělo pomoci vyšvihnout se ze skupiny čeledínů, podruhů a zemědělských dělníků mezi kvalifikovanou a tím i lépe placenou pracovní sílu na velkostatech, případně v zemědělských družstvech.

---

¹⁵³⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1928 – 1930.

¹⁵³⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1928 – 1930.

¹⁵³⁸ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 6.

Ve školním roce 1929 – 1930 nastoupilo do hospodářské školy pouze 15 chlapců.¹⁵³⁹ Téměř třetina z nich pocházela z rodin, které vlastnily majetek pouze do pěti hektarů. Žáci ze selských rodin byli pouze dva a zbytek připadal na střední rolníky. Průměrné hodnoty proto byly poměrně nízké. Celková výměra činila 212 hektarů, na jednoho žáka pak připadalo 14 hektarů,¹⁵⁴⁰ docházku a školní povinnosti splnilo 60% chlapců.¹⁵⁴¹ Rok nato nastoupilo dvacet žáků.¹⁵⁴² Mezi nimi nebyl ani jeden z vrstvy sedláků. Celkem čtvrtina žáků byla z rodin, které obdělávaly pole do pěti hektarů. Někteří z otců těchto žáků se zemědělství věnovali pouze doplňkově a měli v třídním výkazu uvedené i další povolání. Otec jednoho žáka dokonce neobdělával pole žádné. Další čtvrtina žáků patřila do „nižší střední“ vrstvy rolníků o výměře polí mezi pěti a deseti hektary. Zbytek pak patřil mezi majetnější rolníky. Průměrná hektarová výměra na jednoho žáka byla u této třídy nejnižší za celou dobu fungování školy. Činila 11,4 hektaru. Celková plocha obhospodařovaných polí byla 227,5 hektaru.¹⁵⁴³ Školu dokončilo 70% přijatých studujících.¹⁵⁴⁴

Školní rok 1931 – 1932 zahájilo 26 žáků.¹⁵⁴⁵ Poměrně skokový nárůst žáků ve dvou školních letech po sobě patrně souvisí s příznivějšími demografickými poměry, kdy podobně jako na ostatních středních školách začaly nastupovat demograficky silné ročníky, které přicházely na svět v poválečné euforii. Socioprofesionální složení třídy se od té předcházející příliš nelišilo. Většinu sice tvořili rolníci vyšší střední třídy, ale nezanedbatelné množství studujících pocházelo z chudších rodin obdělávajících jen drobná políčka. Sedlácký synek nastoupil pouze jeden. Průměrná obdělávaná půda na žáka činila 13,6 hektaru a celkový součet polností 354,5 hektaru.¹⁵⁴⁶ Školu dokončil jen každý druhý žák, který do školy nastoupil.¹⁵⁴⁷ Nicméně

---

¹⁵³⁹ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1929 – 1931.

¹⁵⁴⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1929 – 1931.

¹⁵⁴¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1929 – 1931.

¹⁵⁴² SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1930 – 1932.

¹⁵⁴³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1930 – 1932.

¹⁵⁴⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1930 – 1932.

¹⁵⁴⁵ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1931 – 1933.

¹⁵⁴⁶ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1931 – 1933.

¹⁵⁴⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1931 – 1933.

již v roce 1932 počet žáků opět výrazně poklesl na 16.¹⁵⁴⁸ Většina z nich patřila ke střední vrstvě rolníků, ale do školy nastoupili rovněž dva žáci, jejichž rodiče neobdělávali žádná pole, a ve třídě chyběl rovněž jakýkoliv zástupce sedláků. Průměrná rozloha obdělávaných polí na žáka zůstávala na poměrně nízké úrovni, a to na 12,7 hektarech. Celkem rodiny vlastnily a obdělávaly polnosti o výměře 203,5 hektaru.¹⁵⁴⁹ Výrazně se ale zvýšila úspěšnost studujících, která dosáhla 75%.¹⁵⁵⁰

V dalších letech začaly počty žáků opět stoupat. Školní rok 1933 – 1934 zahájilo 20 chlapců.¹⁵⁵¹ Co se sociálního složení této třídy týče, patřili žáci, kteří tuto třídu tvořili, k těm méně majetným zemědělcům. Hned tři z nich pocházeli z rodin, které nevlastnily žádný pozemkový majetek. Čtvrtina žáků patřila do rodin malorolníků, kteří obdělávali pole do pěti hektarů. Polovinu třídy sice tvořila jako již tradičně vrstva rolníků, ale žáci řazení k této vrstvě byli situováni spíše blíže spodní hranici s pozemkovým vlastnictvím často pouze mezi pěti a deseti hektary. Průměrná čísla celé třídy poněkud vyspravují dva synové z poměrně bohatých selských rodin. Díky nim činil průměr obdělávaných polí 11,5 hektaru. Celkem pak rodiny žáků této třídy vlastnily polnosti o rozloze 229,5 hektaru.¹⁵⁵² Úspěšnost byla i nadále vysoká a dosáhla 70%.¹⁵⁵³ Následující školní rok nastoupila na hospodářskou školu v Sušici poměrně početná třída s 28 žáky.¹⁵⁵⁴ Jejich sociální a majetkové rozložení bylo podobné jako v předcházejících letech. Téměř jednu třetinu tvořili žáci z malorolnických rodin. A ve středním rolnickém stavu byli téměř rovnoměrně zastoupeni žáci z rodin vlastnicích pole do deseti hektarů a ti majetnější, jejichž majetek se pohyboval do třiceti hektarů. Průměrná hektarová výměra připadající na jednoho žáka byla oproti předchozím letům o něco vyšší, 13,2 hektaru, a to díky třem žákům, kteří patřili do kategorie sedláků a statkářů. Rodiny těchto třech žáků se na celkovém součtu obdělávaných polí, který činil 368 hektarů, podíleli více jak

---

¹⁵⁴⁸ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1932 – 1934.

¹⁵⁴⁹ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1932 – 1934.

¹⁵⁵⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1932 – 1934.

¹⁵⁵¹ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1933 – 1935.

¹⁵⁵² SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1933 – 1935.

¹⁵⁵³ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1933 – 1935.

¹⁵⁵⁴ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1934 – 1936.

jednou třetinou.¹⁵⁵⁵ Školu dokončil ještě větší podíl než v předcházejících letech, a to 79% původně přijatých žáků.¹⁵⁵⁶

Kolisání v počtech přijímaného žactva pokračovalo i v následujících letech. Školní rok 1935 – 1936 zahájil dosud nejvyšší počet studujících v dosavadní historii tohoto vzdělávacího ústavu, 36 žáků.¹⁵⁵⁷ Podle majetkové struktury patřila tato třída mezi ty méně majetné. Deset žáků spadalo mezi maloročníky, deset mezi ročníky vlastníci pole do deseti hektarů, zbytek pak náležel k lépe situovaným ročníkům. Sedlácký synek nastoupil do této třídy pouze jediný. Tato třída měla kromě největšího počtu žáků ještě jiné „nej“, nejnižší průměr obdělávaných polí na jednoho žáka, který činil pouze 10 hektarů. V součtu pak činila pole obdělávaná rodinami studujících 365 hektarů.¹⁵⁵⁸ K prvnímu lednu 1936 byla škola převzata do zemské správy, což se kromě zajištění budoucnosti školy v podobě pravidelného financování projevilo i ve změně názvu této školy na Zemská odborná škola hospodářská v Sušici.

Co se týče úspěšnosti žáků, byla poměrně vysoká. Od založení školy po její převzetí zemskou správou se nejčastěji pohybovala mezi sedmdesáti a osmdesáti procenty¹⁵⁵⁹ nastoupivších žáků. Na tak vysoké úspěšnosti se patrně podepsaly předměty, které byly odborné a jejichž charakter neměl selektivní funkci. Rovněž se zdá, že dvouletá docházka, navíc situovaná do zimní části roku, byla přijatelná jak pro žáky, tak pro jejich rodiny. Příliš velký dopad pravděpodobně neměla ani výše školného, která byla například při srovnání s gymnáziem spíše symbolická. Rovněž není možné tvrdit, že by nějaká skupina žáků byla více motivována k dokončení školy a to proto, že neúspěšní studující byli poměrně rovnoměrně rozloženi do všech majetkosociálních vrstev žáků.

Na podzim roku 1936 nastoupilo výrazně méně žáků než předešlého roku, a to 25.¹⁵⁶⁰ Nejvíce ubylo žáků z rodin maloročníků a chudších ročníků. Majetnějších ročníků bylo stejně jako předešlého roku. Stejně tak nastoupil i do této třídy pouze jeden syn sedláka. Nicméně úbytek „chudších“ žáků způsobil, že se rozloha průměrné výměry pole na žáka o něco zvýšila na 13,8

---

¹⁵⁵⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1934 – 1936.

¹⁵⁵⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1934 – 1936.

¹⁵⁵⁷ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1935 – 1937.

¹⁵⁵⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1935 – 1937.

¹⁵⁵⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1923 – 1925. až SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1935 – 1937.

¹⁵⁶⁰ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1936 – 1938.

hektaru. Celkem rodiny těchto žáků vlastnily 346 hektarů polností.¹⁵⁶¹ Školu za dva roky opustily téměř dvě třetiny¹⁵⁶² studujících jakožto noví absolventi této školy. Naopak mezi početnější třídy patřila i ta, která svou dráhu na hospodářské škole v Sušici zahájila ve školním roce 1937 – 1938. Do ní nastoupilo 32 chlapců.¹⁵⁶³ Rovněž tato třída se řadila k těm méně majetným. Čtvrtina žáků přicházela z rodin, které nevlastnily buď vůbec žádný, nebo jen velmi skromný majetek do pěti hektarů. Další čtvrtinu pak představovali synové rolníků ze spodních vrstev této sociální skupiny hospodařící maximálně na deseti hektarech, zbytek tvořila tradiční „kasta“ majetnějších rolníků. Celkem rodiny žáků této třídy vlastnily 358 hektarů, což po přepočtu na jednoho žáka znamená pouhých 11,2 hektaru.¹⁵⁶⁴ Podíl absolventů opět stoupl a blížil se téměř čtyřem pětinaš původně přijatých žáků.¹⁵⁶⁵

Snad kvůli politické nejistotě předznamenávající mnichovské události a chaotické situaci z podzimu 1938, kdy mnichovská dohoda vstoupila v platnost, čímž se prudce změnila celková struktura regionu, nastoupilo do hospodářské školy v Sušici méně žáků než v předcházejících letech. Bylo jich 22.¹⁵⁶⁶ Nicméně se tato třída od těch předcházejících lišila ještě výrazněji, a to strukturou majetku, který vlastnily rodiny těchto žáků. Průměrně na jednoho žáka připadalo 27,4 hektaru, což je více jak dvakrát tolik než v předcházejících letech. Všechny majetky dohromady pak činily 602,5 hektaru.¹⁵⁶⁷ Lví podíl na těchto údajích měli synové sedláků a velkostatkářů, kteří do této třídy zamířili hned čtyři. Rodina jednoho z nich vlastnila 250 hektarů pozemků.¹⁵⁶⁸ To je hlavní příčinou oné výchytky. Ale i kdyby nebyl tento žák započítán, činí průměrná výměra pozemků na jednoho žáka nadprůměrných 16,9 hektaru.¹⁵⁶⁹ Zdaleka nejpočetnější skupinou v této třídě totiž byli synové dobře

---

¹⁵⁶¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1936 – 1938.

¹⁵⁶² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1936 – 1938.

¹⁵⁶³ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1937 – 1939.

¹⁵⁶⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1937 – 1939.

¹⁵⁶⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1937 – 1939.

¹⁵⁶⁶ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1938 – 1940.

¹⁵⁶⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1938 – 1940.

¹⁵⁶⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1938 – 1940.

¹⁵⁶⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1938 – 1940.

situovaných rolníků, kteří obdělávali pozemky mezi deseti a třiceti hektary. Nicméně podíl úspěšných studujících poklesl na 60%.¹⁵⁷⁰

Německá okupace a vznik protektorátu se na chodu hospodářské školy příliš negativně nepodepsaly. První školní rok pod „ochranou“ říšské orlice, který byl na této škole zahájen, nastoupila velmi početná třída 38 zájemců o studium.¹⁵⁷¹ Mezi žáky chyběli příslušníci z obou stran zemědělského sociálně majetkového spektra, tedy žáci z rodin, které nevlastnily žádný majetek, stejně jako potomci sedláků. Drtivá většina žáků pak patřila k rolníkům. Kvůli absenci žáků z rodin s velkým půdním majetkem, byly ale průměrné hodnoty poměrně nízké. Souhrn veškerých polí činil u tak početné třídy jen 464,5 hektaru, průměrně pak na jednoho žáka připadalo 12,2 hektaru.¹⁵⁷² Přestože se jednalo o poměrně početnou třídu, byl podíl absolventů 66%.¹⁵⁷³ Obdobně početná třída (37 žáků)¹⁵⁷⁴, nastoupila též následujícího školního roku 1940 - 1941. Podobné bylo i složení třídy, v rámci které se potvrdila dominance střední majetkové vrstvy z posledních několika let. Oproti předchozímu roku byla souhrnná a průměrná čísla vyšší a to díky třem žákům, kteří pocházeli z rodin významných pozemkových vlastníků. Průměrně tak na žáka připadala pole o rozloze 15,1 hektaru. Všechny pozemkový majetek sečtený dohromady pak u této třídy činil 559,7 hektaru.¹⁵⁷⁵ Úspěšnost poskočila o několik procent nahoru a u tohoto ročníku dosáhla 78%.¹⁵⁷⁶

Na rozdíl od reálného gymnázia v Sušici, které nesmělo přijímat nové studenty a bylo v postupné likvidaci, hospodářská škola zažívala úspěšný rozvoj. Rok 1941 – 1942 zahájil enormní počet padesáti žáků.¹⁵⁷⁷ Kromě největšího počtu žáků byla tato třída zajímavá ještě jednou novinkou, mezi žáky bylo poprvé přijato 19 dívek.¹⁵⁷⁸ Co se týče majetkosociální skladby, nebyl mezi chlapci a dívkami výraznější rozdíl. Největší část jich patřila k středně

---

¹⁵⁷⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1938 – 1940.

¹⁵⁷¹ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1939 – 1941.

¹⁵⁷² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1939 – 1941.

¹⁵⁷³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1939 – 1941.

¹⁵⁷⁴ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1940 – 1942.

¹⁵⁷⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1940 – 1942.

¹⁵⁷⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1940 – 1942.

¹⁵⁷⁷ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1941 – 1943.

¹⁵⁷⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1941 – 1943.

majetným rolnickým rodinám. Jejich pozemkový majetek byl ale o něco menší než v předcházejících letech. Mimo to do této třídy chodilo rovněž šest žáků, jejichž rodiny nevlastnily žádný pozemkový majetek, což byl oproti předcházejícím letům rovněž výrazný vzestup. Průměrné hodnoty žáků této třídy nicméně nebyly tak nízké, jak by se mohlo zdát. Činily průměrných 14,2 hektaru na žáka a souhrnných 713,6 hektaru na třídu.¹⁵⁷⁹ A to opět kvůli dvěma žákům a jedné žákyni, kteří náleželi k bohatým sedláckým rodinám. Jeden z nich patřil doslova k rodině pozemkových magnátů s pozemkovým majetkem téměř 150 hektarů.¹⁵⁸⁰ Úspěšnost dosáhla obligátních 68%.¹⁵⁸¹

Od převzetí hospodářské školy do zemské správy nepatrně poklesla úspěšnost žáků. Nejednalo se ale o žádný dramatický pokles. Jestliže se v období od založení školy do jejího převzetí zemskou správou pohybovala úspěšnost žáků mezi 70 – 80 procenty, (průměr za celé období činil 73%),¹⁵⁸² od roku 1936-1937 až do další restrukturalizace školy v roce 1942-1943 to pak bylo mezi 60 - 70 procenty.¹⁵⁸³ Průměr za celé období dohromady činil 69%.¹⁵⁸⁴ Mírný pokles úspěšnosti by mohl souviset s větším počtem žáků, kteří na školu vstupovali. Ani v tomto období se nezdá, že by žáci z jedné majetkosociální vrstvy byli ve studiu buď výrazně lepší, nebo naopak horší než ostatní žáci.

Ve školním roce 1942 – 1943 proběhla reorganizace školy, když došlo k přenesení hospodyňské školy pro dívky z Týna nad Vltavou do Sušice. Škola dostala též nový název: Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou v Sušici.¹⁵⁸⁵ Na této škole tedy fungovaly dvě třídy, jedna chlapecká a druhá pro dívky. Do té chlapecké nastoupilo 57 žáků,¹⁵⁸⁶ dívčí třída byla tvořena 24 žačkami.¹⁵⁸⁷ Dohromady tedy tento ročník

---

¹⁵⁷⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1941 – 1943.

¹⁵⁸⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1941 – 1943.

¹⁵⁸¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1941 – 1943.

¹⁵⁸² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1923 – 1925. až SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1935 – 1937.

¹⁵⁸³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1936 – 1938. až SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1941 – 1943.

¹⁵⁸⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1936 – 1938. až SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkazy I. + II. ročník 1941 – 1943.

¹⁵⁸⁵ ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář Základní odborná škola rolnická Sušice*, Klatovy 2014, str. 3.

¹⁵⁸⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkazy I. + II. ročník 1942 – 1944.

¹⁵⁸⁷ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkaz hospodyňská škola 1942 – 1944.

tvořilo 81 studujících, což bylo na hospodářskou školu v Sušici naprosto nebývalé číslo a patrně souvisí s podporou produktivity zemědělství pro válečné účely. Z porovnání obou tříd vykazuje dívčí třída vyšší hodnoty průměrného pozemkového majetku než chlapecká. Průměrně na žačku připadlo 13,4 hektaru.¹⁵⁸⁸ V dívčí třídě patřil proporcionálně větší podíl žáček do rodin movitějších rolníků, zatímco žáček z malorolnických rodin a nemajetných bylo minimum. Do chlapecké třídy bylo přijato oproti té dívčí velké množství žáků, kteří pocházeli z rodin, které neměly vůbec žádný pozemkový majetek. Vysoký byl rovněž podíl malorolníků a rolníků, kteří obdělávali pole pouze do výměry deseti hektarů. Průměrně připadalo na jednoho žáka této třídy 11,4 hektaru.¹⁵⁸⁹ A to i přes to, že do chlapecké třídy chodili čtyři potomci sedláků, zatímco v dívčí třídě nebyla dívka tohoto původu žádná. Součet všech pozemků obhospodařovaných rodinami chlapecké třídy bylo 664 hektarů,¹⁵⁹⁰ rodiny dívčí třídy obdělávaly 318 hektarů.¹⁵⁹¹ Chlapeckou třídu dokončilo 61% studujících,¹⁵⁹² dívky byly méně úspěšné a školu nedokončila ani polovina (45%).¹⁵⁹³

Trend vstupu vyššího počtu žactva, jehož rodiny byly bez pozemkového vlastnictví, pokračoval i v dalších letech. V případě těchto žáků se nicméně ve většině případů nejednalo o vesnické bezzemky. Byla to poměrně pestrá směsice pocházející z různých socioprofesionálních skupin. Na jedné straně do této skupiny patřili potomci dělníků a zemědělských dělníků, kteří se studiem na této škole patrně snažili získat vyšší kvalifikaci než jejich rodiče. Na druhé straně do hospodářské školy začali přicházet i žáci z rodin úředníků a státních zaměstnanců, pro které mohla hospodářská škola činit alespoň jistou náhradu za uzavřené reálné gymnázium v Sušici. Po zakončení školy patrně viděli možnost budoucího uplatnění jako úřednictvo na velkostatecích, když se možnosti vstupu do státních služeb jevíly poměrně omezené. Mezi potenciální studenty gymnázia by patrně patřili i někteří potomci rolníků a sedláků, kteří po uzavření této školy volili „plán B“, tedy hospodářskou školu.

---

¹⁵⁸⁸ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkaz hospodyňská škola 1942 – 1944.

¹⁵⁸⁹ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkazy I. + II. ročník 1942 – 1944.

¹⁵⁹⁰ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkazy I. + II. ročník 1942 – 1944.

¹⁵⁹¹ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkaz hospodyňská škola 1942 – 1944.

¹⁵⁹² SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkazy I. + II. ročník 1942 – 1944.

¹⁵⁹³ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkaz hospodyňská škola 1942 – 1944.

Pro rok 1943 – 1944 je k dispozici třídní výkaz pouze dívčí třídy, který obsahuje 18 jmen.¹⁵⁹⁴ Výkaz chlapecké třídy je pravděpodobně ztracený, protože není důvod se domnívat, že by v tomto roce chlapecká třída otevřena být neměla. Mezi dívkami se poprvé objevilyžačky, jejichž rodiny neobdělávaly žádná pole, nicméně podobně jako v případě chlapců se nejednalo o rodiny příslušící k venkovské chudině, naopak jejich otcové náleželi nejčastěji k úřednickým povoláním. Většina zbývajících dívek pak pocházela z rolnických rodin. Tři pak byly ze selských rodin. Průměrně na jednu dívku připadalo podobně jako předešlého roku 13,6 hektaru. Celkem rodiny dívek obdělávaly 244, 8 hektaru.¹⁵⁹⁵ Výrazně se zvýšila úspěšnost dívek na hospodyňské škole, která u tohoto ročníku dosáhla 72%.¹⁵⁹⁶ Pro školní rok 1944 - 1945 je pro změnu k dispozici pouze třídní výkaz chlapecké třídy. A opět je pravděpodobnější, že pro druhou třídu je výkaz spíše ztracený, než že by dívčí třída otevřena nebyla. Tento předpoklad vychází z toho, že pro následující školní rok je výkaz dívčí třídy opět k dispozici. Ve třídním výkazu, který k dispozici je (chlapecká třída), je zapsáno 26 žáků.¹⁵⁹⁷ Výrazná většina z nich pocházela z dobře situovaných rolnických rodin, proto průměr obdělávaných pozemků na jednoho byl poměrně vysoký 15,2 hektaru,¹⁵⁹⁸ přestože do této třídy nenastoupil žádný syn z rodin, které patřily k významným majetkovým vlastníkům. Souhrn všech obhospodařovaných polí, které patřily rodinám těchto žáků, pak činil 395,2 hektaru.¹⁵⁹⁹ Školu již v poválečném období dokončilo 62% studujících.¹⁶⁰⁰

Školní rok 1945 – 1946 byl zahájen již po skončení války. Školu opět čekaly výrazné změny. K zemské zimní rolnické škole byla přičleněna lidová škola zemědělská. Tyto dva vzdělávací ústavy určené pro děti ze zemědělského prostředí, které se s tímto ekonomickým sektorem rozhodly spojit svou budoucnost, pak po několik let působily v budově školy paralelně. Do chlapecké třídy zimní rolnické školy nastoupilo 26 žáků.¹⁶⁰¹ K žádné výrazné změně v jejich socioprofesioním ani majetkosociálním složení oproti válečným letům nedošlo. Většina z nich i

---

¹⁵⁹⁴ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkaz hospodyňská škola 1943 – 1944.

¹⁵⁹⁵ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkaz hospodyňská škola 1943 – 1944.

¹⁵⁹⁶ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkaz hospodyňská škola 1943 – 1944.

¹⁵⁹⁷ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkazy I. + II. ročník 1944 – 1946.

¹⁵⁹⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkazy I. + II. ročník 1944 – 1946.

¹⁵⁹⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkazy I. + II. ročník 1944 – 1946.

¹⁶⁰⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkazy I. + II. ročník 1944 – 1946.

¹⁶⁰¹ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkazy I. + II. ročník CH 1945 – 1947.

v tomto ročníku náležela k střední vrstvě rolnických rodin. Malorolnických synů nastoupilo pět. Bezzemci byli v této třídě přítomni dva. Sedlácký syn pak byl v této třídě pouze jeden.¹⁶⁰² Podobná jako ve válečných letech zůstala rovněž průměrná obdělávaná plocha na jednoho žáka, která činila 15,7 hektaru. Dohromady pak všechny pozemky obdělávané rodinami těchto žáků činily 408,7 hektaru.¹⁶⁰³ V dívčí hospodyňské třídě byl zapsán o něco menší počet žáček než do chlapecké třídy, ale rozdíl nebyl nijak závratný, dívek bylo 22.¹⁶⁰⁴ Podobně jako v chlapecké třídě jich většina pocházela ze středně velkých hospodářství obdělávající od pěti do třiceti hektarů. Díky dvěma dívkám, jejichž otcové patřili k velkým vlastníkům půdy, byla u dívčí třídy průměrná rozloha obdělávaných polí vyšší než u chlapců, činila 16,9 hektaru,¹⁶⁰⁵ což tuto třídu řadí mezi nadprůměrně majetné hospodářské školy v Sušici. Součet polí byl 371 hektarů.¹⁶⁰⁶ Pro srovnání, do každé ze dvou tříd lidové zemědělské školy nastoupilo po devíti frekventantech. Deset dívek a osm chlapců. Průměr obdělávaných polí byl u tohoto typu vzdělávacího zařízení výrazně nižší. U první třídy činil průměr obdělávaných polí 10,4 hektaru a u té druhé 8,9 hektaru.¹⁶⁰⁷

Od školního roku 1946 – 1947 byla zrušena hospodyňská škola pro dívky, která se přesunula zpět do Týna.¹⁶⁰⁸ Dívky ze zemědělské školy v Sušici ale nezmizely. Jednak běžně navštěvovaly lidovou zemědělskou školu, jednak pro ně byla zřízena vlastní třída v rámci Zemské zimní rolnické školy. Úspěšnost studujících v době, kdy v Sušici fungovala Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou, opět nepatrně poklesla, a to na 67%.¹⁶⁰⁹ Tento drobný pokles byl způsoben téměř výhradně první otevřenou třídou dívčí hospodyňské školy, kterou dokázalo úspěšně dokončit pouze 45% přijatých dívek.¹⁶¹⁰ U ostatních tříd se procentuální úspěšnost v tomto období pohybovala ve stejných číslech jako předtím.

---

¹⁶⁰² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkazy I. + II. ročník CH 1945 – 1947.

¹⁶⁰³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkazy I. + II. ročník CH 1945 – 1947.

¹⁶⁰⁴ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkazy I. ročník D 1945 – 1946.

¹⁶⁰⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkazy I. ročník D 1945 – 1946.

¹⁶⁰⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkazy I. ročník D 1945 – 1946.

¹⁶⁰⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkazy I. ročník D 1945 – 1946.

¹⁶⁰⁸ ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář Základní odborná škola rolnická Sušice*, Klatovy 2014, str. 3.

¹⁶⁰⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkazy I. + II. ročník 1942 – 1944. až SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkazy I. + II. ročník 1947 – 1949.

¹⁶¹⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkaz hospodyňská škola 1942 – 1944.

Škola byla od roku 1948-1949 v rámci „Nejedlého“ školské reformy přeměněna na Základní odbornou školu rolnickou v Sušici a zařazena do třetího stupně vzdělávací soustavy. Zároveň došlo k prodloužení výuky, která nově probíhala po celý rok a navíc žáci museli od tohoto roku absolvovat tři ročníky studia, na rozdíl od předchozích dvou. Třídní výkazy ročníků, které nastupovaly před onou školskou reformou roku 1948, jsou k dispozici pouze z doby, kdy již reforma proběhla, tudíž zachycují třídy již ve vyšších ročnících studia.

Ročník, jehož dvě třídy nastupovaly ve školním roce 1946 – 1947 ještě na Zemskou zimní rolnickou školu, si svou školní docházku prodloužil kvůli tomu, že ve školním roce 1948 – 1949 dospěl do nově povinného třetího ročníku. Ve třídním výkazu chlapecké třídy je zaznamenáno 24 jmen. Skutečně však do ročníku nastoupilo pouze 18 žáků.¹⁶¹¹ Sociální složení třídy se příliš nelišilo od těch předcházejících. Všichni žáci pocházeli ze sektoru soukromého zemědělství a drtivá většina z nich patřila k rodinám dobře situovaných rolníků. Ve třídě chyběli žáci ze selských nebo statkářských rodin. Bohužel není jasné, zda tyto žáci v této třídě chyběli již od prvního ročníku ve školním roce 1946 – 1947, nebo zda byli ze školy vytlačeni politickým tlakem nového režimu na konci studia. Průměrná rozloha obdělávaných polí žáků, kteří do této třídy chodili, činila 12,3 hektaru. Celkový součet obdělávaných polí byl 220 hektarů.¹⁶¹² V třídním výkazu dívčí třídy bylo uvedeno 47 žákyň,¹⁶¹³ jedná se tedy o velmi početnou třídu. Prameno na tom mění skutečnost, že pět žaček do ročníku nenastoupilo. Ani u dívčí třídy nebyla sociální struktura příliš odlišná. I v této třídě většina žaček patřila k lépe situovaným rolnickým rodinám, rozloha obdělávaných polí na jednu žačku byla dokonce o něco větší než u chlapecké třídy. Činila 13,2 hektarů.¹⁶¹⁴ V této třídě chyběla žákyně, jejíž rodina by obdělávala pole o větší výměře než 30 hektarů, ale hned několik rodin hospodařilo na polnostech o výměře větší než dvacet hektarů. Celková výměra polí u takto početné třídy činila 555 hektarů.¹⁶¹⁵

Posledním ročníkem Zemské zimní rolnické školy byl ročník, který nastoupil ve školním roce 1947 – 1948. Školská reforma z roku 1948 jej zastihla v druhém ročníku. Ročník se skládal opět ze dvou tříd, jedné chlapecké a jedné dívčí. Do chlapecké třídy bylo ve školním roce

---

¹⁶¹¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz III. CH 1948 – 1949.

¹⁶¹² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz III. CH 1948 – 1949.

¹⁶¹³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz III. D 1948 – 1949.

¹⁶¹⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz III. D 1948 – 1949.

¹⁶¹⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz III. D 1948 – 1949.

1948 – 1949, pro který je třídní výkaz k dispozici, zapsáno 25 žáků.¹⁶¹⁶ Ovšem pět z nich druhý ročník reálně studovat nezačalo.¹⁶¹⁷ Rodiny všech žáků obdělávaly více než pět hektarů půdy, takže žádný studující této třídy nepocházel z rodiny maloročníků nebo bezzemků. Zároveň ve třídě nebyl přítomen žák, jehož rodina by obhospodařovala více jak třicet hektarů. Otcové dvou žáků byli zaměstnání v podniku Státní statky a lesy v Hartmanicích, rodiny ostatních žáků měly soukromá hospodářství. V průměru na jednoho žáka připadalo 11,6 hektaru, v součtu pak měly všechny polnosti výměru 233 hektarů.¹⁶¹⁸ Dívčí třída byla výrazně početnější než ta chlapecká. Třídní výkaz druhé třídy obsahoval 36 jmen, do školy nenastoupily pouze dvě dívky.¹⁶¹⁹ Sociální struktura dívčí třídy byla pestřejší než u chlapecké paralelky. Majorita dívek sice patřila do rolnických rodin, nicméně většina z nich byla z rodin, které obdělávaly pouze mezi pěti a deseti hektary. To se odráží i ve velmi malé průměrné výměře, která připadala na jednu žákyni. Ta činila pouhých 7,5 hektaru. Součet obdělávaných pozemků pak činil 257,3 hektaru.¹⁶²⁰ Rovněž se ve třídě nacházel poměrně vysoký počet žákyň pocházejících z rodin maloročnictva a rodiny třech žaček nevlastnily žádný pozemkový majetek. Jako již u několika předcházejících tříd nebyla v této třídě žádná dívka ze selského stavu, jejíž rodina by obdělávala více než 30 hektarů půdy.¹⁶²¹

Jak již bylo zmíněno výše, od školního roku 1948 – 1949 byla škola změněna na Základní odbornou školu rolnickou v Sušici. Do prvního ročníku nastoupily dvě paralelní třídy. Chlapecká třída byla poměrně málo početná s pouhými 16 žáky.¹⁶²² Většinou sice žáci patřili do majetkové kategorie rolníků, ale i v této třídě jich značná část obdělávala pozemky od pěti do deseti hektarů. Třídu navíc navštěvovali dva žáci, jejichž otcové v primárním ekonomickém sektoru nepracovali. Jeden byl cestář a druhý pošťák. Průměrně na jednu rodinu připadalo 9,1 hektaru, v součtu pak 146 hektarů.¹⁶²³ Do dívčí třídy se nechalo zapsat

---

¹⁶¹⁶ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz II. CH 1948 – 1949.

¹⁶¹⁷ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz II. CH 1948 – 1949.

¹⁶¹⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz II. CH 1948 – 1949.

¹⁶¹⁹ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz II. D 1948 – 1949.

¹⁶²⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz II. D 1948 – 1949.

¹⁶²¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz II. D 1948 – 1949.

¹⁶²² SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz I. CH 1948 – 1949.

¹⁶²³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz I. CH 1948 – 1949.

35 dívek, ke studiu jich nastoupilo jen 28.¹⁶²⁴ Sociální rozvrstvení této třídy bylo poměrně zajímavé. Hned tři dívky pocházely z rodin, které vlastnily pozemky o větší výměře než 30 hektarů. Velká většina třídy pak náležela k rolnickým rodinám. Pouze tři dívky byly z maloroľnických rodin a tři z rodin, které neobdělávaly žádná pole. Díky žákyním ze selských rodin byl průměr obdělávaných polí vyšší než v předcházejících letech, a to 12,8 hektaru. Součet rozlohy pozemků činil 357 hektarů.¹⁶²⁵

Školní rok 1949 – 1950 zahájila pouze jedna první třída. Byla genderově smíšená, zapsáno do ní bylo 15 žáků a 9 žaček.¹⁶²⁶ Jeden žák a jedna žačka do školy nenastoupili. Sociální struktura třídy se začínala pomalu měnit. Ze soukromých hospodářství bylo pouze 16 studujících. Nicméně až na jednoho žáka, který byl z maloroľnické rodiny, všichni ostatní pocházeli z majetnějších roľnických rodin, které v průměru obdělávaly 13,4 hektaru, celkově pak 214 hektarů.¹⁶²⁷ Zbytek žáků a žaček pocházel buď z rodin řemeslníků, nebo z nově budovaného zemědělství státních statků. Při započítání i těchto žáků, jejichž rodiny neobdělávaly žádná vlastní pole, poklesne průměr polí na jednu rodinu v této třídě na 9,7 hektaru.¹⁶²⁸

Oproti předcházejícímu roku zahájily školní rok 1950 – 1951 dvě první třídy. Obě třídy byly smíšené. V I. A bylo zapsáno 16 dívek a 13 chlapců,¹⁶²⁹ v paralelce I. B byl genderový poměr opačný, dívek bylo v této třídě zapsáno pouze 7, zatímco chlapců 20.¹⁶³⁰ O chaotičnosti prvních let lidové demokracie, která se nevyhnula ani školství, svědčí fakt, že z těchto 56 žáků a žaček jich z různých důvodů (například kvůli přerazení do průmyslu) nenastoupilo na základní školu roľnickou hned 14, což je přesně čtvrtina.¹⁶³¹ Složitější je u těchto tříd provádět sociálně majetkové rozvrstvení a socioprofesionální složení. U třídy I. A hned u pěti žáků, jejichž otcové byli uvedeni jako roľníci, chybí výměra obdělávaných pozemků. Mezi žáky a

---

¹⁶²⁴ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola roľnická Sušice, Základní odborná škola roľnická Sušice, Třídní výkaz I. D 1948 – 1949.

¹⁶²⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola roľnická Sušice, Základní odborná škola roľnická Sušice, Třídní výkaz I. D 1948 – 1949.

¹⁶²⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola roľnická Sušice, Základní odborná škola roľnická Sušice, Třídní výkaz I. CH + D 1949 – 1950.

¹⁶²⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola roľnická Sušice, Základní odborná škola roľnická Sušice, Třídní výkaz I. CH + D 1949 – 1950.

¹⁶²⁸ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola roľnická Sušice, Základní odborná škola roľnická Sušice, Třídní výkaz I. CH + D 1949 – 1950.

¹⁶²⁹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola roľnická Sušice, Základní odborná škola roľnická Sušice, Třídní výkaz I.a. 1950 – 1951.

¹⁶³⁰ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola roľnická Sušice, Základní odborná škola roľnická Sušice, Třídní výkaz I.b. 1950 – 1951.

¹⁶³¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola roľnická Sušice, Základní odborná škola roľnická Sušice, Třídní výkaz I.a 1950 – 1951.; SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola roľnická Sušice, Základní odborná škola roľnická Sušice, Třídní výkaz I.b 1950 – 1951.

žákyněmi, které údaj o obdělávaných pozemcích vyplněný mají, dominují ti, kteří pocházeli z rolnických rodin. Průměrně jejich rodiny obdělávaly 10,3 hektaru. Po započítání i žactva, u kterého údaj pozemkového majetku chybí, vychází pak na jednoho žáka z této třídy 7,7 hektaru.¹⁶³² Součet uvedených pozemků obdělávaných rodinami žáků činil 185,1 hektaru.¹⁶³³ U paralelní třídy se podobný fenomén neobjevil a až na jednoho žáka z rolnických rodin byl u všech pozemkový majetek uveden. Celkem v této třídě činil 175,2 hektaru, v průměru pak 9,7 hektaru na žáka.¹⁶³⁴ K žádnému výraznému posunu v sociální struktuře třídy nedošlo. Ta byla prakticky stejná jako v předcházejících letech.

Prodloužení a rozšíření výuky, které na základní odbornou školu rolnickou zavedla „Nejedlého“ školská reforma, se výrazně podepsalo na úspěšnosti studujících. Vzhledem k chybějícím třídním výkazům a velmi krátké době, po kterou byla škola s touto strukturou učiva v provozu, nelze ale úspěšnost žáků a žákyň procentuálně vyjádřit. Z dvou tříd ročníku, které byly v roce 1948 – 1949 zařazeny do třetí třídy, úspěšně školu dokončilo 89, respektive 75% studujících.¹⁶³⁵ Toto číslo by bylo jistě daleko menší, kdyby žáci a žákyně museli absolvovat celou tříletou výuku základní odborné rolnické školy. Ze žáků a žaček, které absolvovaly dva roky této školy, zbývalo jen něco přes šedesát procent¹⁶³⁶ původních studujících. Týkalo se to ročníku, jehož dvě třídy nastoupily ještě před reformou ve školním roce 1947 – 1948, a též ročníku 1950 – 1951, který se nacházel ve druhém roku studia v době, kdy byla škola opět reorganizována. Ročník, který nastoupil v roce 1948 - 1949 a absolvoval všechny tři postupné třídy, měl jen velmi malou úspěšnost. Chlapeckou třídu úspěšně dokončilo pouze 25% žáků,¹⁶³⁷ tu dívčí dokonce jen 23%.¹⁶³⁸

Ukázalo se, že zemědělské školství tak, jak jej reorganizovala Nejedlého reforma, bylo až příliš náročné, proto ve školním roce 1951 – 1952 došlo k opětovné změně struktury. Změnu si vyžádal tlak na rychlý vstup dospívajících do výroby. Extenzivně rostoucí ekonomika i

---

¹⁶³² SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz I.a. 1950 – 1951.

¹⁶³³ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz I.a. 1950 – 1951.

¹⁶³⁴ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz I.b. 1950 – 1951.

¹⁶³⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz III. 1948 – 1949.

¹⁶³⁶ Procentuální úspěšnost těchto tříd činila 60%, 64%, 62%, 63%. Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice Třídní výkaz III. CH. 1949 – 1950, Třídní výkaz III. D. 1949 – 1950, Třídní výkaz II.a. 1950 – 1951 a Třídní výkaz II.b. 1950 – 1951.

¹⁶³⁷ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz III.a. 1950 – 1951.

¹⁶³⁸ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz III.b. 1950 – 1951.

zemědělství potřebovaly pracovní sílu, kterou „Nejedlého“ školská reforma naopak „zdržovala“ ve škole. Navíc kvůli zvýšené náročnosti tohoto segmentu školství velké množství studujících propadlo sítem a roky, které strávili ve škole, tak byly z pohledu ekonomiky promrhány. Nově se škola nazývala Dvouletá výběrová škola rolnická v Sušici. Jak již napovídá její název, doba výuky byla zkrácena ze tří na dva roky. Kromě toho byla otevřena Základní odborná škola rolnická jednoletá a půlroční úzce specializované Cykly. Do prvního ročníku dvouleté výběrové školy vstoupilo 18 žáků a 15 žáků, celkem tedy 33 studujících.¹⁶³⁹ Jejich sociální struktura byla velmi pestrá. Kromě žáků, jejichž otcové se věnovali řemeslu nebo se živil jako dělníci, byli ve třídě zastoupeni žáci, jejichž rodiny již byly kolektivizovány. U nich bylo uváděno člen JZD, ale rozloha vlastněných polí byla uváděna stále. Žáků z takových rodin bylo celkem pět. Většinu třídy stále tvořili soukromí zemědělci – rolníci, jejichž majetek byl rozvrstven od pěti do patnácti hektarů. Nové socioprofesionální označení, které se v této třídě prvně objevilo, byl kovorolník. Tímto povoláním se živil čtyři otcové žáků. Jaká byla jejich dělnická profese, není známo, ale obdělávali pole do pěti hektarů. Součet veškerého pozemkového majetku uvedeného u žáků této třídy činil 194 hektarů. Průměrně tak na jednoho žáka připadalo pouhých 5,9 hektaru.¹⁶⁴⁰

Do jednoleté Základní odborné rolnické školy bylo přijato celkem 44 studujících. Konkrétně 24 hochů a 20 dívek.¹⁶⁴¹ Na rozdíl od dvouleté výběrové školy byla co do sociální struktury třída jednoleté Základní odborné rolnické školy velmi homogenní. Pouze jeden žák byl z rodiny, která již vstoupila do JZD, a jedna žačka byla dcerou truhlářského dělníka, jinak u všech ostatních studujících bylo v kolonce zaměstnání uvedeno rolník. Velmi pestré bylo ale pozemkové vlastnictví těchto rolníků. Menší část žáků pocházela z malorolnických rodin, které obdělávaly do pěti hektarů. O něco více bylo rolníků, kteří vlastnili mezi pěti a deseti hektary, nicméně přesně polovina žactva pocházela z rodin, které hospodařily na deseti a více hektarech. Dvě rodiny dokonce patřily do kategorie sedláků nebo statkářů, dobovou terminologií mezi vesnické boháče – kulaky, kteří vlastnili přes třicet hektarů půdy. V tomto

---

¹⁶³⁹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz I. výběrová. 1951 – 1952.

¹⁶⁴⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz I. výběrová. 1951 – 1952.

¹⁶⁴¹ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz jednoletá, 1951 – 1952.

konkrétním případě 40 a 42 hektarů.¹⁶⁴² Celkem rodiny těchto žáků a žaček hospodařily na 515 hektarech, což znamená, že na jednoho příslušníka této třídy připadalo 11,7 hektaru.¹⁶⁴³

Do prvního půlročního Cyklu Základní odborné školy rolnické v Sušici nastoupilo 12 žaček a 8 žáků.¹⁶⁴⁴ Opět pouze jedna dívka pocházela z rodiny, která již byla členem JZD. Ostatní buď byli soukromími zemědělci, nebo se věnovali nějaké živnosti. Bez pozemkového majetku byli tři žáci. Většina žactva opět příslušela k poměrně dobře situovaným rolníkům s majetky nad deset hektarů. Jeden žák byl z rodiny sedlácké. Součet všech pozemků u této třídy činil poměrně značných 249 hektarů. V průměru pak připadalo 12,5 hektaru na žáka.¹⁶⁴⁵ Druhý cyklus byl zaměřen na živočišnou výrobu a rozhodlo se do něj zapsat 36 studujících. 21 chlapců a 15 dívek. Čtyři z nich nakonec nenastoupili.¹⁶⁴⁶ Z této třídy nebyl členem JZD nikdo. Významná část třídy stále patřila k lépe situovaným rolnickým rodinám. Průměrně tak na jednoho žáka vycházelo 11,6 hektaru. V součtu pozemkové vlastnictví rodin žáků této třídy bylo 335,3 hektarů.¹⁶⁴⁷ Jednalo se o poslední třídu, která zemědělskou školu v Sušici dokončila, protože další školskou reformu z roku 1953 již tato škola nepřežila a byla zrušena.

Co do geografického původu studujících, byla hospodářská škola téměř dokonalým protikladem kupecké pokračovací školy. Zatímco na té kupecké jednoznačně převládali studující, kteří bydleli přímo v Sušici, na hospodářské škole výrazným způsobem dominovali žáci pocházející z vesnic politického okresu Sušice. Vzhledem k tomu, že se zemědělství koncentruje na venkově, to ani příliš překvapivé není. V prvních pěti letech po založení školy přímo z města pocházelo pouze 8% studujících. Z vesnic okresu Sušice bylo 82%. A desetina stavu školy byla doplněna mimookresními studujícími.¹⁶⁴⁸ Druhá sonda zkoumá první polovinu třicátých let. Během tohoto období došlo k přechodnému zvýšení podílu

---

¹⁶⁴² SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz jednoletá, 1951 – 1952.

¹⁶⁴³ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz jednoletá, 1951 – 1952.

¹⁶⁴⁴ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz I. cyklus, 1951 – 1952.

¹⁶⁴⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz I. cyklus, 1951 – 1952.

¹⁶⁴⁶ SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz I. cyklus, 1951 – 1952.

¹⁶⁴⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz I. cyklus, 1951 – 1952.

¹⁶⁴⁸ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkaz I. + II. ročník, 1923 – 1925., až SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkaz I. + II. ročník, 1927 – 1929.

mimookresních studujících na 29%, politický okres dodal 68% a na Sušici zbývala 3%.¹⁶⁴⁹ Během války počet sušických studujících mírně vzrostl na 6%. Jak vidno, uzavření gymnázia příliš strukturu studujících hospodářské školy nezměnilo, 81% žáků a žákyň této školy mělo své domovy v politickém okrese a jen 13% pocházelo odjinud.¹⁶⁵⁰ V posledních pěti letech existence školy ji navštěvovalo 88% okresních studujících, 11% mimookresních a jen 1% sušických studujících.¹⁶⁵¹ Okresní studující byli v průběhu celého zkoumaného období poměrně rovnoměrně rozprostřeni po celé české části politického okresu. Není tedy možné konstatovat, že by na hospodářskou školu přicházeli studující z úrodnějších, nebo naopak neúrodných oblastí okresu.

Jak dokazují předcházející stránky, od založení v roce 1923 až po její zrušení v roce 1952 tvořili jádro žactva, které se tuto školu rozhodlo studovat, hoši a dívky pocházející z rolnických rodin. Terminologií této práce tedy z rodin, které obhospodařovaly mezi pěti a třiceti hektary. Zdá se, že pro tuto školu je sociální reprodukce velmi typickým jevem. Většina z těch, kteří se na školu hlásili, počítala s tím, že zůstane v primárním ekonomickém sektoru, navíc na vlastní rodinné usedlosti. Za pozornost rozhodně stojí fakt, že tuto strategii, tedy pokračovat v rodinném hospodářství a díky škole získat povědomí o moderních zemědělských postupech, volili hlavně potomci rolnických rodin. Za celou dobu, kdy byla škola v provozu, do ní bylo přijato 1001 žáků a žaček. 71% z nich pocházelo z rodin rolníků (zemědělských jednotek obdělávajících mezi pěti a třiceti hektary). V politickém okrese Sušice tvořila tato skupina pouze 28,5% ze zemědělských jednotek. Ještě výrazněji je tento fenomén patrnější, pokud bude brán zřetel na vyšší vrstvu rolníků, kteří vlastnili mezi deseti a třiceti hektary. Jejich podíl byl mezi zemědělskými usedlostmi pouze 16%, zatímco na zemědělské škole v Sušici studující z těchto rodin tvořili 47% ze všech přijatých žáků a žaček. Samozřejmě že jsou tato čísla pouze orientační, protože ne všichni žáci a žačky pocházeli ze sušického politického okresu a počet zemědělských jednotek, ke kterému je výpočet vztažen, platil pro rok 1930. V průběhu času se počet zemědělských jednotek měnil. Ale i tak

---

¹⁶⁴⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkaz I. + II. ročník, 1930 – 1932., až SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Odborná škola hospodářská, Třídní výkaz I. + II. ročník, 1934 – 1936.

¹⁶⁵⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská odborná škola hospodářská, Třídní výkaz I. + II. ročník, 1938 – 1940., až SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkaz I. + II. ročník, 1942 – 1944.

¹⁶⁵¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Zemská zimní rolnická škola s hospodyňskou školou a zemědělskou poradnou, Třídní výkaz I. + II. ročník, 1947 – 1949. až SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkaz II. cyklus 1951 – 52.

disproporce mezi procentuálním zastoupením rolnického žactva na zemědělské škole a v populaci sušického politického okresu je zcela evidentní.

Snaha o sociální vzestup skrze vystudování této školy byla jednoznačně menšinovou strategií. Týkala se hlavně maloročníků, jejichž hospodářství byla na hraně a často pod úrovní úživnosti. Dále tuto strategii volili potomci zemědělských dělníků. I u těchto studujících se předpokládalo, že v primárním sektoru zůstanou. Vystudováním této školy se snažili zvýšit svoji kvalifikaci a tím i cenu své práce, když počítali se zaměstnáním na velkostatkách jako odborní zaměstnanci nebo jako drobní úředníci.

První léta fungování zemědělského školství na Sušicku byla co do počtu studujících o něco slabší, než by si zakladatelé školy mohli přát. Tento stav trval po celá dvacátá a v první polovině třicátých let, což patrně souvisí s hospodářskou krizí, která rovněž zasáhla zemědělskou výrobu. Ve druhé polovině třicátých let se ale situace začala lepší. Přibývalo studujících a po stránce hmotného zajištění byla budoucnost školy zajištěna tím, že ji jako zřizovatel převzala zemská správa. Poměrně masivní rozvoj zaznamenala škola za Protektorátu. To koresponduje s politikou Říše učinit z Protektorátu rezervoár kvalifikované pracovní síly jak pro průmysl, tak pro zemědělskou výrobu. Počty studujících nebyvale narostly a školu začaly navštěvovat i dívky. Konec války, krátké trvání třetí republiky a komunistický převrat se na chodu školy podepsaly negativně. Rychlý sled reforem, které zasáhly celý školský systém v období 1948 - 1953, vedl k velké nejistotě a častému střídání studijního zaměření. Nejprve mělo dojít k prodloužení a zevšeobecnění studia, vzápětí k jeho zkrácení a specializaci, aby bylo dospívající co nejrychleji možné zařadit do výrobního procesu. Negativně rovněž zapůsobilo nucené vystěhování školy ze své budovy ve prospěch armády. Toto chaotické období bylo ukončeno zrušením školy, která po poslední změně studijních plánů přestala odpovídat koncepci třístupňového školství, které Nejedlého reforma zaváděla. Tento poněkud nesmyslný výnos mohl souviset rovněž s tím, že v zemědělské škole i nadále tvořili většinu potomci soukromých zemědělců a dobře situovaných rolníků. Škola tak mohla v očích nového režimu vypadat jako reakční centrum, kde se koncentrují živly bránící úspěšné kolektivizaci vesnice.

III. 3. Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory

Epizodně v oblasti Sušicka působila též Zemědělská učňovská škola v Kašperských Horách. Podobně jako u pokračovací živnostenské školy v Hartmanicích jsou informace o této škole velmi kusé. V podstatě se z ní dochovalo jen několik časově nahodilých třídních výkazů. Vše ostatní pohltila „temnota dějin.“ Hlavně pak divoké období hroučící se Třetí říše a obnovujícího se Československa. Nejstarší dochovaný třídní výkaz pochází ze školního roku 1937 – 1938. Zaznamenává 13 chlapeckých a 3 dívčí jména.¹⁶⁵² Je to jediná třída, u které jsou uvedeny pozemkové výměry, které jejich rodiče obdělávali. Na první pohled je patrné, že horské podnebí Kašperských Hor zemědělství příliš nepřálo a že pole zde byla menší než v níže položených oblastech kolem Sušice. Celkem v první třídě Zemědělské učňovské školy v Kašperských Horách obdělávaly rodiny studujících 118 hektarů půdy. To v průměru znamená pouze 9, 9 hektaru na jednu rodinu.¹⁶⁵³ To je hodnota v porovnání se sušickou hospodářskou školou spíše podprůměrná. Bohužel další srovnání je znemožněno již avizovanou absencí údaje o obdělávaných pozemcích v třídních výkazech. Rovněž je nemožné zjistit, kolik studujících školu dokončilo, protože následující výkazy chybí.

Další dochovaný třídní výkaz je pro první třídu školního roku 1939 – 1940. Celkem obsahuje 36 jmen.¹⁶⁵⁴ Velmi zajímavé je, že 58% z nich (21 studujících) byly dívky.¹⁶⁵⁵ Skokový růst počtu studujících a hlavně masivní nárůst dívek je jev, který je pro období druhé světové války typický a je možné jej pozorovat i na jiných zkoumaných školách. Úspěšnost studujících byla podobně vysoká jako na hospodářské škole v Sušici. Z této třídy školu dokončilo 27 studujících (75%).¹⁶⁵⁶ Pro školní rok 1939 – 1940 je k dispozici též výkaz II. třídy, tedy studujících, kteří do školy nastupovali ve školním roce 1938 – 1939, těsně po mnichovských událostech. Jak je patrné z tohoto výkazu, ke skokovému nárůstu studujících došlo již v tomto roce. Druhou třídu dokončilo 31 studujících,¹⁶⁵⁷ což znamená, že do první třídy musel nastoupit počet studujících pohybující se kolem 40.

---

¹⁶⁵² SOkA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1937 – 1938.

¹⁶⁵³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1937 – 1938.

¹⁶⁵⁴ SOkA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz I. třída, 1939 – 1940.

¹⁶⁵⁵ SOkA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz I. třída, 1939 – 1940.

¹⁶⁵⁶ SOkA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz II. třída, 1940 – 1941.

¹⁶⁵⁷ SOkA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz II. třída, 1939 – 1940.

Rok 1940 – 1941 přivítal na této škole 41 studujících. 21 dívek a 20 chlapců.¹⁶⁵⁸ Velice zajímavý je socioprofesionální původ studujících této třídy. Zatímco u předchozích tříd tento údaj nebylo nutné sledovat, protože se až na jedince jednalo o potomstvo rolníků, u této třídy je situace odlišná. Z agrárního sektoru na tuto školu přišlo pouze 17% studujících.¹⁶⁵⁹ 29% jich bylo ze sociální skupiny maloburžoazie¹⁶⁶⁰ a největší podíl připadal na potomstvo dělníků, těch bylo 37%.¹⁶⁶¹ Zbytek třídy (12%)¹⁶⁶² tvořili studující z kategorií veřejných služeb a tedy s vyšším kulturním kapitálem. Číslo je to srovnatelné se sušickou hospodářskou školou v Sušici, kde byl předpoklad, že se jedná o důsledek uzavření gymnázia. V tomto světle je možné vyslovit hypotézu, že studující z těchto socioprofesionálních kategorií přitahoval do zemědělství válečný nedostatek a vidina snadnějšího přístupu k potravinám. Školu dokončilo 24 studujících, respektive 20 dívek a pouze 4 chlapci.¹⁶⁶³ Jaká byla příčina tak masivní genderově nevyvážené úspěšnosti, se nepodařilo zjistit. Je možné, že chlapci ve zvýšené míře odcházeli do oborů spojených s válečnou výrobou, která znamenala aktuálně vyšší zisk. Tuto domněnku podporuje to, že se některé neúspěšné studující (celkem tři) ze zemědělské učňovské školy podařilo nalézt na pokračovací živnostenské škole v Kašperských Horách, na kterou přešli.

Ve školním roce 1941 – 1942 došlo k rozdělení na dvě první třídy, chlapeckou a dívčí. Do chlapecké nastoupilo 16 žáků,¹⁶⁶⁴ dívčí byla s 25 žákyněmi početnější.¹⁶⁶⁵ Celkový počet studujících byl tedy stejný jako předešlého roku. Podíl potomků dělnictva se v tomto ročníku ještě zvýšil na 44%, 34%, tedy 1/3, byla agrárního původu a zbývající necelá třetina

---

¹⁶⁵⁸ SOkA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz I. třída, 1940 – 1941.

¹⁶⁵⁹ SOkA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz I. třída, 1940 – 1941.

¹⁶⁶⁰ SOkA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz I. třída, 1940 – 1941.

¹⁶⁶¹ SOkA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz I. třída, 1940 – 1941.

¹⁶⁶² SOkA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz I. třída, 1940 – 1941.

¹⁶⁶³ SOkA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz I. + II. třída chlapci, 1941 – 1942.; SOkA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz I. + II. třída dívky, 1941 – 1942.

¹⁶⁶⁴ SOkA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz I. + II. třída chlapci, 1941 – 1942.; SOkA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz I. + II. třída dívky, 1941 – 1942.

¹⁶⁶⁵ SOkA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz I. + II. třída chlapci, 1941 – 1942.; SOkA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz I. + II. třída dívky, 1941 – 1942.

pocházela z maloburžoazie.¹⁶⁶⁶ Jak se ukazuje, socioprofesionální složení této školy bylo daleko pestřejší než u srovnatelného sušického vzdělávacího ústavu. Výkaz II. třídy se dochoval pouze k dívčí třídě, kterou dokončilo pouze 7 studujících (28%).¹⁶⁶⁷ Jedná se tak o výrazný propad úspěšnosti. Poslední dochovaný ročník školy je 1942 – 1943, ve kterém byly opět otevřeny dvě první třídy. V chlapecké bylo zapsáno 20 studujících,¹⁶⁶⁸ v dívčí pak stejně jako v předchozím ročníku 25 studujících.¹⁶⁶⁹ Třetina studujících pocházela z maloburžoazních rodin a stejný podíl připadal i na dělnické potomky. Opět velmi malý podíl studujících (22%) příslušel potomstvu zemědělských rodin.¹⁶⁷⁰ Zbytek třídy byl doplněn studujícími ze socioprofesionálních kategorií veřejné služby. Úspěšnost tohoto ročníku ani další osudy školy se nepodařilo vzhledem k chybějícím archiváliím zjistit. Je pravděpodobné, že škola fungovala ještě další roky a uzavřena byla až po skončení války.

51% studujících pocházelo přímo z Kašperských Hor.¹⁶⁷¹ To je další velký rozdíl mezi „zemědělskými školami“ v Sušici a Kašperských Horách. Zatímco z prvně jmenovaného města pocházelo zanedbatelné množství studujících pohybující se v řádu jednotek procent, u Kašperských Hor tvořili místní studující těsnou většinu. Kašperské Hory byly menší městečko a jak ukazuje geografické složení této školy, velké procento kašperskohorských obyvatel se věnovalo zemědělství. Toto horské městečko tak mělo více vesnický a venkovský charakter než Sušice. Téměř všichni ostatní studující pocházeli z německých oblastí sušického politického okresu.¹⁶⁷² Těžiště připadalo na blízké okolí Kašperských Hor a na místní vesničky a samoty. Pouhé 1%¹⁶⁷³ studujících bylo mimookresního původu.

---

¹⁶⁶⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz I. + II. třída chlapci, 1941 – 1942.; SOKA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz I. + II. třída dívky, 1941 – 1942.

¹⁶⁶⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz II. třída dívky, 1942 – 1943.

¹⁶⁶⁸ SOKA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz I. třída chlapci, 1942 – 1943.

¹⁶⁶⁹ SOKA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz I. třída dívky, 1942 – 1943.

¹⁶⁷⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz I. třída chlapci, 1942 – 1943.; SOKA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz I. třída dívky, 1942 – 1943.

¹⁶⁷¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz, 1937 – 1938. – až SOKA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkazy 1942 – 1943.

¹⁶⁷² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz, 1937 – 1938. – až SOKA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkazy 1942 – 1943.

¹⁶⁷³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz, 1937 – 1938. – až SOKA Klatovy, fond Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkazy 1942 – 1943.

Jak vidno zemědělská učňovská škola v Kašperských Horách se od té sušické výrazně lišila v socioprofesní i geografické skladbě studujících. To je způsobeno rozdílným charakterem obou sídel a nelze zanedbávat ani příslušnost k jinému státu. Třetí říše měla pro své území pravděpodobně vlastní předpisy a směrnice pro fungování školství. Za shodné prvky lze naopak považovat prudké navýšení studujících během druhé světové války a výrazný nárůst dívek ve vzdělávacím procesu. A pokud to dovolují dochované prameny, zdá se, že podobně vysoká byla též úspěšnost studujících.

III. 4. Vyšší sociální škola Sušice

Při gymnáziu v Sušici byla na počátku padesátých let, přesněji od školního roku 1950 – 1951, zřízena Vyšší sociální škola. Ta neměla dlouhého trvání. Otevřeny byly pouze tři ročníky, než byla tato instituce školskou reformou z roku 1953 zrušena. Z toho důvodu ji stačil dokončit pouze jeden ročník. Jednalo se o jedinou školu středoškolského vzdělávacího segmentu, která byla na území politického okresu Sušice určena výhradně pro dívky.

Do prvního ročníku nastoupilo 35 studujících,¹⁶⁷⁴ takže se zdá, že o tento typ vzdělání byl mezi dívkami v politickém okresu Sušice zájem. Socioprofesionální složení dívek, které se tuto školu rozhodly studovat, se blížilo spíše struktuře studujících gymnázia než studujícím pokračovacích škol, což vzhledem k povaze této školy není až tak překvapující. Z dělnických rodin přišlo na tuto školu pouze pět studentek. Z celkového počtu studujících to znamená podíl pouze 14%.¹⁶⁷⁵ Naopak z rodin, jejichž otcové byli zaměstnáni v zemědělství, jak v soukromém, tak již kolektivizovaném a stáním, přišlo do tohoto ročníku celkem 12 studentek, to znamená 34%.¹⁶⁷⁶ 15% dívek pocházelo z rodin státních zaměstnanců a 25% pak z rodin úředníků. Celkem ze sociální skupiny veřejné služby pocházelo 40% dívek.¹⁶⁷⁷ Nejméně dívek bylo z rodin maloburžoazie, z této sociální skupiny nastoupily pouze čtyři dívky (11%).¹⁶⁷⁸ Ve školním roce 1952 – 1953 školu dokončilo 25 studentek (71%).¹⁶⁷⁹ Jednalo se o jediný ročník, který mohl školu dokončit. Dva zbývající ročníky, které byly na vyšší sociální školu přijaty, zastihlo v průběhu studia zrušení školy.

V ročníku, který byl přijat ve školním roce 1951 – 1952, bylo opět 35 dívek.¹⁶⁸⁰ Tento počet byl patrně mezní kapacitou tříd, ve kterých výuka této školy probíhala. Je pravděpodobné, že zájem o školu byl ještě vyšší. Socioprofesionální složení se od prvního ročníku lišilo jen nepatrně. Podíl dělníků stoupl na 20%.¹⁶⁸¹ Podíl studentek ze zemědělských rodin byl stejný jako v předcházejícím roce (34%).¹⁶⁸² Co se však změnilo, byl poměr kolektivizovaných a soukromých zemědělců. Zatímco ve školním roce 1950 – 1951 byly dvě třetiny zemědělců soukromých a jedna třetina kolektivizovaných, v následujícím ročníku 1951 – 1952 byl jejich poměr přesně opačný. Stejný procentuální podíl (34%) jaký v tomto ročníku zaujímaly dcery z rodin, které pracovaly v primárním ekonomickém sektoru, měly i souhrnem všechny

¹⁶⁷⁴ SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1950 – 1952.

¹⁶⁷⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1950 – 1952.

¹⁶⁷⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1950 – 1952.

¹⁶⁷⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1950 – 1952.

¹⁶⁷⁸ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1950 – 1952.

¹⁶⁷⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1952 – 1953.

¹⁶⁸⁰ SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1950 – 1952.

¹⁶⁸¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1950 – 1952.

¹⁶⁸² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1950 – 1952.

studentky pocházející z rodin veřejné služby.¹⁶⁸³ Konkrétně na úředníky připadalo 11% a na státní zaměstnance 23%.¹⁶⁸⁴ Stejně jako v předcházejícím roce z rodin maloburžoazie pocházelo pouze 11% studentek.¹⁶⁸⁵ Do druhého ročníku jich postoupilo 30 (86%).¹⁶⁸⁶ Tím ale jejich dráha na této škole skončila.

Posledním ročníkem, který na Vyšší sociální školu v Sušici nastoupil, byl ročník 1952 – 1953. Do tohoto ročníku nastoupilo 33 dívek.¹⁶⁸⁷ Postupující socializace ekonomiky stále více ovlivňovala i sociální složení tříd. Celkem 57% studentek pocházelo z rodin, jejichž otcové pracovali jako státní zaměstnanci v nemanuálních zaměstnáních.¹⁶⁸⁸ Sociální skupina úředníků v tomto ročníku zastoupena nebyla. Druhou nejpočetnější skupinou byly dívky, jejichž otcové pracovali jako dělníci. Těch na tuto školu bylo přijato 18%.¹⁶⁸⁹ Ze zemědělských rodin přišlo 15% dívek.¹⁶⁹⁰ Všechny rodiny v tomto ročníku již byly kolektivizované. Z rodin maloburžoazie nastoupilo pouze 9 studentek (27%).¹⁶⁹¹ Studentky dokončily pouze první ročník vyšší sociální školy, než byla školní reformou z roku 1953 zrušena. Místo ní byla v Sušici zřízena střední škola pedagogická a dva ročníky dívek, které studovaly vyšší sociální školu, byly na pedagogickou školu převedeny.

Skoro polovina dívek přišla na tuto školu z oblastí mimo politický okres Sušice. Konkrétně se jednalo o 43%.¹⁶⁹² Do Sušice přicházely dívky i z širší oblasti západních Čech i samotné Plzně. Při porovnání jednotlivých ročníků se podíl mimookresních studentek této školy postupně zvyšoval, to souvisí patrně s tím, jak o škole vzrůstalo povědomí. Studujících, které měly domov v politickém okresu Sušice, bylo 39%¹⁶⁹³ a z intravillánu města pocházelo 17% dívek.¹⁶⁹⁴

---

¹⁶⁸³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1950 – 1952.

¹⁶⁸⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1950 – 1952.

¹⁶⁸⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1950 – 1952.

¹⁶⁸⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1952–1953.

¹⁶⁸⁷ SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1952 – 1953.

¹⁶⁸⁸ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1952 – 1953.

¹⁶⁸⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1952 – 1953.

¹⁶⁹⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1952 – 1953.

¹⁶⁹¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1952 – 1953.

¹⁶⁹² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1950 – 1952. a SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1952 – 1953.

¹⁶⁹³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1950 – 1952. a SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1952 – 1953.

¹⁶⁹⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1950 – 1952. a SOKA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice, Třídní výkaz VSŠ 1952 – 1953.

III. 5. Odborné školství - shrnutí

I po započítání kašperskohorské odborné školy pro zpracování dřeva, která do tohoto segmentu patří rovněž, ale vzhledem k chybějícím třídním výkazům nebylo možné provést rozbor jako u ostatních škol, je možné dojít k závěru, že tento segment školství nebyl v sušickém politickém okrese ve zkoumaném období příliš rozvinutý. Většina škol měla jen málo studujících. Toto číslo se v ročníku pohybovalo v řádu dvou až čtyř desítek a u většiny škol byl významný podíl studujících odjinud než z politického okresu Sušice. Jinými slovy sušický politický okres byl pro větší rozvoj odborného školství příliš malý rezervoár. O tom svědčí i to, že všechny tyto školy, až na Vyšší sociální školu v Sušici, patřily do nižšího odborného školství, žádná vyšší odborná škola zakončena maturitou ve zkoumaném období na Sušicku založena nebyla. Za pozornost stojí to, že v tomto segmentu školství byl větší podíl dívek než u všeobecného pokračovacího školství. Při pohledu na obě školy, které měly připravovat zaměstnance pro agrární sektor, se ukazuje, že k jejich výraznému rozvoji došlo v období druhé světové války.

IV. Všeobecné školství

Střední všeobecné školství se v politickém okrese Sušice začalo rozvíjet až relativně hluboko ve zkoumaném období, konkrétně až po přelomu století. Před tímto datem museli zájemci o studium region opustit a odejít „na studia“. Pro oblast sušického politického okresu připadaly nejčastěji v úvahu tři instituce. První bylo klasické a posléze reálné gymnázium v Klatovech, klasické gymnázium v Písku a rovněž bohoslovecký seminář v Českých Budějovicích a též Jirsíkovo gymnázium v Českých Budějovicích. Klatovy jsou Sušici nejbližší. Oba regiony spolu přímo sousedí. S Pískem naopak pojilo Sušici po dlouhou dobu pouto administrativní, soudní a vojenské. Z církevně správního hlediska spadala Sušice a její okres do diecéze v Českých Budějovicích, tudíž zájemci o bohoslovectví mířili do tohoto města a je možné předpokládat i jistý zájem profánních studentů. Kromě gymnázia v Klatovech, jehož rozbor je proveden pomocí třídních katalogů, bylo gymnázium v Písku a Českých Budějovicích analyzováno pouze pomocí seznamů studentů ve výročních almanaších. To s sebou nese jisté úskalí v tom, že almanachy neobsahují normované informace, jako je tomu v případě třídních katalogů a výpisů. Tomu se musel přizpůsobit i rozbor, který není tak zevrubný jako v případě škol, ke kterým byly třídní výkazy k dispozici.

IV. 1. Vrchlického gymnázium Klatovy

Klatovské gymnázium patří mezi nejstarší vzdělávací ústavy tohoto typu v Království českém. Jeho přímým předchůdcem byla jezuitská kolej, která byla zřízena již v roce 1636.¹⁶⁹⁵ Na tomto vzdělávacím ústavu působili například Bohuslav Balbín nebo František Pubička. V roce 1778 bylo po zrušení jezuitského řádu zrušeno i klatovské gymnázium. Jako instituce se přestěhovalo do Písku. Budova školy v Klatovech pak od tohoto roku sloužila jako jezdecká kasárna.¹⁶⁹⁶ Slouží tedy jako zajímavá spojnice mezi dvěma významnými klatovskými identitotvornými prvky: starobylým jezuitským gymnáziem a klatovskou dragounskou posádkou. V roce 1812 byla korunována úspěchem iniciativa klatovských měšťanů o obnovení gymnázia v tomto městě. Výuku v obnoveném gymnáziu zajišťovali benediktýni z emauzského kláštera.¹⁶⁹⁷ Na základě exner-bönitzovy reformy bylo gymnázium rozšířeno na osmitřídní a studium zakončeno maturitní zkouškou. Z tohoto vzdělávacího ústavu se tak stalo klasické gymnázium.

---

¹⁶⁹⁵ VALEŠ, Lukáš, *Dějiny klatovského gymnázia*, in: ŠMÍD, Josef, (ed.) a kol., *Almanach k 190. výročí založení Gymnázia Jaroslava Vrchlického v Klatovech*, Klatovy 2002, str. 8.

¹⁶⁹⁶ VALEŠ, Lukáš, *Dějiny klatovského gymnázia*, in: ŠMÍD, Josef, (ed.) a kol., *Almanach k 190. výročí založení Gymnázia Jaroslava Vrchlického v Klatovech*, Klatovy 2002, str. 10.

¹⁶⁹⁷ VALEŠ, Lukáš, *Dějiny klatovského gymnázia*, in: ŠMÍD, Josef, (ed.) a kol., *Almanach k 190. výročí založení Gymnázia Jaroslava Vrchlického v Klatovech*, Klatovy 2002, str. 10.

Od ročníku 1849 – 1850 až do ročníku 1858 – 1859 odešlo do Klatov z území budoucího politického okresu Sušice studovat celkem 65 studentů.¹⁶⁹⁸ Ve stejném období odešlo do Písku necelých dvacet studentů.¹⁶⁹⁹ Z porovnání těchto hodnot je tak na první pohled patrné, že bližší klatovské gymnázium lákalo studenty z oblasti kolem Sušice a Kašperských Hor výrazně více než vzdálené město na Otavě. Počet studentů v jednotlivých letech se na klatovském gymnáziu pohyboval od 50 do 70.¹⁷⁰⁰ Celkově tedy studenti přicházející ze sušického regionu tvořili v tomto období 11% ze všech studentů, kteří na tento vzdělávací ústav nastoupili.¹⁷⁰¹ V jednotlivých letech byl jejich počet poměrně vyrovnaný (studenti ze Sušicka na tuto školu přicházeli každý rok), přičemž jejich počet zpravidla nepřesahoval deset studentů v ročníku. Socioprofesionální složení těchto studentů bylo následující: jejich největší podíl pocházel ze socioprofesionální skupiny živnostníků, řemeslníků a obchodníků, celkem 38%.¹⁷⁰² Nutno poznamenat, že do této skupiny jsou zařazeny i rodiny, jejichž otcové jako své zaměstnání uvedli měšťan. Pokud budou započítána všechna povolání veřejných služeb dohromady, umístila se tato povolání s 35%¹⁷⁰³ na druhém místě. Pokud budou počítána odděleně, tak z úřednických rodin pocházelo 21% studentů,¹⁷⁰⁴ z rodin státních zaměstnanců 10%¹⁷⁰⁵ a z učitelských rodin pouze 4%¹⁷⁰⁶ studentů. Ze zemědělského prostředí pocházelo přesně 30% studentů,¹⁷⁰⁷ přičemž v této socioprofesionální kategorii výrazně převažovali studenti pocházející ze selských a rolnických rodin, tedy vyšších venkovských majetkových vrstev. Z rodin domkařů a chalupníků nepocházel v tomto období žádný student. Synové z rodin svobodných povolání nastoupili v tomto období ze Sušicka na klatovské gymnázium pouze dva (2,5%),¹⁷⁰⁸ z velkoburžoazie pak pouze jeden student.¹⁷⁰⁹ Z dělnických rodin nenastoupil

---

¹⁶⁹⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Katalog I. – VII. 1849 – 1850 až třídní katalog 1858 – 1859, první třída.

¹⁶⁹⁹ Viz dále.

¹⁷⁰⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Katalog I. – VII. 1849 – 1850 až třídní katalog 1858 – 1859, první třída.

¹⁷⁰¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Katalog I. – VII. 1849 – 1850 až třídní katalog 1858 – 1859, první třída.

¹⁷⁰² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Katalog I. – VII. 1849 – 1850 až třídní katalog 1858 – 1859, první třída.

¹⁷⁰³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Katalog I. – VII. 1849 – 1850 až třídní katalog 1858 – 1859, první třída.

¹⁷⁰⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Katalog I. – VII. 1849 – 1850 až třídní katalog 1858 – 1859, první třída.

¹⁷⁰⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Katalog I. – VII. 1849 – 1850 až třídní katalog 1858 – 1859, první třída.

¹⁷⁰⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Katalog I. – VII. 1849 – 1850 až třídní katalog 1858 – 1859, první třída.

¹⁷⁰⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Katalog I. – VII. 1849 – 1850 až třídní katalog 1858 – 1859, první třída.

¹⁷⁰⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Katalog I. – VII. 1849 – 1850 až třídní katalog 1858 – 1859, první třída.

na tuto školu žádný student, což vzhledem k charakteru školy a časovému období není až tak překvapivé.

Co se týče jejich původu geografického a jazykového, pocházely dvě třetiny studentů z oblastí vznikajícího politického okresu Sušice jazykově českých a jedna třetina z oblastí, ve kterých žila německá většina. Přesně tři čtvrtiny studentů pak pocházely ze sídel, která jsou možné definovat jako vesnice, čtvrtina studentů bydlela ve městech. Pokud mezi města započítáme též Hartmanice, které měly oproti Kašperským Horám více vesnický charakter, nicméně požívaly titulu horní město a staly se sídlem okresního soudu, vzroste podíl studentů pocházejících z městských sídel na třetinu.¹⁷¹⁰ Nejvíce studentů pocházelo ze Sušice, za zkoumaných deset let to bylo celkem dvanáct studentů, oproti tomu z Kašperských Hor a Hartmanic přišli ve stejném období shodně pouze čtyři studenti.¹⁷¹¹ Náročnost klasických gymnaziálních studií byla velmi vysoká, což pocítili i studenti přicházející ze Sušicka. Z 65 studentů, kteří za deset let na klatovské gymnázium přišli, tuto školu dokončilo pouze sedm studentů (11%).¹⁷¹²

V desetiletí 1859 – 1868 nastoupilo na gymnázium v Klatovech celkem 91 studentů¹⁷¹³ pocházejících z konstituujícího se politického okresu Sušice. V absolutních hodnotách to byl tedy poměrně značný nárůst. Nicméně ve stejném období rovněž stoupl počet všech studentů klatovského gymnázia, a tak podíl studentů ze Sušicka stoupl jen nepatrně, a to na 13%.¹⁷¹⁴ Stejně jako v předcházejícím období byli tito studenti na gymnáziu v Klatovech zapsáni v každém školním roce, nicméně výkyvy v jejich počtech byly vyšší než v předcházejícím období a pohybovaly se mezi pěti a deseti za rok. Socioprofesionální složení bylo obdobné jako v předcházejícím období. Největší podíl (40%) připadal na rodiny maloburžoazie,¹⁷¹⁵ tedy rodiny řemeslníků, živnostníků, obchodníků a „měšťanů.“ Druhou nejpočetnější skupinou v tomto období byli opět potomci rodin pracujících v zemědělství. V této sociální skupině nadále výrazně převyšovaly rodiny s větším pozemkovým majetkem, jako sedláci nebo

---

¹⁷⁰⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Katalog I. – VII. 1849 – 1850 až třídní katalog 1858 – 1859, první třída.

¹⁷¹⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Katalog I. – VII. 1849 – 1850 až třídní katalog 1858 – 1859, první třída.

¹⁷¹¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Katalog I. – VII. 1849 – 1850 až třídní katalog 1858 – 1859, I. třída.

¹⁷¹² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1856 – 1857 I. třída, až třídní katalog 1865 – 1866, I. třída.

¹⁷¹³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1859 – 1860 I. třída, až třídní katalog 1868 – 1869, I. třída.

¹⁷¹⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1859 – 1860 I. třída, až třídní katalog 1868 – 1869, I. třída.

¹⁷¹⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1859 – 1860 I. třída, až třídní katalog 1868 – 1869, I. třída.

majetnější rolníci. Procento studentů pocházejících z rodin povolání veřejných služeb oproti předchozímu období pokleslo. Potomků úředníků bylo mezi těmito studenty 13%, státních zaměstnanců 5% a učitelů pouze 2%.¹⁷¹⁶ Stejně procentuální zastoupení (2%) měli i průmyslníci. Počet studentů, jejichž otcové vykonávali svobodné povolání, naopak nepatrně stoupl na 5%¹⁷¹⁷ a na gymnáziu v Klatovech se v tomto období objevil též první student ze sušického politického okresu, který byl dělnického původu.¹⁷¹⁸

Čeští studenti z politického okresu Sušice i v tomto období dominovali, dokonce ještě více než v tom předcházejícím, z celkového počtu příchozích studentů tvořili 78%, na německé studenty tak připadá pouze 22%.¹⁷¹⁹ Obdobný nepoměr panoval i mezi studenty pocházejícími z venkova a z měst sušického regionu. Těch venkovských bylo 71%, z města pak pouze 29%.¹⁷²⁰ Poměrně zajímavé je, že všichni městští studenti pocházeli pouze z jednoho města, ze Sušice, z Kašperských Hor ani z Hartmanic v tomto období žádný student na gymnázium v Klatovech nenastoupil. Úbytek německých studentů, kteří ze Sušicka mířili do Klatov na studia, je od druhé poloviny šedesátých let možné „klást za vinu“ oficiálnímu ustanovení češtiny jakožto vyučujícího jazyka gymnázia. K tomu došlo od roku 1866 – 1867.¹⁷²¹ Co se úspěšnosti týče, školu zakončilo maturitní zkouškou o něco více studentů než v předcházejícím období, nicméně i tak se jednalo o velmi malé hodnoty. Ze studentů, kteří byli přijati do prvního ročníku, jich po osmi letech složilo maturitní zkoušku 17, což odpovídá 19% ze všech příchozích studentů ze Sušicka.¹⁷²² K tomuto číslu je třeba započítat i dvanáct dalších studentů, kteří ze sušického regionu pocházeli a na klatovské gymnázium přešli až v průběhu studia.¹⁷²³ Ve všech těchto případech se jednalo o studenty pocházející z českých vesnic sušického regionu.

Počátkem sedmdesátých let začíná období, které je časovým těžištěm této práce. Přesto podrobnější analýzu jednotlivých let není nutné provádět vzhledem k nízkému počtu studentů

¹⁷¹⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1859 – 1860 I. třída, až třídní katalog 1868 – 1869, I. třída.

¹⁷¹⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1859 – 1860 I. třída, až třídní katalog 1868 – 1869, I. třída.

¹⁷¹⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1859 – 1860 I. třída, až třídní katalog 1868 – 1869, I. třída.

¹⁷¹⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1859 – 1860 I. třída, až třídní katalog 1868 – 1869, I. třída.

¹⁷²⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1859 – 1860 I. třída, až třídní katalog 1868 – 1869, I. třída.

¹⁷²¹ VALEŠ, Lukáš, *Dějiny klatovského gymnázia*, in: ŠMÍD, Josef, (ed.) a kol., Almanach k 190. výročí založení Gymnázia Jaroslava Vrchlického v Klatovech, Klatovy 2002, str. 11.

¹⁷²² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1866 – 1867 VIII. třída, až třídní katalog 1875 – 1876, VIII. třída.

¹⁷²³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1866 – 1867 VIII. třída, až třídní katalog 1875 – 1876, VIII. třída.

přicházejících z politického okresu Sušice. Analýza bude provedena za období 1869- 1876. Od roku 1876 bylo klasické gymnázium v Klatovech postátněno a přeměněno částečně na reálné gymnázium.¹⁷²⁴ S tím souviselo i přestěhování do prostor nově postavené budovy.¹⁷²⁵ Za toto „zkrácené období“ zavítalo do Klatov ze Sušice a okolí na studia pouze 23 studentů.¹⁷²⁶ Socioprofesionální složení této skupiny bylo následující. I v tomto období jich nejvíce náleželo k rodinám maloburžoazie (35%),¹⁷²⁷ zbytek studentů se až na jednoho, který byl z učitelské rodiny, dělil do dvou sociálních skupin, na rodiny zemědělců a úředníků. Do obou skupin náleželo 30% studentů.¹⁷²⁸ Úbytek německých studentů, ke kterému začalo docházet již v druhé polovině předcházejícího období, se v sedmdesátých letech ještě prohloubil. Z dvaceti pěti studentů, kteří do Klatov přišli ze Sušicka, byli z německých sídel pouze tři, zbytek, téměř 90%, byli čeští studenti.¹⁷²⁹ Ještě větší nepoměr panoval co do původu město-vesnice. Z měst sušického regionu nastoupil na gymnázium v Klatovech v tomto období pouze jeden jediný student pocházející ze Sušice, všichni ostatní byli vesnického původu.¹⁷³⁰ Školu dokončilo šest studentů, tedy necelá čtvrtina.¹⁷³¹ Mimoto dalších čtrnáct studentů, kteří pocházeli ze sušického politického okresu, přišlo na klatovské gymnázium v průběhu studia.¹⁷³² Všichni až na jednoho studenta ze Sušice pocházeli z českých vesnic zkoumaného regionu.

Třídní katalogy klasického gymnázia v Klatovech obsahují kolonku o budoucím studiu. Tato kolonka nebyla vyplňována systematicky u všech ročníků a ve všech letech, patrně záleželo na iniciativě třídního učitele. Navíc celá řada studentů do této kolonky uvedla „unbestimt“, tedy neurčitý. I tak je možné si udělat alespoň rámcový exkurz do představ studentů a jejich rodičů o budoucím uplatnění jejich synů, tedy i důvodu, proč gymnázium studovali. Je zde naprosto jednoznačně patrný rozdíl mezi studenty pocházejícími z měst a z vesnic. Městští

¹⁷²⁴ VALEŠ, Lukáš, *Dějiny klatovského gymnázia*, in: ŠMÍD, Josef, (ed.) a kol., Almanach k 190. výročí založení Gymnázia Jaroslava Vrchlického v Klatovech, Klatovy 2002, str. 11.

¹⁷²⁵ VALEŠ, Lukáš, *Dějiny klatovského gymnázia*, in: ŠMÍD, Josef, (ed.) a kol., Almanach k 190. výročí založení Gymnázia Jaroslava Vrchlického v Klatovech, Klatovy 2002, str. 11.

¹⁷²⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1869 – 1870 I. třída, až třídní katalog 1876 – 1877, I. třída.

¹⁷²⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1869 – 1870 I. třída, až třídní katalog 1876 – 1877, I. třída.

¹⁷²⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1869 – 1870 I. třída, až třídní katalog 1876 – 1877, I. třída.

¹⁷²⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1869 – 1870 I. třída, až třídní katalog 1876 – 1877, I. třída.

¹⁷³⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1869 – 1870 I. třída, až třídní katalog 1876 – 1877, I. třída.

¹⁷³¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1876 – 1877 VIII. třída, až třídní katalog 1884 – 1885, VIII. třída.

¹⁷³² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1876 – 1877 VIII. třída, až třídní katalog 1884 – 1885, VIII. třída.

studenti toužili po maturitě jít studovat právo nebo medicínu, což platilo jak pro „katolické“, tak v první řadě židovské studenty. Naopak studenti z vesnického prostředí, synové sedláků i venkovských řemeslníků, uváděli v kolonce svého budoucího působení téměř výhradně theologie/bohoslovectví.¹⁷³³

Ukazuje se tak, že v padesátých až sedmdesátých letech v mentálním horizontu venkovských obyvatel platil pan farář stále za nejdůležitější autoritu a nejvýznamnější možnou „představitelnou“ pozici, jakou jejich syn mohl dosáhnout. Farář byl pro venkovského člověka osobou s výrazným kulturním, sociálním i symbolickým kapitálem, s daleko větší prestiží a vážností než lékař, právník nebo učitel. K těmto institucím navíc mohl venkovský člověk chovat jistou nedůvěru, nebo dokonce odpor a rozhodně s nimi nepřicházel do kontaktu tak často jako s duchovním, který jej provázel všemi významnými událostmi života. Povolání duchovního, kromě samotného studenta (budoucího faráře), přinášelo sociální a symbolický kapitál i jeho rodině. U městských studentů se ukazuje jiný mentální horizont volbou více praktického povolání, které kromě kulturního kapitálu poskytuje i výrazně vyšší ekonomický kapitál, než kterého dosahoval venkovský farář. Poukazuje to na typický mentální rozdíl vesnice město. Navíc tento stav ukazuje na velmi úzký prostor možného sociálního vzestupu, kterého bylo možné dosáhnout skrze velmi omezený počet povolání, ke kterým klasické gymnázium vedlo.

O studium na reálném gymnáziu v Klatovech byl velký zájem, a tak byly často zřizovány paralelní třídy, přičemž v každé z nich studovalo okolo šedesáti studentů. Oproti předcházejícímu období vzrostl počet zájemců i z politického okresu Sušice. Za celé decennium nastoupilo do reálného gymnázia 58 studentů z politického okresu Sušice.¹⁷³⁴ Oproti předcházejícím obdobím se ještě zvýraznila převaha studentů pocházejících z rodin maloburžoazie a zemědělských rodin. Z prvně jmenované socioprofesionální skupiny pocházelo 40% studentů, z té druhé pak 38% studentů.¹⁷³⁵ Překvapivě poklesl podíl studentů pocházejících z rodin veřejných služeb. Z těchto sociálních skupin bylo nejvíce studentů z učitelských rodin (9%) a úřednických rodin (7%). Z rodin státních zaměstnanců byl na

---

¹⁷³³ Tuto problematiku nestudoval autor systematicky, takže nelze učinit statistiku. Tato tvrzení jsou založena na studiu třídních katalogů klasického gymnázia v Klatovech. Tento trend se týká všech studentů tohoto ústavu, ne jen těch pocházejících ze Sušicka.

¹⁷³⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1876 – 1877 I. třída, až třídní katalog 1885 – 1886, I. třída.

¹⁷³⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1876 – 1877 I. třída, až třídní katalog 1885 – 1886, I. třída.

gymnázium zapsán jediný student.¹⁷³⁶ Tři procenta pak shodně připadala na potomky z rodin svobodných povolání a dělnictva, tedy z opačných pólů společenské hierarchie.¹⁷³⁷

Rozdíl mezi českými a německými studenty byl ještě větší než v předcházejících obdobích. 91% studentů měla v třídním katalogu uveden český jazyk jako mateřský a pouze 9% studentů doma hovořilo německy.¹⁷³⁸ Co se týče poměru vesnice – město, byl rozdíl podobně propastný, 86% studentů pocházelo z vesnic a pouze 14% z měst,¹⁷³⁹ respektive z města, protože všichni „městští“ studenti opět pocházeli pouze ze Sušice. Oproti předcházejícím obdobím studovali sušičtí studenti na klatovském reálném gymnáziu úspěšněji. Po osmi letech studia školu dokončilo 25 studentů, což odpovídá relativně vysokému podílu 43%.¹⁷⁴⁰ V průběhu studia nastoupilo dalších třináct studentů ze zkoumaného regionu. Osm z nich pocházelo ze samotné Sušice, což je vzhledem k předcházejícím údajům velmi překvapivá anomálie. Další dva studenti pak v průběhu studia přišli z německé Dlouhé Vsi.¹⁷⁴¹

V desetiletí od poloviny osmdesátých do poloviny devadesátých let (1886 – 1895) přišlo do Klatov ze Sušicka opět méně studentů: čtyřicet.¹⁷⁴² V socioprofesionálním složení došlo v tomto období k poměrně zajímavému posunu. Nejvíce studentů bylo z rodin, které se věnovaly zemědělství. Z těchto kategorií pocházelo souhrnně 35% studentů.¹⁷⁴³ Výrazně ubylo studentů z rodin maloburžoazie, těch nastoupilo pouze 22%.¹⁷⁴⁴ Oproti předcházejícímu období vzrostl počet studentů z rodin veřejných služeb. Souhrnně by z těchto skupin pocházelo nejvíce studentů, a to 41%.¹⁷⁴⁵ Samostatně bylo nejvíce studentů z rodin státních zaměstnanců (18%). Z rodin učitelů přišlo na klatovské reálné gymnázium 13% studentů a z úřednických 10%

---

¹⁷³⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1876 – 1877 I. třída, až třídní katalog 1885 – 1886, I. třída.

¹⁷³⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1876 – 1877 I. třída, až třídní katalog 1885 – 1886, I. třída.

¹⁷³⁸ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1876 – 1877 I. třída, až třídní katalog 1885 – 1886, I. třída.

¹⁷³⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1876 – 1877 I. třída, až třídní katalog 1885 – 1886, I. třída.

¹⁷⁴⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1883 – 1884 VIII. třída, až třídní katalog 1893 – 1894, VIII. třída.

¹⁷⁴¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1883 – 1884 VIII. třída, až třídní katalog 1893 – 1894, VIII. třída.

¹⁷⁴² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1886 – 1887 I. třída, až třídní katalog 1895 – 1896, I. třída.

¹⁷⁴³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1886 – 1887 I. třída, až třídní katalog 1895 – 1896, I. třída.

¹⁷⁴⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1886 – 1887 I. třída, až třídní katalog 1895 – 1896, I. třída.

¹⁷⁴⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1886 – 1887 I. třída, až třídní katalog 1895 – 1896, I. třída.

studentů.¹⁷⁴⁶ Nejméně zastoupené byly opět dvě protilehlé socioprofesní skupiny. Ze socioi profesní skupiny dělníků nastoupil jeden student, z rodin svobodných povolání dokonce žádný.¹⁷⁴⁷

Podíl českých studentů byl v tomto období opět zdrcující. Mezi studenty jich byl 90%. Na německé zástupce sušického regionu tak zbývá pouze deset procentních bodů.¹⁷⁴⁸ O něco menší rozdíl byl mezi studenty pocházejícími z měst a vesnic. Z vesnic sice opět pocházela většina studentů (73%), nicméně oproti předcházejícímu desetiletí se jedná o desetiprocentní úbytek ve prospěch měst, ze kterých bylo 23% studentů,¹⁷⁴⁹ přičemž podobně jako v předcházejících obdobích se většinou jednalo o studenty ze samotné Sušice. Pouze dva z nich pocházeli z Hartmanic. Úspěšnost studia poklesla. Studentů, kteří v Klatovech absolvovali celé středoškolské studium, bylo 11 (28%). Tito studenti byli u maturit doplněni dalšími pěti, kteří do Klatov přišli až v průběhu studia.¹⁷⁵⁰

Následující dekáda 1896 – 1905 je posledním časovým úsekem před tím, než byly zřízeny ústavy středního všeobecného školství v Sušici a Kašperských Horách, tedy ve vlastním politickém okrese Sušice. Díky tomu, že reálky zahájily výuku od školního roku 1906 – 1907, vychází desetileté úseky analýzy klatovského reálného gymnázia velmi výhodně tak, že je možné přesně porovnat, jakým způsobem se otevření těchto ústavů podepsalo na „odchodu studentů na studia.“ V posledním desetiletí před zřízením vlastních středních škol na Sušicku zaměřilo na gymnázium v Klatovech 45 studentů.¹⁷⁵¹ To je za poslední dvě dekády nejvyšší číslo. Nejvíce studentů pocházelo jako minulé desetiletí ze zemědělských rodin, nicméně jejich podíl byl oproti předchozímu období výrazně nižší (24%).¹⁷⁵² Pouze o dva procentní body méně studentů pocházelo z rodin maloburžoazie,¹⁷⁵³ takže tato socioprofesní skupina

---

¹⁷⁴⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1886 – 1887 I. třída, až třídní katalog 1895 – 1896, I. třída.

¹⁷⁴⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1886 – 1887 I. třída, až třídní katalog 1895 – 1896, I. třída.

¹⁷⁴⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1886 – 1887 I. třída, až třídní katalog 1895 – 1896, I. třída.

¹⁷⁴⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1886 – 1887 I. třída, až třídní katalog 1895 – 1896, I. třída.

¹⁷⁵⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1893 – 1894 VIII. třída, až třídní katalog 1903 – 1904, VIII. třída.

¹⁷⁵¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1896 – 1897 I. třída, až třídní katalog 1905 – 1906, I. třída.

¹⁷⁵² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1896 – 1897 I. třída, až třídní katalog 1905 – 1906, I. třída.

¹⁷⁵³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1896 – 1897 I. třída, až třídní katalog 1905 – 1906, I. třída.

skončila na druhém místě. Povolání veřejných služeb počítána dohromady by získala 35%,¹⁷⁵⁴ zvláště měli učitelé 13% a státní zaměstnanci a úředníci shodně po 11%.¹⁷⁵⁵ Výrazný rozdíl oproti předcházejícím desetiletím je v počtu studentů pocházejících z rodin svobodných povolání, těch bylo 9%. Podobně narostl i podíl studentů z druhé strany spektra, tedy z dělnictva, kterých na školu nastoupilo 7%.¹⁷⁵⁶ Syn průmyslníka byl zapsán pouze jeden. Byl to první student ze socioprofesionální skupiny velkoburžoazie od poloviny sedmdesátých let, který na reálné gymnázium v Klatovech nastoupil. Tato socioprofesionální kategorie tak byla na této škole zastoupena nejméně ze všech.

Rozdíl v poměru českých a německých studentů byl i v tomto desetiletí obrovský, dokonce se oproti předchozímu desetiletí o jeden procentní bod zvětšil (91% českých studentů k 9% německým).¹⁷⁵⁷ Podíl studentů pocházejících z měst sušického regionu se opět o několik procentních bodů zvýšil. Z měst bylo 31% studentů a z vesnic 69%.¹⁷⁵⁸ Až na jednoho studenta z Kašperských Hor, kterého je mimochodem možné identifikovat jako příslušníka české menšiny, syna kašperskohorského lékárníka a aktivního českého nacionála, pocházeli všichni ostatní městští studenti ze Sušice. 31% studentů,¹⁷⁵⁹ kteří nastoupili do prvního ročníku, školu po osmi letech ukončilo maturitní zkouškou. Podíl absolventů se tak opět oproti předchozímu období o něco zvýšil. Zatímco v předcházejících obdobích tvořili fluktuující studenti významný podíl studentů přicházejících ze sušického regionu, v tomto období přišel v průběhu studia jediný student pocházející ze Sušice.¹⁷⁶⁰

Desetiletí 1906 – 1915 se přesně překrývá se zřízením reálných škol v Kašperských Horách a Sušici. Předpokládaný efekt je jasný, na reálné gymnázium v Klatovech již nebudou muset studenti ze Sušicka odcházet. Nicméně pokles těchto studentů nebyl tak markantní, jak by se dalo předpokládat. Ve zkoumaném desetiletí přišlo ze Sušicka 34 studentů, což tedy znamená

---

¹⁷⁵⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1896 – 1897 I. třída, až třídní katalog 1905 – 1906, I. třída.

¹⁷⁵⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1896 – 1897 I. třída, až třídní katalog 1905 – 1906, I. třída.

¹⁷⁵⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1896 – 1897 I. třída, až třídní katalog 1905 – 1906, I. třída.

¹⁷⁵⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1896 – 1897 I. třída, až třídní katalog 1905 – 1906, I. třída.

¹⁷⁵⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1896 – 1897 I. třída, až třídní katalog 1905 – 1906, I. třída.

¹⁷⁵⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1903 – 1904 VIII. třída, až třídní katalog 1912 – 1913, VIII. třída.

¹⁷⁶⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1903 – 1904 VIII. třída, až třídní katalog 1912 – 1913, VIII. třída.

pokles oproti předcházejícímu období pouze o čtvrtinu.¹⁷⁶¹ Za tím pravděpodobně stojí fakt, že ve studiu na univerzitě mohli přímo, bez dalšího studijního mezistupně, pokračovat pouze absolventi gymnázií, reálek nikoliv, proto zájemci o univerzitní vzdělání i nadále opouštěli Sušici a odcházeli na gymnázium do Klatov. Socioprofesionální složení se oproti předcházejícím deceniím poměrně lišilo. Největší počet studentů (35%) pocházel z učitelských rodin, což je pro tuto socioprofesionální kategorii nebývale vysoké číslo. Spolu se studenty z rodin státních zaměstnanců a úředníků tvořili tito studenti celkem 48% ze všech studentů,¹⁷⁶² kteří odešli studovat do Klatov. Necelých 30% studentů pocházelo z rodin maloburžoazie a 15% ze zemědělských rodin.¹⁷⁶³ Shodně po šesti procentech pak připadalo na studenty z velkoburžoazie a svobodných povolání. Student dělnického původu nenastoupil v tomto desetiletí na reálné gymnázium v Klatovech žádný.¹⁷⁶⁴

Drtivá většina studentů pocházela z českých sídel sušického politického okresu. Výjimku tvořili pouze dva studenti z vesničky nedaleko Kašperských Hor, nicméně i oni měli jako mateřskou řeč uvedenou češtinu. Z vesnických sídel odešlo do Klatov studovat 80% studentů, 20% připadalo na města, respektive pouze na Sušici. Jak vidno ani v tomto nedošlo k zásadní změně poměrů, poměr městských a venkovských studentů byl oproti předcházejícímu období výraznější, nicméně v delší časové perspektivě se nejednalo o hodnotu, která by z průměru výrazně vyčnívala. Pětina studentů pocházejících přímo ze Sušice potvrzuje tezi o omezených možnostech dalších studií absolventů reálky, protože jinak by neměli důvod volit finančně i intelektově náročnější studium v Klatovech. Studia dokončilo deset studentů, kteří do této školy nastoupili od primy, další tři studenti pak na klatovské gymnázium přišli v průběhu studia. Úspěšnost studentů tedy činila 29%.¹⁷⁶⁵ To je hodnota srovnatelná s předchozím desetiletím. Za pozornost stojí fakt, že žádný ze studentů, který reálné gymnázium v Klatovech nedokončil, nepřešel na reálku do Sušice.

Další desetileté období, které začíná v polovině světové války a končí v polovině dvacátých let, přineslo významný propad počtu studentů ze Sušicka, kteří odcházeli za studiem do

---

¹⁷⁶¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1906 – 1907 I. třída, až třídní katalog 1915 – 1916, I. třída.

¹⁷⁶² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1906 – 1907 I. třída, až třídní katalog 1915 – 1916, I. třída.

¹⁷⁶³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1906 – 1907 I. třída, až třídní katalog 1915 – 1916, I. třída.

¹⁷⁶⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1906 – 1907 I. třída, až třídní katalog 1915 – 1916, I. třída.

¹⁷⁶⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1913 – 1914 VIII. třída, až třídní katalog 1922 – 1923, VIII. třída.

Klatov. Za celé desetiletí jich bylo pouze devět.¹⁷⁶⁶ Důvody, proč se tak stalo, byly dva. Prvním byla světová válka a neustále se horšící situace civilního obyvatelstva. Některé rodiny v období zhoršujícího se válečného nedostatku musely studium svých dětí minimálně odsunout jako investici, která je v dané době nad jejich finanční schopnosti. Tento trend je patrný i na ostatních typech škol. Druhý důvod poklesu sušických studentů na klatovském reálném gymnáziu je třeba hledat až po vzniku Československé republiky. Je jím změna statusu sušického vzdělávacího ústavu z reálné školy na reformní reálné gymnázium. Absolventům tohoto ústavu tak odpadla veškerá omezení v jejich následujícím studiu. Tím pádem nemělo pro sušické studenty smysl odcházet do Klatov. A to ani kvůli větší prestižnosti a mnohosetleté historii klatovského gymnázia.

Toto desetiletí přineslo ještě jednu zásadní změnu. Mezi studenty ze Sušicka se na klatovském gymnáziu poprvé objevily dívky. Byly hned tři.¹⁷⁶⁷ Trend feminizace školství během první světové války a nově konstituovaném Československu je možné spatřovat i na ostatních typech škol, je ale zajímavé, že zasáhl i nejelitnější vrstvu středního školství. Ze školních katalogů klatovského gymnázia je patrné, že v dobách mocnářství dívky mezi studenty téměř chyběly, důvod je zřejmý, gymnázium bylo chápáno jako příprava na univerzitní studia nebo pro budoucí státní zaměstnance a ani do jednoho prostředí se žena v jejím tradičním konzervativním vnímání nehodila. Zlom tohoto mentálního obrazu ženy učinila až první světová válka.¹⁷⁶⁸

Co se týče studentů přicházejících ze sušického politického okresu, byla absence dívek ještě méně překvapivá a to kvůli nutnosti buďto dojíždět, nebo se rovnou do místa studia přestěhovat, což bylo v případě dvanáctiletých dívek naprosto nemyslitelné. Ostatně „poslat dívku na studia“ zní přinejmenším nepatřičně. U konkrétních sušických studentek se podařilo zjistit, že dvě byly ubytovány u svých příbuzných v Klatovech, jedna pak pravděpodobně dojížděla. Všechny tyto dívky pocházely z rodin s vyšším kulturním kapitálem, dvě z učitelských, jedna pak byla dcerou vyššího okresního úředníka.¹⁷⁶⁹ Z toho lze usuzovat, že opět rodiny s vyšším kulturním kapitálem kladly jako první důraz na vzdělání dívek. Ostatně z učitelských rodin pocházela nadpoloviční většina z oněch devíti studentů, kteří ze Sušicka

---

¹⁷⁶⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1916 – 1917 I. třída, až třídní katalog 1925 – 1926, I. třída.

¹⁷⁶⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1916 – 1917 I. třída, až třídní katalog 1925 – 1926, I. třída.

¹⁷⁶⁸ K tomuto tématu KUČERA, Rudolf, *Život na příděl: válečná každodennost a politiky dělnické třídy v českých zemích 1914-1918*, Praha 2013.

¹⁷⁶⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1916 – 1917 I. třída, až třídní katalog 1925 – 1926, I. třída.

na gymnázium v Klatovech odešli. Zbývající čtyři studenti pocházeli ze statkářských a řemeslnických rodin.¹⁷⁷⁰ Za povšimnutí stojí též fakt, že většina těchto studentů pocházela z Velhartic. Z této vesnice, která neleží přímo na železnici, byla a stále je zhruba stejná dojezdová vzdálenost do Sušice i do Klatov. Všichni studující měli českou mateřskou řeč a až na jednu dívku pocházeli všichni z českých vesnic. Zbývající dívka pocházela sice z německé vesnice, nicméně z české rodiny.¹⁷⁷¹ V předcházejících letech navštěvovali klatovské gymnázium i dva její starší bratři. Jednalo se tak o rodinnou tradici, identifikovatelnou i na jiných vzdělávacích ústavech a u jiných, typicky učitelských, rodin. Přesně tak je tomu i v tomto případě. O připravenosti této dívky pro gymnaziální studia svědčí i to, že školu úspěšně dokončila. To se v tomto desetiletí podařilo ještě dalším třem studentům pocházejícím ze Sušicka, úspěšnost tak přesahovala čtyřicet procent.¹⁷⁷² Opět ani jeden z neúspěšných studentů nepřešel v průběhu studia na reformní reálné gymnázium do Sušice.

V decéniu 1926 – 1935 byly na gymnázium v Klatovech zapsáni pouze čtyři studenti,¹⁷⁷³ kteří bydleli v politickém okrese Sušice. Jednalo se o syny ve třech případech řemeslníků, v jednom pak o syna z úřednické rodiny.¹⁷⁷⁴ Pocházeli ze severní části okresu, takže Klatovy pro ně nebyly příliš vzdálenější než Sušice a je možné, že na toto město měli příbuzenskou vazbu.¹⁷⁷⁵ Z těchto studentů odmaturoval jediný.¹⁷⁷⁶ Období mezi školními roky 1936 – 1937 a 1945 – 1946 je poněkud složitější a zasluhuje podrobnější analýzu. V těchto deseti ročnících se nachází 49 studentů a studentek z politického okresu Sušice.¹⁷⁷⁷ To je nejvíce za celé zkoumané období. Tento fenomén je výslednicí několika událostí. V prvních letech této dekády 1936 – 1939 přicházeli na klatovské gymnázium hlavně studující z německých nebo smíšených oblastí sušického politického okresu.¹⁷⁷⁸ Příčinou byla vyostřující se politická situace kulminující mnichovskou krizí a odstoupením podstatné části politického okresu

---

¹⁷⁷⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1916 – 1917 I. třída, až třídní katalog 1925 – 1926, I. třída.

¹⁷⁷¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1916 – 1917 I. třída, až třídní katalog 1925 – 1926, I. třída.

¹⁷⁷² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1923 – 1924 VIII. třída, až třídní katalog 1932 – 1933, VIII. třída.

¹⁷⁷³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1926 – 1927 I. třída, až třídní katalog 1935 – 1936, I. třída.

¹⁷⁷⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1926 – 1927 I. třída, až třídní katalog 1935 – 1936, I. třída.

¹⁷⁷⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1926 – 1927 I. třída, až třídní katalog 1935 – 1936, I. třída.

¹⁷⁷⁶ SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1933 – 1934 VIII. třída.

¹⁷⁷⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1936 – 1937 I. třída, až třídní katalog 1945 – 1946, I. třída.

¹⁷⁷⁸ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1936 – 1937 I. třída, až třídní katalog 1938 – 1939, I. třída.

Sušice Třetí říši. Kromě rodin českých státních zaměstnanců evakuovaných z pohraničí je možné najít i studující německé národnosti, jejichž rodiny byly pravděpodobně antinacistického smýšlení a projevíly loajalitu ČSR. Zajímavé je, že studující zvolili gymnázium v Klatovech pravděpodobně proto, že Klatovy byly i v hranicích druhé republiky vnitrozemím, zatímco Sušice ležela přímo na hranicích.

Ve čtyřech následujících ročnících došlo opět k útlumu, když do Klatov přišli pouze dva studenti.¹⁷⁷⁹ Nicméně od školního roku 1943 – 1944 nastává prudký nárůst studentů přicházejících ze Sušicka. Tato druhá vlna byla zapříčiněna rozhodnutím o uzavření sušického reálného gymnázia. To bylo v postupné likvidaci, takže zprvu „sušičtí“ studující přicházeli do prvního ročníku. Poslední válečný školní rok 1944 – 1945 byla budova sušického gymnázia uzavřena a do Klatov zamířili i studenti z dosud „dožívajících“ ročníků. Celkem na gymnázium v Klatovech přešlo 31 studujících.¹⁷⁸⁰ Jejich studium bylo ale velmi ztíženo výpadky dodávek uhlí pro civilní sektor železnic a poté, co na jaře 1945 bylo náletem amerického letectva silně poškozeno nádraží v Klatovech, byla doprava na trati Klatovy – Horažďovice ochromena. Po válce a obnovení sušického gymnázia počet dojíždějících do Klatov poklesl téměř na nulu a do prvního poválečného ročníku nastoupili pouze dva studenti z Velhartic.¹⁷⁸¹

V socioprofesionálním složení studujících z tohoto zkoumaného období výrazně převládají ti, pocházející ze sociálních skupin s vyšším kulturním kapitálem – státních nebo bývalých státních zaměstnanců, učitelstva a úřednictva. Souhrnně z těchto skupin pocházelo 62% studentů.¹⁷⁸² Dalších 6% připadalo na studenty z rodin svobodných povolání.¹⁷⁸³ Z maloburžoazních rodin bylo 16% a ze zemědělství pouze 10%, dělnického původu byl jediný student.¹⁷⁸⁴ Rodiny s vysokým kulturním kapitálem, pro jejichž děti bylo vzdělání jedinou (myslitelnou) cestou minimálně k sociální reprodukci, se snažily na gymnázium, potažmo ve vzdělávacím systému, udržet své děti za každou cenu i za vynaložení značných obětí, zatímco pro skupiny s nižším množstvím kulturního i ekonomického kapitálu se během

---

¹⁷⁷⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1939 – 1940 I. třída, až třídní katalog 1942 – 1943, I. třída.

¹⁷⁸⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, třídní katalog 1944 – 1945, I. třída.

¹⁷⁸¹ SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1945 – 1946 I. třída.

¹⁷⁸² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1936 – 1937 I. třída, až třídní katalog 1945 – 1946, I. třída.

¹⁷⁸³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1936 – 1937 I. třída, až třídní katalog 1945 – 1946, I. třída.

¹⁷⁸⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1936 – 1937 I. třída, až třídní katalog 1945 – 1946, I. třída.

války otevřela poměrně zajímavá příležitost zaměstnání ve válečném průmyslu, z toho důvodu bylo pro tyto socioprofesní skupiny studium gymnázia v této době zbytečné. Mezi studujícími, kteří v tomto období přišli na klatovské gymnázium, bylo též šest dívek. Všechny pocházely z rodin s vysokým kulturním kapitálem, což opět podporuje tezi o škole jako hodnotě, kvůli které stojí za to přinášet oběti.

Posuzovat úspěšnost studujících procentuálním vyjádřením podílu těch, kteří na dané škole odmaturovali, je v tomto případě zavádějící. Většina studentů, kteří v průběhu analyzovaného desetiletí ze sušického politického okresu na klatovské gymnázium přišli, zde nematurovali, protože se po znovuootevření sušického gymnázia od školního roku 1945 - 1946 vrátili na tuto školu. Zkoušku z dospělosti na klatovském gymnáziu skládaly pouze tři ročníky z počátku tohoto období. Z těchto studujících odmaturoval pouze jediný.¹⁷⁸⁵

Ve zbytku zkoumaného období, kterému se tato práce věnuje, tedy ve školních letech 1946 – 1947 až 1952 – 1953, přišla ze Sušice na klatovské gymnázium pouze jedna studentka.¹⁷⁸⁶ Střední školství ve vlastním politickém okresu bylo obnoveno v plném rozsahu, stabilizováno a navíc školní reformou z roku 1948 poměrně nivelizováno. Z toho důvodu nemělo smysl, aby studenti z tohoto okresu odcházeli na stejný typ střední školy.

---

¹⁷⁸⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1943 – 1944 VIII. třída, až třídní katalog 1945 – 1946, VIII. třída.

¹⁷⁸⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy, Třídní katalog 1946 – 1947 I. třída, až třídní katalog 1952 – 1953, I. třída.

IV. 2. Klasické gymnázium v Písku

Gymnázium v Písku vzniklo v roce 1778 přenesením gymnázia z Klatov. To se stalo jak po stránce administrativní, tak personální, když do Písku přešli učitelé klatovského ústavu, vesměs bývalí členové zrušeného jezuitského řádu.¹⁷⁸⁷ V Písku se gymnázium spojilo s jiným církevním řádem a to místními dominikány, kteří měli postupně ve výuce nahradit bývalé klatovské jezuitu. Studující z regionu okolo města Sušice začali na písecké gymnázium přicházet hned od prvních let, co byl tento ústav v provozu. Už v roce 1779 bylo na písecké gymnázium zapsáno celkem jedenáct studentů¹⁷⁸⁸ z budoucího politického okresu Sušice. Studenti pocházeli jak z českých oblastí tohoto regionu, převážně z vlastní Sušice, tak z německých částí. Ty jsou zastoupeny Kašperskými Horami i dalšími horskými vesnicemi.¹⁷⁸⁹ Co vedlo k tak masivnímu zájmu studujících z tohoto regionu o relativně vzdálené gymnázium v Písku, není z dostupných pramenů možné zjistit. Nejpravděpodobnějším vysvětlením je to, že studenti na písecké gymnázium přešli z klatovského. Dá se předpokládat, že byli různě staří a v různé fázi studia, tedy v různých ročnících. Tuto domněnku podporuje též fakt, že za celé následující desetiletí (1780 – 1789) ze zkoumaného regionu přišlo na písecké gymnázium pouze osm studentů.¹⁷⁹⁰

V posledním desetiletí osmnáctého století pak ze Sušicka na písecké gymnázium přišlo sedm studentů.¹⁷⁹¹ Naopak v prvním desetiletí devatenáctého století se počet příchozích z jihozápadních Čech výrazným způsobem zvýšil. Za desetiletí od roku 1800 do roku 1809 na gymnázium v Písku nastoupilo 35 studujících.¹⁷⁹² Většina jich pocházela ze Sušice a Kašperských Hor, vyskytli se ale mezi nimi i studenti, kteří pocházeli z menších vesnic jak českých, tak německých. V roce 1812 bylo po delší snaze znovuotevřeno gymnázium též v Klatovech, (viz výše) které jsou sušickému regionu geograficky daleko blíže. Nezdá se ale,

¹⁷⁸⁷ KAISER, Josef, *Přehled dějin ústavu*, in: Stopadesát let píseckého gymnázia, 1778-1928, Díl I. Písek 1928, str. 8.

¹⁷⁸⁸ Vlastní výpočet z: NOVÁK, Vladislav, TURKOVÁ, Drahomíra, ŠVÁBOVÁ, Miloslava, *Seznam žáků píseckého gymnázia od jeho založení r. 1778 do r. 1948*, * str. 1 – 123. in: Stopadesát let píseckého gymnázia, 1778-1928, Díl III., Písek 1928.

*Letopočet v nadpisu je uveden chybně.

¹⁷⁸⁹ Vlastní výpočet z: NOVÁK, Vladislav, TURKOVÁ, Drahomíra, ŠVÁBOVÁ, Miloslava, *Seznam žáků píseckého gymnázia od jeho založení r. 1778 do r. 1948*, str. 1 – 123. in: Stopadesát let píseckého gymnázia, 1778-1928, Díl III., Písek 1928.

¹⁷⁹⁰ Vlastní výpočet z: NOVÁK, Vladislav, TURKOVÁ, Drahomíra, ŠVÁBOVÁ, Miloslava, *Seznam žáků píseckého gymnázia od jeho založení r. 1778 do r. 1948*, str. 1 – 123. in: Stopadesát let píseckého gymnázia, 1778-1928, Díl III., Písek 1928.

¹⁷⁹¹ Vlastní výpočet z: NOVÁK, Vladislav, TURKOVÁ, Drahomíra, ŠVÁBOVÁ, Miloslava, *Seznam žáků píseckého gymnázia od jeho založení r. 1778 do r. 1948*, str. 1 – 123. in: Stopadesát let píseckého gymnázia, 1778-1928, Díl III., Písek 1928.

¹⁷⁹² Vlastní výpočet z: NOVÁK, Vladislav, TURKOVÁ, Drahomíra, ŠVÁBOVÁ, Miloslava, *Seznam žáků píseckého gymnázia od jeho založení r. 1778 do r. 1948*, str. 1 – 123. in: Stopadesát let píseckého gymnázia, 1778-1928, Díl III., Písek 1928.

že by se to na počtech studujících odcházejících do Písku nějak výrazně podepsalo. Za celé desetiletí (1810 – 1819) odešlo do Písku studovat celkem 26 studentů z budoucího sušického okresu.¹⁷⁹³ Ve dvacátých letech devatenáctého století zamířilo na gymnázium do Písku pouze osm „sušických“ studentů, nicméně se jednalo jen o jednorázový propad. Následující desetiletí jejich počet opět výrazně stoupl, když během deseti ročníků odešlo ze střední Šumavy a Pošumaví do „hlavy Prácheňska“ studovat 17 studentů.¹⁷⁹⁴ Ve čtyřicátých letech byla sušická kolonie v Písku reprezentována 16 studenty, přičemž stále platilo, že mírně převažovali studující z obou větších měst šumavského hvozdu, ale za vzděláním mířili též studenti pocházející z menších vesnic tohoto regionu. Stabilní počet studentů z jihozápadních Čech zamířil studovat do „českých Athén“ i v posledních dvou desetiletích před sledovaným obdobím. V padesátých letech to bylo 19 studentů a v dekadě následující to pak bylo pouze o jednoho studenta méně.¹⁷⁹⁵ Ani v těchto dvou desetiletích nedošlo k žádnému výraznému zvratu co se týče rozvrstvení národnosti a původu studentů. Stále převažovala Sušice a Kašperské Hory, ale nezanedbatelná část studentů mířila na písecké gymnázium též z venkovských obcí, v tuto chvíli již ustanoveného politického okresu Sušice.

Od sedmdesátých let počet studentů, kteří na klasické gymnázium do Písku odcházeli, poměrně výrazně poklesl. V průběhu sedmdesátých let bylo gymnázium v Klatovech z klasického částečně přeměněno na více praktické reálné gymnázium, čímž mohlo alespoň část potenciálních zájemců o studium píseckému gymnáziu přetáhnout. Na tento ústav v sedmdesátých letech 19. století zamířilo pouze pět studentů.¹⁷⁹⁶ Navíc čtyři z nich na tento ústav nastoupili ještě před otevřením reálného gymnázia v Klatovech v roce 1876. Dva studenti pocházeli ze Sušice, jeden z Kašperských Hor a po jednom na písecké gymnázium nastoupilo z české obce Žichovic a jazykově smíšeného Ostružna. Slabý pramínek studentů na písecké gymnázium mířil i v následujících desetiletích, nicméně se zdá, že bližší Klatovy lákaly studenty ze sušického politického okresu o něco více. Za osmdesátá a devadesátá léta

---

¹⁷⁹³ Vlastní výpočet z: NOVÁK, Vladislav, TURKOVÁ, Drahomíra, ŠVÁBOVÁ, Miloslava, *Seznam žáků píseckého gymnázia od jeho založení r. 1778 do r. 1948*, str. 1 – 123. in: Stopadesát let píseckého gymnázia, 1778-1928, Díl III., Písek 1928.

¹⁷⁹⁴ Vlastní výpočet z: NOVÁK, Vladislav, TURKOVÁ, Drahomíra, ŠVÁBOVÁ, Miloslava, *Seznam žáků píseckého gymnázia od jeho založení r. 1778 do r. 1948*, str. 1 – 123. in: Stopadesát let píseckého gymnázia, 1778-1928, Díl III., Písek 1928.

¹⁷⁹⁵ Vlastní výpočet z: NOVÁK, Vladislav, TURKOVÁ, Drahomíra, ŠVÁBOVÁ, Miloslava, *Seznam žáků píseckého gymnázia od jeho založení r. 1778 do r. 1948*, str. 1 – 123. in: Stopadesát let píseckého gymnázia, 1778-1928, Díl III., Písek 1928.

¹⁷⁹⁶ Vlastní výpočet z: NOVÁK, Vladislav, TURKOVÁ, Drahomíra, ŠVÁBOVÁ, Miloslava, *Seznam žáků píseckého gymnázia od jeho založení r. 1778 do r. 1948*, str. 1 – 123. in: Stopadesát let píseckého gymnázia, 1778-1928, Díl III., Písek 1928.

nastoupilo na písecké gymnázium shodně po osmi studentech.¹⁷⁹⁷ Polovina z nich byla z vlastní Sušice, zbývající pak pocházeli z českých vesnic tohoto okresu. V prvním desetiletí po přelomu letopočtu přišli celkem čtyři studenti.¹⁷⁹⁸ Všichni byli přímo ze Sušice a dva z nich odešli studovat do Písku až po založení sušické reálné školy. Od roku 1910 až do konce první světové války přišlo z politického okresu Sušice na písecké gymnázium celkem osm studentů. Přimo ze Sušice pocházel pouze jeden, ostatní byli z českých vesnic tohoto okresu. Za pozornost stojí fakt, že většina jich odešla studovat během první světové války. Poslední z nich nastoupil v roce 1918. Od tohoto roku až do konce období, kterým se zabýval almanach, ze kterého byla čerpána tato data, tedy do roku 1928 již žádný studující ze Sušicka do Písku nepřišel. Nedá se vyloučit, že se tak ve zbytku zkoumaného období nestalo, s největší pravděpodobností se ale jednalo pouze o jednotlivce.

---

¹⁷⁹⁷ Vlastní výpočet z: NOVÁK, Vladislav, TURKOVÁ, Drahomíra, ŠVÁBOVÁ, Miloslava, *Seznam žáků píseckého gymnázia od jeho založení r. 1778 do r. 1948*, str. 1 – 123. in: Stopadesát let píseckého gymnázia, 1778-1928, Díl III., Písek 1928.

¹⁷⁹⁸ Vlastní výpočet z: NOVÁK, Vladislav, TURKOVÁ, Drahomíra, ŠVÁBOVÁ, Miloslava, *Seznam žáků píseckého gymnázia od jeho založení r. 1778 do r. 1948*, str. 1 – 123. in: Stopadesát let píseckého gymnázia, 1778-1928, Díl III., Písek 1928.

IV. 3. Jirsíkovo gymnázium v Českých Budějovicích

V Českých Budějovicích, metropoli jižních Čech, bylo zřízeno gymnázium již v roce 1762.¹⁷⁹⁹ Jednalo se o piaristické gymnázium s německou vyučovací řečí. S tím, jak v průběhu 19. století začalo ekonomicky i sociálně sílit nacionálně české obyvatelstvo, začal stoupat požadavek na zřízení jazykově českého ústavu, nebo alespoň na zřízení českých poboček na stávajícím gymnáziu. Proti tomu se ale stavěla budějovická radnice, která byla v šedesátých letech ovládaná Němci. Ti chtěli ve městě udržet status quo a nechtěli ustoupit ani v případě českého středního školství, takto to alespoň interpretuje František Roubík ve svém textu k založení gymnázia.¹⁸⁰⁰ Nevůli německé radnice se podařilo obejít díky pročeskému smýšlení budějovického biskupa Jana Valeriána Jirsíka, který z vlastních prostředků podpořil výstavbu nové budovy pro bohoslovecký seminář a nové české gymnázium. K položení základního kamene nové budovy i otevření gymnázia došlo v roce 1868.¹⁸⁰¹ K postátnění gymnázia došlo v roce 1871.¹⁸⁰²

Při pohledu do seznamu absolventů, který byl vydán jako součást almanachu k 60. výročí tohoto gymnázia, se ukázalo, že i na tento ústav odcházel nezanedbatelný pramínek studujících z politického okresu Sušice. Almanach zaznamenává místo narození absolventů, roky jejich studia a zaměstnání, jakému se věnovali. Bohužel nezaznamenává zaměstnání otce, takže rozbor socioprofesionálního původu těchto studentů nemůže být proveden. Vzhledem k počtu studujících, kteří na Jirsíkovo gymnázium ze Sušicka přicházeli, je možné jako v případě Klatov a Písku postupovat po desetiletích.

V desetiletí 1870-1879 odešlo ze Sušicka na budějovické gymnázium studovat celkem 12 studujících.¹⁸⁰³ Přímo ze Sušice pocházeli tři, zbytek pak bydlel v českých vesnicích tohoto okresu. V následujícím desetiletí odešlo na studia do Českých Budějovic hned 22 studujících.¹⁸⁰⁴ Většina, celkem 15, jich bylo přímo ze Sušice. Je zajímavé, že většina z nich byla koncentrována v jednotlivých letech, kdy na gymnázium odešlo najednou například 6 studentů. To pravděpodobně svědčí o úmluvě rodičů, kteří do vzdáleného a neznámého prostředí nechtěli posílat syna samotného. K jistému poklesu v počtu studujících došlo

---

¹⁷⁹⁹ STRNAD, Rudolf, *Před založením Jirsíkova gymnasia, příspěvek k vyličení života a vlasteneckého působení českých studentů na piaristickém gymnasiu*, in: Šedesát let Jirsíkova gymnasia, České Budějovice 1928, str. 9.

¹⁸⁰⁰ ROUBÍK, František, *Z těžkých začátků*, in: Šedesát let Jirsíkova gymnasia, České Budějovice 1928, str. 35.

¹⁸⁰¹ ROUBÍK, František, *Z těžkých začátků*, in: Šedesát let Jirsíkova gymnasia, České Budějovice 1928, str. 37.

¹⁸⁰² KLIMEŠOVÁ, Petra, *Gymnázium J. V. Jirsíka v letech 1868 – 1918*, České Budějovice 2011, Diplomová práce, Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích, fakulta Filozofická, str. 41.

¹⁸⁰³ Vlastní výpočet z: VODIČKA, Karel (red.), *Seznam abiturientů a jejich spolužáků*, str. 175 – 290, in: Šedesát let Jirsíkova gymnasia, České Budějovice 1928.

¹⁸⁰⁴ Vlastní výpočet z: VODIČKA, Karel (red.), *Seznam abiturientů a jejich spolužáků*, str. 175 – 290, in: Šedesát let Jirsíkova gymnasia, České Budějovice 1928.

v posledním desetiletí devatenáctého století, to jich do Budějovic nastoupilo pouze 14. Vznik reálky v Sušici se na změně spádových oblastí jednotlivých ústavů neprojevil ihned. V desetiletí, ve kterém vznikla sušická reálka (1900 – 1909), odešlo do Budějovic opět 22 studujících.¹⁸⁰⁵ Výrazněji mezi nimi převažovali studující z vesnic nacházejících se při jihovýchodní hranici sušického politického okresu. V neprospěch reálky hrála roli bariéra při vstupu na univerzitu, takže zájemci o toto studium i nadále museli navštěvovat gymnázia. Postupně ale začal počet studujících odcházejících ze Sušicka na gymnázium v Budějovicích slábnout. Výrazně se v tom projevila první světová válka, během které na tento ústav odešli pouze dva studující. Ti spolu se sedmi chlapci, kteří do Budějovic odešli ještě před válkou, tvoří za celé desetiletí celkem 9 studujících.¹⁸⁰⁶ Od konce první světové války až do roku 1928 odešel ze Sušicka na Jirsíkovo gymnázium studovat pouze jeden student.¹⁸⁰⁷

Tito původem „sušičtí“ absolventi Jirsíkovo gymnázia dosahovali zpravidla velmi slušné pozice v rámci sociálního prostoru. Podstatná většina z nich zaměřila do státní správy (38%),¹⁸⁰⁸ kde sloužili na všech úrovních od samosprávy, finanční stráže až po centrální státní instituce jako pošta, vojsko nebo dráhy a nezanedbatelný počet z nich dosáhl též vyšších úřednických postů na ministerstvech, například jako sekční šéfové. 14%¹⁸⁰⁹ absolventů tohoto ústavu si zvolilo církevní dráhu, od běžných farářů, přes funkce v církevních řádech až po plzeňský arciděkanát. U ostatních zkoumaných škol nebylo procento církevních představitelů tak vysoké, což jednoznačně poukazuje na provázanost tohoto ústavu s katolickou církví. Stejný podíl absolventů (14%)¹⁸¹⁰ si zvolil učitelskou dráhu, a to ve všech vzdělávacích socioprofesionálních kategoriích, které se v této práci objevují. 10% absolventů shodně připadlo do kategorie úřednictvo a obchodníci,¹⁸¹¹ což je jediná významná socioprofesionální kategorie „soukromníků.“ Ostatní socioprofesionální kategorie nedosáhly desetiprocentní hranice, a tak o nich není třeba samostatně pojednávat. Jak již bylo zmíněno výše, nebylo povolání otce v almanachu sledovanou kategorií, takže otázka sociální reprodukce nemůže být soustavně

---

¹⁸⁰⁵ Vlastní výpočet z: VODIČKA, Karel (red.), *Seznam abiturientů a jejich spolužáků*, str. 175 – 290, in: Šedesát let Jirsíkova gymnasia, České Budějovice 1928.

¹⁸⁰⁶ Vlastní výpočet z: VODIČKA, Karel (red.), *Seznam abiturientů a jejich spolužáků*, str. 175 – 290, in: Šedesát let Jirsíkova gymnasia, České Budějovice 1928.

¹⁸⁰⁷ Vlastní výpočet z: VODIČKA, Karel (red.), *Seznam abiturientů a jejich spolužáků*, str. 175 – 290, in: Šedesát let Jirsíkova gymnasia, České Budějovice 1928.

¹⁸⁰⁸ Vlastní výpočet z: VODIČKA, Karel (red.), *Seznam abiturientů a jejich spolužáků*, str. 175 – 290, in: Šedesát let Jirsíkova gymnasia, České Budějovice 1928.

¹⁸⁰⁹ Vlastní výpočet z: VODIČKA, Karel (red.), *Seznam abiturientů a jejich spolužáků*, str. 175 – 290, in: Šedesát let Jirsíkova gymnasia, České Budějovice 1928.

¹⁸¹⁰ Vlastní výpočet z: VODIČKA, Karel (red.), *Seznam abiturientů a jejich spolužáků*, str. 175 – 290, in: Šedesát let Jirsíkova gymnasia, České Budějovice 1928.

¹⁸¹¹ Vlastní výpočet z: VODIČKA, Karel (red.), *Seznam abiturientů a jejich spolužáků*, str. 175 – 290, in: Šedesát let Jirsíkova gymnasia, České Budějovice 1928.

řešena. Nicméně mezi studujícími je možné identifikovat příslušníky sušických rodin, které patřily mezi významné vlastníky pozemků, podniků, a jednalo se o rodiny dlouholetých radních města Sušice, o obecní a okresní starosty a zároveň významné hráče veřejného života, či exekutivy spolků a organizací. Takže vyslání syna na studia patřilo mezi nepřekvapivé prostředky, jak pro ně dosáhnout sociální reprodukce, nebo sociálního vzestupu.

Na Jirsíkově gymnáziu je jasně patrné, že České Budějovice byly spádovou oblastí i pro jihozápadní Čechy, respektive region Sušicka. Jistý počet studujících na toto české gymnázium odcházel vcelku pravidelně i přesto, že gymnázia v Klatovech a Písku byla výrazně blíže než to v Budějovicích. Lze předpokládat, že byly České Budějovice, respektive původní gymnázium, centrem vzdělání i pro německé oblasti a zájemci o vstup do služeb božích volili studium zdejšího bohosloveckého semináře. Pro tyto dvě instituce bohužel není k dispozici žádný podobný zdroj informací, a tak tato otázka zůstává otevřena.

IV. 4. Ostatní školy

Zjistit jména všech studujících středních škol, kteří pocházeli ze sušického politického okresu a ve zkoumaném období dosáhli středoškolského vzdělání, je nemožné. Prohledávat další a další třídní katalogy a výkazy dalších a dalších středních školy by se rovnalo příslovečné sisyfovské práci. Je to jeden z důvodů, proč nemohla uspět německá historická škola v metodenstreit proti rakouské škole mezního užitku. Absolutní empirický výzkum totiž provést nelze. I když se badatel bude limitně blížit jedné, osu y nikdy neprotne, nikdy nebude moci s jistotou tvrdit, že prozkoumal veškerý pramenný materiál a může z něj extrahovat nebo rekonstruovat absolutní poznání zkoumaného jevu. Vždy je prostor pro „bílá místa“, založené archiválie, nové objevy, které výsledky bádání vždy relativizují. Ani tato práce si nemůže činit nárok na absolutní postihnoutí všech studujících, kteří pocházeli ze sušického politického okresu a ve zkoumaném období vychodili střední školu.

Díky fondu sušického okresního zastupitelstva bylo možné postihnout další „sušické“ studující, kteří odešli z okresu za studii. Tato instituce vyřizovala žádosti o podporu chudých studujících. V žádném případě se nejedná o všechny studující, kteří v dané době z okresu odešli studovat, ti, kteří o podporu nežádali, zde nejsou. Umožňuje to do jisté míry zrekonstruovat spádové oblasti nebo oblíbené školy, na které tito studující odcházeli.

Obchodní škola v Klatovech byla zřízena v roce 1908 městskou radou jako jakási náhrada za zamítnutou reálku. Jak se zdá, tato škola byla poměrně oblíbena i u studujících ze sušického politického okresu. Podle přípisu kuratoria této školy, ve kterém žádalo okresní zastupitelstvo Sušice o subvenci, tvořili studující pocházející ze sušického okresu dlouhodobě 10 – 15% studujících této školy. Konkrétně uvádějí počty ze dvou ročníků, v roce 1926 – 1927 pocházelo ze Sušicka 20 z celkového počtu 135 studujících a v roce 1927 – 1928 15 ze 149.¹⁸¹² Jedná se o školu s nezanedbatelným počtem „sušických“ studujících. Největší frekvenci žádostí o podporu chudých studujících měla u okresního výboru Sušice obchodní akademie v Plzni. Ta od konce první světové války do roku 1928 podala celkem 11 žádostí studujících pocházejících ze sušického politického okresu.¹⁸¹³ Oproti tomu obchodní akademie v Českých Budějovicích podala za stejné období pouze tři žádosti. Jednu žádost podal studující mistrovské školy stavební ve Volyni.¹⁸¹⁴

---

¹⁸¹² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Okresní zastupitelstvo Sušice, karton 2, školy odborné.

¹⁸¹³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Okresní zastupitelstvo Sušice, karton 2, školy odborné.

¹⁸¹⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Okresní zastupitelstvo Sušice, karton 2, školy odborné.

Z hospodářských škol přišly na okresní úřad v Sušici dvě žádosti z Klatov a jedna ze Strakonic.¹⁸¹⁵ Všechny byly vyřizovány v roce 1919 -1920. Po zřízení hospodářské školy v Sušici plně u okresního úřadu převládli žádosti studujících této školy. Je pravděpodobné, že studující ze sušického politického okresu mířili i na jiné střední školy v Československu. Lze uvažovat například o lesnické škole v Písku, vzhledem k velkému lesnímu majetku, který se na Sušicku nachází. Rovněž je pravděpodobné, že někteří studující navštěvovali též reálné gymnázium ve Strakonici. Převážit mohly rodinné vazby a možnost ubytování, jistou atraktivitu mohla strakonickému ústavu přidat skutečnost, že tamní gymnázium bylo zřízeno jako reálné, zatímco ve dvacátých letech byl sušický ústav teprve transformován na reformní reálné gymnázium. Případně do Strakonic mohli odcházet neúspěšní při přijímacích zkouškách v Sušici. Diplomová práce o gymnáziu ve Strakonici uvádí, že v letech 1920 – 1948 pocházelo 7,4% strakonických studentů z klatovského okresu,¹⁸¹⁶ přičemž do tohoto čísla počítá i studující ze sušického politického okresu, který byl v roce 1960 zrušen. V příloze 1 autorka uvádí seznam obcí, ze kterých studující pocházeli. Mezi nimi je celkem 13 lokalit sušického politického okresu, ze kterých pocházelo celkem 28 studujících. Nejvíce pak ze samotné Sušice, těch bylo 15.¹⁸¹⁷ Uvažovat samozřejmě lze i o dalších středních školách, které by sušičtí studenti mohli potenciálně navštěvovat, nicméně ty už jsou opravdu nad rámec badatelských možností autora této práce.

---

¹⁸¹⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Okresní zastupitelstvo Sušice, karton 2, školy odborné.

¹⁸¹⁶ ZUZÁKOVÁ, Eva, Strakonické gymnázium v letech 1920 – 1948, České Budějovice 2008, Diplomová práce, Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta filozofická, str. 69.

¹⁸¹⁷ Vlastní výpočet z: ZUZÁKOVÁ, Eva, Strakonické gymnázium v letech 1920 – 1948, České Budějovice 2008, Diplomová práce, Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta filozofická, Příloha 1. Přehled lokalit.

IV. 5. Reálné gymnázium Sušice

Střední škola v Sušici vznikla jako vyšší státní reálná škola, poté byla změněna na reformní reálné gymnázium a následně na reálné gymnázium. V rámci „Nejedlého školské reformy“ byl tento ústav změněn na gymnázium, načež byl v závěru zkoumaného období nahrazen jedenáctiletou školou. Vyšší reálná škola v Sušici otevřela svoje brány prvním studentům ve školním roce 1906 – 1907. Příjímací zkoušky úspěšně složilo 62 studentů.¹⁸¹⁸ Ti byli rozděleni do dvou tříd. Jednalo se výhradně o chlapce, žádné dívky do prvního ročníku nenastoupily ani jako privatistky. Sociální skladba studentů byla velmi pestrá. Nejvíce jich pocházelo z řad řemeslníků, živnostníků a obchodníků. Souhrnem jich v obou třídách bylo 29, tedy téměř polovina nastupujících studentů.¹⁸¹⁹ Další socioprofesionální kategorie byly již méně početné. Studentů, jejichž otcové pracovali jako státní zaměstnanci, úředníci a učitelé, nastoupilo souhrnně do dvou prvních tříd 16 (26%). Mezi studenty reálné školy nechyběla ani skupinka rolnických a statkářských synů. Těch nastoupilo osm (13%). Do reálky zamířili rovněž jednotliví zástupci z obou pólů společnosti – dělnictva i majitelů továren či svobodných povolání.¹⁸²⁰ Následující roky byly až do propuknutí první světové války co do počtu nastupujících studentů poměrně stabilní. Škola do ročníku přijímala vždy pouze jednu třídu. Ta pak byla poměrně početná, počet studentů v jedné třídě se až do propuknutí první světové války pohyboval mezi třiceti pěti a čtyřiceti studenty.

Co se týče vzdělání dívek, první nastoupily na sušickou reálku až ve školním roce 1908 - 1909. Nemohly ale studovat veřejně jako chlapci. Měly status privatistek a do školy docházely individuálně, nicméně veřejnou zkoušku z dospělosti se svými spolužáky skládat mohly. Toho roku jich do školy nastoupilo celkem pět.¹⁸²¹ Přestože jejich počet nebyl nikterak velký, privatistky se mezi studenty prvních ročníků stabilně vyskytovaly i v následujících letech. Do školního roku 1911–1912 se jejich počet pohyboval od tří do pěti, což znamená od 8 do 12%.¹⁸²² Ve školním roce 1912 – 1913 jejich podíl činil 22,5%.¹⁸²³ Poté

---

¹⁸¹⁸ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1906 – 1907, Třída 1.

SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1906 – 1907, Třída 1. B.

¹⁸¹⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1906 – 1907, Třída 1. A; SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1906 – 1907, Třída 1. B.

¹⁸²⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1906 – 1907, Třída 1. A; SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1906 – 1907, Třída 1. B.

¹⁸²¹ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1908 – 1909, Třída 1. A.

¹⁸²² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1908 – 1909, I. třída. až Třídní výkazy 1911 – 1912, I. třída.

¹⁸²³ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1912 – 1913, I. třída.

následoval prudký propad, když ve školním roce 1913-1914 byla zapsána pouze jedna privatistka.¹⁸²⁴

Co se týče sociální skladby ve druhém školním roce (1907 – 1908), pocházel největší počet ze 43 studentů primy¹⁸²⁵ z řad maloburžoazie. Jejich dominance se však zmenšila. Potomků řemeslníků, živnostníků a obchodníků vstoupilo do primy 17 (40%), jen o dva méně bylo studentů z rodin byrokracie, učitelstva a státních zaměstnanců, což činilo podíl 35% a na syny zemědělců připadlo 21%.¹⁸²⁶ Ve školním roce 1908 – 1909, kdy nastoupilo 41 nových studentů,¹⁸²⁷ bylo jejich sociální složení vcelku vyrovnané – 14 z veřejné služby, 13 ze zemědělského stavu a 12 z buržoazie (35%, 32,5%, 30%).¹⁸²⁸ V roce 1909 – 1910 zamířilo do školních lavic reálky 44 studujících,¹⁸²⁹ 15 z nich bylo z maloburžoazních rodin, což představovalo 36% třídy, veřejné služby a zemědělství byly zastoupeny deseti studenty a 24%, 10% pocházelo z rodin velkoburžoazie a rodin svobodných povolání.¹⁸³⁰

Následujícího roku 1910 – 1911 byl počet přijatých studentů 37¹⁸³¹ a jejich sociální struktura byla téměř stejná jako předešlého roku. Maloburžoazie 39%, z veřejných služeb bylo 31% a zemědělských synů 28%.¹⁸³² V roce 1911 – 1912 do budovy gymnázia nastoupilo 37 studentů.¹⁸³³ Tři sociální skupiny, ze kterých pocházel v dosavadní historii největší počet studujících, byly v tomto ročníku velmi vyrovnané. Z agrárních rodin byla čtvrtina třídy, z veřejných služeb a maloburžoazie pocházelo shodně 28% studentů. Ve větší míře než v minulých letech zamířili do reálky rovněž studenti dělnického původu, kteří byli tři. Studentů z opačného konce společenského žebříčku bylo o jednoho více - čtyři (10%)¹⁸³⁴.

40 studentů¹⁸³⁵ nastoupilo do první třídy se začátkem školního roku 1912 – 1913. Sociální skladba této třídy byla od těch předchozích značně odlišná. Dominantní socioprofesionální kategorie byly byrokracie, státní zaměstnanci a učitelstvo. Z těchto rodin pocházelo 19 studentů (48%), z rodin maloburžoazie bylo 25%, rolnického původu bylo 18%, dva studenti

---

¹⁸²⁴ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1913 – 1914, I. třída.

¹⁸²⁵ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1907 – 1908, I. třída.

¹⁸²⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1907 – 1908, I. třída.

¹⁸²⁷ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1908 – 1909, I. třída.

¹⁸²⁸ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1908 – 1909, I. třída.

¹⁸²⁹ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1909 – 1910, I. třída.

¹⁸³⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy třídy 1909 – 1910, I. třída.

¹⁸³¹ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1910 – 1911, I. třída.

¹⁸³² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1910 – 1911, I. třída.

¹⁸³³ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1911 – 1912, I. třída.

¹⁸³⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy třídy první školního roku 1911 – 1912.

¹⁸³⁵ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1912 – 1913, I. třída.

byli z velkoburžoazie a dva z dělnictva.¹⁸³⁶ V posledním předválečném školním roce přivítala sušická reálka 37 nových studentů.¹⁸³⁷ I v tomto roce převažovali studenti z rodin veřejných služeb s 15 studujícími a 41%, druhou nejpočetnější skupinou byli oproti předchozím letům studenti z rodin věnujících se zemědělství s 27%, na maloburžoazii připadalo 19%. Zbýlých 14% tvořili studenti z velkoburžoazie a dělnictva.¹⁸³⁸

Ve školním roce 1912 – 1913 dospěly první dvě třídy k maturitní zkoušce. Z původních 61 studentů, kteří nastoupili do prvních tříd, jich odmaturovalo 19.¹⁸³⁹ Což je necelá třetina. Fluktuace studentů byla poměrně veliká, kromě těch, co propadli, nebo ze školy odešli kvůli její velké náročnosti, nebo proto, že se rodina přestěhovala, jich na druhou stranu poměrně velký počet do školy přicházel. K maturitní zkoušce tak kromě původních studentů nastoupilo osm veřejných studentů a tři privatistky.¹⁸⁴⁰ Zdá se, že do puntíku platilo pravidlo, že kdo byl ze studentů k maturitní zkoušce připuštěn, zpravidla odmaturoval. Před první světovou válkou odmaturoval ještě ročník, který nastoupil v roce 1907. Z původních 43 studentů jich zbylo pouze deset (23%). K nim přibylo 16 dalších,¹⁸⁴¹ kteří přišli v průběhu studia.

Vypuknutí první světové války se při zápisech studentů do prvního ročníku reálné školy v Sušici projevilo značně negativně. Oproti poslednímu předválečnému roku nastoupilo studentů o pět méně, celkem 32.¹⁸⁴² To se na první pohled nezdá jako velký propad. Nicméně oproti dlouhodobému průměru, který činil 43 studentů na ročník,¹⁸⁴³ je již manko ročníku 1914 – 1915 znatelnější, znamená úbytek jedné čtvrtiny studentů. Nejvíce ubylo studentů ze zemědělských rodin – na reálku nastoupili pouze čtyři.¹⁸⁴⁴ Proč nebyl úbytek studentů rozložen napříč společnostmi, ale byla jím nepoměrně zasažena jedna sociální skupina, je možné vysvětlit následovně. Mladí rolničtí synové, kteří by se jinak na reálku chystali, museli po povolání svých otců a starších bratrů do vojenské služby zůstat doma a zapojit se kvůli nedostatku pracovní síly naplno do polních prací. Pro potomky státních zaměstnanců, úředníků nebo učitelů, kteří nebyli existenčně závislí na práci svých rukou, představovalo i během války vzdělání jedinou cestu k budoucímu povolání, a tak se jejich podíl v rámci tříd nezmenšoval, ba dokonce rostl. Možná i v souvislosti s tím, jak peníze během války ztrácely

---

¹⁸³⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1912 – 1913, I. třída.

¹⁸³⁷ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1913 – 1914, I. třída.

¹⁸³⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1913 – 1914, I. třída.

¹⁸³⁹ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1912 – 1917.

¹⁸⁴⁰ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1912 – 1917.

¹⁸⁴¹ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1912 – 1917.

¹⁸⁴² SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1913 – 1914, I. třída.

¹⁸⁴³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1906 – 1907, I. třída. až Třídní výkazy 1913 – 1914, I. třída.

¹⁸⁴⁴ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1914 – 1915, I. třída.

hodnotu a nebylo možné za ně koupit zboží, jevila se investice do vzdělání dětí jako smysluplný způsob, jak peníze utratit. Citelný úbytek studujících zemědělského původu je citelný napříč všemi druhy středních škol.

Sociální struktura první třídy, která na sušickou reálku nastupovala v době počínající světové války, byla následující. Jak již bylo zmíněno výše, výraznou převahu měli studenti pocházející z rodin státních zaměstnanců, úředníků a učitelů (59%), z rodin maloburžoazie pocházelo 8 studentů (25%) a pouze čtyři studenti byli zemědělského původu. Další socioprofesionální kategorie chyběly v tomto ročníku úplně, tedy až na jednoho potomka dělníka.¹⁸⁴⁵ Obdobně jako první válečný školní rok nastoupilo i ten druhý do reálky 32 studentů.¹⁸⁴⁶ Podobné rozložení panovalo i v sociální skladbě. Nejvíce studentů bylo zapsáno opět ze socioprofesionálních kategorií nemanuálních pracovníků, jejich dominance ale nebyla taková jako předešlého roku. Z těchto rodin nastoupilo 40%, zatímco studujících z rodin maloburžoazie bylo 31%. Počet rolnických synů byl stále malý, pouze 15%, což bylo skoro stejně jako z rodin velkoburžoazie.¹⁸⁴⁷ Proti předchozím letům stoupl počet zapsaných dívek na čtyři.¹⁸⁴⁸

A počet dívek rostl i v následujícím školním roce. V 1916 - 1917 s jich nastoupilo 9, což z 35 studentů této třídy činilo téměř 25% studujících.¹⁸⁴⁹ Většina dívek pocházela z učitelských a úřednických rodin podobně jako jejich spolužáci. Z této sociální skupiny pocházelo celkem 46% studujících. 30% studujících bylo z rodin maloburžoazie a 17% z agrárních poměrů. Zbytek připadal na ostatní socioprofesionální kategorie.¹⁸⁵⁰

Ve školním roce 1917 – 1918 počet studentů ze zemědělských rodin stoupl na 9 (25%), to znamenalo téměř návrat na předválečné hodnoty. Potomků řemeslníků, živnostníků a obchodníků nastoupilo jen o dva více – 11, tedy 28%. Dominantní sociální skupinou zůstávala nadále povolání veřejných služeb, studující z této skupiny totiž zaujímal zbytek třídy 47%.¹⁸⁵¹ Téměř na sklonku války začal školní rok 1918 – 1919. Ke svým spolužákům se připojil stejný počet studentů prvního ročníku jako předešlého roku – 36.¹⁸⁵² Jako všechny ostatní válečné školní roky nastupovalo do první třídy nejvíce dětí z rodin státních zaměstnanců, úředníků a učitelů, i když jejich převaha byla jen mírná s 36%. Studentů z řad

¹⁸⁴⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1914 – 1915, I. třída.

¹⁸⁴⁶ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1915 - 1916 I. třída.

¹⁸⁴⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1915 – 1916, I. třída.

¹⁸⁴⁸ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1915 – 1916, I. třída.

¹⁸⁴⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1916 – 1917, I. třída.

¹⁸⁵⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1916 – 1917, I. třída.

¹⁸⁵¹ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1917 – 1918, I. třída.

¹⁸⁵² SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1918 – 1919, I. třída.

maloburžoazie nastupoval po celou první světovou válku velmi vyrovnaný počet, i v tomto ročníku jich bylo 31%, 7 studentů (19%) bylo zemědělského původu. Dále do třídy nastoupil syn dělnice, advokáta a majitele továrny.¹⁸⁵³

I během války probíhaly zkoušky z dospělosti. V roce 1914-15 je skládalo celkem dvanáct¹⁸⁵⁴ z původních 40 studentů (30%). Mezi nimi i první dvě dívky, které prošly celým vyučovacím cyklem sušické reálky. Dále maturovalo čtrnáct studentů,¹⁸⁵⁵ kteří přišli do Sušice v průběhu studia nebo opakovali ročník. Ve školním roce 1915-16 se kromě řádných maturit poprvé konaly též válečné maturity. Ty skládali studenti, kteří byli povoláni k vojenské službě. V tomto roce je vykonalo celkem dvanáct studentů.¹⁸⁵⁶ Kromě nich bylo k řádné maturitě připuštěno dalších devět studentů.¹⁸⁵⁷ Válečné maturity se na reálce v Sušici konaly i v roce 1916-1917, absolvovalo je šest studentů.¹⁸⁵⁸ Zajímavé je, že někteří byli nejprve odvedeni a pobýli již nějaký čas na frontě, než jim bylo umožněno se vrátit a složit válečnou zkoušku z dospělosti při dovolence. Sedmnáct studentů vykonávalo řádnou maturitní zkoušku.¹⁸⁵⁹ Mezi nimi odmaturovala další dívka, která se na sušické reálce vzdělávala od primy. Ve školním roce 1917-1918 skládali válečnou maturitu již pouze dva studenti, zatímco řádných maturantů bylo jako předešlého roku celkem sedmnáct.¹⁸⁶⁰ Školní rok 1918-1919 byl zahájen ještě za starých poměrů monarchie, ale zakončen byl již v převratné době vznikajícího Československa. Nejvýznamnější změnou byla změna statutu studujících dívek, namísto privatistek, které měly při vyučování možnost pouze hospitovat, byly uznány za plnoprávné veřejné studentky. Již s tímto statutem nastupovaly na jaře 1919 první tři studentky ke své závěrečné zkoušce z dospělosti. Doplnilo je dvanáct původních studentů a sedm později přichozích studentů.¹⁸⁶¹

Během školního roku 1919-1920 došlo k přeměně reálky na reformní reálné gymnázium. Přeměna probíhala postupně několik let. Reformní reálné gymnázium znamenalo pro jeho absolventy snazší přístup k vysokému školství a tím i lepší možnost uplatnit se na trhu práce. Reformní reálné gymnázium rovněž disponovalo větší prestiží než reálka. Tyto faktory se podepsaly na tom, že do prvního ročníku nového vzdělávacího ústavu nastoupilo celkem 48

---

¹⁸⁵³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1918 – 1919, I. třída.

¹⁸⁵⁴ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1912 - 1917.

¹⁸⁵⁵ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1912 - 1917.

¹⁸⁵⁶ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1912 – 1917.

¹⁸⁵⁷ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1912 – 1917.

¹⁸⁵⁸ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1912 – 1917.

¹⁸⁵⁹ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1918 – 1928.

¹⁸⁶⁰ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1918 – 1928.

¹⁸⁶¹ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1918 – 1928.

dětí.¹⁸⁶² Tak vysoký počet primánů byl rovněž způsoben tím, že některé rodiny odkládaly studia dětí „až po válce,“ což je patrné z dat narození některých studentů, kteří byli starší než dvanáct let, což byl věk pro zahájení studia gymnázia i reálky obvyklý. Změna statutu studujících dívek, která jim umožňovala plnohodnotně studovat, se při zápisu projevila nebyvalým zájmem dívek o studium. Přijato jich bylo 18. Z celé třídy tvořily 38%.¹⁸⁶³ Nejvíce dívek pocházelo z kategorií úřednických, státních a učitelských profesí, celkem 8. Druhou nepočetnější skupinou dívek byly dcery rolníků, což je zajímavé, protože za celou předchozí dobu fungování reálky ani jedna studentka z rolnické rodiny nepocházela. Zbytek dívek byl poměrně rovnoměrně rozložen mezi ostatní sociálně profesní kategorie. Celkové rozložení třídy vypadalo následovně: veřejná služba 40%, rolnictvo 25%, maloburžoazie 25%, velkoburžoazie 5%, dělnictvo 5%.¹⁸⁶⁴

Roku 1920-1921 byly otevřeny dvě první třídy, do kterých bylo přijato celkem 65 studentů a studentek.¹⁸⁶⁵ Důvod, proč se ředitelství rozhodlo otevřít dvě třídy namísto jedné, je patrně třeba hledat v úbytku studentů, kteří se na studium hlásili v průběhu první světové války. Z těchto početně slabších ročníků navíc další studenti odházeli snad i kvůli zvýšené náročnosti studia reformního reálného gymnázia. To vedlo k tomu, že školní budova nebyla plně vytížena a škola přicházela o část financí v podobě školného. Zvýšený příliv studentů v roce 1920-1921 měl toto manko nahradit. Obě první třídy spolu nemá cenu porovnávat, protože rozdělení studentů do nich bylo učiněno podle příjmení. V jedné třídě byli studenti, jejichž příjmení začínalo A-K, druhá třída obsahovala studenty s příjmením K-Ž. Dívek do prvních tříd nastoupilo 16, což byla přibližně čtvrtina.¹⁸⁶⁶ Celkem 28 studentů obou pohlaví pocházelo z byrokracie a učitelstva – 38%, oproti 21 potomkům buržoazie (32%) a 12 z agrárních poměrů. 18%.¹⁸⁶⁷ Studenti z ostatních kategorií byli jednotlivci procentuálním podílem zanedbatelní.

Druhý školní rok reformního reálného gymnázia 1921 – 1922 přilákal 45 studentů,¹⁸⁶⁸ kteří byli umístěni pouze v jedné třídě. A opět významné procento z nich byly dívky, nastoupilo

---

¹⁸⁶² SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1919 -1920, I. třída.

¹⁸⁶³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1919 -1920, I. třída.

¹⁸⁶⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy, 1919 -1920 I. třída.

¹⁸⁶⁵ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1920 – 1921, I. A třída, Třídní výkazy 1920 – 1921, I. B třída

¹⁸⁶⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1920 – 1921, I. A třída, Třídní výkazy 1920 – 1921, I. B třída.

¹⁸⁶⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1920 – 1921, I. A třída, Třídní výkazy 1920 – 1921, I. B třída

¹⁸⁶⁸ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1921 – 1922, I. třída.

jich 20, což znamenalo 44%.¹⁸⁶⁹ Studentů z rodin státních zaměstnanců, úředníků a učitelů bylo i v této třídě nejvíce (38%), nicméně z maloburžoazních rodin pocházelo jen o jednoho studenta méně (36%), zbytek třídy byl tvořen studenty z agrárního prostředí, těch bylo 24%. U této sociálně profesní kategorie to znamenalo návrat na předválečné hodnoty.¹⁸⁷⁰ V roce 1922 - 1923 na půdu reformního reálného gymnázia vstoupila třída se třiceti studenty a deseti studentkami.¹⁸⁷¹ Čtyři studenti a jedna studentka (12,5%) pocházeli z dělnického prostředí, což bylo více než byl dlouhodobý průměr. Jen o jednoho studenta více měli zemědělci. Přesně 30% připadalo na potomky maloburžoazie a nejpočetnější skupinou byli opět potomci státních zaměstnanců, úředníků a učitelů, těch nastoupilo plných 35%.¹⁸⁷² Z této skupiny rovněž pocházelo nejvíce studujících dívek, a to šest.¹⁸⁷³ Hned příští školní rok 1923-1924 se ukázalo, že zvýšený zájem dělníků o studiu na gymnáziu nebyl počátkem nějakého stabilního nárůstu studentů z této sociální skupiny. Z 36 primánů pocházel z dělnického prostředí pouze jediný.¹⁸⁷⁴ Zato dívky se na gymnáziu usadily pevně a stejně jako předchozí rok jich do první třídy zamířilo deset (28%).¹⁸⁷⁵ Po dlouhé době nejvíce studujících pocházelo z rodin řemeslníků, živnostníků a obchodníků (39%), nicméně z rodin veřejných služeb pocházelo jen o jednoho studenta méně, rolníci zůstali pozadu jen se sedmi studenty (19%).¹⁸⁷⁶

Ve školním roce 1924-1925 nastoupily na sušické reformní reálné gymnázium opět dvě první třídy. V nich bylo celkem 62 studujících.¹⁸⁷⁷ Podíl dívek byl proti předchozím letům poměrně nízký, a to pouze 13 (21%).¹⁸⁷⁸ Třetina primánů pocházela z rodin povolání veřejných služeb (8 dívek a 13 chlapců). Druhou nejpočetnější skupinou se tentokrát stali potomci rolníků, domkařů, chalupníků a velkostatkářů s 29%, osmnácti studenty výhradně mužského pohlaví, a maloburžoazních studentů vstoupilo na gymnázium 22,5%, deset chlapců a čtyři dívky.¹⁸⁷⁹ Z toho je patrné, jaké sociální skupiny preferovaly vzdělání dívek. Důvod pro otevření dvou tříd byla opět vyprazdňující se školní budova. Vlivem náročnější výuky na reformním reálném gymnáziu odcházelo během studia více studentů než dříve.

---

¹⁸⁶⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1921 – 1922, I. třída.

¹⁸⁷⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1921 – 1922, I. třída.

¹⁸⁷¹ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy, 1922 – 1923, I. třída.

¹⁸⁷² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1922 – 1923, I. třída.

¹⁸⁷³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1922 – 1923, I. třída.

¹⁸⁷⁴ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy, 1923 – 1924, I. třída.

¹⁸⁷⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy, 1923 – 1924, I. třída.

¹⁸⁷⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy, 1922 – 1923, I. třída.

¹⁸⁷⁷ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1924 – 1925, I. A třída, Třídní výkazy 1924 – 1925, I. B třída.

¹⁸⁷⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1924 – 1925 I. A třída, Třídní výkazy 1924 – 1925, I. B třída.

¹⁸⁷⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy I. A třída, Třídní výkazy 1924 – 1925, I. B třída.

Ročníky, které do školy nastupovaly těsně před a během první světové války a maturovaly ještě podle osnov reálky v prvních letech po vzniku samostatného Československa, mohly počítat s tím, že maturitu úspěšně vykoná každý třetí až čtvrtý ze studentů, kteří nastupovali do prvního ročníku. Konkrétně z ročníku, který nastoupil do reálky v roce 1913-1914, odmaturovalo v roce 1919-1920 z 37 původních studentů 13 (35%).¹⁸⁸⁰ Následující ročník maturoval v roce 1920-1921 s menší úspěšností, když z 32 studentů odmaturovalo 8 (25%).¹⁸⁸¹ Stejně na tom byl i ročník 1915-1916. Z 32 studentů odmaturovala přesně čtvrtina.¹⁸⁸² Posledním ročníkem, který maturoval podle osnov vyšší reálky, byl ročník, který vstoupil do bran tohoto vzdělávacího ústavu v roce 1916-1917. Zkoušky z dospělosti se v roce 1922-1923 z původních 35 dočkalo 12 studentů (34%).¹⁸⁸³

První ročník, kterého se změna na reformní reálné gymnázium týkala, byl ročník, který nastoupil v roce 1917-1918. Jeho studenti se mohli rozhodnout, zda budou maturovat po sedmi letech na reálce, nebo zda si studium prodlouží o rok a stanou se prvními maturanty reformního reálného gymnázia. První variantu volilo pět z původních studentů,¹⁸⁸⁴ tu druhou pak zvolili pouze tři.¹⁸⁸⁵ V dalších letech již studenti na výběr neměli a museli maturovat podle náročnějších osnov reformního reálného gymnázia. Vysoká náročnost studia znamenala snížení šance na dostudování. První ročník, který studoval z větší části podle osnov reformního reálného gymnázia a podrobil se jako první nové maturitní zkoušce, byl ročník, který nastoupil v roce 1918-1919. Z původních 36 studentů jich zdárně složilo maturitní zkoušku 6 (17%).¹⁸⁸⁶ Obdobně úspěšní byli i studenti, kteří reformní reálné gymnázium začali navštěvovat následujícího školního roku 1919-1920. Zkouška z dospělosti je čekala v roce 1926-1927 a z původních 48 studentů se jí dočkalo 9 (19%).¹⁸⁸⁷ Z dvou prvních tříd, které vstoupily do vzdělávacího ústavu v roce 1920 - 1921, odmaturovalo z 67 studentů pouhých 11

---

¹⁸⁸⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1918 – 1928.

¹⁸⁸¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1918 – 1928.

¹⁸⁸² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1918 – 1928.

¹⁸⁸³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1918 – 1928.

¹⁸⁸⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1918 – 1928.

¹⁸⁸⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1918 – 1928.

¹⁸⁸⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1918 – 1928.

¹⁸⁸⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1918 – 1928.

(16%).¹⁸⁸⁸ A úspěšnost studentů klesala i nadále, z ročníku 1921 – 1922 z původních 45 studentů byli připuštěni k maturitní zkoušce pouze 4 studenti! (9%).¹⁸⁸⁹ Následujícího roku odmaturovalo 6 studentů, což z původních 40 studentů činilo 15%.¹⁸⁹⁰ A z ročníku 1923-1924, ve kterém začalo studium na reformním reálném gymnáziu 36 studentů, úspěšně zvládli školu dokončit opět pouze 4 studenti (11%).¹⁸⁹¹ Nejnižší úspěšnost zaznamenal ročník, který dospěl ke zkoušce z dospělosti ve školním roce 1931 – 1932. Z 62 studentů rozdělených v primě do dvou tříd úspěšně vykonalo maturitní zkoušku pouze 5. (8%).¹⁸⁹² Jednoznačně se ukazuje, že reformní reálné gymnázium mělo náročností studia daleko blíže k reálným gymnáziím než k reálkám. Tato náročnost pravděpodobně studující tohoto ústavu zaskočila.

V druhé polovině dvacátých let zájem o reformní reálné gymnázium v Sušici rapidně ochabl. Ve školním roce 1925 – 1926 do první třídy nastoupilo ještě 35 studujících,¹⁸⁹³ z nich bylo 37% z rodin s povoláním ve veřejných službách, dále bylo 31% studentů maloburžoazního původu a 23% jich pocházelo z agrárních poměrů.¹⁸⁹⁴ Dívek bylo v ročníku 11 a byly celkem rovnoměrně rozděleny mezi sociálně profesní kategorie. V roce 1926-1927 na gymnázium nastoupilo již pouze 20 studentů, z nich tři dívky.¹⁸⁹⁵ Téměř polovina studentů byla z rodin byrokracie, učitelstva a státních zaměstnanců, šest studujících (30%) byli potomci rolníků a otcové čtyř studentů (20%) byli obchodníci a řemeslníci.¹⁸⁹⁶ I následujícího roku zůstával počet nováčků na sušickém reformním reálném gymnáziu neutěšený; do primy zamířilo 23 primánů, z nich bylo 13 hochů a 10 dívek (43%).¹⁸⁹⁷ Největší podíl opět připadl rodinám veřejných služeb, jejichž synů a dcer nastoupilo celkem 43%. Druhý největší počet studentů přišel z rodin obchodníků, živnostníků a řemeslníků, kteří na tento vzdělávací ústav vyslali 39% studujících. Třídou doplnili čtyři synové rolníků a dva z rodin vykonávajících svobodná povolání.¹⁸⁹⁸

---

¹⁸⁸⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1918 – 1928.

¹⁸⁸⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1918 – 1928.

¹⁸⁹⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1918 – 1928.

¹⁸⁹¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1929 – 1938.

¹⁸⁹² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1929 – 1938.

¹⁸⁹³ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1925 -1926, I. třída.

¹⁸⁹⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1925 -1926, I. třída.

¹⁸⁹⁵ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1926 -1927, I. třída.

¹⁸⁹⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1926 -1927, I. třída.

¹⁸⁹⁷ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1927 – 1928, I. třída.

¹⁸⁹⁸ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1927 – 1928, I. třída.

Nejnižší počet studentů v dosavadní historii nastoupil na reformní reálné gymnázium ve školním roce 1928 – 1929, pouhých 17.¹⁸⁹⁹ Po velmi dlouhé době pocházelo nejvíce studentů z rodin maloburžoazie, a to více než polovina. Pět studentů (29%) bylo potomky úředníků, tři pocházeli ze zemědělských usedlostí.¹⁹⁰⁰ V dalších letech počet studentů začal opět stoupat, ale úrovně z první poloviny dvacátých let dosáhl až po přelomu dvacátých a třicátých let. Dívky byly v této třídě pouze tři.¹⁹⁰¹ Ve školním roce 1929-1930 bylo zapsáno 26 studujících.¹⁹⁰² 8 dívek znamenalo podíl 31% studujících.¹⁹⁰³ Jejich sociální původ byl oproti minulému školnímu roku zcela odlišný. 35% studentů přišlo na reformní reálné gymnázium z rodin úředníků, státních zaměstnanců a učitelů, 30% primánů bylo vychováno v zemědělských rodinách, 19% podíl připadal na živnostníky, řemeslníky a obchodníky. Shodně, 11,5% studentů, bylo potomků dělníků a velkoburžoazie.¹⁹⁰⁴ V září roku 1930 nastoupilo do primy 29 studentů.¹⁹⁰⁵ Genderově byla třída rozdělena na 17 hochů a 12 děvčat (41%). Jejich podíl tak zůstal i nadále vysoký. Co se týče sociální stratifikace třídy, největší podíl (38%) opět připadl rodinám nemanuálních povolání, tedy ze sociální skupiny veřejných služeb. Z agrárního prostředí pocházelo 21% studentů a z maloburžoazie 17% studentů, stejně vysoký podíl studujících (17%) pocházel z dělnických rodin, což bylo pro tuto sociální skupinu vysoké číslo.¹⁹⁰⁶ Zvýšený zájem studentů z dělnického prostředí vydržel i v dalších letech.

Co se týče maturit ročníků, které nastupovaly ve druhé polovině dvacátých let a byly oproti předešlým ročníkům málo početné, jejich šance na dostudování reformního reálného gymnázia se oproti předchozímu období zvýšila. Z ročníku, který nastoupil v roce 1925-1926, odmaturovalo z původních 35 10 studentů (28%).¹⁹⁰⁷ Poté úspěšnost maturantů opět poklesla, když se z původních 20 studentů mohli maturitním vysvědčením pyšnit pouze 4 (20%).¹⁹⁰⁸ Ročník, který začal studium v roce 1927-1928, dokončilo z původních 23 studentů 7 (30%).¹⁹⁰⁹ Následující ročník (nastupující 1928 – 1929) byl u zkoušek z dospělosti ještě

---

¹⁸⁹⁹ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1928 – 1929, I. třída.

¹⁹⁰⁰ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1928 – 1929, I. třída.

¹⁹⁰¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1928 – 1929, I. třída.

¹⁹⁰² SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1929 – 1930, I. třída.

¹⁹⁰³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1929 – 1930, I. třída.

¹⁹⁰⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1929 – 1930, I. třída.

¹⁹⁰⁵ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1930 – 1931, I. třída.

¹⁹⁰⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1930 – 1931, I. třída.

¹⁹⁰⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1929 - 1938.

¹⁹⁰⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1929 - 1938.

¹⁹⁰⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1929 - 1938.

úspěšnější, ze 17 studentů jich odmaturovalo 6 (35%).¹⁹¹⁰ Ze studujících nastoupivších v roce 1929-1930 odmaturovalo v roce 1936-1937 z původních 26 studentů 7 (27%).¹⁹¹¹ Mezi nejúspěšnější ročníky se zařadil ročník 1930-1931, z původních 29 studentů jich úspěšně ukončilo školu 10 (34%).¹⁹¹² Nižší počet studentů ve třídě patrně umožnil profesorům se studenty intenzivněji pracovat, což mělo kladný dopad na jejich prospěch. Rovněž patrně došlo k tomu, že studenti byli na zvýšenou obtížnost reformního reálného gymnázia lépe připraveni než studenti, které změna na reformní reálné gymnázium zastihla v době, kdy začínali své studium ještě podle osnov reálky.

Je poměrně zajímavé, že vzdor prohlubující se velké hospodářské krizi počet studentů na reformním reálném gymnáziu v Sušici výrazným způsobem stoupl. A to i přes fakt, že tento ústav zvýšil školné.¹⁹¹³ Výrazný pokles studentstva na reformním reálném gymnáziu v Sušici v druhé polovině dvacátých let a jejich skokový nárůst v prvních školních rocích třicátých let byl nejspíše způsoben demografickou situací celého okresu. Jak dokládají čísla uveřejněná ve *Sborníku Sušicka*,¹⁹¹⁴ počet žáků byl ve druhé polovině dvacátých let nižší i na obecných školách a na počátku třicátých let začal opět růst.¹⁹¹⁵ Počet studentů na reformním reálném gymnáziu v Sušici tak přímo kopíroval počet žáků obecných škol, na kterých bylo gymnázium závislé jako na rezervoáru svých budoucích studentů. Naprosto stejný trend citelného úbytku studujících na konci dvacátých let je jasně patrný i na jiných školách všeobecného vzdělání, v Písku, Prachaticích, Strakonících¹⁹¹⁶ a ukazuje na příchod do středoškolského edukačního segmentu ročníků, které přicházely na svět v období první světové války. O tomto jevu bude ještě dále pojednáno.

Počet studentů ve školním roce 1931-1932 byl pro sušické reformní reálné gymnázium v jistém ohledu rekordní. Do prvního ročníku, který otevřel pouze jedinou třídu, nastouplo 56 studujících,¹⁹¹⁷ což byl na jednu třídu nejvyšší počet studentů v historii jak reálky, tak reformního reálného gymnázia. Zároveň se jednalo o třetí nejvyšší počet studentů přijatých na

---

¹⁹¹⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1929 – 1938.

¹⁹¹¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1929 – 1938.

¹⁹¹² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1929 – 1938.

¹⁹¹³ *Osmnáctá výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia za dvacátý pátý školní rok 1930 – 1931*, Sušice 1931, str. 21.

¹⁹¹⁴ KOT, Alois, *Národní školství v politickém okresu sušickém*, in: *Sborník Sušicka*, Sušice 1938, str. 259.

¹⁹¹⁵ KOT, Alois, *Národní školství v politickém okresu sušickém*, in: *Sborník Sušicka*, Sušice 1938, str. 259.

¹⁹¹⁶ ZUZÁKOVÁ, Eva, *Strakonické gymnázium v letech 1920 – 1948*, České Budějovice 2008, Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, fakulta Filozofická, str. 60.

¹⁹¹⁷ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1931 – 1932, I. třída.

tento vzdělávací ústav vůbec. Nejvíce dětí pocházelo z rodin učitelů, úředníků a státních zaměstnanců. Z těchto rodin pocházelo celkem 19 nových studentů gymnázia, což činilo téměř přesně jednu třetinu ze všech studentů,¹⁹¹⁸ kteří do prvního ročníku nastoupili. Z této sociální skupiny rovněž pocházelo nejvíce děvčat, a to šest z celkových 13, což pro změnu byla polovina všech dívek v primě. Sedmáct studentů, z nich pouhé dvě dívky, pocházelo z rodin, jejichž otcové vykonávali nějaké řemeslo nebo provozovali živnost, případně se věnovali obchodu. Procentuální podíl jejich potomků činil 30%.¹⁹¹⁹ Potomky rolníků a domkařů bylo 9 studentů a 3 studentky, v součtu tedy 21% z celkového počtu studentů. Pět studentů pak pocházelo z dělnických rodin podobně jako v předešlém roce, nicméně po přepočtu na procentuální podíl to znamenalo pouhých 7%. Zbývající tři studenti pak byli z rodin velkoburžoazie.¹⁹²⁰

Příliv vysokého množství studentů pokračoval na reformním reálném gymnáziu v Sušici i v následujících letech, kdy do primy nastupovaly velmi početné třídy, vždy však pouze jedna na ročník. Ve školním roce 1932 – 1933 se brány sušického gymnázia otevřely celkem pro 55 nových studentů.¹⁹²¹ Rodiny otců pracujících v povoláních veřejných služeb vyslaly do tohoto vzdělávacího ústavu opět největší počet primánů, celkem 25 studujících, respektive 20 hochů a pět dívek, 45% třídy.¹⁹²² Obdobně jako předchozí rok druhý největší podíl studentů pocházel z buržoazních poměrů, byl ovšem nižší (22%). Nižší byl rovněž počet dětí ze zemědělských poměrů, těch na gymnázium zamířilo 15% třídy.¹⁹²³ Děti dělníků byl stejný počet jako předchozího roku - 5, což bylo rovněž stejně jako studentů z velkoburžoazie.¹⁹²⁴

Pokles studentů zaznamenal školní rok 1933 – 1934, tohoto roku do školních lavic zamířilo 37 primánů.¹⁹²⁵ Sociální skladba třídy byla velmi vyrovnaná. Z rodin učitelů, úředníků a státních zaměstnanců pocházelo 32% a z obou dalších nejvýznamnějších sociálních skupin pocházelo shodně po 30%.¹⁹²⁶ Dívek byla ve třídě téměř třetina.¹⁹²⁷ V následujícím roce počet studentů stoupl. Tentokrát do prvního ročníku přišlo rovných padesát nových studentů.¹⁹²⁸

---

¹⁹¹⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1931 – 1932, I. třída.

¹⁹¹⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1931 – 1932, I. třída.

¹⁹²⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1931 – 1932, I. třída.

¹⁹²¹ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1932 – 1933 I. třída.

¹⁹²² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1932 – 1933, I. třída.

¹⁹²³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1932 – 1933, I. třída.

¹⁹²⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1932 – 1933, I. třída.

¹⁹²⁵ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1933 – 1934, I. třída.

¹⁹²⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1933 – 1934, I. třída.

¹⁹²⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1933 – 1934, I. třída.

SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1933 – 1934, I. třída.

¹⁹²⁸ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1934 – 1935, I. třída.

SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1933 – 1934, I. třída.

Jejich sociální skladba byla opravdu zajímavá. Státní zaměstnanci, učitelé a úředníci tvořili více jak polovinu (56%) všech studentů této třídy. Konkrétně se jednalo o 11 dívek a 17 chlapců.¹⁹²⁹ Potomstvu řemeslníků, živnostníků a obchodníků patřil již o poznání menší podíl (22%).¹⁹³⁰ Oproti jiným letům v této třídě téměř chyběli studenti, kteří by pocházeli z agrárního prostředí, byli pouze dva. Více než potomků rolníků bylo studentů, jejichž rodiny se pohybovaly v průmyslových kruzích. Jednalo se o tři hochy a jednu dívku, a více bylo dokonce i potomků dělníků, ti nastoupili do prvního ročníku tři.¹⁹³¹

Od školního roku 1935 – 1936 začala přeměna reformního reálného gymnázia na běžné reálné gymnázium, což mělo výuku v tomto vzdělávacím ústavu zlepšit a zároveň s tím i ztížit. Do prvního ročníku reálného gymnázia v Sušici nastoupilo 42 studentů.¹⁹³² Obdobně jako předešlého roku měli velmi výraznou dominanci studující z rodin státní správy, úředníků a učitelů, deset studentek a čtrnáct studentů tvořilo 57% třídy. Oproti předešlému roku se výrazně zvýšil počet studentů z agrárního prostředí, těch nastoupilo celkem 21%. Děti, jejichž rodiče se věnovali řemeslu, živnosti, či obchodu, se do prvního ročníku přihlásilo 17%.¹⁹³³ Počet studentů ze všech zbývajících sociálně profesních kategorií byl zanedbatelný.

Ani přiosτρující se politická situace v závěru třicátých let počet studentů na reálném gymnázium v Sušici nesnížila. V září 1936 přivítalo začátek školního roku i 51 studentů prvního ročníku, přičemž 22 z nich byly dívky (43%).¹⁹³⁴ Tak jako v předešlých letech největší počet studentů pocházel z rodin veřejných služeb. Jejich podíl byl ještě dominantnější než dříve. Činil 65% studentů z celé třídy; 22 hochů a 11 dívek. Z prostředí řemesel, živností a obchodu pocházelo 18% studentů a ze zemědělství pouhých 12% studujících.¹⁹³⁵ Následující školní rok 1937 - 1938 bylo do prvního ročníku zapsáno méně studentů, ale jejich počet i tak zůstal na jednu třídu poměrně vysoký, a to 43 studentů.¹⁹³⁶ Dívek vstoupilo do primy 17 (40%).¹⁹³⁷ To bylo sice o několik procent méně než předešlého roku, ale z dlouhodobého hlediska se jednalo o nadprůměrný rok. Sociální skladba třídy byla od té z minulého roku velmi odlišná. Ve třídě nebyl tak vysoký podíl potomků z rodin byrokracie, učitelstva a státních zaměstnanců jako v předešlých ročnících, jejich podíl činil 30%, což bylo stejně jako u studentů, jejichž rodiče

---

¹⁹²⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1934 – 1935, I. třída.

¹⁹³⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1934 – 1935, I. třída.

¹⁹³¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1934 – 1935, I. třída.

¹⁹³² SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1935 – 1936, I. třída.

¹⁹³³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1935 – 1936, I. třída.

¹⁹³⁴ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1936 – 1937, I. třída.

¹⁹³⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1936 – 1937, I. třída.

¹⁹³⁶ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1937 – 1938, I. třída.

¹⁹³⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1937 – 1938, I. třída.

se věnovali řemeslu, živnosti nebo obchodu.¹⁹³⁸ Potomků rolníků a domkařů nastouplo 23%. Třídou doplnilo i pět studentů, jejichž otcové byli v zaměstnaneckém poměru jako dělníci a dílovedoucí. (12%).¹⁹³⁹

Školní rok 1938 – 1939 byl přelomový i na sušickém reálném gymnáziu. V tomto roce totiž poprvé do prvního ročníku nastoupilo více děvčat než chlapců. Z celkového počtu 55 primánů¹⁹⁴⁰ bylo dívek 29, jedná se tedy o těsnou většinu 53%.¹⁹⁴¹ Celkem 56% z nich byli potomci státních zaměstnanců, úředníků a učitelů. V těchto socioprofesionálních kategoriích bylo více chlapců než děvčat, a to v poměru 17 ku 14.¹⁹⁴² Což je celkem překvapivé vzhledem k tomu, že právě z těchto kategorií pocházela v minulých letech většina dívek, které na sušické reálné gymnázium přicházely. Oproti tomu maloburžoazie a zemědělci, kteří byli v otázce studia dívek tradičně konzervativnější, v tomto roce způsobili převahu dívek v primě ročníku 1938 – 1939. Ze zemědělských rodin přišlo na školu pět dívek a žádní hoši a z rodin drobné a střední buržoazie pocházelo sedm dívek a pouze tři hoši. Tuto třídu rovněž navštěvovalo pět potomků dělníků a tři studující z rodin svobodných povolání.¹⁹⁴³

Prvního září 1939 vypukla druhá světová válka, když německá vojska napadla Polsko. Pro děti ale tento den začal nový školní rok. V sušickém reálném gymnáziu i pro 23 nových studentů primy.¹⁹⁴⁴ Jednalo se od roku 1928 – 1929 o nejnižší počet, který do prvního ročníku nastoupil. Podíl dívek byl i v tomto ročníku poměrně velký (43%) odpovídající deseti dívkám.¹⁹⁴⁵ Nejvíce dětí opět pocházelo z rodin, které vykonávaly povolání veřejných služeb. Procentuálně se jednalo o 48%.¹⁹⁴⁶ Stejný počet studentů pocházel z rodin buržoazie a překvapivě též dělnictva. Obě tyto sociální skupiny vyslaly do první třídy sušického reálného gymnázia pět studentů, odpovídajících 22%. Dva studující pocházeli z rolnických rodin a jeden student z rodiny svobodných povolání.¹⁹⁴⁷

Rok 1940 – 1941 byl posledním rokem, ve kterém reálné gymnázium v Sušici přijímalo nové studenty do prvního ročníku a to z důvodu, že bylo rozhodnuto o postupné likvidaci tohoto vzdělávacího ústavu. Stávajícím studentům mělo být umožněno na reálném gymnáziu

---

¹⁹³⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1937 – 1938, I. třída.

¹⁹³⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy, 1937 – 1938, I. třída.

¹⁹⁴⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1938 – 1939, I. třída.

¹⁹⁴¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1938 – 1939, I. třída.

¹⁹⁴² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1938 – 1939, I. třída.

¹⁹⁴³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1938 – 1939, I. třída.

¹⁹⁴⁴ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1939 – 1940, I. třída.

¹⁹⁴⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1939 – 1940, I. třída.

¹⁹⁴⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1939 – 1940, I. třída.

¹⁹⁴⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1939 – 1940, I. třída.

odmaturovat, než škola zanikne úplně. Do „poslední primy“ bylo přijato 34 studentů.¹⁹⁴⁸ Sociální složení této třídy se od těch v předchozích letech příliš nelišilo. Nejvýznamnější podíl studentů pocházel ze sociální skupiny veřejných služeb, a to téměř 60%.¹⁹⁴⁹ Maloburžoazie vyslala na reálné gymnázium celkem 18% studentů, z dělnických poměrů bylo 15% studujících, z agrárních rodin byli dva studenti a z rodiny svobodného povolání jeden student.¹⁹⁵⁰ Dívek bylo v této třídě poněkud méně než v předchozích letech (32%).¹⁹⁵¹

Jak již bylo zmíněno výše, maturity měly na reálném gymnáziu v Sušici pokračovat, dokud neodmaturují všechny přijaté ročníky a škola nezanikne. První na řadě byl ročník, který na gymnázium nastoupil ve školním roce 1931 – 1932. Jednalo se o ročník, který do primy nastupoval s 56 studenty, což bylo výrazně více než v předchozích letech. Bylo možné předpokládat, že vysoký počet studentů v jedné třídě se negativně podepíše na možnostech profesorů více se věnovat „slabším“ studentům, což ve spojení se zvýšenou náročností studia reálného gymnázia bude mít za následek opětovné snížení šance na dostudování, tak jako tomu bylo u početných ročníků, které do školy nastupovaly v první polovině dvacátých let a potýkaly se s přeměnou na reformní reálné gymnázium. Jejich šance, že školu dokončí, byly velmi malé.

Tento předpoklad se u ročníků, které měly maturitní zkoušku odbývat na přelomu třicátých a v první polovině čtyřicátých let, ale vůbec nepotvrdil. U výše zmíněného ročníku, který svou školní dráhu zahájil v letech 1931 – 1932, se k maturitě ve školním roce 1938 – 1939 propracovalo 13 původních studentů (23%).¹⁹⁵² Podobný počet původních studentů nastoupil k maturitní zkoušce i v následujícím školním roce 1939 – 1940, a to 14, což při podobném počtu těch, co nastoupili do primy (celkem 55), činilo i velmi podobnou procentuální úspěšnost (25%).¹⁹⁵³ Zbývající válečné roky byly, co se týče úspěšnosti původních studentů, velmi rozkolísané. V květnu 1941 úspěšně složil zkoušku z dospělosti dosud nejvyšší počet původních studentů reálného gymnázia, 18 studentů z 37, kteří nastoupili do prvního ročníku v roce 1933 – 1934. úspěšně odmaturovalo 48% z původní třídy.¹⁹⁵⁴ Nadprůměrně úspěšný byl i maturitní ročník 1942 – 1943, ze kterého u maturit uspělo 17, tedy 34% z původních 42

---

¹⁹⁴⁸ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1940 – 1941, I. třída.

¹⁹⁴⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1939 – 1940, I. třída.

¹⁹⁵⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1939 – 1940, I. třída.

¹⁹⁵¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1939 – 1940, I. třída.

¹⁹⁵² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní protokol o zkouškách dospělosti 1939.

¹⁹⁵³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní protokol o zkouškách dospělosti 1940.

¹⁹⁵⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní protokol o zkouškách dospělosti 1941.

studentů.¹⁹⁵⁵ A v roce 1943 odmaturovalo 16 z původních 42 studentů, což při přepočtu na procenta činí 38%.¹⁹⁵⁶

V následujících letech se ale situace maturantů sušického reálného gymnázia začala výrazně horšit. Ve školním roce 1943 – 1944 odmaturovalo z 51 studentů pouhých devět – 18% původních studentů.¹⁹⁵⁷ Jednalo se o poslední studenty, kteří před koncem druhé světové války na sušickém reálném gymnáziu skládali zkoušku z dospělosti. Ve školním roce 1944 – 1945 byla škola uzavřena nejprve kvůli chybějícímu uhlí na otop a poté kvůli vojenskému vývoji. V budově byli ubytováni uprchlíci a armáda. Ročník, který měl školu tento rok ukončit, si na svou maturitní zkoušku musel počkat až do září 1945. Ze 43 studentů, kteří v roce 1937 – 1938 nastoupili, se maturity dočkala pouze jediná studentka!¹⁹⁵⁸ Již ve školním roce 1943 – 1944, když byla tato třída v septimě, zbývali původní studenti pouze dva. Dále se v této třídě nacházelo dalších devět studentů, kteří přišli v průběhu studia.¹⁹⁵⁹

Naprosto minimální počet studentů maturoval rovněž v roce 1945 – 1946. Z velmi početné třídy 55 studujících, která studia zahájila v roce 1938 – 1939, složili maturitní zkoušku pouze tři původní studenti.¹⁹⁶⁰ Rovněž ve školním roce 1946 – 1947 byl počet maturantů skutečně tristní. Ze sedmi studentů připuštěných ke zkoušce z dospělosti pouze tři zahájili svou školní docházku na sušickém reálném gymnáziu. Bylo to v roce 1939 – 1940.¹⁹⁶¹ Tehdy do školních lavic zamířilo pouhých 23 studujících. Poslední ročník, který na školu před jejím zrušením v roce 1941 nastoupil, dospěl k maturitní zkoušce ve školním roce 1947 – 1948. Ze studentů se zakončení studia úspěšně dočkalo celkem 14 původních, tedy relativně vysoký podíl 41%.¹⁹⁶²

Když skončila válka, bylo gymnázium v Sušici z poloviny vyprázdněné. Rychle bylo třeba obnovit výuku v nižších ročnících, jinak by na konci čtyřicátých let hrozil několikaletý výpadek u maturitních zkoušek a s tím související absence maturantů na trhu práce a v terciárním školství. Ředitelství reálného gymnázia se rozhodlo přijmout několik ročníků najednou, aby se doplnily ročníky, které měly nastupovat během války. Proto v září 1945

---

¹⁹⁵⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní protokol o zkouškách z dospělosti 1942.

¹⁹⁵⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní protokol o zkouškách z dospělosti 1943 – 1953.

¹⁹⁵⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní protokol o zkouškách z dospělosti 1943 – 1953.

¹⁹⁵⁸ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní protokol o zkouškách z dospělosti 1943 – 1953.

¹⁹⁵⁹ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní protokol o zkouškách z dospělosti 1943 – 1953.

¹⁹⁶⁰ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní katalog o zkouškách z dospělosti 1943 – 1953.

¹⁹⁶¹ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní katalog o zkouškách z dospělosti 1943 – 1953.

¹⁹⁶² SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní katalog o zkouškách z dospělosti 1943 – 1953.

nastoupily dvě druhé, dvě třetí a po jedné čtvrtá a pátá třída.¹⁹⁶³ Dohromady 153 nových studentů.¹⁹⁶⁴ Druhé třídy byly genderově rozdělené na chlapce v II. A a dívky v II. B. Do II. A nastoupilo 26 studentů,¹⁹⁶⁵ zatímco v II. B začalo studovat 23 studentek.¹⁹⁶⁶ Co se týče sociální skladby, nelze ji v chlapecké třídě dostatečným způsobem rozkrýt, protože z neznámých důvodů bylo povolání rodičů uvedeno pouze u dvanácti z nich. Z toho byli tři dělníci, dva úředníci, ředitel školy, domkař, čtyři řemeslníci a živnostníci a jeden ředitel továrny.¹⁹⁶⁷ U dívčí třídy bylo povolání uvedeno u všech. Nejvíce – 9 dívek - bylo z rodin věnujících se řemeslům, živnostem a obchodu. Ze státní správy a učitelstva pocházelo 6 dívek. Čtyři dívky byly dcery rolníků, dvě dělníků a jedna ředitele továrny.¹⁹⁶⁸

Třetí třídy byly genderově promíchané, jak to bylo na reálném gymnáziu v Sušici obvyklé. Třídy byly po početní stránce velmi nevyvážené, zatímco třídu III. A navštěvovalo 39 studujících¹⁹⁶⁹, do třídy III. B nastoupilo pouhých 18 dětí.¹⁹⁷⁰ Dívek bylo v obou třídách dohromady 21, drtivá většina z nich navštěvovala třídu III. A, pouhé dvě z nich pak chodily do III. B.¹⁹⁷¹ V obou třídách výrazně dominovali potomci z rodin státních zaměstnanců, samosprávy, úředníků a učitelů. Ve třídě III. B tvořili tito studenti a studentky přesnou polovinu všech studentů, a ve III. A jich bylo dokonce 62%. Do III. B navíc nastoupili dva potomci řemeslníků, jeden rolník a syn architekta, u ostatních studentů této třídy opět povolání rodičů uvedena nebyla.¹⁹⁷² V paralelní třídě usedlo do lavic pět potomků rolníků a stejný počet dělnických dítek, dva synové řemeslníků a dva potomci ředitelů továren.¹⁹⁷³ IV. třída byla nově postavena pouze jedna s 26 studujícími. Většinu v této třídě tvořily dívky. Oproti 11 chlapcům jich bylo v této třídě 15.¹⁹⁷⁴ Pro úplnou socioprofesionální analýzu této třídy chybí údaje o povolání osmi studujících. U studujících, u kterých povolání uvedeno je, s drtivou většinou vedla povolání veřejných služeb. Zbytek studentů byl po třech rozdělen

---

¹⁹⁶³ Mezi nově otevřenými třídami chybí v katalogu školního roku 1945 – 1946 záznam o tom, že by byla otevřena první třída. Ve školním katalogu 1946 – 1947 pro změnu chybí seznam studentů, kteří by navštěvovali druhou třídu, což domněnku o neotevření první třídy podporuje. Nicméně v katalogu roku 1949 – 1950, což je rok, kdy vstoupila v platnost školská reforma, je uvedena třída označena jako 1. dříve pátá, což by odpovídalo zahájení školní docházky v roce 1945 – 1946. V tomto ohledu není příliš nápomocná ani školní kronika, která se počtu přijatých studentů v jednotlivých letech nevěnuje.

¹⁹⁶⁴ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, třídní výkazy 1945 – 1946, třídy II. – VIII.

¹⁹⁶⁵ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, třídní výkazy 1945 – 1946, třída II. A.

¹⁹⁶⁶ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, třídní výkazy 1945 – 1946, třída II. B.

¹⁹⁶⁷ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, třídní výkazy 1945 – 1946, třída II. A.

¹⁹⁶⁸ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, třídní výkazy 1945 – 1946, II. B.

¹⁹⁶⁹ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, třídní výkazy 1945 – 1946, III. A.

¹⁹⁷⁰ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, třídní výkazy 1945 – 1946, III. B.

¹⁹⁷¹ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, třídní výkazy 1945 – 1946, třída III. A. a třídní výkazy 1945 – 1946, třída III. B.

¹⁹⁷² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, třídní výkazy 1945 – 1946, třída III. B.

¹⁹⁷³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, třídní výkazy 1945 – 1946, třída III. A..

¹⁹⁷⁴ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, třídní výkazy 1945 – 1946, třída IV.

mezi buržoazii, dělnictvo a rolníky.¹⁹⁷⁵ Do kvinty bylo přijato pouhých 14 studentů¹⁹⁷⁶ a stejně jako u nižšího ročníku byla většina dívek, a to 8.¹⁹⁷⁷ Polovina studentů byla z rodin úřednictva, učitelstva a státních zaměstnanců. Zbytek třídy byl rozdělen po párech mezi zemědělce, maloburžoazii, u dvou dívek povolání rodičů opět uvedeno nebylo a jedna dívka byla dělnického původu.¹⁹⁷⁸

Studenti, kteří byli ve školním roce 1945 – 1946 přijati do pátého ročníku, byli celkem logicky na řadě s maturitou jako první. Jejich zkoušky z dospělosti se měly konat ve školním roce 1948 – 1949, což byl zároveň rok velké školní reformy, která rušila osmileté střední školství pro děti od dvanácti let. Místo toho byla klasická i reálná gymnázia rozdělena. První čtyři ročníky splynuly s měšťanskými školami a ztratily status výběrové školy. Ten zůstal vyšším čtyřem ročníkům, které tvořily nový typ školy – gymnázium, které opravňovalo ke studiu jak univerzity, tak vysokých škol. Co se týče výše zmíněné třídy, která nastoupila do kvinty v roce 1945 – 1946, maturovali její studenti poté, co úspěšně zakončili osmý ročník, což prakticky znamenalo, že na gymnáziu strávili čtyři roky. Co se týče úspěšnosti, maturitní zkoušku složilo šest z původních čtrnácti studentů (43%).¹⁹⁷⁹

Další třídy, které na gymnázium v Sušici hromadně nastoupily ve školním roce 1945 – 1946, byly v době školní reformy již v ročnících vyššího gymnázia. Tím pádem mohli studenti těchto tříd studium na tomto ústavu dokončit tak, jak předpokládali, když 12. září 1945 poprvé usedli do školních lavic. Třída, která ve školním roce 1945 – 1946 nastoupila do čtvrtého ročníku, dospěla k maturitní zkoušce ve školním roce 1949 – 1950. Studenti na gymnáziu strávili pět let. Z 26 původních studentů skládalo maturitní zkoušku 13, což je přesně polovina.¹⁹⁸⁰ Dvě paralelní třídy, které byly uvedeny do třetího ročníku, skládaly zkoušku z dospělosti ve školním roce 1950 – 1951. Délka jejich gymnaziálních studií trvala šest let. Úspěšně je dokončilo 19 původních studentů. Vzhledem k 39 původním studentům to tedy znamená úspěšnost těsně pod padesáti procenty.¹⁹⁸¹ V paralelní třídě, do které nastoupilo pouhých 18 studentů, odmaturovalo 9 studentů, polovina původních studentů. Obě třídy měly

---

¹⁹⁷⁵ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Státní reálné gymnázium v Sušici třídní výkazy 1945 – 1946, třída IV.

¹⁹⁷⁶ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, třídní výkazy 1945 – 1946, třída V.

¹⁹⁷⁷ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, třídní výkazy 1945 – 1946, třída V.

¹⁹⁷⁸ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, třídní výkazy 1945 – 1946, třída V.

¹⁹⁷⁹ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní katalog o zkouškách z dospělosti 1943 – 1953.

¹⁹⁸⁰ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní katalog o zkouškách z dospělosti 1943 – 1953.

¹⁹⁸¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní katalog o zkouškách z dospělosti 1943 – 1953.

tedy přibližně stejnou bilanci.¹⁹⁸² Třídy, které paralelně nastoupily ve školním roce 1945 – 1946 do druhého ročníku, čekala maturita ve školním roce 1951 – 1952, tedy po sedmi letech studia. Z chlapecké třídy, která byla označena jako A, odmaturovalo z původních 26 studentů 16 (62%).¹⁹⁸³ Dívčí třída byla u maturitních zkoušek úspěšná o poznání méně. Z 23 dívek se maturity dočkalo jen 9 (39%).¹⁹⁸⁴

Zatímco třídy, které na sušické gymnázium nastoupily hromadně ve školním roce 1945-1946, byly školní reformou z roku 1949 zasaženy poměrně málo, na třídy, které nastupovaly v následujících letech, dopadla školní reforma velmi negativně. Tyto třídy, které do sušického gymnázia nastupovaly ve školních letech 1946 – 1947 a 1947 – 1948, se v době spuštění reformy nacházely v ročnících nižšího gymnázia, a tudíž podle reformy přešly do druhého stupně jednotné školy a přišly o svůj výběrový status. Je poměrně zajímavé, že ze studentů, kteří do těchto tříd chodili, se jich jen velmi malý počet na gymnázium vrátil v době, kdy dosáhli věku nutného pro postup na nové gymnázium.

Počet studentů, kteří gymnázium takto nedobrovolně opustili, nebyl zanedbatelný. Jednalo se celkem o 51 studentů. V první třídě roku 1946 – 1947 jich na tehdy ještě reálné gymnázium nastoupilo 20¹⁹⁸⁵ a o rok později dokonce 31.¹⁹⁸⁶ Složení těchto zrušených tříd bylo následující. Ve třídě, která nastoupila v roce 1946 – 1947, bylo 13 chlapců a 7 dívek. Výrazná většina dětí (60%) pocházelo z rodin státních zaměstnanců, úředníků a učitelských profesí.¹⁹⁸⁷ Dominance těchto socioprofesionálních kategorií byla v této třídě umocněna tím, že zbytek třídy byl roztržštěn do ostatních sociálních skupin po 10% (maloburžoazie, dělnictvo, zemědělci). Jeden student zamířil do této školy z rodiny otce, který se věnoval svobodnému povolání, a otec dalšího studenta vlastnil továrnu.¹⁹⁸⁸ Třída, která byla v primě v roce 1947 – 1948, měla jak genderové, tak sociální složení zcela rozdílné. Většinu v této třídě tvořila

---

¹⁹⁸² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní katalog o zkouškách z dospělosti 1943 – 1953.

¹⁹⁸³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní katalog o zkouškách z dospělosti 1943 – 1953.

¹⁹⁸⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní katalog o zkouškách z dospělosti 1943 – 1953.

¹⁹⁸⁵ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Státní reálné gymnázium v Sušici, třídní výkazy 1946 – 1947, I. třída.

¹⁹⁸⁶ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Státní reálné gymnázium v Sušici třídní výkazy 1947 – 1948, I. třída.

¹⁹⁸⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Státní reálné gymnázium v Sušici třídní výkazy 1946 – 1947, I. třída.

¹⁹⁸⁸ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Státní reálné gymnázium v Sušici, třídní výkazy 1946 – 1947, I. třída.

děvčata, bylo jich 17 z 31 (55%).¹⁹⁸⁹ Co se sociální skladby týče, měly ve třídě stejný podíl studující z rodin veřejných služeb a maloburžoazie, každá ze skupin 40%. O zbývajících 20% se dělily rodiny dělníků, rolníků a svobodných povolání.¹⁹⁹⁰

V roce 1948 – 1949 již kvůli spuštění reformy první třída přijata nebyla. Dvě výše zmíněné třídy byly převedeny do škol primárního vzdělání. Třída, která se ve „starém“ reálném gymnáziu nacházela ve čtvrtém ročníku, byla ve škole ponechána a ve školním roce 1949 – 1950 nastoupila jako přečíslovaná třída do prvního ročníku „nového gymnázia.“¹⁹⁹¹ Ve třídě se nacházelo 23 studujících, 16 chlapců a 7 dívek.¹⁹⁹² Naprosto dominantní sociální skupinu i v této třídě tvořili studenti pocházející z rodin buržoazie, učitelstva a státních zaměstnanců, kteří tvořili 65%.¹⁹⁹³ Z ostatních sociálních skupin pocházel jen malý podíl studentů, který nedosahoval ani deseti procent. Dva studenti pocházeli z rodin řemeslníků, tři z rolnických usedlostí, dva byli potomky dělníků a jeden kapelníka. První a vlastně jediná třída, která svou středoškolskou docházku absolvovala tak, jak ji zavedla školská reforma z let 1948 – 1949, nastoupila ve školním roce 1950 – 1951. Na sušické gymnázium bylo přijato 28 studujících, z nichž necelých 40% byly dívky.¹⁹⁹⁴ I v této třídě pocházelo nejvíce dětí z rodin státních zaměstnanců, úředníků a učitelstva, celkem 54%. Procentuálně významnější byli ještě studenti pocházející z dělnických rodin, kterých bylo ve třídě 18%. Zbytek byli jako vždy potomci buržoazie a rolnictva.¹⁹⁹⁵

V následujících dvou letech počet studujících na gymnáziu v Sušici stoupal, patrně s tím, jak se situace v reformovaném středním školství začala pomalu stabilizovat. Ve školním roce 1951 – 1952 nastoupilo do prvního ročníku 17 chlapců a 15 dívek.¹⁹⁹⁶ Sociální složení tříd všeobecného školství se velkým změnám ve společnosti přizpůsobovalo jen pomalu. 44% studujících pocházelo ze sociálních skupin, ze kterých se tradičně rekrutoval největší podíl studentů, tedy z rodin veřejné služby. S velkým odstupem, s podílem 23%, se na druhém místě umístili studenti pocházející z rodin řemeslníků, živnostníků a obchodníků, i když tyto vesměs již nepracovali jako soukromníci. Jen o jednoho méně bylo v této třídě potomků

---

¹⁹⁸⁹ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Státní reálné gymnázium v Sušici, třídní výkazy 1947 – 1948, I. třída.

¹⁹⁹⁰ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Státní reálné gymnázium v Sušici, třídní výkazy 1947 – 1948, I. třída.

¹⁹⁹¹ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1949 – 1950, třída. I. (dříve V.).

¹⁹⁹² SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1949 – 1950, třída. I. (dříve V.).

¹⁹⁹³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1949 – 1950, třída. I. (dříve V.)

¹⁹⁹⁴ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1950 – 1951, I. třída.

¹⁹⁹⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1950 – 1951, I. třída.

¹⁹⁹⁶ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1951 – 1952, I. třída.

dělníků, kterých nastoupilo 19%. Pouze tři dívky a jeden chlapec byli ze zemědělského prostředí.¹⁹⁹⁷

Rok 1952 - 1953 zahájilo v lavicích sušického gymnázia celkem 44 studentů prvního ročníku.¹⁹⁹⁸ Genderově byla třída rozdělena přesně na poloviny.¹⁹⁹⁹ I v této třídě pocházel největší počet studujících z rodin státních zaměstnanců, úředníků a učitelstva. Bylo jich celkem 45%. Devět prváků (20%) bylo z agrárního prostředí, přičemž se v této třídě poprvé setkávali potomci rolníků soukromých, tak i těch, co již byli členy JZD. 16% třídy připadalo na dělnické děti a 14% na bývalé příslušníky buržoazie.²⁰⁰⁰ Tato třída byla poslední, která byla na sušické gymnázium přijata. Bylo to z důvodu, že od dalšího školního roku byla spuštěna další komplexní školská reforma, která školský systém změnila opět zcela od základů. Gymnázia byla v rámci této školní reformy zrušena a nahrazena jedenáctiletými školami. V těchto školách došlo ke spojení osmi postupných ročníků základní školy se třemi ročníky středoškolskými. Studenti tříd, kteří studovali gymnázium, byli po spuštění reformy zařazeni do vyšších ročníků jedenáctileté školy, které gymnaziální vzdělání nahrazovaly.

Přechod ze čtyřletého středoškolského systému gymnázií na tříletý systém jedenáctiletých škol s sebou hned ve školním roce 1952 – 1953 přinesl paradoxní situaci. V červnu maturovali čtvrtáci a hned v srpnu nastoupili k maturitě třetíci.²⁰⁰¹ Třída, která maturovala v červnu, do středního školství nastoupila ještě na reálném gymnáziu, ve školním roce 1949 – 1950 byla převedena do prvního ročníku reformovaného gymnázia a po čtyřech letech dospěla k maturitní zkoušce. Z 23 studentů, kteří byli ve školním roce 1949 – 1950 v prvním ročníku gymnázia, jich úspěšně odmaturovalo 14, což je úspěšnost 61%.²⁰⁰² Mimořádná maturita třetího ročníku byla způsobena rychlým provedením nové reformy, která neumožňovala žádný přechodný čas, během kterého by alespoň nejstarší ročníky dokončily studium podle starých osnov. Po prázdninovém kurzu, během kterého bylo studentům ve zkrácené formě podáno učivo čtvrtého ročníku, nastoupilo ke zkoušce z dospělosti 28 studentů.²⁰⁰³ Maturitní komise byla k těmto studentům vzhledem k okolnostem patrně shovívavější než v jiných letech, protože úspěšného složení maturitní zkoušky se dočkalo 17

---

¹⁹⁹⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkaz 1951 – 1952, I. třída.

¹⁹⁹⁸ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1952 – 1953, I. třída.

¹⁹⁹⁹ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1952 – 1953, I. třída.

²⁰⁰⁰ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1952 – 1953, I. třída.

²⁰⁰¹ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia v Sušici, 1906 – 1956, str. 245.

²⁰⁰² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní katalog o zkouškách z dospělosti 1943 – 1953.

²⁰⁰³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní katalog o zkouškách z dospělosti 1943 – 1953.

studujících. Procentuální úspěšnost této třídy byla úplně stejná jako u řádných maturantů v červnu, tedy 61%.²⁰⁰⁴ Zbývající dvě třídy, které nastoupily k středoškolským studiím na sušické gymnázium před reformou z roku 1953, skládaly maturitní zkoušku již definitivně po třech letech středoškolské docházky. Náročnost a objem studia musely být této situaci přizpůsobeny, a tak úspěšnost maturantů byla značně vysoká. Z 32 studentů, kteří nastoupili na gymnázium v roce 1951 – 1952, jich ve školním roce 1953 – 1954 úspěšně odmaturovalo 25, tedy 78% původní třídy.²⁰⁰⁵ O rok později odmaturovalo ze 44 dokonce 37 studentů (84%).²⁰⁰⁶ Jednalo se o poslední studenty, kteří zahájili svoje studia na gymnáziu v Sušici ve školním roce 1952 – 1953.

Na první pohled se zdá, že analýza studentů sušické reálky a různých následujících typů gymnázií neodhaluje žádné vývojové trendy, které by během jednotlivých let buď sílily, nebo naopak slábly. A v krátkodobém časovém horizontu tomu tak skutečně je. Každá třída je jedinečná. Jak genderové, tak sociálně profesní složení se třídu od třídy velmi liší. Nicméně v dlouhodobém časovém horizontu je možné sledovat jisté vývojové trendy a vlivy, které složení středoškolských studentů v Sušici ovlivňovaly.

Pravděpodobně nejmarkantnějším vývojovým trendem, který je při pohledu na bezmála padesát ročníků sušické střední školy patrný, je postupná feminizace tohoto typu vzdělání. V době založení reálky v Sušici byl středoškolský systém monarchie nastaven velmi konzervativně a v běžných školách dívkám umožňoval pouze privátní studium, navíc, pokud se dívkám podařilo dostudovat, jejich možnosti uplatnění na trhu práce byly velmi omezené. Z těchto důvodů se v prvních letech fungování sušické reálky dívky objevovaly jen velmi sporadicky. Nicméně ještě před první světovou válkou se pozice dívek na středních školách zlepšila díky možnosti hospitace při vyučování. Během první světové války již dívky stabilně tvořily 20% tříd. To bylo dáno i menšími možnostmi jejich využití v armádě, naopak se pro ně uvolnil prostor v povolání veřejných služeb.

Se vznikem první republiky padla jakákoliv omezení dívčího vzdělávání a zlepšily se i jejich vyhlídky na trhu práce. Kromě legislativních změn došlo i k posunu ve společnosti, která si na zvýšenou aktivitu žen ve veřejném prostoru zvykla. O tom svědčí například i výsledky analýzy dárek pro sušické muzeum, jejichž podíl během první republiky výrazně vzrostl. Obdobným způsobem rostl i počet studujících dívek na sušickém reformním reálném a

---

²⁰⁰⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Hlavní katalog o zkouškách z dospělosti 1943 – 1953.

²⁰⁰⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Jedenáctiletá střední škola Sušice, Maturitní protokoly 1954 - 1960.

²⁰⁰⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Jedenáctiletá střední škola Sušice, Maturitní protokoly 1954 - 1960.

později na reálném gymnáziu. Jejich podíl se i přes jisté výkyvy postupně zvyšoval na 30% a na konci třicátých let se blížil k 40%. Dokonce se objevila třída, ve které dívky tvořily většinu. Tento trend pokračoval i v prvních letech po druhé světové válce, kdy se třídy s převahou dívek stávaly stále častějším jevem. Na počátku padesátých let podíl dívek sice opět klesl mezi 30% - 40%, to ale nic nemění na tom, že se dívky během necelých padesáti let staly pevnou součástí středního školství.

Co se týče sociálně profesního složení tříd, je i v tomto případě v dlouhodobé perspektivě možné vysledovat několik vývojových trendů. Již v prvních letech po založení reálky se ukázalo, že studenti se převážně rekrutovali ze tří dominantních sociálních skupin. V první řadě z rodin řemeslníků, živnostníků a obchodníků. Dále významný počet studentů pocházel z rodin věnujících se zemědělství. Podíl studentů, jejichž otcové pracovali ve veřejné správě nebo jako úředníci a učitelé, nebyl v prvních letech tak významný. Podíl studentů pocházejících z těchto sociálně profesních kategorií začal růst během první světové války, kdy se pohyboval okolo 40%. Ve stejném období se přechodně snížil počet studentů z agrárního prostředí, kteří byli ve zvýšené míře vázáni prací v zemědělství za své odvedené příbuzné. Ve dvacátých letech k žádnému výraznějšímu posunu v sociálně profesním složení studentů nově ustaveného reformního reálného gymnázia nedošlo. Podíl studentů z rodin byrokracie a učitelstva se pohyboval okolo 40%, zatímco buržoazii a rolnictvu patřilo ve třídách 20% - 30%. Studenti pocházející z jiných sociálně profesních kategorií se ve větším procentuálním podílu ve třídách vyskytovali pouze sporadicky.

Od poloviny třicátých let podíl studentů pocházejících z rodin státních zaměstnanců, úředníků a učitelů začal růst na 50% a nezřídka až na 60%. Je zajímavé porovnat tuto rostoucí dominanci studujících z rodin byrokracie, státních úředníků a učitelstva s rostoucím podílem dívek. V tomto ohledu je zcela evidentní, že oba fenomény postupují v přímé úměře. To není až tak překvapivé s ohledem na to, že z této sociálně profesní kategorie pocházelo tradičně nejvíce studujících dívek. Růst výše zmíněných socioprofesních kategorií byl na úkor maloburžoazie a zemědělců, jejichž podíl se před druhou světovou válkou začal snižovat. Vysoký podíl studentů z řad byrokracie a učitelstva zůstal i v období třetí republiky a raných letech socialismu. Od konce války se na studia vypravoval větší počet studentů z dělnického prostředí. Jejich podíl kolísal mezi 10% a 20%. Změna byla pro tuto sociálně profesní kategorii oproti předcházejícím období v tom, že se jistý a nezanedbatelný počet studentů z dělnických rodin na gymnázium hlásil pravidelně každý rok.

Co se týče počtu studentů, rozhodujícím faktorem se ukázala být, ostatně jako dnes, demografická situace. Z demograficky silných ročníků vstupovalo na reálku a gymnázia více studentů než z ročníků demograficky slabých. Demograficky slabé ročníky stály za propadem studentů reformního reálného gymnázia od poloviny dvacátých do počátku třicátých let. Jistý pokles studentů je patrný i v ročnících nastupujících během první světové války. Druhá světová válka se na počtech studentů podepsala kvůli rozhodnutí okupační správy o likvidaci ústavu. Otázkou zůstává, jaký počet studentů by do reálného gymnázia nastupoval v případě, že by zůstalo v provozu. Oproti světovým válkám se velká hospodářská krize v rozporu s autorovým předpokladem na počtu studentů sušického reformního reálného gymnázia negativně příliš nepodepsala. Což je rozdíl oproti pokračovacímu školství, ve kterém úbytek studujících během krize pozorovat lze.

Co se geografického původu týče, v prvních pěti letech po založení školy pocházel největší podíl studujících přímo ze Sušice. 41% podíl je naprosto shodný s reálkou v Kašperských Horách, ale do sušické školy nastoupilo méně okresních studentů (39%) a více mimookresních (20%). Hlavně z nedaleké oblasti v okolí Horažďovic a pak rovněž ze sousedního Kolinecka. I v dalších obdobích byl podíl studujících, kteří bydleli přímo v Sušici, větší než v případě Kašperských Hor. V období první světové války činil tento podíl 49% ze všech studentů, z okresu pocházelo 38% a mimookresních bylo pouze 13%. To je oproti Kašperským Horám opět citelný rozdíl, tam byl během války podíl mimookresních studujících největší. V první polovině dvacátých let se podíl studujících z města a okresu téměř vyrovnal (43% sušických a 40% okresních), mimookresních zůstával i nadále relativně malý podíl 17%. Podobný byl i v následujícím období 1930 – 1931 až 1934 – 1935, kdy do Sušice přišlo z ostatních regionů 15% studentů. Ve stejném období opět narostl podíl studentů z vlastního města na 49%, na okresní studenty tak zbývalo 36%.

V průběhu druhé světové války bylo sušické gymnázium v postupné likvidaci, kterou měl vykompenzovat ročník 1945 – 46, do kterého byly přijaty hned čtyři třídy. Proto se rozbor tohoto období týká let 1940 – 1941 a 1945 – 1946. Přesně 50% studujících v tomto období pocházelo ze Sušice, 1/3 z okresu a jen 16% přišlo odjinud. Poslední zkoumané období se týká let 1948 – 1949 až 1952 – 1953. Jedná se o období prudkých změn dvou školských reforem, které se pravděpodobně podepsaly i na geografické skladbě studujících. Ze Sušice bylo 38% studentů, z okresu 36% a 27% bylo mimookresních. Nejvíce v celé historii vzdělávacího ústavu.

Vyšší podíl studujících ze Sušice dokazuje, že toto město bylo větším rezervoárem studujících než třetinové Kašperské Hory, což dokazují i příchozí v průběhu studia. Zatímco u Kašperských Hor se v této skupině studentů podíl studentů s mimookresním původem pohyboval mezi 70% a 80%, na sušické škole byl výrazně nižší a navíc v celém zkoumaném období kontinuálně klesal. V pětiletí po založení školy činil podíl příchozích mimookresních studentů 60%, během první světové války ještě 58%, ve dvacátých letech poklesl na 47%, ve třicátých na 33%, v období druhé světové války na 22% a v závěru zkoumaného období pouze na 15%. Podíl okresních studujících se v průběhu zkoumaného období zvětšil z 22% na 60%. Na sušické fluktuující studenty připadalo mezi 15 a 35%. Drtivou většinu studujících, kteří na reálku a později gymnázium v Sušici nastoupili, tak pravděpodobně tvořili studující, kteří neuspěli u přijímacích zkoušek, nastoupili na měšťanskou školu a štěstí zkusili znovu v dalších letech, kdy po srovnávacích zkouškách nastupovali rovnou do odpovídajícího ročníku střední školy. Jisté procento mimookresních studujících (na obou školách všeobecného vzdělání) jistě tvořili studující, kteří se do daných měst přestěhovali spolu se svými rodiči.

Co se týče šance studentů na dostudování, pohybovala se od založení reálky do její změny na reformní reálné gymnázium, a to včetně let první světové války, okolo 20%. Poté, co byla po vzniku Československa změna na reformní reálné gymnázium provedena a tím náročnost studia zvýšena a začaly nastupovat početnější ročníky, šance na dostudování klesla i pod hranici 10%. Ve druhé polovině dvacátých let byly pro změnu přijímány ročníky s malým počtem studentů a jejich šance na dostudování opět vzrostla na 20% a ve druhé polovině třicátých let dosahovala dokonce 30%. Podobnou naději na dokončení školy měli i studenti, kteří na reálné gymnázium nastupovali v období třetí republiky. V závěru zkoumaného období po dvou školních reformách, které náročnost středoškolského studia výrazným způsobem redukovaly, šance na dostudování gymnázia a později jedenáctileté školy ještě vzrostla, přičemž překročila hranici 40%, případně i vyšší.

IV. 6. Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory

Reálná škola v Kašperských Horách byla otevřena stejného roku jako stejný vzdělávací ústav v Sušici, tedy v roce 1906. Podobně jako do vznikajícího vzdělávacího ústavu v Sušici byly i do toho v Kašperských Horách přijaty hned dvě první třídy. Souhrnem nastoupilo do prvních tříd kašperskohorské školy 67 studentů.²⁰⁰⁷ Analogicky jako v Sušici se jednalo výhradně o chlapce. Nicméně v následujících letech se projevil v dívčím vzdělávání rozdíl. Zatímco reálnou školu v Sušici studentky privatistky již v předválečných letech navštěvovaly, tvořily sice jen malý podíl, zato nastupovaly poměrně pravidelně, v Kašperských Horách na reálnou školu nastoupila do vypuknutí první světové války do první třídy pouze jedna studentka ve školním roce 1913 – 1914.²⁰⁰⁸ Dalších sedm privatistek pak do této školy postupně nastoupilo v průběhu studia.²⁰⁰⁹

Poněkud odlišná byla též sociálně profesní struktura rodin, ze kterých studenti na reálku v Kašperských Horách přicházeli. To je samozřejmě do velké míry dáno celkově odlišnou strukturou obyvatelstva samotného regionu rozprostírajícího se kolem malého horského města. Z 67 studentů prvního ročníku pocházelo 31% z rodin řemeslníků, živnostníků a maloobchodníků. Druhou nejpočetnější skupinou s 27% byli studenti z agrárního prostředí a na rodiny veřejných služeb připadalo pouze 18% studentů. Vysoký počet studentů pocházel z rodin, které jsou v této práci řazeny mezi dělnictvo, a to celkem 15%. Termín dělnictvo je v tomto případě poněkud zavádějící, často se jednalo o vysoce kvalifikované zaměstnance v námezdním poměru, jako byli skláři, či hamerníci. Zbývajících 6% studentů bylo z rodin, jejichž otcové se věnovali svobodnému povolání.²⁰¹⁰

Na rozdíl od reálky v Sušici, kde byly jednotlivé ročníky co do socioprofesní struktury poměrně rozkolísané a v krátkodobém časovém horizontu je velmi obtížné analyzovat vývojové trendy, je situace reálné školy v Kašperských Horách v letech před první světovou válkou poněkud odlišná a některé trendy pozorovat lze. Kromě školního roku 1908 – 1909, kdy nejvíce studentů bylo z rodin veřejných služeb, tedy rodin státních zaměstnanců, úředníků a učitelů, pocházel v ostatních letech největší počet studentů z rodin maloburžoazie. Podíl takových studentů se navíc každým rokem zvyšoval. Z 31% ve školním roce 1906 – 1907 až

---

²⁰⁰⁷ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1906 – 1907, třída I.A. a Třídní výkaz 1906 – 1907, třída I.B.

²⁰⁰⁸ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1913 – 1914, třída I.

²⁰⁰⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkazy 1906 – 1907, třída I. až Třídní výkaz 1913 – 1914, I. třída.

²⁰¹⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1906 – 1907, třída I.A. a Třídní výkaz 1906 – 1907, třída I.B.

na 55% v posledním předválečném školním roce.²⁰¹¹ Je poměrně zajímavé, že tak, jak se počet studentů z rodin řemeslníků, živnostníků a obchodníků na této škole zvyšoval, počet a tím pádem i procentuální podíl studentů z agrárních rodin neustále klesal. Při slavnostním zahájení provozu školy v září 1906 tvořili studenti z rodin rolníků, sedláků a nájemců velkostatku druhou nejpočetnější sociální skupinu studentů s 27%. Poté ale jejich počet rovnoměrně klesal, až byl v posledním předválečném roce téměř zanedbatelný, když do první třídy nastoupili pouze dva synové z lépe situovaných sedláckých rodin.²⁰¹²

Ze socioprofesionálních kategorií státních zaměstnanců, úředníků a učitelů pocházel v předválečných letech poměrně stabilní počet studentů. Ve většině předválečných školních letech tvořili studenti z těchto rodin druhou nejpočetnější skupinu. Pouze ve dvou letech (1906 - 1907 a 1909 - 1910)²⁰¹³ je z této příčky sesadili studenti z agrárních rodin. Procentuální podíl studentů z rodin veřejných služeb kolísal v jednotlivých letech mezi 20% a 35%.²⁰¹⁴ Výkyv procentuálního podílu těchto socioprofesionálních kategorií byl způsoben měnícím se počtem studentů v jednotlivých třídách. Studentů pocházejících z dělnických rodin nastupovalo v letech před první světovou na reálnou školu v Kašperských Horách v absolutních číslech i procentuálních podílech větší počet než na reálku v Sušici. Hlavní rozdíl tkví v tom, že zatímco na vzdělávacím ústavu v Sušici se dělničtí studenti v jednotlivých letech vyskytovali nahodile, v některých letech bez zjevného důvodu nenastupovali do první třídy žádní studenti tohoto původu, v kašperskohorské reálce byla tato sociální skupina studentů zastoupena pravidelně každým rokem. A jejich procentuální podíl rozhodně nebyl zanedbatelný. Kromě jediného roku (1910 - 1911) tvořili potomci zaměstnanců v sekundárním sektoru ekonomiky velmi zajímavý a stabilní podíl 15%.²⁰¹⁵ Opačná situace panovala u studentů pocházejících z rodin velkoobchodníků, průmyslníků a svobodných

---

²⁰¹¹ V jednotlivých letech byl podíl studentů z rodin řemeslníků, živnostníků a obchodníků následující: 1906 - 1907 31%, 1907 - 1908 39%, 1908 - 1909 27%, 1909 - 1910 41%, 1910 - 1911 42%, 1911 - 1912 36% 1912 - 1913 44%, 1913 - 1914 55%. Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkazy 1906 - 1907, třída I. až Třídní výkaz 1913 - 1914, I. třída.

²⁰¹² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkazy 1906 - 1907, třída I. až Třídní výkaz 1913 - 1914, I. třída.

²⁰¹³ SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1906 - 1907, třída I.A. a Třídní výkaz 1906 - 1907, třída I.; SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1906 - 1907, třída I.A. a Třídní výkaz 1909 - 1910, třída I.

²⁰¹⁴ V jednotlivých letech byl podíl studentů z rodin veřejných služeb: 1906 - 1907 22%, 1907 - 1908 32%, 1908 - 1909 19%, 1909 - 1910 32%, 1910 - 1911 28%, 1911 - 1912 31%, 1912 - 1913 30%, 1913 - 1914 35%.

Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkazy 1906 - 1907, třída I. až Třídní výkaz 1913 - 1914, I. třída.

²⁰¹⁵ V jednotlivých letech byl podíl studentů z rodin dělníků: 1906 - 1907 15%, 1907 - 1908 14%, 1908 - 1909 14%, 1909 - 1910 16%, 1910 - 1911 15%, 1911 - 1912 5%, 1912 - 1913 12,5%, 1913 - 1914 15%.

Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkazy 1906 - 1907, třída I. až Třídní výkaz 1913 - 1914, I. třída.

povolání. Zatímco na reálné škole v Sušici nastoupil každý rok alespoň jeden student z rodin z těchto socioprofesionálních kategorií, na reálce v Kašperských Horách se takoví studenti objevovali pouze sporadicky.

Co se týče počtu studentů, kteří nastupovali na reálnou školu v Kašperských Horách, byla tato čísla srovnatelná s počty studentů reálky v Sušici. V absolutních hodnotách se počet studentů v jednotlivých nastupujících třídách pohyboval od 32 do 40.²⁰¹⁶ (Za první rok je počítána každá třída zvlášť.) Co se týče průměru studentů na ročník, nastupovalo do reálky v Kašperských Horách 41 studentů²⁰¹⁷. Ve stejném období v Sušici tento průměr činil 43 studentů²⁰¹⁸ na ročník. Zajímavé je též porovnání úspěšnosti, což je údaj, který pravděpodobně zajímal hlavně rodiče. Před vypuknutím první světové války maturovaly pouze dva ročníky. Z prvního ročníku úspěšně odmaturovalo 35 studentů, což znamenalo značně velkou úspěšnost 52%.²⁰¹⁹ Studenti, kteří nastupovali ve školním roce 1907 – 1908, maturovali s úspěšností 31%, z celkového počtu 36 studentů jich bylo 11.²⁰²⁰ Maturanty navíc mohla těšit skutečnost, že maturitní zkoušku úspěšně složil větší počet studentů než na reálce v Sušici, kde první dva ročníky maturovaly s úspěšností 30% a 23%.²⁰²¹

---

²⁰¹⁶ SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1906 – 1907, I.A třída, 33 studentů.

SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1906 – 1907, I.B třída, 34 studentů.

SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1907 – 1908, I. třída, 36 studentů.

SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1908 – 1909, I. třída, 37 studentů.

SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1909 – 1910, I. třída, 37 studentů.

SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1910 – 1911, I. třída, 41 studentů.

SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1911 – 1912, I. třída, 40 studentů.

SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1912 – 1913, I. třída, 32 studentů.

SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1913 – 1914, I. třída, 40 studentů.

²⁰¹⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1906 – 1907, I.A třída, až SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1913 – 1914, I. třída.

²⁰¹⁸ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1906 – 1907, I. třída, až SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1913 – 1914, I. třída.

²⁰¹⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1912 – 1913.

²⁰²⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1913 – 1914.

²⁰²¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokol o zkouškách z dospělosti 1912 – 1917.

K tomuto číslu je navíc ještě třeba připočítat studenty, kteří přišli v průběhu studia. Jednalo se o poměrně značné počty. V prvním maturitním ročníku skládalo zkoušku z dospělosti kromě původních studentů ještě 21 studentů příšlých v průběhu studia.²⁰²² V následujícím ročníku bylo číslo těchto studentů obdobné a dosáhlo hodnoty 20.²⁰²³ Rozdíl mezi počtem úspěšných maturantů mezi oběma reálkami tak byl ještě vyšší, zatímco na reálce v Kašperských Horách během prvních dvou let fungování ústavu odmaturovalo celkem 87 studentů, ve stejném období v Sušici dokončilo úspěšně školu 56 studentů.²⁰²⁴

Obdobně jako v Sušici podepsalo se propuknutí první světové války na počtech studentů kašperské reálky negativně. Poměrně velký propad studentů je možné zaznamenat v prvních dvou válečných letech, kdy do školy zamířil téměř o třetinu menší počet studentů, než činil předválečný průměr. Konkrétně ve školním roce 1914-1915 nastoupilo 27 studentů²⁰²⁵ a 28 studentů v následujícím roce.²⁰²⁶ Ve třetím válečném roce (1916 – 1917) poskočil počet studentů poměrně výrazně nahoru, když jich nastoupilo 39²⁰²⁷ a celkem vysoký počet, blízký se téměř předválečnému průměru, panoval i ve zbývajících dvou válečných letech. Ve školním roce 1917-1918 vstoupilo do výuky 44 studentů²⁰²⁸ a v roce 1918-1919 pak 35 studentů.²⁰²⁹ Průměrně tak během první světové války nastupovalo na střední školu v Kašperských Horách 34 studentů²⁰³⁰ za rok, což je naprosto stejně jako v Sušici, kde byl pokles studentů rovnoměrněji rozložen do všech válečných let.

Nejvýznamnější sociální skupinou studentů zůstala i za války maloburžoazie. Její podíl se pohyboval mezi 35% a 60%, přičemž platí, že nejvyššího podílu dosahovala tato sociální skupina v prvních dvou válečných letech (1914-1915 63%, 1915-1916 54%).²⁰³¹ Tak vysoký podíl byl způsoben poklesem studentů pocházejících z jiných skupin obyvatelstva. Největší propad zaznamenali studenti z rodin státních zaměstnanců, úředníků a učitelů. Jejich podíl

---

²⁰²² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1912 – 1913.

²⁰²³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1913 – 1914.

²⁰²⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokoly o zkouškách 1912 – 1917.

²⁰²⁵ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1914 – 1915, I. třída.

²⁰²⁶ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1915 – 1916, I. třída.

²⁰²⁷ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1916 – 1917, I. třída.

²⁰²⁸ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1917 – 1918, I. třída.

²⁰²⁹ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1918 – 1919, I. třída.

²⁰³⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1914 – 1915, SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1918 – 1919, I. třída.

²⁰³¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1914 – 1915, SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1915 – 1916, I. třída.

v prvních dvou válečných letech netvořil ani 20% z celkového počtu studentů.²⁰³² Ale následně se jejich podíl opětovně zvýšil a stabilizoval kolem jedné čtvrtiny z celkového počtu.²⁰³³ Studentů z agrárního prostředí výrazně ubylo již ve dvou ročnících před první světovou válkou. Jejich počet zůstával velmi nízký i na počátku války. Až třetí válečný rok 1916-17 zamířil do reálky větší počet rolnických a statkářských synů. A tato sociální skupina byla zastoupena i v následujících letech, kdy její příslušníci tvořili mezi 15% a 20% z celkového počtu.²⁰³⁴ Počty potomků dělníků byly v jednotlivých válečných letech značně rozkolísané. Ve školním roce 1914 – 1915 tvořili dokonce druhou nejpočetnější skupinu s téměř 20% a v roce 1916-17 dosáhli 15%.²⁰³⁵ V ostatních letech byl jejich podíl zanedbatelný.

Co se týče vzdělání dívek, jak již bylo zmíněno výše, byla před válkou na reálku do Kašperských Hor přijata pouze jediná studentka. Situace nebyla jiná ani v prvních dvou válečných letech, kdy nastupovaly ještě ryze chlapecké třídy. Ve školním roce 1916 – 1917 ale došlo ke změně a do první třídy bylo přijato hned 7 dívek (18%).²⁰³⁶ V následujícím roce byla přijata opět pouze jediná dívka a v posledním válečném roce bylo pro změnu přijato opět celkem šest dívek.²⁰³⁷ Od té doby paradigma chlapecké reálné školy padlo a dívky od konce první světové války nastupovaly na reálku v Kašperských Horách pravidelně.

Ročníky, které dospěly k maturitní zkoušce v průběhu první světové války, se potýkaly s nižší úspěšností než ročníky, které maturovaly ještě před velkou válkou. Z ročníku 1908-1909, do kterého nastoupilo 37 studentů, maturovalo v roce 1915 deset původních studentů, což bylo 27%.²⁰³⁸ V dalších letech pak úspěšnost studentů i nadále klesala, když ve školním roce 1915-

---

²⁰³² Ve školním roce 1914 – 1915 tvořili 15%, ve školním roce 1915 – 1916 17%. Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1914 – 1915, I. třída a SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1915 – 1916, I. třída.

²⁰³³ V roce 1916 – 1917 tvořili 28%, v roce 1917 – 1918 25% a v roce 1918 – 1919 26%. Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1916 – 1917, I. třída, až SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1918 – 1919, I. třída.

²⁰³⁴ Ve školním roce 1916 – 1917 tvořili 21%, ve školním roce 1917 – 1918 18% a ve školním roce 1918 – 1919 17%. Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1916 – 1917, I. třída, až SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1918 – 1919, I. třída.

²⁰³⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1914 – 1915, I. třída, SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1916 – 1917, I. třída.

²⁰³⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1916 – 1917, I. třída.

²⁰³⁷ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1918 – 1919, I. třída.

²⁰³⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1914 – 1915.

1916 dospělo k maturitě osm studentů z 37 (21%).²⁰³⁹ Třetí válečný rok maturovala téměř čtvrtina (10) z původních 41 studentů.²⁰⁴⁰ Nechvalně rekordním rokem byl školní rok 1917 – 1918, ve kterém z neznámých příčin z původních 40 studentů neodmaturoval ani jediný původní student!²⁰⁴¹ Poslední válečný rok se maturitní zkoušky dočkalo pět studentů z původních 32, tedy 16%.²⁰⁴² Úspěšnost studentů u maturitních zkoušek v Kašperských Horách nebyla při porovnání s maturujícími v Sušici příliš vysoká. Na tomto vzdělávacím ústavu během války úspěšně skládalo maturitní zkoušku mezi 30% a 35% původních studentů.

Opačná byla situace u studentů, kteří na reálku přišli v průběhu studia. I v těchto letech byla fluktuace studentů velmi vysoká. Počet studentů, kteří do školy vstoupili až v průběhu studia a na tomto ústavu skládali maturitní zkoušku, byl zpravidla výrazně vyšší než počet původních studentů. Zároveň počet příchozích studentů na reálku v Kašperských Horách překonával počet příchozích studentů na vzdělávací ústav v Sušici. Zatímco na reálné škole v Kašperských Horách skládalo maturitní zkoušku během válečných let celkem 95 nepůvodních studentů,²⁰⁴³ na reálce v Sušici byl jejich počet ve stejných letech 57.²⁰⁴⁴ Tak značný počet příchozích studentů převrací počet úspěšných maturantů opět ve prospěch Kašperských Hor, kde za války úspěšně odmaturovalo 128 studentů,²⁰⁴⁵ zatímco v Sušici jich bylo 122.²⁰⁴⁶

Nový školní rok 1919 – 1920 již začínal za poměrně stabilizovaných poměrů. Zatímco reálná škola v Sušici byla změněna na reformní reálné gymnázium, vzdělávací ústav v Kašperských Horách zůstal i nadále reálnou školou. To se ale na chodu této školy negativně neprojevalo. Přijatých studentů bylo více než v dobách Rakouska – Uherska. V tomto roce jich bylo 39.²⁰⁴⁷ Rovněž se jednalo o poslední ročník, ve kterém do primy nastoupili pouze studenti mužského

---

²⁰³⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1915 – 1916.

²⁰⁴⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1916 – 1917.

²⁰⁴¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1917 – 1918.

²⁰⁴² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1918 – 1919.

²⁰⁴³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1914 – 1915, až Maturitní protokol 1918 – 1919.

²⁰⁴⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokoly o zkouškách 1912 – 1917 a Protokol o zkouškách 1918 – 1928.

²⁰⁴⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1914 – 1915, až Maturitní protokol 1918 – 1919.

²⁰⁴⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokoly o zkouškách 1912 – 1917 a Protokol o zkouškách 1918 – 1928.

²⁰⁴⁷ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1919 – 1920, I. třída.

pohlaví.²⁰⁴⁸ V dalších letech se projevil rovnoprávný postoj, který do vzdělání chlapců a dívek vnesl nový československý stát. Po tomto roce se začala i reálná škola v Kašperských Horách postupně feminizovat.

Začátek školního roku 1920 – 1921 přivítal 10 dívek, z celkového počtu 46 studentů jich tedy bylo 22%.²⁰⁴⁹ Následující rok jejich procentuální podíl opět poklesl a to kvůli vysokému počtu nově přijatých 51 studentů. Dívky z nich tvořily pouze 14%.²⁰⁵⁰ Za vysokým počtem nově přijímaných žáků v prvních letech nově ustanoveného Československa patrně jako u vzdělávacího ústavu v Sušici stojí válkou vyprázdňená škola. Nešlo jen o nižší počet přijímaných studentů, ale hlavně o snižující se počet studentů, kteří ve škole vydrželi do vyšších ročníků, potažmo dokázali školu dokončit. Znovu je na místě třeba zopakovat tezi o ekonomickém i symbolickém přínosu studentů pro vzdělávací ústav. Navíc i do této školy začali zpočátku dvacátých let nastupovat studující, kteří nástup na školu v době války odkládali.

Ročníky, které na reálku nastupovaly těsně před a v průběhu první světové války, měly o něco větší šanci na dostudování než ročníky, které propuknutí války zastihlo ve vyšších ročnících, a svá studia měly dokončit během tohoto konfliktu. Ročník, který do primy nastoupil v roce 1913 - 1914, tedy v posledním mírovém roce, dospěl do posledního ročníku ve školním roce 1919 – 1920. Úspěšnou zkoušku z dospělosti složilo 30% původních studentů (12 ze 40).²⁰⁵¹ Z následujícího ročníku, vstoupivšího na školu již v době propukající světové války, se zdárného konce studií dočkalo 7 studentů z 27, procentuálně vyjádřeno to znamená 26%.²⁰⁵² O něco lépe se dařilo studentům, kteří maturovali ve školním roce 1921 – 1922. Školu dokončilo osm z 28 studentů (29%),²⁰⁵³ kteří ve školním roce 1915 – 1916 nastoupili. O jednoho studenta více odmaturovalo následující rok, nicméně kvůli tomu, že do primy chodilo 39 studentů, byla v roce 1922 – 1923 procentuální úspěšnost pouze 23%.²⁰⁵⁴ Celkem 13

---

²⁰⁴⁸ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1919 – 1920, I. třída.

²⁰⁴⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1920 – 1921, I. třída.

²⁰⁵⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1921 – 1922, I. třída.

²⁰⁵¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1919 – 1920.

²⁰⁵² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1920 – 1921.

²⁰⁵³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1921 – 1922.

²⁰⁵⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1922 – 1923.

původních studentů (30%)²⁰⁵⁵ dospělo k závěrečné zkoušce z ročníku, který reálnou školu v Kašperských Horách začal navštěvovat v září roku 1917. Poslední válečný rok zahájilo ve zdech reálné školy 35 studujících. Když tito po sedmi letech dospěli k maturitní zkoušce, pamatovalo si první školní rok pouhých devět z nich (26%).²⁰⁵⁶ I přesto byla procentuální úspěšnost studentů, kteří na reálku nastupovali během první světové války, řádově o 5% - 10% vyšší než u ročníků, které během války školu končily. Důvod, proč tomu tak bylo, je patrně třeba hledat v důsledcích nedostatku pracovní síly, ke kterému během první světové války došlo. Poměrně malé děti, nastupující na reálnou školu ve věku dvanácti let, nebyly pro rodinu tak ekonomicky významné jako dospívající ve věku 16 – 18 let. Někteří z nich museli pravděpodobně obětovat studium ve prospěch pomoci v rodinné živnosti nebo hospodářství, zatímco u mladších dětí tato oběť nebyla nutná.

Při porovnání s předcházejícím obdobím o něco ubylo fluktuujících studentů. Přesto mezi maturujícími jejich počty i nadále převyšovaly počty těch, kteří školu absolvovali od první třídy. Za šest ročníků, které do školy nastupovaly těsně před a v průběhu první světové války, byl jejich souhrnný počet 96.²⁰⁵⁷ Na sušický vzdělávací ústav, který se v této době začal měnit na reformní reálné gymnázium, přišlo v průběhu studia opět méně studentů, a to 59.²⁰⁵⁸ Navíc, jak se v návaznosti na transformaci na reformní reálné gymnázium na této škole začala zvyšovat náročnost studia, klesl počet studentů, kteří byli tuto školu schopni dokončit. V Kašperských Horách, kde i nadále působila pouze reálka, tento propad neznamenala tudíž počet rozdaných maturitních vysvědčení byl na tomto vzdělávacím ústavu opět vyšší. Na reálce v Kašperských Horách odmaturovalo v tomto období 154 studentů.²⁰⁵⁹ Na transformovaném vzdělávacím ústavu v Sušici byl počet studentů, kteří úspěšně odmaturovali, 114.²⁰⁶⁰

V polovině dvacátých let se počet studentů na reálné škole v Kašperských Horách stabilizoval kolem čtyřiceti studentů na ročník.²⁰⁶¹ Studenti byli soustředěni vždy v jedné třídě, nevznikaly paralelky jako v některých letech v Sušici. Počet dívek a jejich procentuální podíl i přes jisté

---

²⁰⁵⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1923 – 1924.

²⁰⁵⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1924 – 1925.

²⁰⁵⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1919 – 1920, až Maturitní protokol 1923 – 1924.

²⁰⁵⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokoly o zkouškách 1918 – 1928.

²⁰⁵⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1919 – 1920, až Maturitní protokol 1923 – 1924.

²⁰⁶⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokoly o zkouškách 1918 – 1928.

²⁰⁶¹ , 39, 43, 42, 42

jednorázové výkyvy stoupal. Ve školním roce 1922 – 1923 nastoupilo celkem 38 studentů, dívky z nich tvořily 18%.²⁰⁶² Následujícího roku došlo k výše avizovanému propadu, když nastoupily pouze tři dívky, což v početné třídě 43 studentů stačilo na pouhých 7%.²⁰⁶³ V roce 1924 – 1925 podíl studentek překročil opět dvacet procentních bodů,²⁰⁶⁴ což byl teprve začátek několikaletého trendu, kdy se každoročně podíl dívek zvyšoval skoro o deset procent.²⁰⁶⁵ Tento trend vyvrcholil ve školním roce 1927 – 1928, kdy bylo mezi přijatými studenty na kašperskohorskou reálku 43% dívek.²⁰⁶⁶

Na konci dvacátých let se i na reálné škole v Kašperských Horách ohlásil propad počtu studentů, který souvisí s nástupem ročníků, které přicházely na svět během první světové války. Průběh této „demografické krize“ byl ale mírnější a kratší než na reformním reálném gymnáziu v Sušici. Zatímco tamější škola se již ve školním roce 1926 – 27 potýkala s výrazným poklesem studentů (toho roku jich bylo přijato pouhých 20),²⁰⁶⁷ reálná škola v Kašperských Horách jich téhož roku přijala ještě 42.²⁰⁶⁸ Navíc stejný počet studentů byl přijat ještě v následujícím školním roce.²⁰⁶⁹ K propadu došlo až ve školním roce 1928 – 1929 na 25 studentů.²⁰⁷⁰ A rok poté jich bylo ještě o jednoho méně.²⁰⁷¹ O tom, že propad počtu studentů na sušickém reformním reálném gymnáziu byl na konci dvacátých let výraznější než na reálné škole v Kašperských Horách, svědčí i dlouhodobý průměr studentů na třídu. U reálky v Kašperských Horách činil průměr za deset ročníků (1919 – 1920 do 1928 – 29) po zaokrouhlení 41 studentů.²⁰⁷² U vzdělávacího ústavu v Sušici byl průměr ve stejném časovém období 39 studentů²⁰⁷³ a to i přes to, že v první polovině dvacátých let nastupovaly na tuto školu početně velmi silné ročníky s paralelními třídami.

²⁰⁶² SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1922 – 1923, I. třída.

²⁰⁶³ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1923 – 1924, I. třída.

²⁰⁶⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1924 – 1925, I. třída.

²⁰⁶⁵ Ve školním roce 1925 – 1926 tvořily dívky 30% třídy, v roce 1926 - 1927 38%. Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1925 – 1926, I. třída, a Třídní výkaz 1926 – 1927, I. třída.

²⁰⁶⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1927 – 1928, I. třída.

²⁰⁶⁷ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1926 -1927, I. třída.

²⁰⁶⁸ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1926 – 1927, I. třída.

²⁰⁶⁹ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1927 – 1928, I. třída.

²⁰⁷⁰ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1928 – 1929, I. třída.

²⁰⁷¹ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1929 – 1930, I. třída.

²⁰⁷² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1919 – 1920, I. třída, až Třídní výkaz 1928 – 1929, I. třída.

²⁰⁷³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1919 -1920, I. třída, až Třídní výkazy 1928 – 1929.

K vývoji došlo rovněž v sociálně profesním složení tříd, které nastupovaly na reálku v Kašperských Horách ve dvacátých letech. Z počátku si nejsilnější pozici udrželi studenti pocházející z rodin řemeslníků, živnostníků a obchodníků, i když jejich převaha již nebyla tak výrazná jako v předchozím období. Ve školním roce 1919 – 1920 jim patřil 31% podíl.²⁰⁷⁴ Rok na to byl jejich podíl ještě o něco větší (43%).²⁰⁷⁵ Přesto, že ve školním roce 1921 – 1922 patřilo studentům z rodin maloburžoazie ještě 35%,²⁰⁷⁶ byli až druhou nejpočetnější sociální skupinou. Toho roku je poprvé početně překonala skupina studentů pocházejících z rodin veřejných služeb, která se stala nejpočetnější sociální skupinou na reálce v Kašperských Horách na následujících pět let. Procentuální podíl studentů pocházejících z této sociální skupiny se v těchto letech pohyboval mezi 33% a 44%.²⁰⁷⁷ Řádově o deset procent menší byl v letech 1922-1923 až 1926-27 podíl studentů pocházejících z rodin maloburžoazie.²⁰⁷⁸ Podíl studentů z agrárních rodin byl v jednotlivých letech opět poměrně rozkolísaný mezi 5% a 20%.²⁰⁷⁹ Poměrně zajímavý podíl drželi studenti pocházející z dělnických nebo zaměstnaneckých poměrů. Tito studenti pravidelně překračovali hodnotu 10% a v některých letech přesahovali dokonce 20%.²⁰⁸⁰ Oproti sušickému vzdělávacímu ústavu byl v tomto ohledu opět zásadní rozdíl v tom, že ze sociálních kategorií dělnictva přicházeli studenti na reálku v Kašperských Horách stabilně každým rokem.

V závěru dvacátých let pak byla situace velmi proměnlivá. Zatímco ve školním roce 1927 – 1928 se skupina studentů veřejné služby propadla až na dělenou třetí pozici společně s dělnickými studenty (19%) po studentech z agrárního prostředí (22%) a maloburžoazii (24%).²⁰⁸¹ Rok nato byla tato skupina opět nejpočetnější s 32%²⁰⁸² a to i přes to, že na školu

---

²⁰⁷⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1919 – 1920, I. třída.

²⁰⁷⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1920 – 1921, I. třída.

²⁰⁷⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1921 – 1922, I. třída.

²⁰⁷⁷ V roce 1922 – 1923 pocházelo z této sociální skupiny studujících 37%, v roce 1923 - 1924 34%, v roce 1924 - 1925 38%, 1925 – 1926 44%, 1926 – 1927 33%. Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1922 – 1923, I. třída, až SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1926 – 1927, I. třída.

²⁰⁷⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1922 – 1923, I. třída, až Třídní výkaz 1926 – 1927, I. třída.

²⁰⁷⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1921 – 1922, I. třída, až Třídní výkaz 1926 – 1927, I. třída.

²⁰⁸⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1921 – 1922, I. třída, až Třídní výkaz 1926 – 1927, I. třída.

²⁰⁸¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1927 – 1928, I. třída.

²⁰⁸² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1928 – 1929, I. třída.

zamířil stejný počet studentů jako ve školním roce 1927 - 1928²⁰⁸³ Druhou nejpočetnější skupinou tehdy byli studenti z dělnického prostředí. A ve školním roce, kdy se dvacátá léta měnila na třicátá, byla socioprofesionální struktura studentů reálné školy v Kašperských Horách opět zcela odlišná od těch předešlých. Přesně dvě třetiny studentů této třídy pocházelo z rodin řemeslníků, živnostníků a malých obchodníků. Ostatní socioprofesionální kategorie byly oproti tomu marginální.²⁰⁸⁴

Ve druhé polovině dvacátých let se zvýšila úspěšnost studujících. K maturitě se postupně začaly dostávat ročníky, které na střední školu přicházely již ve zklidňujících se poměrech mladého Československa. Z ročníku, který do vzdělávacího procesu vstoupil ve školním roce 1919 – 1920, se úspěšného složení maturitní zkoušky v roce 1925 – 1926 dočkalo 31% původních studentů, tedy 12 z 39.²⁰⁸⁵ Následujícího roku byla úspěšnost studentů ještě vyšší, když odmaturovalo 39% studentů.²⁰⁸⁶ Procento úspěšných bylo na poměry vysoké i vzhledem k tomu, že se při nástupu do školy jednalo o dosti početnou třídu. (Do primy nastupovalo 46 studentů). U početných tříd bývá šance na úspěšné dokončení školy zpravidla nižší. Tak tomu bylo například hned u následujícího ročníku, do kterého v roce 1921 – 1922 nastoupilo 51 studentů. Maturitní zkoušku ve školním roce 1927 - 1928 z nich složilo pouhých 17%, což se rovná 9 studentům.²⁰⁸⁷ Jednalo se však o jednorázový propad a hned v roce 1929 na reálné škole v Kašperských Horách složilo zkoušku z dospělosti 39% studentů. (15 z původních 39).²⁰⁸⁸ Ještě o něco vyšší byl podíl úspěšných studentů ve školním roce 1929 – 1930. Toho roku odmaturovalo celkem 44% studentů. To znamená 19 ze 43.²⁰⁸⁹

I ve dvacátých letech zůstával počet studentů, kteří do této školy vstoupili až v průběhu studia, velmi vysoký. Počet takových studentů, kteří skládali maturitní zkoušku, se každý rok pohyboval kolem dvaceti. Ve všech ročnících dvacátých let byl jejich počet vyšší než absolventů, kteří na reálku v Kašperských Horách nastoupili hned v první třídě a vydrželi na tomto vzdělávacím ústavu po celou dobu studia. Na reformní reálné gymnázium v Sušici jako

---

²⁰⁸³ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1928 – 1929, I. třída.

²⁰⁸⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1929 – 1930, I. třída.

²⁰⁸⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1925 – 1926.

²⁰⁸⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1926 – 1927.

²⁰⁸⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1927 – 1928.

²⁰⁸⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1928 – 1929.

²⁰⁸⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1929 – 1930.

v předchozích obdobích přišlo méně studentů fluktuantů. Nicméně ve dvacátých letech byl rozdíl opravdu výrazný. Zatímco na reálnou školu v Kašperských Horách přišlo v průběhu studia a maturovalo zde 230 studentů,²⁰⁹⁰ na reformní reálné gymnázium v Sušici přišlo a maturovalo pouze 93 studentů.²⁰⁹¹ A rozdíl bude ještě výraznější, pokud budou započteni všichni maturanti. Reálku v Kašperských Horách v průběhu dvacátých let dokončilo 378 studentů,²⁰⁹² sušické reformní reálné gymnázium oproti tomu absolvovalo pouze 166 studentů.²⁰⁹³ Tento stav byl způsoben souběhem několika příčin. Hlavní z nich byla zvýšená náročnost studia reformního reálného gymnázia oproti reálce. Další příčinou pak byly populačně slabé ročníky v závěru dvacátých let, kterými byl sušický vzdělávací ústav zasažen silněji než ten v Kašperských Horách.

Na počátku třicátých let se počet studentů na kašperskohorské reálce, podobně jako na té sušické, začal opět zvyšovat. Tento jev souvisí se vstupem demograficky silných ročníků do školského systému. Tyto ročníky, které v tomto období dosáhly věku dvanácti let potřebného pro vstup na střední školu, začaly přicházet na svět po první světové válce. Ve školním roce 1930 – 1931 do primy zamířilo 44 studentů,²⁰⁹⁴ což bylo téměř dvakrát tolik co předešlého roku. Ročník 1931 – 1932 na reálku v Kašperských Horách vstoupil nejpočetnější ročník v její dosavadní historii, jednalo se o 52 studujících.²⁰⁹⁵ Ve školním roce 1932 – 1933 pak do školy nastoupilo 43 studentů.²⁰⁹⁶ V sušickém vzdělávacím ústavu nastoupil ve stejných letech v průměru naprosto stejný počet studentů jako v Kašperských Horách (46).²⁰⁹⁷ Nicméně demografický průběh byl v této škole trochu odlišný. Ve školním roce 1930 – 1931 nastoupilo na reformní reálné gymnázium v Sušici studentů oproti reálce v Kašperských Horách méně, zatímco v následujících dvou letech byl počet studentů v Sušici naopak vyšší. Co se týče zastoupení dívek na reálce v Kašperských Horách, bylo ve školním roce 1930 – 1931

---

²⁰⁹⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1925 – 1926, až Maturitní protokol 1929 – 1930.

²⁰⁹¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokoly o zkouškách 1918 – 1928 a Protokoly o zkouškách 1929 – 1938.

²⁰⁹² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1925 – 1926, až Maturitní protokol 1929 – 1930.

²⁰⁹³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokoly o zkouškách 1918 – 1928 a Protokoly o zkouškách 1929 – 1938.

²⁰⁹⁴ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1930 – 1931, I. třída.

²⁰⁹⁵ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1931 – 1932, I. třída.

²⁰⁹⁶ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1932 – 1933, I. třída.

²⁰⁹⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1930 – 1931, I. třída, až Třídní výkaz 1932 – 1933.

mimořádně vysoké, a to 48%.²⁰⁹⁸ Ve zbylých dvou letech byl pak podíl studentek podstatně nižší. Konkrétně 33% v roce 1931- 1932 a 30% v roce 1932 – 1933.²⁰⁹⁹

Od školního roku 1933 – 1934 byla i na reálných školách zavedena osmiletá školní docházka. V tomto školním roce nastoupil na vzdělávací ústav v Kašperských Horách nižší počet studentů, než tomu bylo v předcházejících letech. Nejednalo se však o žádný dramatický pokles. 34 studentů bylo sice o něco méně, než činil dlouhodobý průměr, ale v následujících letech tento deficit vyrovnaly početnější ročníky. Ve školních letech 1934 – 1935 až 1938 – 1939 bylo do jednotlivých tříd přijímáno průměrně 39 studentů.²¹⁰⁰ Na sušickém vzdělávacím ústavu, který od roku 1935 procházel změnou na reálné gymnázium, byly počty přijímaných studentů v jednotlivých letech o něco vyšší. Do jednotlivých ročníků přicházelo v rozmezí od 40 do 50 studentů, přičemž průměr na třídu a rok byl ve stejném období jako v Kašperských Horách 48 studentů.²¹⁰¹ Pozoruhodné je, že ani u jedné z těchto dvou středních škol nelze na počtu přijímaných studentů vysledovat přímé dopady velké hospodářské krize z první poloviny třicátých let a to i přes to, že střední školství zůstávalo i nadále zpoplatněno a nejednalo se o zcela zanedbatelné částky. Podobně i vyhrocující se politická situace na konci třicátých let se na počtech studentů v jednotlivých školách a letech nepodepsala. Naopak v obou středních školách počty studentů v posledních letech existence první republiky stoupaly.

Procentuální podíl studujících dívek byl v polovině třicátých let opět poměrně rozkolísaný. Ve školním roce 1933 – 1934 byl jejich podíl obdobný jako v předcházejících letech, a to 29%.²¹⁰² Poté ve dvou ročnících činil podíl studujících dívek přes čtyřicet procent (1934 – 1935 – 44%, 1935 – 1936 – 41%).²¹⁰³ Následoval prudký propad ve školním roce 1936 – 1937 na pouhých 15%,²¹⁰⁴ což byl ale jednorázový výkyv, který byl hned další školní rok překonán, když se podíl dívek mezi studenty reálné školy v Kašperských Horách opětovně

---

²⁰⁹⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1930 – 1931, I. třída.

²⁰⁹⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1931 – 1932, I. třída, a Třídní výkaz 1932 – 1933.

²¹⁰⁰ Ve školním roce 1934 – 1935 to bylo 40 studentů, ve školním roce 1935 – 1936 41, v roce 1936 – 1937 33 studentů, a v roce 1937 – 1938 41 studentů. Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1934 - 1935, I. třída, až Třídní výkaz 1937 – 1938, I. třída.

²¹⁰¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1934 – 1935, I. třída, až SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1937 – 1938, I. třída.

²¹⁰² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1933 - 1934, I. třída.

²¹⁰³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1934 - 1935, I. třída a Třídní výkaz 1935 – 1936, I. třída.

²¹⁰⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1936 - 1937, I. třída.

přehoupl přes hranici třiceti procent. Konkrétně ve školním roce 1937 – 1938 činil podíl studentek 36,5%.²¹⁰⁵ V posledním roce, kdy zápis na reálku a zahájení školního roku proběhlo ještě na území a v právním řádu Československé republiky, byl podíl studentek na reálné škole v Kašperských Horách naprosto stejný jako předešlého roku, 36%.²¹⁰⁶

Socioprofesionální složení ročníků, které vstupovaly na reálku od počátku třicátých let, bylo podobně rozkolísané jako v předcházejícím období. Ve školních letech 1931 – 1932 až 1933 – 1934 patřilo nejvíce studentů k sociální skupině veřejných služeb, jejich podíl se pohyboval od 30% do 40%.²¹⁰⁷ Druhý nejvyšší počet studentů pocházel z rodin maloburžoazie, ze kterých se rekrutovala přibližně čtvrtina studujících,²¹⁰⁸ třetí skončili potomci zemědělců s pětinou studujících²¹⁰⁹ a zbytek připadal na dělnické potomky, kteří stále stabilně tvořili více jak 10% studujících.²¹¹⁰ Ve školním roce 1933 – 1934 dosáhl jejich podíl dokonce 26%.²¹¹¹ V tomto roce se rovněž na post nejpočetnější sociální skupiny vrátila maloburžoazie a na této pozici vydržela až do ročníku 1938 – 1939, její podíl se v tomto období pohyboval mezi 35% a 40%.²¹¹² Na potomky úředníků, učitelů a státních zaměstnanců v tomto období připadal podíl překračující 20%. Třetí i nadále zůstávali děti ze zemědělského prostředí, jejich podíl osciloval v rozmezí od 15% do 25%.²¹¹³ Podíl dělnictva se v těchto letech opět mírně zvýšil, v jednotlivých letech na ně připadalo mezi 15% a 20%.²¹¹⁴

Úspěšnost studentů u zkoušek z dospělosti byla na počátku třicátých let u jednotlivých ročníků poměrně rozdílná, jistou úlohu v tom jistě sehrálo již avizované prodloužení studia na osm let. Ročník, který nastoupil ve školním roce 1924-1925, skládal maturitní zkoušku v roce

---

²¹⁰⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1937 - 1938, I. třída.

²¹⁰⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1938 - 1939, I. třída.

²¹⁰⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1931 - 1932, I. třída až Třídní výkaz 1933 - 1934, I. třída.

²¹⁰⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1931 - 1932, I. třída až Třídní výkaz 1933 - 1934, I. třída.

²¹⁰⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1931 - 1932, I. třída až Třídní výkaz 1933 - 1934, I. třída.

²¹¹⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1931 - 1932, I. třída až Třídní výkaz 1933 - 1934, I. třída.

²¹¹¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1931 - 1932, I. třída až Třídní výkaz 1933 - 1934, I. třída.

²¹¹² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1933 - 1934, I. třída až Třídní výkaz 1938 - 1939, I. třída.

²¹¹³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1933 - 1934, I. třída až Třídní výkaz 1938 - 1939, I. třída.

²¹¹⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1933 - 1934, I. třída až Třídní výkaz 1938 - 1939, I. třída.

1930-1931. Úspěšných původních studentů bylo 41%.²¹¹⁵ Hned následujícího roku ale odmaturovalo pouze 28% ze 43 studentů,²¹¹⁶ kteří v roce 1925-1926 nastoupili do primy. Výrazně lepšího výsledku dosáhli maturanti v roce 1932- 1933, když z původní třídy dospělo k úspěšnému zakončení školy 45% původních studentů.²¹¹⁷ V dalších letech došlo k výraznějšímu úbytku úspěšných studujících. Toto období se překrývá se zavedením osmiletého studia na reálkách. První ročník, který maturoval v osmiletém cyklu, byl 1933-1934. Z tohoto ročníku odmaturovalo 31%²¹¹⁸ studentů. Ve školním roce 1934-1935 pouze 24% studentů.²¹¹⁹ Na jaře a na podzim roku 1936 splnilo otázky maturitní komise 38% studentů,²¹²⁰ vstupovali do první třídy reálné školy v Kašperských Horách na přelomu desetiletí. V dalších letech se pak úspěšnost maturantů udržela na stejné úrovni, v roce 1936 – 1937 odmaturovalo 39% původních studentů²¹²¹ a v posledním roce, kdy patřily Kašperské Hory ještě do správy Československé republiky, složilo zkoušky z dospělosti 38% studujících.²¹²² Rok přechodu 1938 – 1939 byl pro maturanty reálky v Kašperských Horách nadprůměrně úspěšný. Maturitního vysvědčení se dočkalo 51% studujících, kteří do této školy nastoupili ve školním roce 1932 – 1933.²¹²³

Počty fluktuujících studentů zůstávaly i ve třicátých letech vysoké. U maturit jejich počet stále převyšoval počty studentů, kteří prošli celým vzdělávacím procesem na reálce v Kašperských Horách. Rozdíl mezi těmito dvěma skupinami ale nebyl tak výrazný jako v předcházejících letech a to kvůli vyšší úspěšnosti původních studentů. Přesto jich na reálnou školu v Kašperských Horách v tomto období přišlo a maturovalo 191.²¹²⁴ Rozdíl mezi reálkou v Kašperských Horách a reformním reálném gymnáziu v Sušici byl v tomto ohledu naprosto ohromující. Na sušický ústav totiž ve stejném časovém rozmezí přišlo a odmaturovalo pouze

---

²¹¹⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1930 – 1931.

²¹¹⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1931 – 1932.

²¹¹⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1932 – 1933.

²¹¹⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1933 – 1934.

²¹¹⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1934 – 1935.

²¹²⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1935 – 1936.

²¹²¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1936 – 1937.

²¹²² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1937 – 1938.

²¹²³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1938 – 1939.

²¹²⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1930 – 1931, až Maturitní protokol 1938 – 1939.

64 studentů.²¹²⁵ Závratný byl též rozdíl v celkovém počtu studentů, kterým se v daném období podařilo úspěšně složit maturitní zkoušku. V reálné škole v Kašperských Horách bylo rozdáno 325 vysvědčení úspěšným maturantům.²¹²⁶ Na vzdělávacím ústavu v Sušici, který byl od roku 1935 postupně přeměňován z reformního reálného gymnázia na reálné gymnázium, dosáhlo maturitního vysvědčení pouze 140 studentů.²¹²⁷

Bohužel tímto rokem možnost komparace počtu absolventů a příchozích studentů obou vzdělávacích ústavů končí. Pro reálku v Kašperských Horách totiž nejsou k dispozici výkazy studentů z vyšších ročníků. Ty byly buď podřízeny byrokratickému aparátu v Bavorsku, poté co Kašperské Hory spolu s celým pohraničím připadly po mnichovských událostech Německu a byly převezeny na toto území, nebo nepřežily dramatické období po konci války a opětovné připojení Kašperských Hor k nově obnovenému Československu.

Školním rokem 1939 – 1940 začíná na reálné škole v Kašperských Horách nová éra. Škola byla začleněna do vzdělávacího systému Třetí říše a podřízena bavorským kontrolním orgánům. Nejvýrazněji se tato změna na vnitřním chodu školy podepsala genderovým rozdělením tříd. Nově do reálné školy nastupovaly dvě první třídy, jedna pro chlapce a druhá pro dívky. Takováto struktura nebyla zvykem ani v Rakousku – Uhersku, ani v Československu, kde byly třídy běžně genderově smíšené. Otevření dvou prvních tříd si vyžádalo přijímat vyšší počet studentů a hlavně studentek, aby mohly být třídy efektivně vytiženy. Školní rok 1939 – 1940 zahájilo v prvních třídách 31 hochů a 23 dívek.²¹²⁸

Je zajímavé, že druhá světová válka měla přesně opačný efekt než ta první. Zatímco během konfliktu z let 1914 – 1918 došlo k citelnému úbytku na všech typech sledovaných škol, druhá světová válka měla na některých typech vzdělávacích ústavů přesně opačný efekt a počet studujících na nich rostl. Ve školním roce 1940 – 1941 bylo na reálné škole v Kašperských Horách zapsáno 42 chlapců a 33 dívek.²¹²⁹ V tomto roce byla zahájena postupná likvidace vzdělávacího ústavu v Sušici, reálky v Kašperských Horách se toto rozhodnutí nikterak nedotklo. Tato škola i nadále zažívala rozmach a do jejích bran mířilo

---

²¹²⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokoly o zkouškách 1918 – 1928 a Protokoly o zkouškách 1929 – 1938.

²¹²⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1930 – 1931, až Maturitní protokol 1938 – 1939.

²¹²⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokoly o zkouškách 1918 – 1928 a Protokoly o zkouškách 1929 – 1938.

²¹²⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1939 – 1940, I. třída.

²¹²⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1940 – 1941, I. třída.

daleko více studentů a studentek než kdy dříve. Ve školním roce 1941 – 1942 to bylo 49 studentů a 32 studentek.²¹³⁰ V následujícím roce byl počet studentů a studentek v obou prvních třídách vyrovnán, a to na 43 jedinců.²¹³¹ Je s podivem, že ani ve zhoršujících se poměrech prohrávající třetí říše se počet studentů a studentek na reálné škole v Kašperských Horách příliš nezmenšoval. Zatímco ve školním roce 1943 – 1944 vstoupilo do prvních tříd 47 chlapců a 30 dívek,²¹³² což bylo o něco méně než předchozího roku, poslední válečný školní rok nastoupilo na tento vzdělávací ústav nejvíce primánů v celé jeho historii. Do chlapecké třídy bylo přijato 48 studentů a do té dívčí pak 43 studentek.²¹³³

Socioprofesionální složení tříd, které nastupovaly do vzdělávacího ústavu v Kašperských Horách po výsledku mnichovské konference, mělo jisté podobnosti s vývojem socioprofesionálního složení sušického reálného gymnázia. V první řadě se jednalo o nárůst dětí pocházejících z dělnických rodin. Tento trend je možné pozorovat od počátku třicátých let, kdy se počet těchto dětí na obou vzdělávacích ústavech začal postupně zvětšovat. V případě reálky v Kašperských Horách se jednalo o nárůst ze 17% ve školním roce 1939 – 1940 až na 29% ve školním roce 1943 – 1944.²¹³⁴ V posledním školním roce jejich počet poklesl na 22%,²¹³⁵ což ale není ve vývoji trendu podstatné.

Další shodnou charakteristikou v sociální textuře studentů je výrazný úbytek studentstva z rodin věnujících se zemědělské produkci. Jejich podíl se od počátku druhé světové války k jejímu konci snižoval, a to z 15% v prvním válečném školním roce až na 7% v tom závěrečném.²¹³⁶ Rozdílná byla naopak pozice skupin studentů pocházejících z rodin maloburžoazie a z rodin, jejichž otcové se věnovali povoláním veřejných služeb. Na sušickém ústavu byli v těchto letech nejpočetnější skupinou studenti pocházející z rodin veřejných služeb a jejich podíl se na počátku čtyřicátých let, dokud byla škola v provozu, zvyšoval. V Kašperských Horách ve školním roce 1939 – 1940 dosáhl podíl studentů z těchto socioprofesionálních kategorií jednorázově téměř 50% a poté po celý zbytek války klesal.

---

²¹³⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1941 – 1942, I. třída.

²¹³¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1942 – 1943, I. třída.

²¹³² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1943 – 1944, I. třída.

²¹³³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1944 – 1945, I. třída.

²¹³⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1939 – 1940, I. třída, až Třídní výkaz 1943 – 1944, I. třída.

²¹³⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1944 – 1945, I. třída.

²¹³⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1939 – 1940, I. třída, až Třídní výkaz 1944 – 1945, I. třída.

V předposledním válečném roce byl jejich podíl nejnižší – 22%.²¹³⁷ V posledním otevřeném ročníku I podíl poskočil ke 30%.²¹³⁸ Ve školním roce 1941 – 1942 byla sociální skupina veřejných služeb překonána skupinou maloburžoazie, která od tohoto roku až do konce války tvořila nejpočetnější skupinu studentů na reálné škole v Kašperských Horách. Její procentuální podíl se navíc od školního roku 1939 – 1940 zvětšoval až do konce války. V prvním válečném roce činil podíl této sociální skupiny pouhých 19%, v tom posledním 31%.²¹³⁹

Osud těchto studentů nebyl příliš šťastný, protože vzápětí po obnovení Československa byla tato škola uzavřena. Osud dvou sesterských vzdělávacích ústavů, které byly založeny v roce 1906 v sušickém politickém okrese, se tak definitivně obrátil. Zatímco ten sušický byl po válce obnovován v plném rozsahu, ten v Kašperských Horách zůstal pro své studenty již definitivně uzavřen. Ti byli v následujících letech spolu se svými rodinami i učitelským sborem nuceni odejít do odsunu. Budova reálky v Kašperských Horách ale prázdná nezůstala. Byla přeměněna na národní a později na základní školu pro české dosídlence.

Geografický rozbor studujících přinesl zajímavé poznání. V prvních pěti školních letech po založení školy (1906 – 7 až 1910 – 1911) pocházelo z Kašperských Hor 40% studujících této školy, celkem 53% pak pocházelo z vesnic politického okresu Sušice.²¹⁴⁰ To by nebylo až tak překvapivé, Kašperské Hory byly relativně malé město a dalo se předpokládat, že k naplnění reálky bude třeba příchod studentů z jiných oblastí. Nakonec reálka byla v očích jejích podporovatelů koncipována pro celou oblast německé Šumavy a nikoliv pouze pro vlastní Kašperské Hory. Studujících, kteří nepocházeli ani z tohoto města, ani z okresu, nastoupilo do prvních tříd pouze 7%.²¹⁴¹ To je v přímém rozporu se strukturou studujících, kteří na kašperskohorskou reálku přišli v průběhu studia. Za těchto pět ročníků to bylo celkem 108 studujících, 10% kašperskohorských, 9% okresních a hned 81% studujících, kteří nepocházeli

---

²¹³⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1939 – 1940, I. třída, až Třídní výkaz 1944 – 1945, I. třída.

²¹³⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1944 – 1945, I. třída.

²¹³⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1939 – 1940, I. třída, až Třídní výkaz 1944 – 1945, I. třída.

²¹⁴⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1906 – 1907, I. třída, až Třídní výkaz 1910 – 1911, I. třída.

²¹⁴¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1906 – 1907, I. třída, až Třídní výkaz 1910 – 1911, I. třída.

ze sušického okresu, ale z různých částí monarchie. Kromě českých měst jako Plzeň, České Budějovice, Teplice nebo moravského Brna přicházeli studující i z Vídně nebo Haliče.²¹⁴²

Během první světové války se tento jev ještě zvýraznil, když do reálky v Kašperských Horách přišlo dokončit školu 86% studujících, kteří nepocházeli z okresu a nebyli na škole od první třídy. Během válečných let rovněž stoupl podíl mimookresních studujících, kteří se na reálku zapisovali od první třídy, z celkového počtu jich bylo 27%. Na kašperskohorské obyvatele připadalo 36% a na ty okresní pouze 37%.²¹⁴³ V případě většího počtu mimookresních studujících se jednalo o jednorázový úkaz pravděpodobně spojený se snahou městských rodičů dostat děti na méně vyhladovělý venkov. V první polovině dvacátých let podíl mimookresních studujících na kašperskohorské reálce opět opadl, na 10%, a na této úrovni se držel až do zániku školy. (1930 – 1931 až 1934 – 1935 jich bylo 11% a v období 1940 – 1941 až 1944 – 1945 13%).²¹⁴⁴ V přímém protikladu je ve dvacátých letech podíl studujících z Kašperských Hor, který dosáhl 59%, což je na tak malé město obdivuhodně vysoké číslo, z okolního okresu pocházelo 31% studujících. Příchozí studenti se v první polovině dvacátých let dělili v poměru 9%, 19% a 72% na kašperskohorské, okresní a mimookresní.²¹⁴⁵

Mezi lety 1930 – 1931 až 1934 – 1935 podíl studentů původem z Kašperských Hor opět poklesl na 34%, studentů původem z okresu bylo 55% a mimookresních 11%, vrátila se tak v podstatě předválečná struktura studujících a tento poměr vydržel na kašperskohorské reálce i v období druhé světové války, kdy byla struktura studujících následující: 31% kašperskohorských, 56% okresních a 13% mimookresních.²¹⁴⁶ Co se týče nově příchozích studentů, jejich struktura byla téměř totožná jako ve dvacátých letech (11%, 18%, 71%).²¹⁴⁷

Rozbor studujících kašperskohorské reálky je zajímavý z několika hledisek. Při porovnání se sušickým vzdělávacím ústavem zaujme velmi vysoký počet studujících, kteří do Kašperských Hor přišli až v průběhu studia. Jak vyplývá z jejich geografického rozboru, jednalo se o studující z velkých měst. Ti pravděpodobně nezvládali, nebo propadali na velkých

---

²¹⁴² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1906 – 1907, I. třída, až Třídní výkaz 1910 – 1911, I. třída.

²¹⁴³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1914 – 1915, I. třída, až Třídní výkaz 1918 – 1919, I. třída.

²¹⁴⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1920 – 1921, I. třída, až Třídní výkaz 1924 – 1925, I. třída.

²¹⁴⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1920 – 1921, I. třída, až Třídní výkaz 1924 – 1925, I. třída.

²¹⁴⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1940 – 1941, I. třída, až Třídní výkaz 1944 – 1945, I. třída.

²¹⁴⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1940 – 1941, I. třída, až Třídní výkaz 1944 – 1945, I. třída.

vzdělávacích ústavech v domovských městech, a tak přešli na „venkovskou“ reálku, která se jim mohla jevit (a vzhledem k jejich vysoké úspěšnosti u maturit se tak dělo oprávněně) jako jednodušší. Kašperskohorská reálka tak sloužila jako záchytná škola pro slabší německé žáky z celé monarchie a později Československa.

Dále je zajímavý vývoj socioprofesionálního složení studujících. Opět na rozdíl od sušické školy vykazuje stabilnější vývojové trendy. Největší podíl studujících pocházel za celou dobu existence školy výhradně ze dvou sociálních skupin, a to veřejných služeb a maloburžoazie. Studujících původem ze zemědělství bylo méně, naopak celkově vyšší podíly studujících pocházely z dělnických, nebo lépe zaměstnaneckých rodin. Tyto socioprofesionální kategorie tvořily na této škole stabilní podíl 10% - 20%. Jednalo se o tradiční horské obory jako sklářství nebo hamernictví, což jen podtrhuje specifickou regionu. Dívky poprvé na reálku v Kašperských Horách nastoupily během první světové války a od dvacátých let probíhala postupná feminizace této školy s podobnou vývojovou křivkou jako v Sušici. Podobný byl i celkový vývoj počtu studujících, kdy se střídaly demograficky slabší období (první světová válka, konec dvacátých let) s demograficky silnými obdobími (první polovina dvacátých a třicátých let). Mezi konjunkturální období patří i druhá světová válka, během které na kašperskohorskou reálku nastupovalo v průměru nejvíce studujících v její historii. Ukazuje se tak z českého pohledu poměrně překvapivá perspektiva nacistického režimu, který, jak se zdá, podporoval všechny druhy německého školství. Alespoň tak se jeví rozbor reálky v Kašperských Horách a učňovských škol v Hartmanicích a Kašperských Horách.

IV. 7. Shrnutí všeobecného školství

Tento typ středního školství byl tradičně vnímán jako příprava na další studia na univerzitách a vysokých školách, ale během zkoumaného období nabízel trh práce stále více příležitostí i těm studujícím, kteří dokončili „pouze“ školu všeobecného vzdělání a získali maturitní vysvědčení. Výše uvedený výzkum různých typů škol všeobecného vzdělání ukazuje, že toto vzdělávací pole bylo vnitřně velmi diferencované a školy jednotlivých typů byly různě náročné. Nejmenší úspěšnosti dosahovali studující na klasických gymnáziích, která dokázal dokončit pouze malý zlomek přijatých studentů, jak ukazuje případ klasického gymnázia v Klatovech. Vzrůstající náročnost studia rovněž ukazuje postupná přeměna sušické reálky nejprve na reformní reálné gymnázium a později na reálné gymnázium. Každá tato změna přinesla pokles úspěšnosti studujících a vedla ke zvýšenému předčasnému odchodu ze středního školství. Podobný efekt by bylo pravděpodobně možné sledovat u reálky v Kašperských Horách, v době kdy bylo studium v polovině třicátých let prodlouženo ze sedmi na osm let, vzhledem k chybějícím maturitním protokolům, to ale nelze statisticky podchytit.

Nicméně lze téměř s jistotou konstatovat, že čím trvalo studium delší dobu, tím jej dokázalo dokončit méně studujících. Tato přímá úměra platí pro všechny segmenty sekundárního vzdělávacího systému. Úbytek absolventů bylo možné pozorovat při prodloužení cyklu pokračovacích škol ze dvou na tři roky, stejně tak i při prodlužování a zvyšování náročnosti studia na školách všeobecného vzdělání. Naopak v závěru zkoumaného období je po reformě z roku 1953 patrná zcela opačná tendence. Délka studia na všech typech škol se zkracovala pod tlakem extenzivního růstu sekundárního ekonomického segmentu. Zkrácená délka studia vedla nutně k zmenšení objemu probírané látky. Tyto faktory se pak projeví na růstu podílu studujících, kteří školy dokázali dokončit. Za likvidací „tradiční“ osmileté střední školy – gymnázia, je rovněž třeba sledovat politické cíle nastupujícího reálného socialismu a ideologický požadavek na to, aby příslušníci proletariátu ve větší míře absolvovali střední školy a mohli ze sekundárního a terciárního školství a později i z trhu práce vytlačit třídní nepřátele. I tak úspěšnost studujících na zkoumaných školách v počátku padesátých let dosahovala maximálně padesáti procent.

Náročné studium na všeobecných školách sebou přinášelo fenomén vysoké fluktuace studujících, kteří ve snaze uspět přicházeli a přecházeli na jiné střední školy. Tato fluktuace byla jak horizontální, kdy student přecházel na jinou školu stejného typu, tak i vertikální, kdy na danou školu přicházeli studující z jiných typů škol. Obojí umožňoval institut přijímacích

zkoušek do příslušných postupných ročníků. Fluktuace studujících byla tak masivní, že nezřídka v maturitním ročníku bylo více studujících, kteří přišli v průběhu studia, než těch původních. Bylo by zajímavé zkoumat tento jev i na jiných středoškolských ústavech, například velkých městských gymnáziích, protože je možné, že periferní a velmi malé ústavy v Kašperských Horách a Sušici mohly být slabšími studujícími z velkých měst vnímány jako snazší a tak raději přecházeli na ně. Nicméně zde je ještě badatelský prostor, protože tento jev nebyl soustavně zkoumán ani v případě studujících kašperskohorské reálky a reálky/gymnázia v Sušici. Vysoká fluktuace a neustále se měnící počty i složení tříd museli být náročné i na fungování třídních kolektivů, protože fungování malé sociální skupiny, jakou školní třída je, naruší jakákoliv změna v počtu jejích členů a zkoumané třídy se měnily neustále.

Samostatnou kapitolou jsou neúspěšní studující, kteří byli ze školy vyloučeni, nebo sami odešli. Jak vidno z předchozích stránek, byla jich většina z přijatých do prvních ročníků. Jejich osudy ale nebylo jakým způsobem zjistit. Pokud odešli v prvních letech studia, pravděpodobně nastupovali na měšťanské školy, možná na učitelské ústavy. Ve výkazech pokračovacích škol byli nalezeni pouze jednotlivci, takže je možné předpokládat, že tento segment školství nebyl hlavním akceptorem neúspěšných studujících reálek a gymnázií. Rovněž bylo zjištěno, že k větší „vlně“ odchodu ze škol všeobecného vzdělání docházelo po tercii a do jisté míry též po kvartě, to znamená po dokončení zákonné osmileté docházky, respektive po dokončení nižšího cyklu střední školy. Hlavně v období první republiky došlo ke zvýšení horizontální prostupnosti středoškolského segmentu, takže studující s nižším cyklem gymnázia, nebo reálky mohli přecházet snáze na vyšší odborné školy jako obchodní akademie, průmyslové školy, nebo zemědělské školy a přes ně pak na vysoké školy, což je případ Luboše Turka, kontroverzního ředitele sušického muzea.²¹⁴⁸

Velmi složitou kapitolou je vzdělání dívek. U tohoto typu škol byl pozorován nejpřímočařejší nárůst studujících dívek v průběhu času. Jinými slovy v průběhu zkoumaného období na reálkách a gymnáziích se podíl dívek postupně zvětšoval. O tomto fenoménu bude pojednáno v jiných částech této práce, kde budou podrobněji rozebírány možné příčiny a časová období, kdy k němu docházelo.

Střední všeobecné školství se těšilo daleko větší pozornosti veřejnosti, než školství odborné, nebo pokračovací. Svědčí o tom již přehled literatury z úvodu této práce. Podstatná většina knih o středním školství se týkala právě gymnázií a reálek. Jasná distinkce panovala též

---

²¹⁴⁸ Více je o této osobě pojednáno v: HANUS, Adam, *Muzeum v Sušici a veřejnost*, Praha 2015, Bakalářská práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická.

v sociální podpoře studujících i v ochotě budovat pro tyto vzdělávací ústavy monumentální a reprezentativní budovy. Studující, profesori i školy jako instituce se v daleko větší míře stávali aktéry veřejného a kulturního života. O všech těchto fenoménech bude pojednáno v následující části této práce.

V. Školní budovy

Výuka kromě v otevřených myslích pilných žáků a jejich vševědoucích vzdělavatelů musí probíhat též ve „světě jednotlivin,“ kde se nalézají fyzické schránky žáků i pedagogů. V dosavadních lidských dějinách bylo rovněž pro školu typické, že se žáci a učitelé museli soustředit na jednom místě. Překotný rozvoj technologií a umělé inteligence možná s tímto pojetím vzdělání skoncuje, nicméně i v současnosti platí, že škola musí mít též fyzickou podobu. Platon založil svou Akademii na pozemku zakoupeném z darů přátel v blízkosti posvátného olivového háje, stoikové se scházeli v „pestré sloupové síni,“ podle které získala celá filozofická škola své jméno, a epikurejci měli pro změnu svou zahradu.²¹⁴⁹ Ve středověku se školy často soustředily při sakrálních budovách klášterů a katedrál. Od osvícenství začal do otázky školství stále více vstupovat stát, který rovněž řešil otázku prostorového zabezpečení škol, když jejich zřízení delegoval na patrony škol.²¹⁵⁰

Na počátku zkoumaného období (1870) stavba a hmotné vybavení budov veřejných škol s definitivní platností přešla na obce.²¹⁵¹ Případně se zřizování a stavbě školních budov věnovaly vzdělávací spolky (Schulverein, Matice školská), které výstavbu a provoz škol platily hlavně v jazykově smíšených oblastech. Střední školy byly zřizovány Ministerstvem kultu a vyučování, ale častou podmínkou jejich zřízení bylo postavení budovy příslušným městem, které o zřízení školy žádalo. Město k žádosti o zřízení školy přikládalo svůj rozpočet z předcházejících let, aby dokázalo, že je schopné stavbu budovy školy financovat. Zhruba ve stejné době, kdy povinnost financování škol přešla z rukou „školních patronů“ na obce a města, proměnilo se též vnímání školních budov. Od tereziánských a josefinských školských reforem probíhala výuka často v nevyhovujících podmínkách přeplněných místností, či dřevěných boudách. Nicméně v poslední čtvrtině devatenáctého století se budovy obecných, měšťanských i středních škol začaly stávat reprezentací města nebo obce.²¹⁵² Zařadily se po bok kostela, radnice a případně budovy městské spořitelny. Často stojí na čestném, dobře viditelném místě a přesto, že již často mnoho let svému účelu neslouží, dají se obvykle velmi snadno identifikovat díky své specifické architektuře.

---

²¹⁴⁹ TRETERA, Ivo, *Nástin dějin evropského myšlení, od Thaléta k Rousseauovi*, Praha 2006, str. 84, str. 108, str. 114.

²¹⁵⁰ VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla, *Rákoska v dílně lidskosti, česká škola v 19. století očima účastníků*, Praha 2016, str. 45.

²¹⁵¹ VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla, *Rákoska v dílně lidskosti, česká škola v 19. století očima účastníků*, Praha 2016, str. 180.

²¹⁵² VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla, *Rákoska v dílně lidskosti, česká škola v 19. století očima účastníků*, Praha 2016, str. 185.

V. 1. Pokračovací školy

Jak již bylo několikrát zmiňováno v jiných částech této práce, pokračovací a živnostenské školství bylo v úzkém propojení se školstvím primárního vzdělávacího stupně. Kromě učitelů a pomůcek sdíleli obecné a měšťanské školy s těmi pokračovacími též prostory. Ze strany primárního školství se nejednalo o vážnou komplikaci, protože učni měli výuku nastavenou mimo časy, kdy ve školních budovách probíhala výuka žáků obecných škol a měšťanek.

V. 1. I. Pokračovací škola živnostenská Kašperské Hory

Jak již bylo zmiňováno v kapitole: Vývoj středního školství na Sušicku, pokračovací škola v Kašperských Horách vznikla při odborné škole pro zpracování dřeva v témže městě. Po krátkém provizoriu, kdy odborná škola pro zpracování dřeva působila v najatých prostorách ve městě, se pro tuto vzdělávací instituci podařilo obstarat samostatnou budovu. Pro tyto účely byla opatřena rozsáhlá patrová hospodářská budova i s přílehlými hospodářskými budovami.²¹⁵³ V roce 1910 prošla rozsáhlou rekonstrukcí, během které jí bylo přistavěno nové křídlo.²¹⁵⁴ Odborná škola pro zpracování dřeva a pokračovací škola živnostenská tak jako první školy v politickém okrese Sušice získaly ze všech vzdělávacích ústavů tohoto školského segmentu vlastní budovu, která plně odpovídala potřebám tohoto typu škol. Až v roce 1930 získala vlastní budovu též živnostenská škola pokračovací v Sušici. Budova odborné školy a pokračovací školy v Kašperských Horách obsahovala též kromě řady prostorných učebencelkem čtyři dílny, kreslírny, skladiště náradí a materiálu, strojovny. Na pozemku školy pak byla postavena rozsáhlá „kůlna,“ kde bylo uskladněno stavební dřevo a další materiál.²¹⁵⁵ Škola měla k dispozici též dvůr, na kterém mohly vznikat rozměrnější žakovské realizace jako krovy nebo dřevěné konstrukce. O hygienu žáků bylo postaráno školními umývárny.

Když v roce 1925 zanikla odborná škola pro zpracování dřeva, byl do této budovy umístěn internát kašperskohorské reálky.²¹⁵⁶ Jak je patrné z kapitoly o všeobecném vzdělání, vzdělávalo se na reálce v Kašperských Horách velké procento studujících, kteří do tohoto města přicházeli i ze značné vzdálenosti, a tak tato vzdělávací instituce poloprázdnou budovu, ve které sídlila nadále pouze pokračovací škola, pomohla opět naplnit. Když byly v roce 1945 všechny německé vzdělávací instituce zrušeny a místní německé obyvatelstvo muselo

²¹⁵³ HROPENIAK, Vladimír, *Odborná škola pro zpracování dřeva v Kašperských Horách*, in: Vlastivědné zprávy Muzea Šumavy, Sušice 1989, str. 59.

²¹⁵⁴ HROPENIAK, Vladimír, *Odborná škola pro zpracování dřeva v Kašperských Horách*, in: Vlastivědné zprávy Muzea Šumavy, Sušice 1989, str. 59.

²¹⁵⁵ HROPENIAK, Vladimír, *Odborná škola pro zpracování dřeva v Kašperských Horách*, in: Vlastivědné zprávy Muzea Šumavy, Sušice 1989, str. 59.

²¹⁵⁶ 24. Jahresbericht der Staats-Realschule in Bergreichenstein 1929 -1930, Kašperské Hory 1930, str. 8.

nastoupit do odsunu, převzala původní budovu odborné školy pro zpracování dřeva československá lidová armáda, která jí přestavěla na kasárna.²¹⁵⁷ Vojenská funkce objektu v druhé polovině dvacátého století pak z identity města vzpomínku na odbornou a pokračovací školu téměř úplně vytlačila. Po pádu komunistického režimu a demontáži železné opony, kdy již nebylo třeba mohutné vojenské přítomnosti na západní hranici, byl tento objekt armádou opuštěn a posléze zdemolován. V lokalitě někdejší budovy odborné a pokračovací školy byl vystavěn domov pro seniory a vznikl prostor, který je poněkud honosně nazýván „Žižkovo náměstí,“ jedná se o zpevněný povrch bez jakékoliv občanské vybavenosti. Funkci veřejného prostoru plní tento plac jen několik dní v roce, když se zde odehrává světská část kašperskohorské poutě.

V. 1. II. Pokračovací škola živnostenská Sušice

V Sušici byla nová školní budova postavena v roce 1865.²¹⁵⁸ Tento krok byl letitou podmínkou povýšení farní školy na školu hlavní. Vzhledem k tomu, že tato podmínka došla naplnění až v polovině šedesátých let, mohlo se královské město Sušice hlavní školou pyšnit necelých pět let, poté byla tato škola v souladu s Haasnerovou školní reformou přeměněna na školu obecnou. V roce 1871 byla zřízena chlapecká škola měšťanská.²¹⁵⁹ Tato instituce získala svou vlastní budovu v roce 1889, kdy pro ni byla adaptována budova „Salonu.“²¹⁶⁰ S touto budovou pak byla spojena i pokračovací škola v Sušici, která byla otevřena od 1. ledna 1893. Propojení pokračovací a měšťanské školy bylo jednak personální, když nad výukou na pokračovací škole převzali záštitu učitelé a ředitel měšťanské školy, a jednak prostorové, protože část výuky se odbývala právě v budově měšťanských škol. Budova kapacitně nestačila poměrně velkému a ze strany organizátorů nečekanému zájmu studujících,²¹⁶¹ a tak musela část výuky probíhat rovněž v budově obecné školy. Vzhledem k časům, ve kterých probíhala výuka pokračovací školy (v neděli dopoledne a ve čtvrtek večer), nedocházelo k setkávání studujících této školy se žáky obecných a měšťanských škol, takže se ani jedna strana nemusela nějak významně omezovat. Tento stav, kdy pokračovací školství nemělo vlastní budovu, byl typický i pro další města a obce nejen ve zkoumaném regionu, ale i v celém Předlitavsku.

²¹⁵⁷ HORPENIAK, Vladimír, *Odborná škola pro zpracování dřeva v Kašperských Horách*, in: Vlastivědné zprávy Muzea Šumavy, Sušice 1989, str. 59.

²¹⁵⁸ SOkA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva a rady 16.1.1864–30.12.1884, sign 102, Protokol veřejného sezení obecního výboru kr. města Sušice dne 23. 9. 1865, bod 4. Příprava stavby budovy hlavní školy.

²¹⁵⁹ SOkA Klatovy, fond Archiv města Sušice, KŮS, Rudolf, *Kronika města Sušice 1851 – 1900*, sign. Kr. 1, str. 35.

²¹⁶⁰ SOkA Klatovy, fond Archiv města Sušice, KŮS, Rudolf, *Kronika města Sušice 1851 – 1900*, sign. Kr. 1, str. 126.

²¹⁶¹ Viz kapitola: *Základní odborná škola Sušice*.

Po vypuknutí první světové války, byla budova „Salonu“, ve které byly umístěny chlapecká a dívčí měšťanská škola a rovněž škola pokračovací, zabavena pro potřeby armády. Konkrétně byli do této budovy umístěni vojáci stížení úplavíci.²¹⁶² Všechny tři vzdělávací instituce se musely nastěhovat do budovy obecných škol, které samy o sobě bojovaly s nedostatkem prostoru. Tento krok si vyžádal zavedení střídavého vyučování. Jistým, mírně úsměvným problémem pro učně pokračovací školy bylo vybavení budovy obecných škol. Učni byli ve věku od čtrnácti až do dvaceti let a museli se vměstnat do školních lavic určených pro děti ve věku od šesti do dvanácti let. Toto provizorium trvalo až do doby, kdy armáda „Salon“ opět vyklidila a měšťanské a pokračovací školy se do této budovy opět vrátily. Jen co se ale situace po válce uklidnila, čekalo část měšťanských škol opět stěhování. V roce 1923 zasáhl Sušici velký požár, který zničil nezanedbatelnou část města.²¹⁶³ Nedostatek bytů byl v Sušici (jako i jiných městech) palčivý již před první světovou válkou. A požár tyto podmínky zhoršil nad únosnou mez. Radnice musela jednat a pohořelým zajistit alespoň provizorní bydlení. Pro tento účel byla využita například budova bývalé německé obecné školy, která byla hned po vzniku Československa zrušena, a rovněž přízemí Salonu, tedy budovy měšťanských škol. Tento krok si vynutil přestěhování chlapecké měšťanské školy zpět do budovy obecných škol. Dívčí měšťanská škola a pokračovací škola nadále zůstávaly ve vyšším patře „Salonu.“ Tento stav byl ale nadále neúnosný. V místní školní radě i v městské radě se hovořilo o výstavbě nové školní budovy pro obě městské školy. Tam měla mít své útočiště též živnostenská škola pokračovací.

Stavba nové budovy měšťanských škol byla zahájena v roce 1924 na pravém břehu řeky Otavy. Jednalo se o první stavební zásah do plochy do té doby nezastavěné louky, která nese pomístní název „Buryňka.“ Měšťanská škola byla v tomto ohledu jen první vlašťovkou. Do konce třicátých let zde kolem této budovy vznikla nová a na poměry Sušice velkoryse řešená čtvrť, ve které byly umístěny budovy okresního a finančního úřadu, památník padlých z první světové války s rozsáhlým parkem. Rovněž zde začala vznikat obytná zástavba, když si zde nechala stavět vily městská honorace.²¹⁶⁴ Celá čtvrť pak byla řešena ve stylu vzdušného, moderního a sebevědomého zahradního města. Celé této městské „fundaci“ vévodila do svahu zapuštěná pseudorenesanční budova měšťanských škol, která svému účelu začala sloužit

---

²¹⁶² SOKA Klatovy, fond Střední odborná škola a Střední odborné učiliště, Kronika Střední odborné školy a Středního odborného učiliště 1930 – 1977, str. [5].

²¹⁶³ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, TUREK, Kajetán, Kronika města Sušice 1915 – 1925, sign. Kr. 2. str. 30.

²¹⁶⁴ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 489.

v roce 1927.²¹⁶⁵ Tato krásná a finančně náročná budova (výstavbu financovala místní školní rada a město) měla jeden drobný nedostatek, nestačila ani pro potřeby samotných měšťanských škol, některé třídy musely být i nadále umístěny v budově škol obecných.²¹⁶⁶ Už vůbec nepřipadalo v úvahu, aby v této budově byla umístěna též živnostenská škola pokračovací a to i přes to, že *správce živnostenských škol ve školním výboru před stavbou i po dobu stavby stále upozorňoval, že v nové budově není pamatováno na potřebné místnosti pro živnostenskou školu pokračovací.*²¹⁶⁷ To bylo dokonce v rozporu s rozhodnutím Ministerstva kultu a vyučování, které v roce 1899 vydalo nařízení, ve kterém novostavby měšťanských škol musely na umístění pokračovacích škol pamatovat.²¹⁶⁸ Vedení pokračovací školy tak počítalo s tím, že škola bude i nadále umístěna v prvním patře ne zcela vyhovujícího „Salonu.“ Ještě téhož roku ale převážila potřeba městské rady využít i první patro této budovy na nouzové byty, a tak se živnostenská škola pokračovací musela přesunout do dvou místností budovy obecných škol.²¹⁶⁹ Zde již tato vzdělávací instituce byla umístěna provizorně během první světové války. Některým učitelům tak pravděpodobně nastal nepříjemný pocit děja vu.

Ve stejné době, kdy budova „Masarykových škol měšťanských“ začala sloužit svým žákům, se začal připravovat další poměrně významný stavební projekt na severním rohu sušického náměstí, který zprvu vůbec s osudy pokračovacích škol souviset neměl. V místě bývalých masných krámů začala nejprve vznikat budova místní pobočky státní pošty a v roce 1928 se městská spořitelna rozhodla na tomto místě vystavět pro svoje potřeby reprezentativní budovu. Na parcele mezi budoucím spořitelním palácem a budovou státní pošty měla vzniknout budova pro městské muzeum, které bylo umístěno v nevyhovujících podmínkách v radniční budově, a městská rada pro něj hledala vhodnější umístění již mnoho let.²¹⁷⁰ Během příprav stavby ale došlo k přepracování celého projektu oné „prostřední budovy.“ Toto rozhodnutí městské rady a městské spořitelny bylo dosti překvapivé vzhledem k tomu, že o stavbě budovy pro městské muzeum se uvažovalo již dlouhé roky a konečně se zdálo, že po neodkladnějších záležitostech konečně přišlo muzeum na fóru městského zastupitelstva na pořad dne.

---

²¹⁶⁵ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 489.

²¹⁶⁶ SOKA Klatovy, fond Střední odborná škola a Střední odborné učiliště, *Kronika Střední odborné školy a Středního odborného učiliště 1930 – 1977*, str. [5].

²¹⁶⁷ SOKA Klatovy, fond Střední odborná škola a Střední odborné učiliště, *Kronika Střední odborné školy a Středního odborného učiliště 1930 – 1977*, str. [5].

²¹⁶⁸ SOKA Klatovy, fond Střední odborná škola a Střední odborné učiliště, *Kronika Střední odborné školy a Středního odborného učiliště 1930 – 1977*, str. [6].

²¹⁶⁹ SOKA Klatovy, fond Střední odborná škola a Střední odborné učiliště, *Kronika Střední odborné školy a Středního odborného učiliště 1930 – 1977*, str. [6].

²¹⁷⁰ HANUS, Adam, *Muzeum v Sušici a veřejnost (1880 – 1945)*, Bakalářská práce, Univerzita Karlova, Fakulta Filozofická, Praha 2015, kapitola: snaha o získání vlastní budovy str. 17 – 24.

Nicméně, jak podává poněkud zaobaleně Kajetán Turek ve své knize *Muzeum ve vlastní budově*²¹⁷¹ a autor kroniky živnostenské školy pokračovací poněkud neomaleně, městská spořitelna se finančně vydala při stavbě vlastní mohutné budovy na rohu náměstí a na stavbu budovy městského muzea jí nezbývala finanční hotovost. Starosta města Jan Seitz, který byl kromě toho předsedou školního výboru a rovněž členem představenstva městské spořitelny, takže měl o problémech jak školských, tak finančních institucí ve městě dobrý přehled, se rozhodl vyřešit dva problémy naráz a podlouhlou parcelu mezi budovou spořitelny v rohu náměstí a budovou pošty využít pro stavbu živnostenské školy pokračovací, které by se tím vyřešil velmi akutní problém s umístěním. Navíc se dalo předpokládat, že se tento problém bude v následujících letech stupňovat, protože sušická pokračovací škola byla vybrána jako okrsková a postupně měla převzít učně z menších pokračovacích škol z okresu. Nesnáze s financováním tohoto projektu pak měla vyřešit štedrá subvence Ministerstva školství a národní osvěty. Pro její získání bylo třeba reagovat rychle a příprava zcela nového projektu, vypsaní ofertního řízení na stavbu by trvalo velmi dlouho a subvenci by město ani nemuselo dostat. Naštěstí pro Sušici nemusel být projekt budovy příliš měněn. Karlínští architekti Freiwald a Böhm v plánech prakticky jen nahradili muzejní sály třídami a kanceláře kabinety. Celková koncepce budovy zůstala nezměněna. Vlastní stavební práce provedli sušičtí stavitelé František Holeček a Karel Houra, kteří podobně jako firma Freiwald a Böhm měli za sebou realizaci celé řady významných lokálních projektů.²¹⁷² Budova byla dokončena v roce 1930 a prvního října předána při slavnostním zahájení nového školního roku svému účelu.²¹⁷³

Budova živnostenské školy pokračovací na sebe nestrhává přílišnou pozornost a to i přesto, že je umístěna velmi blízko náměstí.²¹⁷⁴ Jedná se o dvoupodlažní budovu jednoduchého obdélníkového půdorysu. Jedním z důvodů její nenápadnosti je, že se nejedná o solitérní stavbu. Budova pokračovací školy navazuje na monumentálnější budovy městské spořitelny na jedné a pošty na druhé straně. Budovy jsou stejně vysoké, pošta ze západního průčelí v Havlíčkově ulici nepřiléhá k žádné další budově a spořitelna stojí na rohu náměstí, okolní zástavbu o patro převyšuje, proto působí monumentálněji než budova pokračovací školy, která je mezi tyto dvě budovy vklíněna. Fasáda budovy je též relativně střídmá. Jediným výrazným prvkem je rizalit, ve kterém je umístěný vchod a který průčelí rozděluje na dvě

---

²¹⁷¹ TUREK, Kajetán, *Městské muzeum ve vlastní budově*, Sušice 1938.

²¹⁷² LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 489.

²¹⁷³ SOKA Klatovy, fond Střední odborná škola a Střední odborné učiliště, *Kronika Střední odborné školy a Středního odborného učiliště 1930 – 1977*, str. [2].

²¹⁷⁴ Viz: Příloha VI. fotografie školních budov.

souměrné části. Masu fasády rozbíjí řady oken, které jsou zvýrazněny plastickým rámováním. Fasáda je šedě betonová, což opět přispívá k jisté fádnosti této budovy.

Tato budova je se stejným typem vzdělávání spojena i dnes. Původní živnostenská škola pokračovací sice zanikla reformou odborného (pokračovacího) školství v roce 1953, náhradou ale byla v Sušici zřízena jiná škola tohoto vzdělávacího segmentu. Dnešní název vzdělávací instituce, která výše popisovanou budovu používá, je: Střední odborná škola a Střední odborné učiliště Sušice. V povědomí veřejnosti i učňů je tato škola zapsána jako „Poštovka“ podle její blízkosti pošty, po které je v současné době rovněž pojmenována i celá ulice. Nezdá se, že by se tato budova stala významným identitotvorným prvkem města Sušice. Jako objekt fotografií nebo pohlednic sloužila hlavně v době, kdy bylo krátce po jejím dokončení. V dnešní době se neobjevuje ani na pohledech nebo fotografiích objektů typických pro město.

Jak vidno z předcházejících stránek, živnostenské pokračovací školy byly téměř vždy umístěny v budovách obecných, případně měšťanských škol. Přístup obecních zastupitelstev byl k tomuto segmentu školství spíše pragmatický. Vzhledem k tomu, že výuka na živnostenských pokračovacích školách zpravidla nekolidovala s výukou škol obecných nebo měšťanských, nebyl hlavně v menších obcích žádný důvod pro tyto školy stavět vlastní budovu. Zdá se, že opět hlavně menší obce byly ve vztahu obec – škola vedeny motivem v maximální možné míře minimalizovat náklady na opravy nebo vybavení místní školy. V případě nutnosti výstavby nové budovy zastupitelstva často otálela a snažila se výstavbu co nejvíce oddálit. Co se týče reprezentativnosti budov škol, je tato otázka v segmentu pokračovacích škol sporná. Většina školních budov, které byly užívány v průběhu zkoumaného období, byla postavena již dlouho před tím, v první polovině devatenáctého století. Často byly tyto budovy poddimenzovány počtu dětí z daného školního obvodu a z pohledu architektury a estetiky se vesměs jednalo o účelné jednopatrové budovy s minimálními zdobnými prvky. Obce je patrně nestavěly s reprezentativním záměrem. Jistý posun k „reprezentativnosti“ při stavbě budov obecných a měšťanských škol je opravdu patrný až v pozdním devatenáctém století a hlavně po vzniku první republiky, kdy Sušice i Kašperské Hory vybudovaly i pro své měšťanské školy reprezentativní budovy. V Sušici byla reprezentativnost snad dokonce nadřazena účelnosti, když velmi krásná budova měšťanských škol od elitního architekta nestačila kapacitě místních žáků. Rovněž pouze Sušice a Kašperské Hory vybudovaly v průběhu zkoumaného období vlastní budovy i pro vzdělávací ústavy pokračovacího segmentu školství.

V. 1. III. Pokračovací škola živnostenská Velhartice

Ve Velharticích měla škola mnohasetletou tradici. Velhartičtí kronikáři svorně považují za první zmínku o zdejší škole fundaci z roku 1631, kterou vydal majitel velhartického panství Martin de Huerta.²¹⁷⁵ Kde byla škola umístěna, jasné není. Triviální škola Tereziánského typu byla umístěna v dřevěné stavbě na rohu náměstí. Tato budova byla označena jako č. p. 60 a výuce sloužila, dokud se prakticky nerozpadla. V roce 1804 byla již extrémním způsobem nevyhovující budova školy nahrazena zděnou stavbou. Jednalo se o klasické zděné stavení venkovského typu i s hospodářským zázemím pro zde ubytovaného učitele. Výuka probíhala ve světnici.²¹⁷⁶ V roce 1869 byla zakoupena druhá budova pro školu, a to stavení č. p. 63.²¹⁷⁷ Do této budovy mohla být nastěhována pouze jedna třída. Rovněž sem byl přemístěn byt učitele, a tak se mohly pro výuku adaptovat další prostory ve „staré škole“ č. p. 60. Tento stav shledala okresní školní rada roku 1886 za nevyhovující a po obci požadovala zjednat nápravu v podobě nové školní budovy, jinak hrozila, že budovu postaví sama a náklady bude z obce vymáhat.²¹⁷⁸

Místní školní rada a obecní zastupitelstvo však hledaly záminky, aby nákladnou stavbu školy co nejvíce oddálily, a tak nezbývalo okresní školní radě než nařízení na stavbu budovy neustále opakovat. Velhartice ale stále výstavbu zdržovaly, nemohly vybrat vhodný pozemek, poté odmítaly již zpracované projekty jako nevhodné a neustále zkoušely celý projekt výstavby nové budovy nahradit stavební úpravou stávajících škol. Až v roce 1909 byl po více jak třiceti letech zakoupen pozemek pro stavbu nové budovy školy.²¹⁷⁹ Již rok před tím byla zřízena zdejší pokračovací škola. Výuku jejích žáků zajišťovali učitelé obecné školy a probíhala v obou jejích budovách.²¹⁸⁰ Po první světové válce se obecní zastupitelstvo opět vrátilo ke zdržovací taktice a za každou cenu se stavbě nové budovy obecných škol snažilo zabránit. Kronikář k tomu poznamenal: *Toto stálé odkládání ve zdejší obci, bude se konati do nekonečna.*²¹⁸¹ Kromě nákladů bylo důvodem neustálého odkládání rovněž to, že obec začala pozemek zakoupený pro stavbu budovy školy využívat jako tržiště hovězího dobytka. Novou obstrukcí velhartické obce byla podmínka, která souhlas se stavbou nové budovy pro obecné školy podmiňovala zřízením rovněž školy měšťanské.²¹⁸² Tím celý administrativní kolotoč mohl začít nanovo. Stavba školy se přiblížila až v polovině třicátých let a to z důvodu, že nad

²¹⁷⁵ SOkA Klatovy, fond Národní škola Velhartice, školní kronika 1877 – 1923, str. 3.

²¹⁷⁶ SOkA Klatovy, fond Národní škola Velhartice, školní kronika 1877 – 1923, str. 4.

²¹⁷⁷ SOkA Klatovy, fond Národní škola Velhartice, školní kronika 1877 – 1923, str. 4.

²¹⁷⁸ SOkA Klatovy, fond Národní škola Velhartice, školní kronika 1877 – 1923, str. 64.

²¹⁷⁹ SOkA Klatovy, fond Národní škola Velhartice, školní kronika 1877 – 1923, str. 54.

²¹⁸⁰ SOkA Klatovy, fond Národní škola Velhartice, školní kronika 1877 – 1923, str. 102.

²¹⁸¹ SOkA Klatovy, fond Národní škola Velhartice, školní kronika 1877 – 1923, str. 133.

²¹⁸² SOkA Klatovy, fond Národní škola Velhartice, školní kronika 1923 – 1953, str. 9.

tímto projektem přejali patronát dvě významné osobnosti, okresní školní inspektor Alois Kot (editor Sborníku Sušicka) a velhartický farář a budoucí sušický děkan Monseigneur Jan Motl. Z několika projektů, které byly pro budovu velhartické školy zpracovány, zvítězil ten, který předložil sušický stavitel Karel Houra. Tento architekt poté vyhrál i ofertní řízení na vlastní stavbu budovy v ceně 425 000.²¹⁸³ Stavba budovy probíhala během roku 1937. Slavnostně byla předána žákům a učitelům 31. října 1937. Do školy se přestěhovala též živnostenská pokračovací škola, nicméně si komfort této budovy dlouho neužila, protože hned od následujícího školního roku byla zrušena a její školní obvod byl přidělen živnostenským školám pokračovacím v Sušici.

Budova školy je umístěna na samém okraji městečka Velhartic. Jedná se o dvoupodlažní stavbu s půdorysem ve tvaru písmena L. Vzhledem k relativně pozdnímu vzniku školy a rovněž díky Hourově invenci nemá tato budova typický školní vzhled, ale působí moderním, ale též střídým dojmem. Dominantním prvkem fasády jsou mohutná okna, která prosvětlují schodiště. V průběhu následujících desetiletí byly ke školní budově připojeny další objekty jako mateřská škola nebo tělocvična. Zajímavý je též osud obou starších školních budov. „Stará škola“ č. p. 60 se stala sídlem místní kempeličky a budova nové školy č. p. 63 byla adaptována na pobočku státní pošty, takže v identitě obce se tyto dvě budovy pojí právě s těmito institucemi, nebo lépe řečeno pojily, protože v dnešní době již obě zanikly. Domy ale jejich bývalou funkci stále připomínají. Jak vidno, ještě ve zkoumaném období se našly obce, které nevnímaly školu jako výkladní skříň obce a prostředek její reprezentace. Naopak vydržování školy pro ně bylo jen nutné zlo a výdaje se snažily držet na naprostém minimu. Velkou investici v podobě stavby nové budovy školy považovaly za zbytečnost a za každou cenu se jí snažili zabránit. Velhartickému zastupitelstvu se to dařilo po více jak osmdesát let.

V. 1. IV. Pokračovací škola živnostenská Strašín

Strašínská triviální škola byla zřízena v roce 1778 jako náhrada za místní farní školu.²¹⁸⁴ Podobně jako v jiných místech se zpočátku umístění školy často měnilo a vyučování probíhalo v dosti improvizovaných podmínkách. První budova, která byla postavena pro místní školu, stojí v severním cípu náměstí při křižovatce s komunikací 2. třídy č. 171. Jako v jiných případech se jednalo o běžné venkovské stavení určené pro byt učitele. Pro výuku byla vyhrazena pouze světnice. Vzhledem k tomu, že Strašín byl jednou z největších obcí s českou majoritou ve východním cípu převážně německého kašperskohorského soudního okresu, byl nápor dětí na tuto relativně malou budovu značný. Proto již v roce 1854 se místní

²¹⁸³ SOkA Klatovy, fond Národní škola Velhartice, školní kronika 1923 – 1953, str. 75.

²¹⁸⁴ SOkA Klatovy, fond Archiv obce Strašín, Kronika obce 1928 – 1968, str. 5.

obec rozhodla vystavět novou školní budovu, která by plánované rozšíření na dvojtřídku měla pojmut.²¹⁸⁵ Projektantem této stavby byl stavitel Cába ze Střelských Hoštic. Nová budova byla založena na jižní straně náměstí. Z architektonického pohledu se jednalo opět o poměrně konzervativní školní budovu velmi podobnou například té v Rábí. Jednoduchý obdélníkový půdorys, jedno patro a řada oken, bez významných ozdobných prvků. Původní objekt školy č. p. 17 byl obcí prodán do soukromých rukou. Výtěžek této transakce měl alespoň částečně pomoci financovat stavbu nové budovy. Nová budova školy č. p. 63 již poměrně brzy přestala stačit postupnému růstu počtu tříd, a tak byla nevyhnutelná další stavební úprava. Mezi lety 1884 – 1885 bylo k severovýchodní straně budovy dostavěno půdorysně čtvercové křídlo, které mělo vyšší počet žáků zvládnout.²¹⁸⁶ Nicméně definitivně se „přetlak“ dětí vyřešil až postupným odškolením sousedních obcí. V budově obecné školy probíhala rovněž výuka živnostenské pokračovací školy po celou dobu její existence.

Stará budova školy se již velmi dávno stala běžnou zemědělskou usedlostí. V dnešní době je neobyvaná a v dezolátním stavu. Pro identitu obce tak žádnou významnou roli nehraje. Je pravděpodobné, že ani většina obyvatel Strašína neví, že kdysi v této budově byla umístěná škola. V nové budově školy probíhala výuka i nadále až do zrušení strašínské základní školy v roce 2012.²¹⁸⁷ Vzhledem k tomu, že ke zrušení této školy došlo poměrně nedávno, je tato budova v povědomí obyvatel i nadále se školstvím spojena, nicméně nedá se předpokládat, že by identitní vazba na tuto budovu byla výrazně silná. Hlavním identitotvorným prvkem Strašína je bezesporu poutní kostel Narození Panny Marie.

V. 1. V. Pokračovací škola živnostenská Rábí

I v této obci je škola doložena již počátkem osmnáctého století. Výuka probíhala v kostele Nejsvětější trojice, protože při tomto kostele rábský učitel zároveň účinkoval jako varhaník.²¹⁸⁸ V roce 1792 rábská obec postavila pro školu vlastní budovu. Podobně jako ve Velharticích se jednalo o budovu, ve které byl zároveň umístěn byt učitele. Stavba měla řadu nedostatků, například v místnostech učitele nebyly stropy a brzy po dostavbě začaly praskat zdi.²¹⁸⁹ Bohužel kronikář neuvádí, jaké číslo popisné tato budova měla. O stavbě nové budovy pro obecnou školu podává obecní kronika (psaná až ex post) pouze lakonickou zprávu, že stavba nové budovy byla provedena v roce 1885 Václavem Benediktem z Horažďovic.²¹⁹⁰

---

²¹⁸⁵ SOkA Klatovy, fond Archiv obce Strašín, Kronika obce 1928 – 1968, str. 14.

²¹⁸⁶ SOkA Klatovy, fond Archiv obce Strašín, Kronika obce 1928 – 1968, str. 15.

²¹⁸⁷ Osobní sdělení Mgr. Richarda Nového, ředitele ZŠ, ZUŠ a MŠ Kašperské Hory.

²¹⁸⁸ SOkA Klatovy, fond archiv města Rábí, kronika obce 1922 – 1972, str. 19.

²¹⁸⁹ SOkA Klatovy, fond archiv města Rábí, kronika obce 1922 – 1972, str. 20.

²¹⁹⁰ SOkA Klatovy, fond archiv města Rábí, kronika obce 1922 – 1972, str. 32.

Budova byla umístěna v západní části náměstí, přičemž byla poněkud předsazena před stávající frontu domů. Dům dostal číslo popisné 57. Je to patrová budova jednoduchého obdélníkového půdorysu. Jedná se o typický sloh školních budov, které byly stavěny v druhé polovině devatenáctého století. Do této budovy byla v roce 1913 umístěna i nově zřízená živnostenská škola pokračovací, která zde fungovala až do roku 1933.²¹⁹¹ Později škola v Rábí zanikla úplně. V budově bývalé obecné školy je v dnešní době umístěno informační centrum. Je to poměrně strategické místo vzhledem k tomu, že kolem této budovy prochází davy turistů k zřícenině hradu Rábí, který je hlavní turistickou atrakcí, dominantou městečka a samozřejmě i identitotvorným prvkem. Stará budova školy rozhodně tak zásadní roli nesehrává a vzhledem k tomu, že výuka v této budově již dávno neprobíhá, ubývá i pamětníků, kteří si tento dům se školou vůbec spojují. Pro ostatní je již pouze informačním centrem.

V. 1. VI. Pokračovací škola živnostenská Kolinec

Rovněž v Kolinci je doloženo školství hluboko v předbělohorské době. Kolinecký učitel a badatel František Mára uvádí jako první zmínku rok 1573 a výuku situuje do prostor kolineckého špitálu, který stál vedle kostela.²¹⁹² První trvalá školní budova pro triviální školu byla vystavěna v roce 1845 (č. p. 112), předtím se výuka střídala po domech učitelů, nebo probíhala ve staré kolinecké radnici. Tento dům byl v průběhu druhé poloviny devatenáctého století několikrát stavebně upravován a pro potřeby obecné školy dostačoval. K velkým změnám školství v Kolinci došlo až po vzniku samostatné Československé republiky. V roce 1920 bylo v této obci povoleno zřízení měšťanské školy²¹⁹³ a o rok později byla okresní školní radou v Klatovech povolena též živnostenská škola pokračovací, která začala fungovat při škole měšťanské.²¹⁹⁴ Pro tyto dvě instituce se místní školní radě podařilo získat velmi zajímavou budovu, a to místní zámek. Koupit takto rozsáhlý objekt pro školní potřeby se podařilo díky majiteli bývalého velkostatku Kolinec Jindřichovi Taafemu, který v rámci pozemkové reformy musel své zdejší pozemkové majetky rozprodat a zámek nabídl obci pro umístění školy. Adaptace zámku zabrala tři roky, takže se měšťanská a živnostenská pokračovací škola do této budovy nastěhovaly až v roce 1923.²¹⁹⁵ Co se týče pokračovací školy, tak ta zde fungovala až do svého zrušení v roce 1938 bez významnějších změn.

²¹⁹¹ SOkA Klatovy, fond archiv města Rabí, kronika obce 1922 – 1972, str. 65.

²¹⁹² VÍCH, Jan, *Školství v Kolinci*, [http://www.kolinec.eu/pisemnosti/skola-1.htm#budova], Kolinec.eu 2015, citováno dne 11. 8. 2017.

²¹⁹³ SOkA Klatovy, fond Obecná škola Kolinec, Kronika 1901 – 1936, str. 81.

²¹⁹⁴ SOkA Klatovy, fond Obecná škola Kolinec, Kronika 1901 – 1936, str. 89.

²¹⁹⁵ VÍCH, Jan, *Školství v Kolinci*, [http://www.kolinec.eu/pisemnosti/skola-1.htm#budova], Kolinec.eu 2015, citováno dne 11. 8. 2017.

Budova bývalého zámku byla vystavěna v empírovém slohu, jedná se o dominantu jižní části náměstí. Před severním průčelím se nachází rozsáhlá zatravněná a upravená travnatá plocha, která dominanci školy v prostoru náměstí ještě umocňuje. Ze severního průčelí vystupuje mohutný rizalit, ve kterém je umístěn vstupní portál, a v prvním patře pět oken. Dvě postranní křídla, která směřují jižním směrem, uzavírají vnitřní dvůr. Z jižní strany je dvůr uzavřen později dostavěnou tělocvičnou. Místní školství primárního edukačního systému je s touto budovou spojeno do dnešních dní. V této budově sídlí Základní a mateřská škola Kolinec. Z pohledu identity tohoto městyse se jedná o velmi významnou budovu, jednak téměř každý obyvatel tohoto městečka budovu navštěvoval jako její žák, jednak je tato budova pro Kolinec důležitá i z pohledu sebe prezentace obce. Je to vděčný objekt místních fotografií a pohlednic a v nedávné době zde byla rovněž instalována historická expozice připomínající dějiny městečka a jeho okolí.

V. 1. VII. Pokračovací škola živnostenská Žihobce

V této obci pravděpodobně probíhala výuka ještě před rokem 1790, ale písemné doklady podle kronikáře chybí. Budova školy byla dřevěná bouda, která byla vystavěna neznámo kdy, ale v roce 1830 musela být tato budova uzavřena, protože její stavební stav byl velmi špatný. Obec vystavěla novou školní budovu v roce 1834.²¹⁹⁶ Ta v roce 1857 kompletně vyhořela, takže se výuka dva roky musela odbývat v náhradních podmínkách. Po první světové válce byl vývoj školství v Žihobcích velmi podobný jako v Kolinci. Nejprve byla v roce 1920 zřízena měšťanská škola a hned o rok později i živnostenská škola pokračovací. A podobně jako v Kolinci obě tyto vzdělávací instituce byly umístěny do zdejšího zámku, který byl pro zdejší školu získán.²¹⁹⁷ Zde opět analogicky jako v Kolinci působila živnostenská škola až do svého zrušení. Škola v žihobeckém zámku funguje dodnes, i když výuka je zajišťována pouze pro první stupeň a je rozdělena do dvou tříd.²¹⁹⁸ V budově je též v současnosti umístěno muzeum lamberské stezky.²¹⁹⁹

V. 1. VIII. Pokračovací škola živnostenská Petrovice

Epizodní působení zdejší živnostenské pokračovací školy je rovněž propojeno s místní obecnou školou. Budova této školy byla postavena v roce 1822,²²⁰⁰ přičemž škola v Petrovicích fungovala minimálně od roku 1802. Podobně jako v jiných obcích byla i zde původní školní budova projektována příliš střídme, a tak již v roce 1844 bylo nutné k budově

²¹⁹⁶ SOkA Klatovy, fond archiv obce Žihobce, kronika obce 1926 – 1939, str. 39.

²¹⁹⁷ SOkA Klatovy, fond archiv obce Žihobce, kronika obce 1926 – 1939, str. 47.

²¹⁹⁸ Základní škola a Mateřská škola Žihobce, webové stránky [<http://zs.zihobce.eu/>], citováno dne 8. 7. 2018.

²¹⁹⁹ Muzeum Lamberská stezka Žihobce, webové stránky [<http://www.zihobce.eu/muzeum>], citováno dne 8. 7. 2018.

²²⁰⁰ SOkA Klatovy, fond Archiv obce Petrovice u Sušice, Kronika obce 1927 – 1939, str. 10.

doplnit přístavek. Od té doby k žádným zásadním stavebním úpravám této budovy nedošlo. O tom svědčí kronikářský zápis z roku 1928, kdy okresní školní komise nařídila stavební úpravy této „chatrné“ budovy.²²⁰¹ Konkrétně šlo o výměnu oken a stropů, které byly na budově původní z její přestavby z roku 1844. Jednalo se o tradiční školní budovu, která měla obdélníkový půdorys, jedno patro a prosvětlena byla řadou oken.

V. 1. IX. Pokračovací škola živnostenská Hartmanice

O této pokračovací škole se toho podařilo zjistit nejméně ze všech ostatních podobných vzdělávacích institucí, kterými se tato práce zabývá. V archivním fondu se dochovaly pouze nekompletní třídní katalogy a jiné prameny o této škole mlčí úplně. V Hartmanicích v období první republiky působily hned čtyři školy. Německá obecná a měšťanská škola byla po vzniku nového státu doplněna paralelními vzdělávacími institucemi s českým vzdělávacím jazykem. Všechny tyto instituce vedly svoje kroniky stejně jako hartmanická obec. Zarážející je, že žádná z těchto školních kronik zřízení pokračovací školy nepřipomíná. Z dochovaných třídních katalogů této školy by bylo možno usuzovat, že škola zahájila svou činnost ve školním roce 1938-1939 za předpokladu, že dochované třídní katalogy pocházejí z počátku fungování školy. Pokud by škola začala působit v září 1938, mohlo by to být hlavním důvodem, proč se o tom žádná kronika nezmiňuje. V centru pozornosti všech kronik byly totiž politické události, které se Hartmanic, sídla s německou většinou, dotýkaly velmi citlivě. České školy byly po mnichovské dohodě evakuovány a kronikářské záznamy byly buď zastaveny, nebo dopsány zpětně. Kronika německé měšťanské školy své záznamy končí na sklonu roku 1938.

Pokud živnostenská škola v Hartmanicích fungovala stejným způsobem jako ostatní živnostenské školy, byla zřízena právě pod měšťanskou školou a výuka pravděpodobně probíhala v její budově. Měšťanská škola v Hartmanicích byla zřízena v roce 1906,²²⁰² tedy ve stejném roce, kdy města obou zbývajících soudních okresů získaly reálky. V následujících letech proběhla rekonstrukce a rozšíření budovy místní obecné školy čp. 95, do které byla následně umístěna též škola měšťanská a pravděpodobně na konci třicátých let zde působila i škola pokračovací. České školy působily v nájmu v budově č. p. 42. Po válce, když bylo německé obyvatelstvo odsunuto, převzaly navrátilivší se české vzdělávací instituce bývalou budovu německé obecné a měšťanské školy. Základní škola v této budově působí dodnes. To z této budovy činí významný bod hartmanické identity, který je spojen se vzděláváním místních dětí po velmi dlouhou dobu, i když v kolektivní paměti je tato budova spojena se

²²⁰¹ SOkA Klatovy, fond Archiv obce Petrovice u Sušice, Kronika obce 1927 – 1939, str. 10.

²²⁰² SOkA Klatovy, Měšťanská škola (německá), Hartmanice, Školní kronika 1906 – 1938, str. 2.

školvím prvního stupně. Krátké působení pokračovací školy se do místní identity žádným způsobem nepropsalo. Budova školy je patrová stavba s výraznou štukovou výzdobou. Má jednoduchý obdélníkový půdorys a těsně přiléhá k budově bývalého okresního soudu. Vzhledem k tomu, že Hartmanice nemají klasické náměstí, těžiště obce je umístěno na spojnici dvou křižovatek, které tvoří významný dopravní uzel mezi Sušicí, Železnou Rudou a Kašperskými Horami. Blok budov okresního soudu a školy je umístěn v prestižním místě při dnešní silnici druhé třídy č. 145, tedy na spojnici Hartmanice - Sušice a Hartmanice - Kašperské Hory. To, že budova školy byla pro Hartmanice stejně důležitá jako sídlo okresu, lze vysledovat z toho, že obě budovy jsou si ve výzdobě velmi podobné a přiléhají k sobě. V dnešní době mají navíc stejnou barvu fasády, takže opticky vytvářejí jeden celek, ve kterém je poměrně obtížné na první pohled odlišit dvě různé budovy.

V. 2. Odborné a všeobecné školství

Oproti školním budovám primárního školství, které jak se zdá, ne vždy byly budovány i s úmyslem reprezentace daného místa, u středního školství v tehdejšímu smyslu slova, tedy u škol odborných a hlavně všeobecných, byla situace diametrálně odlišná. U nich byla reprezentativní funkce sotva oddiskutovatelná. Ukazují to jak obě budovy reálných škol, tak budova hospodářské školy, které ve zkoumaném období a na zkoumaném území vznikly. Ty byly co do velkorysosti projektů i vlastní realizace zcela jiného rozsahu než jakákoliv budova obecné nebo měšťanské školy.

V. 2. I. Hospodářská škola v Sušici

Hospodářská škola v Sušici zahájila svou výuku v najatých prostorách od města v budově č. p. 1/145.²²⁰³ To byla až do roku 1918 budova německé menšinové školy v Sušici, byla vždy trnem v oku českých sušických nacionalistů, považovali ji za trojského koně plíživé germanizace. Městské zastupitelstvo využilo hned první příležitost a nechťenou školu zrušilo. S využitím budovy, která po německé škole zůstala, se uvažovalo pro městské muzeum, poté zde byli krátce nastěhováni pohořelí a od roku 1923 zde začal působit první ročník hospodářské školy. Nicméně s tím, že se jedná pouze o dočasné řešení, a prakticky okamžitě poté začalo školní kuratorium v součinnosti s městskou radou vybírat pozemek pro novou školní budovu. Nemělo se jednat jen tak o nějaký pozemek, protože se na něm kromě budovy školy měly nacházet též školní pokusná políčka a sady.²²⁰⁴

V roce 1926 školní kuratorium zakoupilo pro areál školy celkem čtyři na sebe navazující pozemky od sušického hodináře Josefa Mirvalda o celkové výměře přesahující 3,5 hektaru.²²⁰⁵ Jednalo se o pozemky, které v době, kdy k transakci došlo, byly relativně daleko od města, nalézaly se na úpatí Jánského vrchu při silnici směřující ze Sušice do Hrádku. I přes to, že tyto pozemky byly daleko od intravilánu města, vyšplhala se cena za jejich prodej na 102 664 korun.²²⁰⁶ Následné ofertní řízení na stavbu vlastní budovy vyhrál sušický stavitel Robert Grabinger, významný sušický stavitel, jehož firma stavěla nebo se podílela na stavebních úpravách celé řady sušických budov. Realizoval například budovu městské sokolovny, již vzpomínanou budovu městské spořitelny, podílel se na opravách interiéru sušické radnice, či kostela Panny Marie na horním předměstí. Krom toho byl autorem

²²⁰³ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 482.

²²⁰⁴ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 28.

²²⁰⁵ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 33.

²²⁰⁶ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 482.

projektů i stavebníkem celé řady rodinných domů rozrůstající se meziválečné Sušice.²²⁰⁷ V roce 1926 mu byla svěřena též stavba budovy hospodářské školy.

Stavba byla provedena poměrně rychle, takže již 28. 10. 1927 mohla být slavnostně předána do užívání školy.²²⁰⁸ Budova má složitý půdorys,²²⁰⁹ který připomíná číslici 4. Její centrální část tvoří příčné dvoupatrové křídlo orientované ze západu na východ. K tomu jsou pak připojena dvě jednopatrová křídla, jedno směřující severním, druhé pak jižním směrem. Budova byla zakryta výraznou sedlovou střechou. V nároží hlavního křídla, byl osazen plastický znak Československé republiky jako hlavní zdobný prvek celé budovy. Ta je jinak funkcionalisticky skromná. V přízemí byla umístěna třída pro první ročník a příslušné kabiny, kromě toho zde byla umístěna jídelna, kuchyně a byt školníka. První patro obsahovalo třídu II. ročníku opět s kabiny, dále se na tomto patře nacházela poměrně dobře zásobená odborná knihovna, určená jak pro žáky, tak pro širší zemědělskou veřejnost. V knihovně bylo v době stěhování 613 knih různých tematických okruhů.²²¹⁰ Nutností každé školní budovy jsou sborovna a ředitelna, které se rovněž nacházely v prvním patře. Rovněž zde byl umístěn byt ředitele a „profesora,“ tedy jednoho z vyučujících. Druhé patro bylo poměrně velkoryse zařízeno jako internát pro přespolní studující. Kromě pěti obytných místností měli ubytovaní v internátu k dispozici též sprchy a koupelnu. Navíc pro internátní žáky vyvažovala školní kuchyně. Internát měl kapacitu 24 míst, což umožňovalo relativně velkému procentu studujících bydlet přímo ve škole.²²¹¹ Nicméně o tento typ služeb nebyl mezi studujícími hospodářské školy přílišný zájem. Podle příslušných archiválií bylo v internátu ubytováno vždy čtyři až šest žáků,²²¹² ostatní buď dojížděli, nebo docházeli denně.

Školní budova byla umístěna v blízkosti hrádecké silnice, zhruba uprostřed školních pozemků, které ji ze tří stran obklopovaly. Ty byly rozděleny na menší políčka, záhony a pokusné skleníky. Jak již bylo zmíněno výše, dvoupatrová budova hospodářské školy stála osamoceně mimo hlavní městskou zástavbu, čímž se z ní stal dominantní prvek celé této oblasti. V roce 1936 převzala vlastnictví a s tím i správu nad budovou česká zem.²²¹³ A v roce 1949 přešlo vlastnictví této budovy na československý stát. Rodící se diktatura jedné strany potřebovala do města ne příliš vzdáleného od hranic umístit jednotku pohraniční stáže.

²²⁰⁷ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 711, jmenný rejstřík, heslo: Grabinger, Robert.

²²⁰⁸ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 32.

²²⁰⁹ Viz: Příloha VI. fotografie školních budov.

²²¹⁰ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 14 – 15.

²²¹¹ CHVÁTAL, Jan, *Deset let odborné školy hospodářské a zemědělské poradny v Sušici*, Sušice 1933, str. 5.

²²¹² Vlastní výpočet z: SOKa Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Účetní materiál – internát.

²²¹³ Ulrichová, Eva, *Inventář Základní odborná škola rolnická Sušice*, Klatovy 2014, str. 3.

Ve městě nikdy předtím kasárna nebyla a to přes to, že městské zastupitelstvo o to několikrát od dob monarchie usilovalo. Posádkovým městem se Sušice stala až právě v roce 1949 a pohraniční stráž zabrala budovu v té době zimní rolnické školy.²²¹⁴ Mělo to být jen dočasné řešení, než pro potřeby československé armády stát postaví vlastní budovy. Vzdělávací instituce byla přesunuta do budovy gymnázia, kde se tísnila s dalšími vzdělávacími institucemi. V roce 1954 oddíl pohraniční stráže budovu školy opustil, nicméně tato vzdělávací instituce v té době již neexistovala, a tak okresní národní výbor rozhodl budovu využít jinak. V roce 1956 byla převedena na Okresní ústav národního zdraví v Sušici.²²¹⁵ Bylo zde umístěno ortopedické oddělení a oddělení TBC. Mezi lety 1974 – 1976 došlo k adaptaci pro potřeby gynekologického oddělení a porodnice. Porodnice zde působila až do roku 2000, kdy byla v rámci optimalizace české zdravotní sítě zrušena jako nadbytečná.²²¹⁶ Je to právě porodnice, která je ve veřejném povědomí s budovou č. p. 493 spojena. Postupně překryla v povědomí místních obyvatel všechny předcházející funkce budovy. Děti zde přicházely na svět téměř čtvrt století. Mezi nimi i autor této práce.

Zastupitelstvo města Sušice mělo s vyprázdněnou budovou své plány, jedním z nich bylo centrum environmentálního vzdělávání,²²¹⁷ které zde mělo vzniknout. Nicméně ani tento, ani žádný jiný projekt realizován nebyl a budova začala pomalu chátrat. V roce 2008 zastupitelstvo konečně nabídlo budovu bývalé porodnice k prodeji. Kupec se našel ještě téhož roku, jednalo se o společnost COMPROMIS CZECH s.r.o. se sídlem v Protivíně za kupní cenu ve výši 2 650 000,- Kč.²²¹⁸ V té době byl již areál bývalé porodnice zarostlý náletovou a neudržovanou vegetací. Horší situace byla uvnitř budovy, kde dílo zkázy, kromě povětrnostních podmínek, urychlili též nezvaní návštěvníci a snad i dočasní obyvatelé z řad příslušníků místní drogové scény. Co hůře, společnost do změny tohoto neutěšeného stavu vůbec neinvestovala a budova pustla dál. Vybydlenost areálu dosáhla za pouhých čtrnáct let takového rozsahu, že v roce 2014 do budovy bývalé porodnice v Sušici zasadil Petr Smazal děj svého nízkorozpočtového hororového filmu *Svatý Mikuláš*.²²¹⁹ Film nešel do klasické distribuce kin, byl promítán jen výběrově. Na serveru ČSFD nedosáhl příliš velkého

---

²²¹⁴ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 482.

²²¹⁵ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 483.

²²¹⁶ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 483.

²²¹⁷ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 483.

²²¹⁸ Webové stránky městského úřadu v Sušici, Usnesení ze zasedání zastupitelstva města ze dne 30. ledna 2008, [<http://www.mestosusice.cz/mususice/fr.asp?url=/mususice/user/Usnesen%ED{zastupitelstva}{2008.htm&burl=}>], citováno dne 20. 8. 2017.

²²¹⁹ SMAZAL, Petr, film *Svatý Mikuláš*, 2014.

hodnocení.²²²⁰ Snad i proto nevstoupil a s ním i budova sušické porodnice do většího povědomí české veřejnosti. Zajímavostí je, že na plakátu k filmu je využita fotografie Marie Fikáčkové, masové vražedkyně, která byla v roce 1961 za vraždu dvou novorozenců odsouzena k trestu smrti. Tento případ ale s budovou č. p. 493, Tedy s budovou bývalé hospodářské školy nesouvisí, protože Marie Fikáčková působila v budově, kde byla porodnice umístěna před tím, než se nastěhovala do budovy někdejší hospodářské školy.

V roce 2017, v době, kdy tato práce vznikala, byla budova č. p. 493 prodána do soukromých rukou. Na budově probíhají viditelné opravy a rekonstrukce. Záměrem nového majitele této budovy s bohatou historií by snad podle neověřených informací měla být přestavba budovy na bytové prostory. Původní působiště hospodářské školy, tedy objekt bývalé německé školy č. p. 145, byl přeměněn na běžné byty. V současnosti se jedná o dům s pečovatelskou službou, který je přímo ve správě města Sušice.

V. 2. II. Reálné gymnázium Sušice

Rovněž reálka v Sušici musela podobně jako hospodářská škola několik prvních let působit v provizorních podmínkách. Umístěna byla v domě č. p. 60/III snad od nepaměti zvaném „Na Vršku“, který je situován na pravém břehu Otavy na Horním sušickém předměstí. Tento dům má velmi bohatou a pestrou historii. Tu v roce 1936, v době kdy tento dům vstupoval po náročné přestavbě do další etapy své existence, popsal Antonín Janák, profesor sušického reformního reálného gymnázia. Nejstarší písemné zprávy o tomto domu se Janákovi podařilo dohledat až do poloviny šestnáctého století. V té době se jednalo ještě o dva samostatné domy, později označené jako č. p. 60 a č. p. 61. K č. p. 60 přináležela zahrada, ovčín, sklep a svobodný šenk piva.²²²¹ Dům byl ve vlastnictví zámožné a nobilitované sušické rodiny Tomků z Čejkov. Na počátku 17. století přešel do vlastnictví sušického purkmistra Adama Čecha, který po bělohorských událostech kvůli svému vyznání i s celou rodinou emigroval do Saska a dům „Na Vršku“ prodal jiné sušické patricijské rodině a to rodině Lysandrů z Ehrenfeldu.²²²²

Na počátku 18. století přešlo vlastnictví dvora č. p. 60 do rukou další významné, bohaté a urozené rodiny Lipovských z Lipovic. Tato rodina dům prodala v polovině 18. století a poté se zde v rychlém sledu vystřídal několik majitelů. Z domu se stal plnohodnotný hostinec. Na konci 18. století ho zakoupil Václav Hostek, který jej zrekonstruoval. Po něm se majitelé

²²²⁰ Československá filmová databáze, hodnocení filmu Svatý Mikuláš, [<https://www.csfd.cz/film/390155-svaty-mikulas/prehled/>], citováno dne 8. 7. 2018.

²²²¹ JANÁK, Antonín, *Z minulosti sušického domu „Na vršku“*, Sušické listy 19, 1936, č. 50.

²²²² JANÁK, Antonín, *Z minulosti sušického domu „Na vršku“*, Sušické listy 19, 1936, č. 50.

tohoto domu opět poměrně rychle střídali, a to až do čtyřicátých let 19. století. Za zmínku stojí, že se opět jednalo o rodiny situované vysoko v sociálním prostoru, tedy s vysokým kulturním a hlavně ekonomickým kapitálem. Do této sociální skupiny náležel též majitel velkostatku Loučová, který dům č. p. 60 zakoupil v roce 1842.²²²³ Nebyl jím nikdo jiný než JUDr. Josef Ambrož Gabriel, purkmistr města Sušice, poslanec zemského sněmu, jeden z předních účastníků událostí roku 1848 a významná postava českého národního hnutí s vazbami na špičky českých nacionálních elit. V roce 1863 J. A. Gabriel přikoupil k domu č. p. 60 ještě sousední dům č. p. 61. a v následné rekonstrukci nechal oba dva domy propojit a upravit na jeden obytný dům. Vzhledem k vyvýšené poloze domu a chybějící okolní zástavbě se jednalo o jednu z nejdominantnějších staveb Horního předměstí. Co do významnosti stála hned po dvou sakrálních stavbách: kostelu Panny Marie a kapucínském klášteře s kostelem svatého Felixe.

V roce 1877 se J. A. Gabriel finančně vyčerpal velmi štědrá podporou různých národních projektů. Ze Sušice odešel do Bechyně, kde chvíli působil jako notář. Zde se jeho tragický osud završil, když v roce 1883 spáchal sebevraždu.²²²⁴ Jeho dům „Na Vršku“ na Horním sušickém předměstí již v roce 1877 koupila v exekuční dražbě sušická radnice a umístila do něho městský chudobinec.²²²⁵ Ten byl v tomto domě až do roku 1906, kdy byl vystěhován a dům v rychlosti upraven pro potřeby nově zřízené reálky. Že se jednalo o pouze dočasné řešení, je patrné z toho, že ještě téhož roku začalo městské zastupitelstvo připravovat stavbu nové budovy, na míru připravenou místní reálce.²²²⁶ Tento postup byl obdobný i v Kašperských Horách a je vcelku pochopitelné, že městská zastupitelstva s touto poměrně zásadní investicí na stavbu budovy pro reálku čekala na chvíli, až pokud snahy o zřízení této školy budou úspěšné. I přes to, že se jednalo pouze o dočasné řešení, byla původně jednopatrová budova upravena.²²²⁷ Byla snesena střecha a přistavěno patro, rovněž byl zvýšen počet oken.²²²⁸ I tak by budova jen stěží prošla dnešními hygienickými standardy: *Podlahy ve třídách byly silně pošlapány, suky vyčnívaly ven a každou chvíli nějaký udýchaný záček, mající spěch od tabule o ně zakopl. Pod podlahou hnízdilo mnoho myší, které svým pískáním oblažovaly mladé kandidáty věd, když je právě nezajímá přednášený předmět. Myšky si brzy*

²²²³ JANÁK, Antonín, *Z minulosti sušického domu „Na vršku“*, Sušické listy 19, 1936, č. 50.

²²²⁴ TUREK, Kajetán, *Dr. J. A. Gabriel, životopisný nástin*, Sušice 1929, str. 43.

²²²⁵ JANÁK, Antonín, *Z minulosti sušického domu „Na vršku“*, Sušické listy 19, 1936, č. 50.

²²²⁶ WEGER, Josef, *Dějiny c. k. vyšší státní reálky v Sušici a stavba nové budovy*, Sušice 1911, str. 3.

²²²⁷ Viz: Příloha VI. fotografie školních budov.

²²²⁸ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 1. 8. 1908, bod 9. projednávání přestavby budovy č. p. 60. /III.

*na nás zvykly a pobíhaly volně po třídě. O přestávkách a někdy i při vyučování byly na ně podnikány divoké honby a mnohé skončily v kapse nebo školní brašně nějakého bázlivého spolužáka. Mimo myši objevovali se též šváby a štěnice, které dosud mnoho žáků neznalo a dávali si je i do sbírky.*²²²⁹

V roce 1911, kdy již vlastní budova reálky byla těsně před dokončením, rozhodovalo městské zastupitelstvo o dalších osudech domu „Na Vršku.“ Městská rada jej opět chtěla využít pro městské sociální služby. V přízemí měl být umístěn chorobinec, v prvním patře chudobinec a ve druhém patře měly být byty.²²³⁰ Nicméně v zastupitelstvu zazněla celá řada alternativních názorů, jak s touto budovou naložit. Celkem logickým se jevílo, využívat tuto budovu i nadále pro vzdělávací účely, když již byla adaptována a vybavena pro reálku. Páni zastupitelé sem navrhovali umístit měšťanské školy, živnostenskou školu pokračovací, a dokonce zřídit zemědělskou školu, respektive zimní hospodářský kurz. V tomto případě se pravděpodobně jedná o jeden z prvních veřejných návrhů na zřízení školy tohoto typu v Sušici.²²³¹ Nakonec převážila pozice městské rady, která prosazovala opětovné umístění sociálních institucí města, které rovněž potřebovaly důstojné místo pro své působení, a tak se budova čp. 60 vrátila do jejich užívání.

Ve dvacátých a ještě na počátku třicátých let městská rada počítala s přestěhováním sociálních institucí města do nové, pro tento účel postavené budovy. Ta měla stát na nově založeném Masarykově náměstí, uprostřed postupně zastavované Buryňky. Velká hospodářská krize ale tyto plány překazila. Po jejím odeznění, v polovině třicátých let, se již městská rada k záměru vystavět pro sociální péči novou budovu nevrátila a raději se rozhodla upravit stávající dům č. p. 60. Ten byl podroben fundamentální přestavbě, kterou prováděla stavební firma Karla Houry podle stavebního projektu architekta Tomáška.²²³² Budova získala zcela novou podobu. Zvýšena byla opět o další patro, měla tak tři patra, respektive čtyři poschodí. Nově dostavěné patro nevzniklo v celé hmotě budovy, ale o něco ustupuje a vytvořilo tak prostor pro verandu. Fasáda získala jednoznačně utilitární charakter bez jakýchkoliv ozdobných

---

²²²⁹ KOČÁREK, Eduard, *Ze staré reálky „Na vršku“*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1606-1971*, Sušice 1971, str. 93.

²²³⁰ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 14. 9. 1911, bod 7, dodatečné schválení, že se obecní dům Na vršku přemění na chorobinec, chudobinec a byty.

²²³¹ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 14. 9. 1911, bod 7, dodatečné schválení, že se obecní dům Na vršku přemění na chorobinec, chudobinec a byty.

²²³² SEITZ, Jan, *Dovršení díla*, in: Spořitelna města Sušice, *Padesátá první účetní zpráva za rok 1936*, Sušice 1937, str. 17.

prvků. Moderní vzezření budovy ještě podtrhovala absence klasické střechy, původní polovalbovou nahradila střecha rovná. Kromě toho bylo k východnímu průčelí původní budovy připojeno jednopatrové křídlo s půdorysem do T, ve kterém byla umístěna kuchyně, jídelna a v prvním patře sirotčinec. Celý komplex byl svému účelu předán 11. prosince 1936 pod názvem Masarykovy sociální ústavy města Sušice.²²³³

Ani to ovšem nebyl konec bohaté historie tohoto objektu. V roce 1946 se sociální instituce přestěhovaly do jiného objektu a dům Na Vršku se pro další roky stal okresní nemocnicí. V roce 1950 sem bylo vtěsnáno ještě dětské oddělení.²²³⁴ Umístění nemocnice v tomto domě bylo pouze provizorní a po vleklých vyjednáváních se jí podařilo přestěhovat do lépe vyhovujících a hlavně větších prostor. Od roku 1972 byla v domě č. p. 60 umístěna opět pedagogická instituce, a to internát zemědělského odborného učiliště.²²³⁵ Někdy v této době byla budova opatřena sedlovou střechou, která překryla jak ustupující čtvrté poschodí, tak verandu, která je právě oním ústupem vytvořena. V roce 1991 zde našla útočiště zvláštní škola, která sem byla přestěhována z Volšov. Ta ale celou budovu nevyužila, a tak zde od roku 1992 sídlila též sušická městská knihovna.²²³⁶ Ani jedna z těchto dvou institucí již v této budově rovněž nesídlí. Obě se přestěhovaly do jiných prostor. Dům je stále v majetku města.

Jak vidno, tento dům do chvíle, kdy jej zakoupilo městské zastupitelstvo, byl téměř jeden a půl století využíván jako provizorní nebo náhradní řešení ve chvíli, kdy se pro dané instituce nenacházelo vhodnější umístění jinde ve městě. Je jen těžko představitelné, aby se dům s tak nebývale pestrou a zajímavou historií nevepsal do identity města. Je celkem logické, že ve veřejném povědomí jsou hlavně funkce domu z doby nepříliš vzdálené, a tak je u většiny občanů dům v současnosti označován jako „Stará knihovna.“ Pamětníci vzpomínají též na internát zemědělského učiliště a úplně zapomenuta není též nemocnice. Ta žije v povědomí hlavně díky černému humoru, kterým byla glosována skutečnost, že se č. p. 60 nachází v blízkosti městského hřbitova a všechny pohřební průvody směřující z kostela Nanebevzetí Panny Marie na hřbitov tento dům v těsné blízkosti mýjely a míjejí. To prý nemělo na psychiku pacientů zcela nejlepší efekt. Starší historické vrstvy jako Masarykovy sociální ústavy nebo dočasná reálka se již z veřejného povědomí vytratily. Josefa Ambrože Gabriela pak připomíná skromná pamětní deska vsazená v průčelí.

---

²²³³ SEITZ, Jan, *Dovršení díla*, in: Spořitelna města Sušice, Padesátá první účetní zpráva za rok 1936, Sušice 1937, str. 18.

²²³⁴ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 488.

²²³⁵ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 488.

²²³⁶ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 488.

Výběrem pozemku pro stavbu nové budovy pro sušickou reálku se městská rada začala zabývat ještě před vydáním samotného výnosu, který zřízení školy povoloval. 23. dubna 1906 přijala městská rada na svém zasedání seznam deseti vytypovaných parcel vhodných pro stavbu reálky a vyzvala majitele, aby stanovili cenu za příslušné pozemky.²²³⁷ Mezi těmito deseti vlastníky byli též někdejší purkmistři Sušice, Ondřej Tichý a Karel Uhl, kteří vlastnili pro rozvoj města velmi strategické pozemky. Karel Uhl rozsáhlé pastviny obepínající Dolní předměstí města a Ondřej Tichý pro změnu Buryнку, louku na pravém břehu Otavy, nacházející se nedaleko Horního Předměstí. Výše zmiňované pozemkové vlastnictví těchto dvou pánů již vířilo politickou situací na přelomu osmdesátých a devadesátých let.²²³⁸ V srpnu 1906²²³⁹ byl k původním návrhům zařazen další, který počítal se stavbou reálné školy na rohu náměstí místo domů č. p. 8. /I – č. p. 10. /I. Tedy na místo, kde ve třicátých letech byly vystavěny budovy městské spořitelny, živnostenských škol pokračovacích a pošty. Celkově již dvanáctý návrh na umístění reálky vzešel od okresního hejtmanství, které počítalo s prodejem budovy okresní nemocnice, pro kterou měla být rovněž postavena nová budova.²²⁴⁰ 5. září obecní zastupitelstvo vybralo šest návrhů, které poslalo k posouzení zemské školní radě a Ministerstvu kultu a vyučování. Zajímavé je, že pozemek Ondřeje Tichého se do tohoto užšího výběru nedostal.²²⁴¹ Ten se s tímto stavem nehodlal smířit a obrátil se se svým návrhem přímo na ministerstvo a to jej do výběrového řízení opět vrátilo a zařadilo jej mezi čtyři nejvhodnější parcely. Kromě Tichého Buryнку byl v nejužším výběru též pozemek Karla Uhla a dvě parcely, které byly ve vlastnictví samotného města.²²⁴²

23. března 1907 městské zastupitelstvo velmi podrobně rozebíralo výhody, nevýhody a ceny vybraných pozemků. Největší podporu nakonec získal návrh městské rady, která by ráda budovu reálky situovala na roh náměstí místo obecních budov, čímž by odpadly náklady na

---

²²³⁷ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 23. 4. 1906, bod 1. Výběr místa pro stavbu budovy reálky.

²²³⁸ HANUS, Adam, *Muzeum v Sušici a veřejnost* (1880 – 1945), Bakalářská práce, Univerzita Karlova, Fakulta Filozofická, Praha 2015, kapitola: snaha o získání vlastní budovy str. 54.

²²³⁹ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 22. 8. 1906, bod 2 Místo pro stavbu budovy reálky.

²²⁴⁰ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 27. 10. 1906, bod 15. Nabídka na odprodání budovy nemocnice pro reálku.

²²⁴¹ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice 5. 9. 1906, bod 11. výběr místa pro stavbu reálky.

²²⁴² SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice 5. 9. 1906, bod 11. výběr místa pro stavbu reálky.

výkup pozemku, a navíc v tomto místě již byla vybudovaná městská infrastruktura, která by u ostatních pozemků musela být doplněna, což by celkovou cenu projektu ještě zvýšilo. Nevýhodou této varianty bylo, že v zastavěném prostoru náměstí nemohla vzniknout „botanická zahrada“ a školní hřiště. Z toho důvodu s touto variantou celá řada zastupitelů nesouhlasila a doporučovala jiná řešení.²²⁴³ Jednomyslný konsenzus se nepodařilo naleznout. Návrh městské rady byl sice schválen většinou zastupitelů, toto rozhodnutí ale vyvolalo poměrně prudkou reakci. Někteří zastupitelé podali protest k okresnímu zastupitelstvu, které zrušilo rozhodnutí obecního zastupitelstva, to se pro změnu odvolalo k zemskému výboru. Zemská školní rada musela řešit protesty a doplňující návrhy majitelů pozemků, které pro stavbu reálky vybrány nebyly.²²⁴⁴

V září 1907 Ministerstvo kultu a vyučování oficiálně zamítlo parcelu na rohu náměstí pro stavbu reálky a přikázalo městskému zastupitelstvu vybrat jiné místo. Ministerstvo za nejvhodnější parcelu označilo Buryнку, ve vlastnictví pana Ondřeje Tichého. Za možnou alternativu pak pozemek pana Karla Uhla.²²⁴⁵ Městská rada o pozemek Ondřeje Tichého příliš nestála a to přes to, že cena za metr čtvereční byla u této parcely nejnižší a ministerstvo ji shledalo nejvýhodnější. Nevýhodou byla nutnost vybudovat kompletní městskou infrastrukturu včetně vodovodu, kanalizace a samotných ulic, navíc by bylo nutné přes Otavu zřídit lávku. Tyto vícenáklady by pak tuto stavbu nesmírně prodražily.

Městská rada (poté co padla varianta na rohu náměstí) by nejraději stavbu reálky umístila na pozemek pana Vojtěcha Říhy s domem č. p. 56, na který se městské radě podařilo vyjednat jistou slevu. Proti tomuto návrhu poměrně ostře vystoupil zastupitel Josef Rosenthaler s tím, že *diviti se musí městské radě, že navrhuje místo nejnezdavější, kdež dosud žádná kanalisace a assanace provedena není.*²²⁴⁶ Dále označil zbourání domu, ve kterém je ubytováno 17 rodin, za neprozíravé a dodal, že tento pozemek ministerstvo neschválilo a kvůli výše zmiňovaným nedostatkům ani neschválí, čímž celý administrativní kolotoč začne nanovo a navíc cena tohoto pozemku byla vyšší než u parcely Karla Uhla. K tomuto názoru se připojili též

---

²²⁴³ SOkA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 23. 3. 1907, bod 2. výběr místa pro stavbu reálky.

²²⁴⁴ WEGER, Josef, *Dějiny c. k. vyšší státní reálky v Sušici a stavba nové budovy*, Sušice 1911, str. 22.

²²⁴⁵ SOkA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 26. 9. 1907, bod 1. neschválení místa pro stavbu reálky ministerstvem kultu a vyučování.

²²⁴⁶ SOkA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 26. 9. 1907, bod 1. neschválení místa pro stavbu reálky ministerstvem kultu a vyučování.

zastupitelé Vojtěch Mašťovský a Ernst Fürth, ten vyzval Karla Uhla, aby z požadované ceny slevil dva tisíce korun. Tento návrh byl schválen zastupitelstvem (samotný Karel Uhl byl při hlasování za dveřmi, aby „nebyl“ ve střetu zájmů). Karel Uhl souhlasil se slevou s tím, že se milerád podřizuje rozhodnutí obecního zastupitelstva.²²⁴⁷ Aby ne, když i po slevě za pozemek dostal 28 416 korun.²²⁴⁸

Tím bylo hledání pozemku pro stavbu reálky u konce. Nyní městskou radu čekal další úkol. Vypsát architektonickou soutěž na podobu budoucí reálné školy. Komise měla být složena ze zástupců městské rady, reálky a špičkových odborníků v oboru architektury. Odborní členové komise si ale pro práci tohoto subjektu stanovili taková pravidla, která městská rada nechtěla akceptovat. V červenci oslovil městskou radu architekt Ladislav Skřivánek s tím, že plány vypracuje osobně. Městská rada a následně i zastupitelstvo na zasedání 1. srpna s panem Ladislavem Skřivánkem uzavřelo smlouvu.²²⁴⁹ Tento architekt vystudoval pražskou techniku a vídeňskou akademii. V době, kdy začal rýsovat plány sušické reálky, měl za sebou realizaci množství veřejných staveb, například plzeňské obchodní a živnostenské komory, nebo celé řady škol primárního i sekundárního segmentu. Díky tomu měl rozsáhlé zkušenosti i s byrokratickým rozměrem takového projektu. V Berlíně rovněž absolvoval seminář výstavby měst a regulační plány sídel se staly jeho další významnou činností.²²⁵⁰ Plány reálky vyhotovil do začátku října a předal je sušickému zastupitelstvu. To je přeposlalo ke schválení státním institucím, ministerstvu kultu a vyučování a ministerstvu veřejných prací. Tento byrokratický kolotoč trval více jak půl roku. Kladné stanovisko k plánům vyjádřila ministerstva až 26. července 1909 po urgencích starosty Josefa Seidla a poslance říšské rady Hubky.²²⁵¹

Poté přistoupilo obecní zastupitelstvo k přípravám na vlastní stavbu. Jak je patrné z výsledku, budova reálné školy byla natolik ambiciózním a komplikovaným projektem, že ve všech okolnostech přesahoval možnosti relativně malého města, jakým byla Sušice. V první řadě město nedisponovalo dostatečnými finančními prostředky na stavbu tohoto projektu. Bylo jasné, že si bude muset vzít půjčku. Tato záležitost se projednávala na schůzi obecního

---

²²⁴⁷ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 26. 9. 1907, bod 1. neschválení místa pro stavbu reálky ministerstvem kultu a vyučování.

²²⁴⁸ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 476.

²²⁴⁹ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 1. 8. 1908, bod 8. uzavření smlouvy s Arch. Ladislavem Skřivánkem.

²²⁵⁰ Heslo SKŘIVÁNEK, Ladislav, VLČEK, Pavel, ed. et al. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha 2004, str. 602.

²²⁵¹ WEGER, Josef, *Dějiny c. k. vyšší státní reálky v Sušici a stavba nové budovy*, Sušice 1911, str. 22.

zastupitelstva 18. září 1909.²²⁵² Starosta předložil návrh na zápůjčku ve výši půl milionu rakouských korun od spořitelny města Plzně. Sušická městská spořitelna, která do té doby financovala všechny projekty, které byly nad rámec finančních možností města, zůstala v tomto případě mimo. To se nelíbilo některým sušickým zastupitelům, kteří se proti půjčce od plzeňské spořitelny ohradili, protože podle nich sušická spořitelna měla dostatečný kapitál, aby zvládla financovat i náročnou stavbu reálky. Sušická spořitelna by pravděpodobně stavbu reálky ufinancovala, nicméně by to byl tak závažný zásah do jejího rozpočtu, že by to znemožnilo financování jiných projektů, které ve městě probíhaly, například rozšiřování městského vodovodu, a velmi omezena by byla schopnost města finančně reagovat na mimořádné situace, ke kterým případně mohlo dojít. Z toho důvodu v zastupitelstvu zvítězila varianta půjčky od plzeňské spořitelny i za cenu toho, že úroky odplynou do cizího města.

Hned týden po schválení půjčky na stavbu budovy reálky rozhodovalo městské zastupitelstvo, která z firem bude tuto stavbu realizovat.²²⁵³ Náročnost celého podniku opět přesahovala možnosti místních stavitelů. Sám autor plánů architekt Ladislav Skřivánek městské radě doporučil, aby do ofertního řízení připustila pouze velké a renomované firmy. Celkem se do soutěže na „hrubou stavbu“ přihlásilo sedm zájemců. Z místních stavebních podniků si troufala oferty zúčastnit pouze firma pana Františka Lenka a mistr zednický Antonín Čácha, který byl spojen se stavebním podnikem svého příbuzného Františka Čáchy se sídlem na Královských Vinohradech.²²⁵⁴ Na první pohled bylo ovšem patrné, že ani jeden z těchto místních stavitelů není schopen cenově konkurovat velkým stavebním podnikům s celozemskou působností. Návrhy sušických stavebníků počítaly s cenou přesahující tři sta tisíc rakouských korun. Kdežto velké stavební podniky, které disponovaly strojním vybavením, vyspělejšími technologiemi a potřebným know how pro velké stavby, mohly navrhnout daleko příznivější cenu, která se pohybovala v rozmezí dvě stě čtyřicet až dvě stě šedesát tisíc.²²⁵⁵ Všechny návrhy byly zkoumány c. k. vrchním inženýrem Ludvíkem Brabcem ze Strakonice, který posuzoval, zda je daný projekt za nabízenou cenu realizovatelný.

---

²²⁵² SOkA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 18. 9. 1909, bod 1. Návrh na uzavření zápůjčky 500 tisíc.

²²⁵³ SOkA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 25. 9. 1909, bod 1. Offerta na stavbu reálky.

²²⁵⁴ SOkA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 25. 9. 1909, bod 1. Offerta na stavbu reálky.

²²⁵⁵ SOkA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 25. 9. 1909, bod 1. Offerta na stavbu reálky.

Obecní zastupitelstvo jednohlasně vybralo stavební firmu Václava Nekvasila, v té době již vedenou jeho synem Otakarem Nekvasilem. Jednalo se o jeden z největších stavebních podniků v českých zemích. Zprvu se tato firma specializovala na průmyslové objekty jako cukrovary nebo pivovary, spolupracovala též s významným podnikatelem Čěnkem Daňkem. Poté do svého portfolia přidala i veřejné stavby, jako budovu městské knihovny v Praze, palác Koruna, nebo palác Adria. Foucautovsky příznačné je, že tato firma budovala též školy a zároveň realizovala pankráckou věznici.²²⁵⁶

13. října vybíralo obecní zastupitelstvo dodavatele vytápění reálky.²²⁵⁷ Vzdor doporučení projektanta Skřivánka a odborného konzultanta ing. Brabce vybralo obecní zastupitelstvo levnější a méně vhodnou technologii ústředního vytápění. Jednota nepanovala ani na zhotoviteli. Zatímco městská rada doporučovala firmu Rudolfa Maška z Prahy, značná část zastupitelstva by ofertu raději zadala Pražskému instalačnímu závodu. Hlasování bylo velmi těsné, vybrán byl podnik Rudolfa Maška. Na konci října se objevily se stavbou reálky závažné problémy. Nejprve inženýr Brabec kvůli tomu, že městské zastupitelstvo nebralo zřetel na jeho dobrozdání ve věci technologie ústředního topení, podal rezignaci na členství v „ředitelství pro stavbu reálky“ a jen osobní intervence starosty Seidla jej přiměla rezignaci stáhnout. Vážnější problém se objevil přímo na staveništi, kde firma V. Nekvasil narazila při hloubení základů a sklepů na spodní vodu. Problém s vysokou hladinou spodní vody byl v této části Sušice chronický, ukázal se již při stavbě nové městské čtvrti, které se kvůli tomu začalo přezdívát „Sušické Benátky.“ U budovy reálky byl tento problém vyřešen úpravou technologie stavby základů, respektive jiným (dražším) složením betonu, který měl být v základech použit.²²⁵⁸ 12. ledna 1910 se zastupitelstvo města Sušice opět vrátilo k otázce vytápění budovy reálné školy. Tentokrát dali páni zastupitelé na radu odborníků a schválili jinou, pro tak rozsáhlou stavbu vhodnější technologii vytápění. Navíc tento typ byl pouze o čtyři tisíce dražší než původní varianta (38 000 K),²²⁵⁹ což je při celkové ceně stavby, u které začínalo být jasnější, že její cena překročí půl milionu rakouských korun, poměrně úsměvné.

---

²²⁵⁶ Heslo NEKVASIL, Václav a NEKVASIL, Otakar, VLČEK, Pavel, ed. et al. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha 2004, str.389.

²²⁵⁷ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 13. 10. 1909, Bod 1. Offerta na vytápění reálky.

²²⁵⁸ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 29. 10. 1909, Bod 2. návrh na použití cementbetonových základů.

²²⁵⁹ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 2. 1. 1910, bod 1. Nový návrh ústředního topení.

Tak jako u ostatních velkých veřejných staveb byl i u stavby reálky velký tlak na to, aby část zakázek, alespoň těch malého rozsahu, dostaly místní podniky a živnostníci. Již při soutěži na hrubou stavbu bylo vítězná firmě V. Nekvasil uloženo, aby v maximální možné míře při práci využívala místní dělníky i živnostníky, a pokud je to možné, aby stavební materiál odebírala přímo od města. V první řadě šlo o cihly z obecní cihelny.²²⁶⁰ V únoru 1910 byla vypsána offera menšího rozsahu na truhlářské práce.²²⁶¹ Do té se přihlásily pouze dvě firmy, jedna z Královských Vinohrad, druhá místní. Vinohradská firma nabídla cenu daleko nižší (téměř o dva a půl tisíce) než sušická firma Vojtěcha Beneše. Zakázku ale nakonec dostala firma ze Sušice, protože dodatečně, až po rozlepení obálek, nabídla slevu přes 1100 K. I tak byla vinohradská firma stále levnější o více jak tisíc korun, nicméně tlak na to, aby z velké stavby reálky profitovaly i místní podniky byl pro sušické zastupitelstvo, které bylo obvykle velmi šetrné na „zbytečné“ výdaje, najednou důležitější než cena. Jedná se o přímý rozpor k předcházejícímu případu, kdy zastupitelstvo za každou cenu prosazovalo levnější topení, přestože nebylo pro stavbu vhodné, ale jak se naskytl možnost protlačit do stavby místní podniky, zastupitelstvo bylo ochotné ohledně ceny přimhouřit oči. Přece jenom živnostníci byli voliči a dost možná i přátelé a příbuzní pánů zastupitelů a tyto neformální vazby, v Bourdieovské terminologii sociální kapitál, jsou často rozhodujícím činitelem lidského jednání.

Rozpor mezi ideou projektanta Ladislava Skřivánka, která byla do projektu vtisknuta v mnoha architektonicky a umělecky hodnotných detailech, a „finanční šetrností“ hraničící s maloměšťáckou zbedněností městské rady nabýval ke konci stavby na intenzitě. Jedná se rovněž o střet kulturního a ekonomického kapitálu. Architekt Skřivánek prosazoval dotažení projektu do estetických detailů bez ohledu na jejich finanční rozměr. Proti tomu městská rada se stále častěji snažila za každou cenu uspořit bez ohledu na to, jakým dojmem bude výsledná stavba působit. Velký spor, který se táhl několika zasedáními městského zastupitelstva, se rozhořel o úpravu školního pozemku a hlavně o způsob jeho oplocení. Projekt počítal s podezdívkou a železným plotem, který jednoznačným, ale poměrně estetickým a důstojným způsobem uzavřel školní pozemek. Prvním protinávrhem městského zastupitelstva byl

---

²²⁶⁰ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 2. 1. 1910, bod 1. Nový návrh ústředního topení.

²²⁶¹ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 12. 2. 1910, bod 5. Předloha offert na truhlářské práce.

dřevěný plot, druhým pak pozinkované drátěné pletivo.²²⁶² Rozhodnutí městského zastupitelstva změnil až protest architekta Skřivánka, který drátěné pletivo důrazně nedoporučil. Realizována byla nakonec jeho varianta s podezdívkou, zadána byla opět stavební firmě V. Nekvasil z Prahy.²²⁶³

I přes drobné komplikace dostavba budovy pokračovala podle plánu. Elektroinstalaci v budově reálky prováděla další proslulá a na svou dobu ohromná firma Josefa Prokopa, vdova a synové.²²⁶⁴ Na tuto zakázku ofertní řízené vypsáno nebylo z prostého důvodu, že firma Josefa Prokopa v Sušici prostě neměla konkurenci. Byl to právě tento pardubický podnik, který těsně před koncem devatenáctého věku v Sušici postavil první elektrárnu ve vyhořelém obecním mlýně a rozzářil v Sušici první elektrická světla při půlnoční mši v děkanském kostele svatého Václava na Vánoce roku 1897. Od té doby veřejné elektrické osvětlení v Sušici zdomácnělo a postupně narůstal též počet soukromých odběratelů elektrického proudu. Reálka se počtem svých elektrických zařízení stala jedním z největších odběratelů elektrického proudu.

V červenci začalo stěhování sbírek a kabinetů do nové budovy, aby již následující školní rok mohl být zahájen v novém. Otevření budovy bylo spojené se sakrálním úkonem vysvěcení budovy, které provedl sušický děkan 17. září.²²⁶⁵ Kromě jednorázového posvěcení budovy měla reálka vlastní kapli zasvěcenou svatému Aloisovi, která byla a je na první pohled rozpoznatelná z frontální strany budovy,²²⁶⁶ protože z profilu vystupuje pseudogotický štít kaple ozobeny dvěma bustami, svatého Václava a svatého Vojtěcha. V kapli se po dobu monarchie konaly pravidelné nedělní bohoslužby. V období první republiky začal prostor kaple sloužit též profánním účelům, jako byly přednášky, besedy a různá veřejná vystoupení, ale svou sakrální podstatu si tento prostor udržel. Přesto, že se povinnost studentů na bohoslužbách stala po vyhlášení republiky nepovinnou, konaly se bohoslužby v budově školy všeobecného vzdělávání ještě ve třicátých letech. Poslední prodloužení licence na konání

---

²²⁶² SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 10. 11. bod. 3. Návrh na ohrazení reálky.

²²⁶³ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 10. 11. bod. 3. Návrh na ohrazení reálky.

²²⁶⁴ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1.1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 12. 4. bod 9. Zadáání elektrického osvětlení reálky.

²²⁶⁵ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 25.

²²⁶⁶ Viz: Příloha VI. fotografie školních budov.

bohoslužeb pochází ještě z roku 1940.²²⁶⁷ Definitivní tečku za sakrálním rozměrem budovy sušického gymnázia udělal rok 1948, kdy byla kaple odsvěcena. V jejím prostoru byl zřízen Smetanův sál, jehož stavební úpravy vedl původní architekt Ladislav Skřivánek, důležitým aktérem přeměny kaple byl též tehdejší gymnaziální profesor František Procházka. Smetanův sál někdejšímu gymnáziu nesloužil příliš dlouho (viz dále), ale v dnešní době je pro gymnázium velmi důležitým prostorem. Jednak plní funkci jakési auly, kde shromáždění studenti i učitelé prožívají cyklus školního roku od jeho slavnostního zahájení, přes slavnostní události až po jeho ukončení. Zároveň tento prostor slouží pro setkávání do jisté míry neveřejného světa školy s veřejností a rovněž pro prezentaci školy na veřejnosti. Slouží i jako veřejný prostor pro konání divadelních představení, koncertů a besed. Fungování školní kaple hluboko do čtyřicátých let je další indicií, že náboženské poměry na Sušicku dramatickou proměnou neprošly a katolická církev zde měla stabilní pozici, na rozdíl například od Plzeňska, kde již koncem monarchie byla pozice církve ve veřejném prostoru výrazně oslabena.²²⁶⁸

Vlastní výuka byla zahájena bez větších průtahů 20. září 1911.²²⁶⁹ První světová válka do chodu reálky vstoupila nevybíravým způsobem. Již během letní a podzimní kampaně roku 1914 začaly do zázemí proudit vlaky naplněné raněnými vojáky, kapacity vojenských zdravotnických zařízení byly vyčerpané a centrální vláda musela pro tento účel hledat nouzová řešení zabíráním veřejných budov. V Sušici bylo pro raněné zabráno několik objektů, mezi nimi i část reálky. Ranění byli umístěni ve školní tělocvičně, I. třídě, rýsovnách kabinetech a na chodbách v přízemí budovy.²²⁷⁰ Vojenský lazaret zde byl umístěn do října 1915, kdy byli ranění převezeni jinam a škola mohla začít využívat všechny své místnosti, rovněž byla obnovena výuka tělocviku. Po celé období první republiky fungoval všeobecný vzdělávací ústav ve své budově bez větších obtíží. Ke změně došlo po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava, kdy bylo reálné gymnázium v Sušici v likvidaci a do jeho budovy byla umístěna německá škola. V posledním roce války obsadila budovu německá armáda.²²⁷¹

---

²²⁶⁷ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 616.

²²⁶⁸ K tomuto tématu: VEDRAL, Patrik, *Náboženský vývoj Plzně za první republiky (1918 – 1938)*, Praha 2017, Diplomová práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická.

²²⁶⁹ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 25.

²²⁷⁰ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 35.

²²⁷¹ HOLÝ, Vladimír, POTUŽÁK, Miloš, *Šedesát pět let střední školy v Sušici*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1606-1971*, Sušice 1971, str. 34.

Obnovení sušického gymnázia si vyžádalo celkovou revitalizaci budovy, po německé armádě bylo třeba vymalovat třídy, obnovit zdemolovaný mobiliář a celkově připravit důstojné podmínky pro obnovení výuky. Podle kroniky sušického gymnázia byla již v období třetí republiky do budovy gymnázia umístěna též zemská rolnická škola a lidová škola rolnická.²²⁷² Od začátku školního roku 1950 – 1951 pak v budově byla umístěna též škola sociálně zdravotní. 11. říjen 1950 znamenal pro všechny školní instituce soustředěné pod střechou budovy stavěné pro bývalou reálku šok. Budova musela být dočasně uvolněna pro potřeby československé lidové armády.²²⁷³ Gymnázium našlo útočiště v budově bývalé Masarykově měšťanské škole na Burynce, která byla poddimenzovaná již v době své výstavby. Učebny gymnázia byly umístěny v suterénu. V období první republiky výuka v suterénu povolena nebyla s ohledem na hygienické standardy. Socialistické zřízení mělo ale „nové standardy“, a tak výuka v nevytápěných, tmavých suterénních prostorách nebyla problémem.

V lednu 1952 byla budova gymnázia armádou opuštěna. Než se mohlo gymnázium opět nastěhovat, bylo třeba budovu opět připravit pro výuku. Oddíl pohraniční stráže pravděpodobně nezanechal budovu v příliš dobrém stavu, protože její uvedení do provozuschopného stavu stálo 400 tisíc Kčs.²²⁷⁴ Nutno přiznat, že v této ceně bylo zahrnuto též zasekání elektrických rozvodů do zdí. Budovy si gymnázium ale dlouho neužívalo. Na konci školního roku 1952-53 byla gymnázia jako vzdělávací instituce zrušena a nahrazena jedenáctiletými školami. Budova bývalé reálky nebyla pro jedenáct ročníků dostatečná, a tak fungování školy bylo značně obtížné.

Tento stav trval až do roku 1961, kdy byla struktura středního školství opět změněna. Z posledních třech ročníků jedenáctileté školy se staly střední všeobecně vzdělávací školy. Tato nová vzdělávací instituce sestávající z posledních třech ročníků bývalé jedenáctileté školy byla přestěhována do střední pedagogické školy, která byla v Sušici zřízena jako náhrada za střední školu sociální. Obě tyto instituce sídlily v budově 59/1 v ulici Na Baště.²²⁷⁵ Sušická škola všeobecného vzdělávání tak přišla o svou historickou budovu, která pro ni byla vystavěna. Nadále v ní sídlila již pouze základní škola. Od roku 1965 byly střední

---

²²⁷² SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 237.

²²⁷³ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 241.

²²⁷⁴ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 241.

²²⁷⁵ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 476.

pedagogické školy zrušeny ve prospěch nově vznikajících pedagogických fakult.²²⁷⁶ Sušická škola všeobecného vzdělání se mohla v budově Na Baště lépe zabydlet. Hlavně zřídít odborné učebny. Reformní rok 1968 přinesl též úpravu středních škol. Délka studia byla prodloužena opět na čtyři roky a vrátil se též název gymnázium.

Dalším významným milníkem pro sušické školství byl až rok 1992. Škola všeobecného vzdělávání se vrátila do své historické budovy. Základní škola, která v této budově byla umístěna, se přestěhovala do ulice Na Baště. Došlo tak k prohození obou vzdělávacích institucí. Gymnázium potřebovalo více prostoru pro rekonstruovanou osmiletou větev. Návrat gymnázia do „své“ budovy spustil sérii oprav a modernizací, které po etapách trvají do- dnes. Za pozornost stojí doplnění průčelního schodiště o dvě mohutné koule z imitace pískovce, symbolu to univerzality a fortuny, ke kterému došlo v roce 2000.²²⁷⁷ Koule byly již v původním projektu Ladislava Skřivánka. Realizovány nebyly kvůli finanční šetrnosti městského zastupitelstva, které se hlavně v poslední fázi stavby snažilo ušetřit hlavně na estetických detailech.

Budova reálky má v identitě města poměrně pevnou pozici. V období Monarchie a první republiky byla vyzdvihována jako bašta češství a záruka zachování jazykové a národnostní situace ve středním Pošumaví. Díky své estetické hodnotě se stala rovněž častým objektem fotografií a díky svým monumentálním rozměrům je nepřehlédnutelná na všech panoramatických snímcích. Astronomická věžička přesahuje okolní zástavbu, což z ní činí jednu z vertikálních dominant Sušice. Postavení budovy jako jedné z typických sušických budov dotvářejících identitu města je nezpochybnitelné. Složitější je to s institucí, která je v podvědomí místních s touto budovou propojena. „Gympl“ má v Sušici dva významy. Pro generaci autora je tento pojem jednoznačně spojen s historickou budovou, která byla pro budovu středního školství v Sušici postavena, ale generace autorových rodičů poměrně tvrdošjně používá tento výraz pro budovu v ulici Na Baště, pro dnešní zvláštní školu spadající pod Masarykovu školu v Sušici, dříve Z. Š. Komenského, tedy budovu, kde bylo gymnázium umístěno od počátku šedesátých do počátku devadesátých let. Naopak celá řada obyvatel Sušice má budovu v ulici Františka Procházky (budovu reálky) spojenou se svou povinnou školní docházkou a někdejší základní školou, která zde byla umístěna. V identitě Sušice tedy nedochází k absolutnímu průniku mezi dvěma identitotvornými prvky, a to všeobecnou vzdělávací školou – institucí gymnázia a budovou v dnešní ulici Fr. Procházky,

²²⁷⁶ HOLÝ, Vladimír, POTUŽÁK, Miloš, *Šedesát pět let střední školy v Sušici*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1606-1971*, Sušice 1971, str. 39.

²²⁷⁷ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 476.

kteřá byla pro tento typ školy postavena a ve které tato instituce opětovně sídlí. Oba dva prvky jak idea – instituce střední školy, tak její schránka v podobě budovy, tvoří poměrně významnou stopu v identitě města Sušice.

V. 2. III. Reálná škola v Kašperských Horách

Jak již bylo zmíněno v předcházejících kapitolách, v Kašperských Horách vznikla „sesterská“ reálka té sušické. Kromě stejného data povolení zřízení ústavu, sdílel kašperskohorský vzdělávací ústav se svým sušickým protějškem i další osudové paralely. Jednou z nich bylo provizorní umístění ústavu, poté, co ministerstvo kultu a vyučování povolilo zřízení reálných škol. Kašperské Hory svou reálku dočasně umístily do školní budovy měšťanských škol,²²⁷⁸ což bylo samozřejmě velmi limitující pro obě vzdělávací instituce, nicméně jiná vhodnější budova se v Kašperských Horách nenacházela. Navíc zpočátku reálka v budově měšťanských škol příliš místa nezabírala, protože ročníky přibývaly postupně každý rok jeden. Oproti Kašperským Horám měla Sušice v tomto ohledu přeci jenom větší manévrovací prostor, respektive obec Sušice měla k dispozici větší počet veřejných budov, a tak si mohla dovolit pro provizorní reálku vyčlenit samostatnou budovu městského chudobince. Na druhou stranu budova měšťanských škol splňovala hygienické a pedagogické předpoklady mnohem lépe než bývalý chudobinec. V nevýhodě byly Kašperské Hory, i co se týče prostředků obce. Na rozdíl od Sušice, která byla sídlem politického okresu, a počet obyvatel tohoto města se pohyboval okolo sedmi tisíc, Kašperské Hory byly sídlem pouze soudního okresu, přičemž počet obyvatel tohoto horského městečka byl téměř třetinový oproti Sušici. Tento hendikep Kašperské Hory doháněly díky svému majetku. Lesní bohatství tohoto městečka patřilo mezi největší v českých zemích, konkrétně Kašperské Hory disponovaly lesním majetkem, který byl mezi městy druhý největší, hned po lesním majetku města Písku.²²⁷⁹

Je možné předpokládat, že to byl právě majetek obce, který Kašperským Horám umožnil pro reálnou školu vybudovat budovu, která se co do velikosti a reprezentativnosti mohla směle měřit s ústavem budovaným v Sušici. Představy o tom, jakého rozsahu by měla připravovaná budova kašperskohorské reálky dosáhnout, zveřejnilo ředitelství této školy již v roce 1907 v blíže nezjistitelném novinovém článku, který se dochoval ve fondu reálky spolu s ostatními výstřižky z novin, které se nějakým způsobem týkaly Kašperských Hor. Bohužel autor této kolekce výstřižků nepoznamenal datum, ze kterého daný příspěvek pochází, a často ani periodikum, ve kterém byl článek zveřejněn. Nicméně ředitelství reálky již v roce 1907

²²⁷⁸ HROPENIAK, Vladimír, *O kašperskohorské reálce*, in: PRINC, Pavel, (red.), *Almanach Gymnázium Sušice 1906 – 1996*, Sušice 1996, str. 24.

²²⁷⁹ BERNÁŠEK, Bohumír, *Písek – proměna lokální identity během procesu modernizace (1861 – 1914)*, Praha 2012, Diplomová Práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická, str. 76.

uvedlo v několika člancích, které propagovaly novou školu a měly přitáhnout studující z většího geografického okruhu, že výstavba nového „školního paláce“ započne v srpnu 1909 a budova bude sestávat z padesáti místností a sálů.²²⁸⁰ Od představ ředitelství čerstvě zřízeného vzdělávacího ústavu k realizaci vlastní budovy bylo ještě hodně daleko.

Výstavba budovy pro reálku byla pro Kašperské Hory a stejně tak i pro Sušici poměrně velkým soustem. Města o zřízení reálky velmi stála, hodně si od jejich zřízení slibovala a financování těchto projektů zůstávalo tak trochu stranou. Žádost o zřízení reálky doplňoval sice rozpočet města za poslední roky, nicméně v této fázi se řešilo pouze, zda dané město případné zřízení reálky dokáže finančně pokrýt, což samozřejmě obě města sebevědomě prohlašovala. Obě města se rovněž v rámci jednání s úřady k vydržování reálek během prvního roku jejich existence a ke stavbě nových školních budov ochotně zavázala. Nicméně se zdá, že ve chvíli, kdy se výstavba nové školní budovy dostala na pořad dne, městské zastupitelstvo ani jednoho města již takovou ochotou masivních finančních výdajů ve prospěch reálek nehýřila.

Jak Sušice, tak Kašperské Hory nedokázaly výstavbu financovat z vlastních zdrojů městských rozpočtů, takže úvěr byl pro obě města nutností a již jeho schvalování se v obou městech stalo důvodem poměrně živých diskuzí na zasedání městských zastupitelstev. Kašperské Hory tuto záležitost zařadily na program zastupitelstva o několik měsíců dříve než zastupitelstvo sušické, v dubnu roku 1909. V rozpravě zazněla celá řada názorů. Některým zastupitelům se pětiprocentní úrok jevil jako příliš vysoký, jiní považovali za příliš vysokou i plánovanou výši úvěru. Ta byla mimochodem naprosto stejná jako úvěr, který v září 1909 schválilo zastupitelstvo Sušice. Tedy půl milionu rakouských korun.²²⁸¹ Zda měli sušičtí radní přehled o financích, které za výstavbu reálky hodlá utratit jejich šumavský rival, jasné není. Na vlastním zasedání sušických zastupitelů se o Kašperských Horách a tamních přípravách stavby nehovoří. Nicméně v Kašperských Horách na dubnové schůzi roku 1909 k rozhodnutí nedošlo a celá záležitost financování stavby byla nechána na později.²²⁸²

Kromě výše a úroku úvěru na stavbu budovy kašperskohorské reálky zpochybňovali někteří zastupitelé i nutnost výstavby samostatné budovy. Na schůzi zastupitelstva zazněl též názor,

---

²²⁸⁰ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Novinové výstřižky o škole 1906 – 1907, nestr.

²²⁸¹ SOkA Klatovy, fond Archiv města Kašperské Hory, Jednání obecního zastupitelstva, pozvánky, protokoly, 1909 – 1933, sign. III. /3, Protokol o zasedání zastupitelstva dne 6.4. 1909, bod 2, rozhodnutí o stavbě reálky.

²²⁸² SOkA Klatovy, fond Archiv města Kašperské Hory, Jednání obecního zastupitelstva, pozvánky, protokoly, 1909 – 1933, sign. III. /3, Protokol o zasedání zastupitelstva dne 6.4. 1909, bod 2, rozhodnutí o stavbě reálky.

že dostačujícím a hlavně levnějším řešením by byl přístavek k budově měšťanské školy.²²⁸³ Toto řešení by podle jeho zastánců kromě příznivější pořizovací ceny přineslo též úsporu v podobě nižších nákladů na provoz školních budov. Tento návrh ale nenašel v zastupitelstvu širší podporu, zvláště po příspěvku ředitele reálky, který hájil výstavbu samostatné budovy i půlmilionový úvěr jako nutnou oběť pro dobrý a nerušený rozvoj reálky, který přátelé tohoto ústavu dozajista neodeprou.²²⁸⁴

Zastupitelstvo se pravděpodobně rozhodlo nejprve zadat vypracování plánů na stavbu reálky, aby si o ceně budovy udělalo konkrétnější představu. Vypracování plánů bylo zadáno v listopadu 1909. Tento úkol připadl stavební firmě J. Schmid z Vimperka.²²⁸⁵ Realizoval je architekt této firmy inženýr Schättle. Kašperskohorské zastupitelstvo si tedy vybralo pro vypracování plánů architekta lokálního významu a nepokusilo se pro svou reprezentativní reálku sehnat nějakého významnějšího architekta z Prahy nebo Vídně, tak jak to učinilo zastupitelstvo Sušice. Důvodem by mohla být nižší cena za vypracování projektu. Navíc návrh stavební firmy J. Schmid si v ničem nezadal s projektem sušické reálky Ladislava Skřivánka. V obou případech se jednalo o masivní reprezentativní budovy, které svou hmotou i uspořádáním zastínily všechny ostatní stavby v obou městech. Nelze si nevšimnout jisté podobnosti v obou projektech, tou je věžička, která měla být určena pro astronomická pozorování. Vzhledem k tomu, že práce na projektu kašperskohorské reálky začínaly v době, kdy již plán Ladislava Skřivánka pro sušickou reálku byl oficiálně schválen rakouskými úřady, nelze zcela vyloučit možnost, že podoba obou budov není jen čistě náhodná. Ne snad, že by se vimperský architekt dopustil plagiátorství, nicméně je možné si představit, že prestižní důvody nedovolovaly plánovat v Kašperských Horách budovu menší nebo nižší než v Sušici.

Jak vidno, stavba kašperskohorské reálky nabrala za tou sušickou jistý skluz. Zatímco v Sušici se již na podzim 1909 začínalo s výkopovými pracemi, kašperskohorské zastupitelstvo teprve zadávalo vypracování projektu. „Volnější tempo“ kašperskohorských zastupitelů při stavbě reálky mohlo být dáno přírodními podmínkami, ve kterých se Kašperské Hory nacházejí. Vzhledem k drsnějším klimatickým podmínkám, hlavně v zimních měsících, pravděpodobně nechtěli kašperskohorští zastupitelé zahajovat stavební práce na

---

²²⁸³ SOkA Klatovy, fond Archiv města Kašperské Hory, Jednání obecního zastupitelstva, pozvánky, protokoly, 1909 – 1933, sign. III. /3, Protokol o zasedání zastupitelstva dne 6.4. 1909, bod 2, rozhodnutí o stavbě reálky.

²²⁸⁴ SOkA Klatovy, fond Archiv města Kašperské Hory, Jednání obecního zastupitelstva, pozvánky, protokoly, 1909 – 1933, sign. III. /3, Protokol o zasedání zastupitelstva dne 6. 4. 1909, bod 2, rozhodnutí o stavbě reálky.

²²⁸⁵ SOkA Klatovy, fond Archiv města Kašperské Hory, Jednání obecního zastupitelstva, pozvánky, protokoly, 1909 – 1933, sign. III. /3, Protokol o zasedání zastupitelstva dne 11. 11 1909, bod 2, výběr firmy.

podzim, aby je za několik měsíců přerušila šumavská zima. V případě, že by práce byly zahájeny brzy na jaře, mohla být hrubá stavba dokončena během jedné sezony, čímž by se minimalizoval negativní dopad povětrnostních podmínek na nedokončenou stavbu v průběhu zimních měsíců. Dalším důvodem zdržení byl též byrokratický proces schvalování stavby rakouskými úřady, které, jak je patrné, měřily všem stejně a „nezasedly“ si pouze na české projekty, jak se to českým nacionalistům někdy jevilo. V neposlední řadě zpoždění způsobila též nedořešená otázka financování stavby.

Plány byly hotové pravděpodobně během ledna. Nejprve je na své schůzi projednával výbor pro stavbu reálky (podobný orgán byl ke stejnému účelu zřízen i v Sušici), který plány schválil a pro zastupitelstvo Kašperských Hor připravil několik návrhů. Ty projednávalo zastupitelstvo na své schůzi 2. 2. 1910.²²⁸⁶ Podobně jako v Sušici měla být vypsána dvě samostatná ofertní řízení, jedno na hrubou stavbu a druhé na systém vytápění. Dostí kontroverzním kritériem obou ofert bylo, že měly být přijímány nabídky pouze od německých uchazečů. Že jednoznačně diskriminační návrh zazněl v rozpravě na schůzi městského zastupitelstva, by bylo pochopitelné. Tlak na ekonomické zvýhodňování příslušníků svého národa byl poměrně rozšířenou praxí a při různých příležitostech se jej dovolávali jak politici, tak nacionální tisk. A i v případě veřejných zakázek existovala celá řada možností, jak zakázku zadat „vhodnějšímu“ kandidátu buď z lokálních, nebo národních důvodů. Při stavbě sušické reálky k tomuto jevu docházelo rovněž, nicméně zákulisní formou. Zastupitelstvo Kašperských Hor zašlo ale o krok dále, nejenom že případné české uchazeče vyloučilo ze stavby reálky v neveřejném dokumentu zápisu ze schůze, ale tuto podmínku zadalo i do inzerce dvou odborných periodik, ve kterých vypsání veřejné zakázky na stavbu reálky prezentovalo! Inzerát v periodiku *Bautechniker* doslova obsahuje: *Brán zřetel bude pouze na oferty německých uchazečů a zastupitelstvo Kašperských Hor si ponechává nad ofertou svobodné rozhodnutí, bez ohledu na nabídky.*²²⁸⁷

Dalším shodným prvkem stavby budov reálných škol v Sušici a Kašperských Horách byla snaha investora, tedy městského zastupitelstva, v maximální možné míře ušetřit. Jak již bylo zmíněno výše, v některých případech tato snaha o maximální snížení ceny byla, nebo by bývala byla kontraproduktivní a celkový dojem by byl pokažen. V jiných případech se ale jednalo o legitimní způsob jak alespoň trochu zmírnit velké finanční výdaje, které byly

²²⁸⁶ SOKA Klatovy, fond Archiv města Kašperské Hory, Jednání obecního zastupitelstva, pozvánky, protokoly, 1909 – 1933, sign. III. /3, Protokol o zasedání zastupitelstva dne 2. 2. 1910, bod 1. Vyhlášení ofertního řízení reálky.

²²⁸⁷ Překlad z: Bau – Ausschreibung, Der Bautechniker, Zentral organ für das österreichische Bauwesen 30, 1910, č. 6.

s výstavbou obou škol spojeny. Typickým prvkem byla povinnost stavebních firem odebírat od měst stavební materiál. V první řadě se to týkalo cihel. Obě města byla vlastníky cihelen, a tak bylo logické, že stavební materiál na stavbu reálky poputuje právě z nich. Kašperské Hory navíc pro svou stavbu nechaly ještě obnovit pískovnu v místní části „Na cikánce“ a městská rada dodala dřevo jak pro potřeby stavby, tak výstavby lešení,²²⁸⁸ což bylo vzhledem k obrovskému lesnímu majetku Kašperských Hor opět vcelku logické. Samozřejmostí pak bylo kladení důrazu na to, aby při stavbě byli v maximální možné míře využíváni kašperskohorští dělníci, stejně jako místní řemeslníci a živnostníci,²²⁸⁹ aby z proinvestovaných peněz alespoň část zůstala takřikajíc doma.

Komise pro stavbu reálky na schůzi 11. května konstatovala, že do ofertního řízení se přihlásili pouze dva uchazeči. Prvním byla stavební firma Josefa Schmida z Vimperka, která již pro Kašperské Hory zpracovávala plány na výstavbu reálky. Její účast v ofertním řízení by dnes pravděpodobně byla posouzena jako střet zájmů, protože architekt mohl připravit projekt na míru své firmy, nicméně tehdy se jednalo o běžnou praxi.²²⁹⁰ Druhým zájemcem o stavbu kašperskohorské reálky byla stavební firma Pohl a Kutsche z Prahy.²²⁹¹ Cena, kterou obě firmy nabídly, přesahovala tři sta tisíc rakouských Korun. To je cena poměrně vysoká a odpovídá těm nejdražším nabídkám na stavbu reálky v Sušici, které podávaly lokální firmy a které v ofertním řízení neuspěly. Je možné, že tuto vysokou cenu „hrubé stavby“ reálky si zastupitelstvo Kašperských Hor zavinilo samo svým šovinistickým prohlášením, že do ofertního řízení hodlalo připustit pouze „německé“ zájemce. V případě, že by se oferty účastnily i „české“ firmy, například ty, které neuspěly při stavbě sušické reálky, mohla by být cena nižší. Je pravděpodobné, že by česká firma zakázku nedostala, nicméně v případě, že by nabídla nižší cenu, mohla by některá z německých firem nabídnout dodatečnou slevu po otevření obálek. Podobně jako při zadávání truhlářských prací pro sušickou reálnou školu, kde byla stejným způsobem ofertním řízením „protlačena“ sušická firma. Ale protože městská rada Kašperských Hor trvala na svých nacionálních ideálech, stala se vítězem ofertního řízení

---

²²⁸⁸ SOkA Klatovy, fond Archiv města Kašperské Hory, Jednání obecního zastupitelstva, pozvánky, protokoly, 1909 – 1933, sign. III. /3, Protokol o zasedání zastupitelstva dne 2. 2. 1910, bod 1. Vyhlášení ofertního řízení reálky.

²²⁸⁹ SOkA Klatovy, fond Archiv města Kašperské Hory, Jednání obecního zastupitelstva, pozvánky, protokoly, 1909 – 1933, sign. III. /3, Protokol o zasedání zastupitelstva dne 11. 3., bod 1, Rozhodnutí o budově reálky.

²²⁹⁰ S podobnou situací se autor této práce setkal již během práce na své bakalářské práci, kdy sušický architekt Karel Houra často pro město zpracovával stavební plány a následně se účastnil ofertních řízení. Například při stavbě nového sušického děkanství, nebo sanaci starého děkanství a jeho adaptaci na městské muzeum.

²²⁹¹ SOkA Klatovy, fond Archiv města Kašperské Hory, Jednání obecního zastupitelstva, pozvánky, protokoly, 1909 – 1933, sign. III. /3, Protokol o zasedání zastupitelstva dne 11. 5. 1910, bod 1. Rozhodnutí o budově reálky.

vimperská firma Josefa Schmida za vysoutěženou cenu 301 200 K.²²⁹² Bylo možné předpokládat, že se nejedná o konečnou sumu, protože vícepráce a dodatečné zdražení bylo rovněž běžnou záležitostí veřejných staveb.

Při hloubení základů kašperskohorské reálky narazila stavební firma Josefa Schmida na zcela opačný problém než Nekvasilova firma v Sušici. Zatímco v Sušici narazili na spodní vodu, v Kašperských Horách na skálu a kameny. Ty vhodné přikázala městská rada převézt na parcelu, kde se chystala přestavba již zmiňované budovy odborné školy pro zpracování dřeva.²²⁹³ Na začátku července, tedy v době, kdy již výstavba reálky byla v plném proudu, se zastupitelstvo opět vrátilo k otázce, jakým způsobem bude stavba reálky financována. V zastupitelstvu nakonec pravděpodobně došlo ke konsenzu, že půjčka je nevyhnutelná, na druhou stranu byla nakonec cílová částka oproti prvnímu návrhu snížena, a to dost možná i s ohledem na již vysoutěženou cenu „hrubé stavby.“ Nově navrhovaná výše úvěru měla činit 400 000 rakouských korun a kromě pokrytí výstavby budovy reálky se s touto sumou počítalo též pro pokrytí přestavby budovy odborné školy pro zpracování dřeva.²²⁹⁴ Oproti sušickému zastupitelstvu, které zvažovalo pouze dva finanční ústavy, a to spořitelnu sušickou, nebo spořitelnu města Plzně, obrátily se Kašperské Hory na celou řadu finančních ústavů s cílem porovnat jejich podmínky úvěru a vybrat tu nejvýhodnější. Zastupitelstvo oslovilo zemskou banku, hypoteční banku pro Království české, centrální banku, Böhmische Sparkase a některé městské spořitelny. Z těchto ústavů se zastupitelstvu jevily nejvýhodnější podmínky, které nabízela hypoteční banka pro Království české, a tak byl úvěr sjednán u ní.²²⁹⁵

V průběhu srpna začalo zastupitelstvo vybírat pro svou budovu systém vytápění. Nejprve byly v polovině srpna opět v odborném tisku uveřejněny inzeráty vyzývající německé zájemce k přihlášení do oferty pro vytápění kašperskohorské reálky.²²⁹⁶ V polovině září pak zasedlo zastupitelstvo a z předložených návrhů vybralo ústřední topení na dřevo za 14 776 K.²²⁹⁷ Cena ústředního vytápění Kašperské Hory tedy vyšla na polovinu toho, co stál topný systém

---

²²⁹² SOkA Klatovy, fond Archiv města Kašperské Hory, Jednání obecního zastupitelstva, pozvánky, protokoly, 1909 – 1933, sign. III. /3, Protokol o zasedání zastupitelstva dne 11. 5. 1910, bod 1. Rozhodnutí o budově reálky.

²²⁹³ SOkA Klatovy, fond Archiv města Kašperské Hory, Jednání obecního zastupitelstva, pozvánky, protokoly, 1909 – 1933, sign. III. /3, Protokol o zasedání zastupitelstva dne 27. 5. 1910, bod 1. Rozhodnutí o budově odborné dřevařské školy.

²²⁹⁴ SOkA Klatovy, fond Archiv města Kašperské Hory, Jednání obecního zastupitelstva, pozvánky, protokoly, 1909 – 1933, sign. III. /3, Protokol o zasedání zastupitelstva dne 29. 7. 1910, bod 9. vyřízení půjčky.

²²⁹⁵ SOkA Klatovy, fond Archiv města Kašperské Hory, Jednání obecního zastupitelstva, pozvánky, protokoly, 1909 – 1933, sign. III. /3, Protokol o zasedání zastupitelstva dne 29. 7. 1910, bod 9. vyřízení půjčky.

²²⁹⁶ Kudmachung, Der Bautechniker, Zentral organ für das österreichische Bauwesen 30, 1910, č. 32.

²²⁹⁷ SOkA Klatovy, fond Archiv města Kašperské Hory, Jednání obecního zastupitelstva, pozvánky, protokoly, 1909 – 1933, sign. III. /3, Protokol o zasedání zastupitelstva dne 17. 9. 1910, bod 1. Rozhodnutí o vytápění reálky.

pro sušickou reálku, to je poměrně překvapivé vzhledem k tomu, že budova kašperskohorské reálky nebyla výrazně menší než ta sušická a vzhledem ke klimatickým podmínkám bylo možné předpokládat, že topná sezona v Kašperských Horách bude delší a náročnější než v Sušici. Vzhledem k chybějícím technickým detailům není možné oba topné systémy porovnat a určit, zda například nebyl ten kašperskohorský, v obvyklé snaze ušetřit za každou cenu, poddimenzovaný.

Zastupitelstvo Kašperských Hor bylo poměrně ambiciózní a kromě stavby reálky připravovalo další finančně náročné projekty. Ještě na podzim 1910 spustilo přípravy na výstavbu městského vodovodu. Během roku 1910 získalo dotaci na opravu hradu Kašperk a z dlouhodobějších projektů usilovalo o připojení Kašperských Hor na železniční síť monarchie prodloužením železnice buď ze Sušice, nebo z Vimperka, v ideálním případě pak z obou těchto měst. Připojení na železnici výrazně podporovalo též ředitelství reálky z důvodu, že by to usnadnilo příchod přespolních studentů, na které tento vzdělávací ústav začal systematicky cílit. Nejrozsáhlejším projektem, na kterém se rada Kašperských Hor chtěla podílet, byla výstavba hydroelektrárny na soutoku Vydry a Křemelné (na Čeňkově Pile). Tento projekt v předválečné době realizován nebyl, snad i kvůli jeho astronomické ceně, která se měla pohybovat mezi 12 – 15 miliony rakouských korun. Městská rada tak na svých zasedáních projednávala hlavně tyto nové modernizační projekty a zprávy o probíhajících pracích na stavbě reálky již na tomto fóru nebyly tak časté. Ostatně k tomu již nebylo příliš důvodů, hrubá stavba byla dokončena, vytápění instalované, poslední ofertou, kterou se zastupitelstvo v souvislosti s reálkou muselo zabývat, bylo vnitřní vybavení školy a tělocvičny. Ofertní řízení na vybavení tělocvičny bylo vypsané v květnu, vítěznou firmou se stal podnik R. Keller s cenou 3018 K.²²⁹⁸ Ve stejné době se již řešila rošáda kašperskohorských vzdělávacích ústavů, ke které mělo dojít poté, co se během letních prázdnin měla reálka přestěhovat do své nové budovy. V jejích současných prostorech ji měla nahradit dívčí měšťanská škola.²²⁹⁹

Nový školní rok 1911/1912 již zahajovala reálka v nové budově.²³⁰⁰ Ta se díky svým rozměrům stala jednou z dominant Kašperských Hor. Její typická silueta je velmi dobře čitelná ze všech panoramatických fotografií tohoto horského městečka. A to i díky tomu, že

---

²²⁹⁸ SOkA Klatovy, fond Archiv města Kašperské Hory, Jednání obecního zastupitelstva, pozvánky, protokoly, 1909 – 1933, sign. III. /3, Protokol o zasedání zastupitelstva dne 27. 5. 1911, 3 rozhodnutí o vybavení tělocvičny.

²²⁹⁹ SOkA Klatovy, fond Archiv města Kašperské Hory, Jednání obecního zastupitelstva, pozvánky, protokoly, 1909 – 1933, sign. III. /3, Protokol o zasedání zastupitelstva dne 5. 5. 1911, bod 3, rozhodnutí o školních budovách.

²³⁰⁰ Viz: Příloha VI. fotografie školních budov.

v intravillánu tehdejšího města nebylo tolik zeleně jako dnes. Reálka se stala též častým tématem fotografií významných kašperskohorských budov, zařadila se po bok renesanční budovy radnice, kostela sv. Markéty, poutního kostela sv. Panny Marie Sněžné, výstavných hotelů na kašperskohorském náměstí a samozřejmě též hradu Kašperku, který se nachází nedaleko od města a pro jeho identitu je naprosto zásadní. K tomuto historickému hradu, který byl zbudován k ochraně zlaté stezky, vytvářela reálka hrad nový - hrad vzdělání a národa, který v nové budově získal důstojnou fyzickou podobu. Masivní stavba na dobře viditelném místě s velkoryse řešeným areálem pro školní hřiště, tělocvičnu a další školní zázemí pozvedla Kašperské Hory mezi města se skutečným středoškolským ústavem.

O umístění vlastní budovy toho zatím zde příliš napsáno nebylo. Nepodařilo se zjistit kdy a od koho byly pozemky pro stavbu reálky městským zastupitelstvem zakoupeny. Parcela pro reálku byla vybrána na hraně zástavby tehdejších Kašperských Hor. To má jistě jeden velmi praktický důvod, že velkoryse řešená reálka a školní hřiště by se již do městského jádra nevešly. Parcela při dnešní vimperské silnici, tehdejší Schillerově třídě, měla dostatečnou výměru a nacházela se v relativně klidné části města vzhledem k nižší míře dopravy než dnes a nepříliš husté zástavbě, která se v době fungování reálky, tedy v pozdním období monarchie a období první republiky sestávala pouze z několika vilových objektů obklopených zahradami, typickým to jevem „zahradního města.“ Při porovnání Kašperských Hor a Sušice byly pro budovy reálek vybrány zcela stejné lokace. Tedy dále od tehdejšího centra, v klidných částech města, které donedávna měly zemědělské využití jako louky nebo pole. Paralely u těchto dvou měst je možné nalézt i v celkovém dokončení prostoru kolem těchto dvou vzdělávacích ústavů. Zdá se, že přítomnost střední školy pozvedla prestiž dané městské čtvrti a tomu odpovídala i celková kompozice těchto městských částí. V blízkosti obou škol vznikl veřejný prostor, do kterého městské reprezentace umístily národní místo paměti. Zatímco v blízkosti sušického vzdělávacího ústavu byla vztyčena socha Mistra Jana Husa jako symbol českého národa a jeho „reformních snah,“ před reálkou v Kašperských Horách vznikl památník vojáků padlých v první světové válce, ne legionářů, kteří pomáhali budovat Československo, ale věrných vojáků císaře pána a starého Rakouska. Oba areály pak byly doplněny zelení a pravděpodobně mohly sloužit jako „nedělní korzo“.

Po vzniku Československa fungovala paralelně v budově reálky též česká menšinová škola pro státní zaměstnance, kteří se do Kašperských Hor přistěhovali. V tom je možné spatřit opět paralelu k sušickému všeobecnému vzdělávacímu ústavu, který v období Protektorátu ve svých útrobách musel pro změnu hostit německou menšinovou školu. Po připojení

Kašperských Hor k Třetí říši byla česká menšinová škola zrušena. Reálka v této budově fungovala až do roku 1944, kdy byla nejprve zabavena jako lazaret pro vojska SS, po skončení války byla tato budova obsazena americkou armádou. Reálná škola byla obnovenou československou vládou zrušena. Budova přesto i v následujících letech nepřestala sloužit vzdělávacím účelům. Vrátila se do ní česká škola primárního edukačního stupně. Ta funguje v této budově dodnes. V nedávné době město Kašperské Hory investovalo nemalé finanční prostředky do výstavby nové sportovní haly. Poměrně zajímavé je, že investice se neobešla bez zjitřených diskuzí v zastupitelstvu i zainteresované veřejnosti. Argumentačně „boj o výstavbu nové tělocvičny“ velmi připomíná diskuze kolem stavby samotné budovy dnešní základní, tehdy reálné školy. Některým zastupitelům se investice zdála příliš vysoká a neefektivně vynaložená.

V dnešní době má budova v rámci identity Kašperských Hor poměrně pevnou pozici jako základní škola. Prestiž místa poněkud poklesla a to kvůli tomu, že dnešní Vimperská ulice je velmi frekventovanou dopravní tepnou, kterou využívají návštěvníci Šumavy, kteří po ní projíždějí do jejích jižních partií. Z toho důvodu se část města kolem dnešní základní školy stala pro procházky vcelku nevhodnou. Co se týče bývalé reálky, zastává i tato historická instituce nezanedbatelné místo v rámci seberepresentace Kašperských Hor. Zdá se, že v posledních letech se Kašperské Hory snaží do své historické identity zapojit též období před „Mnichovem“ a „Odsunem“ a poukazují s jistou nostalgií na bývalý význam Kašperských Hor,²³⁰¹ a to i skrze instituce, které se v tomto městě nacházely v období monarchie a první republiky a reálka je jednou z nich.

V. 3. Shrnutí

Ukázalo se, že vztah sídla a jeho vzdělávacích institucí byl daleko složitější než obecně přijímaný názor o škole jako reprezentaci města. Zdaleka ne všechny obce je tak vnímaly a už vůbec nesouhlasily s investicemi velkých finančních částek v jejich prospěch. Například Velhartice se téměř osmdesát let bránily výstavbě nové školní budovy vzdor všem nařízením okresní školní rady. Velhartice jsou ale z vybraného vzorku poněkud extrémním případem. Většina menších obcí měla se svou školou vcelku korektní vztah a dokázaly pro své školy zajistit alespoň dostačující umístění. Je zřejmé, že obec o několika stovkách obyvatel, neměla dostatek finančních prostředků, aby pro místní měšťanskou nebo obecnou školu nechala postavit architektonicky jedinečnou budovu, takže většina z těchto budov byla v typickém

---

²³⁰¹ Komentované prohlídky města, naučné tabule

„školním slohu.“ V Kolinci a v Žihobcích se pro školy podařilo získat a adaptovat budovu místního zámku.

V tomto ohledu se zdá distinkce vesnice město jednoznačně patrná. Města své školní budovy jako reprezentativní chápaly. A to nejen budovu střední školy, ale důstojné a reprezentativní budovy se snažily stavět pro školy hospodářské i školy prvního edukačního stupně, hlavně školy měšťanské. Nicméně ani vztah dvou zkoumaných měst k otázce školních budov nebyl úplně bezrozporný. V konkrétním případě výstavby reálky, kterým byl v této kapitole věnován největší prostor, se zdá, že obě města své možnosti poněkud přecenila. Jejich snaha o získání střední školy byla vedena nacionálními, prestižními i hospodářskými důvody a k získání tohoto cíle byly městské rady ochotny i „velkých obětí.“ Ale to pouze do chvíle než obě města reálky získala. Poté se zdá, že zájem o tyto ústavy poněkud polevil, snad i proto, že se velkolepé předpoklady hlavně o hospodářském profitu ze střední školy nepotvrdily. Navíc města musela řešit výrazný problém s financováním těchto projektů, což nebyla pro malá periferní města jednoduchá záležitost.

Při stavbě vlastních budov se pak odehrával naprosto zřejmý střet ekonomického a kulturního kapitálu uvnitř orgánů, které měly výstavbu reálek na starosti. Zatímco většina členů městských zastupitelstev pocházela z pravé části diagramu sociálního prostoru, tedy ze socioprofesionálních kategorií živnostenstvo, řemeslnictvo a obchodnictvo, ředitelé reálek, kteří byli členy orgánů pro výstavbu budov spolu s architekty, měli převahu kulturního kapitálu. U zastupitelstev je jasně patrná snaha na stavbách reálek ušetřit i za cenu toho, že projekt nebude dotažen do esteticky i funkčně hodnotných, leč finančně náročnějších detailů. Jejich oponenti s kulturním kapitálem byli daleko příznivější k vyšším nákladům z důvodů dokončení „uměleckého díla“ a předání hodnotného odkazu dalším generacím.

VI. Sociální podpora a spolky pro podporu chudých studujících

Zatímco dnes je státní - veřejné školství na všech třech stupních až na mezní výjimky bezplatné, v období rakousko - uherské monarchie a první republiky tomu tak nebylo, střední a vysoké školství bylo zpoplatněno. Poplatky platili studující na všech typech škol, které se v politickém okrese Sušice vyskytovaly.

Nejnižší byly poměrně logicky na pokračovacích školách a hospodářské škole. Vyšší pak na všeobecných školách, jako byly reálky nebo reálná gymnázia. Na školách všeobecného vzdělání se školné pohybovalo v řádu stovek, na hospodářské desítek a na pokračovacích školách v řádu jednotek korun. Školné tedy bylo pro rodiny situované v nižší části sociálního prostoru poměrně citelným výdajem, navíc to pro rodinu potenciálního středoškoláka nebyl jediný náklad spojený se studiem školy. Velmi zásadním problémem při rozhodování, zda půjde potomek studovat, mohlo pro řadu rodin být, zda si mohou dovolit daného potomka živit po dobu, než vystuduje. Hlavně v rodinách z nižších sociálních skupin (s nízkým a velmi nízkým kulturním a ekonomickým kapitálem) byl jistě velký tlak na to, aby se děti co nejdříve zapojily do výrobního procesu a přispívaly do rodinného rozpočtu. Část dělnických dětí nemohla kvůli tomuto tlaku dokončit ani školy základního edukačního segmentu²³⁰² a stávaly se i přes zpříšňující se legislativu týkající se práce nezletilých²³⁰³ nekvalifikovanými dělníky, což vedlo k sociální reprodukci, v tomto případě k reprodukci chudoby.

Pokud se rodina rozhodla, že může financovat studium svého potomka nebo potomků, znamenalo to, že děti nebudou do rodinného rozpočtu přispívat minimálně do šestnácti až osmnácti let v případě vyučení v pokračovací nebo hospodářské škole, nebo do devatenácti let v případě studia na reálce nebo gymnáziu. Kromě již výše zmiňovaného školného se musela rodina připravit i na další výdaje související se studiem. Student musel být vybaven odpovídajícím oděvem a obuví, pravidla etikety odívání byly ve zkoumaném období daleko striktnější než dnes. Nákup učebnic a školních pomůcek byl dalším výrazným zásahem do rodinného rozpočtu. Navíc každý rok museli studenti nakupovat učebnice a pomůcky nové, jedinou útechou mohlo v tomto ohledu pro rodiče být, že staré učebnice bylo opět možné prodat. Pokud studující neměl školu v místě bydliště, bylo jeho studium spojeno rovněž s náklady na dojíždění nebo opatření podnájmu, případně školního internátu. Další výdaje byly spojeny se stravováním studujících, v době monarchie a ani v dobách první republiky

---

²³⁰² FELLNER, Sabine a UNTERREINER, Katrin, *Dětství v dobách císařství, domeček pro panenky a cínoví vojáčky*, Praha 2014, str. 93.

²³⁰³ ŠTEMBERK, Jan, *Hospodářská politika státu*, in: JINDRA, Zdeněk a kol. *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, Praha 2015.

nebylo zcela běžné, aby při školách fungovaly školní kuchyně a jídelny. O neblahých stravovacích návycích přespálních dětí informuje Sborník Sušicka: V roce 1938 si nosilo na svačinu do školy 48% dětí suchý chléb, 31% kávu (pravděpodobně meltu) a celých 15% dětí nejedlo ve škole nic.²³⁰⁴ Dotazníkový průzkum probíhal sice na občanských a měšťanských školách, nicméně je možné předpokládat, že situace na středních školách příliš odlišná nebyla. V tomto segmentu vzdělávání měla kuchyni pouze hospodářská škola v Sušici. Studenti sušické reálky měli před první světovou válkou možnost zakoupit si svačinu u školníka.²³⁰⁵ Jednostrannost stravy a její nedostatečnou výživovou hodnotu považovali autoři příspěvku ve Sborníku Sušicka za jednu z příčin nedostatečného prospěchu studujících. Špatné stravovací návyky a hlavně nedostatek jódu se v oblasti Šumavy tradičně pojily s onemocněním štítné žlázy „strumou,“ kterou podle stejného zdroje trpělo 25% - 50% šumavských dětí.²³⁰⁶

Dalším významným problémem byly špatné bytové podmínky v sušickém politickém okrese. Souvislost mezi bydlením a možným negativním dopadem na školní prospěch se zabývala Marie Nečasová – Poubová ve svém výzkumu pro pražskou čtvrť Košíře. V této práci pozorovala bytové podmínky několika stovek žáků obecných škol. Skupina neprospívajících žáků se do značné míry (80% - 90%) překrývala se sociálně slabými rodinami, které měly nedostatečné hmotné zázemí. V jedné místnosti se tísnilo velké množství rodinných příslušníků,²³⁰⁷ v tomto ohledu panovala podle autorky nepřiměřená úměra: čím menší byt, tím více byl přelidněn a s tím souvisely i katastrofální návyky při spaní, kdy v jedné posteli spalo více nocležníků, tedy v případě, že postel měli a nespali na zemi. Příliš nepřekvapí, že tyto rodiny byly situované nízko v rámci sociálního prostoru, jejich živitelé pracovali hlavně jako nekvalifikovaní dělníci.²³⁰⁸ Tento téměř neprolomitelný kruh chudoby, kdy nedostatečné příjmy tlačily rodiny z nižších částí sociálního prostoru do hygienicky a sociálně nevyhovujících podmínek, které následně podrývaly vzdělání další generace a vedly k reprodukci chudoby (habitusu), by bylo zcela jistě možné nalézt i v Sušici.

Všechny tyto neblahé sociální jevy, které měly vliv na vzdělání dětí, byly dobře známé již před první světovou válkou a dostaly se do hledáčku národních spolků, které v podpoře chudých dětí vycítily potenciální pole své působnosti. Přetahování dětí do jiného národa

---

²³⁰⁴ KOT, Alois, *Národní školství v politickém okrese Sušickém*, in: Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 240.

²³⁰⁵ HOLÝ, Vladimír, POTUŽÁK, Miloš, *Šedesát pět let střední školy v Sušici*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1606-1971*, Sušice 1971, str. 26.

²³⁰⁶ KOT, Alois, *Národní školství v politickém okrese Sušickém*, in: Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 240.

²³⁰⁷ NEČASOVÁ, Marie, *Školní prospěch a sociální poměry dítěte* Praha 1929, str. 8.

²³⁰⁸ NEČASOVÁ, Marie, *Školní prospěch a sociální poměry dítěte* Praha 1929, str. 20.

pomocí nákupu pomůcek, ošacovacích akcí a nakonec i stravovacích akcí se těšily značné popularitě a měly významný vliv na rozhodování rodičů, do které školy svá dítka dají. Tara Zahra ve své knize *Kidnapped Souls* v tomto kontextu hovoří doslova o „nákupu dětí.“²³⁰⁹ S touto strategií přišly podle americké historičky německé nacionalistické spolky, v první řadě Schulverein, který ji chápal jako šíření vysoké německé kultury. Čeští nacionalisté ji naopak vnímali jako německou rozpínavost a snahu poněmčení českých dětí z chudých rodin, které nejsou dostatečně národně uvědomělé a nechají se zlákat hmotnými výhodami v podobě školních pomůcek, bot nebo stravování.²³¹⁰

Sociální podpora dětí se stala vskutku velkým podnikem, ve kterém se přerozdělovaly nezanedbatelné finanční obnosy. Opět Sborník Sušicka zaznamenával finanční stránku sociální péče v polovině třicátých let určenou pro obecné školství tohoto okresu. V letech 1934 – 1936, která sborník uvádí, se rozpočet sociální péče na Sušicku pohyboval okolo padesáti tisíc korun ročně.²³¹¹ Zajímavé je sledovat jak zdroje, tak následné výdaje na konkrétní péči. Velká část této sociální péče pocházela z veřejných peněz od místních školních rad, obcí a okresní péče o mládež. Pro ilustraci v roce 1936, kdy byl celkový rozpočet sociální péče 51 947Kčs, pocházelo z veřejných institucí 54% tohoto rozpočtu.²³¹² Dalším přispěvatelem byly finanční ústavy, které na bohubilé akce přispívaly pravidelně, v tomto případě jejich příspěvek v roce 1936 činil 7%.²³¹³ Zbývající dvě pětiny sociální péče pocházelo ze soukromých peněz, nebo je získávaly samy školy formou veřejných sbírek, školních představení, fondů učitelů nebo příspěvků rodičovského sdružení. Takto vybrané peníze tvořily z celkového rozpočtu asi třetinu.²³¹⁴ Jednorázové finanční dary jednotlivců nebo firem doplňovaly sociální péči o děti o 7% financí.²³¹⁵

Největší část z těchto peněz byla využita na „mléčnou akci“ a na „polévkovou akci,“ tedy na zlepšení stravování školou povinných dětí. Na obě akce bylo dohromady vydáváno 40-50

---

²³⁰⁹ ZAHRA, Tara, *Kidnapped souls, national indifference and the battle for children in the Bohemian Lands, 1900-1948*, Ithaca Cornell University 2008, str. 28.

²³¹⁰ ZAHRA, Tara, *Kidnapped souls, national indifference and the battle for children in the Bohemian Lands, 1900-1948*, Ithaca Cornell University 2008, str. 28.

²³¹¹ KOT, Alois, *Národní školství v politickém okresu Sušickém*, Sociální péče o dítě, in: Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 241.

²³¹² Vlastní výpočet z: KOT, Alois, *Národní školství v politickém okresu Sušickém*, Sociální péče o dítě, in: Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 241.

²³¹³ Vlastní výpočet z: KOT, Alois, *Národní školství v politickém okresu Sušickém*, Sociální péče o dítě, in: Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 241.

²³¹⁴ Vlastní výpočet z: KOT, Alois, *Národní školství v politickém okresu Sušickém*, Sociální péče o dítě, in: Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 241.

²³¹⁵ Vlastní výpočet z: KOT, Alois, *Národní školství v politickém okresu Sušickém*, Sociální péče o dítě, in: Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 241.

procent celého rozpočtu,²³¹⁶ to svědčí o tom, že stravovací návyky dětí na Sušicku byly opravdu špatné. Další třetina rozpočtu byla určena na vánoční nadílku. To byla mezi obrannými i podpůrnými spolky akce velmi oblíbená již od časů monarchie.²³¹⁷ Ostatní aktivity na sociální podporu dětí byly již poněkud menšího rozsahu, jednalo se o pobyt v ozdravovnách nebo stomatologickou péči. Na rozsahu i struktuře sociální péče o děti z elementárního vzdělávacího segmentu, je jasně patrné, že sociální podpora dětí byla významným tématem.

VI. 1. Podpora studujících na školách všeobecného vzdělání

Sociální podpora byla organizována též v sekundárním edukačním systému. Nicméně ta se od podpory dětí z obecných a měšťanských škol poněkud lišila. Střední školy si sociální pomoc svých studentů organizovaly samy. Podpora chudých studentů byla na středních školách dvojitá. Jednak „pasivní“, když škola umožnila snížit výdaje za studium prominutím školného, nebo alespoň jeho snížením, a jednak „aktivní“, kdy byl student podporován z finančních prostředků školy formou příspěvku na nákup pomůcek, ošacení nebo stravování, anebo výplatou stipendia. Za tímto účelem vznikaly spolky pro podporu chudých studujících, které měly sociální podporu studentů organizovat jak na příjmové, tak na výdajové stránce. Takový spolek fungoval jak při reálce v Kašperských Horách, tak při reálce a pozdějším gymnáziu v Sušici.

Při sušické reálce vznikl spolek pro podporu chudých studujících na podzim roku 1907. Jeho zakladatelem byl ředitel ústavu Josef Weger. Důvodem k založení spolku byla pro ředitele reálky množící se neorganizovaná finanční pomoc, která začala na reálku proudit již v roce 1906. V tomto roce pocházel největší příspěvek od Františka Scheinosta, podnikatele v sirkařském průmyslu, který věnoval sto korun.²³¹⁸ Dalšími přispěvateli byly v prvním roce hlavně korporace Okresní zastupitelstvo politického okresu Sušice, zastupitelstvo města Sušice, Okresní hospodářská záložna v Sušici, Odbor zemské jednoty soukromých úředníků v království českém v Sušici, Pošumavská záložna na Kašperských Horách (zřízena a vedena tamní českou menšinou), farář Tomáš Zeman a studenti, kteří našli 30 halířů a věnovali je ve prospěch svých nemajetných kolegů. Příspěvky za první rok činily celkem 540K 30H.²³¹⁹ Na

---

²³¹⁶ Vlastní výpočet z: KOT, Alois, *Národní školství v politickém okresu Sušickém*, Sociální péče o dítě, in: Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 241.

²³¹⁷ Vlastní výpočet z: KOT, Alois, *Národní školství v politickém okresu Sušickém*, Sociální péče o dítě, in: Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 241.

²³¹⁸ První výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1912 – 1913, Sušice 1913, str. 54.

²³¹⁹ První výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1912 – 1913, Sušice 1913, str. 54.

-to se ředitel Weger rozhodl dát v podstatě náhodné podpoře chudých studentů formu v podobě spolku.

Spolek měl na základě schválených stanov několik možností jak získávat pro své účely finanční prostředky. Jednak mohl přijímat náhodné jednorázové příspěvky od fyzických osob, firem či korporací, dále, podobně jako jiné spolky, mohl částečně financovat svou činnost ze členských příspěvků, které byly odstupňované. Výhodou bylo, že členové přispívali každoročně, což zajišťovalo podpoře chudých studentů alespoň jistou pravidelnost. Třetí možností bylo aktivní shánění finančních prostředků z výtěžků organizovaných kulturních akcí, besed nebo plesů. Mezi nejčastější takové akce patřila „pěvecko – hudební produkce,“ která se prvně konala v roce 1909 v sušickém „Salonu,“ později v hotelu „U koruny.“ Na její organizaci se podíleli profesori Viktorín Zeithammer a Antonín Friedl a účinkovali studenti reálky, v dalších letech při této akci „hostovala“ celá řada místních i přespolních umělců a umělkyň bez nároku na honorář.²³²⁰

Profesori ústavu pořádali besedy a přednášky, v předválečných letech se konaly nejčastěji čtyři do roka, přičemž témata byla dosti různorodá, od popisu Šumavy, přes život a dílo národních výtečníků a spisovatelů až po elektrické výboje a pokusy s nimi spojené.²³²¹ Ples reálky se stal pravidelnou součástí sušické plesové sezony, který kromě studentů a profesorů tohoto ústavu navštěvovala též nejvyšší sušická společnost. Se spolkem pro podporu chudých studujících spolupracovala též Národní jednota pošumavská, která udělovala čtyřem až šesti studentům stipendia. Kromě stipendií financovaných NJP byla při spolku pro podporu chudých studentů vytvořena i další stálá stipendijní místa. Byly to: studentské nadání Jana Pravdy, studentská nadace Anežky Fürthové, studentské nadání Jičínské, příruční nadace z fondu přebytků pokut důchodkových, studentské nadání Jana Mosera a stipendium lidumilného spolku v Sušici.²³²²

Během války byla činnost spolku oslabena, nekonal se ples ani přednášky, rovněž příspěvků bylo z evidentního důvodu, válečné drahoty, méně než v předcházejících letech. To se samozřejmě podepsalo na finančních možnostech spolku podporovat potřebné studenty, kterých naopak kvůli negativním válečným důsledkům přibývalo. Válka tak na jednu stranu brzdila činnost spolku a zároveň výrazným způsobem zvyšovala jeho potřebnost. Tento nepříjemný paradox se jednoznačně podepsal na úbytku studentů, kteří na reálku v Sušici

²³²⁰ První výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1912 – 1913, Sušice 1913, str. 54.

²³²¹ První výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1912 – 1913, Sušice 1913, str. 55.

²³²² Druhá výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1913 – 1914, Sušice 1914, str. 39.

během války nastoupili a kteří ji dokázali dokončit.²³²³ Na počátku dvacátých let spolek pro podporu chudých studentů obnovil svou činnost v plném předválečném rozsahu a s přibývajícím roky měla jeho aktivita vzestupnou trajektorii.

Záštitu nad spolkem převzal starosta města Jan Seitz, který se stal jeho předsedou.²³²⁴ To se podepsalo na množství příspěvků z veřejných institucí, kromě zastupitelstva Sušice se významným přispěvatelem stala též spořitelna tohoto města. Práce spolku byla usnadněna i díky novým nadačním darům, které výrazným způsobem rozmnožily jmění fondů a umožnily vznik nových stipendijních míst. Největší z nových nadací byla pamětní nadace prvního ředitele sušické reálky Josefa Wegera a jeho manželky Barbory. Během dvacátých let rovněž přibývalo přispívajících členů spolku, což opět zvyšovalo pravidelné příjmy. Zapomenout nelze též na veřejné akce a výstupy, jejichž protagonisty byli studující samotného reformního reálného gymnázia v Sušici, výtěžek těchto akcí rovněž plynul do fondů spolku.

Akumulace jmění, které nebylo celé každý rok rozdělováno mezi potřebné studenty, umožnilo vedení spolku rozhojňovat finanční prostředky i finančními operacemi. Tou nejkonzervativnější bylo uložení peněz některých nadací u sušické spořitelny na přiměřený úrok a stipendia byla vyplácena pouze z těchto úroků. Další jmění měl spolek uloženo ve státních dluhopisech – „státní půjčce“ a „moučné půjčce“²³²⁵ Ve školním roce 1929/30, tedy před propuknutím velké hospodářské krize, disponoval spolek základním jměním ve výši 30 000 Kčs, přičemž „jmění výdejné,“ tedy výnosy, které měly být přerozděleny mezi studenty, dosahovaly 8772 Kč. Všechny přispívajících členů bylo 364.²³²⁶ Spolek si tak mohl dovolit významnou podporu chudým studentům. Podařilo se zřídit internát pro osm přespolních studentů, za více jak tři a půl tisíce korun byly nakoupeny učebnice, které byly nemajetným studujícím zapůjčeny za minimální poplatek 1 Kčs za opotřebení učebnice. To bylo pro studenty velmi výhodné, protože nákup nových učebnic přišel studenta na daleko větší částky, které se pohybovaly mezi sto sedmdesáti a pěti sty korunami.²³²⁷ Student si mohl sice pořídit již použité učebnice od starších spolužáků, ale celá řada se jich používala ve více ročnících, jako například zeměpisný atlas, který přišel na celou stokorunu, takže nabídka

²³²³ Viz kapitola: *Reálné gymnázium Sušice*.

²³²⁴ Šestnáctá výroční zpráva Státního reformního reálného gymnázia v Sušici 1928 – 1929, Sušice 1929, str. 11.

²³²⁵ Osmnáctá výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia v Sušici 1930 – 1931, Sušice 1931, str. 17.

²³²⁶ Sedmnáctá výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia v Sušici 1929 – 1930, Sušice 1930, str. 19.

²³²⁷ Celkové náklady na nákup nových učebnic byly na konci dvacátých let následující: První třída 302 Kčs, Druhá třída 250 Kčs, Třetí třída 253 Kčs, Čtvrtá třída 208 Kčs, Pátá třída 517 Kčs, Šestá třída 170 Kčs, sedmá třída 168 Kčs, osmá třída 302 Kčs.

Vlastní výpočet z: Šestnáctá výroční zpráva Státního reformního reálného gymnázia v Sušici 1928 – 1929, Sušice 1929, str. 19 – 23.

použitých učebnic byla značně omezena. Poskytování učebnic spolkem se stalo velmi populární a s tím, jak spolek každý rok přikupoval nové učebnice, se tato služba stávala dostupnější i středostavovským studentům. Navíc poplatek za amortizaci učebnic se rovněž stal nezanedbatelným zdrojem příjmů pro spolek. V zimních měsících spolek poskytoval za více jak tři tisíce korun pokrmy přespolním potřebným studentům. Do stravování se podařilo zapojit rovněž 19 občanů města, kteří v úterý a ve čtvrtek, když bylo odpolední vyučování, zdarma poskytovali obědy.²³²⁸ Počet udělovaných stipendií se vyšplhal na 22.²³²⁹

Velká hospodářská krize se na chodu spolku pro podporu chudých studentů podepsala naprosto opačně než první světová válka. V obou případech se jednalo o sociálně obtížné období, ve kterém hrál sociální původ žáka na jeho možnosti vzdělání jistě větší roli než v dobách konjunktury. Na rozdíl od první světové války, kdy spolek nemohl adekvátním způsobem mírnit sociálně negativní jevy, které s sebou první světová válka přinesla, a místo zvýšené podpory musel svou činnost omezit, za velké hospodářské krize spolek dokázal její negativní důsledky ve velké míře mírnit. Hlavním rozdílem oproti sociální krizi první světové války a velké hospodářské krize bylo to, že si spolek dokázal v dobách ekonomického růstu ve dvacátých letech vytvořit dostatečné základní jmění a to vhodně investovat, takže v období krize měl větší manévrovací prostor. Ve školním roce 1932 – 1933, kdy krize dosahovala svého dna, rozdělil spolek mezi studenty 18 287 Kčs, aniž by se to dotklo jeho základního jmění.²³³⁰

A od roku 1934 – 1935, kdy krize již začala pomalu odeznívat, začal růst i základní majetek spolku, dosáhl 30 800 Kčs. Finance určené na rozdělení studentům oproti předchozím letům poklesly na 12 426 Kčs,²³³¹ což by rovněž mohlo být známkou pomalu se lepšících poměrů. Kromě dobrého hospodaření vedení spolku se na dobrých výsledcích během krize podílela i členská základna, která zachovala spolku věrnost i v letech hospodářské deprese. Členů bylo v roce 1935 celkem 472.²³³² Počet přispívajících členů se během krize zvýšil, což činnost spolku v tomto obtížném období rozhodně usnadnilo. Do roku 1938 jmění spolku úspěšně rostlo a v tomto roce dosáhlo 50 000 Kčs, přerozděleno mezi studenty bylo 34 945 Kč.²³³³

---

²³²⁸ SOKA Klatovy, neuspořádaný fond Spolek pro podporu chudých studentů Sušice, Výroční zpráva pro podporování chudých studujících státního ref. reálného gymnázia v Sušici za správní rok 1930.

²³²⁹ Osmnáctá výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia v Sušici 1930 – 1931, Sušice 1931, str. 17.

²³³⁰ Dvacátá výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia v Sušici 1932 – 1933, Sušice 1933, str. 16.

²³³¹ Dvacátá druhá výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia v Sušici 1934 – 1935, Sušice 1935, str. 16.

²³³² Dvacátá druhá výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia v Sušici 1934 – 1935, Sušice 1935, str. 17.

²³³³ Dvacátá šestá výroční zpráva státního reálného gymnázia v Sušici 1938 – 1939, Sušice 1939, str. 13.

Svémi finančními prostředky se tedy spolek pro podporu chudých studujících při reálném gymnáziu v Sušici směle vyrovnal sociální péči na obecných a měšťanských školách v celém okrese Sušice. Významnou činností, která díky možnostem spolku narostla do úctyhodných rozměrů, bylo půjčování učebnic. Spolek každý rok poměrně výrazně investoval do nákupu nových učebnic, které pak půjčoval studentům a ti si je nemuseli sami kupovat. V roce 1938 mohl spolek učebnice zapůjčit 305 studentům.²³³⁴ To v té době byla většina studentů celého gymnázia. Organizováno bylo opět stravování a případně nocleh potřebných přespolečných studentů. Celkem výrazně se rozrostla služba, kdy studenti jednou nebo dvakrát týdně docházeli na oběd k členům spolku, v roce 1938 jich bylo již skoro šest desítek.²³³⁵ Tento typ sociální podpory mohl být i výraznou platformou sňatkového trhu. Student i přesto, že pocházel z nuzných poměrů, mohl v případě dokončení studií představovat poměrně zajímavou partii s „dobrým charakterem,“ tedy dobrým zaměstnáním, typicky v nemanuálních profesích, státních službách, zjednodušeně „pod penzí.“ Přizvání studenta k obědu šikovně zabaleno v bohubilé podpoře nemajetného studentstva mohlo představovat způsob, kterým daná rodina, pokud měla dceru na vdávání, mohla mladé lidi seznámit, bez obav z překročení maloměstské morálky, všeobecné pruderie a pomluvy.

Jak fungoval spolek pro podporu chudých studentů během Protektorátu Čechy a Morava jasné není. Podle pozdějších archiválií z období třetí republiky se zdá, že spolek byl aktivní až do roku 1943 a poté byla jeho činnost pozastavena. Po obnově Československa i sušického gymnázia spolek obnovil svou činnost poměrně bez problémů a s poměrně vysokým majetkem. V roce 1946 měl spolek na vázaných vkladech dohromady 89 772 Kčs.²³³⁶ Samozřejmě že byla takto vysoká částka způsobena válečnou inflací, nicméně 40 000 Kč bylo vázáno v cenných papírech,²³³⁷ mohlo by se tedy jednat o předválečný majetek spolku, který velkou část svých fondů ukládal právě v cenných papírech, jako byly státní dluhopisy. Válkou neutrpěla ani členská základna spolku, ta byla v roce 1947 tvořena celkem 572 členy všech kategorií.²³³⁸ Ve školním roce 1946-1947 obnovil spolek „přesnídávkovou akci,“ ve které nemajetní studenti dostávali zdarma sklenici mléka a jednu housku, majetní žáci tuto svačinu dostávali za 1 Kčs. Spolek obnovil též vypůjčování učebnic, kterých rozpůjčoval 792.²³³⁹

---

²³³⁴ Dvacátá šestá výroční zpráva státního reálného gymnázia v Sušici 1938 – 1939, Sušice 1939, str. 13.

²³³⁵ Dvacátá šestá výroční zpráva státního reálného gymnázia v Sušici 1938 – 1939, Sušice 1939, str. 13.

²³³⁶ Výroční zpráva státního reálného gymnasia v Sušici za školní rok 1946 – 1947, Sušice 1947, str. 10.

²³³⁷ Výroční zpráva státního reálného gymnasia v Sušici za školní rok 1946 – 1947, Sušice 1947, str. 10.

²³³⁸ Výroční zpráva státního reálného gymnasia v Sušici za školní rok 1946 – 1947, Sušice 1947, str. 10.

²³³⁹ Výroční zpráva státního reálného gymnasia v Sušici za školní rok 1946 – 1947, Sušice 1947, str. 10.

Stipendijní programy byly rozděleny mezi 16 studentů a devět studentů a sedm studentek nalezlo nocleh v internátu zřizovaném tímto spolkem.²³⁴⁰

Slibný rozvoj spolku pro podporu chudých studujících přerušil rok 1948. Spolek musel přijmout změnu stanov, se kterou pravděpodobně nesouhlasil jeho předseda, a tak na svůj post rezignoval. Na začátku školního roku 1947 – 1948 ještě spolek stihl mezi potřebné studenty rozdělit 5000 Kčs a rozpůjčovat 1343 učebnic.²³⁴¹ Po změně stanov byla jeho činnost „zmrazena“, k obsazení stipendijních míst již nedošlo a to z toho důvodu, že to nadřizovaná místa nepovolila. O dalších osudech spolku není dostatek indicií ani z fondu vlastního spolku, ani z výročních zpráv školy, které k tomuto roku rovněž přestaly vycházet, a vysvětlení nepodává ani kronika školy, která se o činnosti spolku v poválečných letech jednoduše nezmiňuje.

Kromě spolku pro podporu chudých studentů existoval ještě jeden způsob, jakým mohla škola mírnit výdaje na studium a umožnit tak dokončení školy i studentům z rodin s nižším příjmem. Jednalo se o prominutí školného. Školné se platilo za každý semestr (pololetí). Lišilo se jak v jednotlivých letech, tak jednotlivých ročnících, pohybovalo se v řádu stokorun jak v období před první světovou válkou, tak za první republiky. U rodin situovaných v nižších vrstvách sociálního prostoru se jednalo o nezanedbatelný zásah do rodinného rozpočtu. Rodina, která chtěla školné odpuštět, musela vyplnit žádost, kterou projednával učitelský sbor. Kromě chování a prospěchu žáka byly v žádosti přiloženy i majetkové poměry rodičů, kde byly vyčísleny všechny příjmy, daně a dluhy, které daná rodina měla. Podle toho bylo žádosti buď vyhověno, nebo ne. Z dochovaných žádostí vyplývá, že o odpuštění školného žádaly nejen chudší, ale i středostavovské rodiny,²³⁴² velmi často žádali o odpuštění školného například učitelé i řídící učitelé, přestože jejich služné v některých případech přesahovalo dva tisíce korun,²³⁴³ žádali též státní zaměstnanci, úředníci, a dokonce i příslušníci svobodných povolání, jako například obvodní lékaři.²³⁴⁴ Žádosti z dělnických, živnostenských a rolnických rodin nepřekvapí.

Učitelský sbor byl při posuzování žádostí velmi shovívavý a osvobozoval velké procento studujících. Objevily se i případy, kdy z dané třídy zaplatil školné pouze jeden jediný

²³⁴⁰ Výroční zpráva státního reálného gymnasia v Sušici za školní rok 1946 – 1947, Sušice 1947, str. 10.

²³⁴¹ Výroční zpráva státního reálného gymnasia v Sušici za školní rok 1947 – 1948, Sušice 1948, str. 13.

²³⁴² SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Seznam žadatelů o odklad školného, Vysvědčení o majetkových poměrech.

²³⁴³ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Seznam žadatelů o odklad školného, Vysvědčení o majetkových poměrech.

²³⁴⁴ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Seznam žadatelů o odklad školného, Vysvědčení o majetkových poměrech.

student.²³⁴⁵ A osvobození od školného se netýkalo pouze chudších studentů, například v roce 1928 - 1929 byl od školného částečně osvobozen i syn sušického starosty Jana Seitze.²³⁴⁶ V roce 1938 vydalo Ministerstvo školství a národní osvěty přípis, ve kterém umožňovalo školám prominout až polovinu školného, které mělo být na dané škole vybráno, teoreticky tak polovina studujících tento poplatek platit nemusela. Těžko určit, zda bylo toto opatření míněno jako sociální podpora, která měla usnadnit studium nemajetným studujícím, nebo zda šlo o snahu přinutit školy, aby alespoň částečně svůj chod financovaly ze školného, protože před tímto datem na sušickém reformním reálném gymnáziu bylo školné odpouštěno více jak polovině studujících.²³⁴⁷

Konkrétně byla situace v jednotlivých letech následující. Z období monarchie jsou k dispozici pouze údaje z dvou posledních předválečných let. V tomto období platil školné minimální podíl studentů, v roce 1912 – 1913 to bylo pouze 13% a v následujícím dokonce pouze 11% studentů sušické reálky.²³⁴⁸ Z celkového počtu studujících, kterých bylo před první světovou válkou na sušické reálce lehce přes dvě stovky, jich školné platilo jen něco přes 20.²³⁴⁹ Podíl platících studentů zůstal stejný i v prvních letech Velké války, kdy školné platilo 13%, respektive 14% studujících.²³⁵⁰ Pro zbývající ročníky, které probíhaly za válečného konfliktu, zprávy nejsou, ale ve školním roce 1918 – 1919 byl počet plátců školného vyšší než v předchozích obdobích. V tomto ročníku zaplatilo školné 26% studujících.²³⁵¹ V tomto ohledu se jednalo o počátek nového trendu, protože v následujících třech školních ročnících počet platících studujících výrazným způsobem vzrostl na 39, 45 a 44%.²³⁵² Například ve školním roce 1921 – 1922 školné platilo 118 z 271 studujících.²³⁵³ Proč byla škola nucena v tomto období tak razantně zvýšit procento platících studentů, není z dochovaných pramenů zřejmé. Mohlo se jednat o způsob, jakým škola chtěla nahradit finanční výpadek. V roce 1922

---

²³⁴⁵ Dvacátá třetí výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia v Sušici 1935 – 1936, Sušice 1936, str. 20 – 21.

²³⁴⁶ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Seznam žadatelů o odklad školného, Seznam žadatelů za osvobození od školného v I. pololetí školního roku 1928 – 1929.

²³⁴⁷ Dvacátá šestá výroční zpráva státního reálného gymnázia v Sušici 1938 – 1939, Sušice 1939, str. 13.

²³⁴⁸ Vlastní výpočet z: První výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1912 – 1913, Sušice 1913, a Druhá výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1913 – 1914, Sušice 1914.

²³⁴⁹ Vlastní výpočet z: První výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1912 – 1913, Sušice 1913, a Druhá výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1913 – 1914, Sušice 1914.

²³⁵⁰ Vlastní výpočet z: Třetí výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1914-1915, Sušice 1915, a výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1915 – 1916, Sušice 1916.

²³⁵¹ Vlastní výpočet z: Šestá výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1918 – 1919, Sušice 1919.

²³⁵² Vlastní výpočet z: Sedmá výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1919 – 1920, Sušice 1920, až Devátá výroční zpráva Státního reformního reálného gymnázia (a reálky) v Sušici za školní rok 1921 – 1922, Sušice 1922.

²³⁵³ Devátá výroční zpráva Státního reformního reálného gymnázia (a reálky) v Sušici za školní rok 1921 – 1922, Sušice 1922.

došlo opět k dramatické změně, počet studentů, kteří museli školné zaplatit, prudce poklesl na 11% a v dalších dvou letech dokonce na 8%.²³⁵⁴ To odpovídalo 26 studujícím z 338 ve školním roce 1924 – 1925.²³⁵⁵

Od druhé poloviny dvacátých let až do přelomu dekády se počet plátců školného na reformním reálném gymnáziu v Sušici ustálil mezi 20 a 25%.²³⁵⁶ V první polovině třicátých let, které do značné míry kolidují s velkou hospodářskou krizí, počet platících studentů každý rok mírně stoupal, ve školním roce 1935 – 1936 již činil 35% studujících, což odpovídalo 86 studujícím z 249.²³⁵⁷ Výše zmiňovaný přípis ministerstva, který školy „nutil“ vybírat školné alespoň od poloviny studujících, respektive umožňoval polovině školné odpustit, byl na sušickém reálném gymnáziu téměř naplněn hned ve školním roce 1938 – 1939, kdy školné zaplatilo 47% studujících (144 z 304).²³⁵⁸ Pro další roky záznamy bohužel chybí. Po obnovení československé státnosti v roce 1945 bylo školné na středních školách zrušeno. Nejednalo se ale o nezištný tah ze strany ministra školství pod vedením Zdeňka Nejedlého, jak by se na první pohled mohlo zdát. Místo školného museli studující nově platit příspěvky na učební pomůcky v rozmezí od 200 – 600 Kčs a příspěvky na hry, 200 – 300 Kčs. Tyto příspěvky byly tedy dost vysoké a nebyl od nich osvobozen nikdo.²³⁵⁹ Z výše popsaného je patrné, že školné nebylo pro střední školy, alespoň pro reálku a pozdější gymnázium v Sušici, zásadním zdrojem příjmu. Škola pravděpodobně dokázala pokrýt náklady z financí pocházejících od centrálních institucí a na opravách a hmotném zajištění se byla schopná dohodnout s městskou radou. Proto si škola mohla dovolit odpustit školné tak velkému počtu studujících a jejich rodinám mírnit finanční náklady se studiem spojené.

Spolek pro podporu chudých studentů vznikl rovněž při reálce v Kašperských Horách. První kroky k jeho zřízení byly podniknuty již na slavnosti k otevření nové reálky, kdy se o nutnosti podpory chudých studentů ve svém proslovu zmínil kašperskohorský děkan Anton

---

²³⁵⁴ Vlastní výpočet z: Desátá výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia (a reálky) v Sušici 1922 – 1923, až Dvanáctá výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia (a reálky) v Sušici za rok 1924 – 1925.

²³⁵⁵ Dvanáctá výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia (a reálky) v Sušici za rok 1924 – 1925.

²³⁵⁶ Vlastní výpočet z: Čtrnáctá výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia v Sušici za rok 1926 – 1927, Sušice 1927, až Sedmnáctá výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia v Sušici za rok 1929 – 1930, Sušice 1930.

²³⁵⁷ Vlastní výpočet z: Osmnáctá výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia v Sušici za rok 1930 – 1931, Sušice 1931, až Dvacátá třetí výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia v Sušici za rok 1935 – 1936, Sušice 1936.

²³⁵⁸ Vlastní výpočet z: Dvacátá šestá výroční zpráva státního reálného gymnázia v Sušici za rok 1938 – 1939, Sušice 1939.

²³⁵⁹ Vlastní výpočet z: Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Sušici za rok 1946 – 1947, Sušice 1947 a Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Sušici za rok 1947 – 1948, Sušice 1948.

Wagner.²³⁶⁰ Pro kašperskohorskou reálku byla podpora chudých studentů velmi podstatnou otázkou. Malé město s pouhými dva a půl tisíci obyvateli mohlo sotva doufat, že se mu každý rok podaří naplnit ročník pouze z „vlastních zdrojů,“ tedy dětí pocházejících z města a blízkého okolí. Reklama v některých německých časopisech svědčí o tom, že ředitelství reálky se cílevědomě snažilo přilákat studující ze širšího geografického prostoru. Štědrá sociální podpora pak mohla být ze strany rodičů kritériem, proč dítě do Kašperských Hor na studia poslat.

Zřizování spolku probíhalo poměrně rychle. 20. října se konal slavnostní věneček na počest německého básníka Šumavy Adalberta Stiftera, kde byl vznik spolku iniciován, výtěžek tohoto večera byl již pro spolek určen. Těsně před Vánoci se pak konala valná hromada spolku, zakládajících členů bylo 38, z členských příspěvků, darů a výtěžků různých akcí se spolku za první školní rok podařilo vybrat 2438 korun.²³⁶¹ Spektrum podpůrných aktivit, které vyvíjel spolek kašperskohorské reálky pro podporu chudých studentů, bylo velmi podobné těm, které organizoval spolek při reálce v Sušici. Na prvním místě bylo půjčování učebnic nemajetným studentům, hned v prvním roce fungování spolku bylo k dispozici 205 učebnic²³⁶² pro potřebné studenty. Dalším úspěšným projektem bylo bezplatné stravování chudých přespolních studentů, spolek nakupoval pro tyto studenty svačiny, rovněž se do tohoto projektu podařilo zapojit veřejnost, která chudým studentům poskytovala alespoň v některých dnech zdarma obědy.

Zatímco v Sušici se před první světovou válkou do tohoto projektu zapojilo 17 sušických rodin, v Kašperských Horách byla odezva daleko větší a obědy studentům poskytovalo 41 rodin.²³⁶³ Navíc před první světovou válkou se v Kašperských Horách pro tamní reálku podařilo zřídit školní kuchyni. Organizace tohoto nelehkého úkolu se ujal místní dámský odbor německého vzdělávacího a národnostního spolku Schulverein. Jistě pomohlo též personální propojení, protože vedoucí místního odboru byla industriální učitelka Anne Kolibabe, manželka profesora místní reálky Hanse Kollibabeho. Školní kuchyně byla umístěna v městském chudobinci, což je vzhledem k již existující nové školní budově trochu překvapivé. Nicméně studenti reálky nebyli jedinými odběrateli jídel z této kuchyně a

---

²³⁶⁰ Erster Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1906 – 1907, Kašperské Hory 1907, str. 27.

²³⁶¹ Erster Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1906 – 1907, Kašperské Hory 1907, str. 30 – 31.

²³⁶² Erster Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1906 – 1907, Kašperské Hory 1907, str. 30 – 31.

²³⁶³ Erster Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1906 – 1907, Kašperské Hory 1907, str. 30 – 31.

prostory a otop zajišťovala městská rada. Pro zajímavost kromě dřeva se jako palivo v této kuchyni používala též rašelina. Oběd přišel studenta reálky na 20 haléřů, nemajetným studujícím platil obědy podpůrný spolek. Velmi nízké ceny si kuchyně mohla dovolit díky tomu, že část surovin pocházela z darů, které v naturáliích věnovali někteří členové spolku.

Ani kašperskohorskému spolku pro podporu chudých studujících se během první světové války nevyhnulo omezení činnosti. Téměř zcela zastavena byla výplata stipendií. Jak se zdá, spolek tak alokoval tenčící se příjmy ve prospěch celoplošných projektů, jako byla školní kuchyně nebo zápůjčka učebnic. Na rozdíl od toho sušického investoval kašperskohorský podpůrný spolek do válečných půjček, a to hned do těch prvních, které byly vypisovány v letech 1914 a 1915.²³⁶⁴ Zisk z těchto půjček alespoň částečně nahrazoval výpadek z příspěvku členů. S prohlubujícími se válečnými nedostatky si členové spolku nemohli dovolit podporovat školu tolik jako před válkou, a tak celá řada z nich přispívala pouze symbolické částky v řádu haléřů, nebo nejvýše v jednotkách korun.²³⁶⁵ Skutečné problémy pro spolek nastaly na samém sklonku války ve školním roce 1918 – 1919, kdy bylo přispívajících dárců nejméně za celou válku, ale daleko větším problémem byl pro spolek jeho majetek uložený ve válečných půjčkách, které se s rozpadem Rakouska - Uherska staly bezcennými. Spolek tak přišel o 6300 korun, které ve válečných půjčkách měl.²³⁶⁶

Po uklidnění poměrů na počátku dvacátých let se začaly zvyšovat i příjmy spolku pro podporu chudých studujících. Jednak se velmi zvýšil počet přispěvatelů spolku, jednak se zvýšila výtěžnost akcí, které spolek pořádal. To umožnilo obnovit sociální podporu nemajetných studentů v rozsahu, v jakém probíhala před první světovou válkou. Zvýšil se i počet stipendijních míst, před válkou jich kašperskohorský spolek vypisoval méně a s menším příspěvkem než ten sušický. Například ve školním roce 1911 – 1912 na stipendia dosáhlo pouze pět studentů²³⁶⁷ a v jiných předválečných letech se tento počet příliš nelišil. Během dvacátých let počet stipendií zůstával stále stejný, z různých fondů byly vypláceny pouze pěti studujícím i přes to, že se jmění spolku zvětšovalo. Na konci dvacátých let hospodařil spolek s financemi ve výši 21176 korun, z toho měl 4725 korun uloženo v československých cenných papírech.²³⁶⁸

---

²³⁶⁴ Neunter Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1914 – 1915, Kašperské Hory 1915, str. 16.

²³⁶⁵ Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1916 – 1917, Kašperské Hory 1917, str. 18.

²³⁶⁶ XIII. Jahresbericht der Staats-Oberrealschule in Bergreichenstein 1918 – 1919, Kašperské Hory 1919, str. 7.

²³⁶⁷ Sechster Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1911 – 1912, Kašperské Hory 1919, str. 12.

²³⁶⁸ 24. Jahresbericht der Staats-Realschule in Bergreichenstein 1929 -1930, Kašperské Hory 1930, str. 7.

První dva ročníky třicátých let zakončil kašperskohorský spolek pro podporu studujících v plusu. Ve školním roce 1931 – 1932 dosáhlo finanční jmění spolku 20 861 Kčs.²³⁶⁹ V dalších letech již spolek hospodařil se schodky, takže se jeho jmění začalo zmenšovat, pokles finančních prostředků ale nebyl nijak dramatický a to ani v letech nejhlubší krize. V roce 1934 – 1935, když krize začala pomalu odeznívat, měl spolek aktiva ve výši 18 757 Kčs.²³⁷⁰ Rovněž je zajímavé sledovat, jak spolek během krize hospodařil. Podobně jako v Sušici znamenala krize pro kašperskohorský spolek zvýšené výdaje, jednoduše proto, že jich bylo více potřeba a zároveň si je spolek mohl z naakumulovaného jmění dovolit. Zároveň je ale z hospodaření patrné, že hlavní snahou bylo udržet schodek v rozumné míře, tak aby celkové jmění během pár let nerozplynulo. V již zmiňovaném školním roce 1931 – 1932 činily všechny příjmy spolku 8868 Kčs, čemuž odpovídaly i štědré výdaje ve výši 8183 Kčs²³⁷¹ Hned v následujícím roce se ale příjmy propadly na 5891 korun, což vedlo k redukci výdajů na 6042 Kčs.²³⁷² V roce 1934 – 1935 pak spolek vydělal 5624 Kčs a na různé akce vydal 6498 Kčs²³⁷³

Finanční situace spolku se ale ve druhé polovině třicátých let nezlepšila. Příjmy se rok od roku zmenšovaly a schodkové rozpočty postupně redukovaly naspořené jmění. Ve školním roce 1935 – 1936 činilo jmění spolku 17 885 Kčs,²³⁷⁴ do roku 1937 – 1938 pokleslo na 15 971 Kčs.²³⁷⁵ Příjmy byly nejnižší v roce 1936 – 1937, kdy do pokladny spolku přiteklo pouze 4432 Kčs, zatímco výdaje byly 5275 Kč.²³⁷⁶ K revitalizaci příjmů došlo až v roce 1937 – 1938, kdy se ve prospěch spolku podařilo vybrat 6610 Kčs. Spolek se tak vrátil do černých čísel, protože vyplacená podpora toho roku činila 6557Kčs.²³⁷⁷ Spolek pravděpodobně existoval i po připojení Kašperských Hor k Třetí říši. Jaký byl rozsah jeho činnosti po tomto datu, z dostupných pramenů ale zjistit nelze. Spolek pravděpodobně zanikl v roce 1945 spolu

---

²³⁶⁹ XXVI. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Bergreichenstein 1931 – 1932, Kašperské Hory 1932, str. 10.

²³⁷⁰ XXIX. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Bergreichenstein 1934 – 1935, Kašperské Hory 1935, str. 7.

²³⁷¹ XXVI. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Bergreichenstein 1931 – 1932, Kašperské Hory 1932, str. 10.

²³⁷² 27. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Bergreichenstein 1932 – 1933, Kašperské Hory 1933, str. 11.

²³⁷³ XXIX. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Bergreichenstein 1934 – 1935, Kašperské Hory 1935, str. 7.

²³⁷⁴ XXX. Jahresbericht der deutschen staatsrealschule in Bergreichenstein 1935 – 1936, Kašperské Hory 1936, str. 7.

²³⁷⁵ XXXII. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Bergreichenstein 1937 – 1938, Kašperské Hory 1938, str. 7.

²³⁷⁶ XXXI. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Bergreichenstein 1936 – 1937, Kašperské Hory 1937, str. 7.

²³⁷⁷ XXXII. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Bergreichenstein 1937 – 1938, Kašperské Hory 1938, str. 7.

se svou mateřskou školou, pro kterou byl zřízen a jejímž studentům s nedostatkem ekonomického kapitálu měl tento nedostatek pomoci překonávat.

Jak již bylo zmíněno výše, velmi podstatnou složkou fungování kašperskohorské reálky byla možnost ubytování přespolečných studentů. Nejednalo se pouze o studenty z velké vzdálenosti, tedy z velkých měst českého království, či později Československé republiky, ubytování v Kašperských Horách museli hledat i studenti z vlastního politického okresu Sušice, respektive jeho dvou německých soudních okresů. Zatímco do Sušice běžně každý den docházeli studující ze vzdálenosti 10 – 15 kilometrů, v případě Kašperských Hor byla tato vzdálenost podstatně nižší, a to kvůli geografickým charakteristikám zdejší krajiny, kterou podstatnou měrou definuje pohoří Šumavy. V zimě se docházení do školy stávalo vysloveně nebezpečnou záležitostí. Známa je literární fikce Karla Klostermana *Bílý samum*,²³⁷⁸ ale skutečných případů dětí i dospělých, které na cestě ze školy, či za prací překvapilo prudké zhoršení počasí a oni v nastalé vánici umrzli, bylo velké množství, jak o tom svědčí zprávy v sušickém tisku, který o případech umrznutí, stejně jako dalších tragédiích rád informoval.

S obtížností terénu, který se v zimních měsících stával prakticky neschůdný, museli počítat též studenti kašperskohorské reálky, kteří pocházeli z nedalekých vesniček a samot. Ubytování ve vlastních Kašperských Horách se i pro ně stalo nutností. V roce 1911 městská rada na své náklady zřídila pro studenty reálky „Studenthaim,“ který měl poměrně velkou kapacitu 50 – 60 lůžek.²³⁷⁹ Překvapivá je cena, kterou studenti za ubytování v tomto zařízení museli zaplatit, ta ve dvacátých letech činila 350, později v letech třicátých stoupla na 375 Kčs měsíčně,²³⁸⁰ což je cena pro studující poměrně vysoká. Možnost slevy na ubytování v tomto zařízení byla kuratoriem, které jej zřizovalo, vždy kategoricky odmítána.²³⁸¹ A ani spolek pro podporu chudých studentů nevykazoval žádnou aktivitu, aby nemajetným studentům ubytování nějakým způsobem usnadnil. Přesto byl zájem o tento typ ubytování mezi studenty dost veliký, například ve školním roce 1924-1925 bylo v tomto zařízení ubytováno 53 studentů.²³⁸² V roce 1927 byla pro „Studenthaim“ adaptována budova po zrušené státní škole pro zpracování dřeva.²³⁸³ Kapacita studentské ubytovny zůstala stejná jako v předchozí budově, tedy 60 lůžek. Větší počet míst pravděpodobně nebyl potřeba,

---

²³⁷⁸ KLOSTERMANN, Karel, *Hostinný dům; Bílý samum a jiné povídky*, Praha [1905].

²³⁷⁹ HORPENIAK, Vladimír, *O kašperskohorské reálce*, in: PRÍNC, Pavel, (red.), *Almanach Gymnázium Sušice 1906 – 1996*, Sušice 1996, str. 24.

²³⁸⁰ 24. Jahresbericht der Staats-Realschule in Bergreichenstein 1929 -1930, Kašperské Hory 1930, str. 8.

²³⁸¹ Například: Neunter Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1914 – 1915, Kašperské Hory 1915, str. 17.

²³⁸² 19. Jahresbericht der Staatsrealschule in Bergreichenstein 1924 – 1925, Kašperské Hory 1925, str. 9.

²³⁸³ 24. Jahresbericht der Staats-Realschule in Bergreichenstein 1929 -1930, Kašperské Hory 1930, str. 8.

protože v průběhu dvacátých let počet ubytovaných kolísal jen velmi nepatrně mezi 50 a 55 studenty.²³⁸⁴ A stejný počet studentů pobýval v tomto zařízení i v polovině třicátých let.²³⁸⁵

Podobně jako v Sušici docházelo i na reálce v Kašperských Horách masivním způsobem k osvobození od školného. Prakticky se jednalo o nejrozšířenější formu sociální pomoci, kterou škola svým studentům poskytovala. Ve fondu kašperskohorské reálky se sice nedochovaly konkrétní žádosti o prominutí školného, zato výroční zprávy ústavu obsahují počty platících i osvobozených studentů. Takže je do určité míry možné zrekonstruovat podíl studentů, kteří školné platit museli, a naopak těch, kteří byli od školného osvobozeni. Ve školním roce 1907-1908 platilo školné z celé školy pouze 11 studentů.²³⁸⁶ Škola v té době měla otevřené pouze tři ročníky a dohromady se v nich učilo 92 studentů, i tak školné platilo pouze 12% studujících.²³⁸⁷ Školné bylo v každé třídě jinak vysoké a pro nebohé studenty, kteří zaplatit museli, se nejednalo o zanedbatelnou záležitost. V prvním ročníku činilo školné 390K a v paralelkách druhého ročníku bylo pro II. A 120K a pro II. B 210K. Způsob, jakým byla výše školného v jednotlivých třídách stanovována, nebo proč museli neosvobození studenti platit tak vysoké částky, jasné není.

V letech před první světovou válkou, kdy se již škola zaplnila, se počet plátců školného pohyboval okolo jedné čtvrtiny, tedy mezi 50 a 60 studujícími.²³⁸⁸ V tomto období je možnost komparace se sušickým ústavem minimální, dochované archiválie se protínají pouze ve školním roce 1912 – 1913. V tomto roce byl podíl platících studujících v Kašperských Horách procentuálně zhruba dvakrát větší než v Sušici. (25%; 13%).²³⁸⁹ Vůbec nejvíce studujících v historii kašperskohorské reálky platilo školné během první světové války. V těchto letech platilo školné 40 – 45% studujících.²³⁹⁰ Škola pravděpodobně pocítila válečné těžkosti a možná i výpadek příjmů od centrálních institucí a musela více peněz získat od studentů. To se samozřejmě střetlo se situací studentů, které neblahé válečné sociální poměry zasáhly rovněž.

---

²³⁸⁴ Vlastní výpočet z: XV. Jahresbericht Staats-Oberrealschule in Bergreichenstein 1920 – 1921, Kašperské Hory 1921, až 24. Jahresbericht der Staats-Realschule in Bergreichenstein 1929 -1930, Kašperské Hory 1930.

²³⁸⁵ XXX. Jahresbericht der deutschen staatsrealschule in Bergreichenstein 1935 – 1936, Kašperské Hory 1936, str. 9.

²³⁸⁶ Zweiter Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1907 – 1908, Kašperské Hory 1908, str. 44 – 45.

²³⁸⁷ Vlastní výpočet z: Zweiter Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1907 – 1908, Kašperské Hory 1908.

²³⁸⁸ Sechster Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1911 – 1912, Kašperské Hory 1912, str. 24.

²³⁸⁹ Vlastní výpočet z: Siebenter Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1912 – 1913, Kašperské Hory 1913, a První výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1912 – 1913, Sušice 1913.

²³⁹⁰ Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1914 – 1915, Kašperské Hory 1915, vlastní výpočet z: Neunter Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1914 – 1915, Kašperské Hory 1915, až 12. Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1917 – 1918, Kašperské Hory 1918.

A tak paradoxně ve chvíli, kdy by pravděpodobně většina studujících uvítala odpuštění školného, jej škola vymáhala ve zvýšené míře, přičemž výše školného zůstávala na předválečné úrovni. Během války byl podíl platících studentů v Sušici opět nižší než v Kašperských Horách, i na této škole počet platců školného během války narůstal, ale daleko mírnějším tempem než v Kašperských Horách.

Na počátku dvacátých let platila školné asi třetina studentů reálky, ale od školního roku 1922 – 1923 došlo k výrazné změně. V tomto školním roce zaplatilo školné pouze 8% studentů.²³⁹¹ Z celkového počtu 214 studujících, kteří v tomto roce na reálce v Kašperských Horách studovali, jich bylo zpoplatněno 19.²³⁹² Hned ve dvou třídách platil školné pouze jediný student. V následujících dvou letech se počet platců pohyboval na přibližně stejné úrovni. Ve školním roce 1923 – 1924 zaplatilo školné 9% studentů a v následujícím roce pak pouze 7% studujících.²³⁹³ Výše školného pro ty, kteří jej platili, byla velmi vysoká a kolísala mezi dvěma a šesti sty korunami.²³⁹⁴ Opět se paradoxně jednalo o období hospodářského růstu, kdy pravděpodobně nebylo nutné odpouštět školné tak velkému počtu studujících. V tomto období je vývoj školného na obou školách v podstatě shodný. Sušický ústav, v té době přeměněný na reformní reálné gymnázium, z počátku dvacátých let vymáhal školné od většího podílu studujících než kdykoliv dřív, podobně jako v Kašperských Horách se jednalo zhruba o třetinu platících, aby se ve školním roce 1922 – 1923 počet plátců školného propadl pod 10%. Ve druhé polovině dvacátých let počet studujících kašperskohorské reálky, kteří školné platili, opět stoupl. V jednotlivých letech se pohyboval v rozmezí 20 a 25%.²³⁹⁵ Zhruba na této úrovni se pohyboval i podíl plátců v Sušici.

Podobný počet studujících platil školné i na počátku třicátých let. Ve školním roce 1930 – 1931 to bylo 26%²³⁹⁶ a v následujícím 24%.²³⁹⁷ Poté se ale podíl platících studujících snížil. Ve školním roce 1932 – 1933 činil 16%²³⁹⁸ a o rok později 15%²³⁹⁹ Podíl platících studentů a

---

²³⁹¹ 17. Jahresbericht der Staats-Oberrealschule in Bergreichenstein 1922 – 1923, Kašperské Hory 1923.

²³⁹² Vlastní výpočet z: 17. Jahresbericht der Staats-Oberrealschule in Bergreichenstein 1922 – 1923, Kašperské Hory 1923.

²³⁹³ Vlastní výpočet z: 18. Jahresbericht der Staats-Oberrealschule in Bergreichenstein 1923 – 1924, Kašperské Hory 1924.

²³⁹⁴ 18. Jahresbericht der Staats-Oberrealschule in Bergreichenstein 1923 – 1924, Kašperské Hory 1924.

²³⁹⁵ Vlastní výpočet z: 20. Jahresbericht der Staats-Oberrealschule in Bergreichenstein 1925 – 1926, Kašperské Hory 1926 až 24. Jahresbericht der Staats-Realschule in Bergreichenstein 1929 – 1930, Kašperské Hory 1930.

²³⁹⁶ Vlastní výpočet z: 25. Jahresbericht der Staatsrealschule in Bergreichenstein 1930 – 1931, Kašperské Hory 1931, str. 19.

²³⁹⁷ Vlastní výpočet z: XXVI. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Bergreichenstein 1931 – 1932, Kašperské Hory 1932, str. 14.

²³⁹⁸ Vlastní výpočet z: 27. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Bergreichenstein 1932 – 1933, Kašperské Hory 1933, str. 14.

studentek vrostl až v posledním školním roce, pro který je výroční zpráva k dispozici. v tom školné platila necelá pětina studujících.²⁴⁰⁰ Z této analýzy vyplývá, že kašperskohorská reálka odpouštěla školné v maximální možné míře. Největší podíl studentů ho platil trochu paradoxně v dobách sociálně obtížných, tedy za první světové války, naopak v dobách hospodářské krize byl podíl platících studujících minimální. Malý podíl platících studujících zapadá do politiky tohoto ústavu, který potřeboval přilákat studenty z daleko širšího geografického okruhu, než byly samotné Kašperské Hory. A velkorysé odpouštění školného mohlo pro řadu rodičů být minimálně jedním z kritérií, proč svého potomka na tuto školu poslat.

VI. 2. Analýza členů podpůrných spolku

Jak již bylo popisováno výše, značná část příjmů podpůrných spolků plynula z členských příspěvků. Členství ve spolcích bylo dvojí: ti členové spolku, kteří měli status „zakládající člen“, nebyli jen ti, kteří do spolku vstoupili mezi prvními, důležitější bylo, že platili pravidelný příspěvek, který činil poměrně vysokou částku 30K v době založení obou spolků, tedy ještě v dobách monarchie. Druhou formou podpory chudých studentů v rámci spolku bylo „přispívající členství.“ Tito členové budou analyzováni níže. Při porovnání grafu sociálního prostoru studujících a zakládajících členů spolků je na první pohled patrné, že struktura studujících a podporovatelů se výrazně liší. Disproporce mezi sociálními skupinami, ze kterých se rekrutovala většina studujících reálky, a mezi skupinami, ze kterých pocházela většina zakládajících členů podpůrných spolků, není ovšem nic překvapivého, protože kdyby byla sociální struktura studentů i podporovatelů stejná, pravděpodobně by studenty nebylo nutné podporovat. Mezi zakládajícími členy spolků pro podporu chudých studujících jak reálky v Sušici, tak ústavu v Kašperských Horách jednoznačně převládali členové pocházející z horní poloviny grafu sociálního prostoru, středová osa grafu tedy slouží téměř přesně jako dělící linie.

Mezi zakládajícími členy spolků naprosto chybí sociální skupina dělnictva, a to včetně dílovedoucích a mistrů.²⁴⁰¹ Velmi málo je zastoupen rovněž agrární sektor. Z této sociální skupiny se mezi zakládajícími členy vyskytují pouze největší pozemkoví vlastníci – sedláci a statkáři. Velmi malý počet členů spolku pocházel z řad řemeslníků a živnostníků. I členy

---

²³⁹⁹ Vlastní výpočet z: XXVIII. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Bergreichenstein 1933 – 1934, Kašperské Hory 1934, str. 11.

²⁴⁰⁰ Vlastní výpočet z: XXXII. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Bergreichenstein 1937 – 1938, Kašperské Hory 1938, str. 16.

²⁴⁰¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, neuspořádaný fond Spolek pro podporu chudých studentů Sušice, Seznam členů.

z této sociální skupiny je podobně jako u agrárního sektoru možné identifikovat jako ty živnostníky a řemeslníky s největším ekonomickým a snad též kulturním kapitálem z celé této sociální skupiny.²⁴⁰²

Absence členů ze třech výše zmiňovaných sociálních skupin až tak překvapivá není. Z těchto sociálních skupin se v největší míře rekrutovali příjemci sociální pomoci. Poněkud překvapivější je absence členů spolku z levé části grafu sociálního prostoru. Tedy ze sociálních skupin s vyšším kulturním kapitálem. U těchto skupin by se dalo předpokládat, že podporu chudých studentů budou považovat za hodnotu, stejně jako vzdělání obecně. Nicméně mezi zakládajícími členy spolků bylo jen málo úředníků a žádný učitel. Vysvětlení je poměrně jednoduché. I pro tyto sociální skupiny bylo plnohodnotné členství ve spolku, tedy 30 korun ročně příliš ekonomicky náročné. Jejich „plnohodnotné“ členství ve spolku tedy pravděpodobně brzdil nedostatek ekonomického kapitálu na rozdíl od předcházejících sociálních skupin, u kterých lze kromě nedostatku ekonomického kapitálu předpokládat též nedostatek kapitálu kulturního. V tomto případě ochoty obětovat prostředky na vzdělání cizích chudých dětí jen proto, že to je morálně správné a společensky přínosné. To, že učitelé si důležitost sociální podpory chudých studentů uvědomovali, jednoznačně vyplývá z následujícího rozboru „přispívajících členů,“ kteří platili výrazně nižší částky než zmiňovaných 30K, a zde jsou již učitelé hojně zastoupeni.²⁴⁰³

Jádro spolku pro podporu chudých studujících sušické reálky tvořila svobodná povolání, hlavně lékaři, právníci a architekti.²⁴⁰⁴ Zajímavé je, že tato sociální skupina mezi zakládajícími členy druhého podpůrného spolku, tedy toho při reálce v Kašperských Horách, příliš zastoupena nebyla. Nicméně i u tohoto spolku je možné nalézt silnou pozici „středové“ sociální skupiny s vyváženým poměrem a vysokou mírou ekonomického a kulturního kapitálu. Jednalo se o šlechtu, přesněji o nobilitu.²⁴⁰⁵ Tento rozdíl ve složení dvou podpůrných spolků též dobře dokumentuje rozdíl i v české a česko-německé společnosti. Zatímco v německé společnosti tvořila elitu nobilita, v české společnosti tato stará elita chyběla a její pozici suplovala nově vytvořená a národně orientovaná nová elita svobodných

---

²⁴⁰² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, neuspořádaný fond Spolek pro podporu chudých studentů Sušice, Seznam členů.

²⁴⁰³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, neuspořádaný fond Spolek pro podporu chudých studentů Sušice, Seznam členů.

²⁴⁰⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, neuspořádaný fond Spolek pro podporu chudých studentů Sušice, Seznam členů.

²⁴⁰⁵ Vlastní výpočet z: Erster Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1906 – 1907, Kašperské Hory 1907, až XXX. Jahresbericht der deutschen staatsrealschule in Bergreichenstein 1935 – 1936, Kašperské Hory 1936.

povolání. V případě nobility, která podporovala chudé studenty kašperskohorské reálky, byla velmi různorodá. Mezi nimi poněkud „vyčnívala“ rodina Schwarzenbergů, kterým patřila rozsáhlá šumavská panství. Dále se mezi členy spolku, kteří se honosili šlechtickým titulem, vyskytovali majitelé velkostatků z okolí Kašperských Hor, rovněž jsou zde zastoupeni státní zaměstnanci z vídeňských institucí a armády.²⁴⁰⁶

Kromě středové pozice šlechty, respektive svobodných povolání jsou v obou spolicích poměrně rovnoměrně zastoupeny sociální skupiny nalézající se nalevo i napravo od středové osy, tedy jak s převahou kulturního a na druhé straně s převahou ekonomického kapitálu. Z levé části grafu, tedy s převahou kulturního kapitálu, jsou zastoupeni státní zaměstnanci a samospráva.²⁴⁰⁷ Členství zaměstnanců samosprávy není překvapivé vzhledem k velkému nadšení, se kterým municipální zastupitelstva o vznik vzdělávacích ústavů usilovala. U státních zaměstnanců jsou v obou spolicích zastoupeni jak lokální státní zaměstnanci, tak vysocí státní zaměstnanci pracující buď u českých zemských úřadů, nebo u vídeňských státních institucí a ministerstev.²⁴⁰⁸ Zastoupení středoškolských profesorů, v první řadě profesorů vlastních ústavů je vcelku logické. Z jejich strany byla zkušenost s negativními vlivy sociálních poměrů na vzdělání studentů největší a patrná byla snaha tyto jevy minimalizovat. Rovněž se jejich členství ve spolicích nechá vyložit jako vzor pro ostatní. Kromě místních profesorů byli podporovateli též univerzitní a vysokoškolské profesori, kteří pravděpodobně měli nějakou vazbu na region.

Z druhé části grafu s převahou ekonomického kapitálu je možné členství ředitelů továren, jiných vrcholových manažerů a továrníků vykládat jako sociální zodpovědnost či sociální angažovanost. Pro ně členský příspěvek 30 korun ročně nebyl z ekonomického hlediska žádný problém. Konkrétně mezi členy spolků pro podporu studujících je možné nalézt všechny místní významné podnikatele jako příslušníky rodiny Scheinostů, Fürthů nebo Schwarzkopřů. Bez zajímavosti jistě není, že rodina Fürthů byla pravděpodobně jediná, která

---

²⁴⁰⁶ Vlastní výpočet z: Erster Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1906 – 1907, Kašperské Hory 1907, až XXX. Jahresbericht der deutschen staatsrealschule in Bergreichenstein 1935 – 1936, Kašperské Hory 1936.

²⁴⁰⁷ Vlastní výpočet z: Erster Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1906 – 1907, Kašperské Hory 1907, až XXX. Jahresbericht der deutschen staatsrealschule in Bergreichenstein 1935 – 1936, Kašperské Hory 1936. a Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, neuspořádaný fond Spolek pro podporu chudých studentů Sušice, Seznam členů.

²⁴⁰⁸ Vlastní výpočet z: Erster Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1906 – 1907, Kašperské Hory 1907, až XXX. Jahresbericht der deutschen staatsrealschule in Bergreichenstein 1935 – 1936, Kašperské Hory 1936. a Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, neuspořádaný fond Spolek pro podporu chudých studentů Sušice, Seznam členů.

finančně podporovala oba vzdělávací ústavy.²⁴⁰⁹ Tato židovská podnikatelská rodina byla orientována spíše německy. O tom svědčí i to, že stála v pozadí zřízení německé obecné školy, což bylo v Sušici sledováno zdejšími českými nacionalisty s velkou nevolí. Podpora obou ústavů ze strany této rodiny pak svědčí spíše o tom, že byla nacionálně nevyhraněná. To byl podle Petra Judsona pro nacionalizovanou společnost ještě větší problém, než kdyby se rozhodla pro jednu stranu.²⁴¹⁰

Členy spolků byly též instituce, korporace a jiné spolky. Jednalo se například o jednotlivé odbory Sokola, Bund der Deutschen, měšťanskou besedu, dále například sdružení úřednictva firmy Schwarzkopf, či úřednictvo firmy Solo. A takových spolků bylo v obou sporcích více. To by mohlo vysvětlovat nižší podíl úředníků mezi zakládajícími členy spolků. Samostatně nebyli jednotliví úředníci dostatečně ekonomicky silní, aby se zakládajícími členy mohli stát, proto do spolku vstoupili jako celek, aby se ekonomické nároky rozdělily na jednotlivé členy přijatelným způsobem. Zajímavostí je u sušického spolku členství úřednictva společnosti V. Nekvasil, která vyhrála ofertní řízení na stavbu budovy pro reálnou školu v Sušici. Z institucí pak podporovaly spolky místní záložny, spořitelny, okresní i místní zastupitelstva.

V drtivé míře byli zakládajícími členy obou spolků muži. Ženy se členkami spolků stávaly téměř výhradně z pozice manželky nebo vdovy. Tyto ženy pak měly stejný společenský status jako jejich manžel. Rovněž se stávalo, že členy spolku byli oba manželé. V dobách monarchie nebylo příliš mnoho žen, které by byly ekonomicky tak aktivní a úspěšné, aby mohly postrádat 30K na členství ve spolku. Regionální rozdělení zakládajících členů spolku vypovídalo o spádových oblastech regionů. Opět se potvrzuje hypotéza, kterou autor této práce vyjádřil již ve své bakalářské práci o tom, že sušický politický okres vytvářel dvě oddělené oblasti založené na jazykové bázi. Každá z těchto bází byla orientovaná na jiné centrum. Tato hypotéza byla stanovena na základě rozporu dárců předmětů pro sušické a kašperskohorské muzeum.²⁴¹¹ Regionální rozpor zakládajících a ve větší míře též přispívajících členů spolků pro podporu chudých studentů dochází k velmi podobným závěrům, včetně orientace na nadregionální centra. Zatímco nezanedbatelná část členů spolku

---

²⁴⁰⁹ Vlastní výpočet z: Erster Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1906 – 1907, Kašperské Hory 1907, až XXX. Jahresbericht der deutschen staatsrealschule in Bergreichenstein 1935 – 1936, Kašperské Hory 1936. a Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, neuspořádaný fond Spolek pro podporu chudých studentů Sušice, Seznam členů.

²⁴¹⁰ JUDSON, Pieter M, *Guardians of the nation, activists on the language frontiers of imperial Austria*, Cambridge 2006, str. 2.

²⁴¹¹ HANUS, Adam, *Muzeum v Sušici a veřejnost (1880 – 1945)*, Bakalářská práce, Univerzita Karlova, Fakulta Filozofická, Praha 2015, kapitola Komparace sbírkotvorných oblastí muzeí v Sušici a Kašperských Horách str. 155 – 160.

pro podporu sušické reálky měla bydliště v Praze, Kašperské Hory měly řadu podporovatelů pro změnu ve Vídni. To je dle autorova názoru dalším argumentem, který podporuje teorii dvou kulturně spádových oblastí v sušickém regionu. O blízkém kulturním sepětí mezi Kašperskými Horami a Vídní vypovídá též vídeňský spolek Panny Marie sněžné v Kašperských Horách, ten se účastnil kašperskohorských poutních mší, které byly svého času velmi oblíbené, a rovněž se stal členem spolku pro podporu chudých studujících. Mezi členy spolku byli rovněž děkani obou měst, přičemž kašperskohorský děkan P. Anton Wagner vznik spolku dokonce inicioval. Dalším duchovním, který byl zakládajícím členem sušického spolku, byl budějovický biskup Josef Antonín Hůlka.

Předchozí rozbor se týká zakládajících členů spolku, kteří přispívali v době založení spolku ročně 30K. Kromě toho oba spolky umožňovaly i nižší členské příspěvky. Takoví členové byli evidováni jako „přispívající“ a jejich počet se v průběhu let vyšplhal do stovek. Kompletní evidence těchto členů je problematická. Buďto se nedochovala kompletní jako v případě reálky v Kašperských Horách,²⁴¹² nebo je archiv poněkud zmatený a není z něj jednoznačně poznat, jaké seznamy členů pro kterou dobu platí jako u spolku v Sušici. Celá řada členů přispívala jen občasné nebo jednorázově. Výrazně se lišila také výše příspěvku, který se pohyboval od jednotek korun až po sto koruny (to spíše u spolků nebo korporací). Z těchto důvodů bude analýza přispívajících členů provedena jen formou sondy. Pro sušický podpůrný spolek budou analyzováni přispívající členové spolku z let 1920 – 1925 z prostého důvodu, že se jejich seznam dochoval kompletní a je interpretačně jednoznačný. Nejčastěji se příspěvky pohybovaly mezi 5 a 15 korunami za rok.²⁴¹³ V některých případech se objevily i vyšší dary, ale ty byly spíše jednorázové, nebo se jednalo o dary korporací nebo spolků.

Na první pohled je patrné, že graf sociálního prostoru přispívajících dárců a socioprofesionálního původu studentů sušického reformního reálného gymnázia si jsou daleko více podobné, než je tomu v případě porovnání grafů socioprofesionálního původu studentů a zakládajících členů podpůrného spolku. Zatímco zakládající členové (rozebírání výše) zahrnovali spíše vyšší a vyšší střední sociální vrstvu, mezi přispívajícími dárci jsou rovnoměrně zastoupené jak vyšší, tak i střední vrstvy.²⁴¹⁴ Vůbec, nebo v minimálním množství se mezi dárci vyskytovaly sociální skupiny dělnictvo a chudší zemědělský stav, tedy domkaři a chalupníci. V případě

---

²⁴¹² Navíc novější výroční zprávy neuvádějí u přispěvatelů povolání, tím pádem je nemožné umístit je do grafu sociálního prostoru.

²⁴¹³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, neuspořádaný fond Spolek pro podporu chudých studentů Sušice, Seznam členů.

²⁴¹⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, neuspořádaný fond Spolek pro podporu chudých studentů Sušice, Seznam členů.

těchto sociálních skupin se jednalo o negativní disproporci, kdy z těchto skupin pocházelo více studentů než podporovatelů. S největší pravděpodobností se tak opravdu jednalo o sociální skupiny, pro které měla být pomoc primárně určena.

Staré i nové střední vrstvy se mezi přispívajícími dárci vyskytovaly v odpovídající míře, v jaké jsou zastoupeni studenti pocházející z těchto socioprofesionálních skupin.²⁴¹⁵ Na rozdíl od zakládajících členů, kde se téměř žádní, nebo dokonce vůbec žádní rolníci, řemeslníci a živnostníci, úředníci a učitelé nevyskytovali, mezi „přispívajícími členy“ jsou zastoupeni v hojně míře.²⁴¹⁶ V některých případech se jednalo o rodiče tehdejších studujících. Poměrně snadno lze rovněž propojit náhlý konec placení příspěvků spolku s neúspěchem studia konkrétních studentů. Je možné vyslovit hypotézu, že rodiče, vědomi si slabších studijních výsledků svých dětí, viděli v příspěvku spolku jistou možnost „vylepšení pozice“ studujícího v očích učitelů tak, aby bylo zajištěno jeho setrvání na studiích. V případě, že tento tah nepomohl a jejich ratolest byla z gymnázia odejita, příspěvky opět platit přestali. V jisté míře je tento jev patrný i u rodičů – přispěvatelů, jejichž děti úspěšně odmaturovaly, tedy že po úspěšné maturitě přestali přispívat. Na druhou stranu je třeba přiznat, že velmi vysoké příspěvky v řádu stovek za rok přispíval spolku na podporu chudých studujících spolek abiturientů²⁴¹⁷ sušické reálky a později abiturientů gymnázia, takže absolventi na svou „Alma mater“ nezapomínali.

U výše situovaných sociálních skupin je pak i mezi přispívajícími členy pozitivní disproporce mezi počtem studujících pocházejících z těchto sociálních skupin a mezi přispěvateli (přispěvatelů je více). To opět jednoznačně vypovídá o angažovanosti a vysoké míře sociální zodpovědnosti těchto sociálních skupin. Zatímco u zakládajících členů se například u státních zaměstnanců a samosprávy jednalo vesměs o vysoké, ne-li přímo vrcholové pozice, mezi přispívajícími členy se objevují hlavně střední a nižší „kádry“ veřejných institucí a úřadů.²⁴¹⁸ Výrazně jsou zastoupeni rovněž středoškolští profesori, v první řadě opět učitelé vlastního ústavu. A velké množství podporovatelů opět pochází ze svobodných povolání.²⁴¹⁹ Disproporce mezi počtem studujících a počtem přispívajících z těchto vyšších sociálních

---

²⁴¹⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, neuspořádaný fond Spolek pro podporu chudých studentů Sušice, Seznam členů.

²⁴¹⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, neuspořádaný fond Spolek pro podporu chudých studentů Sušice, Seznam členů.

²⁴¹⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, neuspořádaný fond Spolek pro podporu chudých studentů Sušice, Seznam členů.

²⁴¹⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, neuspořádaný fond Spolek pro podporu chudých studentů Sušice, Seznam členů.

²⁴¹⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, neuspořádaný fond Spolek pro podporu chudých studentů Sušice, Seznam členů.

skupin může být způsobena také tím, že vrcholových nebo definitivních pozic (vrcholu kariéry) dosahovali tito lidé ve středním a vyšším věku a jejich potomstvo, pokud jej měli, bylo již ve vyšším věku než 12 let, aby navštěvovalo podporovaný ústav.

Ukazuje se, že podpora střední školy v Sušici byla rozšířena jak mezi vyššími sociálními skupinami, tak mezi těmi středními. Ve spolku chyběli přispívající členové pouze z nejnižších společenských skupin, a to dělnictva a domkařů. Zároveň se ukázalo, že 30 korunový příspěvek byl pro příslušníky středostavovských vrstev příliš vysoký. Příslušníci těchto vrstev byli ochotni ve prospěch gymnázia obětovat maximálně polovinu tohoto příspěvku. Co se týče středostavovských sociálních skupin s vyšším kulturním kapitálem, tedy učitelů a úředníků, zdá se při zevrubném pohledu, že jejich příspěvky byly o něco vyšší než u starých středních vrstev s vyšším ekonomickým kapitálem. Příspěvek učitelů se častěji pohybuje mezi 10 – 15 korunami, zatímco u řemeslníků a hlavně u zemědělců je častější příspěvek 5 – 10 korun.²⁴²⁰ To by ale chtělo ověřit podrobnějším výzkumem. Je třeba počítat s tím, že 5 korun má jinou hodnotu pro učitele obecné školy a pro středně velkého obchodníka nebo mistra řemesla. Jednoduše řečeno, přestože učitel měl k dispozici nižší reálnou hotovost, tedy plat, podporoval gymnázium stejně, nebo dokonce vyšší částkou než řemeslníci nebo rolníci. To podporuje teorii kulturního a ekonomického kapitálu a různých preferencí jejich držitelů.

Graf socioprofesionálního složení přispívajících členů kašperskohorského spolku je velmi podobný tomu sušickému. I zde většina podporovatelů pocházela ze sociálních skupin střední a vyšší vrstvy. Z toho důvodu nemá cenu provádět samostatný rozbor, jen by zde bylo v podstatě opakováno to, co bylo zjištěno a popsáno výše. Co se týče genderového složení přispívajících členů, i v této skupině jednoznačně dominovali muži. Samostatně výdělečných žen, těch, které nebyly členkami spolku buď z pozice manželky, nebo vdovy, bylo jen velmi málo, jejich počet se pohyboval v řádu jednotek. Z nich pak bylo „nejvíce“ učitelek.

Kromě sociální roviny měla podpora spolku též prestižní a morální aspekt a implicitně též rozměr nacionální. Nacionální hledisko bylo již popsáno na začátku této kapitoly. V nacionálně aktivních kruzích panovala obava, že by chudé žáky nebo jejich rodiče mohla „druhá strana“ zlákat právě na sociální podporu – příspěvky na oděvy, školní pomůcky nebo obědy a tímto způsobem chudé studenty odnárodnit. Z toho důvodu bylo nutné, aby tyto služby byly poskytovány rovněž vlastní stranou, aby k přetahování a odnárodnování studentů nedocházelo. Oba spolky uveřejňovaly všechny dárce v ročenkách škol a vyjadřovaly jim za

---

²⁴²⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, neuspořádaný fond Spolek pro podporu chudých studentů Sušice, Seznam členů.

podporu květnaté díky plné adjektiv vděčnosti. Ročenky měly pouze omezený okruh čtenářů, takže se o dobrodiní přispěvatelů veřejnost z tohoto zdroje nedozvěděla. Sušický spolek pro podporu chudých studujících měl k dispozici ještě jiné a účinnější médium, a to sušické noviny, které poté, co vznikla v Sušici reálka, vycházely jen se dvěma válečnými odmlkami celé zkoumané období. Ve Svatoboru a pozdějších Sušických listech se o podporovatelích spolku dozvěděl větší okruh čtenářů, čímž jednak dárcům přiznával morální kredit, jednak mohl vybídnout čtenáře, aby se mezi přispěvatele zapojili rovněž.

VI. 3. Podpora studia na odborných a živnostenských školách

Výrazná distinkce panovala mezi všeobecnými středními školami na jedné a nižšími odbornými a pokračovacími školami na druhé straně i v otázce školného a podpory studujících. Zatímco reálky a gymnázia zřídily za tímto účelem podpůrné spolky, které akumulovaly obrovské finanční prostředky ze sbírek pocházejících v podstatě od celé veřejnosti, odborné a pokračovací školy byly v tomto ohledu ve středu zájmu pouze oborových korporací, zájmových spolků a jen v nepoměrně menší míře veřejných institucí. Široká veřejnost o podporu studujících těchto škol neprojevovala zájem jako o studenty reálek a gymnázií, což je vzhledem k relativně úzké profilaci těchto škol pochopitelné. Roční školné v hospodářské škole v Sušici přišlo rodinu žáka na 40 korun.²⁴²¹ Škola zřizovala pro studující ze vzdálenějších oblastí internát s kapacitou dvacet lůžek, a pokud studující dodali naturálie do školní jídelny, což vzhledem k agrárnímu původu většiny žáků nebylo nepravděpodobné, byly jejich náklady na ubytování nepatrné.²⁴²²

Při hospodářské škole v Sušici sice nevznikl spolek na podporu chudých žáků, ale vznikl zde spolek absolventů, který kromě dalšího vzdělávání svých členů hodlal podporovat i stávající žáky hospodářské školy. Výtěžek sbírek, které se konaly při abiturientském večírku a při valných hromadách spolku, byly určeny na nákup učebnic pro chudé žáky. Některé spolky a veřejné instituce podporovaly studující hospodářské školy formou stipendií. Největším podporovatelem byla okresní správní komise v Sušici, která vypisovala každý rok několik stipendií po sto, šedesáti šesti a padesáti korunách. Několik stipendií vypsaly i okresní správní komise v Horažďovicích a v Plánici, ty tímto podporovaly studující z těchto okresů. Několik stipendií vypsala každý rok též sušická okresní hospodářská záložna a tři stipendia po sedmdesáti korunách udělila též Československá Jednota řepařská.²⁴²³

²⁴²¹ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 26.

²⁴²² CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 25.

²⁴²³ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 20.

Nejméně podporované ze strany veřejnosti byly pokračovací školy a to paradoxně přes to, že právě na těchto školách pocházelo největší procento studujících z rodin z nižších sociálních vrstev. Nepodařilo se dohledat, že by při nějaké škole v politickém okrese Sušice vznikl spolek pro podporu chudých studujících, nebo že by někteří žáci byli podporováni stipendii. Bylo tomu tak pravděpodobně proto, že učni a učnice pokračovacích škol byli již částečně v pracovním procesu. Často sice u mistra byli jen za byt a stravu, ale i to znamenalo, že je již rodina nemusí živit, nebo že náklady na učně jsou v porovnání s gymnaziálním studentem minimální. Některé spolky, korporace a firmy podporovaly finančně přímo školy, například Pokračovací škola v Sušici byla podporována sušickými továrnickými rodinami Fürthů, Scheinostů a v některých letech též Schwarzkopffů,²⁴²⁴ Podpora pokračovací školy od těchto továrníků byla celkem logická, protože ze studujících se rekrutovali zaměstnanci jejich továren.

Vlivný a svého času i kulturně velmi činný spolek Řemeslnická beseda v Sušici se rovněž zařadil mezi přispěvatele živnostenské pokračovací školy v Sušici, což je opět poměrně nepřekvapivé vzhledem k tomu, že tento spolek měl zřízení pokračovací školy jako jeden z dlouhodobých cílů, nicméně obnos, kterým na chod školy přispíval, byl spíše symbolický. Podobně jako příspěvky živnostenských společenstev. Jednalo se o spolky, které sdružovaly mistry jednoho řemesla nebo několika řemesel podobného oboru, jednalo se v podstatě o náhradu cechů definitivně zrušených živnostenským řádem z roku 1859. Živnostenská společenstva podporovala i zřízení a chod i venkovských živnostenských pokračovacích škol, nicméně podpora, kterou byly tyto spolky ochotné na podporu školství vynakládat, byla velmi malá.

Naopak obchodní a živnostenská komora v Plzni podpoře pokračovacího školství věnovala nemalé finanční obnosy. Každé pokračovací škole, která byla v jejím obvodu, přispívala v řádu sto korun každý rok. Vzhledem k tomu, že ve dvacátých letech se počet pokračovacích živnostenských škol v obvodu plzeňské obchodní a živnostenské komory blížil stovce, to znamenalo náklady v řádech desítek tisíc korun. Pokračovací školy se často potýkaly se schodkovými rozpočty, a tak kromě pravidelného příspěvku žádaly po obchodní a živnostenské komoře též alespoň částečné krytí schodku. Například v roce 1911 – 1912 se příjem rozpočtu živnostenské pokračovací školy ve Staších skládal ze státního příspěvku ve výši 1260 K, zemského příspěvku 500 K, obec Stachy přidala 120 K, obchodní a živnostenská komora v Plzni 330 K, místní živnostenské společenstvo darovalo 50 K, česká záložna

---

²⁴²⁴ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, školní kronika 1893 – 1899, str. 30.

v Kašperských Horách přispěla 20 K a dalších 235 K pocházelo od soukromých dárců.²⁴²⁵ Schodek rozpočtu, který musela škola navíc pokrýt, činil 4864 K.²⁴²⁶ Schodky se netýkaly pouze malých venkovských pokračovacích škol. Například ve školním roce 1916 – 1917 byla ve finančních nesnázích též pokračovací škola v Sušici, která rozpočet překročila o 1122 K.²⁴²⁷

---

²⁴²⁵ SOA Plzeň, fond OŽK Plzeň, Jednotlivé pokračovací a odborné školy a kursy financované komorou, sign. III., karton 60, složka Rábí – Staňkov 1910 – 1920, Živnostenská škola pokračovací Rábí, Statistický výkaz roční, všeobecné živnostenské školy pokračovací v Královských Staších pro rok 1911 – 1912.

²⁴²⁶ SOA Plzeň, fond OŽK Plzeň, Jednotlivé pokračovací a odborné školy a kursy financované komorou, sign. III., karton 60, složka Rábí – Staňkov 1910 – 1920, Průmyslová škola pokračovací ve Královských Staších, Statistický výkaz roční, všeobecné živnostenské školy pokračovací v Královských Staších pro rok 1911 – 1912.

²⁴²⁷ SOA Plzeň, fond OŽK Plzeň, Jednotlivé pokračovací a odborné školy a kursy financované komorou, sign. III., karton 60, složka Stod – Strážov 1910 – 1920, Průmyslová škola pokračovací v Sušici, Statistický výkaz roční všeobecné živnostenské školy pokračovací v Sušici pro rok 1916 – 1917.

VII. Sociální vzestup a sociální reprodukce

Tato kapitola se věnuje otázce sociálního vzestupu vs. sociální reprodukce. Jedná se dle autorova názoru o jednu ze zásadních otázek týkajících se školství. Proč je vůbec třeba chodit do školy, vyplatí se tato investice v budoucím životě? Je možné díky dobrým studijním výsledkům dosáhnout prestižního zaměstnání a tím i vysokého společenského statusu? Nebo je škola v první řadě místo recepce státní ideologie, kdy má v první řadě vychovat poslušné občany, budoucím zaměstnancům vštípit nutné dovednosti a sociální vzestup je jen mýtus, který tuto disciplinaci kryje?

Na straně sociálního vzestupu stojí sociolog Talcott Parsons, který školství chápe jako společnost v malém. Obojí je podle něj postaveno na meritokratickém základě, tedy na principu, že pokud studující vynaloží dostatečné úsilí a pílí, bude za ně daný jedinec odměněn ve formě sociálního vzestupu, vysokého společenského postavení s odpovídajícím společenským statusem, přičemž nezáleží na genderu, rase nebo sociálním původu studujícího.²⁴²⁸ Předpokladem je sociálně prostupná společnost, ve které neexistují bariéry sociálního vzestupu jako rodová šlechta nebo segregace. Některé sociální skupiny jsou sice zvýhodněné a privilegované, takže dalším generacím mohou poskytnout řadu výhod, nicméně ostatní nepřivilegované skupiny mají dostatečné množství možností, aby se ti schopní dokázali prosadit. A školství právě takovou možnost představuje. Tento strukturálně funkcionalistický model společnosti lze zjednodušeně označit jako model „amerického snu.“

Největšími odpůrci funkcionalistické teorie školství byli (jsou) zastánci marxistické teorie, která sociální vzestup skrze školství považuje za meritokratický mýtus a ve školním systému vidí prostředek sociální reprodukce, respektive reprodukce sociální nerovnosti. Právě během školní docházky se začnou projevovat studijní nedostatky studujících z etických a rasových menšin, nebo nižších společenských vrstev, což je předurčuje k výkonu nekvalifikovaných „dělnických“ povolání, nebo dokonce k neúspěchu na pracovním trhu. Podle marxistů je hlavním úkolem školy naučit studující disciplíně a sebedisciplíně, která je nutným předpokladem pracovního procesu. Giddensova Sociologie považuje za vlivné zastánce marxistické teorie sociologie Bowlese a Gintise.²⁴²⁹

Obě tyto teorie mají své limity a nedostatky. Funkcionalismus například klade příliš velký důraz na předávání „obecných hodnot“, přičemž v tomto tématu rozhodně společenský konsenzus neexistuje. Pro marxisty je například složité vysvětlit problémy kapitalistických

---

²⁴²⁸ GIDDENS, Anthony a SUTTON, Philip W., (ed)., *Sociologie*, Praha 2013, str. 762.

²⁴²⁹ GIDDENS, Anthony a SUTTON, Philip W., (ed)., *Sociologie*, Praha 2013, str. 762.

společností s hledáním vhodných zaměstnanců, kteří na trhu práce chybí kvůli „nevhodné“ struktuře vzdělávacího systému, který nepružně reaguje na potřeby trhu. Kdyby bylo školství v těsném sepětí s průmyslem, jak marxisté soudí, k takovým jevům by nedocházelo. Teorie Pierra Bourdieu stojí jako obvykle mezi, respektive nad marxismem i strukturalismem a i do problematiky školství vnáší jiný vhléd než předcházející dvě teorie. Základní termíny Bourdieho teorie již byly popsány v úvodní části této práce. Bourdieu se školství věnuje v několika aspektech, pro tuto práci je nejdůležitější jeho teorie o mechanismech, kterými *institute školy přispívá k trvání a předávání dělby kulturního kapitálu a tím i struktury sociálního prostoru.*²⁴³⁰ Bourdieu se tak ve svém pohledu na školu blíží více k „pesimistickému“ marxistickému pohledu reprodukce sociální nerovnosti ve škole než k poněkud „optimistickému“ funkcionalistickému modelu meritokratického sociálního vzestupu.

Středobodem bourdieovské „teorie vzdělání“ je rodina: *Rodina hraje zásadní roli v udržování sociálního řádu, v pokračování nejen biologickém, ale i sociálním, v uchování struktur sociálního prostoru a sociálních vztahů. Je to jedno z míst par excellence, kde se shromažďují všechny druhy kapitálu a kde se předávají dalším generacím. (...) Je hlavním „subjektem“ strategií reprodukce.*²⁴³¹ Na jiném místě Bourdieu pojednává o tom, že nejdůležitější strategií sociální reprodukce je právě vzdělání.: *Rodiny jsou útvary (corporate bodis) vyznačující se tím, co Spinoza nazývá conatus, totiž tendencí trvat ve svém speciálním bytí se všemi jeho mocemi a výsadami, tendencí, jež je podstatnou reprodukční strategií, strategie plodnosti, strategie manželství, strategie dědické, ekonomické a konečně a hlavně strategie vzdělávací. Rodiny vkládají do vzdělání tím víc (po stránce jeho délky, pomoci všeho druhu a v některých případech i peněz, (...)) čím je jejich kulturní kapitál významnější a čím větší je jeho relativní váha v poměru k jejich ekonomickému kapitálu.*²⁴³² Za provádění této reprodukční strategie jsou v první řadě odpovědné matky tím, že dětem aktivně pomáhají se školními přípravami, vybírají volnočasové aktivity, kroužky, kde kromě kulturního kapitálu získávají děti i kapitál sociální, tím, že navazují přátelství s podobně orientovanými dětmi.²⁴³³ Ale naprosto nejdůležitější je, že dětem předávají kulturní kapitál, který pak vytváří jejich konkurenční výhodu ve školním systému. Podle Bourdieho teorie školní systém nestírá rozdíly v držbě

---

²⁴³⁰ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, str. 27.

²⁴³¹ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, str. 99.

²⁴³² BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, str. 27.

²⁴³³ GRENFELL, Michael, JAMES, David, *Bourdieu and Education: Acts of Practical Theory*, London 1998, str. 70.

kulturního kapitálu jednotlivých dětí, ale naopak rozdíl v jeho držbě prohlubuje. Jinak řečeno, čím více kulturního kapitálu si dítě přinese z rodiny, tím více ho znásobí ve školním systému.

Bourdieu v souvislosti s tím pracuje s podobenstvím „démona“ fyzika Jamese Maxwella²⁴³⁴: *Vzdělávací systém se chová stejně jako Maxwellův démon: za cenu vynaložení energie, nutně k třídící operaci, uchovává stávající řád, totiž odstup mezi žáky obdařenými nestejným objemem kulturního kapitálu. Přesněji řečeno odděluje pomocí celé řady třídících operací držitele zděděného kulturního kapitálu od těch, kteří ho postrádají. A protože rozdíly ve způsobilosti jsou neoddělitelné od rozdílů sociálních, které onen zděděný kulturní kapitál vytváří, udržuje tím i stávající difference sociální.*²⁴³⁵ Školní systém tak podporuje sociální reprodukci, kdy děti pocházející z nižších pater sociálního prostoru jsou „školním démonem“ v podobě testů, zkoušek, domácích úkolů, důtek a vysvědčení odděleny od dětí pocházejících z vyšších pater sociálního prostoru. Neúspěch ve škole pak studujícím umožňuje vykonávat pouze nekvalifikované, nebo méně prestižní povolání. Maxwellova démona ve školství si je možné představit rovněž jako samotný primární edukační systém, který vytřídí děti s kulturním kapitálem do gymnázií, kde se růst kulturního kapitálu výrazně urychlí, zatímco děti s malým množstvím kulturního kapitálu nastoupí do pokračovacích škol, nebo rovnou do pracovního procesu, který růst jejich kulturního kapitálu příliš neumožňuje.

Teorie kulturního kapitálu vysvětluje, *proč rodiny, a zvláště rodiny privilegované, a mezi nimi hlavně rodiny intelektuálů, učitelů nebo příslušníků svobodných povolání, ve všech pokročilých zemích, (...) projevují o vzdělání stále větší zájem, a také, proč se nejvyšší vzdělávací instituce, vedoucí k těm nejvyšším sociálním pozicím, čím dál tím víc stávají monopolem dětí z privilegovaných kategorií*²⁴³⁶. Z toho je možné vyvodit, že Bourdieu zcela nezavrhuje možnost sociálního vzestupu. Tato možnost je ale pravděpodobnější u privilegovaných rodin s větším množstvím kulturního kapitálu než u rodin neprivilegovaných. A možnosti sociálního vzestupu se uzavírají s tím, jak na „správných školách“ prospívají pouze ty „správné děti,“ které si potřebný kulturní kapitál k vystudování přinášejí z domova, od rodičů, kteří absolvovali stejné „správné školy.“ Bourdieu hovoří o novém typu šlechty, který se skrze školní systém etabloval. *Instituce vzdělání, o níž jsme si snad kdysi mysleli, že upřednostňováním schopností před dědičnými privilegii dokáže možná nastolit určitou formu meritokracie, tak spěje spíš k tomu, vytvořit skrze skrytý vztah mezi školním vzděláním a*

---

²⁴³⁴ Heslo *Maxwell's demon*, Wikipedia, the free encyclopedia, [https://en.wikipedia.org/wiki/Maxwell%27s_demon], poslední editace 7. 7. 2018, citováno dne 15. 7. 2018.

²⁴³⁵ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, str. 28.

²⁴³⁶ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, str. 28.

zdeděnou kulturou [kulturním kapitálem], skutečnou státní šlechtu, zakládající svou autoritu a legitimnost na školním titulu.²⁴³⁷ K úspěchu v tomto prostředí nestačí pouze kulturní kapitál, ale i kapitál sociální. Znalost neoficiálních sítí, přátelství, názorových klik může v tomto prostředí znamenat onu konkurenční výhodu. Naopak jejich neznalost může nově příchozího jedince diskriminovat i přes to, že je inteligentnější, nebo má vyšší míru kulturního kapitálu než jeho kolegové. „Pokračovatelé“ a komentátoři Bourdieho teorie kladou na možnost sociálního vzestupu větší důraz a tvrdí, že vzdělání umožňuje stejně tak sociální vzestup jako sociální reprodukci²⁴³⁸ Domnívají se, že vztah mezi sociálním původem a společenskou participací není tak rigidní, jak předpokládal Bourdieu.²⁴³⁹

V celé této diplomové práci absentuje jedna záležitost, která se obvykle k otázce úspěšnosti ve školství váže, a to je intelekt studujících. Otázka intelektu a jeho vlivu na školní úspěšnost byla vynechána zcela záměrně. V první řadě je samotná otázka inteligence poměrně sporná. Jak podotýká Antony Giddens, psychologie zatím nenašla bezrozpornou definici, co inteligence vlastně je, přesněji jak inteligenci měřit.²⁴⁴⁰ I v případě, že by byla inteligence změřitelná, vzhledem k pramenné materii této práce, kdy je většina studujících, kterými se zabývá, již mrtvá, nebylo by míru inteligence stejně možné změřit. Nicméně i na otázku inteligence lze nahlížet z pozice reprodukce kulturního kapitálu v rodině. Habitus dětí z vyšších pater sociálního prostoru bude pravděpodobně obsahovat větší míru kulturního kapitálu, který získají nezáměrným učením. Například návštěvou kulturních akcí, volnočasovou četbou, vůbec existencí volného času. Škola pak na ně bude mít menší nároky, respektive se toho budou muset naučit méně, což pravděpodobně umožní ve škole uspět i jen průměrně inteligentním dětem. Naopak děti z nižších společenských vrstev se kvůli absenci kulturního kapitálu budou muset naučit daleko většímu množství informací, aby se v držbě kulturního kapitálu vyrovnaly svým privilegovaným spolužákům. To ovšem nezvládne každé dítě i s ohledem na pravděpodobně horší studijní podmínky doma, například chudobu, malé množství volného času, nebo negativní postoj rodičů ke vzdělání. Z těchto rodin tak mohou uspět pouze velmi inteligentní děti, které dokáží vyrovnat nedostatek předaného kulturního kapitálu.

---

²⁴³⁷ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, str. 30.

²⁴³⁸ SULLIVAN, Alice, Bourdieu and education, how useful is Bourdieu's for researchers?, in: *Tire Netherlands Journal of Social Sciences* 48, 2002, č. 2, str. 153-154.

²⁴³⁹ SULLIVAN, Alice, Bourdieu and education, how useful is Bourdieu's for researchers?, in: *Tire Netherlands Journal of Social Sciences* 48, 2002, č. 2, str. 162.

²⁴⁴⁰ GRENFELL, Michael, JAMES, David, *Bourdieu and Education: Acts of Practical Theory*, London 1998, str. 775.

Nutné je rovněž předem definovat, co je sociální vzestup a co sociální reprodukce. Jako první se problémem sociální mobility jako takové začal věnovat původem ruský sociolog Pitrim Sorokin. Ten definoval dvě možnosti sociální mobility, horizontální a vertikální. Při horizontální mobilitě *nedochází k výrazné změně sociální pozice individua*.²⁴⁴¹ Nedochází tedy ke změně držby a poměru kulturního a ekonomického kapitálu. Například pokud dělník přejde z jedné továrny do druhé. Vertikální sociální mobilita se pak týká přesunu individua z jednoho společenského strata (sociální skupiny) do jiného. Tedy z jedné sociální skupiny do jiné.²⁴⁴² V tomto případě dochází ke změně množství a poměru držných kapitálů. Sociální mobilita může být jak vzestupná, tak sestupná a to podle toho, zda se subjekt pohybuje v rámci sociálního prostoru dolů nebo nahoru. Definice sociálního vzestupu by tedy mohla znít: pohyb subjektu od výchozí pozice směrem vzhůru v rámci sociálního prostoru. Kromě sociální mobility individuí – jednotlivců, pracuje Sorokin též se sociální mobilitou celých společenských skupin.²⁴⁴³

Mobilita sociálních skupin je pro tuto práci poměrně problematický jev. A to z důvodu, že Bourdieho teorie je více statická a velké zvraty v rámci sociálního prostoru nepředpokládá. Na rozdíl od francouzského prostoru došlo v tom středoevropském během zkoumaného období k výraznějším politickospolečenským zvrátům, které se nepochybně na struktuře společnosti a na pohybu jednotlivých sociálních skupin podepsaly. Je zcela evidentní, že sociální, prestižní i ekonomická pozice dělnictva byla v dobách monarchie, první republiky a reálného socialismu zcela odlišná, čemuž by měla odpovídat i změna pozice v rámci grafu sociálního prostoru. To by ovšem vyžadovalo velmi složitý výzkum změny kulturního a ekonomického kapitálu, což je nad možnosti této práce. Proto je pro celou práci použit jeden graf sociálního prostoru, který je navíc založen na Bourdieových výzkumech francouzské společnosti ze sedmdesátých let, takže je nutné brát hodnoty vzešlé z grafu s rezervou, nicméně i tak je dle autorova názoru možné dojít k zajímavým zjištěním. Navíc lze předpokládat, že i přes jisté odchylky „metastruktura“ společnosti francouzské i té zkoumané bude podobná: redistribuce statků, moci a prestiže bude nerovnoměrná, přičemž většinu statků, moci a prestiže bude požívat menšina, zatímco většina bude v tomto ohledu deprivovaná. Tudíž se i graf sociálního prostoru bude lišit spíše v jednotlivostech, než že by jej jiné společenskoekonomické zřízení „postavilo z hlavy na nohy.“

---

²⁴⁴¹ ŠANDEROVÁ, Jadwiga, *Sociální stratifikace, problém, vybrané teorie, výzkum*, Praha 2000, str. 138.

²⁴⁴² ŠANDEROVÁ, Jadwiga, *Sociální stratifikace, problém, vybrané teorie, výzkum*, Praha 2000, str. 138.

²⁴⁴³ ŠANDEROVÁ, Jadwiga, *Sociální stratifikace, problém, vybrané teorie, výzkum*, Praha 2000, str. 138.

Co se týče sociální reprodukce, jedná se o setrvání na stejném místě v rámci sociálního prostoru v další generaci. Bourdieu považuje sociální reprodukci za hlavní strategii, kterou rodina zaujímá. Podle autora této práce lze ale též předpokládat, že minimálně část rodin v každé sociální skupině chce, aby jejich děti dosáhly sociálního vzestupu. A to i v případě, že by byl sociální vzestup pouze mýtem. Jak již bylo zmiňováno výše, absence sociálního vzestupu v Bourdieho teorii našla své kritiky. Nicméně v případě posuzování jednotlivých případů, zda u nich dochází k sociálnímu vzestupu, či sociální reprodukci, má bourdieovský konzervativní přístup k sociálnímu vzestupu své opodstatnění. Prvním problematickým místem je, jak hodnotit horizontální mobilitu v rámci grafu sociálního prostoru. Je například přesun ze starých středních vrstev do nových společenský vzestup nebo reprodukce? Řemeslnický mistr má více kapitálu ekonomického a méně kulturního, úředník je na tom přesně obráceně. Jejich pozice je tak v podstatě zrcadlová a rozhodování o tom, zda se jedná o reprodukci nebo vzestup nejednoznačné, respektive je možné vznést poměrně přesvědčivé argumenty ve prospěch obojího.

Problém rovněž tkví v mobilitě v geografickém prostoru, tedy v migraci, protože sociální prostor nebo sociální pole malého venkovského města, jako je například Sušice, bude výrazně odlišné od velkoměsta, jako je Praha nebo Vídeň. Zatímco v Sušici bude gymnaziální profesor patřit ke společenské smetánce a v grafu by byla jeho pozice vysoko, ve Vídni bude pozice běžného gymnaziálního profesora v rámci sociálního prostoru nižší a bude příslušníkem střední vrstvy. K dalšímu zproblematizování v rozhodnutí, zda se jedná o vzestup nebo reprodukci, dojde, pokud se odhlédne od schematismu grafu sociálního prostoru. V grafu pro usnadnění práce nejsou jednotlivé sociální skupiny již dále hierarchizovány, a tak posun z úřednické rodiny mezi státní zaměstnance se v grafu jeví jednoznačně jako sociální vzestup, ale například vztah úředníka a poštovního doručovatele se jeví spíše jako sociální reprodukce než sociální vzestup. Z výše zmiňovaných důvodů je celou řadu situací sociální mobility možné interpretovat jako zdánlivý sociální vzestup, který má blíže k sociální reprodukci než ke skutečnému sociálnímu vzestupu.

Významným problémem je též nedostatek vhodných pramenů, ve kterých by bylo možné sledovat jedince od jeho sociálního původu, přes školní období až po vstup do světa práce. Pro zkoumané období a absolventy středního školství se pro tuto práci podařilo získat pouze dva vhodné prameny. Tím nejdůležitějším je již mnohokrát připomínaná publikace *65 let*

*střední školy v Sušici.*²⁴⁴⁴ Jedná se o výroční publikaci, což je žánr, který je v souvislosti se středním školstvím poměrně rozšířený. Podobnou publikaci vydala snad každá střední škola nebo gymnázium, které přežilo nějaký, obvykle kulatý, milník své existence. Kromě historie ústavu nebo vzpomínek bývalých absolventů a pedagogů obsahuje publikace *65 let* též seznam absolventů s jejich zaměstnáním a bydlištěm, pokud se tyto informace podařilo autorům dohledat. Údaje o zaměstnání pak stačilo porovnat s informacemi ze školních katalogů sušické reálky a pozdějšího sušického gymnázia a vynést je do grafu sociálního prostoru, kdy šipka reprezentuje studenta tohoto vzdělávacího ústavu a jeho posun v rámci sociálního prostoru od jeho sociálního původu k jeho zaměstnání. Druhou možností, jak s daty ze seznamu absolventů pracovat, je porovnání grafu sociálního prostoru studujících prvních tříd s grafem absolventů. V tomto případě není vidět posun v sociálním prostoru konkrétních jednotlivců, nicméně je naprosto zřejmý rozdíl mezi sociálními skupinami, ze kterých studenti pocházeli a do kterých se v produktivním věku zařadili. Bohužel žádná jiná zkoumaná škola podobnou publikaci nevydala, takže osudy jejich absolventů po opuštění školy sledovat nelze. Jediným pramenem, ze kterého alespoň do jisté, i když jen velmi omezené míry, lze sledovat osudy ostatních středoškoláků z politického okresu Sušice, jsou dotazníky úřadu práce z druhé poloviny čtyřicátých let.²⁴⁴⁵ Ty kromě běžných informací jako bydliště, rodinného stavu nebo náboženství uvádějí u žadatele o zprostředkování práce též všechny školy, kterými žadatel prošel, a co je ještě důležitější i všechna předchozí povolání, která vykonával. Žadatelé o zprostředkování práce byli ze všech věkových kategorií, od čerstvých absolventů, přes žadatele ve středním věku až po lidi na prahu stáří. Středním školstvím prošla jen menšina z těchto žadatelů a nalézt údaje o jejich sociálním původu je poměrně náročné, navíc celá řada z nich nechodila do školy v politickém okresu Sušice, takže dohledat sociální původ se podařilo pouze u malého zlomku z těchto žadatelů. I tak tento typ pramene v obecnější rovině přináší několik zajímavých informací ke vztahu škola a zaměstnání.

Celkem se dochovalo 305 žádostí.²⁴⁴⁶ Z tohoto počtu bylo 63% (191) od žadatelů, kteří se vzdělávali pouze na obecné škole.²⁴⁴⁷ Pokud se do grafu sociálního prostoru promítne pozice

---

²⁴⁴⁴ *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), *65 let střední školy v Sušici, 1906-1971*, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁴⁴⁵ SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Okresní úřad ochrany práce Klatovy, pobočka Sušice, Karton 1, Dotazníky pro vydání pracovního průkazu.

²⁴⁴⁶ SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Okresní úřad ochrany práce Klatovy, pobočka Sušice, Karton 1, Dotazníky pro vydání pracovního průkazu.

²⁴⁴⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Okresní úřad ochrany práce Klatovy, pobočka Sušice, Karton 1, Dotazníky pro vydání pracovního průkazu.

posledního zaměstnání, které před podáním žádosti vykonávali, jsou výsledky poměrně jednoznačné. Nejvíce z těchto žadatelů pracovalo jako zemědělstí dělníci (zemědělské síly), a to téměř 40% z nich.²⁴⁴⁸ Nejčastěji tedy tvořili nejnižší sociální skupinu, která je v grafu sociálního prostoru vynesena. Jednalo se pravděpodobně o lidi, kteří pocházeli z rodin, pro které bylo posílání dětí do školy nutné zlo, a po splnění státem požadovaného minima se tyto děti okamžitě zařazovaly do pracovního procesu. Tito lidé neměli dostatek kulturního kapitálu, aby dokázali ocenit důležitost školství, natož aby děti ve vzdělání aktivně podporovali. Naopak si lze představit, že děti často školu zameškávaly kvůli vyšší prioritě aktuálních polních prací. Tyto rodiny rovněž nedisponovaly ani dostatečnou mírou ekonomického kapitálu, aby i v případě, že by jejich děti byly nadprůměrně inteligentní a jejich další vzdělání doporučoval například pan farář nebo jiná autorita, mohli dětem vzdělání zaplatit. Namísto toho se snažili děti co nejrychleji zapojit do výrobního procesu, aby svým dílem přispívaly do rodinného rozpočtu. Rovněž se nedá předpokládat, že by rodiny z této sociální skupiny volily nějaké strategie omezující porodnost, nebo výrazným způsobem přemýšlely o střednědobé nebo dlouhodobé budoucnosti. Jednoduše řečeno, žili od výplaty k výplatě a lze předpokládat, že sociální reprodukce byla pro tuto sociální skupinu typickým jevem. Sociální reprodukce ale pravděpodobně není ze strany těchto lidí cílenou strategií, ale dost možná nedostatečným mentálním horizontem, kdy si dědiční zemědělstí pracovníci ani nepředstavovali, že by se jejich děti mohly mít lépe.

O ne příliš velké zapálenosti zaměstnanců v zemědělství pro školství svědčí i grafy sociálního prostoru všech typů středních škol, které byly v této práci zkoumány. Studující pocházející z rodin zemědělských dělníků se na všech typech škol vyskytovali jen velmi výjimečně. Například mezi absolventy sušického gymnázia nebyl za celé zkoumané období ani jeden absolvent z rodin zemědělských dělníků. Rovněž cenzus z roku 1930 konstatuje, že drtivá většina dětí, které nastupují do zaměstnání mezi 10. – 14. rokem věku, pochází právě z rodin zemědělských dělníků a čeledínů a rovněž i tyto děti pracují v zemědělství.²⁴⁴⁹

Další téměř třetina žadatelů²⁴⁵⁰ o zprostředkování práce, kteří navštěvovali pouze obecnou školu, pracovala jako dělníci nebo nekvalifikovaní dělníci. Jen velmi málo jich pracovalo jako kvalifikovaní dělníci, přičemž této pozice dosáhli „kariéřním postupem,“ když například

²⁴⁴⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Okresní úřad ochrany práce Klatovy, pobočka Sušice, Karton 1, Dotazníky pro vydání pracovního průkazu.

²⁴⁴⁹ *Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930, Díl II, Povolání obyvatelstva. Část I, Druhy, skupiny a třídy hlavního povolání, poměr k povolání a sociální příslušnost, třídy vedlejšího povolání*, Praha 1934, str. [9].

²⁴⁵⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Okresní úřad ochrany práce Klatovy, pobočka Sušice, Karton 1, Dotazníky pro vydání pracovního průkazu.

splnili svářečskou zkoušku ve svém zaměstnání. Ani to není příliš překvapivé. Průmysl dokázal absorbovat i lidi bez vzdělání a využít je pro pozice nekvalifikovaných dělníků. O sociální reprodukci dělnictva, jejich údělu i měnících se dělnických strategiích, v první řadě přijetí středostavovského životního stylu, včetně postoje ke vzdělání, bylo napsáno kvantum dobové i současné literatury. A opět není ani v možnostech této práce se dělnické otázce příliš věnovat. Nicméně se zdá, že dělnictvo bylo ve zkoumané době vnitřně diferencováno, část dělníků přijímala svůj životní úděl a viděla budoucnost svých dětí opět v sekundárním ekonomickém sektoru, tedy v sociální reprodukci. Minimálně část z nich se ale aktivně snažila osud svých dětí změnit pomocí školního systému (viz dále).

Zbývající třetina žadatelů o zprostředkování práce, kteří se učili pouze na obecné škole, byla rozptýlena ve svých sociálních skupinách, pro které rovněž nepotřebovali žádné specifické vzdělání. Menší část z nich pracovala jako zaměstnanci ve službách, typicky jako prodavači či prodavačky, nebo jako řidiči, kočí a vozkové. Část jich původně působila v zemědělství, nejčastěji jako rolníci. U této sociální skupiny nevypovídá tento graf nic o vztahu ke vzdělání, pouze ukazuje kolik rolníků jen s obecným vzděláním, se na konci čtyřicátých let rozhodlo zemědělství dobrovolně opustit.

Jen 12% žadatelů o zprostředkování práce tvořili lidé, kteří dokončili měšťanskou školu.²⁴⁵¹ Celkem rovnoměrně se ve svém posledním zaměstnání vyskytovali ve všech socioprofesionálních skupinách spodní části grafu sociálního prostoru. To pravděpodobně poukazuje na to, že absolventi měšťanských škol ve většině případů neodcházeli na trh práce, ale pokračovali dále ve studiu, nejčastěji pravděpodobně na vyšších odborných školách, nebo učitelských ústavech. Žadatelé o zprostředkování práce s tímto vzděláním pracovali jako dělníci, zaměstnanci služeb, zemědělci i v maloburžoazních povoláních jako řemeslníci nebo živnostníci. Čtvrtina žadatelů o zprostředkování práce dokončila nějaký typ střední školy. Nejčastěji se jednalo o absolventy pokračovacích škol, měli tedy výuční list. Při porovnání této skupiny žadatelů s těmi, co navštěvovali pouze obecnou školu, je naprosto jasný rozdíl. Žadatelé s výučním listem se jednoznačně pohybovali výše v grafu sociálního prostoru. Pokud dříve pracovali jako dělníci, v naprosté většině se jednalo o kvalifikovaná pracovní místa nebo o pozice mistrů a dílovedoucích. Ještě více těchto žadatelů se díky své profesi řadilo mezi střední společenskou vrstvu, když se živili jako řemeslníci, obchodníci a v menší míře též úředníci. Všechny tyto profese spojuje zákonem nebo zaměstnavatelem stanovená míra

---

²⁴⁵¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Okresní úřad ochrany práce Klatovy, pobočka Sušice, Karton 1, Dotazníky pro vydání pracovního průkazu.

kvalifikace a výkon těchto zaměstnání je tak spojen s větší mírou institucionalizovaného kulturního a samozřejmě též ekonomického kapitálu než u nekvalifikovaných pozic. Celkem jednoznačně se tak ukazuje vztah dosažené míry vzdělání a pracovní pozice. Bohužel není možné tato data propojit se sociálním původem těchto žadatelů a ukázat, zda se jednalo o sociální reprodukci nebo vzestup.

Prameny z úřadu práce ukazují ještě další zajímavé informace. Celou řadu těchto žadatelů by bylo možné označit za fluktuanty, když vystřídali poměrně velké množství zaměstnání. Nezanedbatelné procento mělo pracovní zkušenost z Třetí říše a z práce pro válečný průmysl. Část z nich byla v Německu nuceně nasazena, nicméně téměř srovnatelný počet odešel do Německa pracovat dobrovolně v rámci náborových akcí.²⁴⁵² Kromě fluktuace horizontální, kdy tito lidé během svého života vystřídali několik zaměstnání na stejné pozici (jen v různých továrnách, nebo velkostatech), je poměrně překvapivým jevem i fluktuace horizontální, kdy lidé přecházeli z jedné socioprofesionální kategorie do druhé a často dokonce z jedné sociální skupiny do druhé. Míra prostupnosti jednotlivých sociálních skupin, které se nacházejí ve spodní části grafu sociálního prostoru, byla daleko větší, než byl původní předpoklad. Navíc k těmto přechodům docházelo opakovaně nejen během života, ale často i během jedné pracovní sezony. Například typickým jevem pro oblast Šumavy i Pošumaví bylo „světačení.“ Šumavští domkaři a rolníci odcházeli na jaře do světa, nejčastěji do Vídně, nebo jiných rakouských i říšskoněmeckých měst, kde přes sezonu vykonávali námezdní práci, nejčastěji jako stavební dělníci nebo zedníci.²⁴⁵³ O hospodářství se mezitím starala jejich manželka, rodiče a děti. Po skončení stavební sezony se vraceli domů a přes zimu vyráběli drobné dřevěné nástroje, nebo byli zapojeni ve „faktorském systému místních sirkáren, pro které v zimním období lepili krabičky, vyráběli dřevěný drát nebo dřevní vlnu.“²⁴⁵⁴ Naprosto plynule tak přecházeli mezi sociálními skupinami dělnictvo, rolníci nebo domkaři a někdy též řemeslníci a živnostníci. Úřad práce zaznamenává i jiné případy vertikální sociální propustnosti. Například vyučený pekař pracoval jako dělník v sušické sirkárně a po smrti svého bratra převzal pekárnu, kterou vlastnil a provozoval.²⁴⁵⁵

Rovněž se ukazuje stále poměrně silný vztah lidí k půdě. Půda byla pravděpodobně vnímaná jako jakási sociální jistota, které se rodiny nezbavovaly. Zemědělská půda negenerovala velký

²⁴⁵² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, nezpracovaný fond Okresní úřad ochrany práce Klatovy, pobočka Sušice, Karton 4, Najímání pracovních sil do Lince nad Dunajem, 30. 12. 1940.

²⁴⁵³ Viz kapitola: *Živnostenská škola pokračovací Stachy*.

²⁴⁵⁴ ZEITHAMMER, Viktorin, *Jed v žilách, povídky z ovzduší alkoholismu v horách šumavských*, Praha 1922, str. 13.

²⁴⁵⁵ SOKA Klatovy, nezpracovaný fond Okresní úřad ochrany práce Klatovy, pobočka Sušice, Karton 10, Žádost Marie Vejvodové, ze dne 6. 3. 1943.

peněžní zisk, navíc pokud se zemědělství provozovalo na malých polnostech o 1–5 hektarech. V takovém rozsahu byl potenciál ekonomického zisku naprosto minimální kvůli velmi nízké produkci a hlavně malé produktivitě práce. Nicméně finanční zisk nebyl téměř jistě hlavním motivem provozování tohoto zemědělství. Tím byla produkce potravin pro vlastní spotřebu, to umožňovalo rodině vyšší míru autarkie a do značné míry to umožňovalo omezit závislost dané rodiny na finanční směně. To bylo výhodné hlavně v dobách, kdy peníze ztrácely hodnotu (obě světové války), nebo naopak když byl peněz nedostatek (velká hospodářská krize). Dotazníky ve fondu úřadu práce odhalují celou řadu případů, kdy se zpět do agrárního sektoru uchylovali dělníci, řemeslníci, a dokonce v malé míře též úředníci. Kromě již výše popsaných případů, kdy tak činili v ekonomicky nestabilních časech, se objevily i případy, kdy se do agrárního sektoru vrátili takřikajíc „na stáří,“ když po smrti rodičů převzali rodnou chalupu a začali hospodařit, někdy i na plný úvazek.²⁴⁵⁶ V těchto případech se uzavřel cyklus života na stejné pozici v rámci sociálního prostoru tam, kde začal, přestože daní sociální aktéři během života vystřídali celou řadu sociálních pozic a posouvali se jak vertikálně, tak horizontálně sociálním prostorem. Jejich habitus je tak nakonec dostihl a „přinutil“ je k sociální reprodukci. Dotazníky úřadu práce odhalily též četné případy souběhu zaměstnání a zemědělské činnosti a nejednalo se pouze o kovorolníky, kdy rodiny dělníků obhospodařovali nějakou záhumenku. Svá políčka měli též řemeslníci, živnostníci a v některých případech též příslušníci nových středních vrstev.²⁴⁵⁷

Jak již bylo zmiňováno výše, jedinou ze zkoumaných škol, pro které lze ověřit vztah mezi sociálním původem studentů, školou a zařazením do pracovního procesu v produktivním věku, je reálka a gymnázium v Sušici. Porovnání dat grafu sociálního posunu absolventů sušické školy všeobecného vzdělání²⁴⁵⁸ ukazuje na výrazné posuny absolventů v sociálním prostoru oproti výchozímu bodu, tedy sociálnímu původu. Lze postihnout několik dlouhodobých trendů, které se objevují v celém zkoumaném období, i několik krátkodobých motivovaných například politickou situací nebo změnou zaměření školy. Viz dále. Pravděpodobně tím nejvýznamnějším trendem, který je možné pozorovat po celé zkoumané období, je masivní přesun ze starých středních vrstev do nových středních vrstev. Jak bylo rozebráno v příslušné kapitole, ze starých středních vrstev (dohromady počítané socioprofesionální kategorie řemeslníků, živnostníků, obchodníků a rolníků) pocházel velký podíl studujících

---

²⁴⁵⁶ SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Okresní úřad ochrany práce Klatovy, pobočka Sušice, Karton 10, Žádosti o uvolnění z pracovního poměru.

²⁴⁵⁷ SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Okresní úřad ochrany práce Klatovy, pobočka Sušice, Karton 10, Žádosti o uvolnění z pracovního poměru.

²⁴⁵⁸ Viz: Příloha V. Sociální posun absolventů sušické školy všeobecného vzdělání.

sušické reálky a gymnázia. Nicméně nikdo ze studentů, kteří v průběhu zkoumaného období získali na sušickém ústavu všeobecného vzdělání maturitu, v těchto sociálních skupinách nesetřval.²⁴⁵⁹ Za celé zkoumané období se profesím ze starých středních vrstev věnovali pouze dva absolventi sušické reálky a gymnázia! Jeden obchodník s klenoty a jeden národní správce restaurace.²⁴⁶⁰ Nejčastěji se absolventi pocházející z této sociální vrstvy posouvali doleva od svislé osy grafu, tedy do oblasti nových středních vrstev, nejčastěji pak mezi úřednické profese. Tento trend je dominantním typem sociální mobility po celé zkoumané období.²⁴⁶¹ Byrokracie, kromě toho že pohlcovala staré střední vrstvy, přitahovala i absolventy z jiných socioprofesionálních kategorií nových středních vrstev, a to potomky učitelů i nižších státních úředníků, ty ovšem v poněkud menší míře než potomky řemeslníků a živnostníků.²⁴⁶²²⁴⁶³

V menší míře se absolventi pocházející ze starých středních vrstev posouvali do pozic ještě více vlevo na grafu sociálního prostoru do socioprofesionální kategorie učitelstva, i když tento horizontální sociální posun není tak silný jako v případě úřednictva.²⁴⁶⁴ Řečeno jinak, absolventi reálky a gymnázia se raději stávali úředníky než učiteli obecných a měšťanských škol. Atraktivita úřednického povolání oproti učitelství tkví pravděpodobně ve vyšším platovém ohodnocení, proto Bourdieu úředníky posunul na grafu blíže ke středové ose, zatímco učitelé jsou výrazně vlevo s vyšší mírou kulturního kapitálu oproti kapitálu ekonomickému. V případě absolventa se jedná o racionální krok, raději si vybere, pokud má možnost, povolání s vyšším platem. Navíc kdyby se chtěl stát učitelem, nemusel by absolvovat náročné studium na reálce nebo gymnáziu, stačil by méně náročný učitelský ústav. Výrazně se počet absolventů, respektive absolventek o učitelskou profesi zvýšil až u studujících gymnázia maturujících po roce 1948. O tom bude pojednáno v souvislosti se sociálním posunem absolventek.²⁴⁶⁵ Viz níže.

Do služeb státu vstupovalo relativně malé množství absolventů sušického vzdělávacího ústavu. Největší „vlna“ absolventů se stala státními zaměstnanci hned v období krátce po

---

²⁴⁵⁹ Vlastní výpočet z: Příloha V., Graf 1913 - 1917 až Graf 1953 – 1955.

²⁴⁶⁰ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁴⁶¹ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁴⁶² Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁴⁶³ Vlastní výpočet z: Příloha V., Graf 1913 - 1917 až Graf 1953 – 1955.

²⁴⁶⁴ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁴⁶⁵ Vlastní výpočet z: Příloha V., Graf 1913 - 1917 až Graf 1953 – 1955.

otevření sušické školy, jednalo se tedy o první ročníky, které odmaturovaly. Mezi nimi naprosto jednoznačně dominovala armáda, přičemž někteří absolventi sušické reálky dosáhli v průběhu své kariéry i generálských hodností. Toto období se překrývá s obdobím první světové války, což by znamenalo, že branci, kteří byli do velké války odvedeni buď těsně po maturitě, nebo po složení válečné maturity, v armádě zůstali i po skončení tohoto konfliktu.²⁴⁶⁶ Někteří absolventi reálky vstoupili v průběhu války do legií, ti pak měli pravděpodobně kariérní postup snazší než ti, kteří až do konce sloužili v císařské armádě. V dalších obdobích již absolventů sušického vzdělávacího ústavu do státních služeb vstupovalo méně. Pevné zastoupení mezi státními profesemi měla i nadále armáda. Z ostatních okruhů státních zaměstnání se absolventi sušického gymnázia stávali typicky nižšími kádry na lokální úrovni jako zaměstnanci pošty, železnice nebo finanční strážé. Jen malý zlomek absolventů pracoval u centrálních úřadů a jen nemnohým z nich se podařilo udělat kariéru na ministerstvech.²⁴⁶⁷

Poměrně překvapivá zjištění přinesl rozbor absolventů pocházejících ze socioprofesionální kategorie rolnictva. Kromě toho, že potomci rolníků studovali poměrně úspěšně, měli po maturitě otevřenou poměrně velkou část sociálního prostoru. Část z nich podobně jako z rodin řemeslníků a živnostníků mířila do byrokracie, nicméně velké procento z nich se stávalo rovněž státními zaměstnanci, a dokonce příslušníky svobodných povolání. V některých obdobích převažoval posun do byrokracie, jindy odcházeli potomci rolníků více do státních služeb nebo mezi svobodná povolání. V jiných případech pak byl poměr přesunu mezi tyto tři skupiny v podstatě rovnoměrný.²⁴⁶⁸ Posun absolventů z této socioprofesionální kategorie nebyl tak stabilní jako v případě absolventů pocházejících z rodin živnostníků. Co za touto proměnlivostí stojí, není jasné. Každopádně lze rolníky jednoznačně počítat ke středním vrstvám, protože ve vztahu ke vzdělání vykazují alespoň některé rolnické rodiny stejné chování jako typické městské střední vrstvy.

Až grafy sociálního posunu ukázaly,²⁴⁶⁹ jak málo studujícím z nižší společenské vrstvy (dělnictvo, domkaři a zemědělské síly) se podařilo „prorazit“ kruh sociální reprodukce, vystudovat školu a zařadit se do jiné společenské vrstvy. Přesto, že v grafech sociálního původu dělníci tvořili v prvních ročnících reálky a gymnázia nezanedbatelné procento

---

²⁴⁶⁶ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁴⁶⁷ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁴⁶⁸ Vlastní výpočet z: Příloha V., Graf 1913 - 1917 až Graf 1953 – 1955.

²⁴⁶⁹ Vlastní výpočet z: Příloha V., Graf 1913 - 1917 až Graf 1953 – 1955.

studujících, které v průběhu doby mírně rostlo (10% - 20%),²⁴⁷⁰ v případě absolventů z těchto socioprofesionálních skupin „zbylí“ pouze jednotlivci.²⁴⁷¹ Nicméně u těch je možné detekovat spíše společenský vzestup. Po většinu zkoumaného období se jednalo o posun do nejbližších výše postavených sociálních skupin, typicky se tedy absolventi z dělnických rodin stávali úředníky.²⁴⁷² Posun přes větší část grafu sociálního prostoru byl vzácností a docházelo k němu pouze v ojedinělých případech. Několik málo absolventů z domkařských rodin mělo o něco širší rozptyl a stávali se jak učiteli, řídicími učiteli, úředníky, i státními zaměstnanci. Opět je třeba zopakovat, že počty absolventů z dělnických a domkařských rodin byly velmi nízké. V případě zemědělských sil (zemědělských dělníků) neabsolvoval gymnázium žádný student z této socioprofesionální kategorie. To opět ukazuje na nepřilíš vřelý vztah těchto rodin ke vzdělání, především ke vzdělání střednímu.

Z rodin nových středních vrstev poněkud překvapivě nepocházelo tak velké množství absolventů, jak by se dalo očekávat.²⁴⁷³ V případě absolventů z těchto skupin není možné identifikovat jeden dominantní „směr“ posunu v sociálním prostoru. Úplně lze vyloučit posun mezi staré střední vrstvy, k tomu za celé zkoumané období nedošlo ani v jednom případě. Rovněž u žádného z absolventů nedošlo k „pádu“ mezi dělnictvo.²⁴⁷⁴ V jisté míře docházelo k přímé sociální reprodukci, typicky se jednalo o učitelské nebo úřednické dynastie, kdy syn zastával stejné povolání jako jeho otec. Jinak jsou tyto socioprofesionální kategorie mezi sebou poměrně propustné. Takže se potomci učitelů stávali úředníky, nižšími státními zaměstnanci a naopak. Potomci úředníků učiteli nebo zaměstnanci státu.²⁴⁷⁵ Část z nich mířila i do vyšší části sociálního prostoru mezi svobodná povolání nebo středoškolské profesory.²⁴⁷⁶ I když předpoklad autora byl takový, že tento posun z nových středních vrstev k svobodným povoláním a profesorům bude daleko mohutnější. A to kvůli vysoké dostupnosti kulturního kapitálu, který rodiny v těchto socioprofesionálních kategoriích vlastní a pokusí se ho zúročit ve formální vzdělání svých dětí. Tak by jim mělo zajistit minimálně dosažení stejného statusu, jaký mají jejich rodiče, nebo dokonce status vyšší.

---

²⁴⁷⁰ Viz kapitola: *Reálné gymnázium Sušice*.

²⁴⁷¹ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁴⁷² Vlastní výpočet z: Příloha V., Graf 1913 - 1917 až Graf 1953 – 1955.

²⁴⁷³ Viz kapitola: *Vliv kulturního kapitálu na úspěšné dokončení střední školy*.

²⁴⁷⁴ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁴⁷⁵ Vlastní výpočet z: Příloha V., Graf 1913 - 1917 až Graf 1953 – 1955.

²⁴⁷⁶ Vlastní výpočet z: Příloha V., Graf 1913 - 1917 až Graf 1953 – 1955.

Podobně jako nové střední vrstvy jsou i svobodná povolání sociální skupinou spíše „příjemeckou“, do které se absolventi posouvají.²⁴⁷⁷ Poměrně velkým překvapením bylo, že možnost vstupu mezi svobodná povolání byla otevřena absolventům pocházejícím ze všech sociálních skupin, které patří do středních vrstev, a to jak těch nových, tak i těch starých. Sociální posun do svobodných povolání tak vytváří jakousi pyramidu.²⁴⁷⁸ Členy sociální skupiny svobodných povolání se v průběhu většiny zkoumaného období stávali absolventi pocházející z rodin státních zaměstnanců, učitelů, úředníků, řemeslníků a rolníků.²⁴⁷⁹ Maturanti z dělnických rodin se začali mezi svobodná povolání posouvat až po roce 1948. To by jednak mohlo být způsobeno změnou politických poměrů, kdy „neprivilegovaný původ“ se stal jistou formou politického kapitálu²⁴⁸⁰ a umožnil tak jeho držitelům společenský růst, jakého by za jiných podmínek nedosáhli. Možná ještě důležitějším důvodem, proč se dělníci začali více dostávat mezi svobodná povolání, byl celkový sociální posun. Na posledních dvou grafech sociálního posunu je zvýšený pohyb absolventů sušického gymnázia mezi svobodná povolání naprosto evidentní, a to ze všech středostavovských socioprofesionálních kategorií.²⁴⁸¹ Tento razantní nárůst oproti předchozímu období je důsledkem uzavření českých vysokých škol v roce 1939. Absence pěti ročníků vysokoškolských absolventů vedla ke snaze tento výpadek co nejrychleji zacetit, a proto se na přelomu čtyřicátých a padesátých let razantně zvýšil počet absolventů gymnázií, kteří absolvovali vysoké školy a v důsledku toho se posunuli mezi svobodná povolání.

Struktura konkrétních oborů svobodných povolání, které vykonávali absolventi sušické školy všeobecného vzdělání, se v čase poměrně hodně proměnila. V období po založení školy převažovali mezi absolventy dosažené tituly inženýr. Jakožto absolventi reálky mohli přímo pokračovat pouze na technických vysokých školách, pokud chtěli pokračovat na univerzitu, museli absolvovat ještě přípravné studium, což délku studia prodlužovalo a zdražovalo. Z toho důvodu většina maturantů reálky v Sušici, kteří pokračovali dále ve studiu, skutečně volila technické obory.²⁴⁸² Změna sušické školy na reformní reálné gymnázium se v průběhu dvacátých let promítla i do navazujícího vysokoškolského studia absolventů sušického vzdělávacího ústavu. Poměrně výrazně začalo převažovat studium práv. Titul JUDr. se ve

---

²⁴⁷⁷ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁴⁷⁸ Vlastní výpočet z: Příloha V., Graf 1913 - 1917 až Graf 1953 – 1955.

²⁴⁷⁹ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁴⁸⁰ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, str. 21.

²⁴⁸¹ Vlastní výpočet z: Příloha V., Graf 1913 - 1917 až Graf 1953 – 1955.

²⁴⁸² Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

dvacátých a třicátých letech vyskytoval mezi původem sušickými studenty nejčastěji.²⁴⁸³ To je důsledek toho, že maturanti reformního reálného gymnázia nebyli v dalším studiu nijak omezeni a mohli přímo nastupovat i na univerzitu. Dalším motivem mohla být snaha o vytvoření jazykově české elity v novém státě. S tím, jak se hlavní město přesunulo z Vídně do Prahy, vzniklo velké množství vysokých pozic a studující práv mohli předpokládat nebo doufat, že by jich mohli dosáhnout. V první polovině čtyřicátých let byl z pochopitelných důvodů jasně patrný úbytek v počtu studentů, kteří po absolvování reálného gymnázia pokračovali ve studiu na vysokých školách. Ti, kteří titul získali, pravděpodobně vysoké školy dokončili až po jejich znovuotevření po roce 1945. Uzavření vysokých škol se rovněž promítlo do struktury oborů, které studenti sušického reálného gymnázia studovali po druhé světové válce. Po ní výrazně stoupl počet zájemců o studium medicíny,²⁴⁸⁴ ten byl vyžádán akutním nedostatkem lékařů, způsobený uzavřením vysokých škol. V období třetí republiky a rané fáze reálného socialismu opět vzrostl zájem o technické inženýrské obory. Možná bylo studium práv vnímáno příliš jako buržoazní.

Celkem za zkoumanou dobu dosáhlo vysokoškolského titulu 234 absolventů sušické reálky a sušického gymnázia.²⁴⁸⁵ Jedná se o 26% absolventů této školy.²⁴⁸⁶ Bylo by zajímavé tyto údaje porovnat s jinými středními školami všeobecného vzdělání, aby se ukázalo, zda se jedná o vysoké nebo nízké číslo. Dle autorova názoru je pravděpodobné, že například u elitních gymnázií v Praze byl podíl studentů, kteří následně absolvovali i vysokou školu nebo univerzitu, vyšší. U jiných regionálních škol by se pak tento podíl mohl pohybovat zhruba na stejné úrovni.

Na pozice vysokoškolských pedagogů, akademických pozic, či vědeckých pracovníků se za celé zkoumané období podařilo dosáhnout celkem 21 absolventům sušické školy všeobecného vzdělávání. Přesněji se jednalo o 20 absolventů a jednu absolventku.²⁴⁸⁷ Tento výrazný nepoměr vypovídá sám o sobě o možnostech dívek dostat se do vyšších pater sociálního prostoru. Viz dále. Co se sociálního původu sušických absolventů, kteří dosáhli akademických pozic, týče, v drtivé většině pocházeli z rodin z levé části grafu sociálního

---

²⁴⁸³ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁴⁸⁴ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁴⁸⁵ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁴⁸⁶ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁴⁸⁷ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

prostoru, tedy z rodin s vyšším poměrem kulturního kapitálu. Nejvíce jich pocházelo z rodin státních zaměstnanců, takže vzdálenost mezi výchozí a cílovou socioprofesionální kategorií nebyla příliš velká.²⁴⁸⁸ Dále pocházeli z rodin ředitelů škol, učitelů a úředníků. V tomto případě tedy jednoznačně koreluje míra vyššího kulturního kapitálu drženého rodinou a míra dosaženého vzdělání. Posun na větší vzdálenost ať vertikálně, nebo horizontálně napříč grafem sociálního prostoru je nepravděpodobná a docházelo k ní pouze v ojedinělých případech.²⁴⁸⁹

Bývalí studující sušické školy všeobecného vzdělávání, kteří dosáhli akademických pozic, byli diverzifikováni v různých oborech, od technických přes přírodovědné, společenskovední až po umělecké. Nezdá se, že by nějaký obor byl zastoupen výrazně více než ostatní. Absolventem hned druhého ročníku sušické reálky byl pozdější Prof. Dr. Ing. Pavel Potužák, geograf a vysokoškolský pedagog na ČVUT.²⁴⁹⁰ Jeho jen o dva roky mladším spolužákem byl František Salzer, absolvent pražské konzervatoře a režisér činohry Národního divadla.²⁴⁹¹ V roce 1916 nastoupil na sušickou reálku RNDr. Josef Kinský, DrSc,²⁴⁹² absolvent a pedagog přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. Ve své práci se zabýval geomorfologií, a to jak obecnou, tak i lokálním studiem z oblasti Šumavy, Sušicka a údolí řeky Otavy.²⁴⁹³

Zástupcem humanitních oborů, který rovněž střední školu absolvoval v Sušici, byl poněkud kontroverzní literární historik, absolvent a pedagog Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Jaromír Lang. Na sušickém reformním reálném gymnáziu odmaturoval v roce 1928, do komunistické strany vstoupil v roce 1938 a této politické ideologii zůstal věrný po zbytek života. Značně kontroverzní bylo jeho působení po roce 1968, kdy patřil do „prosovětského křídla“ KSČ.²⁴⁹⁴ Dalším významným vysokoškolským pedagogem na ČVUT a jedním ze zakladatelů československého jaderného programu byl Prof. ing. Dr. Jaroslav Němec,

---

²⁴⁸⁸ Vlastní výpočet z: Příloha V., Graf 1913 - 1917 až Graf 1953 - 1955.

²⁴⁸⁹ Vlastní výpočet z: Příloha V., Graf 1913 - 1917 až Graf 1953 - 1955.

²⁴⁹⁰ Heslo *Pavel Potužák*, Wikipedie, otevřená encyklopedie, [https://cs.wikipedia.org/wiki/Pavel_Potu%C5%BE%C3%A1k], poslední editace 22. 7. 2018, citováno dne 25. 7. 2018.

²⁴⁹¹ Heslo *František Salzer*, Wikipedie, otevřená encyklopedie, [https://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Salzer] poslední editace 16. 7. 20018, citováno dne 25. 7. 2018.

²⁴⁹² Heslo *Josef Kinský*, Wikipedie, otevřená encyklopedie, [https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Kinsk%C3%BD], poslední editace 20. 5. 2017, citováno dne 25. 7. 2018.

²⁴⁹³ Heslo *Josef Kinský*, Souborný katalog Národní knihovny ČR, [https://aleph.nkp.cz/F/F88YJ45LHHIA9P1BDUUX6YESCXYPNQ4PVRAFPQGN6BMN4RGNVA-52207?func=short-jump&jump=000001], citováno dne 25. 7. 2018.

²⁴⁹⁴ Heslo *Jaromír Lang*, Wikipedie, otevřená encyklopedie, [https://cs.wikipedia.org/wiki/Jarom%C3%ADr_Lang], poslední editace 26. 11. 2016, citováno dne 25. 7. 2018.

DrSc.,²⁴⁹⁵ maturitu vykonal v roce 1940. Jedinou dívkou, která se prosadila jako vysokoškolská pedagožka, byla Růžena Havlová, provdaná Šedivá. Po maturitě na sušickém reformním reálném gymnáziu působila na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy jako odborná asistentka na katedře neslovanských jazyků jako germanistka, je autorkou celé řady německých učebnic a překladů odborných textů.²⁴⁹⁶

Samostatnou a velmi složitou otázkou je sociální vzestup nebo sociální reprodukce u žen. Již v předcházejících kapitolách byla této otázce věnována pozornost. Postupem času se počet studujících dívek na středních školách zvětšoval, nicméně až graf sociálního pohybu absolventů ukázal, že mezi nimi, hlavně v prvních dekádách po otevření školy, tvořily dívky pouze zanedbatelný zlomek.²⁴⁹⁷ Hlavně se ale ukazuje, že jejich možnosti ve světě práce byly výrazným způsobem omezené. U většiny dívek, které odmaturovaly na sušické škole všeobecného vzdělání v prvních téměř dvaceti letech po otevření školy, neuvádí seznam absolventů z almanachu *65 let střední školy v Sušici* žádné povolání.²⁴⁹⁸ Z tohoto pramene tedy jasně vyplývá, že se jednalo o provdané ženy (seznam u nich uvádí dvě jména). Neznamená to sice, že by tyto absolventky vůbec nepracovaly, nicméně to indikuje, že svou kariéru po svatbě opustily a na plný úvazek se věnovaly rodině. Statistické údaje ze sčítání lidu z roku 1930 tuto strategii jednoznačně potvrzují. Mladá generace dívek, kterým bylo v roce, kdy census probíhal, mezi 19 a 20 lety, měla povolání v průměru dvakrát častěji (39%), než byl průměr u žen v produktivním věku v celé populaci, který činil 19%.²⁴⁹⁹ Zároveň ale statistika konstatuje, že po dovršení tohoto věku počet pracujících žen ubývá v přímé úměře s tím, jak vstupují do manželství.²⁵⁰⁰ Z práce mohly být rovněž odejity, například v roce 1938, kdy byly ženy ve státní správě penzionovány, aby uvolnily pracovní pozice pro příchozí z obsazeného pohraničí a později ze Slovenska.

---

²⁴⁹⁵ Heslo *Jaroslav Němec (vědec)*, Wikipedie, otevřená encyklopedie, [https://cs.wikipedia.org/wiki/Jaroslav_N%C4%9Bmec_(v%C4%9Bdec)], poslední editace 4. 12. 2017, citováno dne 25. 7. 2018.

²⁴⁹⁶ Heslo *Jaroslav Němec*, Souborný katalog Národní knihovny ČR, [https://aleph.nkp.cz/F/F88YJ45LHHIA9P1BDUUX6YESCXYPNQ4PVRAFPQGN6BMN4RGNVA-55508?func=find-b&find_code=WRD&x=0&y=0&request=jaroslav+n%C4%9Bmec&filter_code_1=WTP&filter_request_1=&filter_code_2=WLN&adjacent=N], citováno dne 25. 7. 2018.

²⁴⁹⁷ Vlastní výpočet z: Příloha V., Graf 1913 - 1917 až Graf 1953 - 1955.

²⁴⁹⁸ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), *65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971*, str. 152 - 183.

²⁴⁹⁹ SEKERA, Václav, *Povolání obyvatelstva v Československu podle sčítání lidu ze dne 1. prosince 1930, Část 2, Povolání podle věku a rodinného stavu, povolání podle velikosti místa pobytu, objektivní povolání, nezaměstnanost*, Praha 1935, str. 10.

²⁵⁰⁰ SEKERA, Václav, *Povolání obyvatelstva v Československu podle sčítání lidu ze dne 1. prosince 1930, Část 2, Povolání podle věku a rodinného stavu, povolání podle velikosti místa pobytu, objektivní povolání, nezaměstnanost*, Praha 1935, str. 10.

Dívky, které v Sušici odmaturovaly v období pozdní monarchie, byl velmi malý počet, pohybující se v řádu jednotek.²⁵⁰¹ Perspektiva absolventek na pracovním trhu byla navíc velmi omezená. Pracovaly buďto jako učitelky, což se v období monarchie pojilo s poměrně nepříjemným společenským omezením – celibátem, nebo se mohly živit jako úřednice. Toto zjištění není nijak překvapivé a potvrzuje to, co o této problematice píše například Milena Lenderová.²⁵⁰² Naopak dvacátá léta do jisté míry překvapivá jsou a to proto, že k žádné změně oproti období monarchie nedošlo. Horizont pracovního trhu zůstal po celá dvacátá léta pro absolventky sušického reformního reálného gymnázia stejný jako v období monarchie, tedy byrokracie a školství bez ohledu na sociální původ dívek. První absolventky sušického reformního reálného gymnázia, které pokračovaly na vysokou školu a dosáhly vysokoškolských titulů, maturovaly až na přelomu dvacátých a třicátých let.²⁵⁰³

Přímý vliv první světové války na uvolnění pracovních míst pro ženy z dostupných materiálů patrný není. Je možné, že některé absolventky sušické reálky sice našly během války uplatnění v byrokracii, ale v době vzniku seznamu již v zaměstnáních nebyly. Nepřímý dopad první světové války byl výraznější. Již v předchozích kapitolách této práce, které se věnovaly situaci na jednotlivých školách, bylo konstatováno, že během a těsně po první světové válce došlo ke zvýšení počtu dívek na všech typech středních škol. Tento trend se do trhu práce promítl v případě gymnaziálních studentek až po přelomu dvacátých a třicátých let, tedy poté, co dívky dokončily studium. Maturujících dívek sice na gymnáziu v Sušici přibývalo, ale jejich možnosti sociálního posunu zůstávaly i nadále dosti omezené pouze na úřednictvo a školství. Případy, kdy dívky maturující na sušickém gymnáziu pokračovaly ve studiu dále, byly i ve třicátých letech stále spíše výjimkou než pravidlem.²⁵⁰⁴

V období třetí republiky a začínajícího reálného socialismu již podíl dívek na reálném gymnáziu v Sušici dosahoval a v některých případech dokonce již přesahoval podíl chlapců. To se samozřejmě muselo odrazit i na vstupu do světa práce. V socioprofesionálních kategoriích, ve kterých dívky tradičně nacházely uplatnění, tedy školství a byrokracii, po druhé světové válce již jednoznačně převažovaly.²⁵⁰⁵ Z grafu sociálního posunu je patrné, že v tomto období

---

²⁵⁰¹ Vlastní výpočet z: Seznam absolventů, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁵⁰² LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě, žena v minulém století*, Praha 2016, kapitola: Boj o ženská povolání, str. 256 – 268.

²⁵⁰³ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁵⁰⁴ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁵⁰⁵ Vlastní výpočet z: Příloha V., Graf 1913 - 1917 až Graf 1953 – 1955.

dívky nastupující do oborů učitelství a byrokracie muže téměř vytlačily. U těchto dvou socioprofesionálních kategorií se jednoznačně ukazuje feminizační spirála. Nedostatek pracovní síly, preference těžkého průmyslu a jeho zvýhodňování platovým ohodnocením a lístkovými přídělky lákala muže (živitele rodin), čímž uvolnili prostor ve školství a administrativě ženám. Tyto obory se začaly rychleji feminizovat, čímž přicházely o prestiž. To nakonec ve stále větší míře odrazovalo potenciální mužské pracovníky těchto oborů, protože nechtěli vykonávat „ženskou práci,“ zvláště když byly jako „mužské obory“ propagované hornictví a těžký průmysl. Podceňovat nelze ani vliv feminizace na platové podmínky „nepreferovaných“ oborů. Ve chvíli, kdy se začal prosazovat model rodiny, ve které pracují oba manželé, ale stále převažuje představa muže jako živitele rodiny, nemusí být logicky ženský plat tak vysoký, protože pro rodinu slouží pouze jako doplněk příjmu. Z toho důvodu nemusely být ve feminizovaných oborech platy vysoké, případně nemusely růst stejně rychle jako v preferovaných odvětvích. To opět mohlo odrazovat muže od vstupu do těchto oborů, protože takový plat na „uživení“ rodiny na odpovídající úrovni nestačil.

Dominance maturantek mezi lety 1948 a 1955, které našly uplatnění ve školství a administrativě, je naprosto zjevná. Dalším impulzem pro feminizaci některých oborů mohlo být zavedení pracovní povinnosti. Některé obory byly pro ženy vzhledem k jejich fyzické konstituci výhodnější, kancelářské zaměstnání je prostě méně fyzicky náročné než směna v hlubinném dole, což opět mohlo podpořit feminizaci oborů bílých límečků. Dívky absolvující sušické gymnázium ve větší míře než dřív nacházely uplatnění i v jiných oborech. Například se jim dařilo pronikat mezi svobodná povolání. V první řadě v poválečném období sušické maturantky nastupovaly na medicínu a stávaly se lékařkami,²⁵⁰⁶ což bylo zapříčiněno nedostatkem lékařů v důsledku uzavřených vysokých škol během druhé světové války. Poptávka po studentech medicíny byla tak velká, že umožnila studovat v daleko větší míře tento obor i dívkám.

Pokud se zaměří pozornost na sociální původ a sociální posun dívek, které sušickou všeobecně vzdělávací školu v průběhu zkoumaného období dokázaly dokončit, ukáže se, že u nich většinově převažoval stejný pohyb jako v případě chlapců, tedy ze starých středních vrstev do nových střeňích vrstev.²⁵⁰⁷ Kromě toho ale v sociálním posunu dívek vyvstává zajímavý paradox. Kromě očekávaného sociálního vzestupu, případně sociální reprodukce, je možné na grafech sociálního pohybu identifikovat i posun, který by bylo na první pohled

²⁵⁰⁶ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁵⁰⁷ Vlastní výpočet z: Příloha V., Graf 1913 - 1917 až Graf 1953 – 1955.

možné chápat jako sociální pokles.²⁵⁰⁸ O možnosti, že by vzdělání mohlo vést k sociálnímu poklesu, nehovoří ani Bourdieu, ani jiný teoretik sociologie školství. Dívky, které pocházely z rodin z vyšších vrstev grafu sociálního prostoru, typicky se jednalo o dcery státních zaměstnanců, případně dcery ředitelů škol, se stávaly úřednicemi nebo učitelkami, takže nedosahovaly takových příjmů, prestiže, ani vážnosti jako jejich otcové. Nicméně toto srovnání a celý koncept sociálního poklesu je poněkud zavádějící. Pokud se porovná pozice dívek nikoli s pozicí otců, ale s pozicí matek, úřednice – žena v domácnosti, je již perspektiva zcela odlišná. A situace se nejeví jako sociální pokles, ale sociální růst. Navíc je třeba mít na zřeteli, že celý sociální prostor rozhodně nebyl dívkám otevřen pro možný sociální vzestup.

Na možnostech sociální mobility dívek, které dokončily školu všeobecného vzdělání, se naplno ukazuje setrvačnost společenské struktury. Reálně až do třicátých let neměly dívky až na výjimečné případy jinou možnost sociálního posunu skrze školský systém než do byrokracie nebo školství. V roce 1930 tvořily ženy 30% soukromých zaměstnanců, pracovaly tedy jako úřednice, nebo zaměstnankyně ve službách jako prodavačky nebo uklízečky.²⁵⁰⁹ Stejně procento žen bylo zaměstnáno rovněž ve školství, tedy jedna třetina. Oproti tomu mezi státními zaměstnanci činil podíl žen pouze 14%, a to jsou do tohoto čísla zahrnuty i školství a pošta, kde naopak byl podíl žen dosti vysoký.²⁵¹⁰ Jiné socioprofesionální kategorie než školství, byrokracie a pošta byly pro absolventky středních škol téměř zcela uzavřeny. Školství a byrokracie tak od dob monarchie a první republiky zažívaly pozvolnou feminizaci, která v poválečném období rapidně zrychlila. Kromě toho se dívkám otevřela i větší možnost průniku i do jiných socioprofesionálních kategorií. Tuto tezi by bylo třeba ověřit na větším vzorku pramenné matérie. Je možné, že například ve velkých městech mohla být situace odlišná a feminizace nižší státní správy zde pravděpodobně probíhala rychleji, ale na malých venkovských městech byla situace konzervativnější.

Kromě sociálního posunu je možné sledovat též posun geografický, tedy migraci. Sušicko patřilo v druhé polovině devatenáctého a první polovině dvacátého století k typickým periferním retardačním regionům, ze kterých obyvatelstvo odcházelo do rostoucích měst. Sborník Sušicka z roku 1938 uvádí, že až na vlastní město Sušici a vesnice ležící na Otavě,

---

²⁵⁰⁸ Vlastní výpočet z: Příloha V., Graf 1913 - 1917 až Graf 1953 – 1955.

²⁵⁰⁹ SEKERA, Václav, *Povolání obyvatelstva v Československu podle sčítání lidu ze dne 1. prosince 1930, Část 2, Povolání podle věku a rodinného stavu, povolání podle velikosti místa pobytu, objektivní povolání, nezaměstnanost*, Praha 1935, str. 38 – 39.

²⁵¹⁰ SEKERA, Václav, *Povolání obyvatelstva v Československu podle sčítání lidu ze dne 1. prosince 1930, Část 2, Povolání podle věku a rodinného stavu, povolání podle velikosti místa pobytu, objektivní povolání, nezaměstnanost*, Praha 1935, str. 38 – 39.

docházelo v celém regionu k úbytku obyvatel, a to jak v jeho české, tak německé části.²⁵¹¹ Jedním z argumentů, který měl podpořit zřízení české reálky, bylo zastavení odlivu potenciálních studentů do jiných měst se střední školou a podpoření vzdělání a rozvoj průmyslu v okolí Sušice. Ve světle rozboru seznamu absolventů sušické školy všeobecného vzdělávání se ukazuje, že tyto představy byly liché. Již na předchozích stránkách bylo uvedeno, že ani absolventi reálky ani pozdějšího gymnázia příliš nepovzbudili místní průmysl, protože téměř nikdo z nich se nevěnoval žádné formě soukromého povolání, ani jako příslušník starých středních vrstev, a krom rodiny Fürthů, ani jako podnikatelé vlastníci podnik středního nebo velkého rozsahu.

Krom toho zřízení střední školy v Sušici nezastavilo ani „odliv mozků“ z regionu. Z celkového počtu 884 absolventů, kteří střední školu v Sušici dokončili mezi rokem 1913 a 1956, jich 63%²⁵¹² po maturitě z regionu odešlo do jiných měst v Československu a nejednalo se pouze o studenty univerzit a vysokých škol. Do jiných regionů odcházeli i absolventi, kteří pracovali jako státní zaměstnanci, úředníci, nebo učitelé. Kromě velkých měst jako Praha, Plzeň, České Budějovice a Brno (studium polytechniky) osud zavál sušické absolventy i do okresních a malých měst po celé republice.²⁵¹³ Jakým způsobem se na tyto lokality dostali, není zřejmé. Pouze u státních zaměstnanců, jako byli zaměstnanci drah, pošty nebo vzdělávacích institucí, lze usuzovat, že jim byly pozice v těchto místech prostě přiděleny. Část absolventů odešla na Slovensko, kde hlavně ve dvacátých letech bylo třeba vybudovat „československou“ státní správu a školství. Rovněž vojáci z povolání museli z regionu odejít. Do zahraničí odešli 3% absolventů sušické školy všeobecného vzdělání. Seznam absolventů bohužel nespécifikuje kdy a často ani kam absolventi do zahraničí odcházeli, takže není jasné, zda se jednalo o dobrovolnou migraci za vidinou lepšího života v období první republiky, nebo o politickou migraci před nacismem a komunismem ve čtyřicátých a padesátých letech.²⁵¹⁴ Na Sušicku zůstala i v produktivním věku jen třetina absolventů zdejší všeobecné střední školy. A i zde došlo k jistému posunu, kdy se maturanti pocházející z vesnic přesouvali do města Sušice.²⁵¹⁵

---

²⁵¹¹ POHL, Josef, *Obyvatelstvo Sušicka*, in: Sborník Sušicka, Sušice 1938 – 1939, str. 168.

²⁵¹² Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁵¹³ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁵¹⁴ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁵¹⁵ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

Již v kapitole o reálce a gymnáziu v Sušici bylo v souvislosti s fenoménem válečné maturity zmíněno, že celá řada studentů musela narukovat do zákopů první světové války. Tento válečný konflikt se pak stal osudným celkem šesti bývalým studentům.²⁵¹⁶ Druhá světová válka pak stála život šestnáct bývalých absolventů tohoto ústavu.²⁵¹⁷ Někteří zaplatili životem svou spoluprací s odbojem, několik jich zemřelo při náletech západních spojenců na německá a protektorátní města, ale nejvíce obětí, hlavně z řad židovské menšiny, si vyžádalo konečné řešení židovské otázky: holokaust.

VII. 1. Vliv kulturního kapitálu na úspěšné dokončení střední školy

V této části bude zkoumána úspěšnost jednotlivých socioprofesionálních kategorií při studiu na sušické škole všeobecného vzdělání. Zjišťován bude poměr mezi počtem studujících, kteří z dané socioprofesionální kategorie pocházeli, a těmi, kteří školu zdárně dokončili. Podle teorie kulturního a ekonomického kapitálu by studující pocházející ze socioprofesionálních kategorií situovaných v levé části grafu sociálního prostoru, tedy z rodin s vyšším kulturním kapitálem, měli mít při studiu výhodu, a tudíž by jich školu mělo úspěšně dokončit více než z rodin, které příliš kulturního kapitálu nevlastnili. Oproti předpokladu, mezi socioprofesionální kategorie s největší úspěšností, tedy poměrem mezi nastoupivšími a maturanty, patřily socioprofesionální kategorie situované spíše v nižší části grafu sociálního prostoru.

V grafu 1906 – 1917²⁵¹⁸ měla třetí nejlepší poměr socioprofesionální kategorie *pomocní dělníci*, která se umístila za *průmyslníky* a *středoškolskými profesory*. Většina dělnických socioprofesionálních kategorií vykazala lepší poměr mezi nastoupivšími a maturanty, než měly ostatní socioprofesionální kategorie. Procentuálně byli dělníci dokonce úspěšnější než socioprofesionální kategorie, u kterých je předpokládán vyšší kulturní kapitál, jako u učitelů, řídicích učitelů, státních zaměstnanců a úředníků. Úředníci měli druhý nejhorší poměr ze všech socioprofesionálních kategorií.²⁵¹⁹ U dělnických kategorií se podíl úspěšných studentů pohyboval mezi 60% a 70%, (kromě samotných dělníků, kde byl výrazně nejhorší).²⁵²⁰ U zemědělských

---

²⁵¹⁶ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁵¹⁷ Vlastní výpočet z: *Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971, str. 152 – 183.

²⁵¹⁸ Viz: *Příloha II. 9. Reálné gymnázium Sušice, Graf 1906 – 1917*.

²⁵¹⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy I. třída 1906 – 1907 až Třídní výkazy I. třída 1916 – 1917 a Protokoly o zkouškách 1912 – 1917, a Protokoly o zkouškách 1918 – 1928.

²⁵²⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy I. třída 1906 – 1907 až Třídní výkazy I. třída 1916 – 1917 a Protokoly o zkouškách 1912 – 1917, a Protokoly o zkouškách 1918 – 1928.

kategorií byla úspěšnost mezi 50% a 30%,²⁵²¹ opět neúspěšnější z agrárních kategorií byla ta situovaná nejnižší v grafu sociálního prostoru, tedy domkaři. Na hranici 30% úspěšnosti se pohybovaly i maloburžoazní kategorie, obchodníci i živnostníci a řemeslníci.²⁵²² Jednotlivě počítané socioprofesionální kategorie veřejných služeb, tedy učitelé, řídicí učitelé, úředníci a státní zaměstnanci, měly úspěšnost mezi 40% a 50%, stejně jako svobodná povolání a ředitelé továren.²⁵²³ O něco vyšší úspěšnost měli potomci průmyslníků (80%) a z rodin středoškolských profesorů odmaturovali všichni studující, kteří na sušickou reálku v tomto období nastoupili.²⁵²⁴

Na druhém grafu, který zachycuje období 1918 – 1927,²⁵²⁵ je jednoznačně patrná přeměna ústavu z reálky na reformní reálné gymnázium, která zvýšila náročnost výuky a vedla k poklesu úspěšnosti studujících. Ve většině socioprofesionálních kategorií se v tomto období úspěšnost pohybovala mezi 20% a 30%.²⁵²⁶ Výrazně vyšší úspěšnost měly socioprofesionální kategorie domkaři, mistři a dílovedoucí a kvalifikovaní dělníci. Z těchto kategorií odmaturovalo mezi 60% a 70% studujících a z rodin obchodníků dokonce přes 80%.²⁵²⁷ Naopak z kategorií dělnictvo, zemědělské síly a statkáři neodmaturoval žádný studující, který na reformní reálné gymnázium v daném období nastoupil. Následující graf zaznamenávající období 1928 – 1937²⁵²⁸ ukazuje pozvolný růst úspěšnosti studujících. Ta se u většiny socioprofesionálních kategorií pohybovala okolo 40%.²⁵²⁹ Řídicí učitelé, domkaři a kvalifikovaní dělníci přesáhli 50% úspěšnost.²⁵³⁰ Ještě lepší poměr měli nekvalifikovaní dělníci. Z této socioprofesionální kategorie odmaturovaly tři čtvrtiny studujících, což znamená, že opět byly mezi neúspěšnějšími dvě dělnické socioprofesionální kategorie. Stoprocentní úspěšnost pak měli studující pocházející z rodin středoškolských profesorů. Naopak z rodin zemědělských

²⁵²¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy I. třída 1906 – 1907 až Třídní výkazy I. třída 1916 – 1917 a Protokoly o zkouškách 1912 – 1917, a Protokoly o zkouškách 1918 – 1928.

²⁵²² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy I. třída 1906 – 1907 až Třídní výkazy I. třída 1916 – 1917 a Protokoly o zkouškách 1912 – 1917, a Protokoly o zkouškách 1918 – 1928.

²⁵²³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy I. třída 1906 – 1907 až Třídní výkazy I. třída 1916 – 1917 a Protokoly o zkouškách 1912 – 1917, a Protokoly o zkouškách 1918 – 1928.

²⁵²⁴ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy I. třída 1906 – 1907 až Třídní výkazy I. třída 1916 – 1917 a Protokoly o zkouškách 1912 – 1917, a Protokoly o zkouškách 1918 – 1928.

²⁵²⁵ Viz: *Příloha II. 9. Reálné gymnázium Sušice, Graf 1918 – 1927.*

²⁵²⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy I. třída 1917 – 1918 až Třídní výkazy I. třída 1926 – 1927 a Protokoly o zkouškách 1918 – 1928, a Protokoly o zkouškách 1929 – 1938.

²⁵²⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy I. třída 1917 – 1918 až Třídní výkazy I. třída 1926 – 1927 a Protokoly o zkouškách 1918 – 1928, a Protokoly o zkouškách 1929 – 1938.

²⁵²⁸ Viz: *Příloha II. 9. Reálné gymnázium Sušice, Graf 1928 – 1937.*

²⁵²⁹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy I. třída 1927 – 1928 až Třídní výkazy I. třída 1936 – 1937 a Protokoly o zkouškách 1929 – 1938, a Protokoly o zkouškách 1939 – 1953.

²⁵³⁰ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy I. třída 1927 – 1928 až Třídní výkazy I. třída 1936 – 1937 a Protokoly o zkouškách 1929 – 1938, a Protokoly o zkouškách 1939 – 1953.

dělníků opět neuspěl nikdo. Poslední graf reflektuje období 1938 – 1956.²⁵³¹ V tomto období úspěšnost studujících ještě stoupla. U většiny socioprofesionálních kategorií kolísala mezi 50% a 60%.²⁵³² Přes 80% maturantů měla socioprofesionální kategorie samospráva a hned dvě kategorie dosáhly 100% úspěšnosti, a to ředitelé továren a pomocní dělníci.²⁵³³ Z rodin průmyslníků neodmaturoval v tomto období žádný studující.

Na první pohled se tak může zdát, že držba kulturního kapitálu na školní úspěšnost příliš velký vliv nemá. Výše popisované grafy ukazují, že socioprofesionální kategorie, u kterých je předpokládán vyšší kulturní kapitál, vykazují ve většině případů průměrné, nebo jen mírně nadprůměrné výsledky. Naopak kategorie, které jsou situované ve spodní části grafu sociálního prostoru, oproti tomu po většinu času vykazují dosti vysokou úspěšnost. Hlavně některé dělnické socioprofesionální kategorie patřily dlouhodobě mezi ty nejúspěšnější. Nicméně to je trochu zavádějící. Pokud bude brán v potaz i absolutní počet studujících z jednotlivých socioprofesionálních kategorií, kteří na školu nastoupili a kteří odmaturovali, bude výsledek poněkud odlišný. Úspěšnost některých socioprofesionálních kategorií, jako například těch dělnických, je do jisté míry dána velmi malým počtem studujících, kteří z těchto kategorií na reálku, respektive gymnázium nastupovali. Jak je patrné z grafů sociálního původu, zatímco z rodin sociálních skupin, které tvořily střední a vyšší společenskou vrstvu, přicházely na gymnázium v jednotlivých obdobích desítky studujících, z rodin situovaných v nižších částech grafu se jednalo pouze o jednotlivce. V případě jejich úspěšnosti by roli mohla hrát inteligence těchto studujících. V jiné části této práce bylo zmiňováno, že sociologie příliš s vlivem inteligence na školní úspěšnost nepracuje a nepracuje s ní ani Pierre Bourdieu. Nicméně na základě výše prezentovaných grafů úspěšnosti studujících je možné vyjádřit hypotézu, že na gymnázium z nižších společenských vrstev přicházely jen velmi inteligentní děti, u kterých byla jejich „výjimečnost“ rozpoznána buďto učitelem obecné školy, nebo jinou autoritou a další studium jim bylo doporučeno. Řečeno jinak, z tohoto prostředí na školu všeobecného vzdělání přicházely pouze ty děti, které měly relativně velkou šanci na úspěch.

U socioprofesionálních skupin s vyšším kulturním kapitálem lze předpokládat, že bylo vzdělání hodnota a do velké míry i jediná možnost sociální reprodukce, nebo zamýšleného sociálního vzestupu. Proto se rodiny mohly snažit dávat na střední školy i intelektově zcela průměrné

²⁵³¹ Viz: Příloha II. 9. Reálné gymnázium Sušice, Graf 1938 – 1956.

²⁵³² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy I. třída 1937 – 1938 až Třídní výkazy I. třída 1952 – 1953, a Protokoly o zkouškách 1939 – 1953, SOKA Klatovy až, SOKA Klatovy fond Jedenáctiletá střední škola Sušice, Maturitní protokoly 1954 - 1960.

²⁵³³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy I. třída 1937 – 1938 až Třídní výkazy I. třída 1952 – 1953, a Protokoly o zkouškách 1939 – 1953, SOKA Klatovy až, SOKA Klatovy, fond Jedenáctiletá střední škola Sušice, Maturitní protokoly 1954 - 1960.

děti, které školu prostě nezvládly. To by mohlo vysvětlovat relativně vysoký počet studujících pocházejících z těchto socioprofesionálních kategorií, kteří školu nedokončili. Zároveň je možné tuto hypotézu podpořit celou řadou žádostí o přijetí dětí v průběhu roku, nebo po řádném termínu přijímacích zkoušek, které se dochovaly ve fondu sušického gymnázia ve složce přijímacích zkoušek. Ve většině případů se jedná o žádosti zoufalých otců z vyšších sociálních vrstev, kromě učitelů a ředitelů škol, též například ředitelů továren, kteří se stůj co stůj snažili svým propadajícím potomkům vyjednat přestup na sušickou reálku, nebo pozdější gymnázium a udržet je tak na studiích takřka za každou cenu. Dalším jevem, který mohl ovlivňovat nižší procentuální úspěšnost sociálních skupin s vyšším kulturním kapitálem, by mohla být geografická mobilita. Státní zaměstnanci, učitelé i středoškolští profesori mohli být přeloženi na jiné působiště, což znamenalo nutnost přestěhování a přestoupení dětí na jiné školy. Tento jev statistiky výrazným způsobem zkresluje. Na jedné straně studující, kteří začali navštěvovat střední školu v Sušici, ji mohli úspěšně dokončit jinde, nicméně v grafu jsou zaznamenáni jako neúspěšní. Naopak poměrně velké množství studujících na sušickou školu přicházelo až v průběhu studia.²⁵³⁴ Jak již bylo zmiňováno v kapitolách věnujících se konkrétním středním školám, fluktuace studentů byla ve zkoumaném období tak veliká, že nezřídka nově příchozí tvořili více maturantů než původní studující.

Pokud se zadání grafů změní a bude zkoumána kvantita maturantů a jejich socioprofesionální původ, budou výsledky vypadat zcela odlišně. Ve zkoumaném období na škole všeobecného vzdělávání v Sušici celkem odmaturovalo 828 studujících. Přesněji 518 těch, kteří v Sušici strávili celou středoškolskou docházku, a 310 příchozích v průběhu studia.²⁵³⁵ Když se tito studenti umístí do grafů podle sociálních kategorií, výrazně nad všemi ostatními vyčnívají tři socioprofesionální kategorie, a to rolníci, řemeslníci a státní zaměstnanci. Pokud ale bude graf „zjednodušen“ na sociální skupiny (dělnictvo, zemědělství, maloburžoazie, veřejné služby, velkoburžoazie a svobodná povolání), ukáže se dominance studujících pocházejících z rodin s vyšším kulturním kapitálem zcela jednoznačně. Konkrétně z rodin veřejných služeb pocházelo 44% ze všech maturantů.²⁵³⁶ Je tedy možné konstatovat, že z rodin s vyšším kulturním kapitálem pocházelo více úspěšných studentů. V případě, že za kritérium bude

---

²⁵³⁴ Viz kapitola: *Reálné gymnázium Sušice*.

²⁵³⁵ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokoly o zkouškách 1912 – 1917 až SOKA Klatovy, fond Jedenáctiletá střední škola Sušice, Maturitní protokoly 1954 - 1960.

²⁵³⁶ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokoly o zkouškách 1912 – 1917 až SOKA Klatovy, fond Jedenáctiletá střední škola Sušice, Maturitní protokoly 1954 - 1960.

brána vertikální osa grafu sociálního prostoru, ukáže se, že převaha levého pole s vyšším kulturním kapitálem příliš velká není. Z této části grafu totiž pocházelo 54% maturantů.²⁵³⁷

VII. 2. Analýza grafů sociálního prostoru podle typů škol

Jak již bylo ukázáno v první části této práce, většina studujících pokračovacích škol pocházela ze tří sociálních skupin, a to z maloburžoazie, zemědělského obyvatelstva a dělnictva. Grafy sociálního prostoru jednotlivých pokračovacích škol se tak od sebe příliš neliší.²⁵³⁸ V tomto ohledu není velký rozdíl mezi školami s českým a německým vyučovacím jazykem ani mezi městskými pokračovacími školami v Sušici a Kašperských Horách a vesnickými školami tohoto typu. Sociální skladba se na těchto školách příliš neměnila ani v čase a zůstávala od devadesátých let devatenáctého století až do poloviny dvacátého století prakticky stejná.²⁵³⁹ Jen s jistým nárůstem studujících ze sociální skupiny dělnictvo v závěru zkoumaného období. Bylo by zajímavé vytvořit a porovnat grafy sociálního původu studujících pokračovacích škol z typologicky odlišných regionů Rakouska-Uherska, potažmo Československa. Jisté odlišnosti se dají pravděpodobně očekávat například v regionech, ve kterých probíhala prudká industrializace a urbanizace s vysokým podílem dělnického obyvatelstva. Naopak u pokračovacích škol v menších městech, městečkách, či vesnicích lze předpokládat, že sociální skladba bude velmi podobná jako u zde zkoumaných. Studující odborného školství byli „úžeji profilováni“ než studující všeobecného pokračovacího školství. U hospodářských škol v naprosté většině převládali studující z rodin, které pracovaly v primárním ekonomickém segmentu.²⁵⁴⁰ Na těchto školách je tak jasně patrná snaha o přímou sociální reprodukci. Vzhledem k tomu, že tento typ školství nebyl v politickém okresu Sušice příliš rozvinutý, bylo by zajímavé provést obdobný výzkum u vyšších odborných škol jako byly například obchodní akademie, nebo průmyslové školy, u těch lze předpokládat podobnou sociální strukturu jako u reálků. Zajímavé výsledky by mohl přinést také výzkum pokračovacích učňovských škol zřizovaných velkými průmyslovými podniky.

Vstup do škol všeobecného vzdělání byl otevřen studujícím z velké části grafu sociálního prostoru. Jak bylo ukázáno v kapitolách týkajících se škol tohoto typu vzdělání,²⁵⁴¹ početně

---

²⁵³⁷ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokoly o zkouškách 1912 – 1917 až SOKA Klatovy, fond Jedenáctiletá střední škola Sušice, Maturitní protokoly 1954 - 1960.

²⁵³⁸ Viz příloha: *Příloha II. 1. Živnostenská škola pokračovací Kašperské Hory, Příloha II. 2. Základní škola odborná Sušice, Příloha II. 3. Živnostenská škola pokračovací Stachy, Příloha II. 4. Živnostenská škola pokračovací Strašín.*

²⁵³⁹ Viz kapitola: *Pokračovací školství.*

²⁵⁴⁰ Viz: *Příloha II. 6. Hospodářská škola Sušice.*

²⁵⁴¹ Viz kapitola: *Všeobecné školství.*

na nich převažovali studující ze sociálních skupin: maloburžoazie, veřejné služby a zemědělci, přičemž poměr mezi těmito sociálními skupinami byl v průběhu času poměrně proměnlivý a do určité míry se lišil i u jednotlivých škol tohoto typu vzdělání. Studujících z vyšší a nižší části grafu sociálního prostoru bylo početně méně než ze středu tohoto grafu. U skupin situovaných v těchto protilehlých částech grafu to bylo z odlišných příčin. Studujících z rodin svobodných povolání, profesorů a velkoburžoazie bylo méně prostě proto, že i tyto sociální skupiny tvoří jen nepatrný zlomek populace. Naopak u demograficky početných sociálních skupin jako je dělnictvo, zemědělské síly a domkaři, brzdil vstup na tyto školy nedostatek buď ekonomického, nebo kulturního kapitálu. I přesto je potřeba zdůraznit, že studujících z rodin patřících k těmto sociálním skupinám nastupovalo na střední školy všeobecného vzdělání více, než byl původní předpoklad.

Vyvodit nějaké zevšeobecnující závěry u tohoto typu škol je na základě zkoumaného vzorku poměrně obtížné, i když byly objeveny jisté indicie, které by mohly poukazovat na to, že sociální složení škol všeobecného vzdělání bylo podobné i na jiných školách tohoto typu. Například z diplomní práce kolegyně Zuzákové o gymnáziu ve Strakonících lze usuzovat, (i přes nevhodně volené stratifikační mechanismy), že sociální skladba studentstva na této škole byla velmi podobná sušickému ústavu,²⁵⁴² což vzhledem k podobnosti obou regionů není žádným překvapením. Nicméně podobnou strukturu studujících mělo též elitní Akademické gymnázium ve Štěpánské ulici na Starém městě pražském. Sonda ukázala²⁵⁴³ pouze rozdílný podíl studujících ze zemědělského prostředí, což není vzhledem k rozdílné geografické poloze obou ústavů (malé venkovské městečko vs. velkoměsto) příliš překvapivé. Rovněž na Akademické gymnázium pronikalo méně potomků dělníků, jinak jsou grafy sušického a staroměstského gymnázia velmi podobné. Lze tedy formulovat poměrně obecnou až vágní tézi o tom, že na těchto školách převládali studující ze starých i nových středních vrstev s mírnou převahou studujících z levé části grafu sociálního prostoru, tedy studujících ze sociální skupiny veřejných služeb. Jejich podíl se v průběhu zkoumaného období spíše zvětšoval, což pravděpodobně poukazuje na utváření nové státní šlechty – byrokracie a její snahu o sociální reprodukci, skrze vzdělávací systém. Nicméně je potřeba konstatovat, že u tohoto vzdělávacího segmentu zůstává otevřena celá řada otázek, které budou položeny v Závěru této práce.

---

²⁵⁴² ZUZÁKOVÁ, Eva, *Strakonické gymnázium v letech 1920 – 1948*, České Budějovice 2008, Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, fakulta Filozofická, str. 71.

²⁵⁴³ Viz: *Příloha II. 10 Akademické gymnázium Štěpánská ulice Staré Město pražské.*

Na následujících stránkách bude tato kapitola shrnuta. V první řadě se potvrdilo několik tezí, které jsou obecně přijímány a velkým překvapením nebyly. Například, že nižší společenské vrstvy příliš do vzdělání dětí neinvestovaly a co nejdříve se je snažily zapojit do pracovní činnosti, což vedlo k reprodukci chudoby, protože tyto děti podobně jako jejich rodiče mohly opět vykonávat pouze nekvalifikovanou práci. Zároveň se ukázalo, že dokončení školy mělo a má vliv na umístění jedince v sociálním prostoru a zvyšuje možnosti (potenciál) sociálního vzestupu. U absolventů pokračovacích škol pak nejčastěji docházelo k sociálnímu posunu do nejbližších socioprofesionálních kategorií, tedy například z dělníka na kvalifikovaného dělníka, což opět pravděpodobně souvisí s mentálním horizontem. Například, pokud rodiče pracovali celý život jako nekvalifikovaní dělníci v továrně, měli poměrně omezenou představu o tom, jaké profese by jejich děti mohly vykonávat. Pozice kvalifikovaného dělníka jim mohla připadat jako práce snů a vrchol možností sociálního vzestupu. To, že by jejich děti mohly například vystudovat práva, je ani nenapadlo, protože to bylo nad rámec jejich mentálního horizontu. Jistým překvapením u nižších společenských vrstev byla naopak jejich poměrně velká prostupnost. Lidé, často i během jednoho roku, celkem bez obtíží přecházeli z jedné společenské skupiny do druhé. Dá se tedy předpokládat, že marxovské uvědomění si třídy pro sebe, tedy příslušnosti k dělnické třídě, bylo na Sušicku a jiných podobných regionech daleko nižší než ve velkých městech a to právě kvůli velké sociální prostupnosti. Ve venkovských regionech nebyli lidé dělníkem často celý život, někdy ani celý rok, a tak identifikace s touto skupinou byla pravděpodobně menší než ve městech, kde již tito lidé možnost podle potřeby přecházet z jedné sociální skupiny do druhé neměli a byli odkázáni pouze na námezdní práci. Navíc ve velkých městech byli tito lidé uzavřeni i areálově na předměstských perifériích.

V souvislosti se všeobecným středním školstvím se pak ukázal hlavní trend sociálního posunu, a to ze starých na nové střední vrstvy. Zde již byla prostupnost sociálních vrstev vázaná na vzdělání ve větší míře než u těch nižších. Je těžké rozhodnout, zda je tento pohyb sociálním vzestupem, nebo sociální reprodukcí. V bourdieovské terminologii se spíše jedná o sociální reprodukci střední vrstvy, protože nedochází ke změně celkové míry držení kapitálů, tedy k vertikálnímu posunu v rámci grafu sociálního prostoru, ale pouze k posunu horizontálnímu, kdy se pouze mění poměr jednotlivých kapitálů.

Dalším poměrně velkým překvapením byla dost velká možnost sociálního posunu mezi svobodná povolání, a to jak pro absolventy pocházejících ze starých, tak i nových středních vrstev. Předpoklad byl takový, že dominantní směr bude z nových středních vrstev, podobně jako tomu je v případě posunu do akademické sféry. Studenti pocházející z rodin dělníků pak

do jisté míry vykazovali podobné trendy jako u vzdělávajících se dívek. Přesto, že zástupců obou těchto skupin v průběhu zkoumaného období na všeobecných středních školách přibývalo, jen zlomku z nich se v porovnání s ostatními dařilo školy dokončit. Navíc byly možnosti jejich sociálního růstu poměrně omezené. V souvislosti s dívkami bylo možné vysledovat pozvolnou feminizaci školství a byrokracie, ke které docházelo po celé zkoumané období. K výraznému zrychlení tohoto trendu pak došlo po roce 1948.

Rozhodnout, zda je střední školství spíše místem sociální reprodukce, nebo sociálního vzestupu, je poměrně náročné. Na základě zkoumaných pramenů jednoznačně vyplývá, že k sociálnímu vzestupu dochází a snad i ve větší míře a z více sociálních skupin, než připouští Pierre Bourdieu. Zdá se, že všeobecné střední školství, reálky a gymnázia, dávaly ve zkoumaném období větší možnost sociálního růstu než dnes, a to proto, že už vstup na střední školu byl značně exkluzivní a rozhodně se týkal pouze menší části populace. Například v roce 1918 bylo v sušickém českém školním okrese evidováno 6016 dětí ve věku šest až dvanáct let. Obecnou školu navštěvovalo z tohoto počtu pouze 5761 dětí.²⁵⁴⁴ Průměrně tedy na jeden ročník z tohoto počtu připadalo 1152 dětí. Na všechny typy středních škol, které se ve stejném roce v českém obvodu okresní školní rady nacházely, nastoupilo ve školním roce 1918 – 1919 223 dětí,²⁵⁴⁵ což je 19% z celého ročníku.²⁵⁴⁶ Přesto, že se jedná pouze o přibližné údaje, jejich výpověď je zřejmá.

Navíc jen zlomek studujících, kteří do sekundárního edukačního segmentu nastoupili, jej dokázalo úspěšně dokončit. To se týkalo všech typů škol, které byly v této práci zkoumány. Jak již bylo sledováno v kapitolách týkajících se jednotlivých škol, úspěšnost se pohybovala nejčastěji od 30% do 60%.²⁵⁴⁷ Například na reálku a gymnázium v Sušici nastoupilo do prvního ročníku v průběhu celého zkoumaného období 1755 studujících a školu dokončilo 518 z nich, což je přesně 30%.²⁵⁴⁸ Opět jen menšina z tohoto počtu získala vysokoškolský titul. Z toho jednoznačně vyplývá, že jak maturitní zkouška, tak vysokoškolský titul měl výrazně větší hodnotu a mohl usnadnit sociální vzestup. Oproti tomu dnes se poměr otočil, většina populace vstupuje do středního edukačního systému a stále větší část pokračuje i na vysoké školy, hodnota maturitních zkoušek i vysokoškolských titulů devaluje. A s tím, jak

---

²⁵⁴⁴ KOT, Alois, *Národní školství v politickém okrese sušickém*, in: Sborník Sušicka, Sušice 1938 – 1939, str. 237.

²⁵⁴⁵ Součet všech prvních ročníků, které na zkoumaných školách v daném roce nastoupily. Vlastní výpočet z příslušných třídních katalogů.

²⁵⁴⁶ Vlastní výpočet z příslušných třídních katalogů.

²⁵⁴⁷ Absolutní hodnoty jsou uvedeny v příslušných kapitolách.

²⁵⁴⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy I. třída, 1906 – 1907 až Třídní výkazy I. třída 1952 – 1953.

samotná držba titulu, nebo maturity přestává být exkluzivní (dříve středoškolské pozice začínají být vykonávány vysokoškoly), mění se i kritéria (rozdílová výhoda) umožňující sociální růst (poměrování prestiže univerzit, praxe, stáž v zahraničí). Tím pádem i absolvování střední školy vede pravděpodobněji pouze k sociální reprodukci. Alokace vzdělání se změnila natolik, že zjednodušeně řečeno, se míra vzdělání posunula oproti zkoumanému období o celý vzdělávací segment. Ve zkoumaném období bylo normou většiny společnosti absolvovat primární edukační segment, dnes se norma posunula na sekundární segment vzdělání.

To je proces, na který pravděpodobně narazil i Pierre Bourdieu, který svou teorii začal rozpracovávat v druhé polovině sedmdesátých let, tedy v době, kdy již na západě proběhl proces zmasivnění středních a následně i vysokých škol, což pravděpodobně do velké míry omezilo možnosti sociálního vzestupu skrze vzdělávací systém. K tomu ale bylo ve zkoumaném období na zkoumané lokalitě daleko. I když během první republiky došlo k jistému posunu, kdy se mezigeneračně zvýšil podíl mládeže, která vstupovala do středního školství, nemohl se tento nárůst s pozdějším boomem sekundární a terciární edukace měřit.

Jak již bylo zmiňováno výše, ve zkoumaném období bylo absolvování střední školy daleko prestižnější záležitostí než dnes. Jak je však patrné z grafů sociálního posunu, sociální vzestup se netýkal zdaleka všech absolventů sušické školy všeobecného vzdělání. Hlavní jev sociální mobility, který byl v souvislosti s touto školou identifikován, byl posun ze starých středních vrstev do nových středních vrstev a u tohoto typu je rozhodnutí mobilita/vzestup poměrně sporná. Nicméně možné je konstatovat, že absolvování střední školy v daném zkoumaném období vedlo k vysoké míře sociální mobility, kterou lze ve větší míře považovat za sociální reprodukci, v menší pak za sociální vzestup.

Zajímavé výsledky přineslo rovněž porovnání absolventů podle míry jejich kulturního kapitálu. Na úrovni socioprofesionálních kategorií se ukázalo, že studující z níže situovaných socioprofesionálních kategorií studovali poměrně úspěšně a v průběhu zkoumaného období patřili ke kategoriím s relativně vysokým podílem úspěšných studentů. Nicméně jejich počet v absolutních hodnotách byl velmi malý, což potvrdil i výzkum sociálního posunu, viz výše. Lze tedy pravděpodobně konstatovat, že ze socioprofesionálních kategorií s nižší mírou kulturního a ekonomického kapitálu přicházeli na střední školy jen velmi „nadání“ studenti, u kterých pravděpodobně rodina předpokládala velkou šanci na dostudování, tak aby školné a

vydržování potomka na studiích nepřišlo vniveč.²⁵⁴⁹ Studující z těchto socioprofesionálních skupin tak pravděpodobně měli vůči rodině větší odpovědnost a vyšší motivaci školu dokončit. Naopak u středních vrstev lze předpokládat, že se snažili dostat na studia i průměrně nadané potomky, protože vzdělání považovali za hodnotu, a riziko finanční ztráty spojené s neúspěšným studiem jejich potomka pro ně nebylo tak dramatické. Pokud byly jako kritérium sociální stratifikace brány sociální skupiny namísto socioprofesionálních kategorií, ukázala se převaha studujících ze sociálních skupin s vyšší mírou kulturního kapitálu. Předpoklad byl tudíž správný.

---

²⁵⁴⁹ O tom více viz kapitola: *Sociální podpora a spolky pro podporu chudých studujících.*

VIII. Střední škola a žena

Žena vystupuje vůči střednímu školství nebo školství obecně ve třech různých rolích. Tyto role jsou matka, studující a učitelka, přičemž je zřejmé, že se nejedná pouze o zrcadlově převrácené role mužů, tedy otec, student a učitel. Ženské role v rámci procesu edukace nabývají zcela svébytné kvality, která je s rolí mužských protějšků nesouměřitelná.

VIII. 1. Žena v roli matky

*Základní paradigma rodiny, jehož konfigurace dosud alespoň z části přežívá, přinesla modernizace.*²⁵⁵⁰ Tento model, nejen podle Lenderové, přináší dělení rolí v domácnosti, kdy muž je nositelem povolání, živitelem a zastupuje rodinu navenek, ať už se jedná o politickou, či spolkovou aktivitu, nebo komunikaci s úřady. Role ženy je oproti muži orientována dovnitř rodiny, pečuje o domácnost, své rodiče, nebo častěji o rodiče svého manžela a vychovává děti. Dobová hříčka 3K velmi názorně vymezovala prostor, který ženě náležel: Kinder, Küche, Kirche, tedy dítě, kuchyně a kostel. Společenské postavení ženy nebylo rovnoprávné s postavením muže, přesto minimálně u středostavovských rodin žena měla reprezentovat dosažené společenské postavení rodiny.²⁵⁵¹ Čili *funkcí ženy je přispívat k uchování nebo zvětšování symbolického kapitálu drženího muži.*²⁵⁵² Navíc žena přispívá k dosažení prestiže svého manžela, protože ve zkoumaném období má ženatý muž větší míru prestiže než muž svobodný.²⁵⁵³

Muž je tak faktickým držitelem kulturního a ekonomického kapitálu rodiny, nicméně žena je za uchování kapitálů odpovědná. Z tohoto úhlu pohledu je tak nejdůležitějším prostředkem sociální reprodukce nebo sociálního vzestupu mateřská výchova, která je ve zkoumaném období téměř výhradně v režii matky. Žena tak slouží jako jakási transmise, která přenáší vlastnictví kapitálů rodiny, v tomto případě hlavně kapitálu kulturního, ze svého muže na své děti. Její klíčovou úlohu v procesu vzdělání dítěte a to jak předškolního, tak i v primárním edukačním stupni konstatuje Grenfell na základě výzkumů, které probíhaly v osmdesátých a devadesátých letech dvacátého století.²⁵⁵⁴ Před ženou tak stál nelehký úkol, sama často s nižším stupněm formálního vzdělání, než měl její manžel, měla připravit děti, hlavně syny, na to, aby byli schopni dosáhnout minimálně stejného kulturního kapitálu jako jejich otec.

²⁵⁵⁰ LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě, žena v minulém století*, Praha 2016, str. 157.

²⁵⁵¹ FELLNER, Sabine, UNTERREINER, Katrin, *Dětství v dobách císařství, domeček pro panenky a cínoví vojáčky*, Praha 2014, str. 9.

²⁵⁵² BOURDIEU, Pierre, *Nadvláda mužů*, Praha 2000, str. 41.

²⁵⁵³ MACHAČOVÁ, Jana, MATĚJČEK, Jiří, *O středních vrstvách v českých zemích 1750-1950: základní zjištění, hypotézy, náměty*, Opava 2002, str. 30.

²⁵⁵⁴ GRENFELL, Michael, JAMES, David, *Bourdieu and Education: Acts of Practical Theory*, London 1998, str. 55 -56.

Machačová a Matějček v tomto ohledu hovoří o prosazení takzvaného kombinovaného vzoru v přípravě žen pro manželství, kdy je při výchově žen kladen důraz na to, aby byla vzdělaná a současně hospodyně.²⁵⁵⁵

Mimořádná úloha matky je v daném kontextu navíc umocněna dobovými představami nacionalismu. To právě matka drží klíč k výchově dětí pro národ, protože je to ona, která své děti učí „mateřskému,“ rozuměj národnímu jazyku. Jsou si patrně velmi dobře vědomi klíčového vlivu, jaký matka na budoucí směřování svého potomka má. Z některých textů nacionální provenience je na první pohled parné, že to jsou právě matky, které i proti vůli svého muže „určují,“ jaký jazyk bude dítě považovat za svůj²⁵⁵⁶ a posléze členem jakého národa se stane. Se stejnými obavami hleděli nacionalisté na výběr školy, kterou rodiče pro své dítě volili, protože ve škole se odcizení „svému“ národu skrze vyučující jazyk mohlo ještě více prohloubit.

Jak již bylo zmíněno výše, vytvoření modelu rodiny, kterou by bylo možné nazvat jako biedermaierovskou, souvisí s modernitou. Biedermaier je životní styl, který je zprvu typický pro městské střední vrstvy,²⁵⁵⁷ které se vlivem modernizace společnosti rozšiřují.²⁵⁵⁸ Kromě starých středních vrstev maloburžoazie, tedy řemeslníků, živnostníků a obchodníků se rozšiřují i nové střední vrstvy, které by bylo možné souhrnně nazvat povoláními veřejných služeb. Pro tyto rodiny byl typický model s menším množstvím dětí. Pokles porodnosti byl působen několika faktory, jednak prostor měšťanského bytu neumožňoval ubytování velmi početné rodiny, jednak početná rodina v tomto prostředí nepředstavovala výhodu. Děti nemohly být ve městě využity ani k práci na poli, ani k protoindustriální výrobě. Děti se staly jinou formou kapitálu, do které se vyplatí investovat, a nebylo příliš žádoucí, aby se tato investice tříštila mezi příliš vysoký počet dětí.

Dělba rolí v rodině na mužskou živitelskou a oficiální a ženskou pečovatelskou jednoznačně vyplývá i z konkrétních výzkumů studujících v politickém okrese Sušice. Postavení matek vůči škole se navíc v průběhu zkoumaného období měnilo jen pozvolna. V dobách monarchie byl jako zákonný zástupce v naprosto drtivé většině studujících uveden muž. Nejčastěji se samozřejmě jednalo o otce, ale pokud byl otec mrtvý, byli studující zastupováni jiným

---

²⁵⁵⁵ MACHAČOVÁ, Jana, MATĚJČEK, Jiří, *O středních vrstvách v českých zemích 1750-1950: základní zjištění, hypotézy, náměty*, Opava 2002, str. 89.

²⁵⁵⁶ ŠVEJCAR, Ladislav, *Průvodce Šumavou*, České Budějovice 1923, str. 14.

²⁵⁵⁷ K tomu více v: LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš, MACKOVÁ, Marie, *Z dějin české každodennosti, život v 19. století*, Praha 2009.

²⁵⁵⁸ Podle Marxe naopak střední vrstvy postupně zmizí a společnost bude rozdělena pouze na třídu kapitalistů a třídu zaměstnanců.

příbuzným mužského pohlaví, dědečkem, strýcem, nebo ujcem a matka byla přinejlepším uvedena pouze v závorce, nebo zmíněna v poličku, kde studující bydlí.²⁵⁵⁹ Po vzniku Československa se počet matek, které byly zákonným zástupcem svého dítěte vysílaného na studia, postupně zvyšoval. Kromě jisté liberalizace společnosti k tomuto stavu přispěla první světová válka, a to dokonce v několika rovinách. V první řadě pomohla emancipaci žen, kromě pracovního poměru též v možnosti samostatnější komunikace s úřady. V druhé rovině zvýšila první světová válka počet matek zastupujících své děti ve škole tím, že otcové těchto dětí, které se chystaly vstoupit do sekundárního edukačního segmentu, padli na frontách této války. I přes tyto posuny nepřesáhl podíl žen – matek zastupujících své děti ani v období Československa deset procent.²⁵⁶⁰ A stejný stav trval i v období Protektorátu, třetí republiky i nastupujícího reálného socialismu. Pouze u dvou ročníků z kraje padesátých let byli uvedeni oba rodiče, ale pouze ve třídních katalogích sušického gymnázia.²⁵⁶¹

Jak již bylo zmíněno výše, role pečovatelky ženu poněkud diskriminovala z pracovního procesu. Statistiky ze sčítání lidu roku 1930 hovoří poměrně jasně: *Ačkoliv jest dnes ženám otevřen přístup téměř do všech povolání, a třebaže vskutku vzrůstá počet výdělečně činných žen rychleji, nežli mužů, věnuje se stále převážná většina dospělých žen vedení domácnosti anebo pomocným pracím při domácnosti své rodiny. Jenom necelá pětina jich pracuje výdělečně.*²⁵⁶² Po připočtení všech pomocných a služebných zaměstnání mělo nějakou formu příjmu (alespoň doplňkového) 30,5% žen, oproti tomu bylo zaměstnáváno 63,5% mužů ve věku mezi 18 a 65 lety.²⁵⁶³ Lze předpokládat, že pracující ženy v největší míře pocházely ze sociálních skupin situovaných v nižší části sociálního prostoru. Hlavně tedy ve službách jako prodavačky v rodinných živnostech, nebo jako služebné, v zemědělství a samozřejmě jako dělnice. U žen z vyšších nebo středostavovských sociálních skupin povolání příliš předpokládat nelze, pouze jako učitelky nebo úřednice a i v těchto případech pravděpodobně po založení rodiny, alespoň některé z nich, zaměstnání opouštěly a naplno se věnovaly

---

²⁵⁵⁹ Tato praxe byla pozorována u třídních výkazů, všech zkoumaných škol.

²⁵⁶⁰ V třídních katalogích se jednalo o jednotlivé případy.

²⁵⁶¹ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy I. třídy 1951 – 1952, a Třídní výkazy I. třídy 1952 – 1953.

²⁵⁶² *Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930, Díl II, Povolání obyvatelstva. Část I, Druhy, skupiny a třídy hlavního povolání, poměr k povolání a sociální příslušnost, třídy vedlejšího povolání*, Praha 1934, str. [9].

²⁵⁶³ *Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930, Díl II, Povolání obyvatelstva. Část I, Druhy, skupiny a třídy hlavního povolání, poměr k povolání a sociální příslušnost, třídy vedlejšího povolání*, Praha 1934, str. [9].

rodině.²⁵⁶⁴ Tento předpoklad lze opět doložit studiem třídních katalogů. Pokud byl studující zastupován ženou ze sociálních skupin, které se nacházely na vyšších pozicích v rámci sociálního prostoru, bylo u stavu ženy téměř výhradně uvedeno: vdova. Nebylo běžné, aby ženy situované ve vyšších vrstvách sociálního prostoru měly nějaké povolání. To platí jak pro období monarchie, tak pro raná padesátá léta dvacátého století.²⁵⁶⁵ Jedinou výjimečnou socioprofesionální kategorií byly v tomto případě učitelky. Po zřízení Československa byl učitelkám zrušen celibát a mohly zůstat v práci i poté, co se vdaly.²⁵⁶⁶ Čím nížeji se v rámci sociálního prostoru postupuje, tím četnost případů pracujících žen stoupá. U maloburžoazie je možné pracující ženy nejčastěji zaznamenat jako soukromnice, nebo v textilních živnostech jako dámské krejčovské, švadlenky nebo modistky. Ještě u níže situovaných socioprofesionálních kategorií byla práce žen zcela běžná, což lze opět doložit třídními katalogy. U středních a nižších zemědělských rodin ženy svým manželům v polních pracích zdatně sekundovaly a zdá se, že byly i v případě hospodářovy smrti nebo nepřítomnosti schopné hospodářství vést samy.²⁵⁶⁷ Nejčastějším povoláním, které se ve třídních katalogích všech typů škol ve spojitosti se ženou objevuje, je dělnice. V těchto socioprofesionálních kategoriích, nebo marxisticky myšlené třídě, pracovaly ženy zcela běžně a opět se zdá, že v případě nutnosti byly dělnice schopné převzít „mužskou“ odpovědnost a zastupovat rodinu i vůči škole.

Pracující žena měla pozici ještě mnohem obtížnější, protože svůj čas musela tříštit mezi zaměstnání a péči o domácnost. Proto je poměrně zajímavé, že i u sociálních vrstev, kde pracovaly i nebo pouze matky, postupem času vítězila alespoň u části příslušníků těchto skupin středostavovská hodnota vzdělání. V průběhu zkoumaného období se zdá, že i rodiny s nižším vlastnictvím kulturního a ekonomického kapitálu „přistoupily na pravidla hry“ středostavovské společnosti, kdy tyto skupiny vzaly za své, že vzdělání – investice do kulturního kapitálu dětí se vyplácí. Na druhou stranu se zdá, že vzdělání jako hodnotná forma kapitálu u nižších vrstev „nezakořenila“ všeobecně a během zkoumaného období se objevilo několik období, kdy bylo pro nižší socioprofesionální skupiny vzdělání, potažmo investice do kulturního kapitálu méně hodnotné než setrvání ve vlastní sociální skupině. To je typické pro

---

²⁵⁶⁴ *Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930, Díl II, Povolání obyvatelstva. Část I, Druhy, skupiny a třídy hlavního povolání, poměr k povolání a sociální příslušnost, třídy vedlejšího povolání*, Praha 1934, str. [9].

²⁵⁶⁵ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy I. třídy 1906 – 1907, až Třídní výkazy I. třídy 1952 – 1953.

²⁵⁶⁶ K tomu více v: LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš, MACKOVÁ, Marie, *Z dějin české každodennosti, život v 19. století*, Praha 2009, str. 208.

²⁵⁶⁷ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy I. třídy 1906 – 1907, až Třídní výkazy I. třídy 1952 – 1953.

již několikrát probírané období druhé světové války a období nastupujícího reálného socialismu.

Pokud je tedy možné shrnout roli ženy jako matky ve vztahu ke školství, ukáže se, že je poněkud ambivalentní. Oficiálně hraje žena roli submisivní, podřízenou vůči svému manželovi. Po velkou část zkoumaného období dokonce nemohla matka ve škole své děti zastupovat, to mohl pouze příbuzný mužského pohlaví, vyskytují se tak případy, kdy zástupcem dítěte byl strýc, který bydlel ve velké vzdálenosti, a jeho reálný „dohled“ nad vzděláním a výchovou svého chráněnce byl pouze iluzorní. Nicméně na druhou stranu žena-matka vychovávala budoucí studující a na jejich dalším rozvoji měla rozhodující podíl. Je to matka, která se stará o předání „vědomého“ kulturního kapitálu i „nevědomého“ habitusu. Role matky je podstatná i při otázce národní identity dětí, protože je to právě ona, kdo učí děti „mateřský“ jazyk. V rámci rodiny sledovat postavení ženy je optikou zvolených pramenů nemožné a vzdálené badatelskému záměru této práce, nicméně je možné předpokládat, že její rozhodovací pozice, zda děti umístit na studia, nebo do učení, nebyla vůči mužům zcela bezmocná, (ve foucautovském smyslu slova).

VIII. 2. Žena v roli studující

Ve zkoumaném období již téměř sto let fungovalo tereziánské školství, které v triviálním segmentu tohoto školského systému zavádělo onu proslulou vzdělávací povinnost pro chlapce i dívky ve věku od šesti do dvanácti let.²⁵⁶⁸ I když ze školní docházky existovala celá řada úlev a během napoleonských válek podíl vzdělávaných dětí přechodně poklesl,²⁵⁶⁹ postupně se „základní vzdělání“ dostávalo stále větší části populace, a to i té ženské. Přesto, že i v elementární úrovni vzdělání byl procentuální podíl vzdělávaných dívek nižší než u chlapců,²⁵⁷⁰ společnost pravděpodobně přijala za své, že i dívky by měly ovládat alespoň minimální penzum praktických znalostí. Programově se toho ujali čeští nacionalisté, kteří ve vzdělávání dívek viděli přípravu budoucích, národně uvědomělých matek, které budou k lásce k národu vychovávat další generaci svých dětí.

Haasnerova reforma počítala se vzděláváním dívek jak v obecných, tak měšťanských školách. Středoškolské vzdělání nebylo podle Lenderové společensky pro dívky únosné a představa středoškolského vzdělání pro dívky dalece překračovala dobové představy o tom, jak se má

²⁵⁶⁸ VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla, *Rákoska v dílně lidskosti, česká škola v 19. století očima účastníků*, Praha 2016, str. 41.

²⁵⁶⁹ VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla, *Rákoska v dílně lidskosti, česká škola v 19. století očima účastníků*, Praha 2016, str. 46.

²⁵⁷⁰ LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě, žena v minulém století*, Praha 2016, kapitola: Boj o ženskou povolání, str. 48.

dívka chovat a co má dělat. Po značnou dobu byly jistou možností dívčího vzdělání internátní – soukromé školy, které dívkám z rodin z aristokratické a vyšší měšťanské společnosti, tedy z rodin s vysokou mírou kulturního i ekonomického kapitálu, poskytovaly vzdělání, orientované jednoznačně na jisté formy kulturního kapitálu (hra na hudební nástroj, zpěv, recitace) tak, aby absolventka byla dámou vhodně reprezentující svou rodinu (manžela).

Praktičtější formu vzdělání, se kterou již dívky mohly vstoupit na trh práce, představoval první učitelský ústav pro dívky, zřízený v roce 1849 v Praze.²⁵⁷¹ Ten byl podle Lenderové určen pro dívky, které pocházely ze středostavovských rodin a neměly věno, konkrétně z rodin profesorů, státních zaměstnanců a úředníků²⁵⁷² – rodin s výrazně vyšším kulturním než ekonomickým kapitálem. Tyto dívky byly díky absenci věna výrazně znevýhodněné, téměř diskriminované ze sňatkového trhu a vhodná pracovní pozice byla způsobem, jak tyto ženy zaopatřit. Práce učitelky, nebo vychovatelky byla společensky přijatelná a byl to způsob, jak zabezpečit jejich existenci. Postupně tak v druhé polovině devatenáctého století vznikaly i další ústavy dívčího vzdělávání. Nicméně všechny tyto ústavy nebo dívčí internátní školy byly soustředěné ve velkých městech.

Možnosti vzdělání dívek pocházejících z venkovských oblastí nebo malých měst byly oproti velkoměstům daleko omezenější. Malá města nabízela často pouze „běžné“ středoškolské vzdělávací ústavy, primárně určené pro chlapce. Dívky na těchto školách nemohly studovat veřejnou, dnešní terminologií denní formou studia, ale musely studovat v podstatě distanční formou, kdy na dané škole byly zapsány jako privátní studentky či privatistky a na dané škole byly pouze přezkušovány a případně mohly vykonávat maturitní zkoušku. Tento stav neplnohodnotného studia dívek trval až do konce monarchie. Nicméně v průběhu času došlo k některým zmírněním. Od roku 1912 se i dívky mohly účastnit výuky přímo, stále ale zůstávaly v režimu privátního studia. Tato novela sice zlepšila kvalitu středoškolského vzdělání pro dívky, nicméně přinesla nové problémy. Smíšené kolektivy chlapců a děvčat na středních školách byly pro velmi pruderní společnost něčím novým. Společné vzdělávání sice vcelku běžně fungovalo na obecných a měšťanských školách, nicméně to se týkalo dětí před obdobím sexuálního dozrávání, ke kterému dochází až ve věku středoškolské docházky. Americký psycholog Stanley Hall vyzníval v souvislosti s růstem středoškolské docházky vznik nového období lidského života, adolescenci, období mezi dětstvím a dospělostí, které se

---

²⁵⁷¹ LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě, žena v minulém století*, Praha 2016, str. 66.

²⁵⁷² LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě, žena v minulém století*, Praha 2016, str. 66.

podle něj vyvinulo právě v souvislosti se středoškolskou docházkou.²⁵⁷³ Pro toto období je typické probuzení sexuality a konflikty s dříve uznávanými autoritami, jako jsou rodiče nebo učitelé. Ve střední Evropě byla sexualita, tedy i sexualita mládeže tabu, a tak jakákoliv interakce mezi studenty a studentkami byla pod drobnohledem školy i rodičů a jakékoliv vybočení z morálky bylo přísně trestáno.

Silný důraz na morálku a snahu zabránit jakékoliv nepřijatelné interakci mezi studenty a studentkami je možné doložit konkrétními případy ze sušického politického okresu: 8. května 1917 došlo na sušické reálce z dnešního pohledu ke zcela banálnímu „škádlení“ jedné z privatistek jejím spolužákem. Incident byl vyšetřován s naprostou vážností. O celém případu se zachoval „vyšetřující spis“ s výsledky obviněného studenta, spolužáků i prepis disciplinárního řízení pedagogického sboru. O celém incidentu byla rovněž informována zemská školní rada. *Ředitel uvádí, že zaslechl dne 8. května hlomoz vycházející ze třídy III. vyšetřoval na místě původ onoho neklidu a při tom zvěděl, že žák této třídy B. M., jenž nejvíce vyrušoval, hovořil několikrát velmi neslušně před privatistkou Z. Š. Pověřil dalším vyšetřováním třídního profesora Rudolfa Vobořila. Ten nechťe se na tyto choulostivé věci dotazovati žákyně samé, vyžádal si od ní prostřednictvím otcovým písemné oznámení oněch nepěkných výroků žáka M. Zavedl s ním pak vyšetřování.*²⁵⁷⁴ Je příznačné, že za poškozenou privatistku jednal její otec. To potvrzuje společenský konsenzus, že na veřejnosti za ženy komunikuje vždy nějaký muž. V tomto případě třídní učitel raději komunikuje na dálku s otcem dívky, než aby se na celou záležitost zeptal jí samotné.

Samotné vyšetřování odhalilo provinění žáka M:

Třídní: „Miloto, mluvte pouze pravdu ve svém vlastním zájmu a přiznejte se, zda jste opravdu řekl privatistce Zdeňce Šebestové z Vaší třídy tato slova: Šebestová, podívejte se, Gutman si zapíná kalhoty, aby mu to nebylo vidět, je Vám to také vidět?“

Řekl jste to?“

Milota: „Neřekl jsem Šebestové je Vám to také vidět. Ostatní jsem řekl.“

Třídní: „Jak ona se dále chovala, co říkala a čím Vy jste jí hrozil, onámí-li to třídnímu?“

Milota: „Ona mi hrozila, že to na mě poví panu třídnímu, ale to bylo tehdy, když jsem na ní házel drobtý.“

Třídní: „Vy prý jste jí odvětil: Já bych Vám musel rozbít kušnu, kdybyste to řekla. – Je to

²⁵⁷³ Více k tomu v: HALL, Granville, Stanley, *Adolescence its psychology and its relations to psychology, antropology, sociology, sex, crime, religion and education*, II. svazek, New York 1924.

²⁵⁷⁴ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o mimořádné schůzi sboru učitelského z 19. 5. 1917.

pravda?“

Milota: „Ano to jsem řekl.“

Třídní: „Jindy jste prý řekl před Fahounem: Šebestová dělala jste to již s Fahounem?“

Milota: „Tohle jsem neřekl.“

Privolán do knihovny za svědka žák Fahoun, jenž dle výroku Šebestové byl tehdy při tom a prohlašuje:

Fahoun: „Ano on to tak řekl doslova! Dále vypovídá žák Fahoun: „Milota říkal, že si Šebestovou namlouvám, když spolu kreslíme a že z toho může něco být.“

Milota na dotaz třídního k tomu praví: „Ano to jsem říkal“ Žák Fahoun poslán domů, ježto dále neví ničeho.²⁵⁷⁵

Dále byl žák Milota ještě obviněn ze zesměšňování učitele a privatistka Šebestová si nadále stěžuje, že jste si úmyslně dával nohy na lavici a jí kopal, že jste na ní házel kuličky z chleba a hrst drobtů jí hodil za krk.²⁵⁷⁶ Za tato provinění hrozilo studentovi Milotovi vyloučení ze školy, a i když se nakonec disciplinární komice usnesla na nižším trestu – snížené známce z chování a šestihodinovém trestu „karceru,“ dokazuje to, že jakákoliv provinění byť jen s minimálním sexuálním podtextem jsou naprosto nepřipustná.

O rok později na reálce v Sušici řešila pedagogická rada další případ překročení morálky a tentokrát mezi potrestanými byla i dívka: *Důtkou ředitele školy byli potrestáni Mikš Miroslav a Šebesta Oldřich, protože se dotěrně chovali k žákyni III. třídy Jarmile Mikulejské přemluvivše ji k večerní toulce na obvodě města. [Dále] Mikulejská Jarmila, protože po nevelkém odporu dala se přemluvit, aby se jmenovanými žáky šla v šest hodin večer po obvodu města, a že si na jejich dotěrnost nestěžovala ani doma ani ve škole.²⁵⁷⁷* Změnu v morálních standardech nepřinesl ani vznik první Československé republiky. A dá se předpokládat, že k ní docházelo jen velmi pozvolna. Jak dokazuje apel referenta ústavu zemského školního inspektora Františka Maška na mimořádné poradě pedagogického sboru sušické reálky konané 11. dubna 1921, mladé Československo neslevilo z bývalých morálních standardů Rakouska – Uherska ani o píď: *Členy sboru bude toho pilně dbáno, aby poměr žáků k žákyním byl korektní, společensky bezvadný. Oslovování žáků a žákyň jak mezi sebou, tak i členy profesorského sboru, necht' děje se vždy jménem, nikdy jménem křesťním, tím méně*

²⁵⁷⁵ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o vyšetřování disciplinárního přestupku Bohuše Miloty, 14. 5. 1917.

²⁵⁷⁶ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o vyšetřování disciplinárního přestupku Bohuše Miloty, 14. 5. 1917.

²⁵⁷⁷ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o poradě konané dne 19. 12. 1918.

zkratkou tohoto jména. Důvěrné chování jak mezi žactvem navzájem, tak mezi žactvem a členy sboru trpěti nelze. Zvláštní opatrnost v té věci jest věnovati styku se žákyněmi.²⁵⁷⁸

A byly zachovány i velmi přísné tresty za překročení těchto morálních standardů: *Žákovi třídy VI.b, jenž přišel na ústav z obchodní školy v Plzni, jemuž je 19 let, přisouzen 11 hlasy proti 3 trest karceru 2 hodin, poněvadž chodil s děvčetem přes opětovný zákaz. Hoch slbil třídnímu profesorovi rukou dáním, že s oním děvčetem přestane choditi, a přes to s ním chodil dále. Poněvadž byl žák ten potrestán karcerem 2. h. již v prvním pololetí, že neposlechl profesora, budiž mu pohroženo vyloučením.*²⁵⁷⁹ Toto byl poslední případ, kdy byl podobný případ projednáván a přísně trestán na pedagogické radě. Není zcela jasné, zda se postupně ve třicátých a čtyřicátých letech nezačaly nad schůzkami studentů a studentek „přivírat oči,“ nebo se studující při svých dostaveníčkách staly opatrnějšími. Bohužel není možné srovnat míru disciplinárních trestů tohoto typu z jiných škol zkoumaného regionu. Z reálky v Kašperských Horách se zápisy z pedagogických porad nedochovaly a na pokračovacích školách bylo množství disciplinárních prohrěšků tak značné, že se jednotlivé případy na pedagogické radě neprojednávaly a byly plně v kompetenci třídních učitelů.

Vztah studentů a studentek nebyl tak jednostranný jak se může zdát z předcházejících stránek, které jsou konstruované na základě zápisů z pedagogických rad, kde se projednávaly záležitosti, které překračovaly rámec morálky. Tím se nechce říct, že by k nim nedocházelo, nebo by nebyly v rámci normality, ale je třeba mít na paměti, že tisíce interakcí mezi studentkami a studenty v těchto protokolech zaznamenány nejsou a tak je třeba brát konstrukci reality skrze prameny „trestní povahy“ s rezervou. Memoáry (které sice rovněž nejsou bezproblémovým pramenem) podávají k tomuto tématu poněkud relativizující pohled. Eduard Kočárek, absolvent prvního ročníku sušické reálky vzpomínal na příchod privatistek do třídy takto: *Velkým překvapením pro nás všechny bylo, když se počátkem třetího školního roku znenadání objevily tři privatistky, Božková, Fürthová, Veselá. Seděly v poslední lavici a patřily mezi „šplhavce.“ Měly všechny vyznamenání. Na některé žáky to mělo dobrý vliv, vytáhli se a zlepšili svůj prospěch. Jiní jim prokazovali různé pozornosti, ořezávali jim tužky, napínali kreslicí papír, chodili pro přesnídávky apod. Někteří s nimi navazovali známost. Spolužák Kraml ve své studentské lásce /od tercié/ vytrval a jako zvěrolékař v Hořovicích se*

²⁵⁷⁸ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o mimořádné poradě profesorského sboru, 11. 4. 1921.

²⁵⁷⁹ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o poradě ze dne 19. 4. 1924.

oženil se spolužačkou Veselou.²⁵⁸⁰ Nakonec fenomén sňatku mezi bývalými spolužáky a spolužačkami se stal (po vstupu dívek do středoškolského vzdělávacího segmentu) poměrně běžnou záležitostí a je zcela v intencích burdieovské sociologie, respektive bourdieovské třídy.²⁵⁸¹ Jednoduše řečeno v případě spolužáků je splněno několik „bourdieovsky třídních“ předpokladů. V první řadě se fyzicky setkávají ve třídě, což je předpoklad jakékoliv přímé interakce. Dalším předpokladem je sociální původ. Jak ukazují grafy v příloze této práce,²⁵⁸² většina studujících středních všeobecných škol neměla k sobě v rámci sociálního prostoru příliš daleko. Lze předpokládat, že habitus příslušníka starých a nových středních vrstev od sebe nebude tak rozdílný jako v případě studentů z dělnictva a velkoburžoazie. Navíc studujících ze všech periferních oblastí grafu sociálního prostoru bylo na reálkách a gymnáziích minimum, takže vyjádřeno čistě statisticky, byla pravděpodobnost jejich setkání daleko menší než u příslušníků středních vrstev, kterých byla ve třídách většina. Třetím předpokladem je společný jazyk, konstruovaný na základě sociální praxe. Jinými slovy spolužáci píší stejné prověrky, vymezují se vůči stejným profesorům, těší se na stejné prázdniny. To jsou témata komunikace, která „fungují“ pouze u jedinců s podobnou sociální zkušeností a například v komunikaci s dělníkem, jsou zcela nefunkční: u prověrky o výsledcích pravděpodobně v životě neslyšel, profesory nezná a na prázdniny se těšit nemůže. Proto je pravděpodobnost porozumění daleko menší, než u spolužáků.

Dalším dobově nepřijatelným jevem, který se začal pozvolna měnit až v průběhu první republiky, bylo, aby dívky za vzděláním dojížděly do jiného města, nebo odcházely na studia jako chlapi. To dokazuje studium třídních katalogů gymnázia v Klatovech a Písku. Do píseckého gymnázia za celou dobu neodešla studovat žádná dívka, do Klatov pouze ojedinělé případy. Podobně mezi příchozími studujícími do sušického politického okresu tvořily dívky v průběhu celého zkoumaného období naprostou menšinu. V období monarchie přišlo v průběhu studia na sušickou reálku a maturovalo zde celkem 130 chlapců a pouze 6 dívek, v Kašperských Horách byl rozdíl ještě vyšší, zde v průběhu studia nastoupilo 7 dívek a 179 chlapců.²⁵⁸³ V dobových představách se samostatné jednání, jako byl například život v podnájmu, který byl typický pro gymnaziální studenty chlapce, neslučovalo s dívčím,

---

²⁵⁸⁰ KOČÁREK, Eduard, *Ze staré reálky „Na vršku“*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1606-1971*, Sušice 1971, str. 93.

²⁵⁸¹ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, str. 18. Viz též: kapitola *Pojmy*.

²⁵⁸² Viz: *Příloha II. 9. Reálné gymnázium Sušice*.

²⁵⁸³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokoly o zkouškách 1912 – 1917, Protokoly o zkouškách 1918 – 1928. SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1912 – 1913 až Maturitní protokol 1924 – 1925.

respektive ženským vzorem chování. Nicméně i v tomto případě je možné vysledovat mírnou korozi těchto představ v období první republiky. V desetiletí 1918 – 1919 až 1927 – 1928 přišlo 14 studentek a v dalším desetiletí dokonce 26 studentek.²⁵⁸⁴ V Kašperských Horách byl poměr ve dvacátých letech 204 chlapců ku 14 dívkám, v druhém období již tento jev sledovat nelze.²⁵⁸⁵

V následujících odstavcích bude věnována pozornost studentkám, které na školy všeobecného vzdělání nastupovaly od první třídy. V období monarchie na reálných školách studovaly dívky, které je z drtivé míry možné situovat do levé části grafu sociálního prostoru, tedy do části společnosti s výrazně vyšším kulturním než ekonomickým kapitálem. Nejvíce dívek pocházelo z rodin učitelů, státních zaměstnanců, svobodných povolání a úředníků. Na české reálce se objevilo též několik dívek z rodin maloburžoazie. Zdá se tedy, že v období monarchie, včetně první světové války, o středoškolské vzdělání s maturitou pro dívky stály hlavně „nové střední vrstvy,“ respektive rodiny s větší mírou kulturního kapitálu. Rozdíl mezi českým a německým prostředím je třeba na tomto poměrně krátkém časovém úseku a malém vzorku studujících brát s rezervou. Nicméně za celé toto období bylo na českou reálku v Sušici do první třídy přijato 45 dívek, v Kašperských Horách pouze 9 a všechny byly situované v levé části grafu sociálního prostoru.²⁵⁸⁶ V Kašperských Horách tak na reálce tvořily dívky pouze 2% ze všech přijatých studujících, v Sušici se toto číslo vyšplhalo na 10%.²⁵⁸⁷ Bylo by tedy možné vznést domněnku, že německé prostředí bylo vzhledem k absenci jakýchkoliv studujících dívek ze „starých středních vrstev“ poněkud konzervativnější, nebo obráceně, že v českém prostředí docházelo k překrytí národní emancipace s ženskou emancipací, tudíž byly i české staré střední vrstvy ke vzdělání žen tolerantnější, nicméně tuto tezi by bylo třeba potvrdit dalším výzkumem. Zajímavá je v obou jazykových prostředích absence dívek z agrárního prostředí a dělnictva. Zdá se, že tyto sociální skupiny všeobecné středoškolské vzdělání dívek nepovažovaly za podstatné, zajímavé je to hlavně v kontextu následujícího vývoje. Porovnání úspěšnosti studujících dívek

---

²⁵⁸⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokoly o zkouškách 1918 – 1928, Protokoly o zkouškách 1929 – 1938.

²⁵⁸⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1925 – 1926 až Maturitní protokol 1934 – 1935.

²⁵⁸⁶ Vlastní výpočet z SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1906 – 1907, I. třída, až Třídní výkaz 1918 – 1919, I. třída.

SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Státní reálné gymnázium v Sušici, třídní výkazy 1906 – 1907, I. třída až třídní výkazy 1918 – 1919, I. třída.

²⁵⁸⁷ Vlastní výpočet z SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1906 – 1907, I. třída, až Třídní výkaz 1918 – 1919, I. třída.

SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Státní reálné gymnázium v Sušici, třídní výkazy 1906 – 1907, I. třída až třídní výkazy 1918 – 1919, I. třída.

je při tak malých počtech velmi sporné. Z původních studentek jich v Sušici odmaturovalo 15 (33%), v Kašperských Horách žádná. V Sušici tak odmaturovala každá třetí dívka, která nastoupila do první třídy, což byla úspěšnost o několik procent vyšší, než u chlapců (29%)²⁵⁸⁸

Za první desetiletí existence Československa se počet studentek na reálce v Kašperských Horách i na reformním reálném gymnáziu v Sušici zvýšil. Nejvíce dívek přicházelo stále z rodin učitelů, samosprávy a úředníků, na sušickém ústavu k těmto socioprofesioním kategoriím přibývali obchodníci, v těchto skupinách přesahovaly dívky 30%.²⁵⁸⁹ Těsně pod touto hranicí se pohyboval procentuální podíl v rodinách živnostníků a řemeslníků a téměř čtvrtina dívek byla mezi studujícími z rodin státních zaměstnanců. Ve všech kategoriích dělnických povolání byla dívek přesně pětina. Nejmenší podíl dívek pocházel ze zemědělských rodin, a to pouze 12%.²⁵⁹⁰ Z ostatních socioprofesioních kategorií přišlo v tomto desetiletí jen málo studujících, ale i v nich se poměr dívek pohyboval okolo 20%.²⁵⁹¹ Na reálce v Kašperských Horách byl poměr mezi chlapci a dívkami v jednotlivých socioprofesioních kategoriích vyrovnanější a pohyboval se nejčastěji opět okolo 20%, přičemž nejméně dívek opět pocházelo z agrárních rodin.²⁵⁹² Při součtu všech studujících za prvních deset let první republiky tvořily dívky v Sušici 26% všech studujících a v Kašperských Horách 21% všech studujících.²⁵⁹³ Růst počtu dívek ve středním školství je v tomto období neoddiskutovatelný. Kromě nových středních vrstev začaly o středoškolské vzdělání s maturitou usilovat i dívky ze starých středních vrstev, a dokonce i dělnictva. V tomto období je pravděpodobně možné sledovat dopad první světové války, během které došlo minimálně k znejistění tradičních vzorců chování i ve středních vrstvách (hlavně těch starých), které se poté již studiu dívek tolik nebránily. Nejkonzervativnější v tomto ohledu zůstával „venkov,“ což není tak překvapivé i s ohledem na to, že zemědělské rodiny během války nečelily tak hroznému zásobovací nouzi a často dokázaly díky černému trhu i zbohatnout, tudíž znejistění tradičních rolí nebylo v této sociální skupině tak silné.

---

²⁵⁸⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokoly o zkouškách 1912 – 1917, Protokoly o zkouškách 1918 – 1928. a SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1912 – 1913 až Maturitní protokol 1923 – 1924.

²⁵⁸⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Státní reálné gymnázium v Sušici, třídní výkazy 1919 – 1920, I. třída až třídní výkazy 1928 – 1929, I. třída.

²⁵⁹⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Státní reálné gymnázium v Sušici, třídní výkazy 1919 – 1920, I. třída až třídní výkazy 1928 – 1929, I. třída.

²⁵⁹¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Státní reálné gymnázium v Sušici, třídní výkazy 1919 – 1920, I. třída až třídní výkazy 1928 – 1929, I. třída.

²⁵⁹² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1919 – 1920, I. třída, až Třídní výkaz 1928 – 1929, I. třída.

²⁵⁹³ Vlastní výpočet z: Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Státní reálné gymnázium v Sušici, třídní výkazy 1919 – 1920, I. třída až třídní výkazy 1928 – 1929, I. třída. SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkaz 1919 – 1920, I. třída, až Třídní výkaz 1928 – 1929, I. třída.

Euforie studujících dívek ale netrvala dlouho, protože dívky tvrdě narazily na obtížnost studia. Za toto desetiletí nastoupilo do prvních ročníků na reformní reálné gymnázium v Sušici 117 dívek, z nich školu dokončilo pouze devět studentek. To je pouze 7% přijatých dívek, dále na této škole maturovalo 14 dívek, které přišly v průběhu studia.²⁵⁹⁴ U chlapců činil podíl úspěšných 19% ze všech studentů přijatých do první třídy (57 z 293).²⁵⁹⁵ Dalších 86 chlapců přišlo v průběhu studia.²⁵⁹⁶ Na kašperskohorské reálce byl poměr úspěšných dívek o něco příznivější, nutné je nicméně zohlednit rozdíl náročnosti reformního reálného gymnázia a reálky, přesto šumavský vzdělávací ústav ve stejném období dokončilo 27 z 88 studentek. To je 31%, a je to dokonce téměř stejný poměr, jaký byl na této škole u chlapců (35%).²⁵⁹⁷

Druhé desetiletí existence první Československé republiky (1928 – 1938), jehož závěr koliduje rovněž se zánikem samostatného státu, vyznělo na školách všeobecného vzdělávání v politickém okresu Sušice pro dívky poněkud lépe než to předcházející. Ze všech studujících, kteří na tyto dva ústavy během decénia 1928 – 1938 nastoupili, tvořily dívky shodně 35% studentů.²⁵⁹⁸ Na sušické gymnázium v tomto období nastoupilo 134 dívek, zatímco na reálku v Kašperských Horách „pouze“ 133.²⁵⁹⁹ Jak vidno, v desetiletí, které předcházelo druhé světové válce, se poměry na oboru školách vyrovnaly.

Ve většině socioprofesionálních kategoriích poměr chlapců a dívek na obou školách v podstatě odpovídal jejich celkovému poměru. Velký rozdíl byl na obou školách v kategorii maloburžoazie, zatímco na české škole bylo v této skupině zastoupení dívek průměrné (38% dívek, 72% chlapců), na německé škole patřila tato skupina mezi podprůměrné (16% dívek a 84% chlapců). Ještě větší rozdíl panoval u socioprofesionální kategorie učitelstva. Ta tradičně patřila mezi skupiny, ze kterých pocházelo nejvíce studujících dívek. Na sušickém reformním reálném gymnáziu se tento stav opět potvrdil, když byl v této skupině genderový podíl téměř vyrovnaný (49% dívek a 51% chlapců), na kašperskohorské reálce tvořily dívky pouze 27% z této socioprofesionální kategorie. Co se týče dělnictva, to na kašperskohorské reálce tvořilo

---

²⁵⁹⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokoly o zkouškách 1918 – 1928, Protokoly o zkouškách 1929 – 1938.

²⁵⁹⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokoly o zkouškách 1918 – 1928, Protokoly o zkouškách 1929 – 1938.

²⁵⁹⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Protokoly o zkouškách 1918 – 1928, Protokoly o zkouškách 1929 – 1938.

²⁵⁹⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1924 – 1925 až 1934 – 1935.

²⁵⁹⁸ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1928 – 1929, I. třída až Třídní výkazy 1937 – 1938, I. třída.

²⁵⁹⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkazy 1928 – 1929, I. třída až Třídní výkazy 1937 – 1938, I. třída.

socioprofesionální kategorii s největším podílem studujících dívek (34%), na sušické reálce bylo z dělnických poměrů 30% studentek.²⁶⁰⁰

Rovněž se zdá, že dívky do středního školství přicházely lépe připravené než v předcházejícím období. Poměr úspěšných studentek se o něco zvýšil. Na sušickém reformním reálném gymnáziu odmaturovalo 16% dívek, které byly ke studiu přijaty. V absolutních hodnotách tuto školu dokončilo 21 dívek ze 137.²⁶⁰¹ U chlapců byl na této škole poměr mezi přijatými a absolventy vyšší, školu dokončilo 31% z chlapců, kteří byli zapsáni do prvního ročníku.²⁶⁰² Na kašperskohorské reálce lze úspěšné studující sledovat do školního roku 1942 – 1943 (nastoupili 1933 – 1934). Za toto období bylo přijato do první třídy 84 dívek, maturitu získalo 31 z nich. Tedy poměrně vysoký podíl 37%, u chlapců byla úspěšnost 45%.²⁶⁰³ V tomto období se tak opět zvýšil počet i podíl studujících dívek. Nicméně důležitější je kvalitativní růst dívčího vzdělávání, kdy větší podíl dívek než dříve dokázal dané školy skutečně dokončit.

V dalším období je již možnost srovnání obou škol minimální. Zatímco od roku 1941 byl v likvidaci sušický vzdělávací ústav, od roku 1945 stejný osud postihl i ten kašperskohorský. Za poslední tři ročníky, kdy byly oba ústavy ještě otevřené, byl podíl dívek mezi studujícími velmi vysoký. Na reálné škole v Kašperských Horách činily dívky 40% studujících prvních tříd a na reálném gymnáziu v Sušici dokonce 45%.²⁶⁰⁴ V Kašperských Horách zůstal vysoký i ve zbývajících letech. Za celé období 1938 – 1945 navštěvovalo kašperskohorskou reálku 214 dívek, což odpovídá 42% ze všech přijatých studujících.²⁶⁰⁵ Téměř ve všech socioprofesionálních kategoriích překračoval podíl dívek čtyřicetiprocentní hranici, výjimky byly pouze dvě. Ve skupině rodin pracujících v zemědělství byl podíl dívek 37%, ale zdaleka nejméně dívek v poměru k chlapcům bylo z rodin učitelů, v této socioprofesionální kategorii bylo pouze 23%

---

²⁶⁰⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1928 – 1929, I. třída až Třídní výkazy 1937 – 1938, I. třída.

SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkazy 1928 – 1929, I. třída až Třídní výkazy 1937 – 1938, I. třída.

²⁶⁰¹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, protokoly o zkouškách 1929 – 1938, protokoly o zkouškách 1939 – 1942, protokoly o zkouškách 1943 – 1953.

²⁶⁰² Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, protokoly o zkouškách 1929 – 1938, protokoly o zkouškách 1939 – 1942, protokoly o zkouškách 1943 – 1953.

²⁶⁰³ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Maturitní protokol 1935 – 1936 až Maturitní protokol 1942 – 1943.

²⁶⁰⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1938 – 1939 až třídní výkazy 1941 – 1942, I. třída.

²⁶⁰⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkazy 1938 – 1939 až Třídní výkazy 1944 – 1945, I. třída.

dívek.²⁶⁰⁶ To je vzhledem k předchozímu vývoji, kdy právě z těchto rodin pocházelo nejvíce studujících dívek, poněkud paradoxní. Je možné předpokládat, že se jednalo o statistickou odchylku vzhledem k tomu, že tato socioprofesionální kategorie byla v tomto období početně velmi malá. Je možné, že se v předcházejících letech v učitelských rodinách narodilo méně dívek. Vzhledem ke zrušení školy a odsunu německého obyvatelstva není možné zjistit, kolik z těchto dívek úspěšně složilo maturitní zkoušku.

Naopak v Sušici byla v roce 1945 škola všeobecného středoškolského vzdělávání obnovena. Již v posledních letech během války, kdy bylo gymnázium v provozu, dosahoval podíl dívek 45%²⁶⁰⁷ a takový se udržel i v období třetí republiky a počátcích reálného socialismu.²⁶⁰⁸ Z některých socioprofesionálních skupin již v poválečném období přicházelo do této školy více dívek než chlapců. Největší podíl (56)% měly dívky ve skupině zemědělského obyvatelstva. To opět působí poněkud paradoxně vzhledem k tomu, že právě tato skupina patřila vždy mezi ty s nejmenším podílem dívek. Více dívek než chlapců přišlo na tuto školu ještě ze socioprofesionálních kategorií maloburžoazie (52%) a svobodných povolání (54%). V kategorii veřejných služeb tvořily dívky 41%, v učitelstvu pak byl poměr mezi chlapci a dívkami zcela vyrovnaný. Nejméně dívek přišlo z rodin dělnictva (36%).²⁶⁰⁹ Vysvětlit, proč na přelomu čtyřicátých a padesátých let měly studující dívky největší podíl ve starých středních vrstvách, které se v dřívějších obdobích ke vzdělání dívek stavěly nejkonzervativněji, není úplně lehké. Je možné, že právě v těchto skupinách obyvatel zůstávaly největší pracovní rezervy, které všeobecná pracovní povinnost uvolnila pro trh práce. Nebo k tomu došlo tlakem zespoda tím, jak muže a chlapce odčerpával těžký průmysl, dívky měly větší perspektivu opustit rodné hospodářství nebo otcovu živnost a vstoupit do státních služeb, nebo jiných povolání, která se pro dívky začala otevírat. Navíc k tomuto jevu došlo v době, kdy probíhalo znárodnění a první vlna kolektivizace zemědělství, a tak je možné předpokládat, že v těchto odvětvích neviděly dívky budoucnost. (Rodina o majetek zcela jistě přijde).

Co se hospodářského školství týče, do tohoto typu škol pronikly dívky na Sušicku až v období druhé světové války, přestože hospodářská škola v Sušici byla zřízena v polovině dvacátých let. Svědčí to o konzervativnosti venkova i neochotě investovat do dívčího vzdělávání, které

---

²⁶⁰⁶ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Třídní výkazy 1938 – 1939 až Třídní výkazy 1944 – 1945, I. třída.

²⁶⁰⁷ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1938 – 1939, I. třída až třídní výkazy 1941 – 1942, I. třída.

²⁶⁰⁸ V tomto období činil 47%. Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1945 – 1946, I. třída, až Třídní výkazy 1952 – 1953, I. třída.

²⁶⁰⁹ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1945 – 1946, I. třída, až Třídní výkazy 1952 – 1953, I. třída.

se z pozice zemědělství jevílo jako zbytečné i v případě, že by hospodářství měla zdědit dcera, stejně se musela vdát a hospodářství vedl její manžel, proto dívka nepotřebovala odborné zemědělské vzdělání. U sušické hospodářské školy byl vyšší podíl dívek z rodin, které patřily mezi středně velké vlastníky polí. Jejich převaha nad méně majetnými rodinami ale nebyla zas až tak veliká. To se potvrdilo též ve čtyřicátých a na počátku padesátých let, kdy dívky do tohoto typu škol přicházely z rodin, které vlastnily polnosti průřezově od bezzemků až po sedláky, opět s mírnou převahou v kategorii středně velkých hospodářství v rozsahu 10 – 25 hektarů.²⁶¹⁰ Hospodářská škola v Kašperských Horách, která byla zřízena až těsně před připojením tohoto území k Říši, měla v průběhu druhé světové války pravděpodobně jiný úkol než ta v Sušici. Měla vychovat kvalifikovanou pracovní sílu pro zemědělství a dívky zde tvořily velmi podstatnou část studujících.²⁶¹¹

U pokračovacích škol je relativně složité postihnout jednotný vývoj v oblasti vzdělání dívek. Na rozdíl od škol všeobecného vzdělání jako bylo gymnázium v Sušici a reálka v Kašperských Horách, kde v průběhu času bylo možné zaznamenat souvislé zvětšování podílu dívek mezi studujícími, u pokračovacích škol toto konstatovat nelze. Na některých školách docházelo v tomto ohledu k výkyvům a na některých dokonce v průběhu času došlo ke zmenšování podílu dívek mezi studujícími. To platí zvláště pro venkovské pokračovací školy. Jedním z mála jevů, který je možné identifikovat na všech pokračovacích školách, je vliv první světové války. Během ní se počet dívek poměrně citelně zvýšil.²⁶¹² Při srovnání škol všeobecného vzdělávání a pokračovacích škol se ukazuje, že zhruba od poloviny dvacátých let byl podíl studujících dívek na gymnáziu a reálce téměř vždy vyšší než na pokračovacích školách. Příčin mohlo být několik. Za prvé tento typ škol byl určen pro budoucí maloburžoazii – řemeslníky, živnostníky, maloobchodníky a kvalifikované dělníky. Dnešní terminologií řečeno pro osoby samostatně výdělečně činné, tedy podnikatele. Což by měli být lidé, kteří mají podnikavého ducha a myslí tržně. To jsou vlastnosti, které jsou z dobového hlediska připisované jednoznačně mužům, zatímco pro ženy jsou nevhodné.

Další příčinou by mohlo být samotné složení živností a řemesel, kterým se studující těchto škol věnovali. Po podstatnou část zkoumaného období jich drtivá většina byla pro dívky nevhodná, respektive škála oborů, kterým se dívky mohly věnovat, byla značně omezena. A v průběhu zkoumaného období se ani příliš neměnila. V drtivé míře se dívky věnovaly

---

²⁶¹⁰ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice, Třídní výkazy 1923 – 1925, až Třídní výkazy 1951 – 1952.

²⁶¹¹ Viz kapitola: *Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory*.

²⁶¹² Viz kapitola: *Pokračovací školství*.

textilním oborům, jako byla dámská krejčovská, švadlena nebo modistka.²⁶¹³ V menší míře se pak dívky věnovaly obchodu jako prodavačky. Asi od čtyřicátých let se paleta povolání, kterým se ženy mohly věnovat, rozšířila. Jednalo se o živnosti vázané na terciální ekonomický segment, tedy služby. Přibýlo dívek, které chtěly pracovat v pohostinství jako číšnice nebo kuchařky a rovněž se začaly prosazovat kadeřnice nebo cukrářky.²⁶¹⁴

Socioprofesionální složení dívek, které přicházely na pokračovací školy lze sledovat až od poloviny dvacátých let, protože před tím třídní výkazy tento údaj neobsahují. Od poloviny dvacátých let se na pokračovacích školách v politickém okrese Sušice pohyboval podíl dívek od pouhých jednotek procent až zhruba po jednu třetinu v závislosti na konkrétní škole.²⁶¹⁵ Nezdá se, že by byly velké rozdíly mezi českým a německým prostředím. Totéž platí i pro sociálně profesní původ dívek. Ten je do velké míry závislý na složení místního obyvatelstva. V zásadě pro pokračovací školství platí, že drtivá většina učňů a učnic se rekrutovala pouze ze tří sociálních skupin, a to z dělnictva, zemědělských rodin a vcelku nepřekvapivě z maloburžoazie. Z této socioprofesionální skupiny pocházelo nejčastěji v absolutních hodnotách nejvíce dívek. A ve většině případů škol to byla rovněž maloburžoazie, u které byl poměr dívky – chlapci pro „něžné pohlaví“ nejpriznivější. Pozice na druhém a třetím místě závisela na lokalitě, ve které se daná škola nacházela. V agrárních oblastech bez alespoň menších průmyslových provozů převažovaly dívky ze zemědělských rodin. V obou městech se na druhé příčce umístily dívky ze socioprofesionálních kategorií dělnictva.²⁶¹⁶

Úspěšnost dívek při studiu pokračovacích škol byla stejně diverzní jako v případě jejich sociálního původu. Lišila se opět školu od školy i v jednotlivých obdobích, přičemž opět se nezdá, že by se míra úspěšnosti nějakým způsobem měnila v závislosti na časové ose. Jednoduše řečeno, úspěšnost dívek na pokračovacích školách v průběhu zkoumaného období neroste. Opět zde vývoj tohoto školství stojí v protikladu školství všeobecnému, kde růst úspěšnosti studia dívek v čase konstatovat lze. Rozptyl úspěšnosti na jednotlivých pokračovacích školách byl skutečně výrazný, asi od dvaceti do sedmdesáti procent. Nicméně na většině škol se úspěšnost pohybovala mezi čtyřiceti a sedmdesáti procenty. Je tedy možné konstatovat, že více jak polovina dívek, které se v průběhu zkoumaného období do tohoto segmentu školství přihlásila, školu dokončila.

---

²⁶¹³ Viz kapitola: *Pokračovací školství*.

²⁶¹⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1939 – 1940, I. třída až Třídní výkaz 1948 – 1951.

²⁶¹⁵ Viz kapitola: *Pokračovací školství*.

²⁶¹⁶ Viz kapitola: *Pokračovací školství*.

Shrnout a jasně formulovat, jak vypadalo vzdělání dívek v politickém okrese Sušice ve zkoumaném období, není vůbec jednoduché. Procentuální podíl dívek se na jednotlivých školách poměrně výrazně lišil, ať už se jedná o typy škol obecně, nebo o jednotlivé konkrétní školy mezi sebou. Shodným a relativně obecným rysem je, že od založení jednotlivých vzdělávacích ústavů do vypuknutí první světové války byl počet dívek přijatých do sekundárního edukačního stupně velmi malý, a to ať už se jedná o pokračovací školství, nebo obě reálky. V tomto období je možné nalézt zcela chlapecké třídy.

Jasně čitelný průlom do tohoto stavu přinesla první světová válka. Počet dívek, které se hlásily ke studiu na středních školách, poměrně citelně vzrostl. Markantnější je tento trend v první polovině války. V některých školách to bylo poprvé, kdy je nějaká dívka začala navštěvovat. Ve druhé polovině války podíl dívek přicházejících do prvních ročníků opět většinou klesal. Pravděpodobně za to mohla zhoršující se situace v zásobování a zvláště pak dost tragická zima 1917 – 1918. Přesto je možné konstatovat, že během první světové války došlo k prolomení jistého tabu vztahujícího se k práci žen, a to hlavně těch středostavovských.²⁶¹⁷ Přeci jenom na dělnice si již společnost chtě nechtě musela zvyknout, například již v polovině devatenáctého století pracovalo v sušické sirkárně přes sto žen,²⁶¹⁸ ale ženy ze středních vrstev do té doby běžně nepracovaly a v průběhu války musely muže nahradit nejen v průmyslu, ale i administrativě a ve službách. Kromě zaměstnání žen se tak uvolnil prostor pro vzdělání dívek, nikdo nemohl tušit, jak dlouho bude válka ještě trvat a kolik mužů se z ní vrátí. Navíc na školách poklesla konkurence, protože studující, případně potenciální studující všech typů škol byli nuceni školu buď opustit, nebo studia odložit, ať už se jednalo o studující, kteří museli narukovat, nebo se začlenit do výrobního procesu v zemědělství, rodinné živnosti nebo průmyslu, kde opět nahrazovali muže ve válce. Ve starých konzervativních představách, kde je místo mladé ženy reprezentováno slovní hříčkou 3K, se tak během první světové války vytvořila prasklina, která se již nezacelila, naopak postupně se stále zvětšovala. Nicméně pravděpodobně to nebylo tak rychle, jak předpokládá například Rudolf Kučera.

Kromě demografické a ekonomické situace, které tuto změnu ovlivnily zespodu, marxisticky řečeno ze základny, měl patrně na možnostech vzdělání dívek podíl též étos nové republiky a pozice jejího prvního prezidenta, který se k rovnoprávnému postavení mužů a žen otevřeně

---

²⁶¹⁷ K tomu více: KUČERA, Rudolf, *Život na příděl, válečná každodennost a politiky dělnické třídy v českých zemích 1914-1918*, Praha 2013.

²⁶¹⁸ TUREK, Kajetán, *Sociální péče o dělníky továren na sirky v Sušici v letech 1850 – 1890*, Sušice 1940, str. 12.

hlásil. V první polovině dvacátých let, poté co se nově vzniklý stát konsolidoval, byl podíl dívek na všech typech škol relativně vysoký, někde dokonce vyšší než za první světové války. Relativně brzy ale začal podíl dívek na školách opět klesat, nebo minimálně stagnovat. Tento trend je patrný na všech typech škol, na pokračovacích, na kašperskohorské reálce i sušickém reformním reálném gymnáziu. Tento pokles kulminuje na přelomu dvacátých a třicátých let. Vysledovat jeho příčiny není zcela jednoduché, nicméně jistou úlohu v tom patrně sehrál návrat chlapců ke studiu. Je možné, že chlapci dostali ve vzdělání přednost. Zároveň s tím, jak se vrátili muži z války, začala se opět částečně uzavírat dívkám možnost na perspektivní zaměstnání například ve státní správě. Na konci dvacátých let pokles podílu studujících dívek koreluje s nástupem válečných ročníků do středního školství. Tyto ročníky byly demograficky slabší, tudíž i počet dívek, které by mohly nastoupit do školy, byl menší.

Velká hospodářská krize se na počtech studujících dívek v negativním smyslu nepodepsala, naopak na počátku třicátých let je opět na všech typech středních škol (opět kromě hospodářské školy v Sušici) patrný růst podílu dívek mezi studujícími. Je možné, že velká hospodářská krize opět zpochybnila paradigma tradiční rodiny, kdy se o příjem stará pouze muž a žena se stará o domácnost. Vzdělání dívek tak opět získalo vzhledem k jejich budoucímu uplatnění na trhu práce větší smysl a rodiny o něm začaly uvažovat jako o jisté formě kapitálu, který by mohl dívkám pomoci jak na trhu práce, tak v budoucím rodinném životě, když by se mohly stát spoluživitelkami. Podíl studujících dívek na všech typech škol rostl v průběhu celých třicátých let vzdor velké hospodářské krizi i vyostřující se politické situaci na konci tohoto desetiletí. Proti tomuto trendu šel vývoj na venkovských pokračovacích školách, kde podíl dívek ve třicátých letech ubýval. V některých těchto školách se po téměř dvaceti letech opět objevily čistě chlapecké třídy.²⁶¹⁹

Období druhé světové války je poněkud obtížnější. Sledovaný region byl rozdělen mezi dva státy: Třetí říši a Protektorát Čechy a Morava. Rozdílné státní zřízení, školní legislativa i zainteresovanost na válečných výsledcích je značně patrná. Zatímco ve školách, které byly přímo podřízené nacistickému Německu, se počet studujících prudce zvýšil, což platí i o studujících „něžného pohlaví“ (na všech školách na území připojeném přímo k Německu byly zavedené samostatné dívčí třídy, které početně nezaostávaly za těmi chlapeckými),²⁶²⁰ v protektorátu byla situace odlišná. Možnost všeobecného vzdělání byla po zrušení reálného gymnázia v Sušici pro studenty uzavřena, ale pokračovací školství zažívalo v tomto období

²⁶¹⁹ O tom například: *Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce*.

²⁶²⁰ Viz kapitoly: *Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory*, *Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice*

značný rozvoj. A přestože se podíl studujících dívek v tomto segmentu v procentech snižoval, v absolutních číslech vykazuje nejvyšší hodnoty z celého zkoumaného období.²⁶²¹ Jinými slovy počet chlapců v tomto odvětví rostl rychleji, než počet dívek. To lze pravděpodobně interpretovat jako snahu německé okupační správy na maximálním zefektivnění protektorátního zemědělství i efektivní využívání pracovní síly pro průmysl.

V období třetí republiky podíl dívek na sušickém gymnáziu navázal na předválečné hodnoty a do počátku padesátých let se zvětšoval. Objevily se zde první třídy, kde byla dívek nadpoloviční většina.²⁶²² Opět se na tomto stavu patrně podepsala demografická situace po druhé světové válce, nicméně je možné sledovat i jiné příčiny. Zavedení všeobecné pracovní povinnosti definitivně odbouralo představu, že práce pro některé skupiny obyvatel není „společensky vhodná“. A navíc se ženám znovu a tentokrát již definitivně otevřela perspektiva zaměstnání ve státní správě, školství, administrativě nebo ve službách. Feminizace některých těchto odvětví pokročila do té míry, že v nich dnes ženy mají výraznou převahu. V tomto případě je možné vysledovat kontinuitu od protektorátu až k reálnému socialismu raných padesátých let. Všechny tři politické režimy kladly důraz na těžký průmysl a na jeho extenzivní růst. V těchto odvětvích stoupla poptávka po pracovní síle a přesun do těchto odvětví znamenal atraktivní výdělků i daleko větší lístkové přiděly. To vedlo k odlivu mužské populace do tohoto odvětví, čímž se uvolnil prostor v sektoru povolání veřejných služeb pro ženy. V závěru zkoumaného období v politickém okresu Sušice krátce fungovala i škola určená pouze pro dívky – vyšší sociální škola.²⁶²³ Přestože tuto školu vystudovaly pouze tři ročníky, než byla novou školní reformou zrušena, ukazuje tato škola nový trend postupně se rozšiřujících povolání veřejných služeb, které opět zvýšily šance na uplatnění studujících dívek.

Výchova dívek, která byla tradičně zaměřena na poslušnost a podřízenost žen mužům, se ve vzdělávacím systému mohla paradoxně ukázat jako výhoda. Dívky snáze akceptovaly „pravidla hry“ na škole a neměly tolik kázeňských problémů a konfliktů se svými učiteli.²⁶²⁴ Zajímavý je též vývoj úspěšnosti dívek ve všeobecném školství. Zprvu jich tento typ škol dokázalo dokončit jen velmi malé procento z těch, které se o to pokoušely, nicméně úspěšnost dívek stoupala tak, že se v závěru zkoumaného období dokázaly vyrovnat chlapcům. U oborů

²⁶²¹ Vlastní výpočet z: Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Třídní výkaz 1939 – 1940, I. třída až Třídní výkaz 1944 – 1945, první třída.

²⁶²² Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1945 – 1946, I. třída, až Třídní výkazy 1952 – 1953.

²⁶²³ Viz kapitola: *Vyšší sociální škola Sušice*.

²⁶²⁴ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 1, Zápisy z porad 1906 – 1950, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932.

pokračovacích škol je situace poněkud složitější, zde nelze zcela bezproblémově porovnávat obory mezi sebou, protože každý byl jinak náročný na motorickou zručnost a i délka studia byla různá. Nicméně je možné konstatovat, že ve společném školském základu měly dívky zpravidla lepší známky a neopouštěly školu tak často jako chlapci kvůli nedostatečným studijním výsledkům.²⁶²⁵ Na tomto typu škol byl u chlapců problém s disciplínou ještě horší než na gymnáziích. (Viz dále). Přesto, že dívky studující na těchto školách pocházely ze stejných sociálních skupin jako uční, kázeňských deliktů měly výrazně méně než jejich chlapecké protějšky.

Možná se zde projevuje paradox. Ve chvíli, kdy bylo dívkám umožněno studovat, se ukázalo, že dívčí výchova k podřízenosti mužům a k poslušnosti pomohla „něžnému pohlaví“ studium dobře zvládat, a jak padaly objektivní bariéry jejich profesního uplatnění, začaly ve studijních výsledcích chlapce překonávat a odstartovaly tak proces feminizace středního a posléze i vysokého školství, ze kterého dívky vytlačily chlapce, kterým měly být v dobových představách nerovnoprávné. Dnes se otevřeně hovoří o krizi mužského údělu v západní společnosti.²⁶²⁶ To, co charakterizovalo muže v devatenáctém a v první polovině dvacátého století, tedy neklid ducha²⁶²⁷ a tvořivá destrukce²⁶²⁸ překonaly dívky větším citem pro pravidla hry a poslušností.

VIII. 3. Žena jako učitelka

Přestože společnost na pracující ženu hleděla negativně, v edukačním procesu se ženy uplatňovaly prakticky vždy. Po dlouhou dobu sice jen v omezené míře jako vychovatelky, guvernanky a soukromé učitelky jazyků pro šlechtické a nejvýše situované měšťanské rodiny. Rozhodujícím předpokladem byla dokonalá znalost etikety, jazyků a dobrých mravů spíše než oficiální kvalifikace. Nicméně vlivem demografické situace a strukturální proměny z tradiční na průmyslovou společnost začal být stále větší počet žen závislý na vlastním výděлку, a to v důsledku toho, že ne každá žena mohla uzavřít sňatek.²⁶²⁹ V zemědělském prostředí a u nižších společenských vrstev mohly být přebytečné ženy absorbovány jako pomocné síly v zemědělství, případně jako tovární dělnice, což nebylo společensky zcela v pořádku, nicméně vcelku tolerované. Palčivý problém znamenalo neuzavření sňatku pro

---

²⁶²⁵ V tomto případě se jedná o odhad, ke kterému došel autor na základě podrobného studia třídních výkazů jednotlivých pokračovacích škol.

²⁶²⁶ K tomu ZIMBARDO, Philip G., COULOMBE, Nikita D. *Odpojený muž, jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím*, Praha 2017.

²⁶²⁷ STROUHAL, Martin, *Teorie výchovy, k vybraným problémům a perspektivám jedné pedagogické disciplíny*, Praha 2013, str. 129.

²⁶²⁸ SCHUMPETER, Joseph Alois, *Kapitalismus, socialismus a demokracie*, Brno 2004, str. 99 – 104.

²⁶²⁹ LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě, žena v minulém století*, Praha 2016, kapitola: Boj o ženská povolání, str. 256.

středostavovské vrstvy žen, zvláště pak pro ty z rodin s vyšší mírou kulturního kapitálu. Pro ty práce jako dělnice nepřipadala v úvahu, protože by byla společensky degradující.²⁶³⁰ Bylo třeba, aby vstupovaly do společensky odpovídajících zaměstnání. A školství se v tomto ohledu jevílo jako relativně vhodné odvětví. Proto byl také zřízen první učitelský úřad v Českých zemích v roce 1849, aby středostavovské dívky bez zaopatření mohly nalézt uplatnění. Za příklad mohou sloužit životní osudy rodiny sušického purkmistra Josefa A. Gabriela. Následkem špatné finanční situace byl připraven o veškerý majetek a svůj tragický osud zakončil sebevraždou. Všechny jeho tři dcery se ocitly bez zaopatření věnem a všechny se staly učitelkami.²⁶³¹

Haasnerova školská reforma umožnila učitelkám působit jak na obecných, tak měšťanských školách, jak těch dívčích, tak i smíšených nebo ryze chlapeckých. Kromě toho tato reforma zavedla dívčí vzdělávací ústavy, které měly tyto učitelky vychovávat. Podle Lenderové byl o studium na těchto školách ze strany dívek velký zájem.²⁶³² Nepříjemným omezením učitelské profese pro ženy byl i nadále povinný celibát, který umožňoval setrvání v pedagogické profesi pouze svobodným učitelkám. V případě sňatku musela daná učitelka školu opustit. Ani to ale ženy od tohoto povolání neodradilo a tato profese se začala postupně feminizovat. To se sice setkalo s jistým odporem ze strany učitelů, nicméně neúspěšným.²⁶³³

V sušickém politickém okrese se objevily učitelky poměrně nedlouho poté, co jim bylo umožněno tuto práci zastávat. Působily na obecných i měšťanských školách, nepodařilo se ale zjistit, zda v období monarchie působily učitelky i na pokračovacích školách. Z dosavadního výzkumu se zdá, že nikoliv. Odborné předměty a matematika byly v gesci učitelů a předměty jako čeština nebo občanská nauka se v této době na pokračovacích školách nevyučovaly. V období první republiky učitelky působily na pokračovací škole v Sušici,²⁶³⁴ kde vedly odborné předměty v dívčích oborech, jako bylo dámské krejčovství. Zda učily i na ostatních školách tohoto typu, se nepodařilo zjistit.

Počet učitelek v politickém okrese Sušice stoupal a již na konci první republiky na obecných, měšťanských a pokračovacích školách působilo více učitelek než učitelů. Ze 159 učitelských

---

²⁶³⁰ LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě, žena v minulém století*, Praha 2016, kapitola: Boj o ženská povolání, str. 257.

²⁶³¹ HOLÍK, Josef, *K dějinám Sušice, Posel ze Sušice* 7, 1885, č. 21.

²⁶³² LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě, žena v minulém století*, Praha 2016, kapitola: Boj o ženská povolání, str. 261.

²⁶³³ LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě, žena v minulém století*, Praha 2016, kapitola: Boj o ženská povolání, str. 261 - 262.

²⁶³⁴ SOKA Klatovy, fond Střední odborná škola a Střední odborné učiliště, *Kronika Střední odborné školy a Středního odborného učiliště 1930 – 1977*, str. 15.

míst v okrese jich bylo 82 obsazeno ženami, což činí 52%.²⁶³⁵ Zajímavé je též věkové složení vyučujících. Zatímco nejvíce učitelů bylo ve věku mezi třiceti a čtyřiceti pěti lety (56%), učitelky byly výrazně mladší. Nejvíce učitelek bylo ve věku od dvaceti do třiceti pěti let věku, a to téměř tři čtvrtiny.²⁶³⁶ Poté následuje velmi silný pokles žen v učitelském povolání. Pětaticetileté učitelky dokončily měšťanské školy až po první světové válce. Za nárůstem žen v učitelském zaměstnání tak pravděpodobně nestojí první světová válka, ale až zrušení celibátu po vzniku Československa.

K relativně mladému učitelstvu politického okresu Sušice podotýká autor příspěvku ve Sborníku Sušicka, že to bylo způsobeno neatraktivitou regionu, kdy na vesnické, často jednotřídní školy v horské části regionu byli vysíláni mladí svobodní učitelé, kteří se později, ať z důvodu založení rodiny, nebo uvolnění místa jinde, nechávali přeložit do vnitrozemí.²⁶³⁷ To by mohl být i důvod, proč již v předválečné době převážily v tomto okresu učitelky nad svými mužskými protějšky. Jednoduše dostaly pracovní místo, o které nikdo jiný nestál.

Své učitelky, respektive profesorky měly i reálná škola v Kašperských Horách a reformní reálné gymnázium v Sušici. Zatímni profesorka sušického reformního reálného gymnázia Marie Šmrhová byla velmi zajímavým případem pedagožky, která dokázala studenty a studentky přimět i k poměrně náročným mimoškolním aktivitám, jako bylo vydávání studentského časopisu *Bod Varu*.²⁶³⁸ To je ve zkoumaném období aktivita pro střední školy v politickém okresu Sušice nevídaná. Nicméně příklad profesorky Marie Šmrhové je spíše výjimečný. Opět statistiky Sborníku Sušicka odhalují, že ženy učitelky byly ve veřejném a kulturním dění i mimoškolních aktivitách výrazně méně angažované a exponované než jejich mužští protějšci. Členem alespoň jednoho spolku bylo v roce 1938 89,6% místních učitelů, oproti tomu pouze 45,1% učitelek.²⁶³⁹ Podobně propastný rozdíl panoval i v kulturní činnosti pro veřejnost. V osvětové činnosti – práci v dobročinných a osvětových komisích se věnovalo 61% učitelů a pouze 21% učitelek. 81% učitelů pořádalo přednášky pro veřejnost a ve spolcích, z učitelek se přednáškám věnovalo pouze 28%.²⁶⁴⁰ Literární činnosti (psaní poezie,

---

²⁶³⁵ KOT, Alois, *Národní školství v politickém okresu Sušickém*, in: Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 243.

²⁶³⁶ KOT, Alois, *Národní školství v politickém okresu Sušickém*, in: Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 243.

²⁶³⁷ KOT, Alois, *Národní školství v politickém okresu Sušickém*, in: Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 243.

²⁶³⁸ Viz kapitola: *Studentský časopis jako vrchol studentské kultury*.

²⁶³⁹ KOT, Alois, *Národní školství v politickém okresu Sušickém*, in: Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 244.

²⁶⁴⁰ KOT, Alois, *Národní školství v politickém okresu Sušickém*, in: Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 243.

prózy, překladatelství nebo žurnalistice) se věnovalo 24,5% učitelů, učitelka pouze jedna jediná 1,2%.²⁶⁴¹ 22% učitelů bylo členy místních nebo okresních zastupitelstev, učitelka v nich neseděla ani jedna. Naopak žádné mimoškolní aktivity se nevěnovalo 36% učitelek a pouze 10% učitelů.²⁶⁴²

Z uvedeného se zdá, že i přesto, že emancipace žen slavila v druhé polovině devatenáctého a v prvních desetiletí dvacátého století významné úspěchy, ještě na konci třicátých let patřila veřejná sféra mužům, zatímco ženám zůstávala vymezena stále spíše sféra domácnosti. Je poměrně zajímavé, že tento stav platí i u socioprofesionální kategorie učitelstva, která vzhledem k vysoké míře kulturního kapitálu by měla být „pokroková.“ Namísto toho i u této skupiny obyvatelstva ještě na konci třicátých let převládala typická biedermaierovská představa rodiny. To opět dokládají statistiky Sborníku Sušicka, 54% učitelek uvedlo jako mimoškolní činnost vedení domácnosti a rovněž vysoké procento (47%) učitelek se po práci věnovalo ručním pracím. Těm se věnovalo pouze 20,7% učitelů, zatímco k vedení domácnosti se nepřihlásil ani jediný učitel.²⁶⁴³

Jak vidno, zrušení celibátu, které bylo vnímáno jako jednoznačně emancipační projev, bylo zbraní dvousečnou. Na jedné straně sice vedlo ke zvýšení zájmu o učitelské povolání ze strany žen, nicméně ruku v ruce s tím došlo k uzavření žen učitelek spět do domácností. Zdá se, že učitelky, které mohly založit rodinu a skutečně tak učinily, neopustily klasické středostavovské vzory péče o rodinu a veškeré mimoškolní aktivity jí obětovaly. Paradoxně tak v dobách celibátu měly učitelky více volného času věnovat se osvětové, spolkové nebo veřejné činnosti. Díky skvělým statistikám Sborníku Sušicka je možné sledovat i za koho se učitelky provdávaly. Podle Bourdieho teorie třídy: *sociální skupina, má tím větší naději vzniknout a trvale existovat, čím k sobě mají aktéři (...) v sociálním prostoru blíže (a platí to i pro jednotu založenou na vztahu lásky nebo přátelství).*²⁶⁴⁴ Konkrétně řečeno, *pro lidi situované v prostoru nahoře je velmi nepravděpodobné manželské spojení s lidmi situovanými dole, protože za prvé mají malou naději se s nimi fyzicky setkat (...) a za druhé, i kdyby se s nimi při nějaké příležitosti letmo a tak říkajíc náhodou setkali, nebudou „na sebe slyšet“ navzájem si doopravdy rozumět a jedni druhým se líbit.*²⁶⁴⁵ Znamená to tedy, že pro učitelky

---

²⁶⁴¹ KOT, Alois, *Národní školství v politickém okrese Sušickém*, in: Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 244.

²⁶⁴² KOT, Alois, *Národní školství v politickém okrese Sušickém*, in: Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 244.

²⁶⁴³ KOT, Alois, *Národní školství v politickém okrese Sušickém*, in: Sborník Sušicka, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939, str. 244.

²⁶⁴⁴ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, str. 38.

²⁶⁴⁵ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, str. 18.

situované v sociálním prostoru vlevo uprostřed, tedy s převahou kulturního kapitálu, by jako nejvhodnější partner připadal buďto opět učitel, úředník, nebo nižší a střední kádry ve státní správě. Statistika uvádí, že jednu třetinu manželů učitelek skutečně tvořili úředníci a učitelé. Čtvrtina ženichů pak pocházela ze zemědělství. Statistika bohužel neuvádí, zda zbývajících 43% učitelek provdáno nebylo, nebo měly manžela ještě z jiné socioprofesionální kategorie. Nicméně čtvrtina inkonzistentních sňatků (s různým poměrem kapitálů u partnerů) je relativně vysoké číslo. Vysvětlit lze podobou regionu. Řada učitelek byla zaměstnána na venkovských jednotřídních školách. Jednoduše řečeno, ve vesnici jako mikrosociálním prostoru nebylo dostatek jiných vhodnějších nápadníků s vyšším kulturním kapitálem, a tak si učitelky braly muže ze zemědělské sociální skupiny, která přesto, že se rovněž řadí ke střední vrstvě, měla poněkud odlišné preference a odlišnou držbu kulturního a ekonomického kapitálu. Je možné, že právě v těchto rodinách probíhaly časné spory o to, zda se děti budou věnovat škole, nebo budou pomáhat při sklizních, či je-li nákup knih vhodná nebo zbytečná investice.

IX. Muž a střední škola

Tato kapitola tvoří protějšek ke kapitole žena a střední škola. Je zaměřena na specifika vztahu muže a sekundárního vzdělávacího segmentu. Podobně jako u žen jsou v zásadě hlavní tři role, které vůči školství může muž zastávat. První je otec, druhou studující a třetí učitel.

IX. 1. Muž v roli otce

Jak již bylo zmíněno v předcházející kapitole, role v rodině byly rozdílné. Zatímco ženě připadala privátní sféra rodiny, muž bral na sebe roli živitele a reprezentanta rodiny navenek. Rozdílná úloha muže a ženy byla též ve výchově dětí. Jak ukazují publikace, které pracují s memoáry nebo s dotazníky mládeže, v otci viděly děti především autoritu. Lenderová vidí analogii ve státním zřízení. Tak jak byl císař svrchovaným vládcem státu, tak byl i otec svrchovaným vládcem rodiny.²⁶⁴⁶ Ve vzdělání potomků se role otce zaměřovala hlavně na dohlížení a trestání. Byla to právě přísnost, na kterou ve vztahu k otci často vzpomínají tehdejší deníčky jak chlapců, tak dívek.²⁶⁴⁷ A podobně vypovídají i dotazníky profesora Jana Uhera, které odhalují, že přísnost a trestání bylo hlavní příčinou, že studující obou pohlaví měli častěji vřelejší vztah s matkou než s otcem, nicméně většina dotazovaných studujících chovala ke svému otci hlubokou úctu a nezřídka i hluboký láskyplný cit.²⁶⁴⁸ Častou komplikací vztahů v rodině, v první řadě opět mezi dětmi a otcem bylo, pokud otec holdoval alkoholu, nebo propadl nějaké jiné neřesti, nicméně alkohol hrál v tomto ohledu prim. To opět dokazují dotazovaní studenti profesora Jana Uhera,²⁶⁴⁹ deníček dívky z vídeňské dělnické rodiny Adelheid Poppové²⁶⁵⁰ a koneckonců i profesor sušické reálky Viktorín Zeithammer, který ve své sbírce povídek *Jed v žilách*²⁶⁵¹ proti alkoholu velmi rozhodně vystupoval.

Na další možnou komplikaci vztahu rodičů a dětí, nicméně poněkud jiného charakteru, naráží opět Jan Uher. Je jí rozdílná míra nebo kvalita vzdělání rodičů a dětí.²⁶⁵² Děti díky studiu získaly jiný pohled na svět, jiné hodnoty a názory, které byly v rozporu s těmi rodičovskými. Jedná se o názorový střet generací, jev, který nabyl na intenzitě s nástupem industrializace a přeměnou tradiční společnosti ve společnost moderní. Zatímco *předmoderní* [tradiční]

²⁶⁴⁶ LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě, žena v minulém století*, Praha 2016, str. 18.

²⁶⁴⁷ K tomu více v: FELLNER, Sabine, UNTERREINER, Katrin, *Dětství v dobách císařství, domeček pro panenky a cínoví vojáčky*, Praha 2014.

²⁶⁴⁸ UHER, Jan, *Středoškolský student a jeho svět, příspěvek k psychologii moravského studenta*, Praha 1939, str. 191.

²⁶⁴⁹ UHER, Jan, *Středoškolský student a jeho svět, příspěvek k psychologii moravského studenta*, Praha 1939, str. 194.

²⁶⁵⁰ FELLNER, Sabine, UNTERREINER, Katrin, *Dětství v dobách císařství, domeček pro panenky a cínoví vojáčky*, Praha 2014, str. 101.

²⁶⁵¹ ZEITHAMMER, Viktorín, *Jed v žilách, povídky z ovzduší alkoholismu v horách šumavských*, Praha 1922.

²⁶⁵² UHER, Jan, *Středoškolský student a jeho svět, příspěvek k psychologii moravského studenta*, Praha 1939, str. 194.

společenský systém se příliš neproměňoval, a tak člověk umíral ve světě, který se nijak zvlášť nelišil od světa, do něhož se narodil. Staří lidé díky svému vysokému věku disponovali zkušenostmi, které v takovém stabilním uspořádání nestihly zastarat, a proto mohli dalším generacím předávat až do posledních chvil užitečné „know how.“²⁶⁵³ To s nástupem modernity padlo a za života jedince docházelo a stále dochází²⁶⁵⁴ k tak velkému množství změn, že životní zkušenost pro uplatnění ve společnosti nestačí, naopak životní zkušenosti zastarávají stále rychleji a jejich uplatňování může být pro jedince spíše kontraproduktivní.

Střet generací mohl být ve venkovském prostředí, jakým byl sušický politický okres, ještě palčivější než v městské aglomeraci, jako byla předválečná Praha profesora Uhera. Na venkově, zvláště v zemědělském prostředí, mohli často otcové požadovat setrvání studujících doma a vyžadovat jejich pomoc při polních pracích. Například svážení sena, práce velmi náchylná na změnu počasí, se překrývá s uzavíráním známek v červnu a naopak ke sklizni brambor dochází až dlouho po zahájení školního roku. Obdobně mohli krátkodobý cíl aktuálního výdělku upřednostňovat dělnické rodiny, které se snažily děti co nejrychleji zapojit do výrobního procesu, aby přinášely rodině, byť minimální, leč pro rodinný rozpočet nezanedbatelný výdělek. Vzdělání pro tyto rodiny představovalo nesmyslný přepych, zbytečné výdaje a neužitečnost: *Podle názoru mých rodičů byly tři roky ve škole víc než dost; kdo se nic nenaučil do deseti let, nenaučil se už nic ani později.*²⁶⁵⁵

Kromě zajišťování obživy, dohlížení na výchovu a trestání, měl mít otec zásadní vliv i na vzdělání potomků. Zde ale vyvstává otázka: do jaké míry bylo otcovo rozhodnutí direktivní, nebo do jaké míry podléhalo konsenzu s manželkou, dětmi, kterých se budoucí vzdělání mělo týkat, nebo bylo ovlivněno radou učitelů obecných a měšťanských škol, místních farářů nebo jiných autorit, jejichž vliv na vzdělání dětí z rodin, které byly situované v nižších částech sociálního prostoru, byl pravděpodobně nezanedbatelný. A to z toho důvodu, že jejich doporučení, rada nebo apel mohly přimět otce k tomu, aby dané dítě dal na studia i přes to, že to překračovalo jeho habitusem tvořený mentální rámeček. Jinak řečeno, daný otec by vůbec neuvažoval o tom, že kupříkladu gymnaziální vzdělání je i pro jeho „dělnické“ děti a že budoucnost jeho dětí se může konstruovat i jinde než v tovární hale, prostě jinde než tam, kde se odehrává život jeho a pravděpodobně se odehrával i život jeho předků.

²⁶⁵³ PULLMANN, Michal, RÁKOSNÍK, Jakub, *Proměny sociální struktury českých zemí*, in: JINDRA, Zdeněk a kol. *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, Praha 2015, str. 136.

²⁶⁵⁴ K tomu více v: BAUMAN, Zygmunt, *Tekuté časy, život ve věku nejistoty*, Praha 2008.

²⁶⁵⁵ FELLNER, Sabine, UNTERREINER, Katrin, *Dětství v dobách císařství, domeček pro panenky a cínoví vojáčky*, Praha 2014, str. 102.

Do kompetence otce patřil též výběr řemesla. Lenderová předpokládá dědění řemesel v rodině,²⁶⁵⁶ nicméně empirický výzkum pokračovacích škol v sušickém politickém okrese ukázal, že k dědění řemesla po otci docházelo v dvaceti až třiceti procentech případů studujících, kteří pocházeli ze živnostenských rodin.²⁶⁵⁷ (Výjimkou je pokračovací škola ve Staších, kde bylo procento dědičnosti povolání vyšší.) To je oproti předpokladům i zažitým stereotypům relativně malé číslo. V tomto ohledu je možné předpokládat tři různé vlivy, které mohly být pro výběr povolání rozhodující. Prvním je, že jiné povolání, než jaké sám vykonával, vybral sám otec, protože ve vlastní živnosti neviděl perspektivu, nebo malou šanci na budoucí prosperitu a pro svého syna vybral ze svého pohledu perspektivnější řemeslo. Za výběrem povolání mohl stát sám budoucí učeň z nějaké vlastní pohnutky, která pro něj činila řemeslo atraktivní. Třetí možností, která na výběr budoucího povolání mohla mít vliv, byla znalost a solidnost mistra, u kterého měl být studující v učení. Nicméně jisté je, že dědičnost povolání jak v případě starých středních vrstev, tak v případě nových středních vrstev byl scénář rozhodně menšinový. To neznamená, že nebyly dynastie učitelů, řezníků nebo kovářů, nicméně jich bylo relativně málo. Rovněž to neznamená, že by nedocházelo k sociální reprodukci.

Role muže, v první řadě otce, ve vzdělání potomků byla též administrativní, protože to byl právě otec, v případě jeho smrti jiný zletilý mužský příbuzný, který studujícího zastupoval při jednání se školou a dohlížel na jeho vzdělání. To znamená navštěvovat třídní schůzky, individuálně navštívit učitele a dotázat se na známky svých dětí. Totéž platilo při řešení kázeňských provinění studujících. Někdy to byla pro otce úloha nesnadná a poněkud delikátní. Ve fondu sušického gymnázia se dochovala celá řada dopisu „zoufalých otců,“ kteří se snažili se školou vyjednat přestup svého v dosavadním studiu ne zcela úspěšného potomka v průběhu školního roku, nebo se pro něj snažili vyjednat dodatečné přijímací zkoušky, patrně poté, co jinde neuspěl.²⁶⁵⁸ Ve fondu reálky v Kašperských Horách se sice podobné dokumenty nedochovaly, nicméně vzhledem k velmi vysokému počtu studujících, kteří přicházeli až v průběhu studia, lze předpokládat, že situace na tomto vzdělávacím ústavu byla obdobná, ne-li ještě horší než v Sušici. Zajímavé na tom je, že se často jednalo o otce s relativně vysokým postavením, pro které bylo studium potomků nejen způsobem, jak pro ně zajistit minimálně dosažení stejného společenského postavení jakého požíval on, ale jednalo se i o věc prestiže,

---

²⁶⁵⁶ LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš, MACKOVÁ, Marie, *Z dějin české každodennosti, život v 19. století*, Praha 2009, str. 210.

²⁶⁵⁷ Viz kapitola: *Pokračovací školství*.

²⁶⁵⁸ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 5, Výsledky přijímacích zkoušek 1907 – 1935.

protože kromě manželky i vzdělání a vystupování dětí odráželo společenskou pozici dané rodiny.²⁶⁵⁹

Kromě přijetí na střední školu a průběhu studia museli otcové řešit i kázeňské prohřešky svých dětí jako v případě privatistky Šebestové a studenta Miloty.²⁶⁶⁰ Tento případ musel být nepříjemný pro oba otce. Jak otce privatistky, který musel celou choulostivou záležitost s dcerou probrat a sepsat, tak pro otce studenta Miloty, který ji naopak musel jistě s velkým studem vyslechnout: *Dne 15. května dostavil se do ředitelny na písemné vyzvání třídního, otec žákův Matěj Milota, učitel v Žinkovech, a když mu ředitel záležitost vysvětlil, prosil o shovívavost a hlavně o to, aby žáku opakujícímu III. třídu bylo umožněno dokončiti letošní školní rok. Slíbil, že žáka přísně potrestá a že se žák bude chovati bezvadně.*²⁶⁶¹ Nicméně i trestání samo o sobě nebylo zcela bezproblémovou záležitostí. Dva studenti tercie se před pololetním vysvědčením roku 1933 rozhodli utéct z domova: *23. ledna místo do školy vydali se na dobrodružnou cestu na Šumavu. Podle vlastního doznání chtěli utéci před trestem, který očekávali od rodičů pro očekávaný špatný prospěch. Vrátili se pro zimu a nedostatek prostředků ještě téhož dne domů. [...] Protože příčinou útěku bylo příliš přísné nakládání se žáky ze strany rodičů, promluví ředitel ústavu na příští schůzi „rodičovského sdružení“ o poměru rodičů k dětem.*²⁶⁶²

Nepostradatelným bylo též finanční vydržování studujícího. Pokud rodina nebydlela v místě školy, musel otec platit buď každodenní dojíždění studenta, což ale nebyl zcela obvyklý scénář. Pokud to bylo alespoň trochu možné, studující docházeli do školy pěšky, a pokud bydleli dále, častěji byli v nájmu. To znamenalo pro otce najít bytnou a ucházející podnájem. Reálka v Kašperských Horách měla pro „přespolní studující“ zřízený „studenthaim“, tedy internát nebo studentskou ubytovnu, kterou v letních měsících mohli využívat i mladí turisté zkoumající krásy Šumavy. I přesto z třídních katalogů vyplývá, že celá řada studujících reálky v Kašperských Horách bydlela v soukromých bytech nebo domech (snad kvůli poměrně vysokému nájmu v internátu), a protože se v průběhu let u různých studentů objevovaly stejné adresy, lze předpokládat, že se jednalo o rodiny nebo vdovy, které si pronajímáním pokojů

---

²⁶⁵⁹ FELLNER, Sabine, UNTERREINER, Katrin, *Dětství v dobách císařství, domeček pro panenky a cínoví vojáčky*, Praha 2014, str. 10.

²⁶⁶⁰ Případ je podrobně popsán v předcházející kapitole.

²⁶⁶¹ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol sepsaný o mimořádné schůzi sboru pedagogického dne 19. 5. 1917.

²⁶⁶² SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o poradě z 27. 1. 1933.

studentům přilepšovaly pravidelně. (To není překvapivé zjištění a objevuje se i v literatuře a románové tvorbě.)²⁶⁶³

V úvahu též připadalo ubytování u příbuzných, pokud v místě školy bydleli, a opět z pramenů vyplývá, že se jednalo o relativně populární variantu. Situace v Sušici byla téměř stejná jako v Kašperských Horách, až na to, že většina studujících zdejšího ústavu všeobecného vzdělání neměla možnost ubytovat se v zařízení ústavu, protože internát reformního reálného gymnázia vznikl až hluboko v průběhu zkoumaného období a měl jen malou kapacitu. Nejčastěji bydleli studenti v nájmu. Paní bytná neposkytovala studentům pouze ubytování, studenti se v rodině, u které bydleli, též stravovali a paní bytná jim prala a často musela řešit i další problémy dospívajících mladíků.²⁶⁶⁴ Ve dvacátých letech dvacátého století sehnat byt nebo alespoň nájem nebyl v Sušici vůbec lehký úkol. Dlouhodobě se toto město potýkalo (ostatně jako mnohá další) s nedostatkem bytů a právě ve dvacátých letech bytová krize vlivem rozsáhlého požáru vrcholila. Jednodušší situaci v tomto ohledu měli učni a učnice pokračovacích škol, ti nejčastěji bydleli u mistra, u kterého se učili, a ten jim podle živnostenského řádu byl povinen zajistit alespoň základní potřeby a možnost docházet do školy. V menší míře též učni a učnice zůstávali bydlet doma a do zaměstnání i do školy docházeli. Naopak u hospodářské školy v Sušici drtivá většina žáků a žákyň zůstávala doma a do školy docházela nebo dojížděla, přestože škola měla vlastní internát s celkovou kapacitou dvacet míst, *kde mohou být ubytování vzdálenější žáci za nepatrný poplatek, dodají-li si potřebné naturálie k vaření.*²⁶⁶⁵ Přesto služeb internátu využívali pouze jednotlivci. Studium střední školy bylo spojeno s celou řadou poplatků. Na školách všeobecného vzdělání byl poplatek za přijímací zkoušky, který v období monarchie činil 5 korun.²⁶⁶⁶ Dále rodina musela zaplatit učební pomůcky a školné. Všechno musel zaplatit otec z vlastního platu.

Kvůli vzdělání svých dětí se otcové mohli dostat do nezáviděníhodné situace tlaku dvou protichůdných sil reprezentovaných na jedné straně nacionalisty, na druhé zaměstnavatelem hlásícím se k odlišné národnosti než jeho zaměstnanci. Tato situace nastala na Sušicku poté, co byla v Sušici otevřena menšinová německá škola, za kterou stál místní německožidovský sirkařský továrník Fürth. Čeští nacionalisté nařkli Fürtha, že do této školy nutí přestoupit české děti svých zaměstnanců. Jejich rodiče (otcové) se pak dočkali odsudku v sušickém

---

²⁶⁶³ LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš, MACKOVÁ, Marie, *Z dějin české každodennosti, život v 19. století*, Praha 2009, str. 205.

²⁶⁶⁴ SEIDL, *První taneční den*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1931, č. 1.

²⁶⁶⁵ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 25.

²⁶⁶⁶ Třetí výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1914 – 1915, Sušice 1914, str. 52.

tisku.²⁶⁶⁷ Pod podobným drobnohledem obou národností reprezentovaných národními obrannými spolky pak byly i další školy ve smíšených oblastech zkoumaného regionu, a to nejen ty obecné, ale velké nacionální vášně budila též dřevařská odborná škola pro zpracování dřeva v Kašperských Horách i obě školy všeobecného vzdělávání.

Jak vidno, role otce ve vzdělání dětí byla sice odlišná od té mateřské, v žádném případě ale nejde bagatelizovat. Navíc ve zkoumaném období prošla role muže nejen v rodině, ale v celé společnosti zásadními zkouškami, které tradiční roli muže podkopaly a zpochybnily, ať už se jedná o obě světové války, velkou hospodářskou krizi nebo kolektivizaci a znárodnování nastupujícího reálného socialismu. V této souvislosti se badatelská činnost zaměřuje na emancipační důsledek těchto velkých celospolečenských změn pro ženy, které z krize tradičního uspořádání rolí těžily, nicméně to znamená, že muži své pozice museli po těchto velkých společenských otřesech ztratit. Ať už šlo o extrémní frontové zkušenosti z první světové války, pracovní vypětí, hlad a neúctu v zázemí. Následně nejistota, strach o pracovní místo a případné problémy s uživením rodiny v období velké hospodářské krize, následující zhoršující se politická situace s Německem a strach z nového válečného konfliktu. Druhá světová válka znamenala pro část obyvatelstva zkoumaného území nejistotu a strach z možných perzekucí, část obyvatelstva přivedla na fronty tohoto válečného konfliktu. Ti, kteří se z války vrátili, čekali opuštění domovů a ztráta většiny majetku. Ti, kteří v regionu zůstali, čekala nucená kolektivizace zemědělství a několik vln znárodnění majetku a prostředků obživy starých středních vrstev i odstranění části nových středních vrstev jako nespolehlivých. Zdá se, že být mužem a otcem v první polovině dvacátého století nebylo v žádném případě snadným životním údělem.

IX. 2. Muž v roli studujícího

Studium, respektive jeho vyšší formy byly jak v antice, tak později ve středověku výsadou mužů. Vznikem středověkých univerzit vznikla v Evropě specifická skupina zpravidla mladých lidí, která se nazývá studenti. V podstatě od středověku se jedná o svébytnou subkulturu, která se nezřídka vymezovala proti většinové společnosti ať už bujarým životem, nebo svými ideály, někdy i dosti radikální povahy. Zároveň je pro tuto subkulturu typické, že je poměrně jasně časově vymezena a po uplynutí dané doby se její příslušníci opět vřazují zpět do hlavní kultury a díky získanému kulturnímu kapitálu se bývalí studenti zařazují zpravidla do vyšších nebo alespoň středních pater společnosti. Postavy studentů se stávají

---

²⁶⁶⁷ Národnostní poměry v Sušici, Svatobor 26, 1906, č. 30.

častým tématem literárního zpracování. Například postavy Franciose Villona nebo Františka Věka jsou pevnou součástí literární kultury.

Ze sociálního hlediska je tuto skupinu obtížné charakterizovat, protože vždy byla velmi diferenciovaná co do sociálního původu nebo vlastnictví a poměru kapitálů, tak i pozdějším umístěním v rámci sociálního prostoru. Z toho důvodu je poměrně obtížné pro charakterizování této skupiny použít jako analytický nástroj třídu nebo socioprofesi kategorii. Vzhledem k chybějícím „tvrdým“ sociálním pojítkům, jako je sociální původ, je pravděpodobně vhodnější na studentstvo aplikovat koncept *imagined community* (pomyslné společenství). Benedikt Anderson tuto teorii původně aplikoval na národ a nacionalismus, nicméně objevují se i další užití tohoto konceptu.²⁶⁶⁸ V případě aplikace této teorie na studentstvo by byl za studenta považován každý, kdo se studentem cítí být a kdo cítí sounáležitost s ostatními, kteří se za studenty považují.

Z hlediska poměru kapitálů bylo a snad je i v dnešní době možné studentstvo charakterizovat jako skupinu, která se snaží o získání vysoké míry kulturního kapitálu, což je podstata vyšších forem vzdělávání. Nabytý kulturní kapitál by nicméně měl studentům v budoucnu sloužit i jako směnný prostředek ke kapitálu ekonomickému. Nicméně v době studentských let by měla u studentů výrazně převažovat míra kulturního kapitálu nad kapitálem ekonomickým.

Z pohledu psychologie se období studia překrývá s obdobím adolescence, respektive právě toto specifické období mezi dětstvím a dospělostí, charakterizované začleněním do pracovního procesu, mělo pro vytvoření adolescence jako specifického vývojového období člověka zásadní význam. První si tohoto jevu všiml a vědecky ho zpracoval americký psycholog Stanley Hall²⁶⁶⁹ na přelomu devatenáctého a dvacátého století, tedy v době, kdy se středoškolské studium stávalo v USA již poměrně masovou záležitostí, nicméně je pravděpodobné, že kořeny adolescence je možné vysledovat hlouběji do minulosti. Zjednodušeně řečeno, student rovná se adolescent nebo pejorativně puberták, který je dostatečně vyspělý, aby nebyl považován za dítě, ale není považován společensky za dospělého, protože není začleněn ve „slušné“ společnosti.

---

²⁶⁶⁸ Například Tomáš Uher ve své diplomní práci používá koncept *Imagined community* ve spojitosti s dělnictvem a třídním vědomím. UHER, Tomáš, *Od radikalismu k reformismu. Utváření představ o třídě ve druhé generaci představitelů českého dělnického hnutí, 1890-1914*, Praha 2017, Diplomová práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická.

²⁶⁶⁹ HALL, Granville, Stanley, *Adolescence its psychology and its relations to psychology, antropology, sociology, sex, crime, religion and education*, II. svazek, New York 1924.

Ve zkoumaném období bylo středoškolské studium stále ještě doménou mužů, převažovali jak v pedagogických sborech, tak mezi studujícími. Nicméně právě v tomto období začalo docházet k feminizaci středního školství. Nejprve jen velmi pomalu, ale ke konci zkoumaného období se tento proces začal zrychlovat. Zdá se, že chlapci ke střednímu školství zaujímali poněkud jiný postoj než dívky. Postoj chlapců byl obecně vyhocenější. Na jedné straně se angažovali ve školních akcích i mimoškolních aktivitách, na té druhé měli daleko více kázeňských prohřešků a problémů. Ty se dají rozdělit do několika skupin. V první řadě se jednalo o nerespektování autority učitelů a nekázeň: *Třídní V. třídy stěžuje si na chování žáka Jana Axnera, který napsal urážlivé výroky o učiteli na papírek a dal je kolovati mezi žáky po třídě.*²⁶⁷⁰ Jedním z nejčastějších vysvětlení pro udělení ředitelské důtky bylo: *protože stále vyrušuje a jest neposlušný.*²⁶⁷¹ Tato formulace se objevuje na pedagogických radách velmi často, a to v průběhu celého zkoumaného období. Dalším proviněním, které se rovněž objevovalo opakovaně, bylo kreslení specifických obrázků: *Hrubšího provinění dopustil se žák II. třídy Ferdinand Hrach, který neslušnou malbou na tabuli způsobil ve třídě pohoršení.*²⁶⁷² Podobně byl potrestán též Oldřich Cajthaml, který pro změnu napsal *nemravný nápis na záchodě.*²⁶⁷³

Další kategorii prohřešků je možné charakterizovat jako bujarý studentský život. Jednalo se v první řadě o nedodržování večerky, návštěvu zakázaných podniků a akcí a samozřejmě konzumaci návykových látek: [Potrestán] *Volák Václav protože ač již dříve byl varován a trestán důtkou pro návštěvu hostince „U konička,“ zúčastnil se taneční zábavy v dělnickém hostinci „Na Bouchalce“ a o 2. hodině noční měl hádku s opilým dělníkem.*²⁶⁷⁴ A v roce 1930 udál se na sušickém reformním reálném gymnáziu ještě závažnější případ: *Vážnějšího poklesku proti kázni dopustil se žák VI. třídy Josef Matík, který byl v neděli 19. ledna bez dovolení v taneční zábavě v Kolinci u Sušice a v pondělí 20. ledna nepřišel do školy vyspávaje. K omluvení zameškaných 5 hodin vyučování uchýlil se ke lži, vymlouvaje se, že byl u očního lékaře v Klatovech, což uvedl na omluvence, kterou si sám za otce podepsal.*²⁶⁷⁵

---

²⁶⁷⁰ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o řádné poradě učitelského sboru ze dne 7. 4. 1916.

²⁶⁷¹ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o řádné poradě učitelského sboru ze dne 23. 5. 1918.

²⁶⁷² SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o poradě učitelského sboru c. k. reálky v Sušici 20. 12. 1915.

²⁶⁷³ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o poradě za III. censurní období za šk. r. 1924 – 1925.

²⁶⁷⁴ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o řádné poradě učitelského sboru ze dne 23. 5. 1918.

²⁶⁷⁵ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o poradě za II. censurní období, ze dne 25. 1. 1930.

Studenti se nechovali zcela vhodně i na školním výletu do Prahy: *Žák neuposlechl několikrát opakovaného zákazu ... a při zájezdu do Prahy vzdálil se po desáté hodině z noclehárny, vrátil se v půl třetí ráno.*²⁶⁷⁶ Nicméně je třeba připustit, že toto provinění by bylo vážné i dnes. Oproti tomu trestu neušel ani jiný student pro z dnešního hlediska celkem neškodnou návštěvu kina: *Jaroslav Pšenička ze třídy III. [potrestán] pro nedovolenou návštěvu biografu a potulování se večer přes dovolenou hodinu.*

Školní řád byl k překročení „večerky“ poměrně nekompromisní. V dobových pramenech se objevuje termín „hodina,“ což odkazuje k termínu policejní hodina, která označovala počátek nočního klidu. Jedná se o další kontinuitu mezi rakouským a československým právním řádem. „Hodina,“ jak policejní pro veřejnost, tak ta ve školním řádu zůstala v platnosti v obou těchto systémech. Nicméně návštěva restauračních zařízení a konzumace alkoholu nebyla studentům zapovězena zcela, jak by se z předcházejících řádků mohlo zdát. Nakonec studium a studenti byli s konzumací alkoholu spojováni vždy a tvrdit opak by bylo pouze pokrytectví. To si uvědomoval jistě i učitelský sbor sušického reformního reálného gymnázia, když oficiálně návštěvu některých restauračních zařízení studentům povolil: *Návštěva hostinců „Svatobor“ „Sokolovna“ a „Fialka“ bude žákům dvou nejvyšších tříd dovolena, požádají-li o to.*²⁶⁷⁷ Jednalo se o podniky, které patřily k těm nejlepším v rámci města Sušice. Nicméně je zajímavé, že do výčtu nebyl zahrnut hotel „U koruny,“ který byl na stejné úrovni jako tři povolené hostince a navíc se v tomto hotelu konaly taneční kurzy, kterých se studenti sušického reformního reálného gymnázia účastnili. Rovněž lze předpokládat, že studenti byli častými hosty letního hostince v městských sadech, ale ten rovněž ve výčtu oficiálně povolených hostinců chyběl. Snaha učitelského sboru regulovat, v jakých podnicích by se studenti měli scházet, je zřejmá. Povolení návštěvy podniků, kde se scházela sušická „lepší“ společnost, mělo studentům zabránit v tom, aby navštěvovali pochybné a dělnické podniky.

Další poměrně rozšířenou neřestí studentů bylo kouření. Za to byli opět v průběhu celého zkoumaného období napomínáni a trestáni studenti všech věkových kategorií. Ti byli přistiženi, jak kouří na ulicích, na náměstí i na školních záchodech. To byla velmi oblíbená kuřárna. Například v roce 1923 bylo najednou přistiženo hned 16 studentů kouřících na záchodech.²⁶⁷⁸ Někteří studenti byli pravděpodobně vášnivými kuřáky: *Rosenthaler*

---

²⁶⁷⁶ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o poradě za IV. censurní období, ze dne 20. 6. 1932.

²⁶⁷⁷ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o poradě za II. censurní období, ze dne 25. 1. 1930.

²⁶⁷⁸ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o poradě za IV. censurní období, roku 1922.

*František potrestán jedno hodinovým karcerem, protože byv již jednou přistižen a napomenut, hned týž den kouřil znovu na ulici.*²⁶⁷⁹

Velmi častým proviněním byly neomluvené hodiny, nebo nedovolené opuštění školy. Tyto prohřešky se vyskytovaly v celém zkoumaném období s železnou pravidelností. Mnoho studentů mělo obtíže zvládnout velké množství probírané látky, a tak se někdy uchýlovali k drobným podvodům, opisování nebo výrobě „taháků.“ Někdy se u nich též projevila frustrace z množství látky a hlavně její examinace: *Žák byl několikrát volán na recitování německé básně, ale nebyl nikdy připraven. V sobotu 9. 4. opět neuměl uloženou recitaci a když byl učitelem poslán na místo, udeřil rukou o lavici a hrubým hlasem protestoval proti nedostatečné známce, že se nemohl připravit, že toho bylo velmi mnoho atd. ač měl na memoraci celých 10 dní času a uložena byla známá lehká báseň Goethova.*²⁶⁸⁰

K mládí patří též agresivita a ani sušičtí studenti nešli pro ránu daleko. Menší potyčky typu, že někdo někoho kopl nebo praštil, byly nedílnou součástí jak pedagogických rad, tak hlavně školní každodennosti. Vyskytly se i vážnější případy, kdy běžná studentská půtka hrozila zraněním: *Závažnějšího přestupku proti kázni dopustil se žák I. třídy Alfréd Wolf, jež zlomyslně vstříkl inkoust z namočeného pera do obličeje spolužáku Jindřichu Židlickému, vydávaje ho tak v nebezpečí poranění.*²⁶⁸¹ V roce 1908 došlo mezi žáky obecných škol v Sušici a studenty zdejší reálky k velmi vážnému incidentu. *Žák III. třídy obecné školy byl uhozen žákem I. třídy reálky 7. listopadu 1908 do hlavy, po léčení a operaci ve zdejší nemocnici dne 7. prosince 1908 zemřel.*²⁶⁸² Zahájeno bylo rozsáhlé vyšetřování jak na obecné škole, tak na reálce v Sušici, které ukázalo, že se jednalo o zprvu celkem běžný střet mezi žáky obecné školy a studenty reálky, které byly na ulicích královského města Sušice poměrně častým jevem. Vážně zranit žáka nebylo v žádném případě úmyslem studenta. Tento tragický případ poukazuje na rivalitu, která mezi studenty reálné školy a žáky běžných obecných a měšťanských škol panovala. A nutno podotknout, že některé kroky ředitelství reálné školy tuto rivalitu nebo pocit nadřazenosti studentů reálky posilovaly. Například při jedné z hospitací ředitel sušické reálky apeloval na ostatní učitele, aby studentům vykali: *učitel nechť je [studenty] oslovuje „vy“ a nikoli stále „ty.“ Žák středoškolský cítí se povýšen nad*

²⁶⁷⁹ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o řádné poradě učitelského sboru ze dne 23. 5. 1918.

²⁶⁸⁰ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o poradě za III. censurní období, ze dne 15. 4. 1932.

²⁶⁸¹ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o poradě za II. censurní období, ze dne 22. 1. 1929.

²⁶⁸² SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Újezdni školní rada Sušice, Přípis Zemské školní radě v příčině smrtelného zranění žáka obecné školy žákem c. k. reálky v Sušici.

*žáka obecné školy, říká-li mu profesor „vy“ a v tom také cítí povinnost vyšší ke svému učiteli.*²⁶⁸³

Na pokračovacích školách byla situace ohledně disciplíny a chování učňů ještě daleko obtížnější než na školách všeobecného vzdělávání. Na pokračovacích školách se na pedagogických radách jednotlivé případy neprojednávaly, disciplinární tresty byly v pravomoci třídního učitele. Důvod toho byl jednoduchý. Ze statistik vyplývá, že počty disciplinárních trestů se pohybovaly v řádu desítek a jejich jmenovité projednání by zabralo velmi mnoho času. V některých letech se počet učňů, kterým byla snížena známka z chování, pohyboval okolo dvaceti procent,²⁶⁸⁴ což je ohromné číslo. Nicméně je třeba uvést, že většina dvojek a trojek z chování byla udělována za neomluvené hodiny a za odcházení z vyučování, aby mohli plnit svoje pracovní povinnosti u svého mistra v dílně. Pokud umožňují zápisy z porad tento jev sledovat, dělo se to v průběhu celého zkoumaného období a pravděpodobně na všech pokračovacích školách v takové míře, že tomu učitelský sbor ani nevěnoval přílišnou pozornost a jen neomluvené hodiny taxoval odpovídající sníženou známkou z chování. V některých závažnějších případech se ale učitelský sbor svých studujících proti jejich mistrovi zastal a s živnostníkem šel do otevřeného úředního sporu: *Žák druhé třídy, učeň čišnický, přichází do školy a pak při vyučování spí. Byv pro to napomenutý, uvádí na omluvu, že musí v obchodě dlouho přes půlnoc pracovati, a že se nevyspí. Správce školy oznamuje, že učinil o tom již oznámení c. k. okresnímu hejtmanství jako živnostenskému úřadu.*²⁶⁸⁵ V tomto případě se jednalo o závažné porušení živnostenského řádu, který definoval též práci učňů a tovaryšů a rovněž práci mladistvých, v obou případech byla jejich noční práce zakázána. Dalším relativně častým prohřeškem, kterého se učni pokračovacích škol dopouštěli, bylo drzé a nevhodné chování.

Na případech disciplinárních prohřešků studujících, projednávaných na pedagogických radách, je dobře zřetelný rozdílný habitus studentů a studentek a na druhé straně učňů a učnic. Zatímco studenti a učni porušovali školní řád snad ve všech jeho ustanoveních a neváhali se vzepřít, či jít přímo do střetu s autoritou reprezentovanou učitelem, dívky se mezi trestanými téměř nevyskytují, jako by na školách ani nebyly. Studentky ani učnice neměly neomluvené hodiny, nehádaly se s učiteli a nebyly na ně drzé, nekouřily na záchodech, ani nebývaly

---

²⁶⁸³ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol vyjednaný dne 12. 12. 1914, v konferenci sboru učitelského.

²⁶⁸⁴ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Zápisy z porad učitelského sboru 1915 – 1930, Zápisy z porad učitelského sboru 1930 – 1938.

²⁶⁸⁵ SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, Zápisy z porad učitelského sboru 1915 – 1930, Protokol sepsaný o schůzi učitelského sboru živnost. školy pokračovací v Sušici 3. 12. 1915.

viděny na tanečních zábavách a v pochybných hostincích. Pokud se už nějaká dívka v projednávaném případě na pedagogické radě vyskytla (v několika případech popsanych v předcházející kapitole), buď je v roli oběti, anebo je k nepravosti svedena studentem. Dívky tak ve zkoumaném období naplňovaly význam slova studentství jen z části, a to z té edukační. Rub studentství, bouřlivý a poněkud pochybný „studentský“ život, ještě zdaleka studující dívky nesdílely. Studenti se také daleko více angažovali v kulturních aktivitách škol i mimoškolní spolkové činnosti. O tom více v samostatné kapitole: *Střední škola a kultura*.

Zajímavým pokusem zvýšit odpovědnost studentů za své chování bylo zavedení studentské samosprávy na reálce v Sušici v období těsně po vzniku Československé republiky. Dějiny školy psané v období reálného socialismu na tuto událost vzpomínají v superlativech a notnou dávkou socialistického patosu: *Rakouská škola, která potlačovala samostatnost studentů, a zvláště přísná opatření za války, vyvolala protitlak. Učinila ze studentů živel mimořádně aktivní, iniciativní, zajímaví se o veřejné dění, nadšený v demokratickém duchu toužící po samostatném uplatnění. Když zábrany padly, zaplavila tato nálada školu jako příval. Hoši brali věc velmi opravdově. Každé provinění spolužáků soudili svým tribunálem a vynášeli přísné rozsudky, často přísnější než profesori.*²⁶⁸⁶ Vzhledem k chybějícímu poznámkovému aparátu těžko soudit z jakých pramenů autor této stati čerpal, nicméně ze zápisů pedagogických rad vypadá činnost studentské samosprávy poněkud méně herojsky a nezdá se, že by všichni studenti přijali věc za svou. *Žákům byl svěřen dozor na chodbách a řízení disciplinární. Spočátku měli dozírající větší žáci potíže jmenovitě se žáky menšími, kteří jich nechtěli poslouchati a sbor a ředitel musili jim často pomáhati svou autoritou.*²⁶⁸⁷ Za celou dobu, kdy byla studentská samospráva funkční, projednávala pouze dva případy. Oba dva se týkaly kouření studentů a při srovnání s předcházejícím a následujícím obdobím, kdy tresty vynášel pedagogický sbor, nebyly tresty studentské rady přísnější a pedagogický sbor je bez potíží potvrdil. Jak již bylo naznačeno, studentská samospráva fungovala jen krátce. Již 11. dubna 1921 nařídil její zrušení zemský školní inspektor František Mašek. Hlavním důvodem bylo to, že studenti nezvládali papírování a tím patrně vznikly i nějaké nesrovnalosti ohledně financování studentské samosprávy. Za jakým účelem měla studentská rada svůj rozpočet, jak byl veliký a co se z tohoto rozpočtu financovalo, se nepodařilo zjistit. Dozor na chodbách

---

²⁶⁸⁶ HOLÝ, Vladimír, POTUŽÁK, Miloš, *Šedesát pět let střední školy v Sušici*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1606-1971*, Sušice 1971, str. 27.

²⁶⁸⁷ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o 4. obdobní poradě konané dne 3. 4. 1919.

přešel opět do kompetence pedagogického sboru, stejně jako agenda disciplinárních provinění studentů.²⁶⁸⁸

V předcházející kapitole bylo poměrně obšírně pojednáváno o změně podílu dívek mezi studujícími a také o tom, jak se měnila úspěšnost jejich studia. K tomu jsou vždy uváděny i hodnoty o zastoupení a studiu chlapců, proto je zbytečné se tomuto věnovat znovu i v této kapitole. Sociálnímu původu studentů a jejich rozložení v jednotlivých socioprofesionálních skupinách již také byla věnována pozornost v kapitole o sociálním rozměru středního školství, proto zde jen stručné shrnutí. Je třeba konstatovat, že na počátku zkoumaného období, kdy v sušickém politickém okrese vlastní školství neexistovalo, odcházeli na studia do jiných měst pouze chlapci. Tento stav vydržel v tomto okrese celých dvacet let, než vznikly první pokračovací školy v Sušici a Kašperských Horách. V součtu navštěvovalo obě pokračovací školy sto až sto padesát studujících, jednalo se výhradně o chlapce.²⁶⁸⁹ Jejich úspěšnost studia nebyla příliš vysoká, navíc vzhledem k vysokému procentu propadlých, znovuzapsaných a nenastoupivších studujících ji nelze přesně sledovat. V období od založení reálků v Kašperských Horách a Sušici do vypuknutí první světové války se počet studujících v politickém okrese Sušice zvýšil na hodnoty pohybující se okolo dvou set až dvě stě padesáti v rámci jednoho ročníku, hodnota se v průběhu času zvyšovala. To bylo způsobeno jednak vznikem reálných škol, jednak zahušťováním sítě pokračovacích škol. Do středního školství pronikly první dívky, ale rozdíl v počtu chlapců a dívek byl obrovský. Například ve školním roce 1910 – 1911 studovalo na všech školách v politickém okrese Sušice 272 chlapců a 10 dívek.²⁶⁹⁰

Během první světové války byl oproti předválečným letům na všech školách patrný posun v procentuálním zastoupení chlapců a dívek. Nicméně je třeba konstatovat, že ke zvýšení podílu dívek mezi studujícími došlo spíše v důsledku úbytku chlapců než vlastního nárůstu studujících dívek. Zatímco počet dívek vzrostl řádově z jednotlivých případů na několik desítek, chlapců v průměru ubylo v porovnání s předválečnými roky asi o sedmdesát. Zatímco před válkou bylo na všech středních školách okolo dvě stě padesáti chlapců, během první světové války se jejich počet pohyboval mezi sto šedesáti až sto osmdesáti. Opět konkrétní

---

²⁶⁸⁸ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Karton 2, Zápisy z porad 1914 – 1932, Protokol o mimořádné poradě profesorského sboru konané dne 11. 4. 1921.

²⁶⁸⁹ Vlastní výpočet z fondů příslušných škol, konkrétní data jsou k dispozici v kapitolách vztahujících se k jednotlivým školám v první části této práce.

²⁶⁹⁰ Vlastní výpočet z fondů příslušných škol, konkrétní data jsou k dispozici v kapitolách vztahujících se k jednotlivým školám v první části této práce.

případ ze školního roku 1916 – 1917, dohledatelné počty studujících jsou 40 dívek a 173 chlapců.²⁶⁹¹

Dvacátá léta znamenala poměrně markantní zvýšení studujících na všech typech škol. Jak pomínil válečný nedostatek, mohlo se více chlapců i dívek věnovat studiu na střední škole, zároveň se do škol hlásili i studující, kteří studium kvůli narukování nebo pracovním povinnostem museli odložit. Dotvořila se síť pokračovacího školství, když byly založené další školy tohoto typu i ve středně velkých vesnicích. Rovněž byla založena hospodářská škola v Sušici, ve které se po velmi dlouhou dobu učili pouze chlapci. Po celá dvacátá léta se počet všech studujících chlapců pohyboval nad hodnotou tří set. V některých letech se blížil, a v jednom dokonce i překročil hranici čtyř set chlapců ve středoškolském segmentu školství.²⁶⁹² Dívek sice taktéž přibýlo, hlavně na počátku dvacátých let a poté se jejich počet mírně snižoval, zatímco počet chlapců spíše stagnoval, z toho důvodu procentuální zastoupení dívek koncem dvacátých let na středních školách klesalo.

Nástup demograficky slabých ročníků, které přicházely na svět během první světové války, je jasně patrný na školách všeobecného vzdělávání, kde počet studujících chlapců i dívek poměrně markantně poklesl. V celkových číslech se tento jev na konci dvacátých let příliš neprojevil, což je patrně způsobeno tím, že učni pokračovacích škol, kterých byla většina, nastupovali na tyto školy později než na gymnázia, nejčastěji ve věku čtrnácti nebo patnácti let. Válečné ročníky tak na tento typ škol začaly nastupovat až po přelomu dvacátých a třicátých let. A zde opravdu úbytek studujících v ročníku konstatovat lze. Na počátku třicátých let bylo v jednom ročníku asi dvě stě padesát chlapců.²⁶⁹³ To je oproti předcházejícímu období poměrně výrazný úbytek téměř o sto studujících. Zároveň se jedná o roky, kdy byla velká ekonomická krize nejhlubší, takže nelze zcela rozhodnout, zda za úbytek studujících chlapců může více demografická situace nebo ekonomická. Protože u dívek se pokles tolik neprojevil, jejich procentuální podíl se začal zvyšovat.

Nový trend se projevil i na struktuře středního školství. Pokračovací školství se na počátku třicátých let začalo centralizovat tím, jak byly postupně rušeny školy v menších vesnicích a jejich školní obvody byly přidělovány pokračovací škole v Sušici. Počet všech chlapců ve

---

²⁶⁹¹ Vlastní výpočet z fondů příslušných škol, konkrétní data jsou k dispozici v kapitolách vztahujících se k jednotlivým školám v první části této práce. U tohoto ročníku nejsou čísla kompletní, protože u některých škol nejsou třídní výkazy k dispozici.

²⁶⁹² Vlastní výpočet z fondů příslušných škol, konkrétní data jsou k dispozici v kapitolách vztahujících se k jednotlivým školám v první části této práce.

²⁶⁹³ Vlastní výpočet z fondů příslušných škol, konkrétní data jsou k dispozici v kapitolách vztahujících se k jednotlivým školám v první části této práce.

středoškolském segmentu sice mírně rostl, ale hranici tří set studujících v jednom ročníku překročil až těsně před kritickými politickými událostmi v roce 1938.²⁶⁹⁴ Počet dívek rostl o něco rychleji než chlapců, a tak se jejich podíl začal zvyšovat. V tomto období bylo posíleno německé školství okresu nově založenou pokračovací školou v Hartmanicích a hospodářskou školou v Kašperských Horách.

Prudký nárůst studujících chlapců je možné zaznamenat po vytvoření Protektorátu Čechy a Morava i přes to, že reálné gymnázium v Sušici bylo v likvidaci a nové studující nepřijímalo. Výrazně posílily pokračovací školy v české i německé části někdejšího politického okresu Sušice a více studujících přicházelo též do obou hospodářských škol. Politika kvalifikované pracovní síly pro průmysl a zemědělství je více než zřejmá. Ve všech válečných letech počet chlapců v součtu vždy překračoval hodnotu čtyř set chlapců v jednom ročníku a ve školním roce 1942 – 1943 dokonce překonal pět set.²⁶⁹⁵ To je v porovnání s předcházejícím obdobím ohromné číslo. Rovněž počty studujících dívek byly v období druhé světové války nejvyšší z celého zkoumaného období, nicméně počty chlapců ve středním školství se zvyšovaly o tolik více, že podíl dívek začal opětovně klesat.

Po válce počet studujících výrazným způsobem poklesl. V prvních poválečných letech se počet chlapců v jednom ročníku pohyboval okolo tří set.²⁶⁹⁶ Hlavní příčinou bylo zrušení všech německých středních škol v regionu, a to bez náhrady. V chodu tak zůstaly pouze střední školy v Sušici, ke kterým se připojilo znovuotevřené gymnázium. Trendem konce čtyřicátých a počátku padesátých let byl jednoznačně pokles studujících ve středoškolském segmentu. Školské reformy dobu středoškolské docházky výrazně zkracovaly a devalvovaly. Na počátku padesátých let tak v politickém okresu Sušice sestával ročník středoškoláků z necelých dvou stovek chlapců.²⁶⁹⁷ Na počátku padesátých let tak do středních škol chodilo méně, nebo při nejlepším stejně chlapců jako na počátku devadesátých let devatenáctého století, kdy se středoškolské vzdělání v politickém okresu Sušice začalo utvářet. V součtu s dívkami byly ale počty studujících na počátku reálného socialismu vyšší než na konci devatenáctého století, to je třeba objektivně přiznat. Dívek ve středním školství od konce druhé světové války ubylo jen nepatrně a kvůli opětovnému velmi masivnímu odlivu chlapců

---

²⁶⁹⁴ Vlastní výpočet z fondů příslušných škol, konkrétní data jsou k dispozici v kapitolách vztahujících se k jednotlivým školám v první části této práce.

²⁶⁹⁵ Vlastní výpočet z fondů příslušných škol, konkrétní data jsou k dispozici v kapitolách vztahujících se k jednotlivým školám v první části této práce.

²⁶⁹⁶ Vlastní výpočet z fondů příslušných škol, konkrétní data jsou k dispozici v kapitolách vztahujících se k jednotlivým školám v první části této práce.

²⁶⁹⁷ Vlastní výpočet z fondů příslušných škol, konkrétní data jsou k dispozici v kapitolách vztahujících se k jednotlivým školám v první části této práce.

ze středního školství (patrně rovnou do výroby jako nekvalifikovaná pracovní síla) byly na počátku padesátých let procentuální podíly dívek na středních školách nejvyšší z celého zkoumaného období.²⁶⁹⁸

Co se úspěšnosti studia týče, zdá se, že u chlapců probíhala o něco přímočařeji než u dívek. Na počátku po založení jednotlivých škol byla úspěšnost poměrně malá a to platí jak pro školy všeobecného vzdělávání, tak pro školy pokračovací i hospodářské. Zdá se, že o povaze a náročnosti studia na nových školách nebyli první zájemci o studium dostatečně informováni a pravděpodobně ani segment elementárního vzdělávání žáky na budoucí studia dostatečně nepřipravoval. Zdá se ale, že součinnost mezi primárním a sekundárním školním segmentem školství v okrese relativně fungovala, a to i díky častému kontaktu učitelů v různých spolcích. Na školách všeobecného vzdělávání je v průběhu zkoumaného období možné konstatovat procentuální růst úspěšnosti studujících. Úspěšnost stoupla hlavně na konci zkoumaného období, za tím pravděpodobně stála jistá devalvace středoškolského vzdělání, které se v důsledku školských reforem zkrátilo z osmi na pouhé tři roky. Celkové zvyšování počtu absolventů je možné pozorovat i na pokračovacích školách. Na tomto typu vzdělávacích ústavů je též výrazný rozdíl mezi venkovskými školami s několika uční a velkými městskými školami, kde se vzdělávaly stovky učňů. Na malých venkovských školách byla vždy úspěšnost studujících na velmi vysoké úrovni.²⁶⁹⁹ Jedná se pravděpodobně o obecnější trend, protože větší úspěšnost malých kolektivů lze vysledovat i na školách všeobecného vzdělání. Učitel má v malém kolektivu více času věnovat se jednotlivým žákům, lépe se s nimi zná, a to i jejich silné a slabé stránky. Zároveň důvěrnější vztah mezi vyučujícím a žákem může sloužit i jako jakási pojistka před vyhozením nebo propadnutím žáka. Naopak ve velkých kolektivech, kde je míra odcizení větší, tento sentiment není tak silný a navíc redukce studujících o několik jedinců není tak citelná jako v malé skupině.

IX. 3. Muž v roli učitele

Učitel podobně jako student je role, která je spojena s ohromnou historickou kontinuitou, která se táhne od antiky, přes středověk až do dnešních dní. V křesťanství je role učitele jistým způsobem sakralizována, kdy „učitel“ vystupuje v analogii s Ježíšem jako šířitel pravdy, vzdělání i civilizace. Po značnou část evropské historie tak byla role učitele spojena s církví. Jednak sakrálně, jednak prakticky, protože církve vlastnila monopol na nejvyšší formu vzdělání v podobě univerzit, knihoven i dalších kulturních institucí nezbytných pro

---

²⁶⁹⁸ Vlastní výpočet z fondů příslušných škol, konkrétní data jsou k dispozici v kapitolách vztahujících se k jednotlivým školám v první části této práce.

²⁶⁹⁹ Viz příslušné kapitoly v první části této práce.

šíření vzdělání, jako byla například skriptoria. Postupně byl monopol církve na učitele zpochybněn moderním státem, který se začal rodit v osvícenství a postupem času začal nad jeho obyvateli přebírat plnou moc. Kontinuální růst moci státu od osvícenství až dodnes je jednou z tezí Michela Foucaulta.²⁷⁰⁰ Výraznou posilou role státu je převzetí vzdělání (toku informací) do své režie. Vstupem do školy vstupuje člověk do státu.²⁷⁰¹ V tomto úhlu pohledu nevypadá vytvoření systému všeobecného vzdělání jako filantropie, ale jako největší disciplinační opatření v dějinách. Samozřejmým důsledkem toho je i nutnost vychovat dostatečné množství učitelů, kteří tuto disciplinaci či vzdělávání budou provádět v praxi. To, že nejvhodnějším způsobem je, aby příprava učitelů probíhala pod přímou kontrolou státu, o tom není příliš třeba polemizovat. Stát si sám stanoví kritéria znalostí, kompetencí a loajality, kterými budoucí učitel bude muset disponovat.

V Rakousku tento systém všeobecného školství a učitelského vzdělávání pod kontrolou státu začal vznikat po známých reformách Marie Terezie, trval bezmála sto let, než byl nahrazen Hasnerovou školskou reformou, která vytvořila systém, který jen s dílčími úpravami existoval dalších osmdesát let. Výchovu dětí i učitelů organizoval samozřejmě stát. Nicméně Rakousko – Uhersko se potýkalo s problémem, který byl západním státům i jejich školským systémům cizí. Šlo o výrazné pnutí mezi *státním* a *národním*. Zatímco Francie nebo Anglie se od středověku úspěšně centralizovaly a národnostně a jazykově homogenizovaly do té míry, že *národní* a *státní* začalo splývat, v Rakousko-Uhersku se jednalo o jasný rozpor, který se v průběhu času spíše stupňoval, než že by se uhlazoval. V Rakousku jazyková homogenizace neproběhla. Jistým náběhem k tomu mohla být politika Josefa II., ta se ale spíše později stala municí nacionalistů, kteří při každé příležitosti vytahovali strašáka germanizace.

Velice zajímavá role v tomto rozporu připadala učitelům, kteří byli připravováni a zaměstnáváni státem, tudíž by se od nich dala očekávat jednoznačně lojalistická pozice, nicméně opak byl pravou. V Hrochově schématu to byli právě učitelé a na vesnicích též faráři, kteří dominují ve fázi B národního hnutí.²⁷⁰² Tento spor je možné postihnout i ve filozoficko-ideologické rovině jako střet herbartismu,²⁷⁰³ který byl oficiální ideologickou doktrínou rakouského školství, a moderního nacionalismu. Učitelé tak balancovali mezi zájmy státu a zájmy národa. Na jedné straně riskovali propuštění, tedy obživu, na druhé straně pak prestiž a úctu, které si v místních městských a vesnických komunitách postupně vydobyli.

²⁷⁰⁰ K tomu například: FOUCAULT, Michel, *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*, Praha 2000.

²⁷⁰¹ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, str. 69.

²⁷⁰² HROCH, Miroslav, *Národy nejsou dílem náhody, příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*, Praha 2009, str. 139 – 140.

²⁷⁰³ HERBART, Johann Friedrich, KYRÁŠEK, Jiří, *J.F. Herbart a jeho pedagogika*, Praha 1977.

Nutno přiznat, že rakouský stát byl vůči provinciálním nacionalistům ve školství vcelku tolerantní. Na školách učili profesori, kteří zároveň byli členy a funkcionáři ryze nacionálních spolků, jako byly například Sokol, Národní jednota pošumavská, turnerské spolky nebo Böhmerwaldbund. Snahou rakouských státních úřadů nebylo nacionální situaci v provinciích vyhrocovat, nebo nějakou stranu viditelně zvýhodňovat, naopak hlavní snahou státu bylo udržení klidu a v národnostní otázce status quo. Ve chvíli, kdy se daný stav jevil jako neudržitelný, bylo Rakousko ochotné k ústupkům a vyjednávat. K výrazné změně došlo po vypuknutí první světové války. Stát, který byl do té doby spíše smířlivý, začal požadovat loajalitu a přiostril i co se týče trestů. Konkrétním případem učitele, který se dostal do konfliktu s vyostřenými poměry za první světové války, byl profesor sušické reálky Antonín Friedl. Na sušickou reálku nastoupil nedlouho před vypuknutím velké války a jednalo se o prototyp českého nacionalisty. Byl aktivním členem Národní jednoty pošumavské, Klubu českých turistů a zastával vyšší posty v místním Sokolu.²⁷⁰⁴ Jako takový dostal na starost i improvizovaný vojenský lazaret, který byl umístěn v sušické Sokolovně. Zde se v roce 1915 dostal do potyčky s raněnými vojáky, kteří chtěli oslavovat rakouské vítězství v Brestu Litevském. Tento incident se dostal k rakouským úřadům a byl několikrát projednáván. Nakonec byl případ Friedla vyřešen tradiční a osvědčenou metodou. Friedl byl přeložen na reálku do Kostelce nad Orlicí,²⁷⁰⁵ ze které se vrátil do Sušice až po první světové válce.

Po vzniku Československé republiky se v roli nacionalistů stojících proti centrální moci ocitli příslušníci německé menšiny. Karl Wohnig, ředitel kašperskohorské reálky od roku 1917, byl německým nacionalistou a výrazným obhájcem německých zájmů na střední Šumavě.²⁷⁰⁶ Aktivně se účastnil separatistických snah a vytvoření německých provincií Deutsch Böhmen a jejich včlenění do německo-rakouského státu. Po obsazení Kašperských Hor českou „občanskou“ milicí v listopadu 1918 byl Karl Wohner zatčen a jistý čas držen jako rukojmí. Podruhé byl zatčen a vyslýchán v březnu 1919 za údajnou protistátní činnost a šíření protistátních tiskovin na reálce v Kašperských Horách. Obvinění prokázána nebyla, a tak se mohl do Kašperských Hor vrátit a svou funkci zastávat až do roku 1945.²⁷⁰⁷ Během první republiky to byli profesori a učitelé kašperskohorských škol, které čekalo balancování mezi

---

²⁷⁰⁴ FRIEDL, Antonín, *Jak jsem přišel, odešel a opět se vrátil do Sušice*, in: PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. 46.

²⁷⁰⁵ FRIEDL, Antonín, *Jak jsem přišel, odešel a opět se vrátil do Sušice*, in: PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. 47.

²⁷⁰⁶ HROPENIAK, Vladimír, *O kašperskohorské reálce*, in: PRINC, Pavel, (red.), Almanach Gymnázium Sušice 1906 – 1996, Sušice 1996, str. 26.

²⁷⁰⁷ HROPENIAK, Vladimír, *O kašperskohorské reálce*, in: PRINC, Pavel, (red.), Almanach Gymnázium Sušice 1906 – 1996, Sušice 1996, str. 26.

loajalitou k Československu a sny o spojení všech Němců v jednom státě. Jak se zdá, na konci třicátých let i v jihozápadních Čechách uspěly myšlenky bývalého učitele tělocviku, který pocházel z Liberce. V září 1938 proběhla Kašperskými Horami vlna násilností vůči místním židům, německým sociálním demokratům a samozřejmě Čechům. I na realce již profesori a studenti neskrývali svoji politickou orientaci a veřejně se zdravili nacistickým pozdravem.²⁷⁰⁸ Nicméně do té doby, od zatčení Karla Wohninga v roce 1919, nebyl žádný profesor kašperskohorské reálky stíhán za protistátní nebo nacionalistické smýšlení.

Po 15. březnu 1939 se karta opět obrátila a byli to opět čeští učitelé, kteří byli mezi mlýnskými kameny oddanosti národu a bezproblémovým vztahem k okupačním silám i protektorátním úřadům. Tentokrát bylo nebezpečí sankce daleko vyšší než za „starého“ Rakouska. O tom se velmi rychle mohl přesvědčit profesor sušického reálného gymnázia Stanislav Plicka, když byl v rámci akce Albrecht I. v září 1939 zatčen a uvězněn v koncentračním táboře Buchenwald jako rukojmí.²⁷⁰⁹ Po propuštění byl dán na odpočinek. Jiný profesor téhož ústavu František Procházka byl vyšetřován na základě anonymního udání. Vina mu prokázána nebyla i tak se po propuštění na školu nevrátil, protože byl totálně nasazen u firmy Schwarzkopf v Sušici.²⁷¹⁰ Tito mohli hovořit ještě o štěstí, protože celá řada obyvatel Sušicka byla za svou protistátní činnost popravena. Mezi nimi i tři učitelé měšťanských škol: Stanislav Panoš, řídící učitel v Čepicích, Karel Ortl, ředitel měšťanské školy v Žihobcích a Stanislav Špala, řídící učitel v Dobrušíně.²⁷¹¹

Velmi těžkou pozici měli i ředitelé sušického reálného gymnázia Josef Jirák a jeho nástupce Antonín Janák. Ti museli plnit zájmy německé menšinové školy, která byla do budovy sušického reálného gymnázia umístěna a v maximální možné míře se snažit o minimální dopad na chod ústavu pro české studenty a profesorský sbor. Německá menšinová škola byla ve svých nárocích poměrně sebevědomá a v průběhu času se stupňovaly její požadavky na vymezené místnosti i výhradní používání tělocvičny. Na konci války, kdy byla budova zabavena německým vojskem, se pak jednalo hlavně o záchranu učebních pomůcek i školního vybavení.²⁷¹²

---

²⁷⁰⁸ *Kašperské Hory*, Sušické listy 21, 1938, č. 38.

²⁷⁰⁹ NOVÁK, Jan, *Život střední školy v Sušici za německé okupace*, in: HALLA, Václav (red.), *Sušicko za okupace 1939 - 1945*, Sušice, 1947, str. 24.

²⁷¹⁰ HOLÝ, Vladimír, POTUŽÁK, Miloš, *Šedesát pět let střední školy v Sušici*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1606-1971*, Sušice 1971, str. 32.

²⁷¹¹ HAAS, Josef, *Politická perzekuce na Sušicku v době nesvobody*, in: HALLA, Václav (red.), *Sušicko za okupace 1939 - 1945*, Sušice 1947, vložená obrazová příloha, nestr.

²⁷¹² NOVÁK, Jan, *Život střední školy v Sušici za německé okupace*, in: HALLA, Václav (red.), *Sušicko za okupace 1939 - 1945*, Sušice, 1947, str. 26.

Další prudký politický veletoč nastal po obnovení samostatného Československa. Následovalo období pomsty a až hysterické hledání zrádců a kolaborantů. Antonín Janák jako správce likvidované školy, který nad propastí kolaborace balancoval asi nejviditelněji, svou pozici ustál. Naopak tajemník stejného ústavu Rudolf Petřík byl mimořádným lidovým soudem v Klatovech odsouzen k trestu smrti oběšením jako aktivní konfident SD.²⁷¹³ Z německé části okresu žádný středoškolský profesor ani učitel neprokázal antifašistické smýšlení, a tak byli všichni odsunuti.

V souladu s Nejedlého školskou reformou došlo i k zásadní změně ideové doktríny, v rámci které měla výuka probíhat. Nově měly být předměty vyučovány podle zásad marxismu – leninismu. Aby k implementaci této doktríny do výuky skutečně došlo, byly od roku 1949 pořádány politické kurzy a semináře, kterých se postupně museli zúčastnit všichni učitelé. Pro některé učitele a profesory to tak opět znamenalo dialektické pnutí mezi vlastními názory, hodnotami a svědomím a ideologií vynucovanou státem. Lze předpokládat, že hlavně „starší kádry“ marxismus příliš ochotně nepřijímali a učili si „posvém,“ jak byli celý život zvyklí. Učitelstvo obecně bylo a je do jisté míry rezistentní vůči všem „novotám,“ které shora přicházejí, a chovají k nim patřičnou nedůvěru. I z toho důvodu bylo pro totalitní komunistický režim výhodnější vychovat si novou generaci loajálních pedagogů „správného“ smýšlení a „správného“ třídního původu. Ve školním roce 1951 – 1952 byl na gymnázium do Sušice přidělen Václav Kubát, po vyučení elektrotechnikem absolvoval kurs pro dělnické učitele a po jednoleté praxi na střední škole byl v devatenácti letech poslán na sušické gymnázium, aby učil občanskou nauku a filozofii.²⁷¹⁴ Ideologický rozměr těchto předmětů je zcela zjevný. Jisté předsudky starých profesorů, kteří museli absolvovat univerzitní studia, vůči mladému kolegovi, který byl ve věku maturantů, připouští i školní kronika.²⁷¹⁵

Kromě politiky, byli učitelé a profesori různým způsobem angažováni též v kulturní sféře. Různá míra jejich angažovanosti vyplývá jednak z rozdílného zaměření jednotlivých typů škol, jednak z jejich různé držby kulturního kapitálu charakterizovaného odlišnou úrovní dosaženého vzdělání. Zatímco na pokračovacích školách působili učitelé z měšťanských a obecných škol, což byli absolventi učitelských ústavů, a tudíž středoškoláci, na školách všeobecného vzdělávání působili absolventi univerzit, kteří měli plnohodnotné vědecké

---

²⁷¹³ HAAS, Josef, *Politická persekuce na Sušicku v době nesvobody*, in: HALLA, Václav (red.), *Sušicko za okupace 1939 – 1945, Sušice 1947*, vložená obrazová příloha, nestr.

²⁷¹⁴ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. 241.

²⁷¹⁵ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. 241.

vzdělání. Někde mezi byla pozice hospodářských škol, kde učili jak absolventi univerzity, vysokých škol i učitelských ústavů. S tím též souvisí různá míra angažovanosti a kulturní činnosti učitelů na jednotlivých vzdělávacích ústavech. Zdá se, že působení na pokračovacích školách brali učitelé jako „vedlejší“ úvazek a nijak zvlášť se ve prospěch těchto ústavů neangažovali. Svou aktivitu vážali na svou mateřskou vzdělávací instituci – obecnou nebo měšťanskou školu. Tomu nahrávala i ryze praktická profilace těchto škol. Naopak na hospodářské škole a na obou školách všeobecného vzdělání působili učitelé, kteří se výrazným způsobem angažovali nejenom v životě vlastní školy, ale byli též výraznými lokálně kulturními činiteli a v některých případech též jedinci s vědeckými nebo literárními ambicemi.

Mezi nejvýraznější takové učitele a profesory bezesporu patřil Viktorín Zeithammer, kromě předsednictví místního odboru NJP²⁷¹⁶ zastával též vysokou pozici v místním odboru Klubu českých turistů. Své turistické zkušenosti přetavil do několika cestopisných reportáží, které vycházely na pokračování v sušickém tisku²⁷¹⁷ Rovněž díky znalosti krajiny střední Šumavy byl vybrán za autora několika kapitol *Korbrovo Království českého*,²⁷¹⁸ rozsáhlé několikasvazkové vlastivědy. Jako profesor češtiny a literatury dokázal využít své osobní kontakty s předními českými literáty přelomu století a zprostředkovat sušickým studentům setkání například s Jaroslavem Vrchlickým.²⁷¹⁹ Osobně se znal též s Karlem Klostermannem, který Zeithammerovi pravděpodobně sloužil i jako literární vzor v jeho knize povídek ze Šumavy, která má též moralistní rozměr, jednalo se o skutečné případy alkoholismu ze Šumavy *Jed v žilách*.²⁷²⁰

Mladším a stejně všestranným protějškem z německé reálky v Kašperských Horách byl profesor Hans Kollibabe, rovněž činovník německých spolků, vášnivý turista a literární autor. Spoluzaložil a velmi pozvedl muzeum v Kašperských Horách, podílel se na archeologických nálezích v okolí i na sběru národopisného materiálu pro muzeum. Je autorem sebraných pohádek ze Šumavy,²⁷²¹ příběhu o šumavském silákovi Ranklu Seppovi a turistického

---

²⁷¹⁶ SMETANOVÁ, Jaroslava, *Národní jednota pošumavská v Sušici a její vliv na smíšené území v soudním okresu Sušice 1884 – 1914*, in: LHOTÁK, Jan, *Vlastivědný sborník muzea Šumavy VIII*. Sušice 2014, str. 332.

²⁷¹⁷ Například: ZEITHAMMER, Viktorín, *Turistika, Zimní výprava do Stodůlek, Svatobor 24*, Sušice 1909, č. 3, č. 4. Svatobor 25, 1910, č. 5., č. 6., č. 8. č. 11., č. 14., č. 16.

²⁷¹⁸ ZEITHAMMER, Viktorín, *Okres hartmanický, Okres sušický, Okres nýrský* in: *Korbrovo království české IV, Jihozápadní Čechy*, Praha 1911, str. 209 – 339.

²⁷¹⁹ *Jaroslav Vrchlický a Sušice*, in: *Spořitelna města Sušice, Čtyřicátá osmá účetní zpráva*, Sušice 1934, str. 28.

²⁷²⁰ ZEITHAMMER, Viktorín, *Jed v žilách, povídky z ovzduší alkoholismu v horách šumavských*, Praha 1922

²⁷²¹ KOLLIBABE, Hans, *Sagen und Märchen aus dem Böhmerwald, besonders aus Bergreichenstein und Umgebung*, Reichenberg 1925.

průvodce po Kašperskohorsku.²⁷²² Jeho spolupracovníkem v muzeu byl profesor Rudolf Nowak, autor krátkého brožurového dílka o dějinách hradu Kašperku.²⁷²³

Historickou vědu pěstovali i profesori sušické reálky a sušického reformního reálného gymnázia. Nejkontroverznějším badatelem byl v tomto ohledu profesor Karel Kramář, který několik let vedl sušické městské muzeum a badatelsky se zabýval nejstaršími dějinami slovanských národů.²⁷²⁴ V první řadě se snažil pravděpodobně hledat „reálný“ základ českých bájí a mýtů. To Antonín Janák, absolvent pražské univerzity, přistupoval ke svým historickým statím daleko vědeckěji a jeho historické studie patří k těm nejlepším regionálním historickým pracím, které v období první republiky na Sušicku vznikly.²⁷²⁵ I tento profesor jistou dobu řídil sušické městské muzeum a městský archiv.

Dalšími literárně aktivními členy profesorského sboru reálky v Sušici byli například druhý ředitel tohoto ústavu Bohumil Jirsík, který se věnoval překladatelské činnosti z francouzského a německého jazyka. Z francouzštiny překládal díla Guy de Maupassanta, nebo Emila Zoly.²⁷²⁶ Již výše zmiňovaný profesor Antonín Friedl se věnoval popularizaci Sušicka jako turisticky zajímavého kraje. Je autorem sice málo objemných, zato velmi pestrých a fotograficky bohatých turistických průvodců a letáků.²⁷²⁷ Ve srovnání s učitelkami byli jejich mužští protějšci v kulturní a spolkové činnosti daleko aktivnější, jak ukazují statistiky Sborníku Sušicka, na jehož vzniku se rovněž podíleli někteří místní pedagogové.

Dalším zajímavým ukazatelem byla otázka náboženství. Zatímco na Sušicku se k římskokatolické církvi na konci třicátých let stále hlásila drtivá většina populace, mezi žactvem bylo 96% katolíků,²⁷²⁸ učitelé patřili k sociálním skupinám, které byly nejsekularizovanější, z učitelů se k římskokatolické církvi hlásilo 68%, bezvěrců bylo 16% a dalších 11% učitelů

---

²⁷²² KOLLIBABE, Hans, *Fürher durch die königliche freie Goldbergstadt Bergreichenstein und ihre Umgebung*, Kašperské Hory, s. d.

²⁷²³ NOWAK, Rudolf, *Dějiny hradu Kašperka*, Kašperské Hory [1932].

²⁷²⁴ K tomu více v: HANUS, Adam, *Muzeum v Sušici a veřejnost*, Praha 2015, Bakalářská práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická, kapitola Karel Kramář a jeho jazykovědné výzkumy, str. 116.

²⁷²⁵ K tomu více v: HANUS, Adam, *Muzeum v Sušici a veřejnost*, Praha 2015, Bakalářská práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická, kapitola Antonín Janák, jediný studovaný historik, str. 133 – 137.

²⁷²⁶ Souborný katalog Národní knihovny České republiky uvádí celkem 12 děl, které Bohumil Jirsík přeložil. Heslo *Bohumil Jirsík*, Souborný katalog Národní knihovny ČR, [<https://aleph.nkp.cz/F/Q6VH25DRM48AHBQ7I6R3UA3YI6YVYGJ39RCRDQAPU8IDYRP35P-06734?func=short-jump&jump=000001>], citováno dne 25. 5. 2018.

²⁷²⁷ K tomu více v: HANUS, Adam, *Muzeum v Sušici a veřejnost*, Praha 2015, Bakalářská práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická, kapitola Autor turistických publikací Antonín Friedl, str. 117.

²⁷²⁸ KOT, Alois, *Národní školství v politickém okrese sušickém*, in: Sborník Sušicka, Sušice 1938 – 1939, str. 243.

bylo u církve československé.²⁷²⁹ Přestože učitelé byli sekularizovaní více než zbytek obyvatel Sušicka, stále byl podíl katolických učitelů vyšší, než byl celorepublikový průměr, který u učitelů mužů činil 50%.²⁷³⁰ Nicméně není známo, zda na Sušicku docházelo k náboženskému pnutí mezi katolickými žáky a bezvěreckými učiteli, to by bylo možné předpokládat například v odlehlejších venkovských oblastech, pokud by na takovou školu byl vyslán mladý a „zapálený“ učitel. V přístupu učitelů k náboženství lze poměrně jasně vysledovat „sekulární kult“ Husa a Komenského. Interpretace těchto dvou osobností českých dějin je mnohvrstevnatá. Vyzdvihovala se jejich náboženská protikatolická pozice, kdy se oba dva neochvějně postavili „katolickému tmářství“, další vrstvou je národní interpretace mučedníků, které zdrtil „německý nepřítel“. A pak je zde též pozice pedagogická, kdy jsou obě figury též významnými pedagogy. Proto učitelé neopomněli snad jedinou příležitost tyto „velikány“ svým žákům připomenout. Na realce v Sušici byly například hned v roce 1919 začátek a konec školního roku spojeny s každoroční přednáškou o Komenském a o Husovi. V porovnání s učiteli byly učitelky v politickém okrese v Sušici méně sekularizované. Ke katolictví se hlásilo 79% učitelek. Bez vyznání jich bylo 11% a v československé církvi 8%.²⁷³¹ I to je více než ve většinové společnosti okresu, nicméně rozdíl ve vyznání učitelů a učitelek je zcela zřejmý.

Muži tvořili v celém zkoumaném období na středních školách většinu vzdělávacích pracovníků v sušickém politickém okrese. Jejich podíl se hlavně na školách všeobecného vzdělávání snižoval jen velmi nepatrně, což bylo dáno náročností jejich průpravy na univerzitách. Ženy do tohoto prostředí během první republiky ani později ještě nepronikly v tak mohutné míře jako dnes. Učitelé byli rovněž významnými kulturními činiteli, kteří své mimoškolní aktivity spojovali s veřejnou a spolkovou sférou, na rozdíl od učitelek, kterým nadále náležela ve větší míře sféra domácí. Velmi významně se ve zkoumaném období projevovalo pnutí mezi laiční pozicí školy, která slouží jako nástroj státu, a politickým smýšlením učitelů, které bylo často s touto oficiální pozicí v rozporu. V některých případech byl tento rozpor natolik zásadní, že se dostali do konfliktu se státní mocí.

---

²⁷²⁹ KOT, Alois, *Národní školství v politickém okrese sušickém*, in: Sborník Sušicka, Sušice 1938 – 1939, str. 245.

²⁷³⁰ VEDRAL, Patrik, *Náboženský vývoj Plzně za první republiky (1918 – 1938)*, Praha 2017, Diplomová práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická, str. 171.

²⁷³¹ KOT, Alois, *Národní školství v politickém okrese sušickém*, in: Sborník Sušicka, Sušice 1938 – 1939, str. 245.

X. Střední školy a kultura

X. 1. Kulturní a veřejný život a festivity

Kromě vzdělávací a sociální role plnilo a plní střední školství též významnou kulturní úlohu. Ta se netýká pouze zainteresovaných jedinců, tedy studujících a pedagogů, ale do velké míry též veřejnosti. Střední školy, hlavně v relativně malých městech, jsou obvykle významným kulturním činitelem s velkým impaktem na veřejný kulturní prostor. Bývají často organizátorem veřejných kulturních akcí, které se často odehrávají v reprezentativních místnostech budovy školy. Obvykle při nich účinkují studenti, kteří mají reprezentovat svou školu v tom nejlepším možném světle. Kromě kultury na „vlastní půdě“ škola může expandovat do veřejného prostoru účastí na oslavách státních svátků nebo jiných významných veřejných festivitech. Dalším způsobem pronikání škol do veřejného prostoru byla kulturní a spolková činnost pedagogů. Ti se díky vysoké míře kulturního kapitálu a prestiže zapojovali velmi často do spolkového života a regionální politiky, a to i na pozicích vysokých funkcionářů.

Nejprve bude zkoumána situace ohledně kulturních aktivit na pokračovacích školách, poté odborných a na závěr na všeobecných. Nejstarší škola svého druhu ve zkoumaném okrese, pokračovací škola v Sušici, měla během roku pouze dva významné slavnostní dny a to zahájení a ukončení školního roku. Školní rok byl zahajován na konci září, či začátkem října a konec školy připadal zpravidla na poslední týden v dubnu.²⁷³² Obě tyto události byly spojeny s bohoslužbou, která oba dva rituály zahajovala, následoval proslov správce školy, který na začátku roku seznamoval žáky se školním řádem, na konci pak zpravidla zdůrazňoval důležitost vzdělání a mravného chování a přál vše nejlepší absolventům. Zároveň nejlepší studující obdrželi drobné dary, které k tomu účelu pořídila Řemeslnická beseda.²⁷³³ Konec roku se v některých letech pojil též s výstavou závěrečných prací učňů, kteří na této výstavě prezentovali své výtvary, to byla jediná příležitost, kdy se škola prezentovala na veřejnosti, respektive kdy veřejnost měla možnost se s prací školy seznámit.²⁷³⁴ Z počátku své existence si škola nemohla stěžovat na nepřítel veřejně činných osobností, které školu při různých příležitostech navštěvovaly. Největší pozornost přitáhlo samotné zřízení školy v roce 1893, kterého se účastnila početná honorace: *c. k. místodržitelský tajemník a správce okresního*

---

²⁷³² Soka Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, 1893 – 1953 (1954), Kronika průmyslové školy pokračovací, str. 11,

²⁷³³ Soka Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, 1893 – 1953 (1954), Kronika průmyslové školy pokračovací, str. 18.

²⁷³⁴ Soka Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, 1893 – 1953 (1954), Kronika průmyslové školy pokračovací, str. 32.

*hejtmanství Karel Pasovský, veleslavný pan děkan Jan Thurnwald, slavná městská rada s panem purkmistrem, předsedové živnostenských společenstev, řemeslnické besedy, městské spořitelny a záložny.*²⁷³⁵ Některé z těchto osobností, se na zahájení, nebo zakončení roku vracely i v následujících letech.²⁷³⁶

V Sušických novinách se pokračovací škola rovněž prezentovala pouze prakticky a to inzertními oznámeními, kdy a kde proběhl zápis do dalšího ročníku. Ani správce školy ani učitelský sbor, který primárně učil na měšťanské škole, neměl potřebu pokračovací školu v tisku více zviditelňovat. Kronika ústavu je pak nejlepším důkazem malé zainteresovanosti učitelského sboru na kulturní činnosti spojené s touto školou. Kronika, která by měla sloužit jako „výkladní skříň“ školy pro budoucí generace, zaznamenává dějiny pouze do školního roku 1898 – 1899.²⁷³⁷ Poté následuje dlouholetá odmlka. Nová školní kronika byla založena až v roce 1930. Důvod jejího zřízení je zcela jasný, v tomto roce byla pro živnostenskou školu pokračovací postavena budova a slavnostní otevření bylo nutné zaznamenat, zároveň bylo třeba, aby slavnostní hosté zvěčněním svého podpisu dokumentovali účast na této akci. *Nota bene*, když se této akce účastnil tak vzácný host, jako byl sám ministr školství a národní osvěty Dr. Ivan Dérer, samozřejmě v doprovodu početné regionální i zemské honorace.²⁷³⁸ Otevření budovy školy se tak stalo nejvýznamnější veřejnou akcí, která se s touto školou pojila.

Během první republiky se zahájení školního roku se posunulo na začátek září a při slavnostním zahájení se již nekonaly bohoslužby, proslov správce školy zůstal téměř stejný jako v dobách založení školy. Jeho ústředním motivem i nadále zůstal školní řád. V kalendáři přibyl oproti dobám monarchie jedno významné datum a to 28. října. Škola se neúčastnila oslav jako celek, učni a učnice měli být přítomni festivitám oslav ve svých domovských obcích. Škola jim dala volno a třídní učitelé před tímto datem zdůraznili význam svátku během výuky.²⁷³⁹ Stejným způsobem byly připomínány i narozeniny prezidenta

---

²⁷³⁵ Soka Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, 1893 – 1953 (1954), Kronika průmyslové školy pokračovací, str. 6.

²⁷³⁶ Soka Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, 1893 – 1953 (1954), Kronika průmyslové školy pokračovací, str. 6 – 35.

²⁷³⁷ Soka Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice, 1893 – 1953 (1954), Kronika průmyslové školy pokračovací, str. 35.

²⁷³⁸ SOkA Klatovy, fond Střední odborná škola a Střední odborné učiliště, Kronika Střední odborné školy a Středního odborného učiliště 1930 – 1977, str. [2].

²⁷³⁹ SOkA Klatovy, fond Střední odborná škola a Střední odborné učiliště, Kronika Střední odborné školy a Středního odborného učiliště 1930 – 1977, str. [15].

republiky T. G. Masaryka.²⁷⁴⁰ To je zajímavý rozdíl oproti dobám monarchie. Z tehdejší kroniky nevyplývá, že by se učni a učnice museli účastnit oficiálních státních festivit, jako narozenin panovníka, nebo výročí sňatku císařského páru. Větší státní indoktrinace učňovského dorostu za první republiky by mohla vypovídat o pokusu rozšířit „národní korpus“ i na nižší společenskou vrstvu. O tom svědčí i změna ve vyučovaných předmětech. V období první republiky byla, kromě odborných předmětů, na živnostenských školách pokračovacích vyučována též občanská výchova, v dobách monarchie nikoliv. Školní rok nově končil až poslední týden v červnu a ani tento rituál se oproti dobám monarchie příliš nezměnil, kromě chybějící mše svaté, po obligátním proslovu správce školy, byli odměněni nejlepší studenti a předána vysvědčení.

Nová budova školy umožňovala po ukončení školy uspořádat v odpovídajících prostorech výstavu učňovských prací, která si dle kroniky ústavu našla četné zájemce z řad občanstva.²⁷⁴¹ Vyjma toho se v budově školy začaly konat i výstavy a akce některých živnostenských společenstev, nebo spolků. Před Vánoci roku 1931 se například konala výstava medového pečiva, pořádaná včelařským spolkem, nebo výstava radioaparátů, kurzy sváření, nebo moření dřeva.²⁷⁴² V květnu 1937 se škola přímo účastnila návštěvy prezidenta Edvarda Beneše. Učni, učnice a pedagogové vyrobili dar pro pana prezidenta a to zdobenou dřevěnou kazetu, do které byly umístěny všechny druhy sirek vyráběných v Sušici.²⁷⁴³

Performanci prací svých studujících se věnovala též dřevařská škola pro zpracování dřeva v Kašperských Horách. Jak dosvědčují dochované fotografie, větší práce jako krovy nebo věžičky pro kostely byly umístěné na nádvoří u budovy této školy.²⁷⁴⁴ Celou řadu menších studentských výtvorů jako zdobený nábytek nebo jiný dřevěný mobiliář vlastní dodnes kašperskohorská pobočka Muzea Šumavy.²⁷⁴⁵ Výstavy závěrečných prací reprezentovaly danou školu na veřejnosti. Ta se mohla seznámit s novými výrobními postupy a technologiemi v řemeslné výrobě. Zároveň mohla výstava sloužit jako reklama schopných studujících. Návštěvník výstavy si mohl schopného studujícího najmout.

---

²⁷⁴⁰ SOKA Klatovy, fond Střední odborná škola a Střední odborné učiliště, Kronika Střední odborné školy a Středního odborného učiliště 1930 – 1977, str. [19].

²⁷⁴¹ SOKA Klatovy, fond Střední odborná škola a Střední odborné učiliště, Kronika Střední odborné školy a Středního odborného učiliště 1930 – 1977, str. [19].

²⁷⁴² SOKA Klatovy, fond Střední odborná škola a Střední odborné učiliště, Kronika Střední odborné školy a Středního odborného učiliště 1930 – 1977, str. [22].

²⁷⁴³ SOKA Klatovy, fond Střední odborná škola a Střední odborné učiliště, Kronika Střední odborné školy a Středního odborného učiliště 1930 – 1977, str. [28].

²⁷⁴⁴ HROPENIAK, Vladimír, *Odborná škola pro zpracování dřeva v Kašperských Horách*, in: Vlastivědné zprávy Muzea Šumavy, Sušice 1989, str. 55.

²⁷⁴⁵ Osobní sdělení PhDr. Vladimíra Horpeniaka.

Kulturní život ostatních živnostenských pokračovacích škol byl daleko chudší. Jak již bylo několikrát zmiňováno, nejednalo se o samostatné instituce, ale byly podřízené místním měšťanským, nebo obecným školám. O jejich chod se starali místní učitelé, technicky vzato v přesčase, nad rámec svého původního zaměstnání. Takže je pravděpodobné, že si tito učitelé nechtěli ukrajovat navíc ze svého volného času a pro tuto školu organizovat nějaké kulturní aktivity. Důkazem opět mohou být školní kroniky, respektive to, jak malý prostor živnostenské školy pokračovací v jejich rámci zaujímaly. Pisatelé kronik se často omezili na pouhé konstatování, kolik na začátku roku nastoupilo učňů a učnic, a kdo z kolegů na této škole vyučoval. Žádné další akce, jako výstavy absolventských prací, nebo kurzy pro řemeslníky nezmiňují. Kromě toho, že kulturní podniky při pokračovacích školách neměli učitelé zájem organizovat, je pravděpodobné, že ani studující těchto škol o podobné aktivity příliš nestáli. Pro většinu z nich bylo obtížné po náročném pracovním dni u mistra navštěvovat večerní vyučování v živnostenské pokračovací škole. Účastnit se navíc ještě dobrovolných akcí, pro ně byl nadlidský výkon. Řečeno bourdieovskou terminologií, jejich život byl orientován na ekonomický kapitál, (praktický život) a na rozvoj toho kulturního již prostě nezbyval čas, síly ani prostředky. Živnostenské školy pokračovací tak byly ryze praktické ústavy, které měly své absolventy připravit na budoucí výkon povolání. Kromě teoretické odborné přípravy, byl kladen důraz též na práci ve školních dílnách, která měla rozvíjet jejich motorické schopnosti a dát studujícím manuální základ zvoleného povolání. Rozvoj občanských hodnot, nebo duchovního a kulturního života učňů a učnic, se na těchto školách příliš nepředpokládal, už vůbec ne nad rámec výuky, do které byla alespoň začleněna občanská výchova.

Větší důraz na kulturní stránku výuky, než pokračovací školy, kladla hospodářská škola v Sušici: *Škola poskytuje žákům kromě prohloubení vzdělání všeobecného a výchovy ve směru mravním a společenském, takových odborných dovedností teoretických a praktických, aby se z nich mohli státí uvědomělí zemědělci a řádní občané Československé republiky.*²⁷⁴⁶ Celková koncepce hospodářské školy se více blížila všeobecnému střednímu školství, než tomu pokračovacímu (živnostenskému). Hospodářské školy měly každodenní výuku prezenčního typu. Takže se na hospodářské škole vyučovalo daleko více předmětů, než na těch pokračovacích. Kromě těch odborných, týkajících se pěstování zemědělských plodin, chovu a péči o dobytek a základům účetnictví byly vyučovány i: Mravouka, občanská a společenská výchova a zeměpis – dějepis. Školní rok byl na hospodářské škole konstruován v souladu

---

²⁷⁴⁶ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 6.

přírodním cyklem. Začínal až po skončení polních prací 3. listopadu a končil v závěru dubna.²⁷⁴⁷ To již sice byly polní práce v plném proudu, ale i tak „zemědělská sezona“ teprve začínala a studující při ní mohli zúročit nově nabyté vědomosti, získané během zimního období ve škole.

Hlavním důvodem pro zřízení školy bylo pozvednutí úrovně zemědělství a hlavně dobytkářství v chudém podhorském kraji. Tímto směrem se ubírala i veškerá mimoškolní činnost učitelského sboru. Pedagogové byli členy různých zemědělských a hospodářských organizací a pořádali přednášky a besedy pro místní zemědělce. Nutno podotknout, že učitelský sbor nebyl politicky neutrální, ale velmi úzce spolupracoval s Republikánskou stranou zemědělského a malorolnického lidu, (agrárníky). Ředitel školy Dipl. agr. Jan Chvátal byl: předsedou Okresního odboru úředníků Republikánské strany, Okresním důvěrníkem Republikánské strany na Sušicku, čestným členem Republikánského dorostu v Sušici. Profesor Jan Pánek pak zastával funkci jednatele Republikánského dorostu na Sušicku. A členy této strany byla též většina členů kuratoria, řídicího orgánu hospodářské školy. Není těžké si představit, kdo stál za přejmenováním ulice vedoucí od areálu sirkárny kolem hospodářské školy až k na konec města (dnes Hrádecká), na ulici Antonína Švehly²⁷⁴⁸. Jednalo se o nejvýznamnější zásah do veřejného prostoru, ve spojitosti s hospodářskou školou, respektive nepřímou, přes její vazby na republikánskou stranu a její zastupitele v městském zastupitelstvu.

Pedagogický sbor rovněž organizoval celou řadu odborných přednášek pro místní zemědělce. Ředitel Chvátal za prvních pět let působení školy pronesl celkem 27 odborných přednášek.²⁷⁴⁹ Kromě Sušice přednášel v Hrádku, Budčticích, Chotěšově, Čimicích, Nezamyslicích, Čejkovech, Velharticích, Mokrosukách, Strašíně, Dobršíně, Hradešicích, Podmoklech, Dražovicích, Petrovicích, Rábí, Kolinci.²⁷⁵⁰ Přednášková místa pokrývají poměrně rovnoměrně tu část politického okresu Sušice, kde byla v obcích česká majorita. Ani v jednom případě nenavštívil německy hovořící obec. Přednášky se konaly během celého roku a zdá se, že záměrně v obcích, které od sebe byly geograficky hodně vzdálené, takže při nich křížoval opravdu celý region.

---

²⁷⁴⁷ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 6.

²⁷⁴⁸ Přesné datum přejmenování ulice se nepodařilo dohledat, nicméně na situačním plánu města z roku 1935, je nese ulice název Švehlova, KOMÁREK, Václav, *Rozvoj města Sušice v letech 1919 – 1935*, in: *Spořitelna města Sušice, Padesátá účetní zpráva*, Sušice 1935, str. [121].

²⁷⁴⁹ Vlastní výpočet z: CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927.

²⁷⁵⁰ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 13.

Kromě praktických přednášek například: *o moření osiv a některých důležitých škůdcích a chorobách kulturních rostlin*, nebo *O důležitých plemenech hospodářského zvířectva a jejich racionálním chovu*, zaznívala i poněkud abstraktnější témata, týkající se regionální situace zemědělství *O důležitých otázkách Pošumavského zemědělství*, či *Důležitost oborového sdružení zemědělců*. Celá řada přednášek pak měla za úkol propagovat hospodářskou školu, nebo místní zemědělce informovat o možnostech jejich absolventů: *Odborné zemědělské vzdělání na Sušicku a stavba hospodářské školy*, nebo *O úkolu absolventů zemědělských škol*. Témata přednášek se často opakovala, a tak dávalo smysl, že zaznívaly na různých místech regionu. Přednášky byly přizpůsobené geografii daného místa. Takže v nižších polohách například zazněla přednáška obecně o pícninářství, ve vyšších polohách pak přednáška o horském pícninářství.²⁷⁵¹

Aktivním řečníkem byl též učitel Pánek, který ve stejném období uspořádal dokonce 29 přednášek.²⁷⁵² Z části se překrývaly geograficky i tematicky s těmi, které přednášel ředitel Chvátal. Ty tematicky stejné vždy přednášel na jiných místech, než ředitel. Nad rámec přednáškových turné ředitele, zavítal Pánek do Mačic, Drouhavče, Čeletic, Stach, Kadešic, Šimanova, Soběšic, Bílenic, Hor Matek Božích, Bukovníka, Žihobec, Svojsic a dvakrát přednášel v Horažďovicích.²⁷⁵³ Česká část politického okresu Sušice, tak byla odbornými zemědělskými přednáškami pokryta vskutku důkladně. Na přednáškovou činnost navazovalo organizování kurzů pro místní zemědělce, kde kromě již výše zmíněných pedagogů působil i okresní veterinář. Tyto kurzy měly zemědělcům, kteří z různých příčin nenavštěvovali hospodářskou školu, zprostředkovat alespoň ty nejnütnější informace a novinky v oboru.²⁷⁵⁴

Další službou, kterou hospodářská škola místním zemědělcům poskytovala, byla zemědělská poradna. Ta podle ročenky fungovala při škole již od doby jejího vzniku. Formální rámec zemědělská poradna získala v roce 1931, kdy její činnost byla definována ministerstvem zemědělství, které fungování zemědělských poraden při hospodářských školách vymezilo výnosem.²⁷⁵⁵ Jednalo se o poměrně vlivnou instituci, která neměla pouze radit rolníkům, kdy zasít obilí, ale měla zastřešovat a koordinovat činnost všech zájmových spolků a institucí zainteresovaných nejen v zemědělství, ale starajících se o život na venkově obecně. To v jazykově smíšené oblasti rovněž korespondovalo s otázkami nacionalismu.

---

²⁷⁵¹ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 13.

²⁷⁵² Vlastní výpočet z: CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927.

²⁷⁵³ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 18.

²⁷⁵⁴ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 18.

²⁷⁵⁵ CHVÁTAL, Jan, *Deset let odborné školy hospodářské a zemědělské poradny v Sušici*, Sušice 1933, str. 30.

V poradním sboru měli své zastupitele: okresní úřad, Okresní hospodářská záložna, Okresní sdružení hospodářských zvířat v Sušici, Spolek pro zvelebení chovu koní, Osvětový sbor, NJP, Včelařský spolek a Vodní družstvo.²⁷⁵⁶ Pánové, kteří výše zmíněné instituce zastupovali, zastávali v regionu i jiné vlivné funkce, například ve vysokých postech samosprávy, či jako zastupitelé obcí, města Sušice i okresu. Politicky vázáni byli na sušický odbor Národní demokracie a Republikánskou stranu. Konkrétně mohla zemědělská poradna přispět k řešení otázek zemědělských, zvěrolékařských, lesnických, včelařských, právních, berních, zdravotních osvětových, družstevních a mohla pomoci při volbě povolání.²⁷⁵⁷ Soudě dle množství otázek, které poradci buďto písemně, nebo častěji ústně řešili, se jednalo o službu, kterou se místní zemědělci poměrně rychle naučili využívat. V roce 1931, kdy byla poradna v chodu rok, zodpověděla 403 písemných a 797 ústních dotazů²⁷⁵⁸ a i v dalších letech se pohybovala okolo osmi set dotazů. Drtivá většina z nich směřovala na ředitele školy Chvátala a učitele Pánka. Ti zodpověděli přes tři čtvrtiny ze všech dotazů, které poradna řešila. Všechny tyto dotazy se týkaly rostlinného zemědělství. Jak vidno dotazy na ostatní obory tvořily pouze malou část agendy. Kolem sta dotazů ročně se týkalo veterinární sekce, což je oproti dotazům z rostlinné výroby ohromný nepoměr. Dalo by se předpokládat, že chov dobytka byl na krizové a nepředvídané momenty týkající se nemoci, nebo špatného průběhu „bahnění“ domácího zvířectva náročnější, než rostlinná výroba, tudíž budou potřebovat odbornou pomoc více, než při pěstování obilí. Pravděpodobně tak krizové situace ohledně dobytka řešil veterinář přivolaný rovnou k případu a poradna, řešila pouze dotazy, na jejichž vyřešení byl dostatek času a jejich charakter byl spíše informativní. Dále se místní zemědělci dotazovali ředitele hospodářské záložny Františka Bělíka, pravděpodobně na možnosti úvěru, nebo jiné finanční operace s touto peněžní institucí. Takových dotazů bylo opět okolo stovky. Ostatní sekce poradny, příliš vytížené nebyly a zodpovídaly pouze jednotlivé dotazy.²⁷⁵⁹

Na rozdíl od pokračovacích škol, poskytovala hospodářská škola svým studujícím celou řadu kulturně vzdělávacích aktivit, které šly nad rámec vlastní výuky v hodinách, nebo praxí. Na prvním místě škola studujícím zprostředkovávala odbornou knihovnu, která se každým rokem rozšiřovala o nové tituly. Zároveň odebírala celou řadu časopisů a periodik se zemědělskou a venkovskou tematikou. Do některých z nich přispíval i ředitel školy Chvátal. Ten byl poměrně plodným autorem, když každý rok uveřejnil 10 až 15 článků. Některé byly spíše popularizační uveřejněné v běžných periodikách s vazbou na agrární stranu, ale je mezi nimi

²⁷⁵⁶ CHVÁTAL, Jan, *Deset let odborné školy hospodářské a zemědělské poradny v Sušici*, Sušice 1933, str. 30.

²⁷⁵⁷ CHVÁTAL, Jan, *Deset let odborné školy hospodářské a zemědělské poradny v Sušici*, Sušice 1933, str. 30.

²⁷⁵⁸ CHVÁTAL, Jan, *Deset let odborné školy hospodářské a zemědělské poradny v Sušici*, Sušice 1933, str. 30.

²⁷⁵⁹ CHVÁTAL, Jan, *Deset let odborné školy hospodářské a zemědělské poradny v Sušici*, Sušice 1933, str. 30.

možné naleznout i odborné studie.²⁷⁶⁰ Dále hospodářská škola organizovala pro své studující exkurze a poučné vycházky. Množství těchto aktivit bylo dosti velké, za šest měsíců, po které probíhala výuka, jich studující stihli pět až osm, což je minimálně jednu za měsíc.²⁷⁶¹ Navštěvovali velkostatky, kde se seznamovali s chodem těchto provozů, moderními stroji i pokrokovými technologiemi, dále navštěvovali plemenně čisté chovy dobytka, družstevní či městské lihovary, pivovary, octárny, nebo místní továrny, závody a družstevní podniky, případně dobytčí trhy. Kromě těchto praktických exkurzí navštěvovali studující též muzea a místní odborné zemědělské školy a seznamovali se s pamětihodnostmi, což jednoznačně svědčí o kulturním rozměru studia na hospodářské škole. Akční rádius exkurzí byl poměrně široký a pestrý. Část z nich se odbývala v Sušici, jejím zemědělském okolí, nebo nejbližších městech.

Profesoři se ale nebáli studující vzít na vícedenní návštěvu vzdálenějších měst, jako byly Vodňany, Písek, nebo Praha a Plzeň. V Plzni navštívili *oddělení pro hospodářské stroje ve škodových závodech, oddělení pro výrobu parních strojů, turbín a vysokých pecí. Dále vykonána prohlídka měšťanského pivovaru v Plzni, kde celá výprava pohoštěna, prohlídka cirku Kludský a městského muzea.*²⁷⁶² Výprava do Prahy byla dokonce třídenní: *14. května prohlídka Národního muzea, hradu, technického musea, Petřína, Národního divadla a Staroměstského náměstí 15. května prohlídka výstaviště, Pražského vzorkového trhu a večer návštěva Národního divadla. 16. května odjezd do Uhřetěvse, prohlídka školního závodu vysoké školy zemědělského inženýrství. Odpoledne prohlídka města Tábora.*²⁷⁶³ Nabytý program, rozmanitost a množství přesunů museli být pro studující velmi náročné ale i velmi poučné zároveň. Škola umožňovala poznat místa a kulturní i zemědělské zajímavosti, jaké by potomci rolníků ze zapadlého jihozápadu, pravděpodobně sami nikdy nepoznali. Exkurze propojovaly teorii s praxí a zároveň rozšiřovaly obzory studujících a zvětšovaly míru jejich kulturního kapitálu.

Jedna vyučovací hodina týdně byla věnována rozpravám. To je i z pohledu dnešní pedagogiky poměrně moderní koncept. *Rozpravy mají za účel osamostatnění, nejen aby se u žactva řádně soudnost vyvíjela, ale aby osvojili si dovednost klidně a samostatně myšlenky své pronášeti, i připravit se pro budoucí svou činnost v životě veřejném.*²⁷⁶⁴ Jedná se prakticky o výuku kompetencí, o kterém dnešní pedagogika tak hlasitě volá a někdy až křečovitým způsobem se

²⁷⁶⁰ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 12.

²⁷⁶¹ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 23 – 25.

²⁷⁶² CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 25.

²⁷⁶³ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 25.

²⁷⁶⁴ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 25.

jej snaží implementovat do výuky. Na hospodářské škole v Sušici se tento koncept výuky rozvíjel již v druhé polovině dvacátých let. Kromě rozvoje kompetencí se studující při těchto rozpravách učili pracovat i s informacemi, to je opět jeden z nejaktuálnějších požadavků současné pedagogiky. Studenti nejprve zvolili předsedu, místopředsedu, jednatele, burzovního referenta. Předseda s místopředsedou řídili průběh hodiny, udělovali slovo přednášejícím, nebo diskutujícím. Jednatel o celé hodině vedl zápis, který podléhal schvalování a burzovní referent podával zprávy o cenách na plodinové burze. Zkoumala se cena plodin a dobytka. Vzhledem k velmi rozvinutému spolkovému životu v období první republiky mohly být zkušenosti, které studující hospodářské školy při řízení rozprav získali velmi užitečné.

Hlavním bodem rozprav byl přednes dvou referátů a následná diskuze o tématu, které v referátu zaznělo. Témata si vybírali studující sami a vesměs se jednalo o odbornou problematiku z rostlinné, nebo živočišné výroby, zlepšování zdravotní péče o dobytek, moderní postupy v zemědělství, nebo ošetřování rostlin. Namátkou například *Krmení dobytka v době zimní*, *O nemocech vepřového dobytka*, *Sadařství v našich alejích*, nebo o významu včel.²⁷⁶⁵ Do jisté míry se témata překrývala s přednáškami vyučujících, pořádaných pro širokou zemědělskou veřejnost. Témata některých referátů měla též společenský přesah: *Význam venkovské ženy v zemědělství*, *Úkol hospodyně v domácnosti a v hospodářství*, nebo *Udržení dívek na vsích*.²⁷⁶⁶ Tato témata si ve větší míře vybíraly dívky. Od školního roku 1929 – 1930 se v repertoáru rozprav objevilo téma ekonomické krize v zemědělství. Od tohoto školního roku se mu v rozpravách každý rok věnovalo několik studujících. To svědčí o tom, že rozpravy reagovaly na aktuální témata, která se zemědělství týkala. A to nejen v rovině odborné péče o dobytek a rostliny, ale též v rovině reálného života zemědělce a jeho sociálního zázemí.

Hospodářská škola v Sušici, respektive její učitelský sbor se podílel též na zřízení zemědělského oddělení sušického městského muzea. Podobně jako u zemědělských poraden (viz výše) se jednalo o kulturní činnost řízenou shora, tedy od ministerstva zemědělství. Na počátku třicátých let spustilo ministerstvo zemědělství, ve spolupráci s národním zemědělským muzeem poměrně ambiciózní projekt, jehož cílem bylo vybudovat zemědělské muzeum v každém soudním okrese Československa.²⁷⁶⁷ Hlavním úkolem těchto regionálních

---

²⁷⁶⁵ CHVÁTAL, Jan, *Deset let odborné školy hospodářské a zemědělské poradny v Sušici*, Sušice 1933, str. 16.

²⁷⁶⁶ CHVÁTAL, Jan, *Deset let odborné školy hospodářské a zemědělské poradny v Sušici*, Sušice 1933, str. 16.

²⁷⁶⁷ ŠPĚT, Jiří, *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*, Brno 2003, str. 94.

muzeí, nebylo ani tak prezentovat minulost venkova a zemědělství, ale naopak seznamovat zemědělce s nejmodernějšími postupy a inovacemi v tomto odvětví.²⁷⁶⁸

V Sušici vzniklo zemědělské oddělení muzea v roce 1931.²⁷⁶⁹ Jeho spojení s již existujícím městským muzeem byl logický tah, vzhledem k tomu, že se nejednalo o instituci, která by pro své aktivity měla velký rozpočet. Nicméně zemědělské oddělení mělo být řízeno vlastním kurátorem. V jeho čele stanul ředitel městských úřadů a ředitel již existujícího městského muzea Kajetán Turek.²⁷⁷⁰ Další členové a funkcionáři tohoto kuratoria pak byli vesměs veřejně činné osobnosti s řadou funkcí v samosprávě a spolkovém životě, včetně ředitele hospodářské školy Jana Chvátala. Většina členů kuratoria byla rovněž členy zemědělské poradny, která ve stejném roce vznikla rovněž z popudu ministerstva při hospodářské škole v Sušici. (Viz výše) Hlavním problémem bylo, zajistit muzeu odpovídající prostory, s těmito obtížemi se muselo dlouhodobě potýkat i sušické městské muzeum, a to již od svého zřízení v roce 1880.²⁷⁷¹ Provizorní umístění našlo zemědělské muzeum v budově hospodářské školy, což vzhledem k personálnímu propojení obou institucí, není až tak překvapivé. Vznikající sbírky muzea byly tvořeny zastaralými zemědělskými nástroji a stroji, které pro muzeum věnovali místní zemědělci. V roce 1933 se zemědělské muzeum přestěhovalo do bývalé zasedací místnosti zastupitelstva v prostorách sušické radnice, kde ale setrvalo jen velmi krátce, a v roce 1937 se již opět stěhovalo spolu s městským muzeem do rekonstruované budovy sušického děkanství.²⁷⁷²

V této historické budově zabralo zemědělské oddělení celé spodní patro. Zde již byl dostatek místa pro upravení sbírek. Kromě vystavení historických předmětů z minulosti místních rolníků, mohlo muzeum ve větší míře plnit též své původní poslání a to představovat zemědělské novinky: *podářilo se získati do zemědělského muzea vzorky různých umělých hnojiv, strojeného krmiva, mořidla, osiva a prostředky na hubení škůdců v zemědělství, semena a obilniny cukernaté výroby, vzorky různých olejů, k tomu vyobrazení, prospekty, brožury a letáky.*²⁷⁷³ Do jaké míry v této době zemědělské oddělení muzea spolupracovalo v zemědělské „osvětové“ činnosti s hospodářskou školou a její zemědělskou poradnou jasně

---

²⁷⁶⁸ ŠPĚT, Jiří, *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*, Brno 2003, str. 94.

²⁷⁶⁹ HANUS, Adam, *Muzeum v Sušici a veřejnost*, Praha 2015, Bakalářská práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická, str. 41.

²⁷⁷⁰ MŠ, sign. D97/4, Zpráva o činnosti městského muzea za rok 1932, Sušice 1933, str. 5.

²⁷⁷¹ HANUS, Adam, *Muzeum v Sušici a veřejnost*, Praha 2015, Bakalářská práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická, kapitola Umístění muzea a jeho prostorové nároky, str. 15 – 32.

²⁷⁷² TUREK, Kajetán, *Městské muzeum ve vlastní budově*, in: Spořitelna města Sušice, Padesátá druhá účetní zpráva 1937, Sušice, 1938, str. 48.

²⁷⁷³ Muzeum Šumavy, Sušice, sign. D97/4, Zpráva o činnosti okresního zemědělského oddělení městského muzea v Sušici za rok 1938, str. 1.

není. Je pravděpodobné, že spolupráce byla menší, než v době založení muzea a to proto, že v nově zvoleném kuratoriu zemědělského oddělení muzea již žádný zástupce hospodářské školy nefiguroval. Zemědělské oddělení v té době plně řídil Kajetán Turek, jeho syn Luboš a úřednice Marie Černá, svého času přítelkyně Luboše Turka.²⁷⁷⁴ Zemědělské muzeum, které mělo fungovat jako nezávislá instituce, spolupracující se zemědělskými organizacemi a ve snaze o modernizaci venkova doplňovat činnost hospodářské školy a její poradny, se na konci třicátých let daleko více přimklo k městskému muzeu a jeho pracovníkům, kteří na hospodářskou školu a na ní navázané organizace a republikánskou stranu, tak silné vazby neměli.

Nejrozvinutější kulturní život panoval na středních školách všeobecného vzdělání tedy na kašperskohorské reálné škole a sušické reálce a pozdějším sušickém gymnáziu. To není příliš překvapivé vzhledem k odlišnému poslání, které tyto školy ve srovnání s prakticky orientovanými pokračovacími a odbornými školami měly. A to jak „vnitřní kulturní život“ vlastního ústavu, který nabízel celou řadu kulturních aktivit vlastním studentům tak i veřejný kulturní život, kdy se škola jako instituce, nebo její studující a profesori zapojovali do veřejného života v regionu. Vzdělání bylo kromě rozvoje praktických znalostí zaměřeno též na rozvoj humanity a estetiky, tedy kulturního kapitálu studentů. Vysoké vlastnictví kulturního kapitálu se projevovalo i u učitelského sboru, který byl velmi angažovaný jak ve veřejném, tak spolkovém životě. Skvělým zdrojem informací o kulturním životě školy během roku je kronika ústavu, která zpravidla zaznamenává všechny mimořádné i cyklické školní události. Opět je třeba litovat, že kronika kašperskohorského ústavu se nedochovala a tak i tato kapitola bude poněkud nevyvážená v neprospěch kašperskohorského ústavu.

První veřejnou slavností spojenou se sušickou reálkou, bylo její slavnostní otevření, ke kterému došlo 19. září 1906.²⁷⁷⁵ Slavnost začínala v děkanském kostele sv. Václava, kde děkan Frána sloužil za účasti profesorského sboru, prvních dvou přijatých tříd, okresního hejtmana, starosty města, městské rady a dalších zástupců samosprávy a pozvaných hostů, slavnostní mši. Poté se všichni, včetně pana děkana přesunuli v průvodu k prozatímní budově reálky, kde měli hejtman, starosta a ředitel slavnostní proslov.²⁷⁷⁶ Tím byly poněkud skromné oslavy otevření reálky odbyty. V Kašperských Horách probíhalo slavnostní otevření reálky 22. září 1906. Předcházející večer procházel městem průvod s pochodněmi a lampiony. Toho

---

²⁷⁷⁴ HANUS, Adam, *Muzeum v Sušici a veřejnost*, Praha 2015, Bakalářská práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická, kapitola Ředitel muzea Luboš Turek, str. 65 – 68.

²⁷⁷⁵ *Slavnostní otevření c. k. české státní reálky v Sušici*, Svatobor 26, 1906, č. 28.

²⁷⁷⁶ *Slavnostní otevření c. k. české státní reálky v Sušici*, Svatobor 26, 1906, č. 28.

se účastnily všechny místní spolky i turnerské spolky z Rejštejna. V sobotu 22. září se v deset hodin dopoledne sešli slavnostní hosté v sálu chlapecké měšťanské školy. Kromě zástupců města, soudního i politického okresu, se slavnosti účastnil i poslanec říšské rady Grösl a profesor historie na německé univerzitě v Praze Weber. Proslovy zdůrazňovaly důležitost reálných škol všeobecně i konkrétně její mimořádný význam pro Šumavu a Kašperské Hory. Profesor Weber ve svém příspěvku pohovořil o historii Kašperských Hor a v závěru přirovnal novou školu k hradu, *hradu ducha, vědy a vzdělání*, který měl bránit německé zájmy na Šumavě. Odpoledne pak byl pro účastníky slavnosti připraven banket v hotelu „Růže.“²⁷⁷⁷

Podobně jako na jiných školách začínal školní rok i na reálkách slavnými službami božími, kterých se povinně účastnil jak učitelský sbor, tak studující.²⁷⁷⁸ Oficiální kultura monarchie silně prodechnutá katolickou církví, se na školách všeobecného vzdělání projevovala v daleko větší míře, než na pokračovacích školách. Studující sušické reálky například navštěvovali povinně bohoslužby každou neděli a *ke zpovědi a k přijímání přistoupili veškerí žáci třikráte do roka.*²⁷⁷⁹ I přes to, že se ke katolictví hlásila významná většina studujících, nejednalo se rozhodně o všechny. Jakým způsobem byl tento problém vyřešen například u židovských studujících, kronika nezmiňuje. Studující proti navštěvování katolických bohoslužeb neprotestovali, tedy alespoň kronika žádný takový případ nezaznamenala.

S katolickými bohoslužbami byly spojeny i oficiální festivity rakousko-uherské monarchie. Smutečních bohoslužeb se studentstvo i učitelský sbor účastnil po úmrtí arcivévodky Otty rakouského, nedlouho po otevření školy v roce 1906, brzy na to zádušních bohoslužeb za zemřelou císařovnu Alžbětu.²⁷⁸⁰ Každoročně se pak studující účastnili festivit spojených s osobou císaře Františka Josefa I. Slavily se jeho narozeniny, svátek i datum nástupu na trůn. Zvláštní pozornost byla věnována jubileu šedesáti let on nástupu monarchy na trůn. Ta probíhala dokonce dva dny. 1. prosince 1908 se učitelé a žáci sešli ve vyzdobené kreslírně, kde ředitel školy Weger pronesl projev o císaři jako *něžném otci vlasti, velikém příznivci školství a velkém vojevůdci.*²⁷⁸¹ Slavnosti se účastnili i studující, po proslovu zapěli a zahráli loajalistické písně na oslavu císaře. Druhý den pak následovaly bohoslužby a pro studenty

---

²⁷⁷⁷ SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Novinové výstřižky o škole 1906 – 1907, nestr.

²⁷⁷⁸ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 17.

²⁷⁷⁹ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 18.

²⁷⁸⁰ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 12.

²⁷⁸¹ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 18.

snad nejkýženější část oslav a to volno ze školy.²⁷⁸² Těžko říci zda účast na oficiálních oslavách studentů a učitelů byla buďto přímo, nebo nepřímo vynucená, či zda manifestovaná loajalita byla autentická, anebo zda si studující a učitelé zvykli, že jsou tyto akce nutným zlem, které stačí prostě přežít. Jisté je to, že se oslav výročí panovnického domu každoročně účastnili a k žádnému explicitnímu konfliktu mezi lojalistickou oficiální linií školy a českým vlastenectvím na reálce v Sušici nedošlo. Naopak studentská vystoupení k oslavám nastoupení na trůn v roce 1913 se povedly natolik, že od příště se ředitelství rozhodlo tuto akci zpřístupnit veřejnosti, aby se jí mohli ve větší míře účastnit i rodiče studujících.²⁷⁸³

25 září 1909 byla zahájena výstavba budovy sušické reálky. Tento den se přímo na staveništi konala slavnostní, byť poněkud komorní akce kladení základního kamene. Tohoto aktu se účastnil pouze starosta města Seidl a ředitel školy Weger. Ti pokleпали na základní kámen, starosta se slovy: „*V práci a vědění jest na naše spasení*“ a ředitel reálky připojil lakonické „*Trp a nepovol.*“²⁷⁸⁴ Pravděpodobně sám starosta si velkou publicitu této akce nepřál. Stavba reálky se i vinou městské rady oproti předpokladu protáhla, za což Svatobor sušické zastupitelstvo veřejně kritizoval a uveřejňoval i kritické komentáře některých zastupitelů, nebo jiných veřejně známých činitelů. Kritika se týkala výběru a koupi parcely i průtahů kolem výběru stavební firmy a zahájení stavby. Patrně kvůli tomu ve městě nepanovala příliš vřelá atmosféra a tak pravděpodobně starosta nechtěl okázalou slavností kladení základního kamene přilítat olej do ohně.

Vše si mohl vynahradiť 17. září 1911, kdy zažila Sušice za dlouhé roky největší slavnost a to u příležitosti dokončení budovy reálky a jejího předání studentům. Mohutnosti této festivity se nemohlo rovnat ani slavnostní založení reálky, ani kladení základního kamene pro tuto budovu. Do účasti na této festivitě bylo vtaženo celé město, které bylo vyzdobeno prapory s národními barvami. Vlastní oslavu zahájil slavnostní průvod. V čele průvodu kráčelo banderium sedláků a agrárního dorostu, za nimi pochodovala hudba, následovaná všemi sušickými spolky, v průvodu tak kráčeli například zástupci Sokola, NJP, okrášlovacího spolku, měšťanské a řemeslnické besedy, nebo živnostenských společenstev. Hned po nich kráčeli studující reálky se svými profesory, dále sušické duchovenstvo v čele s děkanem a kvardiánem kapucínského kláštera, do průvodu se rovněž připojil starosta sušické židovské obce. Následoval blok zaměstnanců veřejných služeb, nejprve kráčeli úředníci vedení

²⁷⁸² SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 24.

²⁷⁸³ *Z c. k. reálky*, Svatobor 33, 1913, č. 48.

²⁷⁸⁴ *Ke stavbě reálky*, Svatobor 24, 1909, č. 47.

okresním hejtmanem, poté učitelé měšťanských a obecných škol, zaměstnanci dráhy, pošty, finanční strážé, soudního okresu. Dále defiloval okresní starosta spolu se starosty venkovských obcí, za nimi následovali hosté: starostové okolních měst, poslanci zemského sněmu, říšské rady a zástupci zemské školní rady. Celý průvod uzavíralo městské zastupitelstvo v čele se starostou Seidlem. Průvod vyrazil ze sušického náměstí před budovu reálky. Zde byly provedeny dva důležité rituály. Prvním bylo požehnání budovy od sušického děkana p. Frány, který poté přednesl emotivní a až nezvykle nacionální proslov. Druhým pak bylo symbolické předání klíčů. Nejprve od stavitele p. Nekvasila starostovi Sušice Seidlovi. Který je následně po proslovu, ve kterém až poněkud okatě zdůrazňoval vysokou cenu budovy, předal řediteli ústavu Wegerovi. Poté řečnili hosté. Jednotlivé proslovy prokládal sušický pěvecký spolek sv. Václava národními písněmi. Ke slavnosti se sešlo též velké množství zdravic, blahopřejných dopisů a telegramů od zástupců dalších měst království českého, ústředí celozemských spolků, dalších politiků, kteří se nemohli zúčastnit i od sušických rodáků.²⁷⁸⁵ Žádná jiná slavnost spojená se školou v Sušici, neovládla takovým způsobem veřejný prostor a stránky místního tisku jako slavnostní otevření nové budovy sušické reálky. To poukazuje na vážnost, jaké se tato instituce ze strany města těšila. Rovněž se jednalo do té doby o největší jednorázovou veřejnou investici sušického zastupitelstva, což samo o sobě přitahovalo velkou pozornost.

Podobně jako učitelský sbor hospodářské školy, pořádali profesori sušické reálky velké množství přednášek. Jejich účel i témata se ale velmi lišily. Zatímco učitelům hospodářské školy šlo hlavně o praktické zlepšování zemědělství v Pošumaví, profesori reálky, kteří přednášeli, si volili náročnější témata. Přednášky se konaly ve staré i nové budově reálky, dále pak na pozvání spolků profesori přednášeli po celém regionu, i ve spolkových místnostech ve vlastní Sušici. Často profesori řečnili pro místní odbory Sokolu, NJP nebo Sušickou měšťanskou besedu, tedy pro spolky, kterými byli členy.²⁷⁸⁶ Na přednáškách se podílela velká část učitelského sboru reálky. Mezi nejčastější řečníky patřil ředitel ústavu Josef Weger a profesor Viktorín Zeithammer, oba byli významné osobnosti sušického kulturního života. Dále řečnili například profesori Ladislav Švejcar, Antonín Škorpil, Antonín Friedl, nebo na sušické reálce jen krátce působící profesor Karel Kramář. Témata přednášek byla velmi různorodá, podle oborů, kterým se jednotliví prezentéři věnovali. Obecně lze konstatovat, že se jednalo spíše o přednášky z humanitních oborů. Vedle obecných

²⁷⁸⁵ *Slavnostní otevření c. k. reálky v Sušici*, Svatobor 31, 1911, č. 8.

²⁷⁸⁶ Vlastní rozbor z: První výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1912 – 1913, Sušice 1913, a Druhá výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1913 – 1914, Sušice 1914.

historických, nebo literárních témat jako například O středověké šlechtě (Karel Kramář), nebo O literárním působení Elišky Krásnohorské (Viktorín Zeithammer) se ale objevovaly i přednášky s regionální tematikou reagující na aktuální dění, O důležitosti školy obecné v Nezdicích (Josef Weger) nebo přednášky s vysloveně nacionálním podtextem jako například série přednášek Antonína Friedla pro místní odbory NJP pojmenovaná Hlavní fáze českých dějin. Tato série se skládala ze tří částí a to České bratrství, česká reformace a protireformace a Z doby národního probuzení.²⁷⁸⁷

Nacionální podtext výše zmiňovaných přednášek je zcela evidentní a příliš nekoresponduje s oficiální prokatolickou a lojalistickou orientací ústavu. Kolísání mezi prorakouským oficiálním postojem a českým nacionalismem je patrně jev pro střední školství pozdní monarchie poměrně typický. A jasně patrný je i na tématech přednášek, které byly pořádány i pro studenty sušické reálky. Na těch kromě řečníků z domácího ústavu někdy působili i řečníci s širším polem působnosti. Například univerzitní profesor Krejčí přednesl pro sušické studenty jednoznačně česky nacionalisticky orientovanou přednášku Právo existence malého národa,²⁷⁸⁸ přičemž nedlouho předtím vyslechli lojalní přednášku svého ředitele Wegera k dvousetletému výročí pragmatické sankce.²⁷⁸⁹

Počet přednášek pořádaných jak učitelským sborem pro širokou veřejnost, tak počet přednášek pro sušické studenty se rok od roku lišil. Těch pro veřejnost bývalo v předválečném období nejčastěji v rozmezí mezi patnácti a dvaceti.²⁷⁹⁰ Těch pro studenty bylo výrazně méně. Každoročně zazněl alespoň jeden proslov k výročí nástupu na trůn Františka Josefa, nebo u příležitosti jiného jubilea spojeného s panovnickým rodem. Ostatních přednášek bylo pro sušické studenty prosloveno okolo pěti. Kromě již výše zmiňované přednášky Krejčího vyslechli studující například přednášku profesora Švambery o Antarktidě, nebo prezentaci docenta Dostrčila „Hygiena ženy“.²⁷⁹¹ Hned druhý školní rok provozu sušické reálky, na podzim roku 1907 navštívily tuto školu dvě významné osobnosti, obě z popudu profesora Zeithammera. 3. 11. do Sušice zavítal anglický bohemista a znalec Šumavy Francis Petherick Marchant, osobní Zeithammerův přítel a hned 9. listopadu přijel Jaroslav Vrchlický. Ten měl krom profesora reálky, v Sušici vazbu též na učitele měšťanské

²⁷⁸⁷ První výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1912 – 1913, str. 64.

²⁷⁸⁸ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 19.

²⁷⁸⁹ První výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1912 – 1913, str. 64.

²⁷⁹⁰ První výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1912 – 1913, str. 64.

²⁷⁹¹ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 33.

školy a pozdějšího ředitele živnostenské školy pokračovací v Sušici, Josefa Martínka, který byl jeho spolužák, přítel a spolubydlící z gymnaziálních studií v Klatovech.²⁷⁹²

Část přednášek, které pořádali profesori sušické reálky, zaznívala ve prospěch spolku na podporu chudých studujících respektive výtěžek ze vstupného putoval do fondu této organizace. Na podpoře tohoto spolku se podíleli i sami studenti. V roce 1909 byla prvně organizována hudební a pěvecká produkce, na které vystupovali studenti a pedagogové ústavu. Tato akce vynesla podpůrnému spolku rovnou stokorunu.²⁷⁹³ V dalších letech se pak tato akce pravidelně opakovala pod názvem Hudebně – pěvecká akademie. Konala se vždy v květnu a podle školní kroniky ji sušická veřejnost hojně navštěvovala. O vzrůstající oblibě hudební akademie by mohl vypovídat i vzrůstající výtěžek této akce, který před první světovou válkou dosahoval téměř dvou set korun.²⁷⁹⁴

V lednu roku 1913 se konal první ples sušické reálky. Nejednalo se ale o klasický maturitní ples, jak je obvyklé v dnešní době, ale o ples spolku pro podporu chudých studujících, který se touto formou snažil získat finanční prostředky na své aktivity. Studentský ples se konal v sále hotelu „U Koruny,“ což byl spolu s hotelem U arcivévodky Štěpána jeden ze dvou nejvýznamnějších podniků v Sušici a vzhledem k velkému sálu se zde odehrávala větší část plesové sezony. Ples byl určen pouze pro zvané hosty, což byl patrně jediný způsob, jak zamezit překročení kapacity objednaného sálu, a zároveň elegantní způsob, jakým bylo možné na ples dostat možné „sponzory“ podpůrného spolku, jak v textu k padesátiletému výročí školy vzpomínal absolvent Dr. Karel Chodl: *Studentský ples! Bože, jaká to byla světoborná událost masopustní sezony. Už dlouho před ním začalo zvaní. To se neomezilo jen na Sušici, nýbrž šlo se daleko za její hranice: Žichovice, Horažďovice, Hrádek, Kolinec, Hory Stříbrné, Petrovice aj. Tam všude byly nejen Božky, Míly, Emy, Lidky, a Máni našich srdcí, ale tu a tam i nějaký ten „prachař“ jehož bylo nutno „pumpnout.“ Vždyť ples nebyl jen pro to, aby bylo umožněno „plesání“ mladých srdcí. Pro ty, jejichž srdce již neplesala, byl ples příležitostí, aby se naplnila pokladna Spolku pro podporu chudých studujících.*²⁷⁹⁵

Podle novinových článků, které o jeho přípravách referovaly měsíc dopředu, byl zájem obyvatel města i přilehlého venkova dosti velký. A stejně tak očekávání do něj vkládaná. Ještě

²⁷⁹² Jaroslav Vrchlický a Sušice, in: Spořitelna města Sušice, Čtyřicátá osmá účetní zpráva, Sušice 1934, str. 28.

²⁷⁹³ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 18.

²⁷⁹⁴ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 18.

²⁷⁹⁵ CHODL, Karel, *Vzpomínka na studentský ples*, in: PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. 110.

před konáním plesu předpovídal sušický Svatobor, že: *možno očekávati, že ples tento bude zlatým hřebem saisony.*²⁷⁹⁶ Čistý výtěžek plesu činil relativně vysoký obnos 815 korun a celý putoval na účet spolku na podporu chudých studentů.²⁷⁹⁷ Je tedy možné předpokládat, že se skutečně zařadil mezi nejvýznamnější události společenské sezony v Sušici. Už to, že ples byl „uzavřen“ pouze pro zvané, mu dodávalo jistý punc výjimečnosti a jeho účastníci se mohli vskutku považovat za místní společenskou elitu.

V roce 1913 reálku opustili první maturanti. Ti úspěšni uspořádali ve spolupráci s městskou radou 12. července 1913 první abiturientský věneček. Ten se podobně jako studentský ples konal v sále hotelu U Koruny. Sušická Hudba pana Hošťálka obstarala hudební a taneční doprovod.²⁷⁹⁸ Ohlas studentského věnečku byl v sušickém tisku velmi pozitivní: *První abiturientský věneček konaný dne 12. července. t. r. vydařil se, jak se dalo očekávati skvěle. [...] Po dobu celého věnečku snažili se abiturienti všemožným způsobem nejen o zábavu spanilomyslných dam kr. města Sušice, ale i veškerého obecnstva, takže každý nerad ještě v ranních hodinách odcházel a loučil-li se již odnášel si sebou zajisté ty nejpěknější dojmy. Účastníci věnečku, kteří skládali se ze všech vrstev občanských, byli všichni mile vítáni, což svědčí o dobrém smýšlení studentstva.*²⁷⁹⁹ Výtěžek akce na dobročinné účely činil 280 korun.

Vzhledem k spolufinancování ze strany města neputoval tento zisk pouze ve prospěch spolku pro podporu chudých studentů, ten obdržel rovnou sto korunu. O zbytek se podělily další veřejné sbírky a dobročinné organizace: místní chudobinec, fond na výstavbu sušické sokolovny, fond na výstavbu školní budovy v Šimanově a příspěvek získala též vznikající knihovna Františka Pravdy při Měšťanské besedě.²⁸⁰⁰ Jak studentský ples, tak studentský věneček si i v následujících letech našly pevné místo ve společenské sezoně města Sušice. O jejich vážnosti svědčí i pozornost, jaká byla věnovaná jejich přípravám i hodnocení na stránkách sušického tisku, který o obou akcích informoval s dostatečným předstihem a v několika číslech se k těmto akcím rovněž vracel. V hotelu U koruny se před první světovou válkou konaly i další akce pořádané studenty, a to Silvestrovské zábavy nebo zářijové vínky na oslavu konce léta a zahájení nového školního roku. Na těchto akcích tanec prokládaly komické výstupy sólových pěvců nebo celých sborů. A účastníci se též mohli pobavit při

---

²⁷⁹⁶ *Reprezentační ples*, Svatobor 32, 1912, č. 52.

²⁷⁹⁷ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 32.

²⁷⁹⁸ *První abiturienti*, Svatobor 33, 1913, č. 23.

²⁷⁹⁹ *První abiturientský věneček*, Svatobor 33, 1913, č. 28.

²⁸⁰⁰ *Ze sbírek mezi abiturienty*, Svatobor 33, 1913, č. 28.

humorných jedno, nanejvýše dvouaktových operách.²⁸⁰¹ Zajímavé je, že těchto akcí organizovaných studenty se i v pozdních večerních hodinách účastnily dívky a to žádný mravokárce neodsuzoval, což je vzhledem k jinak dosti pruderní morálce, která se týkala též studentského života, s podivem.

Dalším způsobem, kterým studenti sušické reálky vstupovali do veřejného života, byla divadelní představení. V Sušici nebylo divadlo profesionální, vzhledem k velikosti a sociální skladbě města by se zde profesionální soubor neuživil. Nicméně následovníků múzy Thálie bylo v Sušici dostatek, a tak ve městě samotném i v okolí vznikaly ochotnické divadelní spolky. K nim se zařadili též studující sušické reálky, kteří nedlouho po založení školy (pravděpodobně od roku 1909) téměř každý rok nastudovali nějaký divadelní kus nebo v něm účinkovali.²⁸⁰² Na většině her se nepodíleli pouze studující, ale ke spolupráci byli přizváni i jiní zájemci, nebo naopak sušičtí studenti působili při divadelních spolcích. Repertoár představení byl různý, ve většině případů se však jednalo, jak to tak u ochotnických spolků bývá dodnes, o komedie, veselohry nebo frašky. Například o prázdninách roku 1913 se studenti sušické reálky a dívky, které pobývaly na letním pobytu ve Volšovech, rozhodli nastudovat divadelní komedii Beatrice Dovské „Zlaté časy.“ Premiéru měl tento divadelní kus 30. srpna 1913 ve Volšovech.²⁸⁰³ Každá hra byla na stránkách sušického Svatoboru podrobována recenzi, která podrobně rozebírala a někdy až zdrcujícím způsobem kritizovala jednotlivé herecké výkony. U výše zmiňované hry „Zlaté časy“ se recenzentovi líbily hlavně výkony dívek v hlavních rolích, naopak mužské charaktery, které byly ve většině případů ztvárněny studenty sušické reálky, recenzent rozcupoval poměrně nevybíravým způsobem. Jen drobnou útěchou mohlo být studentům konstatování ze závěru recenze, že jejich výkony byly přeci jen o něco lepší než u běžných ochotníků: *s díky kvituji, že sehrání obešlo se bez obvyklých ochotnických trém a rohatostí pohybů.*²⁸⁰⁴

V Kašperských Horách se po svém založení reálka rovněž začala zapojovat do pořádání kulturních akcí pro širokou veřejnost. Hned v říjnu 1906 se poprvé konala slavnost básníka Adalberta Stiftera. Účastnili se jí jak ředitel a profesori reálky, tak její studenti, kteří přednášeli básně tohoto básníka Šumavy, profesori jednotlivé přednesy prokládali přednáškami o jeho životě a tvorbě.²⁸⁰⁵ Těsně před prvními Vánoce, co byla reálka

---

²⁸⁰¹ *Kroužek studujících*, Svatobor 24, 1909, č. 40.

²⁸⁰² *Studentské představení*, Svatobor 24, 1909, č. 36.

²⁸⁰³ *Studentské představení*, Svatobor 24, 1909, č. 36.

²⁸⁰⁴ *Studentské divadlo*, Svatobor 33, 1913, č. 35.

²⁸⁰⁵ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Novinové výstřižky o škole 1906 – 1907, nestr.

v provozu, se před chlapeckou měšťanskou školou, kde byla reálka provizorně umístěna, konala vánoční besídka, které se účastnilo městské zastupitelstvo, všichni rodiče studujících (v té době měla reálka 1 ročník) i široká veřejnost. Studující reálky připravili téměř dvouhodinové kulturní pásmo, ve kterém zpívali a hráli koledy a jiné vánoční skladby. Spolek pro podporu chudých studujících této akce využil, když před vánoční strom, který byl před budovou školy umístěn, uložil dárky pro 38 chudých studujících.²⁸⁰⁶ Následujícího roku uspořádala reálná škola v Kašperských Horách místo Adalberta Stiftera komponovaný večer s básněmi Fridricha Schillera. Výtěžek této akce byl určen ve prospěch spolku pro podporu chudých studujících. Zaznělo celkem 13 zhudebněných skladeb²⁸⁰⁷ tohoto klasického německého básníka. Předvedl je pěvecký chór německé reálky v Kašperských Horách. Těžko říci, zda se jednalo o stálé hudební a pěvecké těleso, které se na reálce vytvořilo a fungovalo stabilně na všech akcích, nebo zda byl „chór“ pro každou akci sestavován nárazově. Nicméně v případě Schillerova večeru se jednalo o pokus zprostředkovat vysokou německou kulturu i poněkud zapadlému horskému městečku. A dle odezvy v tisku, která byla poměrně značná, byla akce úspěšná. Na vstupném se podařilo vybrat přes 150 korun,²⁸⁰⁸ což znamená, že akci navštívilo přes tři sta kultury milovných obyvatel Kašperských Hor.

Oproti Sušici byl v Kašperských Horách ještě jeden rozdíl v kalendáři významných událostí, a to 13. březen. To se v Kašperských Horách slavily narozeniny císaře Josefa II. V českém prostředí se jednalo o postavu velmi rozporuplnou, na jedné straně i česká veřejnost oceňovala modernizační patenty tohoto vladaře, primárně jej ale vnímala jako germanizátora. Německá společnost jej vnímala jednoznačně pozitivně a nekriticky z něj konstruovala postavu lidového císaře. Slavnost Josefa II. v Kašperských Horách vypadala podobně jako jiné tamní festivity. V první řadě se jednalo o proslovy starosty města, zástupců škol a ředitele reálky Dr. Wendeho, který k proslovům připojil životopisný náčrt císaře.²⁸⁰⁹ Na konci školního roku se kašperskohorská reálka prezentovala slavnostním večerem v sále hotelu U bílého koníčka. Na pořadu dne bylo rozloučení ředitele školy s žáky i učitelským sborem,

---

²⁸⁰⁶ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Novinové výstřižky o škole 1906 – 1907, nestr.

²⁸⁰⁷ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Novinové výstřižky o škole 1906 – 1907, nestr.

²⁸⁰⁸ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Novinové výstřižky o škole 1906 – 1907, nestr.

²⁸⁰⁹ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Novinové výstřižky o škole 1906 – 1907, nestr.

vystoupení houslistů studujících na reálce, zpěv sboristů reálky, přednes básní a v sále byly vystavené malířské práce studujících.²⁸¹⁰

Na tomto místě je třeba zmínit vztah obou ústavů k tisku, který byl v době jejich vzniku hlavním informačním zdrojem. Sušická reálka, její aktivity i její profesori dostávali v místním tisku velký prostor. Čtenáři sušických novin se mohli dočíst o schválení reálky, přípravách na její uvedení do provozu i jejím otevření. Kromě informací o založení reálky vyšla v tomto období ve Svatoboru celá řada sebevědomých článků manifestujících český nacionalismus. Jejich rozboru se bude věnovat samostatná kapitola. Podrobně místní tisk sledoval též problémy předcházející výstavbě nové budovy, někdy uveřejňoval kritické ohlasy, které nesouhlasily s postupem městské rady při vykupování pozemku a zadávání ofert. Slavnostní otevření nové budovy pak bylo hlavní událostí několika čísel, a to včetně fotografické přílohy. Číslo z 16. 9. 1911 bylo ozdobeno rostlinným ornamentálním rámečkem vyvedeným v červené barvě, který Svatobor využíval pouze při těch nejvýznamnějších slavnostních událostech. Tento rámeček obepínal velkou fotografii nové budovy reálky. Uvnitř čísla byl umístěn oslavný článek Viktorína Zeithammera,²⁸¹¹ stručná historie ústavu i s přepisem klíčových dokumentů povolujících vznik reálky.²⁸¹² V následujícím čísle pak vyšla rozsáhlá reportáž ze slavnostního předání budovy.²⁸¹³

Dále měla reálka v sušickém tisku zajištěn rozsáhlý inzertní prostor, ve kterém byly podávány praktické informace o datech zápisu, přijímacích zkouškách nebo studijních potřebách pro jednotlivé ročníky. Dále se tisk zajímal o počty studujících, kteří na reálku nastoupili, respektive na konci roku odmaturovali. Uveřejňovány byly i články obhajující studium na reálce, polemické články srovnávající studium reálky s osmiletým gymnáziem, nebo články vysvětlující rodičům, jaká povolání a na jaké další školy může absolvent reálky nastoupit. Prostor v tisku měl i spolek pro podporu chudých studentů. Ten informoval o všech pořádaných akcích od studentského plesu, přes pěvecko-hudební akademii až po pořádané přednášky. Dále na stránkách sušického Svatoboru byli uveřejňováni dárci a přispěvatelé. Na titulní straně pak vycházela každoročně reportáž z valné hromady tohoto spolku. Ostatní střední školy regionu rozhodně tak velký prostor v sušickém tisku neměly. Zprávy o jejich činnosti se zpravidla omezovaly na informace k přijímacímu řízení nebo na zveřejnění studijních nároků.

²⁸¹⁰ SOKA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Novinové výstřižky o škole 1906 – 1907, nestr.

²⁸¹¹ ZEITHAMMER, Viktorín, *Den 17. září svátkem města Sušice*, Svatobor 31, 1911, č. 37.

²⁸¹² *Smlouva týkající se zřízení státní reálky s českou řečí vyučovací v Sušici*, Svatobor 31, 1911, č. 37.

²⁸¹³ *Slavnostní otevření c. k. reálky v Sušici*, Svatobor 31, 1911, č. 38.

Členové profesorského sboru, kromě informativních článků o realce a průběhu jednotlivých akcí, psali do sušických novin často i z pozice funkcionářů různých spolků, za které v novinách informovali o valných hromadách či jiných spolkových aktivitách. Nejaktivnější v tomto ohledu byl opět Viktorín Zeithammer, který zastával funkci u místního odboru NJP i KČT. Navíc měl literární ambice, což se projevilo i v jeho novinových člancích, kde i z poměrně banální nedělní vycházky členů KČT dokázal vytvořit mnohadílný seriál, který vycházel po mnoho týdnů.²⁸¹⁴ Členové učitelského sboru reálky se již před válkou stávali redaktory sušického časopisu Svatobor. Redaktorem byl například kulturně velmi aktivní Viktorín Zeithammer, dále Antonín Friedl a Ladislav Švejcar, nebo Škorpil²⁸¹⁵.

Kašperskohorská reálka měla přístup k tisku poněkud ztížený tím, že Kašperské Hory byly pro samostatně vydávané německé médium příliš malé. Nicméně zprávy z Kašperských Hor se objevovaly formou dopisů v různých německých tištěných médiích, a to nejen v bezprostředním okolí. O nacionálních bouřích, ke kterým došlo v září 1908, se dozvěděli čtenáři nejen z Prahy nebo Plzně, ale též z Lince a Vídně. To je ale případ poněkud mimořádný. O každodennosti Kašperských Hor se nejčastěji mohli čtenář dočíst v Bohemii a Deutsch-Böhmerwald.²⁸¹⁶ Zde se objevovaly též zprávy o realce. Kromě rozsáhlých reportáží o otevření tohoto ústavu zde byly zveřejňovány též pozvánky ke kulturním akcím pořádaných touto školou a následně též reportáže z jejich konání. Podobně jako reálka v Sušici uveřejňovala i ta kašperskohorská v tisku statistické údaje za jednotlivé školní roky i informační články pro uchazeče o studium. Jak vidno z předcházejících stránek, zařadily se obě reálky a s nimi spojení studující i učitelé pevně do regionálního kulturního života a akce spojené s těmito školami se staly u veřejnosti velmi oblíbené. Tento slibný rozvoj kulturních mimoškolních aktivit přerušila první světová válka.

Od založení reálek bylo možné pozorovat postupný rozvoj studentských aktivit, které v předvečer války dosáhly svého pomyslného maxima. To souvisí s růstem věku studujících. Jak již bylo zmíněno výše, první maturovali v roce 1913. A kulturní potenciál osmnáctiletých maturantů je přece jenom větší než u dvanáctiletých primánů. Tento slibný kulturní rozvoj ale první světová válka přerušila. Ani v kronice ústavu, ani v sušickém tisku, který vycházel pouze do roku 1915, se nenacházejí indicie, že by i za války probíhalo v Sušici tolik

---

²⁸¹⁴ ZEITHAMMER, Viktorín, *Turistika, Zimní výprava do Stodůlek*, Svatobor 24, Sušice 1909, č. 3, č. 4. Svatobor 25, Sušice 1910, č. 5., č. 6., č. 8. č. 11., č. 14., č. 16.

²⁸¹⁵ PROCHÁZKA, Josef, *60 let místního tisku v Sušici*, in: Spořitelna města Sušice, Padesátá čtvrtá účetní zpráva, Sušice 1939, str. 26.

²⁸¹⁶ Bohemia, Praha 1846-1914, Deutsch-Böhmerwald, deutsch-nationales Blatt für den Böhmerwald, Prachatice 1906-1912.

mimoškolních akcí jako před ní. Pravděpodobně se tedy nekonal ani studentský ples, ani abiturientský věneček o silvestrovských oslavách, o slavnostních víncích ani nemluvě. Válečný život s sebou přinesl nové nároky a problémy. Přicházející zprávy o padlých občanech, záplavu raněných v sušických improvizovaných lazaretech, pro který byla zabrána i tělocvična a některé třídy reálky, i hroučící se předválečný životní standard s tím, jak se prohlubovaly obtíže se zásobováním potravinami, spotřebním zbožím i palivem.

Nové nároky měl válečný život i na učitelský sbor, který musel zastávat celou řadu nových funkcí. Lazaret v reálce dostal na starost profesor Škorpil, druhý lazaret umístěný ve zbrusu nové Sokolovně pak spravoval profesor Friedl. V roce 1915 byli tři profesori ze sboru povoláni do chlebové komise, která měla dohlížet na rovnoměrný prodej chleba.²⁸¹⁷ Další povinností učitelského sboru pak bylo upisovat válečné půjčky, a to nejen v učitelském sboru, ale přesvědčovat k tomu i rodiče studujících. Na třetí válečnou půjčku v roce 1915 upsal učitelský sbor reálky 1700 korun a od rodin studujících 2157 korun.²⁸¹⁸ Úspěšnost vypisování půjček neklesala ani s prodlužující se válkou. Páté válečné půjčce upsalo žactvo 6133 korun a učitelský sbor 1150 korun, nedlouho poté následovala VI. válečná půjčka, na které se od studujících vybralo 2158 korun a od sboru 1350 korun.²⁸¹⁹ o jiných válečných půjčkách se kronika školy nezmiňuje. Vzhledem k neoblíbenosti, které se válečné půjčky v českém prostoru obecně těšily, podařilo se na reálce v Sušici upsat poměrně velké částky. Dále učitelský sbor pracoval pro Červený kříž, pro který rovněž probíhaly finanční sbírky a prodej různých drobných předmětů, který v terénu obstarávali studující.

Zostřily se nároky na loajalitu, kterou začal stát více vynucovat. V roce 1915 byl z ústavu přemístěn profesor Friedl, jeho incident je popsán v kapitole Muž a střední škola. Veřejných manifestací lojality přibylo na sušické reálce až od poloviny války. Do té doby se konala pouze obligátní oslava k nastoupení Františka Josefa na trůn 2. 12. Ta v roce 1916 z pochopitelného důvodu již neproběhla. Od 22. listopadu visely na reálce smuteční prapory a ředitel ústavu musel kondolovat na hejtmanství. 30. a 31. listopadu se profesorský sbor i studující účastnili zádušních mší za zemřelého císaře. Nejprve v kapli reálky, následující den v Děkanském kostele. Těsně před Vánoci absolvoval sbor a studující sérii bohoslužeb znovu.

---

²⁸¹⁷ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 35.

²⁸¹⁸ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. [36].

²⁸¹⁹ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. [40].

Tentokrát ke korunovaci císaře Karla. V mezidobí studující prodávali smuteční odznaky.²⁸²⁰ V kalendáři se objevily nové slavnostní dny, a to narozeniny Karla a Zity, ke kterým musel ředitel ústavu povinně holdovat na hejtmanství. Slavit se začala rovněž vojenská vítězství. Když rakouskouherská armáda dobyla nějaké město, byly vyvěšovány prapory a někdy dostali studující volno. Almanach *65 střední školy v Sušici* hovoří o silné pasivní rezistenci hraničící s otevřenou neposlušností, která se s blížícím se koncem války na sušické reálce rozmáhala. S přihlédnutím k době vzniku vzpomínkového sborníku je ale třeba brát tato tvrzení s rezervou. Nicméně lze asi předpokládat, že po čtyřech letech válečného strádání a kontraproduktivního nuceného loajalismu nebyla ani na sušické reálce na konci války nálada příliš prorakouská. Až na případ profesora Friedla k žádnému dalšímu incidentu se státní správou ze strany profesorského sboru ani studentstva nedošlo.

Zpráva o vyhlášení samostatného českého státu se do Sušice telegraficky donesla až 28. října večer. Následujícího dne se celý ústav účastnil slavnostního průvodu na náměstí, následně ředitel reálky složil slib věrnosti Národnímu výboru v Praze.²⁸²¹ Studenti poté v celém městě odstraňovali rakouské insignie a „orly“. Ty byly podle vzpomínek bývalých studentů cennou trofejí, které se každý chtěl zmocnit. Poté uspořádali „pohřeb císaře Viléma“ nikoliv rakouského císaře Karla, což je poněkud překvapivé. Ve vyzdobené rakvi byla umístěna vycpaná figurína německého mocnáře, kterou studenti nesli městem za doprovodu tahací harmoniky, houslí a klarinetu, tedy „smuteční“ studentské hudby. Brzy se za rakvi vytvořil početný „smuteční průvod,“ který propukl v jásot poté, co studenti figurínu svrhli z mostu do řeky.²⁸²² 5. listopadu se konalo slavnostní obnovení vyučování. Školy byly v té době již čtyři týdny uzavřené z důvodu chřipkové epidemie. Vyučování bylo zahájeno slavností v aule (kapli) reálky. S trochou cynismu je možné konstatovat, že při oslavách jen nahradily nové (národní) písně ty staré státní rakouské. Na všech veřejných akcích zaznívaly: Kde domov můj, Bývali Čechové a Ktož jsú Boží bojovníci.²⁸²³

V Kašperských Horách panovala zcela jiná situace. Německé pohraničí se pokusilo od nově se rodícího státu odtrhnout a spolu s Rakouskem připojit k Německu. Tyto separatistické pokusy neměly dlouhého trvání, a jak se zdá ani příliš velkého zastání u civilního

---

²⁸²⁰ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. [38].

²⁸²¹ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. [42].

²⁸²² HOLÝ, František, *Sušičtí studenti pochovávají Rakousko*, PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. 111.

²⁸²³ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 45.

obyvatelstva. V Sušici se soustředilo na 350 mužů,²⁸²⁴ vesměs Sokolů a členů jiných spolků a 22. listopadu tato dobrovolnická armáda vyrazila proti Kašperským Horám. Město se vzdalo bez boje, následovalo vydání prohlášení loajality městské rady, která uznala poslušnost Československu. Poté se ale do Kašperských Hor donesla fáma o tom, že rakousko-německé vojsko překročilo hranice a obsadilo jižní Šumavu od Volar k Vimperku a směřuje na Kašperské Hory. To přimělo dobrovolnou českou armádu z Kašperských Hor postoupit této, jak se později ukázalo, fiktivní armádě vstříc do většinově českých Stach. Klid v jejich týlu v Kašperských Horách mělo zajistit 12 vybraných rukojmích. Mezi nimi byl i ředitel reálky Karl Wohnig.²⁸²⁵ Rukojmí byli přesunuti do Sušice do hotelu U Koruny. Když se ukázalo, že situace není tak dramatická, byli rukojmí propuštěni. Wohnig byl v následujícím roce zatčen ještě jednou kvůli informacím, že se na reálce šíří protistátní tiskoviny. I toto zatčení netrvalo dlouho a on se mohl do Kašperských Hor vrátit, triumfálně vítán svými studenty.²⁸²⁶

Pravidelné školní festivity jako zahájení nebo ukončení školního roku se po uspořádání poměrů v novém státu oproti dobám monarchie značně sekularizovaly. Hned v listopadu byla zrušena do té doby povinná účast studentstva na mších ve školní aule (kapli). Namísto mší svatých, které byly v předválečném období nedílnou součástí všech školních slavností, musel od té doby studentům stačit proslov ředitele ústavu a nacionálně laděné přednášky s historickou tematikou. Rok 1919 – 1920 zahájil profesor Friedl přednáškou o J. A. Komenském a rok zakončil profesor Zeithammer přednáškou o Janu Husovi.²⁸²⁷ Přednáška o mistru Janu Husovi se stala novou každoroční festivitou spjatou s koncem školního roku, což je pochopitelné s ohledem na blízké datum upálení mistra Jana Husa, které připadalo na prázdniny, a tak se ho již škola jako celek neúčastnila.

V kalendáři festivit došlo opět ke změně významných dat. Neslavily se již narozeniny císaře, ale Masarykovy, tedy 7. března. Forma oslav Masarykových narozenin se od těch císařských výrazně lišila. Jak již bylo konstatováno, nový stát se poměrně výrazně odštěpil od katolické církve, což je na první pohled patrné i na náplni nových festivit. Masarykovy narozeniny se obešly bez jakéhokoliv sakrálního rozměru. Jednalo se o kulturní pásmo hudby a zpěvu produkované studenty pod vedením učitele zpěvu Vavrýna. Nezbytná byla rovněž přednáška

---

²⁸²⁴ ŠVEJCAR, Ladislav, *Dny státního převratu 1918 v Sušici*, Sušické listy 14, 1931, č. 43.

²⁸²⁵ ŠVEJCAR, Ladislav, *Dny státního převratu 1918 v Sušici*, Sušické listy 14, 1931, č. 44.

²⁸²⁶ HROPENIAK, Vladimír, *O kašperskohorské reálce*, in: PRINC, Pavel, (red.), *Almanach Gymnázium Sušice 1906 – 1996*, Sušice 1996, str. 25.

²⁸²⁷ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, *Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia*, str. 45.

ředitele školy na téma Život a dílo TGM.²⁸²⁸ Dalším, pochopitelně novým datem v kalendáři se stal 28. říjen. I v tomto případě se reálka omezila na interní slavnost určenou pouze pro ústav. Na pořadu byl opět zpěv národních písní a proslovy ředitele školy a profesora dějepisu Friedla, který pohovořil o národním obrození.²⁸²⁹

Tento formát festivitu setrval po celé následující období první republiky až do Masarykova úmrtí, které poznamenalo začátek školního roku 1937 – 1938. Konala se celá řada smutečních akcí, které organizovalo město nebo spolky. Zajímavé je, že při těchto oficiálních tryznách na počest T. G. M., se neúčastnila škola jako celek. Vždy jen ředitel a zástupci profesorského sboru. Ti například v den pohřbu kondolovali na sušickém hejtmánství naprosto stejně, jako před 21 lety kondolovali při pohřbu císaře. Pro studenty byl přichystán vlastní program v aule ústavu složený z recitace, zpěvu a hry zástupců studentského orchestru, ale ve veřejném prostoru studenti přítomni až na jednu výjimku nebyli,²⁸³⁰ a to 17. září, kdy se celý ústav v průvodu odebral k památníku padlých, na jehož vrchlíku stála socha T. G. M.²⁸³¹ Rozdíl mezi pohřbem Františka Josefa a Masaryka byl v jejich sakrálním pojetí. Zatímco pohřeb císaře byl silně náboženský, Masarykův byl „občanský a nacionální,“ ostatně jako všechny ostatní prvorepublikové festivity spojené s jeho osobou. Skládal se z projevů, smutečních řečí, recitace a hudební produkce. při pohřbu T. G. M. je rovněž patrný rozvoj nových technologií. 17. září studenti poslouchali rozhlasový projev ministra školství a národní osvěty a začátkem října pak zhlédli „filmové představení Pohřeb prezidenta osvoboditele.“²⁸³² 14. září by se patrně zapsalo pevně do kalendáře československých festivitu po bok 28. října a 7. března – datum Masarykových narozenin, které se slavily i po jeho smrti. Ale politický vývoj byl odlišný, a tak se datum úmrtí prezidenta Osvoboditele mezi stabilní festivity nezařadilo.

28. říjen a datum Masarykových narozenin se slavily i na reálce v Kašperských Horách od školního roku 1921-1922.²⁸³³ Výroční zprávy, bohužel s jedinou výjimkou, neuvádějí konkrétní formu těchto oslav, jen konstatují, že na reálce proběhly. Lze předpokládat, že tyto oslavy nebyly příliš srdečné, ale spíše formální. Jediná konkrétnější zmínka o průběhu oslav 28. října na kašperskohorské reálce pochází z roku 1935. Studující poslouchali sérii přednášek

²⁸²⁸ Sedmá výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1919 – 1920, Sušice 1920, str. 5.

²⁸²⁹ Sedmá výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1919 – 1920, Sušice 1920, str. 5.

²⁸³⁰ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. [202].

²⁸³¹ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. [200].

²⁸³² SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 201.

²⁸³³ XVI. Jahresbericht der Staats-Oberrealschule in Bergreichenstein 1921 - 1922, Kašperské Hory 1922, str. 3.

o vzniku Československa v „německém rozhlase“ a 28. října, kdy měli studující volno, se celý profesorský sbor účastnil slavnostní bohoslužby v místním kostele.²⁸³⁴ Jak vidno, v Kašperských Horách si státní festivity uchovaly sakrální charakter i hluboko v období první republiky, to je oproti české oblasti výrazný rozdíl. O smrti prezidenta osvoboditele se na reálce v Kašperských Horách dozvěděli 14. 9. v průběhu první vyučovací hodiny, načež ředitel školy tuto zprávu studentům náležitě oznámil školním rozhlasem. Během druhé vyučovací hodiny pobýli studenti ve třídách při smutečním shromáždění a poté byli na znamení hlubokého státního smutku propuštěni domů. Ředitel školy jel podobně jako jeho sušický protějšek kondolovat na sušické hejtmanství, kde podepsal i připravené kondolence. 17. září se studenti sešli v „turnsále“ reálky a poslouchali projev ministra školství a národní osvěty. 19. 9. se opakoval podpis kondolenčních knih na radnici v Kašperských Horách. V den pohřbu měli studenti opět volno. Profesorský sbor se sešel opět v „turnsále,“ odkud poslouchal rozhlasový přenos smutečních obřadů z Prahy.²⁸³⁵ Do výroční zprávy roku 1937 – 1938 byla navíc umístěna velká fotografie T. G. M. v černém rámečku. Hned na následující straně byl nekrolog Rudolfa Czeczety,²⁸³⁶ dlouholetého profesora kašperskohorské reálky, který zemřel ve stejné době jako prezident Osvoboditel.

Pevným svátkem na německé škole se stal rovněž první máj, ani k tomuto svátku, jak se zdá, škola nepořádala vlastní program, jen byli studenti osvobozeni od vyučování. Další poměrně pravidelnou festivitou, kterou si na kašperskohorské reálce připomínali, bylo datum narození Komenia, tedy Jana Amose Komenského. Je pravděpodobné, že k této postavě spíše než nacionální převážil postoj stavovský (učitelský) oceňující jeho pedagogickou práci. O tom pravděpodobně svědčí i vyřezaná busta Jana Amose, tvořící ozdobu masivní skříně, která byla vyrobena pro potřeby ředitelny kašperskohorské reálky a v této místnosti se nachází dodnes.²⁸³⁷ Je nanejvýš pravděpodobné, že se v tomto případě jednalo o vlastní iniciativu ředitele reálky, protože není reálné, že by výzdobu skříně určovala nějaká nařízení nebo školská inspekce. Další osobnosti, které si kašperskohorská reálka připomínala buďto formou přednášky, nebo malé školní slavnosti s recitací a hudbou, již patřili do německého

---

²⁸³⁴ XXX. Jahresbericht der deutschen staatsrealschule in Bergreichenstein 1935 – 1936, Kašperské Hory 1936, str. 3.

²⁸³⁵ XXXII. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Bergreichenstein 1937 – 1938, Kašperské Hory 1938, str. 7.

²⁸³⁶ XXXII. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Bergreichenstein 1937 – 1938, Kašperské Hory 1938, str. 4.

²⁸³⁷ Osobní sdělení Mgr. Richarda Nového, ředitele ZŠ, ZUŠ a MŠ Kašperské Hory.

pantheonu. Jednak jím byl v Kašperských Horách i jinak velmi oblíbený šumavský básník Adalbert Stifter a na oblibě neztrácel ani Fridrich Schiller.²⁸³⁸

Od poloviny dvacátých let se mezi pravidelné festivity, i když komornějšího formátu zařadily národní svátky Jihoslovanského království, tedy Jugoslávie a Rumunska. Jugoslávský svátek, vyhlášení sjednoceného státu všech jižních Slovanů, připadal na 1. prosince a seskládal se z přednášek o jihoslovanské otázce a historii a zpěvu národních písní, včetně hymen jednotlivých jihoslovanských národů, a dokonce recitace básní. Zvláštní pozornost byla věnována atentátu na jugoslávského krále Alexandra, ta byla velkým šokem jak pro gymnázium v Sušici, tak pro reálku v Kašperských Horách, která si atentát z roku 1934 rovněž připomínala.²⁸³⁹ Rumunský svátek, 10. května, odkazující na vyhlášení nezávislosti Rumunska na Osmanské říši v roce 1881, se zpravidla obešel bez zpěvu a recitace a to pravděpodobně kvůli výraznější jazykové bariéře než v případě jihoslovanských jazyků. Podtext těchto akcí je jasný, šlo o to i v kulturní rovině podpořit spolupráci zemí Malé dohody a možná i rozšířit povědomí o dvou spojeneckých státech Československa. Podobná byla situace ohledně dalšího klíčového spojence Československa, Francie. Na gymnáziu byla pořádána celá plejáda akcí s francouzskou tematikou, například pořádání přednášek francouzských básníků nebo založení spolku Alliance française, studentům byly rovněž přibližovány klíčové dny francouzské historie.

Od počátku dvacátých let došlo po válečném útlumu k opětovnému oživení studentských aktivit. Některé navazovaly na kořeny z doby před první světovou válkou, jiné byly pionýrskými počiny nových generací studentů. Mezi revitalizovanými studentskými aktivitami bylo obnovení nepolitického studentského spolku Prácheň, respektive jeho sušického odboru. Původní spolek Prácheň vznikl v roce 1905 v Písku. Odbočky tohoto spolku postupně zapouštěly svoje kořeny v Pootaví. V roce 1910 pak vznikl sušický odbor.²⁸⁴⁰

S myšlenkou založení sušického odboru Práchně přišel Kroužek studujících, což byl spolek, který sdružoval vysokoškolské a středoškolské studenty ze Sušice a okolí. Jeho činnost lze vystopovat do období ještě před vznikem sušické reálky. Hlavním důvodem, proč chtěli zřídit místní odbor Práchně, bylo to, aby, až vyjdou první absolventi reálky, mohli vstoupit do

---

²⁸³⁸ SOkA Klatovy, fond Státní reálná škola (německá) Kašperské Hory, Novinové výstřižky o škole 1906 – 1907, Einladung zu dem Schillerabende, 16. 11. 1907.

²⁸³⁹ XXX. Jahresbericht der deutschen staatsrealschule in Bergreichenstein 1935 – 1936, Kašperské Hory 1936, str. 3.

²⁸⁴⁰ *Kroužek studujících v Sušici*, Svatobor 30, 1910, č. 18.

spolku, který bude jejich práci koncentrovat, namísto toho aby vstoupili do různých spolků a jejich síla se tak tříštila. 1. dubna 1910 se sešli zástupci 14 sušických korporací a kroužku studujících, aby vznik nového spolku projednali. Všichni se vznikem sušického odboru Práchně souhlasili a kromě již výše zmíněné koncentrace studentstva v jednom národnostně aktivním spolku spatřovali ve zřízení tohoto spolku i další výhody,²⁸⁴¹ jako například zřízení studentské knihovny nebo vytvoření jakéhosi záchytného centra pro studenty mířící na studia na univerzity, hlavně pak na tu pražskou. Ústředí spolku totiž mělo prostředky (Husův fond), aby své členy mohlo podporovat i na studiích. Jednalo se hlavně o zprostředkování bydlení, například od „končících“ studentů Práchně, nebo o podporu nemajetných jihočeských studentů stravou. Prácheň tak pravděpodobně vytvářela podpůrnou sociální síť určenou pro studenty pocházející ze stejného kraje. Dalším záměrem bylo patrně zabránit tomu, aby se studenti z jihozápadu Čech „rozpuštěli“ v Praze a začlenili se do tamních struktur. Prácheň pak rovněž podporovala návrat studentů zpět do rodného kraje, aby nedocházelo k exodu mozků, což by bylo jistě proti záměrům českého nacionalismu na jazykové hranici.

Prácheň byla nepolitický spolek, který sdružoval, dalo by se říci, sušickou inteligenci. Jeho členy se stávali studenti vysokých škol, kteří pocházeli ze Sušice, stejně jako současní i bývalí studenti sušické reálky a její profesori. Spolek pořádal besedy, hudební odpoledne, vínky a podobné akce. V roce 1931 do něj vstoupila i profesorka Marie Šmrhová se svými studenty z redakce časopisu *Bod varu*. Pro tento studentský časopis měla Prácheň sloužit jako záštita.²⁸⁴² Nejvýraznější akcí Práchně, kterou trvale vstoupila do veřejného prostoru, byla stavba Husova pomníku v prostoru blízko budovy reálky, který byl pojmenován Husovo náměstí.²⁸⁴³ Akce byla iniciována již před první světovou válkou k Husovu výročí v roce 1915, nicméně válka přípravy na vztyčení pomníku přerušila. K obnovení iniciativy došlo až v roce 1920 vyhlášením finanční sbírky.²⁸⁴⁴ Realizace pomníku probíhala na jaře 1923. Na úpravách prostoru pro umístění sochy z dílny známého českého sochaře Emanuela Kodeta se podíleli studenti sušické reálky. Vlastní oslavy odhalení sochy 6. července se účastnil pouze profesorský sbor, studenti již byli na prázdninách.²⁸⁴⁵ Jak již bylo zmíněno výše, tím, že výročí mistra Jana Husa připadalo již do období letních prázdnin, nebylo při nich studentstvo „organizovaně“ přítomné. Studentům byl Hus připomínán již poslední školní den.

---

²⁸⁴¹ *Kroužek studujících v Sušici*, Svatobor 30, 1910, č. 18.

²⁸⁴² *Prácheň a bod varu, bod varu*, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 5.

²⁸⁴³ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 509.

²⁸⁴⁴ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 509.

²⁸⁴⁵ Jedenáctá výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia (a reálky) v Sušici 1923 – 1924, str. 2.

Na předválečné studentské plesy navázal spolek pro podporu chudých studujících podobnou akcí, která nesla nový název „Studentský věneček.“ Konala se zpravidla první týden v lednu a měla naprosto stejný charakter jako předválečné plesy, tedy taneční zábava pro předem pozvané hosty, jejímž cílem bylo získat prostředky pro podporu chudých studentů. Proč došlo ke změně názvu těchto akcí, není jasné. Navíc je poněkud matoucí, že studenti sušického gymnázia pořádali ještě další akci s podobným názvem, a to „Abiturientský věneček“. I tato akce měla v Sušici delší předválečnou tradici. Konala se po jarním termínu maturit a organizovali ji čerstvě odmaturovanější studenti.

I při těchto akcích se uplatnil studentský orchestr, který při reformním reálném gymnáziu vznikl. Již od samotného začátku fungování školy na ní byl vyučován zpěv a hra na hudební nástroje. Oboje zajišťoval Václav Vavrýn, dirigent sušického pěveckého spolku, který před válkou nesl název Pěvácký spolek svatého Václava, po válce přejmenovaný na Svatobor. Se studenty Vavrýn vystupoval na školních akcích, kterým tvořili publikum ostatní žáci, profesori, přinejlepším rodiče.²⁸⁴⁶ Studentský orchestr, který se zformoval patrně v průběhu první světové války, měl větší ambice. Sedmičlenná smyčcová kapela působila při plesech a zábavách nejen v Sušici, ale i v okolních vesnicích. V repertoáru měli především „*hudbu lehčího rázu*“,“²⁸⁴⁷ ale zvládali i náročnější kusy. Pro své spolužáky a profesorský sbor nacvičili Haydnův kvartet Sedm slov. Orchestr, jehož součástí byl i František Procházka, budoucí profesor sušického gymnázia a iniciátor obnoveného studentského orchestru v druhé polovině čtyřicátých let, fungoval do roku 1925 – 1926, kdy větší část jeho členů odmaturovala. Soubor se nepodařilo doplnit z řad mladších studentů, a tak orchestr zanikl.²⁸⁴⁸

Hudební těleso studentů vzniklo i při reálce v Kašperských Horách. To bylo postaveno takříkajíc shora, tedy usilovnou prací učitelů zpěvu, v první řadě profesora Kollbabeho, velmi aktivního. V rámci volitelných předmětů si studenti mohli vybrat i hru na hudební nástroj, což již před válkou škola zajišťovala v poměrně hojné míře. Studenti se mohli učit na housle, cello, kontrabas, flétny, lesní roh, bicí, klavír, harmonium a samozřejmě též zpěvu.²⁸⁴⁹ Je možné předpokládat, že studentské hudební těleso vystupovalo při „interních“ školních festivitech, každoročně byl též pořádán koncert pro veřejnost, který se zpravidla konal ke konci května. Jeho výtěžek byl, podobně jako u akcí sušických studentů, určen ve prospěch

²⁸⁴⁶ Například: *Z c. k. reálky*, Svatobor 33, 1913, č. 48.

²⁸⁴⁷ PROCHÁZKA, František, *O hudebním životě na sušické střední škole*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1906-1971*, Sušice 1971, str. 79.

²⁸⁴⁸ PROCHÁZKA, František, *O hudebním životě na sušické střední škole*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1906-1971*, Sušice 1971, str. 80.

²⁸⁴⁹ Například: *Vierter Jahresbericht k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1909 – 1910*, Kašperské Hory, str. 26.

spolku pro podporu chudých studentů.²⁸⁵⁰ Podle Horpeniakova příspěvku hudební soubor kašperskohorské reálky účinkoval i při různých akcích ve městě,²⁸⁵¹ v čemž je rovněž možné spatřovat paralelu k sušickému studentskému orchestru. Naopak rozdílná byla doba existence obou souborů, zatímco ten sušický zanikl po maturitě větší části jeho členů, kašperskohorský měl i díky záštitě profesora Kollibabeho delší kontinuitu a při škole fungoval minimálně až do poloviny třicátých let,²⁸⁵² možná až do konce existence samotné školy.

Podobně jako sušičtí studenti se i ti kašperskohorští chtěli naučit společenským tancům. První taneční lekce v Kašperských Horách byly zřízeny právě na žádost studentů zdejší reálky v roce 1925.²⁸⁵³ O lekce byl veliký zájem, což není příliš překvapivé. Podobně jako v Sušici a koneckonců i kdekoli jinde byly a jsou taneční lekce společensky přijatelnou akcí, které se bez pošramocení pověsti mohou účastnit i dívky i v případě, že se taneční lekce konají ve večerních hodinách. Rovněž „umění tance“ patří ke společenskému bontonu, je formou kulturního kapitálu, kterou každý „spořádaný“ mladý muž i žena musí alespoň v základní formě ovládat. Mimoto tehdejší plesová sezona byla vzhledem k tomu, že svůj ples pořádala většina spolků, daleko pestřejší než dnes. A účast veřejně angažovaných příslušníků střední a vyšší společenské vrstvy, kam studenti a budoucí absolventi vesměs patřili, se předpokládala jaksi samozřejmě. To je jasně patrné i z toho, že tanečních kurzů se v první řadě účastnili studenti gymnázia a reálky, nebo je dokonce jako v případě Kašperských Hor iniciovali. Těžko říci, zda si studenti plně uvědomovali dlouhodobý efekt umění tance jako součásti penza „očekávaných znalostí“ středostavovského muže, nebo u nich vítězil krátkodobý efekt žádoucího kontaktu s opačným pohlavím, nicméně je opět zcela evidentní rozdíl v přístupu k tanečním lekcím ze strany studujících všeobecných středních škol a jejich protějšků z „praktických“ středních škol, kteří se žádných takových kurzů neúčastnili.

Sušičtí studenti se také věnovali Thálii. První divadelní soubor se zformoval na sušické reálce v průběhu první světové války kolem budoucího režiséra Národního divadla Františka Salzera. Podle jeho vzpomínek začal se svými spolužáky s prvními divadelními pokusy ve kvartě, tedy ve školním roce 1915-1916.²⁸⁵⁴ Jednalo se o improvizovaná vystoupení na

---

²⁸⁵⁰ Viz kapitola: *Sociální podpora a spolky pro podporu chudých studujících*.

²⁸⁵¹ HORPENIAK, Vladimír, *O kašperskohorské reálce*, in: PRINC, Pavel, (red.), *Almanach Gymnázium Sušice 1906 – 1996*, Sušice 1996, str. 25.

²⁸⁵² XXX. Jahresbericht der deutschen staatsrealschule in Bergreichenstein 1935 – 1936, Kašperské Hory 1936, str. 3.

²⁸⁵³ HORPENIAK, Vladimír, *O kašperskohorské reálce*, in: PRINC, Pavel, (red.), *Almanach Gymnázium Sušice 1906 – 1996*, Sušice 1996, str. 25.

²⁸⁵⁴ SALZER, František, *Třída divadelní*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1906-1971*, Sušice 1971, str. 106.

pavlačových dvorech, v kůlnách nebo ve stáji bývalé pošty. Postupně se soubor rozrůstal nejen o další studenty reálky, ale i o *divky z počestných sušických rodin pro role naivních princezniček a půvabných milovnic*.²⁸⁵⁵ Díky příchodu bratrů Křížů, jejichž otec byl tehdy nájemcem hotelu U Koruny, měl divadelní soubor zajištěn pro své vystoupení rozsáhlý sál. V lednu 1918 byla premiéra nepřilíš náročné frašky „Tatínkovy juchty,“ k jejímu nastudování využili studenti uhelné prázdniny, během kterých škola z důvodů nedostatku paliva nefungovala. Za pozornost stojí, že přestávku vyplnil zárodek studentského orchestru. Ředitelství reálky nebylo studentským neschváleným divadlem příliš nadšené a pro podobné akce vydalo zákaz. Ten Salzerova skupina dodržovala do prázdnin. Poté začali s divadlem nanovo, během prázdnin a v následujícím školním roce nastudovali hned čtyři divadelní hry, které reprízovali i na vesnických pódíích. Divadlo opět doprovázel studentský orchestr.²⁸⁵⁶

Po vzniku Československa se dosud neformální divadelní spolek spojil s obnoveným studentským spolkem Prácheň, ve kterém vytvořil divadelní odbor.²⁸⁵⁷ Institucionalizace spolku zvedla i nároky na jeho činnost. Už se nejednalo pouze o volnočasovou kratochvíli pro pár studentů a jejich přátel. Od této chvíle byli takříkajíc více na očích. Divadelní odbor Sokola je začal považovat za konkurenci a na jejich hry začaly v tisku vycházet recenze. Spolek se nově opřel o spolupráci se dvěma profesory: Jakubem Vlachem, který studentům pomáhal s dramaturgií a výběrem her, a Antonínem Friedlem, agilním profesorem, který z pozice činovníka sušického Sokola umožnil studentům vystoupit v Sokolovně. Studentský divadelní spolek nastudoval Gogolovu *Ženitbu*.²⁸⁵⁸ Byla to ale labutí píseň studentského divadla, protože na jaře někteří z jeho čelných představitelů, včetně Františka Salzera, maturovali.

Opravdu posledním vzepětím třídy kolem budoucího ředitele Národního divadla Salzera bylo uspořádání prvního studentského majáles, který se konal 1. května 1919. Zda byl tento datum vybrán záměrně, nebo se jednalo pouze o schodu okolností, jasné není. Akce byla zahájena studentským průvodem od reálky k lípě svobody na náměstí, kde se konal první proslov, poté průvod po stejné trase vrátil před sokolovnu, kde přednesl proslov ředitel školy. Uvnitř sokolovny následovala kulturní část programu. Taneční zábavu doprovázel studentský

---

²⁸⁵⁵ SALZER, František, *Třída divadelní*, in: PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. 106.

²⁸⁵⁶ SALZER, František, *Třída divadelní*, in: PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. 107.

²⁸⁵⁷ SALZER, František, *Třída divadelní*, in: PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. 107.

²⁸⁵⁸ SALZER, František, *Třída divadelní*, in: PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. 107.

orchestr a s divadelní vložkou vystoupil divadelní spolek.²⁸⁵⁹ Je s podivem, kolik aktivit těsně před maturitní zkouškou vykonávala agilní třída okolo Františka Salzera. I přes to nakonec všichni členové divadelního spolku zdárně odmaturovali.²⁸⁶⁰

František Salzer z kulturního života v Sušici zcela nezmizel ani poté, co nastoupil na vysokoškolská studia. Jeho výraznou stopu lze vysledovat i na druhém studentském majálesu. Sám Salzer se do Sušice vracel v době letních prázdnin i v následujících letech a zprvu jako herec účinkující v ochotnickém souboru sušického Sokola, později již jako režisér Městských divadel pražských pořádal do Sušice každoročně zájezdy s pražským souborem.²⁸⁶¹ Při delším letním pobytu v Sušici nastudoval nějaký divadelní kus i s místními ochotníky.²⁸⁶² Druhý studentský majáles proběhl v roce 1920. Program byl bohatší než v předchozím roce a byl rozdělen do dvou dní (16. a 17. května), během kterých se majáles konal. První den se konal průvod do Luhu, kde byl uspořádán koncert a *různé studentské atrakce*.²⁸⁶³ Hlavně tato část majálesu nevyhnula kritice kvůli nedostatečné organizaci akce a malému počtu studentů v průvodu. Následující den se opět konalo divadelní představení. Jednalo se o dramaturgii románu Aloise Jiráska *Filozofská historie*, kterou provedl sušický profesor Švejcar. Tato hra se setkala s velmi dobrým ohlasem. V Sušických listech ji v rozsáhlém článku recenzoval jiný sušický profesor Viktorín Zeithammer. Ten byl oproti jiným kulturním kritikům píšících do Sušických listů velmi shovívavý a výkony všech herců velmi chválil.²⁸⁶⁴ Neznámo proč se již v dalších letech majáles nekonal.

Divadelní činnost sušických studentů zůstávala i nadále vysoká, i když v poněkud jiné formě. Studentský divadelní spolek se po odchodu divadelní skupiny shromážděné okolo Františka Salzera rozpadl. Iniciativa přešla plně na profesora Friedla, který se chopil role režiséra a začal se studenty připravovat divadelní představení. K pětisetletému výročí úmrtí Jana Žižky nacvičil se studenty Kolárovu „Žižkovu smrt.“ Na rozdíl od předchozích divadelních představení se z tohoto „kusu“ dochovaly fotografie hereckého souboru. Jednalo se o masivní akci. Na hře se podílely desítky komparzistů ve velmi propracovaných kostýmech. Následující den byla hra reprízována pro veřejnost.²⁸⁶⁵ Žižkovo jubileum se promítlo i do

---

²⁸⁵⁹ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 44.

²⁸⁶⁰ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1925 – 1926. I. – VIII. třída.

²⁸⁶¹ *Divadlo*, Sušické listy 14, 1931, č. 18.

²⁸⁶² *Divadlo*, Sušické listy 14, 1931, č. 31.

²⁸⁶³ *Studentské „Majáles“*, Sušické listy 3, 1920, č. 21.

²⁸⁶⁴ „*Filosofská historie*“ *Jiráskova na jevišti sušickém*, Sušické listy 3, 1920, č. 22.

²⁸⁶⁵ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 59.

oslav 28. října, kdy byl od Sušice nepříliš vzdálený Šibeniční vrch přejmenován na Žižkův vrch a na jeho vrchu vztyčena skulptura kalicha. Na slavnostním odhalení řečnil profesor Friedl a účastnil se ho kompletní profesorský sbor i studentstvo.²⁸⁶⁶ Od roku 1924 se pravidelně začaly konat srazy abiturientů po deseti letech. Nejednalo se pouze o neformální setkání bývalých spolužáků a jejich učitelů, jak tomu bývá dnes. Šlo o schůzi, které se účastnili všichni profesori, kteří někdejší studenty učili, ředitel školy, a dokonce i bývalý starosta Sušice Seidl, za jehož úřadování reálka vznikla.²⁸⁶⁷

V roce 1925 zasáhla ústav tragédie, zemřel profesor Zeithammer.²⁸⁶⁸ Jednalo se o postavu s regionálním významem, veřejně, kulturně a společensky velmi aktivní, známou a snad se dá říci, že i oblíbenou. Důležitosti této osoby odpovídal i její pohřeb, kterého se zúčastnily stovky truchlících. Kromě kompletního profesorského sboru a všech studentů gymnázia se účastnily v plném počtu i všechny ostatní sušické školy: hospodářská, měšťanské i obecné, dále se pohřbu účastnily v plném počtu spolky, kterých byl členem, zástupci všech samosprávných úřadů od městské rady po okresní správu a školského inspektora, úřednictvo, četnictvo a mnozí přespólní přátelé zesnulého a delegáti spolků, kteří do města přicházeli dlouhé hodiny předem.²⁸⁶⁹ 9. 2. 1925 se Sušice zastavila. Pohřeb vedl katecheta sušického gymnázia František Chalupný, mezi smutečními řečníky byl starosta města Jan Seitz, Okresní školní inspektor Blabolil a profesor Ladislav Švejcar.²⁸⁷⁰

Smrt, nebo lépe pohřeb tvořil další typ festivity, která byla se studiem na gymnáziu spojena, ať už se jednalo o smrt bývalých nebo vysloužilých členů profesorského sboru, nebo jako v případě profesora Zeithammera, či později katechety Chalupného aktivních profesorů. Smrt si ale brala i mladší oběti, a to z řad studentů. Školní kronika zaznamenává ve zkoumaném období celkem deset případů úmrtí studujících reálky nebo gymnázia.²⁸⁷¹ V dnešní době extrémně výkonné zdravotní péče je smrt dítěte nebo dospívajícího věcí velmi neobvyklou. Ve zkoumaném období, kdy byla smrt v každodennosti daleko přítomnější, nebylo úmrtí mladého člověka ničím nad rámec „normality“. V průběhu první republiky se jednalo o

---

²⁸⁶⁶ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 59.

²⁸⁶⁷ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 56.

²⁸⁶⁸ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 59.

²⁸⁶⁹ *Za Viktorínem Zeithammerem*, Sušické listy 8, 1925, č. 7.

²⁸⁷⁰ Dvanáctá výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia (a reálky) v Sušici za rok 1924 – 1925, str. 6.

²⁸⁷¹ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia.

jedinou „festivitu“, která pevně zůstávala spojena s náboženskými rituály, v první řadě pak s katolickou církví. Pohřbů studentů se zpravidla účastnil ředitel školy nebo jeho zástupce, třídní profesor a spolužáci zesnulého. Až do roku 1930, kdy sám zemřel, vedl všechny studentské pohřby katecheta Chalupný.²⁸⁷²

Příčinou úmrtí byla ve většině případů nemoc, v jednom případě se jednalo o utonutí studentky.²⁸⁷³ Nejvíce případů úmrtí studujících bylo koncentrováno do období po první světové válce. Mezi lety 1918-23 bylo na gymnáziu každý rok úmrtí studenta. Pravděpodobně se jednalo o následek nedostatečné výživy obyvatelstva v průběhu války, která následně oslabil rezistenci obyvatel a vedla ke snadnějšímu šíření chorob. Smutně proslulá španělská chřipka řádila i v oblasti Sušice a i na gymnáziu si vyžádala jeden mladý život. Jak již bylo zmíněno výše, pohřbů svých spolužáků se zpravidla účastnila delegace profesorů a všichni spolužáci. Ti při pohřbu nehráli pouze pasivní úlohu. Pod vedením učitele zpěvu Vavrýna zpívali smuteční písně, nesli rakev s mrtvým kamarádem a nezřídka nad hrobem drželi smuteční řeč! V roce 1919 zemřel student VII. třídy Jan Janský, nad otevřeným hrobem se se zesnulým kamarádem smuteční řečí rozloučil spolužák Ladislav Panuška. Tragickou hrou osudu byl po necelém roce pochován svými spolužáky Panuška. Spolužáci nesli jeho rakev, ale zda někdo měl odvahu vystoupit se smuteční řečí, kronika neuvádí. K těmto smutným událostem, úmrtí studentů, docházelo rovněž na reálce v Kašperských Horách. V průběhu zkoumaného období zde zemřeli čtyři studenti.²⁸⁷⁴ Pokud se pohřeb konal v Kašperských Horách, účastnili se ho všichni studenti a profesorský sbor, pokud byl zemřelý student odjinud, jel na pohřeb ředitel, třídní profesor a třída, do které student chodil. Ve všech případech se po vlastním pohřbu konala ještě smuteční mše, které se účastnil celý ústav,²⁸⁷⁵ to opět svědčí o tom, že kašperskohorští zůstávali i nadále hlouběji prodchnuti katolickou vírou. Na pohřbu studenta septimy Karla Beiera pronesl smuteční řeč sám třídní profesor Johan Kollibabe, ale nebývalo to patrně zvykem.²⁸⁷⁶

K oslavám 28. října 1925 nastudoval profesor Friedl se sušickými studenty další divadelní představení – pohádku o Kryšpínkovi. Z dochovaných fotografií je opět patrné, že se jednalo

---

²⁸⁷² SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. 21.

²⁸⁷³ Vlastní výpočet z: SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia.

²⁸⁷⁴ Vlastní výpočet z: Erster Jahresbericht der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1906 – 1907, Kašperské Hory 1907, až XXXII. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Bergreichenstein 1937 – 1938, Kašperské Hory 1938.

²⁸⁷⁵ XXVIII. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Bergreichenstein 1933 – 1934, Kašperské Hory 1934, str. 3.

²⁸⁷⁶ XVI. Jahresbericht der Staats-Oberrealschule in Bergreichenstein 1921 – 1922, Kašperské Hory 1922, str. 3.

o ještě výpravnější akci než v případě Žižkovy smrti. Počet herců, kteří se na představení podíleli, dosáhl odhadem počtu čtyřiceti. Na fotografiích rovněž zaujme náročnost kostýmů, výrazné líčení i mužských postav a výrazné kníry, bradky a plnovousy.²⁸⁷⁷ Do dalšího školního roku profesor Friedl ze zdravotních důvodů nenastoupil, takže se žádná velká divadelní hra na podzim nekonala. Na „výpadek“ režiséra se patrně podařilo zareagovat až v průběhu roku, kdy se tohoto úkolu chopil profesor Macák. Ten na červen nacvičil se studenty tři jednoaktové komedie, které byly poté sehrány v rámci Večera jednoaktovek, který se konal v Sušici a v repríze i v Horažďovicích. Akce se konala ve prospěch spolku pro podporu chudých studentů.²⁸⁷⁸ V následujících letech již studenti gymnázia žádné divadlo nenastudovali. Není známo, zda to bylo zapříčiněno chybějící postavou silného režiséra, nebo zda se opakoval cyklický problém odchodu schopných herců ze školy.

K oživení kulturní činnosti studentstva na gymnáziu došlo ve školním roce 1931 – 1932. Na tento rok připadalo výročí 25 let založení reálky v Sušici. 17. a 18. října se konala první část oslav.²⁸⁷⁹ 17. října v sokolovně proběhla akademie, na které řečnil jak ředitel školy, tak bývalý starosta Seidl. Poté následoval kulturní program, který se skládal z recitačních a hudebních vystoupení bývalých i aktuálních studentů (opět účinkoval František Salzer), dále se konaly ukázky z hodin tělesné výchovy starších děvčat i chlapců. Následující den pak slavnost pokračovala uctěním památky zemřelých profesorů a studentů na sušickém hřbitově, dnem otevřených dveří na gymnáziu, včetně výstavy studentských prací a poté se konal slavnostní oběd v sálu hotelu U Koruny.²⁸⁸⁰ Výročí reálky věnoval značnou pozornost i sušický tisk, když na titulní straně příslušného čísla uveřejnil rozsáhlý článek o dějinách tohoto ústavu.²⁸⁸¹

Druhým těžištěm oslav byl majáles, který byl uspořádán 26., 28. a 29. května. První den oslav byl spíše formální. V sokolovně vystoupil plzeňský symfonický orchestr. Další dva dny byly již v „režii“ studentů. Při pohledu do programu slavností není patrně náhodou, že v tomto období na gymnáziu působila jiná třída s výraznými kulturními sklony. Tehdejší septima, třída budoucího literárního historika Jaromíra Langa tvořila jádro studentského časopisu „Bod

---

²⁸⁷⁷ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. 67.

²⁸⁷⁸ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. 77.

²⁸⁷⁹ Devatenáctá výroční zpráva Státního reformního reálného gymnázia v Sušici 1931 – 1932, Sušice 1932, str. 7.

²⁸⁸⁰ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. 127.

²⁸⁸¹ Posl. Dr. Lukavský K jubileu ref. reál. gymnázia v Sušici, Sušické listy 14, 1931, č. 42.

varu“ a titíž „redaktoři“ byli velmi exponovaní i v majálesovém programu. V sobotu 28. května bylo odehráno v sokolovně divadelní představení Ondřej a drak, ve kterém se představili hned čtyři „bodvaristé“.²⁸⁸² Režie se opět ujal profesor Masák. Následující den byl pak vyhrazen studentstvu celý. Dopoledne proběhlo na školních sportovištích klání v lehké atletice. Ve dvě hodiny odpoledne se pak zformoval průvod, ve kterém pochodoval profesorský sbor, studenti seřazení podle tříd a pozvaní hosté. Průvod zamířil z ulice Hrádecká, přes střed města do městských sadů na ostrově Santos, procházel tak větší částí Sušice. Na čestném místě krácel student nalíčený pro roli krále Lávry, ale pravděpodobně měl roli dvojí, v průvodu představoval krále majálesu. Fotografie dokládá, že průvod nebyl bez zájmu sušické veřejnosti.²⁸⁸³ V městských sadech připravili studenti bohatý kulturní program. Jak již bylo předesláno, mladší žáci sehráli inscenaci Havlíčkovy satiry Král Lávra. Volba tohoto kusu pravděpodobně nebyla náhodná. Ve zmíněné básni se vyskytuje verš opěvující světoznámé sirky ze Sušice. Tuto skutečnost neopomene dodnes zmínit snad žádný sušický učitel češtiny a tento verš se pevně stal součástí sušické identity a posiluje lokální patriotismus sušických.

Další program v městských sadech se skládal z volejbalového turnaje, bludiště, hádání z ruky, které obstarávaly studentky gymnázia v přestrojení za „cikánky“, házení kroužků, lukostřelby, ping-pongu. Na místě bylo přichystáno občerstvení a při akci hrála dechová hudba p. Hošťálka.²⁸⁸⁴ Odpolednem na Santosu ale majáles neskončil. Od 20 hodin se v zahradě hotelu Koruna, která byla vyzdobena lampiony, konal majálesový večer. Tato akce měla zcela jiný charakter než odpolední akce v městských sadech. Ta byla určena pro rodiny s dětmi a spíše pro lidové vrstvy. Naopak majálesový večer byl spíše akcí pro vybranou společnost s vyšším kulturním kapitálem. To je dobře patrné i na výběru hudebního doprovodu obou akcí. Zatímco veselici na Santose doprovázela sušická dechovková kapela hrající převážně „šlágr.“ V hotelu Koruna doprovázel taneční zábavu jazzový big band. Pro pobavení publika byl připraven humorný kabaret, ve kterém se opět značnou měrou uplatnili „bodvaristé“: *Kabaretní čísla obstaral k všeobecné spokojenosti Bod varu a někteří jeho mladší kolegové. Bodvaristé se vyznamenali nenuceným a vtipným podáním Šmrhova „Cancatoria de lingua latina“ (Lang – Polák), Burianovy „Zamotané balady“ (Toušek) a Ježkovy „Kleopatry“ (Havlová), salvy smíchu doprovázely Řeňčovu úvodní recitaci i malí imitátoři Voskovce a*

²⁸⁸² KVÍČALA, Majáles, bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 7.

²⁸⁸³ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. 131 – 133.

²⁸⁸⁴ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. 135.

*Wericha Gans a Žaloudek museli svůj výstup opakovat.*²⁸⁸⁵ Majáles dopadl velmi úspěšně, což lze usuzovat z částky 4000Kčs, která se při této akci podařila vybrat a která putovala do fondů spolku pro podporu chudých studentů.²⁸⁸⁶

Majáles ze školního roku 1931-1932 se bohužel nestal počátkem nové tradice a v dalších letech se majálesy již nekonaly. Obdobně dopadla i divadelní představení studentů. Hlavní příčinu je pravděpodobně třeba spatřovat v personálních změnách. Aktivní studenty v této „generaci“ reprezentované hlavně skupinou „*bodvaristů*“ okolo Langa v následujícím školním roce vážaly přípravy k maturitě a poté školu opustili. Navíc pravděpodobně ve sboru chyběl agilní profesor ochotný divadelní aktivity studujících organizovat. Profesorka Šmrhová, která by pravděpodobně tyto ambice měla, byla přeložena na reálné gymnázium do Strakonice.²⁸⁸⁷

Po zbytek třicátých let se již na gymnáziu neobjevila žádná výrazná kulturně aktivní skupina studujících, která by se pokusila obnovit majáles, studentský časopis nebo studentské kulturní podniky jako divadlo nebo hudební těleso. Kulturní život studentstva „ustrnul“ v zavedených každoročně konaných akcích, jako byly školní oslavy 28. října, mikulášská nebo vánoční nadílka, lednový studentský věneček ve prospěch podpůrného spolku, červnový abiturientský věneček, hudební akademie, narozeniny prezidenta Masaryka nebo výročí jiných národních velikánů, při kterých se zpravidla konal doprovodný kulturní program v aule gymnázia, při kterém se uplatnili studenti nadaní v umění recitace, zpěvu nebo hře na hudební nástroj. Mimořádnou událostí, které se studenti sušického gymnázia zúčastnili, byla návštěva prezidenta republiky Edvarda Beneše v Sušici 8. května roku 1937.²⁸⁸⁸ Návštěva gymnázia sice do oficiálního programu zařazena nebyla, ale ředitel gymnázia Josef Koštýř byl panu prezidentu představen a student VII. třídy gymnázia prezidenta přivítal jménem všeho žactva obou národností sušického politického okresu.²⁸⁸⁹ I když zdravotní stav za německou část okresu byla pravděpodobně pouze iluzorní, protože politická situace se začala již vyostřovat a žádní němečtí učitelé ani žactvo se návštěvy prezidenta Beneše v Sušici neúčastnilo. Výroční zpráva

---

²⁸⁸⁵ KVÍČALA, *Majáles*, bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 7.

²⁸⁸⁶ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. 131.

²⁸⁸⁷ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. 141.

²⁸⁸⁸ SOkA Klatovy, fond Archiv města Sušice, TUREK, Kajetán, Kronika města Sušice 1926 – 1936, sign. Kr. 3. str. 50.

²⁸⁸⁹ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. 198.

kašperskohorské reálky návštěvu prezidenta Beneše ani nezaregistrovala. Ve stejný den se na tomto ústavu konala menší oslava ke dni matek.²⁸⁹⁰

Profesorský sbor sušického gymnázia rozvinul rovněž během první republiky významnou kulturní činnost. Hned v listopadu 1918 byl klíčový vliv profesorů sušické reálky na obnovení jediného sušického časopisu. Po návratu knihtiskaře a vydavatele tohoto periodika Josefa Procházky z armády se pět profesorů sušické reálky stalo členy nové redakce, jeden z profesorů zastával dokonce post šéfredaktora.²⁸⁹¹ Časopis se stal klíčovým informačním médiem v dosti složité době. Německá část sušického politického okresu odmítla poslušnost nově vytvořenému státu a po spojení s Rakouskem se tyto oblasti hodlaly spojit do jednoho státního celku s říšským Německem, bylo je tedy třeba vojensky obsadit a přinutit k poslušnosti. Sušické listy, jak název obnoveného časopisu zněl, uveřejňovaly informace pro brance a dobrovolníky, kteří se měli operací účastnit, informoval o sbírkách materiálu pro potřebné a nakonec i spravoval sušické obyvatele o úspěšném průběhu obsazování odtržených oblastí. Velký vliv profesorů reálky v redakci Sušických listů byl patrný i na obsahu tohoto periodika. Čtenáři byli o dění okolo reálky i o stavu školství v politickém okresu Sušice velmi dobře informováni.

Z počátku existence Československa se jednalo v první řadě o přednáškovou osvětovou činnost. Přednášky byly velmi národnostně laděné, tematicky byly velmi podobné těm, které při různých příležitostech zaznívaly pro studenty reálky. Nejčastěji se jednalo o velké postavy českých dějin, a to včetně spisovatelů a spisovatelek, velké národní tragédie, či naopak triumfy a častým námětem přednášek byl rovněž prezident Masaryk, s jehož politickými názory, prací a činností v zahraničním odboji bylo třeba obyvatele i studující seznámit. Profesori sušické reálky se tak stali oporou nového státu, jehož legitimitu před posluchači přednášek i žáky pomáhali budovat. Zcela tak naplnili tezi Pierra Bourdie, že vstupem do školy vstupuje jedinec do státu. Přednášková činnost profesorského sboru sušického gymnázia pokračovala i ve druhé polovině dvacátých let i v letech třicátých. V tomto období se na pořad vrátily též poučné přednášky z vědních oborů, kterým se přednášející profesori věnovali.

Rovněž profesorský sbor reálky v Kašperských Horách vyvíjel mnohé mimoškolní aktivity. Profesori Rudolf Nowak a Johan Kollibabe nedlouho po vzniku převzali v roce 1927 od

---

²⁸⁹⁰ XXXII. Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Bergreichenstein 1937 – 1938, Kašperské Hory 1938, str. 9.

²⁸⁹¹ Šestá výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1918 – 1919, Sušice 1919, str. 9.

zvěčnělého zakladatele učitele Josefa Tutschka správu kašperskohorského městského muzea. Ale již od založení muzea byli spolu s ředitelem reálky Wohnigem členy muzejního výboru.²⁸⁹² Profesor Kollibabe k muzejní práci přistupoval velice energicky. Aktivně budoval sbírkotvornou oblast muzea tím, že region obcházel, komunikoval s místním obyvatelstvem a snažil se pro muzeum získat předměty s historickou hodnotou, kterou si jejich majitelé často ani neuvědomovali. Z přírůstkového seznamu, který v muzeu zřídil, je patrné, že v této své sběratelské činnosti slavil značné úspěchy.²⁸⁹³

V letech 1934 a 1935 muzeum v Kašperských Horách, respektive jeho představitelé, profesori Nowak a Kollibabe iniciovali archeologický výzkum lokalit Sedlo u Albrechtic a Obří Hrad u Popelné. Muzeum tuto akci financovalo formou veřejné sbírky. Jak trefně podotýká Dr. Horpeniak, to že místní muzeum iniciovalo a financovalo archeologický průzkum nějaké lokality „ze soukromých peněz,“ je počín zcela mimořádný i z perspektivy dnešní doby.²⁸⁹⁴ Výrazně to vypovídá o kulturním rozhledu a motivovanosti obou muzejních pracovníků. K archeologickým vykopávkám se podařilo získat archeoložku německé pražské univerzity dr. Kamilu Streit, která při příležitosti působení v Kašperských Horách uspořádala archeologické sbírky zdejšího muzea.²⁸⁹⁵ Nutno podotknout, že se jednalo o zapálenou nacistku a její práce byla v tomto ohledu tendenční, nicméně z pohledu tehdejší archeologie se o autoritu jistě jednalo.

Kromě sběru hmotných pramenů pro muzeum se Hans Kollibabe věnoval rovněž zaznamenávání šumavského folkloru. Patrně při těch samých procházkách Šumavou, při kterých se snažil zachránit mizející historické předměty, zaznamenával pohádky, povídky a historiky, které si lidé žijící v drsné horské krajině vyprávěli. Do sběru těchto literárních pramenů zapojil rovněž i studenty reálky. Ty, kteří do Kašperských Hor přicházeli z jiných míst, „nutil“ vyprávět pověsti a pověry z jejich rodné vesnice.²⁸⁹⁶ Za dobu, během které Hans Kollibabe v Kašperských Horách působil, nashromáždil obrovské množství lidové slovesnosti, o čemž vypovídá více než osmi set stránkový rukopis, do kterého nashromážděné

---

²⁸⁹² HROPENIAK, Vladimír, *Vlastivědné muzeum v Kašperských Horách do roku 1945*, in: HROPENIAK, Vladimír, ŘEZNIČKOVÁ, Zdeňka, *Vlastivědný sborník Muzea Šumavy VI.*, Klatovy 2001, str. 87.

²⁸⁹³ K tomu více: HANUS, Adam, *Muzeum v Sušici a veřejnost, Praha 2015*, Bakalářská práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická, kapitola komparace sbírkotvorných oblastí muzeí v Sušici a Kašperských Horách, str. 155 – 160.

²⁸⁹⁴ HROPENIAK, Vladimír, *Vlastivědné muzeum v Kašperských Horách do roku 1945*, in: HROPENIAK, Vladimír, ŘEZNIČKOVÁ, Zdeňka, *Vlastivědný sborník Muzea Šumavy VI.*, Klatovy 2001, str. 88.

²⁸⁹⁵ HROPENIAK, Vladimír, *Vlastivědné muzeum v Kašperských Horách do roku 1945*, in: HROPENIAK, Vladimír, ŘEZNIČKOVÁ, Zdeňka, *Vlastivědný sborník Muzea Šumavy VI.*, Klatovy 2001, str. 88.

²⁸⁹⁶ HROPENIAK, Vladimír, *Vlastivědné muzeum v Kašperských Horách do roku 1945*, in: HROPENIAK, Vladimír, ŘEZNIČKOVÁ, Zdeňka, *Vlastivědný sborník Muzea Šumavy VI.*, Klatovy 2001, str. 91.

pohádky a pověsti zapisoval. Rovněž svou sběratelskou činnost přetavil do několika literárních počinů. V roce 1925 vyšla Kollibabeho kniha *Sagen und Märchen aus dem Böhmerwald*²⁸⁹⁷ a v roce 1930 pak následovala kniha o známém šumavském obru a silákovi Seppu Rankelovi.²⁸⁹⁸ Krom toho zúročil i svou terénní práci, tedy pěší výpravy po kašperskohorském okolí, ty z něj udělaly znalce tohoto kraje a vedly k vydání turistického průvodce.²⁸⁹⁹ Dalším literárním počinem Hanse Kollibabeho byly divadelní hry, které byly rovněž inspirované místní historií a pověstmi. Jmenovitě stojí za zmínku například hra *Karlbürgzauber* (Kouzlo hradu Kašperku), kterou nastudoval se svými studenty.²⁹⁰⁰

Kromě kulturní činnosti ve vlastních Kašperských Horách byl Hans Kollibabe zapojen v kulturním životě širšího regionu „německé Šumavy.“ Na počátku dvacátých let se stal členem²⁹⁰¹ dvou významných kulturních spolků: *Verein Böhmerwaldmuseum in Oberplan*, který stál u vzniku muzea Adalberta Stiftera v Horní Plané, a *Deutscher Verein für Volkskunde und Volksbildung im Böhmerwald*.²⁹⁰² Oba dva spolky vznikly paralelně a personálně byly z velké části propojené, což se pravděpodobně do velké míry předpokládalo i o jejich činnosti. Zatímco Spolek pro zřízení šumavského muzea v Horní Plané zajišťoval tuto akci po praktické stránce, tedy získání dostatečného množství finančních prostředků pro nákup rodného domu Adalberta Stiftera a uspořádání sbírek, Vlastivědný spolek jí dodával ideový rozměr a měl koncentrovat kulturní a vlastivědnou činnost nejen v šumavské oblasti, ale provázat ji i s dalšími německými oblastmi napříč Československem.²⁹⁰³ Dalším spolkem, ve kterém se profesor Kollibabe angažoval, byl *Deutscher Schulverein*, zjednodušeně řečeno, německý protějšek české Matice školské. Tyto dva spolky, jejichž působností bylo školství, v první řadě pak školství v národnostně smíšených oblastech, plně rozvinuly svou činnost i v oblasti střední Šumavy a Pošumaví. Profesor Kollibabe byl, minimálně po určitý čas,

---

²⁸⁹⁷ KOLLIBABE, Hans, *Sagen und Märchen aus dem Böhmerwald, besonders aus Bergreichenstein und Umgebung*, Reichenberg 1925.

²⁸⁹⁸ HROPENIAK, Vladimír, *Vlastivědné muzeum v Kašperských Horách do roku 1945*, in: HROPENIAK, Vladimír, ŘEZNÍČKOVÁ, Zdeňka, *Vlastivědný sborník Muzea Šumavy VI.*, Klatovy 2001, str. 91.

²⁸⁹⁹ KOLLIBABE, Hans, *Fürher durch die königliche freie Goldbergstadt Bergreichenstein und ihre Umgebung*, Kašperské Hory, s. d.

²⁹⁰⁰ HROPENIAK, Vladimír, *Vlastivědné muzeum v Kašperských Horách do roku 1945*, in: HROPENIAK, Vladimír, ŘEZNÍČKOVÁ, Zdeňka, *Vlastivědný sborník Muzea Šumavy VI.*, Klatovy 2001, str. 91.

²⁹⁰¹ JELÍNEK, Petr, *Šumavské muzeum v Horní Plané jako vrcholná forma německé spolkové na jihovýchodní Šumavě v kontextu vývoje spolkového života v 19. a 20. století*, in: BÜRGER, Martin, (ed.) *Šumava v proměnách času*, Horní Planá 2014, str. 57.

²⁹⁰² JELÍNEK, Petr, *Šumavské muzeum v Horní Plané jako vrcholná forma německé spolkové na jihovýchodní Šumavě v kontextu vývoje spolkového života v 19. a 20. století*, in: BÜRGER, Martin, (ed.) *Šumava v proměnách času*, Horní Planá 2014, str. 55.

²⁹⁰³ JELÍNEK, Petr, *Šumavské muzeum v Horní Plané jako vrcholná forma německé spolkové na jihovýchodní Šumavě v kontextu vývoje spolkového života v 19. a 20. století*, in: BÜRGER, Martin, (ed.) *Šumava v proměnách času*, Horní Planá 2014, str. 59.

předsedou kašperskohorského odboru tohoto spolku.²⁹⁰⁴ Jeho manželka pak předsedala dámskému odboru této organizace.

Kromě spolupráce s profesorem Kollibabem v činnosti kašperskohorského muzea byl profesor Rudolf Nowak hlavním organizátorem oslav 600 let od založení Kašperských Hor.²⁹⁰⁵ Tato slavnost připadala na rok 1930 a pravděpodobně se jednalo o nejvýznamnější kulturní podnik, který byl v Kašperských Horách v průběhu první republiky zorganizován. Akce probíhala od 19. do 21. července²⁹⁰⁶ a pozornost jí věnovalo německé obyvatelstvo z celého regionu stejně jako německý tisk. 19. července byly oslavy zahájeny proslavem starosty Kašperských Hor Ertlem, poté následovala přednáška Dr. Jahna o vývoji Kašperských Hor, arcijáhen Spaunbauer přidal požehnání městu a poté následovalo čtení zdravic spřátelených spolků a korporací. Hudební část večera obstaral kašperskohorský pěvecký spolek pod taktovkou profesora Nowaka.²⁹⁰⁷

Druhý den oslav zahájila na náměstí dechová hudba. V půl jedenácté se pak v děkanském kostele sv. Markéty na náměstí konala slavnostní mše. Jak vidno, v Kašperských Horách zůstávala katolická církev i ve třicátých letech pevnou součástí veřejných festivit. Vrcholem kašperskohorských oslav byl slavnostní průvod s alegorickými vozy, kterého se účastnilo celkem 30 skupin.²⁹⁰⁸ Průvod připravoval rovněž profesor Nowak, na alegorických vozech se objevovaly výjevy z historie i současnosti Kašperských Hor. Průvod zahájil herold s erbem Kašperských Hor, následovaný fanfárami, které oznamovaly příjezd krále Jana Lucemburského, který město založil, po něm projížděl vůz odkazující na těžbu zlata, které se od středověku v okolí Kašperských Hor těžilo a bylo jednou z příčin vzniku města. Těžbu reprezentovali horníci v různých historických úborech a studenty zhotovená reprodukce fresek ze stropu kostela sv. Mikuláše. Poté následoval alegorický vůz s Karlem IV., který založil nedaleký hrad Kašperk, a hned po něm přijel na náměstí císař Maxmilián II., který městu polepšil erb. Rudolf II., který město povýšil na královské, v průvodu chyběl. Je možné, že prof. Nowak obojí připisoval právě Maxmiliánovi,²⁹⁰⁹ a proto do průvodu zařadil pouze jeho.

---

²⁹⁰⁴ *Bergreichenstein*, Pilsner Tagblatt 10, 1910, č. 44., str. 12.

²⁹⁰⁵ HORPENIAK, Vladimír, *Vlastivědné muzeum v Kašperských Horách do roku 1945*, in: HORPENIAK, Vladimír, ŘEZNÍČKOVÁ, Zdeňka, *Vlastivědný sborník Muzea Šumavy VI.*, Klatovy 2001, str. 85.

²⁹⁰⁶ *Zum Jubelfeste nach Bergreichenstein*, Pilsner Tagblatt 30, 1930, č. 191, str. 2.

²⁹⁰⁷ *Zum Jubelfeste nach Bergreichenstein*, Pilsner Tagblatt 30, 1930, č. 191, str. 2.

²⁹⁰⁸ *Zum Jubelfeste nach Bergreichenstein*, Pilsner Tagblatt 30, 1930, č. 191, str. 2.

²⁹⁰⁹ Například Jan Pelant připisuje povýšení města Rudolfu II. PELANT, Jan, *Města a městečka Západočeského kraje, stručné dějiny, současnost a výběrová bibliografie 129 míst*, Plzeň 1988, str. 144.

Dále se na scéně objevili landknechti a chronologicky špatně zařazený vůz, který znázorňoval „autochtonní německé obyvatele ze šestého století,“²⁹¹⁰ „jednoznačný důkaz“, že Kašperské Hory byly od počátku dějinné doby německé. Průvod pokračoval vozem obsazeným kašperskohorskými dívkami v rokokových róbách. Historickou část průvodu uzavíral vůz s naaranžovaným modelem hradu Kašperk. Pravděpodobně se jednalo o tentýž model, který byl později uložen do městského muzea. V průvodu jel ještě vůz s historickými cechovními korouhvemi a starý poštovský vůz.

Pak začalo defilé současných Kašperských Hor, které otevřely vozy „lesního hospodářství“ obsahující nástroje pro práci v lese a ukazovaly život šumavských dřevorubců a plavců dřeva. Velkou pozornost vzbudil vůz družstevní mlékárny, kde zaměstnankyně kromě moderních mlékařských nástrojů vezly též mnohakilový bochník sýra. Dále byly v průvodu vozy ozdobené květinami a jako humorná vložka se průvodu účastnil též běžný „žebříňák“ následovaný „Gambrinusgruppe,“ což byl pravděpodobně vůz plzeňského pivovaru. Třetí část průvodu tvořily kašperskohorské spolky, jejichž pochod zahajovala kašperskohorská mládež.²⁹¹¹ Večer pokračoval koncertem pěveckých spolků a taneční zábavou v Hotelu Ertl. Tím hlavní část programu slavností skončila. Studenti kašperskohorské reálky se kromě účasti v průvodu pravděpodobně podíleli i na jeho přípravách, které měl na starosti profesor Nowak.

Zajímavou a rovněž velmi aktivní osobností kašperskohorského veřejného života byl dlouholetý ředitel reálky Karl Wohnig. Ředitelem se stal v roce 1917²⁹¹² a na tomto postu setrval až do uzavření školy v roce 1945. To je ve srovnání se sušickým vzdělávacím ústavem, na kterém se ředitelé střídali po několika letech, pozoruhodný rozdíl. Extrémně dlouhé působení na stejném místě a ve stejné pozici umožnilo Wohnigovi vstoupit do veřejného života, když se stal obecním zastupitelem Kašperských Hor. Kromě toho byl předsedou spolku pro podporu chudých studujících při „své reálce“ a rovněž předsedou místního osvětového sboru. Zcela jistě se i ostatní členové profesorského sboru v Kašperských Horách, kterých na škole bývalo zpravidla 16 – 18, účastnili veřejného a spolkového života, ale bohužel jako i v jiných kapitolách naráží tato práce na nedostatek pramenů, takže nelze například zjistit ani zapojení kašperskohorských profesorů ve spolkovém životě.

---

²⁹¹⁰ *Zum Jubelfeste nach Bergreichenstein*, Pilsner Tagblatt 30, 1930, č. 191, str. 2.

²⁹¹¹ V člancích se objevuje pouze výraz Jugend, takže není možné určit, zda se jednalo o veškeré děti navštěvující kašperskohorské školy, nebo pouze studenty reálky.

²⁹¹² 12. Jahrbuch der k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1917 – 1918, Kašperské Hory 1918, str. [1].

Naopak spolkovou činnost profesorského sboru sušické školy všeobecného vzdělávání zjistit lze a nutno hned na počátku konstatovat, že byli velmi aktivní. Rozsah této činnosti za prvních deset let od vzniku Československa shrnuje výroční zpráva reformního reálného gymnázia. Pro představu, v jak obrovském množství spolků byli profesori sušického ústavu aktivní, je tento seznam uveden celý: *Členové profesorského sboru plně pochopili, že jest jejich povinností nevyhýbati se také působení veřejnému za účelem hospodářského a kulturního povznesení města a okolí. A tak se s nimi v tomto desetiletí setkáváme v různých a významných funkcích. Jsou členy městského zastupitelstva a městské rady (Švejcar, Friedl, Žundálek), členy místní osvětové komise (Friedl, Plicka, Janát) městské knihovny rady (Friedl, Janát) a jejich jmény a prací setkáváme se ve Vodoprávní komisi pro hydroelektrizaci Vydry a Křemelné (Švejcar), ve Sboru pro postavení dráhy ze Sušice do Kašperských Hor (Friedl), v místní školní radě (Švejcar) v okresním školním výboru (Švejcar) a jinde a jinde. Zvláště pak v Sokole uplatňují se několika směry; jsou tu starosty (Friedl, Plicka), jednatele (Kincl, Friedl), vzdělavatelé (Friedl, Švejcar, Bešta), cvičitelé (Kincl, Plicka) režiséry divadelního odboru (Friedl) atd. Profesor Friedl je mimo to též členem výboru čOS., starostou sokolské župy Šumavské, a redaktorem župního věstníku „Sokol v Pošumaví“ Nalézáme je též v předsednictvu Alliance française (ř. Doležal) odboru NJP (Zeithammer), odboru KČST (Švejcar, Friedl), Spolku pro podporování chudých studujících (r. Doležal, Posejpal, Plicka, Přibil) Klubu fotografů amatérů (Novák) krajinného spolku Prácheň (Macák) a. j. Prof. Friedl byl dále okresním zpravodajem 1. oddílu skautů v Sušici, prof. Švejcar i odpovědným redaktorem Sušických listů. Učitel Vavrýn již po léta diriguje zpěv spolek Svatobor.²⁹¹³ Jak vidno, celá řada z profesorů zastávala výkonné funkce ve vlivných spolcích, jejichž dopad na kulturní i nacionální dění na Sušicku byl značný. Navíc je z předcházejícího textu patrné, že někteří profesori funkce v různých spolcích kumulovali, přeborníky v tomto ohledu byli hlavně profesor Friedl a Švejcar. Členství v tolika spolcích a institucích propůjčovalo pedagogům sušické reálky a pozdějšího gymnázia velký sociální kapitál. Znalost velkého množství vlivných lidí vytvářela sociální síť, kterou mohli využít ve prospěch svůj, spolků, kterými byli členy, nebo školy. Nicméně tyto neformální struktury, jejichž vliv je dost velký, je velmi obtížné, ne-li nemožné odhalit.*

Do poloviny třicátých let se struktura spolkové činnosti profesorů sušického reformního reálného gymnázia příliš nezměnila. Měnila se pouze v rámci fluktuace jednotlivých profesorů, kteří školu opouštěli a kteří naopak přicházeli. Od školního roku 1933 – 1934

---

²⁹¹³ Patnáctá výroční zpráva reformního reálného gymnázia v Sušici 1927 – 1928, Sušice 1928, str. 9.

výroční zprávy této školy přestaly rubriku osvětová činnost profesorského sboru obsahovat. Rovněž tyto informace neobsahuje ani kronika školy. Nicméně je možné předpokládat, že až do roku 1938 pokračovala spolková činnost profesorského sboru v neztenčené míře. V září 1938 byli tři profesoři sušického gymnázia povoláni při všeobecné mobilizaci do československého vojska. Jinak se mnichovské události sušického profesorského sboru příliš nedotkly. Naopak profesoři reálky v Kašperských Horách stáli na podzim 1938 již jednoznačně na druhé straně. *Henleinovské studentstvo státní reálky se s profesory navzájem zdraví Heil Hitler. Ve středu ráno studenti se měli v reálce sejít na smuteční tryznu, profesoři však k tryzně nepřišli, jak sdělují místní Češi.*²⁹¹⁴ Onou tryznou byla vzpomínka na zemřelého prezidenta Masaryka. V polovině září profesoři i studenti kašperskohorské reálky odmítali účast na československých festivitech, čímž s tímto státem zpřetrhávali pouta i v symbolické rovině.

Velmi krátké období druhé republiky zásadní změnu v chodu sušického gymnázia, ani v mimoškolních aktivitách profesorského sboru nepřinesla. A kupodivu spolková činnost profesorů byla umožněna ještě jistý čas po vytvoření protektorátu, což výmluvně dokládá kronika ústavu, ve které je po téměř deseti letech možné nalézt osvětovou činnost učitelského sboru: *Profesor Jan Novák byl předsedou klubu fotografů amatérů [...] Byl místopředsedou, knihovníkem a archivářem Klubu českých turistů, pokladníkem lyžařského odboru KČT, jednatelem rodičovského sdružení při r. g. vedoucím dorostu Českého červeného kříže, členem výboru spolku podporovacího. Prof. Antonín Janák – městský archivář, jednatel, a přednáškový referent okrašlovacího osvětového sboru, místopředseda krajského sdružení osvětových sborů v Klatovech, člen vzdělavatelského sboru T. J. Sokol, jednatel odboru KČT, člen výboru Národní matice, propagační činovník společ. vedení Národního souručenství v Sušici ... dále následuje ohromný výčet Janákových přednášek a publikační činnosti, v první řadě historických studií, které uveřejňoval v různých i odborných časopisech. Prof. Josef Kratochvíla vedl státní kurs tělovýchovný pro učitele a cvičitele okresu Klatovy. Psal články o tělesné výchově do místních novin Vedl v dubnu tělovýchovný kurs pro všechny tělovýchovné spolky v Sušici. Jest členem místní osvětové komise, cvičitel Sokola. Prof. Jaroslav Snopek člen místní osvětové komise, okresní péče o mládež a Matice školské, knihovník podporovacího spolku. Píše do místních novin příležitostné články. Prof. Václav Bok jest pokladníkem podporovacího spolku, rodičovského sdružení, účastní se činně divadelních her*

---

²⁹¹⁴ *Kašperské Hory, Sušické listy* 21, 1938, č. 38.

*Sokola v Sušici. Prof. František Procházka jest jednatelem podpůrného spolku.*²⁹¹⁵ Velkou část mimoškolní práce profesorů i v prvních letech protektorátu stále vázaly velké celostátní organizace jako Sokol nebo KČT. To se ale změnilo po nástupu Reinharda Heydricha jakožto zastupujícího říšského protektora do Prahy. Ten spolky, které fungovaly po desetiletí a i díky velkým majetkům významně ovlivňovaly český veřejný život, zlikvidoval. Rovněž vyhlášení prvního stanného práva spolkovou a veřejnou činnost výrazným způsobem omezilo.

Změnil se rovněž kalendář oficiálních festivit. V tom protektorátním byla vyznačena dvě data, a to 15. březen a 19. duben. Jednalo se o „předvečer“ vzniku protektorátu a předvečer narozenin vůdce. V těchto dnech se konala slavnostní shromáždění celého ústavu v aule, kde zaznívaly proslovy „O významu vzniku protektorátu“ a Vůdci. V den obou „svátků“ měli studenti volno. K absolutnímu ochromení veřejného života došlo po atentátu na Heydricha. Obnovené stanné právo, zatýkání a atmosféra represe a strachu zadusila poslední zbytky kulturní mimoškolní činnosti profesorského sboru. Nedlouho poté bylo navíc rozhodnuto o likvidaci sušické střední školy, a tak se veškerá činnost profesorského sboru omezila. Jedinou další funkci, kterou zastávali, bylo noční hlídkování v areálu gymnázia. Podle školní kroniky tato nesmyslná činnost měla daleko více profesory unavit než zabránit útokům na postupně likvidované gymnázium. Od roku 1944, kdy byla škola již definitivně uzavřena, byli profesori zaměstnáni v tovární výrobě. Podobně i studentská mimoškolní činnost byla po nástupu zastupujícího říšského protektora zakázána. Nesměly se konat žádné věnečky, nadílky, majáles a podobně. Studenti uspořádali neformální věneček na rozloučení se školou na rozhledně na Svatoboru, která byla přeci jenom poněkud stranou dohledu okupačních a protektorátních bezpečnostních složek a s nimi spolupracujících konfidentů.²⁹¹⁶

V obnovené třetí republice se oživila i mimoškolní a spolková činnost profesorského sboru sušického reálného gymnázia. Nicméně to už bylo za jiných politických i personálních konsekvencí. Velmi aktivní ve veřejném životě nadále zůstával profesor Janák: *Zastupující správce Antonín Janák, ředitel městského muzea a [městského] archivu, konservátor MŠO pro st. památkovou péči, v okresu sušickém, člen MOR a OOR v Sušici, předseda odbočky Svazu přátel SSSR v Sušici, předseda historické komise a člen kulturní plánovací komise při ONV, člen vzdělávacího sboru a archivář TJ Sokol v Sušici, člen výboru Dělnické akademie, člen výboru KČST v Sušici, místopředseda rodičovského sdružení a místopředseda Spolku pro*

---

²⁹¹⁵ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. 229 – 231.

²⁹¹⁶ MÄRZ, Jiří, *Zastihla nás německá okupace*, in: PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. 134.

podporování studujících při st. rg v Sušici. [...] Dr. Zdeňka Bezděková člen MOR, činnost překladatelská a literární ze slovinštiny, vydala román „Bezbranný vítěz“ veřejné recitace v Sušici a v Českých Budějovicích, přednáška pro rozhlas: Eliška Krásnohorská, režie „Hovorů s mládeží.“ Režie 3 studentských představení J. Kvapila „Princezna Pampeliška.“ Václav Brožík: konservátor MŠO pro ochranu přírody, člen floristické akce Čsl. botanické společnosti, ředitel újezdni osvětové lidové školy v Sušici, člen výboru rodičovského sdružení, člen plánovací komise ONV v Sušici. Karel Hynk: Pokladník spolku pro podporování studujících, člen rozhodčích při lyžařských závodech na Špičáku a v Sušici, účinkuje jako klavírista při školských i veřejných podnicích. Jaroslav Kotas člen OOR, člen Fronty socialistických výtvarníků v Praze, člen propagační komise MNV, výstava obrazů v Olomouci, návrh památníku ruským hrdinům na hřbitově v Sušici. Josef Kunc člen cvičitelského sboru TJ Sokol v Sušici. Josef Kratochvíl, člen rady MNV, předseda kulturní komise MNV, předseda Dělnické akademie v Sušici, člen redakční rady TVM, Jan Novák člen MOR, jednatel rodičovského sdružení, člen výboru Spolku pro podporování studujících, člen výboru KČST v Sušici, člen výboru klubu fotoamatérů. Matěj Píchovec: člen MOR, člen školské a informační komise při ONV, člen plánovací komise při ONV, člen svazu brannosti, okresní důvěrník čsl. strany národně socialistické. Stanislav Plicka: předseda odbočky Svazu osvobozených politických vězňů v Sušici, čestný starosta TJ Sokol v Sušici. František Procházka: člen Okresního pedagogického sboru v Sušici, osvětový náčelník Svazu brannosti v Sušici, tajemník MOR, jednatel Spolku pro podporování studujících. Tomáš Příbyl tlumočník a překladatel z anglického jazyka, vedl kurz angličtiny při Lidové škole. Marta Procházková – Citlová veřejná činnost koncertní a houslové relace v rozhlase. Božena Slívová: člen výboru Svazu přátel SSSR.²⁹¹⁷ Rozsah činnosti profesorského sboru zůstával mimořádně vysoký i po roce 1945, nicméně změna v její struktuře je na první pohled patrná. Změnila se též politická orientace sušických profesorů, zatímco v předválečném období inklinovali politicky činní profesori spíše k pravici, celkový posun politického spektra doleva v období třetí republiky je zřetelný i na politicky aktivních profesorech sušického gymnázia. Změnila se též sama spolková činnost, kdy za první republiky se daleko větší část kulturní a osvětové činnosti odehrávala ve státěm nekontrolovaných spolcích. Naopak ve třetí republice je patné, že profesori pracovali ve větší míře pro organizace kontrolované na úrovni celostátní nebo okresní. Profesorů, kteří zastávali nějakou výkonnou funkci v „nezávislých“ spolcích, jako byl Sokol nebo Klub českých turistů, bylo výrazně méně než v předválečném období.

²⁹¹⁷ Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Sušici za školní rok 1946 – 1947, str. 6.

Třetí republika na rozdíl od období protektorátu nabídla celou plejádu oficiálních festivit, kterých se střední škola účastnila a které z dnešního pohledu působí jako bizarní mix. Rok 1946–1947 nabídl tyto oslavy: 13. 9. studenti gymnázia vzpomínali na prezidenta osvoboditele a 28. října v aule ústavu uctili vzpomínkou a proslovem vznik samostatného Československa. Tato dvě data se vepsala do kalendáře v průběhu první republiky a jejich obnovení bylo celkem logické. Další datum již ale patřilo do nové „prosocialistické“ vrstvy festivit, a to 6. 11., tedy výročí Velké říjnové revoluce. Velmi nabitý událostmi byl pak květen. Ten odstartovala 2. 5. vzpomínka na smrt M. R. Štefanika, jeho tragický skon byl na gymnáziu připomínán již v období první republiky, nově byla tato festivity pojata jako symbol česko-slovenského bratrství. 4. 5. se studenti účastnili vzpomínky na padlé a hned o dva dny později oslav osvobození Sušice americkou armádou. Tyto dvě akce probíhaly před památníkem padlých, respektive na náměstí. Oslavy vítězství byly v roce 1947 slaveny až 11. Května, a to na hřbitově, kde byl instalován památník „ruským hrdinům.“²⁹¹⁸

Zajímavé je porovnat tento výčet s festivitami následujícího školního roku. Zdá se, že výčet slavnostních dní byl v tomto období dost nestabilní a do jisté míry se na něm projevuje sílící prosovětská a prosocialistická orientace země. První dvě data zůstala stejná jako předcházejícího roku, tedy úmrtí Masaryka a 28. říjen, poté se opět vzpomínalo na Velkou říjnovou revoluci, novinkou byla oslava narozenin „maršála“ Stalina, která proběhla těsně před Vánoci. 7. 3., tedy již po převzetí moci KSČ, se poměrně překvapivě slavily i narozeniny T. G. M. Toho roku se studenti prvně účastnili oficiálních oslav 1. května. Všechny oslavy spojené s koncem druhé světové války byly spojeny do jedné festivity, která se konala 8. května.²⁹¹⁹ V následujících letech již nová orientace při oslavách plně převážila. Narozeniny významných postav socialismu, Stalina, Lenina nebo Gottwalda byly připomínány na typickém informačním médiu socialismu – nástěnce. První máj se stal zdaleka nejvýznamnějším svátkem, kterého se škola ve veřejném prostoru účastnila. Ve slavnostním průvodu pochodovali jak žáci, tak profesori. Přípravy na tuto akci probíhaly dlouho předem a zahrnovaly výrobu transparentů a přípravu skandování revolučních hesel. Kromě 1. května zůstala v kalendáři Velká říjnová revoluce nebo den vítězství. Slaveny byly i jednorázové akce, například vyhlášení první pětiletky a v roce 1953 pak tandemem dvou tryzen, jedné za generalissima Stalina, druhé pak za prezidenta Gottwalda.²⁹²⁰

²⁹¹⁸ Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Sušici za školní rok 1946 – 1947, str. 4.

²⁹¹⁹ Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Sušici za školní rok 1946 – 1947, str. 5.

²⁹²⁰ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. 231.

Na rok 1946 připadlo čtyřicáté výročí založení střední školy v Sušici. Ústředním bodem tohoto výročí bylo zachránění, respektive obnovení školy, která byla nejprve v postupné a od roku 1944 již ve faktické likvidaci. Navíc byla budova vlivem umístění válečných uprchlíků a německých a později amerických jednotek v nepříliš dobrém stavu. I z toho důvodu se žádné masivní oslavy nekonaly.²⁹²¹ Jedinou organizovanou událostí, která byla ke čtyřicátému výročí uspořádána, byl sjezd abiturientů školy.²⁹²² Ten byl určen všem absolventům, kteří v předcházejících čtyřiceti letech vyšli ze sušické střední školy. Na schůzce v gymnáziu se sešlo na 130 absolventů.²⁹²³ Program srazu sestával z oficiálního setkání v budově gymnázia s uvítáním absolventů od ředitele školy Janáka a předsedy MNV Vaška, jako kulturní vložka posloužil studentský orchestr pod vedením profesora a rovněž absolventa sušického gymnázia Františka Procházky. Zástupci sjezdu rovněž položili věnce u hrobů již zesnulých profesorů. Druhý den proběhlo neformální setkání absolventů. Přestože to článek výslovně neuvádí, je pravděpodobné, že k němu došlo v některém restauračním zařízení. Třetí den sjezdu pak byl organizován autobusový zájezd na Modravu, kde setkání pokračovalo v Klostermannově chatě. Abiturienti mezi sebou vybrali rovněž nemalou částku 3670 Kč ve prospěch Spolku pro podporu chudých studujících.²⁹²⁴

Podobně jako u profesorského sboru ožila po skončení druhé světové války mimoškolní činnost studentstva. V podstatě se opakovala situace po první světové válce, část aktivit z předválečného období se podařilo obnovit, část byla nových, odpovídajících aktuálnímu politicko-spoločenskému rámci. V první řadě byly obnoveny studentský a abiturientský věneček, které navazovaly již na období monarchie. Nadále platilo, že studentský věneček byl reprezentativním plesem gymnázia, jehož výtěžek byl určen ve prospěch podpory chudých studentů, a abiturientský věneček pak plnil funkci postmaturitního plesu, který organizovala maturitní třída. Studentský věneček se konal v lednu, abiturientský pak v květnu. Změnilo se místo konání těchto akcí, oproti předválečnému a meziválečnému hotelu U Koruny přenesly se tyto akce v poválečné éře do sušické sokolovny.²⁹²⁵

Na prvorepublikové hudební aktivity studentů sušického gymnázia navázal ve školním roce 1945 – 1946 školní orchestr. Ten byl zřízen velmi agilním profesorem Františkem

---

²⁹²¹ *40 let sušické střední školy*, Zprávy Sušicka, věstník okresního národního výboru v Sušici 1, 1946, č. [13].

²⁹²² *Sjezd abiturientů 5. – 7. VII. 1946*, Zprávy Sušicka, věstník okresního národního výboru v Sušici 1, 1946, č. [13].

²⁹²³ *Sjezd abiturientů 5. – 7. VII. 1946*, Zprávy Sušicka, věstník okresního národního výboru v Sušici 1, 1946, č. [13].

²⁹²⁴ *Sjezd abiturientů 5. – 7. VII. 1946*, Zprávy Sušicka, věstník okresního národního výboru v Sušici 1, 1946, č. [13].

²⁹²⁵ Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Sušici za školní rok 1946 – 1947, str. 8.

Procházkou, který využil konfiskátů z německých škol k rozšíření množství a škály hudebních nástrojů vlastněných sušickým gymnáziem. Mezi nimi byly pravděpodobně i hudební nástroje, které do nedávné doby používali studenti hrající v orchestru kašperskohorské reálky. Poté ze studentů sestavil hudební těleso, které čítalo 32 členů,²⁹²⁶ a po době potřebného nácvičku s tímto orchestrem koncertoval nejen v aule sušického gymnázia, ale i na „turné“ v okolí, při kterém navštívil Horažďovice, Rábí nebo Kašperské Hory, v této době již doosidlované novým obyvatelstvem. Orchester byl celkem logicky sestaven ze starších studentů, a tak jej stihl osud většiny studentských aktivit, rozpadl se poté, co většina jeho členů odmaturovala a jejich mladší kolegové je nedokázali nahradit. To bylo ve školním roce 1950 – 1951.²⁹²⁷ Nejnadanější členové orchestru sestavili ještě smyčcové kvarteto, které spolu s recitátory a taneční skupinou účinkovalo při školních festivitech a při hudebně recitačních akademiích, které byly rovněž obnoveny a každoročně byly pořádány až do roku 1951.²⁹²⁸

Novinkou, která se v životě gymnaziálních studentů v průběhu třetí republiky objevila a s nástupem socialismu dále stupňovala, byly „dobrovolné“ brigády. Od školního roku 1946-1947 se studenti vyšších ročníků každoročně podíleli na sklizni lnu a sběru brambor nebo sázení stromků v pohraničí při státních statcích, později i při JZD. Po roce 1948 tyto činnosti nabyly pravidelného charakteru a opakovaly se každý podzim a jaro. Samostatnou kapitolou byly chmelové brigády, na které studenti vyráželi každoročně na Podbořansko. V roce 1951 se student sušického gymnázia stal dokonce nejlepším česačem chmele v republice, za což obdržel kolo.²⁹²⁹ V rámci Národní pracovní směny se studenti věnovali i sběru odpadků v blízkosti školy, či úpravám veřejného prostoru v jejím okolí nebo drobným úpravám vlastního areálu školy, například jeho sportovišť, dále pak škola organizovala sběr druhotných surovin.²⁹³⁰ Dle autorova názoru lze tyto pracovní aktivity ve prospěch školy hodnotit poměrně kladně i optikou dnešní pedagogiky, která v různých průřezových tématech a projektových výukách chce vést žáky k respektu k životnímu prostředí a dodržování čistoty ve veřejném prostoru.

---

²⁹²⁶ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. 231.

²⁹²⁷ PROCHÁZKA, František, *O hudebním životě na sušické střední škole*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1906-1971*, Sušice 1971, str. 80.

²⁹²⁸ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. 231.

²⁹²⁹ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. 231.

²⁹³⁰ Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Sušici za školní rok 1947 – 1948, str. 12.

Kromě primárního ekonomického segmentu, úklidu veřejného prostranství a recyklace, vypomáhali studenti i v průmyslu. Kromě jednorázových dobrovolných směn ve státním podniku SOLO nebo Škodových závodech studenti pracovali v podniku PAP, který se stal patronátním podnikem školy. Tento vztah byl „oboustranně“ výhodný. Továrna získala nezanedbatelný přísun levné pracovní síly, hlavně v letních měsících, na oplátku podnik podporoval studenty na různých akcích. Na druhou stranu propojení teoretické školní přípravy s „praxí“ nebo „neplacenou stáží“ v reálné ekonomice je model, který se v západních zemích poměrně hodně rozvíjí i dnes. Pro studenta pak vykonaná praxe nebo stáž může znamenat konkurenční výhodu při žádosti o práci, nebo může s podnikem navázat dlouhodobější spolupráci a po dokončení školy tam již zůstat. Model dobrovolné stáže a socialistické brigády se od sebe přeci jenom liší. Hlavním problémem socialistické brigády je fakt, že probíhala na úkor školy a ne jako její doplněk. Brigády v zemědělství zabraly několik týdnů na podzim a na jaře, což hlavně u maturantů byl jistě značný problém. Brigáda v PAPu pak studenty připravila o větší část letních prázdnin.²⁹³¹ Podle školní kroniky těmito aktivitami studenti úspěšně přispívali k budování socialismu. A o tom, jak úspěšně výstavba socialismu pokračuje, se mohl každý přesvědčit v budově školy, kde na počátku prázdnin probíhaly okresní budovatelské výstavy.²⁹³² O tom, zda například dobrovolná brigáda patnácti studentů na jedinou pracovní směnu do Škodových závodů měla kýžený ekonomický impakt, se dá s úspěchem polemizovat, nicméně je jasné, že v tomto ohledu šli studenti sušického gymnázia s dobou.

Ostatně duch doby se na gymnáziu projevil i jinak. Do maturitních komisí byli jako členové nominováni: zástupce Krajského akčního výboru Národní fronty a zástupce Československého svazu mládeže, jejichž výslovným úkolem bylo: *dbát zvláště o to, aby se na vysoké školy dostali především děti dělníků a malých a středních rolníků a aby z dalšího studia byli vyloučeni žáci politicky nespolehliví.*²⁹³³ Nicméně vliv těchto komisařů na úspěšnost maturantů je poněkud sporný. Hlavní protokol o závěrečných zkouškách neobsahuje u žádných studentů přípis: neprospěl z politických důvodů nebo jinou diskriminační doložku. Při rozboru sociálního původu žáků se rovněž neukázala žádná „extrémní“ změna v proporcích úspěšnosti studujících, kterou by bylo jednoznačně možné označit za politické protěžování. Rozbor sice ukázal, že v tomto období zamířil na vysoké

---

²⁹³¹ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. 239.

²⁹³² SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. 239.

²⁹³³ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. 239.

školy větší počet studujících pocházejících z dělnických rodin, nicméně nelze to pravděpodobně připisovat pouze politickým důvodům. Minimálně stejný vliv mohl mít nedostatek vysokoškoláků zapříčiněný uzavřením vysokých škol. Navíc v tomto období maturovali i studující z jiných sociálních skupin a nezdá se, že by někteří z nich byli politickými maturitními komisaři důsledně diskriminováni.

Zvláštním typem komunistické „kultury“ byly politické procesy se skutečnými, domnělými i ideologickými nepřáteli tohoto režimu. Jeden z nich proběhl v květnu roku 1950 i na Sušicku. Státní bezpečnost obvinila celkem 26 lidí za kontakt se západními agenty, československými emigranty a z rozvracení lidově demokratického zřízení. Mezi souzenými byly i dvě studentky sušického gymnázia Anna Klimentová a Jarmila Valíčková.²⁹³⁴ Obě se v době procesu nacházely v předposledním ročníku školy všeobecného vzdělání. V procesu, který se konal mezi 24. a 27. květnem 1950 v sušické sokolovně, a který byl přenášen pomocí veřejného rozhlasu po Sušici, byly obě dívky odsouzené k osmiměsíčnímu odnětí svobody a peněžité pokutě ve výši 10 tisíc korun. Rovněž byly okamžitě vyloučeny ze školy a byly zaměstnány jako pomocné dělnice v sušickém podniku SOLO.²⁹³⁵ Perzekuci se nevyhnuly ani jejich rodiny. A to vše za to, že se dívky několikrát setkaly s emigrantem a agentem CIC Jaroslavem Wolfem.²⁹³⁶ Podle vzpomínek si dívky svá „provinění“ proti režimu vůbec neuvědomovala. A šokovaní pravděpodobně byli i spolužáci obou politických vězeňkyň. *Aby žactvo školy dobře chápalo příčiny jejich odsouzení, promluvil k němu dne 2. června 1950 poslanec J. Skála.*²⁹³⁷

V roce 1949 došlo na rekonstrukci auly ústavu. Jednalo se původně o kapli svatého Aloise, která byla hned od svého vzniku využívána též ke slavnostním shromážděním celé školy. Pravidelné bohoslužby se zde konaly pouze po dobu monarchie, to probíhaly vždy v neděli povinně pro všechny sušické studenty, přespolní se mohli účastnit mši ve svých domovech.²⁹³⁸ Slavnosti Božího těla se účastnili všichni studenti s katechetou Chalupským na sušickém náměstí.²⁹³⁹ Tato slavnost zůstala ve veřejném prostoru i v období první republiky.

---

²⁹³⁴ PEK, Josef, (ed.), *Kronika šumavských hvozdů: vyprávění o osudech lidí komunistického zla z padesátých let*, Vimperk 1998, str. 108.

²⁹³⁵ ZAPLETALOVÁ, Kateřina, *Cena svobody*, Internetový projekt Českého rozhlasu Příběhy 20. století, ročník 2014, [http://www.rozhlas.cz/radio_cesko/pribehy], citováno dne 25. 6. 2018.

²⁹³⁶ ZAPLETALOVÁ, Kateřina, *Cena svobody*, Internetový projekt Českého rozhlasu Příběhy 20. století, ročník 2014, [http://www.rozhlas.cz/radio_cesko/pribehy], citováno dne 25. 6. 2018.

²⁹³⁷ SOKA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia, str. [240].

²⁹³⁸ Například: Pátá výroční zpráva c. k. vyšší reálky v Sušici za školní rok 1916 – 1917, Sušice 1917, str. 11 – 12.

²⁹³⁹ Třetí výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici za školní rok 1914-1915, Sušice 1915, str. [45].

Po roce 1918 byla účast na mších zdobrovolněna a po smrti katechety Chalupného v roce 1930 se pravděpodobně přestaly alespoň na čas konat úplně.²⁹⁴⁰ Již od dvacátých let se v oficiálních materiálech školy častěji hovoří o školní aule než o kapli, případně je kaple uvedena v závorce. Během první republiky se zde běžně konaly kulturní akce pro školu i veřejnost a své přednášky zde pořádala i osvětová rada. Nicméně smíšenou funkci sakrálně – profánní měl tento prostor i nadále. Období protektorátu a hlavně zrušení ústavu se na aule neblaze podepsalo. Podle profesora Procházky byl interiér zdemolován žáky německé školy a v roce 1945 zde byli umístěni němečtí uprchlíci, kteří si zde připravovali pokrmy na polních kuchyních, což interiéru rovněž nepřidalo.²⁹⁴¹ A byl to právě profesor František Procházka, který přišel s návrhem na rekonstrukci tohoto pro školu významného prostoru. K adaptačním pracím byl přizván architekt Ladislav Skřivánek, tedy původní autor návrhů pro budovu sušické reálky.²⁹⁴² Jeho přizvání dozajista přispělo k citlivé a důstojné realizaci, která sice vytvořila nově pouze profánní prostor, nicméně nedošlo k žádným novátorským pokusům do auly implementovat nejnovější trendy reálného socialismu.

Aula získala novou výmalbu i se zlacením stropu. Nová byla též sochařská výzdoba místnosti, podařilo se pro ni sehnat sádrovou kopii Myslbekovy alegorie Hudby. Jako pandán této soše vytvořil Karel Otáhal sochu Poezie. Obě sochy byly umístěny v nově vytvořených nikách ve východním průčelí, tedy v pohledové ose diváků v sále.²⁹⁴³ Nad obloukem apsidy, která původně sloužila jako presbyterium, byl umístěn velký reliéf s podobiznou Bedřicha Smetany, rovněž plastika Karla Otáhala. To nebyla náhoda, protože celá rekonstrukce byla prováděna k výročí tohoto českého skladatele v roce 1949. Po tomto skladateli získala nově zrekonstruovaná aula nové jméno – Smetanův sál,²⁹⁴⁴ snad již od samého počátku familiárně studenty přezdívaný „Smeták.“ Záměrem bylo vybudovat koncertní síň, která by sloužila nejen pro potřeby gymnázia, ale též celé sušické veřejnosti. A tento záměr se zdařil. Ze Smetanova sálu se poměrně rychle stal kulturní prostor, jehož impakt přesahoval a stále přesahuje hranice města. Sál byl slavnostně otevřen 30. října 1949. Hned z počátku jeho existence se opět profesoru Františku Procházkovi podařilo zorganizovat Sušické hudební

---

²⁹⁴⁰ Sedmnáctá výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia v Sušici 1929 – 1930, Sušice 1930, str. 5.

²⁹⁴¹ PROCHÁZKA, František, *Smetanův sál*, PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. 70.

²⁹⁴² LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 616.

²⁹⁴³ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav a RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012, str. 616.

²⁹⁴⁴ PROCHÁZKA, František, *Smetanův sál*, PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. 70.

večery, které se konaly každý měsíc, a podle kroniky se pro ně dařilo získávat přední československé umělce.²⁹⁴⁵

Kromě výše zmiňovaného studující sušického gymnázia a rovněž kašperskohorské reálky navštěvovali celou řadu dalších kulturních a poučných akcí, které pro ně škola pořádala a to platí jak pro období monarchie, první republiky, v menší míře pak pro období protektorátu, třetí republiky a reálného socialismu. Například ve školním roce 1932 – 1933 uspořádalo gymnázium v Sušici pro své studující celkem 19 různých přednášek,²⁹⁴⁶ v jiných letech první republiky se tento počet příliš nelišil. Některé byly výběrové, zpravidla pro nejvyšší ročníky, jako například poučení o pohlavním životě, jiné byly pro celý ústav. Nezřídka při nich přednášející používali diapozitivy pro větší názornost. Některé přednášky proslovovali profesori ústavu, obsahově zpravidla tyto přednášky doplňovaly výuku a v jiném čase zaznívaly též pro veřejnost. Kromě toho ale na gymnáziu přednášeli i externí přednášející, ať už se jednalo o vysokoškolské pedagogy, odborníky z praxe, nebo literáty (i zahraniční), kteří na gymnáziu vystupovali s autorským čtením.

Ve stejném školním roce studenti gymnázia absolvovali pět filmových představení v sušickém kině, operu Libuše v plzeňském městském divadle, koncert v sušické sokolovně, vyslechli šest různých rozhlasových přenosů, od projevů prezidenta po naučné pořady, a celkem bylo vykonáno 26 různých exkurzí a vycházek, za účelem: *botanizování, kreslení v přírodě, výkladů zeměpisných, dějepisných, pozorování astronomických, seznámení postupu výroby v průmyslových podnicích.*²⁹⁴⁷ Vycházky tak propojovaly teoretické znalosti ze školních hodin s realitou sušického regionu. Například při přírodopisných vycházkách pátrali studující po místní flóře a fauně, ale též horninách, které se na dané lokalitě, na kterou se studující vypravili, například na vrch Svatobor, nacházejí. Při dějepisných výpravách byl pro změnu kladen důraz na zasazení regionu do kontextu „národních dějin“ nebo byly historizovány jednotlivé budovy v Sušici.

Reálka v Kašperských Horách pro své studenty ve školním roce 1924-1925 uspořádala celkem 32 různých exkurzí, poučných výletů a přednášek s promítáním diapozitivů.²⁹⁴⁸ Exkurze, často pod vedením Johanna Kollibabeho, směřovaly ve velké míře do oblasti Šumavy, kromě přírodně zajímavých míst jako šumavských ledovcových jezer, hory Pancíře

---

²⁹⁴⁵ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. 238.

²⁹⁴⁶ Dvacátá výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia v Sušici 1932 – 1933, Sušice 1933, str. 13.

²⁹⁴⁷ Dvacátá výroční zpráva státního reformního reálného gymnázia v Sušici 1932 – 1933, Sušice 1933, str. 13.

²⁹⁴⁸ 19. Jahresbericht der Staatsrealschule in Bergreichenstein 1924 – 1925, Kašperské Hory 1925, str. 5.

nebo vrchu Ostrého, navštěvovaly exkurze i místní provozovny, papírny nebo menší sirkárnu Schell a co. v Dlouhé Vsi. Ze vzdálenějších měst kašperskohorští studující obdivovali České Budějovice nebo Český Krumlov. Ve většině případů se exkurze pohybovaly na „německé půdě,“ tedy v oblastech s většinou německého obyvatelstva, což je v případě návštěvy šumavských přírodních zajímavostí logické, nicméně by to mohlo poukazovat i na nacionální tendenci exkurzí. Podobně totiž exkurze sušických studentů ve významné většině případů směřovaly do oblastí s českým osídlením. Jedinou výjimkou ve zmiňovaném roce 1924-1925, kdy výlet kašperskohorských studentů směřoval do české oblasti, byla návštěva hradu Rábí a poté při návratu též návštěva Sušice.²⁹⁴⁹

Obrovská míra mimoškolních nebo doplňkových školních aktivit, jako jsou výše zmiňované exkurze, výlety nebo divadelní a filmová představení, poukazují na diametrálně jinou konstrukci výuky na školách všeobecného vzdělání od ostatních typů středních škol. Výuka na pokračovacích školách byla zaměřena pouze prakticky, jejím cílem bylo vychovat studující pro potřeby trhu práce a ekonomiky. Jinými slovy výuka na těchto školách byla zaměřena ve prospěch ekonomického kapitálu, respektive u jejich studujících nevedla k rozvoji většiny forem kulturního kapitálu. Kulturní činnost studujících i učitelstva těchto škol byla minimalizována i formou výuky, která na pokračovacích školách neměla klasickou denní formu studia, ale distanční, která nutila výuku „ořezat“ na nutné – praktické minimum bez nadbytečných kulturních aktivit. Pokračovací školy tak přispívaly k nerovnoměrné distribuci kulturního kapitálu. Do tohoto typu škol vstupovaly, jak bylo prokázáno v jiných částech této práce, hlavně děti s nižší mírou ekonomického, ale hlavně kulturního kapitálu. A místo toho, aby svůj deficit pomocí vzdělávacího systému dohnali, spíše jej jednostranně orientovaná výuka pokračovacích škol prohlubovala hlavně ve srovnání se všeobecným školstvím, které držbu kulturního kapitálu svých svěřenců jasně akcelerovalo. Jednoznačně tak platí bourdieovské schéma Maxwelllova démona.²⁹⁵⁰

U studujících v těchto školách nedocházelo příliš ani k rozvoji občanských hodnot a u podstatné části z nich nemuselo dojít ani k integraci do národního korpusu. Zvláště nápadná je v tomto ohledu výrazná absence státních i národních festivů na tomto typu škol po většinu zkoumaného období. Tento pocit jisté „odstrčenosti“ nebo malé sounáležitosti s národem a státem reprezentovaným školstvím by mohl vysvětlit, proč studující pokračovacích škol poměrně ochotně přistoupili na poptávku okupační správy po kvalifikované pracovní síle.

---

²⁹⁴⁹ 19. Jahresbericht der Staatsrealschule in Bergreichenstein 1924 – 1925, Kašperské Hory 1925, str. 5.

²⁹⁵⁰ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, str. 28.

Z absolventů těchto škol se rovněž rekrutovali dobrovolníci německých náborových akcí pro říšské průmyslové podniky.²⁹⁵¹ Nicméně není možné tvrdit, že by všichni absolventi pokračovacího školství byli kolaboranti. Jak dokládá *Sušicko za okupace*, sedm dělníků na Sušicku ilegální odbojovou činnost zaplatilo životem.²⁹⁵² Dalším typickým jevem pokračovacích škol je málo angažované učitelstvo, které nevyvíjelo „pod hlavičkou“ školy téměř žádnou přidanou aktivitu. Podobně málo je též akcí, které zprostředkovávaly styk školy s veřejností, ty se zpravidla omezovaly pouze na výstavu dílenských nebo absolventských prací.

Odborné školství, na Sušicku reprezentované v první řadě sušickou hospodářskou školou, tvoří v tomto případě jakousi mezikategorii. Na první pohled byla na tomto ústavu daleko větší míra výuky s „přidanou hodnotou“ ve formě exkurzí pro žactvo nebo výukou disputací, které se nebránily i obecnějším tématům a u studujících rozvíjely rovněž kompetence jako diskuzi, řízení skupiny spolužáků, práci s informacemi. Přesto škola zůstávala orientována převážně prakticky. A tímto směrem byla koncentrována i většina mimoškolní činnosti učitelského sboru, ať už se jednalo o poradenství v agrární problematice, nebo aktivní organizace besed a přednášek po české části politického okresu Sušice.

Na školách všeobecného vzdělání byla koncepce výuky zcela odlišná. Kromě jiné skladby předmětů, které nebyly jen praktické, ale též humanitní a jazyky, bylo oproti předcházejícím typům škol obrovské množství aktivit, které doplňovaly vzdělání o další dimenze. Kromě znalostí šlo dnešní terminologií o rozvoj celé řady kompetencí a do jisté míry i rozvoj neformálních „přátelských“ sítí, tedy sociálního kapitálu. Školy všeobecného vzdělání působily jako spirála. Vstupovaly do nich děti zpravidla s vyšším kulturním kapitálem a škola dále výrazným způsobem přispěla k jeho rozvoji nebo zhodnocení. Absolventi těchto ústavů díky „širokospektrálnímu“ vzdělání, které získali, měli v budoucím životě daleko větší manévrovací prostor, tedy daleko širší možnost volby dalšího vzdělání nebo povolání.

Výrazná míra kulturního kapitálu „koncentrovaného“ ve zdech reálků a gymnázií se projevovala i navenek. Jak již bylo konstatováno výše, pokračovací školy byly ve veřejném prostoru prakticky „neviditelné“, naopak školy všeobecného vzdělání byly po celé zkoumané období významným hráčem veřejného prostoru ve všech třech úrovních: studujících, profesorů i školy jakožto instituce. Studující buďto z vlastní iniciativy, nebo pod vedením

---

²⁹⁵¹ SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Okresní úřad ochrany práce Klatovy, pobočka Sušice, Karton 1, náborové akce.

²⁹⁵² HAAS, Josef, *Politická persekuce na Sušicku v době nesvobody*, in: HALLA, Václav (red.), *Sušicko za okupace 1939 – 1945, Sušice 1947*, vložená obrazová příloha, nestr.

pedagogů často dávali při veřejných vystoupeních na odív nabyté formy kulturního kapitálu, jako hru na hudební nástroje, recitaci nebo herectví. Rovněž iniciovali celou řadu akcí přímo ve veřejném prostoru, majáles, studentský věneček nebo různé podobné akce, jako taneční či vínky. Profesori výrazným způsobem ovlivňovali místní spolkový život, regionální politiku, přispívali do místního tisku, nebo byli dokonce autory literárních i odborných publikací. Podobně jako studenti vstupovali přímo do veřejného prostoru přednáškami nebo organizací různých slavností. Školy jako instituce zastřešovaly činnost svých studentů a pedagogů, poskytovaly prostor pro pořádání kulturních akcí, jako koncertů, výstav nebo přednášek. Prezentace těchto škol na veřejnosti, respektive možnosti veřejnosti „navštívit“ tyto instituce, byla daleko větší než v případě pokračovacího a odborného školství.

Výrazná viditelnost těchto škol ve veřejném prostoru přitahovala státní pozornost. A oproti středním školám praktického zaměření kladla na gymnázia a reálky daleko větší nároky na „deklarace loajality“ k aktuálnímu politicko-spoločenskému zřízení, což je jednoznačně patrné ve výrazné proměně školních rituálů v průběhu zkoumaného období. V čase Rakousko - Uherska je naprosto evidentní silné propojení tohoto státu s katolickou církví. Mše svatá zahajovala a ukončovala všechny významné školní události, od zahájení školního roku po jeho ukončení, zároveň školy do svého cyklicky se opakujícího kalendáře festivit inkorporovaly náboženské slavnosti a rituály, například „Boží tělo“ nebo svátost smíření. Zároveň se vyskytovala celá plejáda festivit spojených s habsburským domem, přičemž tyto slavnosti (narozneniny, výročí svatby, nástup na trůn a úmrtí) byly rovněž spjaté s katolickou církví. První republika přinesla změnu kulturní politiky státu a i díky legislativním změnám došlo k *vyloučení církevních úkonů z výuky*,²⁹⁵³ což vedlo k sekularizaci školních festivit. Jejich ideovou náplň nově tvořil Masarykovský liberálně – občanský étos a „starý“ český nacionalismus, jehož průnik do veřejného školství a jeho festivit je možné vysledovat již v období monarchie.

První republika proměnila festivity v průběhu školního roku, jako novum přibyl 28. říjen. Masarykovy narozneniny navazovaly v podstatě na oslavy životních výročí habsburských císařů. Pojetí Masarykových naroznenin bylo ale přísně sekulární. Třetím silně zvýrazněným datem v prvorepublikovém kalendáři byl 6. červenec. Nicméně Husovské slavnosti se školám, hlavně co do jejich přítomnosti ve veřejném prostoru, příliš využít nepodařilo a to kvůli prázdninám, které bránily využít masu těl žáků, žákyň a studentstva k oslavě této festivity.

---

²⁹⁵³ VEDRAL, Patrik, *Náboženský vývoj Plzně za první republiky (1918 – 1938)*, Praha 2017, Diplomová práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická, str. 169.

Kromě těchto „hlavních“ festivit se v období Československa objevily i menší oslavy československých spojenců z Malé dohody nebo výročí smrti Milana Rastislava Štefánika. protektorát zredukoval školní slavnosti na narozeniny říšského kancléře a na datum vyhlášení protektorátu. O tom, že se nejednalo o spontánně a srdečně oslavované festivity, není třeba příliš polemizovat. Třetí republika se ukázala jako období s velmi tekutou identitou, se značným počtem proměňujících se festivit. Některé se snažily obnovovat ideály první republiky, jako 28. říjen, jiné vznikaly v reakci na druhou světovou válku ve spojení s osvobozením města, koncem války nebo s daty významných vojenských operací, a ještě jiné festivity hleděly vstříc socialismu, například Stalinovy narozeniny nebo oslavy říjnové revoluce. Ty posledně jmenované s ohledem na politický vývoj po únoru 1948 zcela logicky převážily a do konce zkoumaného období všechny ostatní festivity potlačily.

Nenápadná spojnice, která spojuje Františka Josefa I., Karla I., T. G. Masaryka, Edvarda Beneše, Adolfa Hitlera, Klementa Gottwalda a Josifa Stalina jsou oslavy narozenin těchto „velikánů“ na českých středních školách v průběhu zkoumaného období. Možná to poukazuje na kontinuitu potřeby „vůdce, kterého je třeba oslavovat. Školy v tomto ohledu tvoří jakýsi lakmusový papírek společenských změn, protože to jsou právě ony, na kterých tak ochotně dochází ke změnám oficiálních festivit. Stafáž školních festivit tak zpravidla zcela odpovídá aktuálnímu politickému rozpoložení státu, který školy zřizuje. Škola je tak opravdu jakýmisi dveřmi do státu. Nicméně redukovat vztah škol a státu pouze na tuto loajalistickou pozici by bylo příliš velké zjednodušení. S trochou nadsázky by bylo možné konstatovat, že škola má Janusovu dvojí tvář. Na jedné straně, té navenek, je škola se státem konformní a prezentuje to oslavou aktuálně vhodných festivit. Na druhou stranu, tu vnitřní, mají školy obrovskou personální, a tudíž i ideovou setrvačnost. Ta pramení z kontinuity učitelských sborů, které se zpravidla mění pouze postupně generační obměnou. Zavádění ideových změn do výuky a změna toho, co pedagogika nazývá „klíma školy,“ tak trvá daleko delší dobu než obměna festivit a vlajek vyvěšovaných na školní žerdě a stožáry.

X. 2. Studentský časopis jako vrchol studentské kultury

Asi nevýraznějším kulturním projevem studentů reformního reálného gymnázia v Sušici byl studentský časopis „Bod varu.“ Jeho vydání podnítila zatímni profesorka Marie Šmrhová, která na reformní reálné gymnázium v Sušici nastoupila v roce 1931.²⁹⁵⁴ Časopis „Bod varu“ byl koncipován jako nepolitický literární měsíčník, jehož obsah byl vyplněn autorskými pracemi studentů gymnázia, v první řadě třídy, která byla ve školním roce 1931-1932 v septimě a kterou profesorka Šmrhová měla jako třídní. Postupně se mezi autory začaly objevovat i příspěvky kolegů z nižších ročníků gymnázia. Někteří studenti se nebáli v tomto časopisu publikovat pod vlastním občanským jménem, jiní je zkrátili na monogram a zbytek publikoval pod pseudonymem, nebo byly články úplně bez autorství.²⁹⁵⁵

Časopis byl velmi pestrá směsicí žánrů a literárních útvarů. Každé číslo obsahovalo několik více, či méně zdařilých básnických pokusů. Nejčastějším motivem básnické tvorby prvního ročníku „Bodu varu“ byla často až melodramatická rozervanost. Básně vyjadřovaly neklid mladé duše, rozporuplné pocity studentů, kteří propadají beznaději a soužení, často z nešťastné lásky, ale i (sociální) nespravedlnosti světa. Dalším „psychickým“ motivem básní byla melancholie, která obvykle autory přepadala v souvislosti s počasím: podzimní mlhy, noční déšť, rozbředlý sníh měnící se v břečku a bahno. Láska se ve většině případů vyskytuje ve formě vnitřního soužení autora, pouze dvě básně by se daly zařadit mezi optimistické milostné básně.²⁹⁵⁶

Relativně hodně básní se věnuje tématu noci. Ta se v básních vyskytuje buď jako prostředí, ve kterém se děj básně odehrává, nebo má obvykle vyjádřit ztracenost jedince (autora), města, nebo dokonce celého světa. V každém pádě noc básníky z „Bodu varu“ velmi přitahovala a fascinovala. Dalším častým prostředím, jehož pomocí se „básník“ snaží vyjádřit své pocity, je město. Motiv města, respektive konkrétně Sušice, se často objevuje v souvislosti s nocí. Básník se například svou opuštěností snaží vyjádřit pomocí opuštěné noční ulice, která je osvětlena pouličním osvětlením. Tento motiv se objevuje u studenta, který pocházel z malé vesnice, relativně vzdálené od Sušice, a tak je možné, že se touto formou snažil s novým městským prostředím vyrovnat. Město a všimání si detailů, které nikdo jiný nevidí, se objevuje též v prozaických textech uveřejňovaných v Bodu varu. Viz dále. Několik básní bylo explicitně sociálně kritických. Většina z nich byla koncentrována v čísle, které vyšlo

²⁹⁵⁴ SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Kronika státní reálky, reálného gymnázia a gymnázia str. [126].

²⁹⁵⁵ V citacích budou uváděni autoři, pseudonymy a značky, tak jak jsou uváděni v časopise.

²⁹⁵⁶ Vlastní rozbor obsahu a motivů příspěvků z: Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1931 - 1932, č. 1 – č. 7.

v květnu. Odkaz na první máj je v nich zcela zřejmý. Autoři sympatizují s těžce pracujícími dělníky, kteří manifestovali při oslavách prvního máje. V této souvislosti se vyskytuje motiv krve násilně prolité krve při protestech, která se mísí s bahnem. Více sociální kritiky se nacházelo v prozaických textech.²⁹⁵⁷

I přes to, že Bod varu se prezentoval jako nepolitický, z článků a básní se dá předpokládat, že většina „*bodvaristů*“, jak se redakce tohoto časopisu nazývala, sympatizovala politicky s levicí. To mohlo vytvářet zajímavé pnutí jak ve škole, tak v celém městě, protože Sušické listy, pro které psali i profesori gymnázia, se hlásili k Československé národní demokracii a tato strana od počátku dvacátých let kontinuálně ovládala sušickou radnici. Ostatně snahu vytvořit jakousi ideovou opozici Sušickým listům manifestovala redakce Bodu varu v úvodním článku. *Kulturní člověk, aby rozšířil svůj duševní obzor, aby své názory, přání a cíle vyměnil a s jinými sdílel, musel je napsati a tak vznikaly dnešní časopisy, brožury a noviny. Vydávání časopisů nemělo by se omezovat na hlavní nebo větší města i malá města mohou se uplatniti na tomto poli a zvýšiti svou kulturní úroveň. Bohužel, naše město nemůže se něčím takovým dosud příliš chlubit, neboť jsou zde jen jedny noviny politické, z literárního hlediska skoro bezvýznamné*²⁹⁵⁸. Poněkud pikantní je, že nakladatelem Bodu varu byl Josef Procházka, vydavatel Sušických listů a dlouholetý člen Národní demokracie. Procházka vlastnil jedinou knihtiskárnu v Sušici, takže „*bodvaristé*“ ani jinou možnost neměli.

Prozaické články byly v Bodu varu tematicky a žánrově ještě pestřejší než básnická tvorba. Některé příspěvky byly pouze přepsané úryvky, například z Hovorů s T. G. M. nebo dopis z korespondence Boženy Němcové, který přišel z nějakého důvodu autorovi článku zajímavý. Další články s literární tematikou se věnovaly například životním osudům významných českých literátů. Formou se tyto články blížily běžným školním referátům. Ke cti autorů těchto, jinak poměrně konvenčních statí, slouží, že zpravidla v závěru článku byla uvedena literatura, ze které čerpali.²⁹⁵⁹ Do vlastních interpretací či polemik se studenti v těchto článcích obvykle nepouštěli. Ostatně zkritizovat Aloise Jiráska nebo Viktora Dyka by mohlo být vnímáno jako domýšlivost.

Daleko zajímavější je vlastní tvorba, do které se studenti pouštěli. V případě reportáží je možné proniknout do každodennosti studentů reformního reálného gymnázia i mimoškolních

---

²⁹⁵⁷ Vlastní rozbor obsahu a motivů příspěvků z: Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1931 - 1932, č. 1 – č. 7.

²⁹⁵⁸ ŽÁČEK, *Úvodní slovo*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1931, č. 1.

²⁹⁵⁹ Vlastní rozbor obsahu a motivů příspěvků z: Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1931 - 1932, č. 1 – č. 7.

aktivit. Reportáže se týkaly sportovních zápolení, ke kterým na gymnáziu docházelo, například zápasů ve volejbale, kdy proti sobě nastupovaly jednotlivé třídy.²⁹⁶⁰ V reportáži se objevovaly rozhovory se zástupci obou týmů i s učitelem tělocviku, který zápas soudcoval. Podle rozhovorů s kapitány mužstev je patrné, že se jednalo o emotivní zápasy a emoce byly na obou stranách vybičovány. Další ze sportů, o který se studenti zajímali, bylo sjezdové i běžecké lyžování, nebo ping pong. Jiná reportáž přibližovala průběh sušického majálesu, který bude i pomocí této reportáže popsán na jiném místě této kapitoly.²⁹⁶¹

Mezi novinářské žánry patří též recenze divadelních představení, které byly v Sušici produkovány, a filmů, které hrálo sušické kino. Studenti v kritice těchto kulturních podniků nebyli o nic více shovívaví než kritici Sušických listů: „*Bliženci*“ *nebyli vhodně volenou hrou pro herce a publikum, jímž je divadlo svátkem. V Praze, tam je možno předložit obecenstvu, pro změnu chuti všelicos, neodnesete-li si uspokojivý dojem z jednoho, máte po ruce hned druhý stánek múz. [...] U nás je divadlo událostí, proto je třeba výběru, poctivého výběru. Je škoda utráceti čas, únavu a výkon jen proto, abychom viděli, co se všechno v Praze hrálo.*²⁹⁶² Recenzent v tomto případě kritizoval snahu sušického divadelního spolku nastudovat vysoce kulturní divadelní hru, která neodpovídala kulturnímu kapitálu ani obecnosti, ani ochotnických herců. Naopak kladnou recenzi si vysloužilo loutkové divadlo, které produkovali kvartáni sušického gymnázia. Ty recenzent chválil s kolegiální pýchou za to, že se i mladší studenti chtějí zapojovat do kulturního života.²⁹⁶³ V případě filmů studenti v první řadě vyjadřovali přání, aby byl v Sušici zaveden zvukový film. Samozřejmě se kritiky dočkal též výběr filmů. Redakce Bodu varu například plédovala za to, aby zahraniční filmy tvořily větší část repertoáru sušického kina.²⁹⁶⁴

Významnou část článků Bodu varu tvořily cestopisy a cestopisné fejetony. Ty se jednak týkaly zahraničí, například Alp nebo Říma. Vesměs se jednalo o popis daného místa bez výraznějšího hodnocení. Pravděpodobně nepocházejí z vlastní zkušenosti studentů. Na rozdíl od jiných článků, ve kterých se objevují popisy vlastních studentských výprav. Někteří studenti se otevřeně hlásili k trampingu a i ostatní studentské výpravy byly „čundráckého“ charakteru. Žádná z výprav, kterou studenti publikovali ve svém časopisu, nebyla

²⁹⁶⁰ SEIDL, ŠVEC, *Wolleyball, Septima – Sexta*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 2.

²⁹⁶¹ Vlastní rozbor obsahu a motivů příspěvků z: Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1931 - 1932, č. 1 – č. 7.

²⁹⁶² Š, *Hilbertovi „bliženci“ na scéně*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 5.

²⁹⁶³ TOUŠEK, *Naši loutkaři*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 6.

²⁹⁶⁴ REDAKCE, *Dobrá rada nad zlato*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 6.

organizovaná přes KČT a i vliv organizací pro mládež byl v Sušici poměrně malý.²⁹⁶⁵ Studenti na svých cestách vyrazili nejčastěji do širší oblasti Šumavy. Buďto přímo ze Sušice pěšky, případně svůj akční rádius zvětšovali pomocí železnice, v oblibě měli turisticky atraktivní místa - Prášily, Ostrý, šumavská jezera, ale vydávali se i do vzdálenějších částí Šumavy, na Třístoličnick nebo Českého Krumlova.²⁹⁶⁶

Největší část studentské tvorby tvořily povídky. Část z nich se podobala básnické tvorbě uveřejňované v Bodu varu. A provázanost s básněmi lze dokázat i autorsky. Autor se v některých případech pokoušel zachytit stejný motiv jak básní, tak lyrickou impresionistickou povídkou. Často se v těchto povídkách opakuje motiv samoty. Ten bývá vyjádřen procházkou po ztemnělém nočním městě osvětleném pouličním osvětlením, nebo po cestě plné spadaneho listí v zádumčivé podzimní krajině. Druhou variantou je pak popis chudého a studeného studentského pokoje a neutěšený pohled z okna. Podobně jako v básnické tvorbě se i v lyrických povídkách vyskytuje motiv pouličního osvětlení. V případě autorů, kteří pocházeli z malých vesnic, je možné, že pouliční osvětlení pro ně bylo zcela nový fenomén, se kterým se měli potřebu vyrovnat. Ostatně kontrastu město versus venkov poměrně často využívají i další povídky, které budou rozebrány níže.

Jen relativně malý počet povídek se nevěnuje vážným tématům jako psychickému rozpoložení autorů nebo sociální nespravedlnosti světa a týkají se studentské každodennosti. Jejich autoři byli pouze dva. Jednoho z nich je zcela bezpečně možné identifikovat jako syna sušického starosty za Národní demokracii a obchodníka Jana Seitze. V případě druhého humoristického autora, který se podepisoval Seidl, se jednalo pravděpodobně o syna bývalého starosty Mg. Ph. Josefa Seidla.²⁹⁶⁷ Vzhledem ke svému sociálnímu původu měli tito dva studenti pravděpodobně jiné politické preference než zbytek redaktorů Bodu varu, kteří pocházeli spíše z nižší sociální vrstvy a inklinovali k levici.

Seidl a Seitz neměli pravděpodobně potřebu se vyjadřovat ve svých textech tak sociálně kriticky jako jejich spolužáci a zaměřovali se na humorné aspekty studentského života. Povídka První taneční den... pojednává o první lekci moderních tanců (taneční), které organizoval hotel U Koruny. Autor s dávkou ironie a přehnaným patosem, který podtrhuje humoristické vyznění povídky, líčí problémy trojce hlavních hrdinů, studentů gymnázia

---

²⁹⁶⁵ ŠVEC, *Naši skauti*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 7.

²⁹⁶⁶ Vlastní rozbor obsahu a motivů příspěvků z: Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1931 - 1932, č. 1 - č. 7.

²⁹⁶⁷ V třídním výkazu je jako otec uveden Josef Seidl, soukromník. SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice, Třídní výkazy 1924 - 1925, I. - VII.

sdílejících společný podnájem při oblékání do slavnostního oděvu, u kterého musela asistovat i paní domácí, jejich nesmělost na parketu i úspěchy protagonistů u něžného pohlaví.²⁹⁶⁸ V podobně nekonfliktním a úsměvném duchu se nesou i další povídky těchto studentů. Nejzajímavější z nich, která jako jedna z mála dává nahlédnout do sušického večerního studentského života, nese název „*Za slunných dnů*.“ Jejím hlavním hrdinou je student septimy, který je rozmrzelý po odmítnutí od jisté dívky. Poté se dává přesvědčit vypravěčem povídky, aby s ním vyrazil na „odpolední čaj,“ na kterém vystupuje jazzová kapela „Melody boys jazz.“ Tato povídka ukazuje ospalé provinční městečko Sušici v novém světle, ve kterém jeden z místních lokálů působí dojmem newyorského jazzového klubu: *Míla šel do Jadranské, aby viděl „Melody boys.“ Na truc nad zhrzeným srdcem. V Jadranské nebyl sám. Kolegové Balon, Francios Picart a Vašíček Cabálků cucali celí různolící „čajíček.“ Za jedním stolem nerozluční – jeden jako druhý. Po občerstvení se protagonisté vydali tančit. Balon se vyhoupl s pózou atleta, postavil se před jednu krasotinku. Jsem Francios Picard kandidát oktávy. Směl bych prosit? O prosím, sjelo napadené s rtíků. Po chvíli se přidal i hlavní hrdina Míla: Náš všudypřítomný autor ho shlédl [Mílu] za chvíli jak (par elegance, potrhával levým ramenem) tančí s nějakou neznámou dívkou. Neví, jak dlouho s ní tančil a kdy se s ní vracel. Ale s povrchní jistotou může říci, že to nebylo ani v půl osmé, ani v deset (čaj změnil se v noční hýření), ani o půlnoci. Míla našel svůj nový idol, zase snil, psal, miloval, snad s větším úspěchem, než před tím.*²⁹⁶⁹ Tato povídka velmi kontrastuje s přísným pojetím morálky, reprezentovaným přísnými tresty za jakoukoliv interakci mezi chlapci a dívkami. Buď došlo v průběhu první republiky k alespoň částečné korozi velmi prudérní morálky konce monarchie, nebo Jadranská patřila mezi pochybné lokály, které slušné dívky mohly navštívit pouze za cenu překročení konvencí. V tomto případě se jedná o typické Bourdieovo podezřelé místo,²⁹⁷⁰ na kterém dochází k překročení „třídního“ prostoru, který je pro tyto dvě antagonistické sociální skupiny typický. Jinými slovy, v dělnické hospodě by se počestný měšťan necítil dobře a stejně tak by běžné osazenstvo podniku hledělo na nově příchozího s podezřením. Z toho důvodu je nepravděpodobné, že by dívky, se kterými studenti tančili, patřily mezi studentky gymnázia nebo dcery sušických měšťanů. Je pravděpodobnější, že se jednalo o dělnice, které byly v tomto prostoru „mezi svými.“ Studenti naopak patří mezi skupinu, která třídní konvence překračovala a překračuje celkem pravidelně. Jejich výskyt na pochybných místech není ničím překvapivým, a že se nejednalo o výjimku, lze doložit celou

²⁹⁶⁸ SEIDL, *První taneční den*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1931, č. 1.

²⁹⁶⁹ ŠVEC, *Za slunečných dnů*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 4.

²⁹⁷⁰ BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998, str. 18.

řadou motivů z krásné literatury, od středověké vagantské písně až po románovou tvorbu 20. století.²⁹⁷¹

Na rozdíl od článků typu „referát“ se autoři v povídkách nebáli reflektovat i českou literaturu a její nejvýznamnější autory. *Povídka Výlet pana Sauera za K. Havlíčkem tentokráte do nebe* je fiktivní rozhovor dvou studentů gymnázia s Karlem Havlíčkem Borovským. Povídka obsahuje prvky science fiction, studenti totiž na domluvené interview s K. Havlíčkem letí do „nebe“ na „raketovém letadle.“ Za pozornost stojí popis tohoto stroje, který se pravděpodobně opírá o fyzikální znalosti studentů. Dosti zajímavý je též vlastní rozhovor, kdy Havlíčkovými ústy pak zaznívají názory studentů na současnou literaturu. Těžko totiž předpokládat, že by se Karlu Havlíčku Borovskému z českých meziválečných básníků nejvíce líbil Jiří Wolker: *Jak se díváte na poválečné, kolektivistické básnické pokolení? Mně se nejvíce líbí Wolker. Snad právě proto je Wolker tak oblíben, že v jeho verších cítíme tu plnost prožití, opravdovou hloubku citu – srdce a lásku.*²⁹⁷²

Velká část povídek byla otevřeně sociálně kritická, nebo alespoň poukazovala na nějaký nešvar „moderní společnosti.“ V mnoha případech povídky reflektovaly chudobu kraje, ze kterého hlavní hrdinové (potažmo autoři) pocházeli, tedy středního Pošumaví a centrální části Šumavy. Mnohokrát se v povídkách objevuje motiv upracovaných rodičů, kteří se studiem snaží zajistit svým potomkům lepší život: *Nechtěl se dřít na chudých, nevděčných políčkách, jež předčasně ubyla jeho otce.*²⁹⁷³ Nebo v jiné povídce: *Po svém otci, snaživém rolníkovi, zdědil malé hospodářství. Viděl již od mládí těžkou práci otcovu, tvrdé mozoly, které nepřinášely ovoce. Nechtěl se dřít jako on, nechtěl zkrvavit své ruce těžkou prací.*²⁹⁷⁴ Zajímavou pozicí, která se rovněž objevuje ve větším počtu „sociálních povídek,“ je venkov versus město. Venkov je autory vždy vnímán kladně, i když jako místo, kde je život velmi drsný, tvrdý a chudý. Oproti tomu pohled na město je vždy negativní, a to ať se jedná o malou Sušici, nebo velkoměsto... *když se plachým pohledem loučil z otevřeného okna se svou vesničkou, krčící se pod ním v klínu divokých lesů a hor, tehdy ještě nevěřil, že se někdy bude namáhavěji tlouci životem, než tam – doma. [...] Nevěřil, že lidé jsou jiní, než u nich na horách. Viděl v každém to nejlepší – a nyní byl vytržen z těchto snů a poznával, že se klamal. Přišel do jiného drsnějšího a zároveň vyhýčkanějšího světa, jemuž nerozuměl. [...] Těžko si*

²⁹⁷¹ Například: *Podkoní a žák*, Praha 1919, JIRÁSEK, Alois, *Filosofská historie*, Praha 1924., LOUKOTKOVÁ, Jarmila, VILLON, François, *Navzdory básník zpívá, Středověká epopoj*, Praha 1957.

²⁹⁷² LANG, *Výlet pana Sauera za K. Havlíčkem tentokráte do nebe*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 3.

²⁹⁷³ LANG, *Ironie času*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1931, č. 1.

²⁹⁷⁴ LANG, *Ironie času*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 2.

*zvykal – a styděl se zároveň – že by měl odejít odtud, kam tak rád spěchal – že by měl opustiti město, ke kterému již jako nezkušený studentík lnul prostou – a sobeckou láskou zároveň.*²⁹⁷⁵

Na jiném místě je tento vztah čistého nezkaženého venkova a špinavého ponurého města vyjádřen ještě explicitněji: *Opustil útulnou dřevěnou chaloupku v horách, odešel z království černých sosen a věčně mladých bříz, střežících rozpustilé potůčky – a zaměnil vše za ponuré, protivně mlčící posluhárny, čisté dlážděné ulice, pohybující se masami lidu, za kus tmavého večera, hovořícího svým nenasytným chvatem s plouživými mátožnými stíny.*²⁹⁷⁶

Postavou, která v povídkách často vystupuje, je venkovský „outsider,“ který z nějakého důvodu (nikdy ne však z vlastní lenosti nebo nedostatku intelektu) buď školu nedokončil, nebo ani studovat nemohl. Například forman Ferda, který nemohl jít studovat a musel se stát formanem poté, co se jeho otec nešťastnou náhodou zranil.²⁹⁷⁷ Podobně nepříznivý osud stihl i hrdinu povídky *Ironie času*, ze které pochází kontrastní ukázka venkov versus město. Student práv Ivan po smrti své matky musí zanechat studia a nakonec se živí jako kamelot. V jednom případě analyzovala povídka tehdejší formu gamblerství – stírací losy.²⁹⁷⁸ Závislost na nich připravila hlavního hrdinu povídky o majetek a on zemřel jako chudý a odmítaný žebrák. Ve výše zmiňovaných případech se jednalo o sociálně kritické příběhy z venkova. Pravděpodobně šlo o upravené skutečné příběhy, které studenti znali z vyprávění nebo z osobního kontaktu. Většina autorů, kteří za výše popisovanými povídkami stáli, pocházeli z vesnic a sociálně patřili buď do rodin zemědělců, nebo maloburžoazie.²⁹⁷⁹

Naopak silný sociální příběh z městského dělnického prostředí podal na stránkách Bodu varu student Polák. Jeho otec pracoval jako tovární dělník, takže student milieu sušického proletariátu velmi dobře znal. Kromě povídek byl autorem i sociálně kritických básní reflektujících situaci dělnictva a nespravedlnost světa. Jeho povídka *Dělník je smrtelný, práce je živá*²⁹⁸⁰ kombinuje několik typických prvků, které se objevovaly i v tvorbě jeho kolegů. Hlavní hrdina povídky pracuje jako dělník, protože si jeho rodina z finančních důvodů nemohla dovolit dát jej na studia. Dalším typickým prvkem je fatalismus, kterému se protagonista snaží čelit, ale osud jej nakonec stejně semele. Úvod povídky rovněž obsahuje již výše rozebíraný motiv poklidné venkovské idyly v kontrastu se shonem továrního města: *Svěžím jitrem letního dne zahlaholily v blízkosti městečka veselé hlasy. Zarižovělé slunko*

²⁹⁷⁵ LANG, *Ironie času*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1931, č. 1.

²⁹⁷⁶ LANG, *Ironie času*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1931, č. 1.

²⁹⁷⁷ DUDA, *Ferda forman*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 4.

²⁹⁷⁸ KVÍČALA, *Los*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 2.

²⁹⁷⁹ Vlastní rozbor obsahu a motivů příspěvků z: Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1931 - 1932, č. 1 – č. 7.

²⁹⁸⁰ POLÁK, *Dělník je smrtelný – práce je živá*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 2.

nastupovalo svou obvyklou cestu, vzduch dýchal ranní vůni a ranní rosa třpytila se na květinách jako démanty. [...] ponenáhlu cesta zabočila do městečka. Tam bylo již v ulicích hlučno. Naši poutníci zmizeli v davu spěchajícím stejným směrem. Konečně přišli k místu, které pohlcovalo celý ten proud lidu. Byl to vchod do továrny.²⁹⁸¹ Povídka je laděna až překvapivě protipokrokově a antitechnologicky: Země byla kdysi volná a svobodná. Země pěla kdysi píseň blaha a krásna. Přišel Člověk a zemi podmaňoval. A když myslel, že se stal dokonalým pánem, ukázal Zemi svou moc. Spoutal ji železnými okovy, železnými pásy, které ve dvou rovnoběžných pruzích protáhl všemi směry. A na železné pásy umístil černého démona, aby sípavým smíchem připomínal Zemi její porobu.²⁹⁸² Podobných eufemismů užívá autor i při popisu továrny: Hluk strojů, skřípání kol vozů, rachot řítících se dřev, syčení páry – to je jedna píseň – píseň práce. A nad tím vším neviditelný obr neslyšně křičí a bouří: Tempo! Tem-po! A v tom shonu a hřmotu, v kouři a prachu v tajemném pološeru čtyř stěn žije Člověk [...] Ohromný železný netvor rozkládal na podlaze prostorné místnosti své černé tělo. Vedle něho jeho kamarádi odpovídali mechanicky pravidelnému klapání. Doba si znechutila pohádkové draky a saně, vytvořila si však obdobu: železné draky: stroje.²⁹⁸³ Vlastní děj povídky je zasazen do sušické továrny na sirky. Hlavní hrdina pracuje u stroje na výrobu zápalek, nejprve je zraněn při požáru, při kterém utrpí vážné popáleniny, po zotavení se vrátí do továrny na jinou pozici, kde odkoruje klády. Hromada kulatiny se na něj zřítí a on je znovu hospitalizován v nemocnici. Hrdina překoná i toto zranění, ale po propuštění z nemocnice se stále belhající protagonista zřítí do kolejíště a přejeze ho vlak, který ze sirkárny odváží vagony plné zápalek.²⁹⁸⁴

V povídce se objevuje několik momentů, které silně připomínají němý film *Metropolis*.²⁹⁸⁵ V první řadě se jedná o degradaci člověka – dělníka na pouhou součást stroje. Na počátku povídky krácejí bezstarostní lidé letním ránem, aby se záhy stali součástí špinavé a hlučné továrny. Hlavní dějovou linií mladého dělníka Váši lze interpretovat jako kritiku kapitalismu, který dělníky „vysává“ až k smrti kvůli prospěchu menšiny. Paralelu je možné nalézt i ve využití sirén, jejichž „řev“ jak v povídce, tak ve filmu *Metropolis* dramatickým způsobem oznamuje začátek a konec směny: *Vtom zahlaholily sirény. Jejich hlas roztrástil ranní ticho. Jako na povel rozeběhly se stroje a jejich klapot rozrýval v pravidelných intervalech*

²⁹⁸¹ POLÁK, *Dělník je smrtelný – práce je živá*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 2.

²⁹⁸² POLÁK, *Dělník je smrtelný – práce je živá*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 2.

²⁹⁸³ POLÁK, *Dělník je smrtelný – práce je živá*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 2.

²⁹⁸⁴ POLÁK, *Dělník je smrtelný – práce je živá*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 3.

²⁹⁸⁵ LANG, Fritz, film *Metropolis*, Německo 1927.

vzduch.²⁹⁸⁶ Zda byla tato povídka inspirovaná filmem Metropolis, jasné není, zatím se autorovi této diplomní práce nepodařilo zjistit, zda byl tento film v sušickém kině promítán.

Sociální kritiku obsahují i povídky dalších autorů. *Ironie času* obsahuje typickou karikaturu buržoy: *Růžolíci pan redaktor seděl dál nad listinami v přítmi své kanceláře, ozářené slabým světlem, Labužnický tiskl tupými, zlatými prsteny ovlečenými prstíky, krátký doutník. A snad ani nevěděl, že před chvilkou ho kdosi velmi nuzný prosil o práci.*²⁹⁸⁷ Nejkritičtější textem, který byl v prvním ročníku Bodu varu uveřejněn, byla esej studenta septimy Touška. Ten pocházel z rodiny domkaře a i na základě dalších textů je možné tohoto studenta zařadit mezi nejlevicovější „redaktory“ Bodu varu. Jeho text *Bilosobotní uvažování*²⁹⁸⁸ obsahuje celou řadu velmi kritických postojů vůči tehdejšímu světu. Rozvíjených myšlenek je v eseji až příliš, takže jako celek působí poněkud chaoticky a nesourodě. Úvodní část je velmi ostře laděna protikapitalisticky a protimilitaristicky. *Mírumilovná Evropa pořádá slavnost za slavností, aby ukázala, že množství zbraní, které denně chrlí továrny, nemíní použití k válce, k hubení lidstva, blahobytu lidstva, umění a literatury. Všechna ta děla, munice, strojní pušky, otravné plyny, to vše slouží k zabezpečení blaha občanů, aby si rychle mohli naplniti své měšce a zakládati pak světové koncerty bojující proti drobnému podnikateli, proti dělnictvu.*²⁹⁸⁹

Kapitalismus, potažmo velké koncerty obviňuje z rozpoutání první světové války, ve které vidí pouze prostředek zvýšení odbytu. V další části kritizuje propojení vlád a velkokapitalismu a poukazuje na konkrétní případ z aktuálního politického dění - obsazení Mandžuska Japonskem po mugdenském incidentu. V této souvislosti kritizuje autor evropské mocnosti za to, že se nesnažili pomoci Číně, ale pouze brání svoje obchodní zájmy v oblasti. Japonskou expanzivní politiku přirovnává k politice Německa. Není jasné, zda tím míní politiku NSDAP, která v té době sice ještě u moci nebyla, ale ve volbách již dosahovala značných úspěchů, nebo politiku kancléře Brüninga. Nicméně je zřejmé, že politiky ze strany Německa se do budoucna obával. Druhá část eseje na tu první vůbec nenavazuje. Jedná se o příběh padlého francouzského legionáře, jeho ženy a dětí zažívajících strádání a dřinu a za války ještě urážky a šikanu ze strany licoměrných spoluobčanů. Možná tuto část Toušek zařadil kvůli jakémusi vyvážení první části, přeci jenom tragický osud legionářské rodiny se do národního kánonu hodil více než radikální kritika kapitalismu a Společnosti národů.

²⁹⁸⁶ POLÁK, *Dělník je smrtelný – práce je živá*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 2.

²⁹⁸⁷ LANG, *Ironie času*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1931, č. 1.

²⁹⁸⁸ TOUŠEK, *Uvažování bilosobotní*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 5.

²⁹⁸⁹ TOUŠEK, *Uvažování bilosobotní*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 5.

V redakci Bodu varu působily kromě profesorky Marie Černé i dvě studentky septimy. Jejich příspěvky se většinou týkaly životních osudů českých literátů nebo jejich děl. Vlastní, ne příliš dlouhou, přesto velmi tragickou povídku *Bílé růže* uveřejnila studentka Černá. Příběh vypráví o setkání studentek s bývalou spolužačkou, která je v definitivní fázi tuberkulózy a místo studia a plánování budoucího života čeká na smrt. Dívky, které do té doby vedly veselý rozhovor, jsou setkáním otřeseny, psychicky jej nezvládnou a z místa setkání utečou. Zanedlouho zjistí, že jejich spolužačka zemřela.²⁹⁹⁰ Opět lze předpokládat, že povídka měla reálný základ a jedná se o popis zažité skutečnosti.

Levicové sympatie většiny „*bodvaristů*“ vyjadřuje celá série článků a básní opěvujících první máj v květnovém čísle studentského časopisu. Toušek k tomuto tématu přinesl historické pojednání, ve kterém obhajuje prvomájové oslavy jako součást boje proletariátu o lidská práva: *Pracující lid byl nasycen otročiny a ponižování, uvědomil si, že pro něj mohou ve světě existovati jiné životní podmínky, že není o nic horší, než jeho utiskovatel, naopak, že má mnohdy soucitnější a lidštější srdce, než on. Uvědomoval si to a začal o svá lidská práva bojovat.*²⁹⁹¹ Většina ostatních příspěvků se nese v podobném duchu, až na jeden. A to příspěvek redaktora Seidla, který si do prvomájových oslav dovolil ironicky rýpnout: *Oslavy Svátku práce měly jinak jako obvykle (až na Austrálii, kde byl jeden ohnivý řečník shozen do moře) důstojný průběh, práce oslavena – zahálkou.*²⁹⁹² To, že názorově tak odlišné články vyšly v jednom čísle, snad svědčí o respektu studentů k jiným politickým názorům, což ostatně „*bodvaristé*“ deklarovali již v úvodním čísle s tím, proč se jejich časopis bude definovat jako nepolitický, tedy že se nebude explicitně hlásit k žádné politické straně a že na jeho stránkách bude panovat názorová pluralita. Nutno podotknout, v úvodu článků v květnovém čísle se vyskytla reminiscence na obligátní Máchův máj, nebo na máj měsíc lásky.

Po skončení školního roku 1931-1932 byla zastupující profesorka Marie Černá přeložena na reálné gymnázium do Strakonice. Neznamenalo to konec studentského časopisu. Naopak, když v říjnu roku 1932 vyšlo první číslo druhého ročníku, bylo naplněno optimismem, že v časopisu bude spolupracovat studentstvo „*prácheňského kraje*.“ V první řadě dvou relativně nových gymnázií, v Sušici a Strakonici: *Považuji svůj článek za vzájemný stisk ruky s Vámi před fórem veřejnosti. Stisk ruky je formalitou, získávají-li se jím teprve sympatie, je však posvátným úkolem, má-li zpečetit vztahy, které v něm vyvrcholily. A v našem případě, stojí-li*

²⁹⁹⁰ ČERNÁ, *Bílé růže*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 4.

²⁹⁹¹ TOUŠEK, *První máj*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 6.

²⁹⁹² SEIDL, *Máj*, Bod varu, nepolitický studentský měsíčník 1, 1932, č. 6.

za ním odhodlání k spolupráci, neustálý vzmach mládí, tepot čistých mladých srdcí – je něčím jiným, než posvátným úkonem? Je to trochu odvaha od Vás, že se tavíte s námi pod heslo „Bod varu.“²⁹⁹³ Ze sušického období zůstali v redakci časopisu nejvýraznější postavy, studenti oktávy, Toušek, Polák, Lang a Kvíčala. Tito „ostřílení novináři“ měli velký autorský podíl na prvních číslech druhého ročníku Bodu varu. Jejich strakoničtí kolegové zpočátku pouze sekundovali drobnějšími články a recenzemi. Postupně ale četnost článků „sušické větve“ redakce Bodu varu ubývala pravděpodobně s tím, jak se blížila maturita a studium nedávalo sušickým „bodvaristům“ příliš prostoru pro publikování. Otěže postupně převzala redakce strakonického gymnázia. Větší prostor měla v časopisu oproti předcházejícímu roku též sama profesorka Šmrhová, publikující pod značkou Š. Je možné, že časopis měl v novém působišti mírné problémy s naplněním obsahu a tak tvorba profesorky Šmrhové tvořila jakousi výplň. Zaměřovala se na bajky, které měly tu mravní, tu sociální podtext. Časopis rovněž vycházel v menším formátu a oproti předchozímu působišti vycházel pouze jednou za dva měsíce a celou poslední stranu tvořila upozornění na nově vycházející literaturu.

Druhému ročníku Bodu varu dominovala jako téma hospodářská krize. Ta zasáhla obě města velmi tvrdě. V Sušici došlo k zastavení provozu v jedné ze dvou sirkáren, v druhé byl provoz rovněž výrazně omezen a ve Strakonících byla uzavřena tamní fezárna. Nezaměstnanost výrazným způsobem expandovala do veřejného prostoru a byla takřka všudypřítomná, takže ji museli registrovat i studenti. Nutno podotknout, že sociálně reflektující články byly téměř výsadou původních sušických „bodvaristů.“ Snad i kvůli větší zkušenosti s publikační činností jsou jejich články na první pohled rozpoznatelné svou lyričností a patosem. Rovněž jsou výrazně delší. Strakoničtí si vybírali spíše lehčí témata jako fejetony ze studentské každodennosti, reportáže ze školních oslav a sportovních klání, nebo recenze filmů a divadelních představení. Je možné, že časopis se v novém působišti nesetkal s příliš velkou „důvěrou.“ Student strakonického reálného gymnázia Hareš ve fejetonu Prácheňský student karikoval studentský život od neoblíbených školních předmětů, přes zanedbávané přípravy a domácí úkoly až po nový školní časopis. Samozřejmě, že se jedná o nadsázku, nicméně i ta odráží část reality: *„To je zase jednou pitomost! Študentskej časopis ve Strakonících, tvůrčí práce, vnitřní růst, samí kulatý slovička. Copak jsem spisovatel? [...] a nakonec si na sebe poštvu někoho ze sboru, no ne? Protože si několik tajrdlíků vzpomene dělat kulturu. [...]*

---

²⁹⁹³ POLÁK, *A ještě úvodem ...*, Bod varu, nepolitický měsíčník prácheňského studentstva 2, 1932, č. 1.

*Přide, člověk ji nezná, sama ještě nic neumí, takový mladý, nevykvašený víno – a začne mluvit vo zrníčku tvůrčího vznětu vo svědomí a že prej mládí nesmí zhloupnout...*²⁹⁹⁴

Dalšího ročníku se již studentský časopis Bod varu nedočkal. Informace o tom, proč se tak stalo, neobsahuje ani poslední číslo časopisu, ani kronika strakonického reálného gymnázia. Je škoda, že se tomuto fenoménu ve své diplomové práci nevěnovala více kolegyně Eva Zuzáková, která se spokojila pouze s konstatováním, že časopis existoval.²⁹⁹⁵ Ze stejné práce vyplývá, že profesorka Marie Šmrhová ve Strakonících působila až do roku 1939, takže její přeložení se osudným časopisu nestalo.²⁹⁹⁶ Je možné, že jistý vliv měla maturita oktávy sušického ústavu, ze které se rekrutovali nejnplodnější autoři. Školní cyklus, který je velkou výzvou pro všechny studentské spolky a aktivity, se tak mohl stát osudný i časopisu „Bod varu.“ Výrazné postavy, které školu opustily, se jednoduše nepodařilo nahradit mladšími kolegy. Mladší sušičtí studenti navíc už pravděpodobně neměli k profesorce Šmrhové žádný osobní vztah, stejně jako k časopisu. Nejvýraznější počín studentstva sušického politického okresu tak skončil po pouhých dvou letech své existence.

---

²⁹⁹⁴ HAREŠ, *Prácheňský student*, Bod varu, nepolitický měsíčník prácheňského studentstva 2, 1932, č. 4.

²⁹⁹⁵ ZUZÁKOVÁ, Eva, *Strakonické gymnázium v letech 1920 – 1948*, České Budějovice 2008, Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, fakulta Filozofická.

²⁹⁹⁶ ZUZÁKOVÁ, Eva, *Strakonické gymnázium v letech 1920 – 1948*, České Budějovice 2008, Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, fakulta Filozofická, str. 50.

X. 3. Střední školy a nacionalismus

Je nepochybné, že nacionalismus byl výrazným prvkem společnosti konce 19. století. Nicméně „nacionalismus“ jako pojem úplně autentický není a jeho používání je zatíženo poměrně vágním vymezením a negativní konotací, která se na tento pojem, i díky užívání médií a zkratkovitosti s jakou tyto instituce pracují, postupně nabalila. Na tomto místě snad není nutné pojem nacionalismus dekonstruovat, uvádět vyčerpávající výčet vysvětlení, jakým způsobem chápou tento pojem velikáni teorií o nacionalismu a národu, jako Ernst Gelner, Eric Hobsbaum, Tom Nairn nebo Miroslav Hroch, tím méně je třeba se pouštět do lingvistického rozboru tohoto pojmu, nicméně osvětlit to, jakým způsobem bude pojmu nacionalismus v této kapitole užíváno, respektive jakou ideovou náplň pro autora této práce nacionalismus má, je nezbytné.

Pojmem nacionalismus je v této práci chápán do značné míry jako středová pozice mezi vlastenectvím a šovinismem (v původním národním významu). Dle autorova názoru obsahuje totiž nacionalismus, zvláště pak nacionalismus 19. Století, obě tyto složky, respektive krajní pozice. Pozitivní (vlasteneckou) složkou můžeme chápat jako: *silný pocit pouta s vlastním národem, starost o jeho dobro i přinést ve jménu tohoto dobra oběti,*²⁹⁹⁷ a nemusí se jednat pouze o oběť nejvyšší, tedy ochotu pro dobro národa i zemřít, patří sem též chuť obětovat čas a peníze. Čas na práci v národních a osvětových spolcích a peněžní sbírky ve prospěch národních projektů. Typickým příkladem by mohla být sbírka na Národní divadlo, ale i další finanční celonárodní i lokální sbírky ve prospěch národa nebo národní kultury, mimochodem do této skupiny patří i oba Spolky pro podporu chudých studujících, které byly rozebírány ve vlastní kapitole. Celou samostatnou kapitolou je pak literární a vědecká činnost ve prospěch národa, respektive jeho jazyka, od snah o jeho modernizaci jazykovědnými výzkumy, přes národní bardy a spisovatele naplňující národní knihovnu všemi typy literatury, až po snahu zpřístupnit národní literaturu širokým národním vrstvám zakládáním sítě knihoven.

Zároveň ale nacionalismus obsahuje negativní (šovinistickou) složku, jejíž některé rysy jsou shodné pro všechny nacionalismy: *Národy proti sobě bojují a to je neměnnou vlastností vztahů mezi nimi, každý národ se musí řídit výhradně svým vlastním zájmem, národní egoismus je oprávněný a nezbytný; dobro vlastního národa je nejvyšší hodnotou, zájem národa se musí hájit s pomocí všech nezbytných prostředků; teritoriální expanze, usilování o územní zisk je normálním jevem. [...] vlastní národ má zvlášť hodnotné rysy, mimořádně cenné jsou i jeho životní formy a jeho kultura. Za příznačné pro nacionalistickou ideologii je*

²⁹⁹⁷ WALDENBERK, Marek, *Terminologie. Národ, národnostní menšiny, národní otázky, národní ideologie*, in: HROCH, Miroslav (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus*, Praha 2003, str. 441.

třeba považovat také tradicionalismus a idealizaci dějin vlastního národa. Potřebu zachování národní identity pojímá tak, že zdůrazňuje protiklad „domáci - cizí“ a to co je cizí má tendenci pokládat za něco horšího a vidět v tom ohrožení národní existence, vytváří představu nepřítele, kterého ochotně prezentuje jako „odvěkého nepřítele“²⁹⁹⁸. Dalším typickým znakem je pocit národního ohrožení a možnost zničení nebo zaniknutí národa, které má jeho členy mobilizovat a motivovat k intenzivnější pronárodní práci.

Naopak jistý nesouhlas je třeba vyjádřit k Waldenbergově pojetí vztahu národa a jeho nacionalismu k jiným národům a jejich nacionalismům. I v tomto případě Waldenberg rozlišuje nacionalistický (respektive šovinistický) a vlastenecký přístup. *Zatímco pro nacionalistickou ideologii jsou národ a jeho dobro absolutně nejvyšší hodnotou, něčím opravdu jedinečným, kdežto dobro lidstva jako celku je prázdným slovem, druhá ideologie [vlastenectví] se zakládá na přesvědčení, že dobro lidstva je hodnota reálná a hlavní, ale není protikladná zájmu národa. Základní zájmy vlastního národa se realizují nikoliv bojem s jiným národem, ale cestou spolupráce národů.*²⁹⁹⁹ Toto pojetí by bylo v rozporu s českým nacionalismem 19. století, ve kterém je možné najít obojí přístup k jiným národům. Nepřátelský postoj zastával český nacionalismus primárně k národu a nacionalismu německému, sekundárně pak k národu maďarskému. Naopak k ostatním menším, zpravidla slovanským národům, měl český národ i nacionalismus velmi vřelý vztah a navázal s nimi kulturní, hospodářskou a v případě Slováků po první světové válce též politickou spolupráci. Tyto dva stavy, nenávisť a pozitivní sentiment od sebe prostě nelze oddělovat. Těžko si lze představit, že by se české národní hnutí dělilo na jedince, kteří nenávidí Němce, a jiné, kteří milují slovanské národy. Naopak lze zcela bezpečně uvažovat o tom, že tyto dva emocionální stavy byly u českých nacionalistů přítomné zároveň. Z tohoto důvodu je poměrně nepraktické a snad i nesprávné od sebe oddělovat negativní šovinistickou a pozitivní vlasteneckou složku nacionalismu. Ostatně by tím hrozil skluz do dikce pramenů, které zcela běžně rozlišují mezi „naši vlastenci“ a „oni šovinisti“ (nacionalisti³⁰⁰⁰).

Opomenout nelze ještě jeden, ne příliš pozitivní zdroj nacionalismu a tím je antisemitismus. Waldenberg předpokládá antisemitismus jako typickou příměs nacionalismu hlavně pro oblasti, kde je početné židovské etnikum nebo komunita. Zde je opět potřeba vyjasnit výraz

---

²⁹⁹⁸ WALDENBERK, Marek, *Terminologie. Národ, národnostní menšiny, národní otázky, národní ideologie*, in: HROCH, Miroslav (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus*, Praha 2003, str. 442.

²⁹⁹⁹ WALDENBERK, Marek, *Terminologie. Národ, národnostní menšiny, národní otázky, národní ideologie*, in: HROCH, Miroslav (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus*, Praha 2003, str. 443.

³⁰⁰⁰ Záměrně v tomto případě používám koncovku i místo é, protože má dle mého názoru jasný pejorativní nádech.

antisemitismus, protože nelze pokládat antisemitismus za univerzální a v čase neměnnou nenávist vůči Židům/židům. Rasový nacionalismus, který je typický pro nacistickou ideologii, byl českému nacionalismu 19. století naprosto cizí. Naopak zde převládaly jiné složky antisemitismu. Jednou z nich byl jazykový antisemitismus, kdy čeští nacionalisté tvrdě odsuzovali skutečnost, že se židé hlásili k německému jazyku a kultuře. Rovněž by se dalo hovořit o nacionalistickém antisemitismu, kdy čeští nacionalisté vidí v židech ty nejradikálnější nacionalisty německé. Další složkou je pak sociální antisemitismus, kdy je antagonismus daný různou sociální pozicí – Žid = továrník = vykořisťovatel, Čech = dělník = vykořisťovaný. Další dvě složky antisemitismu jsou ještě předmoderní. Jedná se o antisemitismus náboženský – židé jako vrazi Ježíše a hlavně ti, kteří odmítli přijmout Ježíše jako spasitele a dál si bláhově a pyšně čekají na dalšího. Poslední je pak antisemitismus kulturní, kdy je na židy pohlíženo jako na cosi cizího, tajemného a potenciálně nebezpečného. V pramenech této práce byly detekovány hlavně tři složky antisemitismu, a to jazyková, nacionální a sociální.

Samostatnou otázkou je, kdy moderní národ a s ním související idea moderního nacionalismu vznikla. Většina autorů klade vznik moderních národů na přelom 18. a 19. století.³⁰⁰¹ Stále patrně nejvlivnějším historikem, který se věnuje otázce českého nacionalismu, respektive národnímu hnutí, je Miroslav Hroch, který svou prací³⁰⁰² o nacionalismu malých národů získal mezinárodní uznání. Podle Hrocha příslušnost k nevládnoucímu národu je do jisté míry limitující pro sociální vzestup jedince. Tlak na jazykovou unifikaci říše vedl k obrannému protitlaku a vzniku intelektuální fáze A národního hnutí. Tato fáze zahrnovala intelektuály snažící se český jazyk zachránit a zmodernizovat do té míry, aby mohl být užíván i v měnící se modernizující se společnosti. Fáze B rozšířila národní hnutí (nacionalismus) mezi příslušníky nových středních vrstev, příslušníky svobodných povolání, pedagogy a duchovenstvo. Během poslední fáze C se národní hnutí stalo masovým, rozšířilo se do starých středních vrstev, i těch venkovských a formulovalo politické cíle národa.³⁰⁰³ Nicméně pro tuto práci je dostačující konstatování, že ve zkoumaném období většina společnosti ideu národa přijímala za svou. Záměrně je na tomto místě užito slovo většina, protože americký historik Pieter Judson zvláště pro oblast Šumavy předpokládá ve zkoumaném období velké procento

---

³⁰⁰¹ Více k tomu: HROCH, Miroslav (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus*, Praha 2003.

³⁰⁰² HROCH, Miroslav, *Národy nejsou dílem náhody, příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*, Praha 2009.

³⁰⁰³ HROCH, Miroslav, *Národy nejsou dílem náhody, příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*, Praha 2009, str. 145.

bilingvních nacionálně a národnostně nevyhraněných obyvatel,³⁰⁰⁴ přičemž za původce nacionalismu považuje nově příchozí vnitrozemské obyvatele, již do nacionalistického smíšení indoktrinované, kteří tyto myšlenky přinesli i do jazykově hraničních oblastí, které předtím nacionalizované nebyly. Tento historik rovněž zdůrazňuje klíčovou roli nacionálního tisku, který zveličoval a v některých případech i vytvářel nacionální kauzy. Nápadný je podle Judsona v tomto ohledu rozpor mezi heroickým viděním života na jazykové hranici na stránkách nacionálního tisku a žitou praxí.³⁰⁰⁵ Jinými slovy předpokládá, že realita nebyla v žádném případě tak vyhrocená, jak ji prezentoval nacionální tisk.

Velmi ošemetný byl vztah nacionalismu a školství. Na jedné straně učitelé patřili podle Hrocha od fáze B k pilířům národního hnutí³⁰⁰⁶ hlavně na venkově a venkovských městech (spolu s pronárodně orientovanými faráři), zároveň ale byly institucemi zřizovanými státem. Tudíž je celkem logické, že stát chtěl (chce) mít nad školami kontrolu. A to jak v rovině veřejně manifestované, tedy festivit, jak ostatně bylo prokázáno v předchozí kapitole, tak i nad vlastním obsahem a ideovou stránkou výuky. Z toho důvodu lze na otázku nacionalismu ve školství pohlížet i jako na filozoficko- ideový a pedagogický „střet.“ Na jedné straně stojí oficiální filozofická „doktrína“ rakouského školství, tedy herbartismus. Vliv tohoto filozofického a pedagogického směru na rakouské školství, hlavně pak školství střední, je nepopíratelný.³⁰⁰⁷ I díky tomu, že autoři první velké středoškolské rakouské reformy z poloviny 19. století, Exner a Bonitz, patřili mezi stoupence tohoto směru.³⁰⁰⁸ Silný vliv tohoto myšlení byl patrný hlavně na učitelských ústavech, které měly připravovat nové generace učitelů.³⁰⁰⁹ Právě učitelé mají v herbartovské pedagogice ústřední roli, mají vychovat mravné, správně jednající jedince.³⁰¹⁰

Kritiku herbartismus sklidil na přelomu 19. a 20. století jako zkosnatělá pedagogika stavějící na formalismu, lojalismu ke státu, přílišné roli učitele a cílech výchovy do značné míry konformních s rakouským pojetím občanství. Do značné míry v opozici k oficiální státní filozofické doktríně herbartismu stál nacionalismus jednotlivých národů monarchie, který se snažil do národního korpusu vtáhnout další generaci primárně středostavovských dětí, které

---

³⁰⁰⁴ JUDSON, Pieter M, *Guardians of the nation, activists on the language frontiers of imperial Austria*, Cambridge 2006, str. 1. – 11.

³⁰⁰⁵ JUDSON, Pieter M, *Guardians of the nation, activists on the language frontiers of imperial Austria*, Cambridge 2006, str. 20.

³⁰⁰⁶ HROCH, Miroslav, *Národy nejsou dílem náhody, příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*, Praha 2009, str. 119 – 123.

³⁰⁰⁷ HERBART, Johann Friedrich, KYRÁŠEK, Jiří, *J.F. Herbart a jeho pedagogika*, Praha 1977, str. 48.

³⁰⁰⁸ HERBART, Johann Friedrich, KYRÁŠEK, Jiří, *J.F. Herbart a jeho pedagogika*, Praha 1977, str. 48.

³⁰⁰⁹ KASPER, Tomáš, KASPEROVÁ, Dana, *Dějiny pedagogiky*, Praha 2008, str. 109 – 110.

³⁰¹⁰ KASPER, Tomáš, KASPEROVÁ, Dana, *Dějiny pedagogiky*, Praha 2008, str. 109.

měly být podle státního záměru vychované v logice nadnárodního občanství v duchu zásad herbartovské pedagogiky.

Z tohoto úhlu tak na všech typech škol, střední nevyjímaje, byli učitelé v dilematu, zda být v první řadě loajální svému zaměstnavateli, tedy státu, anebo být loajální národnímu hnutí a v jeho prospěch působit na děti, i když do jisté míry hrozila kolize se státními zájmy. Pro národní hnutí byla otázka školství klíčová ještě z jednoho důvodu, a to kvůli rozšířené představě, že školství umožňuje sociální vzestup. V tuto chvíli je třeba ponechat stranou, že školství, a to dokonce i střední školství zas až takovým akcelerátorem sociálního vzestupu není.³⁰¹¹ Nicméně důležité je, že meritokratický mýtus školství byl ve zkoumaném období stejně jako dnes jedním z hlavních legitimizačních prostředků školství.

Školství bylo jednou z třech ploch, potažmo rovnou „bojištěm“ nacionalismu. To ve své práci reflektuje například Pieter Judson, který tvrdí, že nacionalisté, a to jak čeští, tak i němečtí věřili, že školství a zvláště to ve smíšených oblastech, národnostních ostrovech, nebo ležící na jazykové hranici bylo způsobem ochrany, nebo naopak posílení pozice místních komunit.³⁰¹² Navíc na rozdíl od často negramotných rodičů, kteří nemuseli být pevně národnostně zakotveni a „blaho národa“ pro ně nebylo příliš velkou hodnotou, mohly být jejím dětem skrze školu a hlavně nacionálně orientované učitele již od útlého dětství vštípené solidní základy nacionálního myšlení.

Jedním z klíčových problémů, které trápily české nacionalisty, byl vyučovací jazyk. Obávali se že, pokud budou české děti vyučovány na školách s německým vyučovacím jazykem, mohou být pro národ ztraceny, respektive odnárodněny. Obávali se, že němečtí učitelé vštípí českým dětem německé ideály, německé vidění světa a díky tomu, že jako absolventi německého vzdělávacího systému budou tento jazyk perfektně ovládat, a nebudou tlačit na česká jazyková práva. Dalším důvodem, proč byl jazyk pro české nacionalisty tak důležitý, bylo, že se jednalo o hlavní rozlišovací kritérium mezi Čechy a Němci, mezi kterými jinak neexistovaly žádné jiné větší rozdíly, jako barva pleti, náboženství nebo sociální původ. Nacionalisté obou stran stavěli na jazyku právě proto, že v jiných aspektech byla kultura obou národností nebezpečně podobná.³⁰¹³

---

³⁰¹¹ Viz kapitola: *Sociální vzestup a sociální reprodukce*.

³⁰¹² JUDSON, Pieter M., *Guardians of the nation, activists on the language frontiers of imperial Austria*, Cambridge 2006, str. 24.

³⁰¹³ JUDSON, Pieter M., *Guardians of the nation, activists on the language frontiers of imperial Austria*, Cambridge 2006, str. 22.

Zvláště citlivým tématem bylo pro obě strany menšinové školství, které se primárně týkalo jazykově smíšených oblastí, které byly vnímané jako „fronta“ národnostního boje. Díky souvislému německému osídlení při jihozápadní hranici Českého království patřily mezi smíšené oblasti též sušický i klatovský politický okres. Místní noviny těchto regionů ostře a vytrvale kritizovaly praxi posílání českých dětí do německých škol. Například klatovský Šumavan v roce 1908 ve velmi emocionálním článku zkritizoval i nečinnost českých poslanců na zemském sněmu. Již název článku *Učiní se něco pro mučedníky české?* jednoznačně vypovídá o jeho tendenci. Článek nejprve bilancuje poslední násilné události, jejichž oběťmi byli, jak jinak, nevinní příslušníci českého národa. Poté se zabývá nedávno proběhlým zápisem do škol: *To jsou poměry hanebné, bídné, k zoufání! Poměry, nad nimiž se musí zpěnití konečně všechna krev českého lidu. Zpěnití netoliko proti německým utlačovatelům, nýbrž zpěnití především proti vlastním našim otupělcům a lenochům. V Českém království jest 80 tisíc dítek českých bez české školy.*³⁰¹⁴ Tj. číselný výsledek pozitivní politiky. *A přátelé čeští, jest to cifra docela pozitivní. To už nestačí jen pěsti v kapsách zatínati, tu musí se celý národ rozkřiknouti na své zástupce hlasem nejhnevivějším a hlasem velitelským, aby konečně něco vážného, něco pozitivního pro české menšiny udělali. Aby konečně udělali něco pro naše mučedníky, ale něco opravdového.*³⁰¹⁵ Články podobného stylu nebyly v českém tisku žádnou raritou. A nejednalo se pouze o české nacionalisty, ti němečtí argumentovali obdobně. Pieter Judson popisuje leták Schulvereinu, ve kterém stálo: *Tisíce německých dětí jsou každoročně ztraceny pro nedostatek německých škol v jazykově smíšených oblastech.*³⁰¹⁶ Vždy v období zápisu do škol se jich v nacionálně orientovaných novinách objevilo velké množství.

Podobně jako v jiných oblastech byla situace ohledně menšinového školství v Sušici velmi vyhrocena. Sušice ležela téměř přímo na jazykové hranici a místní „obranné“ spolky se s těmi německými přetahovaly o dominanci v okolních vesnicích. Stavba menšinových škol byla v tomto ohledu jedním z hlavních prostředků. Největší problém českých nacionalistů ale ležel přímo v samotné Sušici. Byla jí německá menšinová škola, která vznikla s podporou vlivné (židovsko-německé) továrnické rodiny Fürthů. Tato škola a hlavně čeští rodiče, kteří se do ní rozhodli dát děti, byli častým terčem sušického tisku, některé články měly dokonce charakter nátlaku. Například v článku *Národní poměry na Sušicku* byl uveřejněn seznam jmen, zaměstnání a u některých dokonce adresa rodičů, kteří dali přednost sušické německé škole před tou českou, za což se jim v článku dostalo ostrého odsouzení a nařknutí z toho, že svým

³⁰¹⁴ Zvýrazněno i v originálním textu.

³⁰¹⁵ *Učiní se něco pro mučedníky české?*, Šumavan 48, Klatovy 1908, č. 38.

³⁰¹⁶ JUDSON, Pieter M., *Guardians of the nation, activists on the language frontiers of imperial Austria*, Cambridge 2006, str. 26.

dětem ubližují: *Po dlouhou řadu let upozorňují veškeré české listy naše rodiče na nebezpečí, do kterého vrhají sebe a své děti, posílajíce tyto do škol jazyka německého. Též naše městská rada snaží se všemožně vstípati rodičům přesvědčení, že české dítě prospívati může jen ve škole české. [...] Každý soudný člověk musí se pozastaviti nad smutnou národní vyspělostí jisté třídy zdejšího občanstva, která nejenom, že děti své nechává ve škole německé na duchu zakrňovati a národu svému je odcizuje a tím těžkého hříchu na vlastních svých dětech se dopouští, ale ještě k tomu napomáhá, aby beztak těžce již zkoušené poplatnictvo obce naší novými přírůžkami na vystavění paláce pro německou školu obtěžováno býti muselo.*³⁰¹⁷ Článek pokračuje jmenovitou výhrůzkou bojkotem těch obchodníků, kteří své děti do německé školy posílali, a končí heslem: *České dítě patří do české školy!*³⁰¹⁸ Toto heslo se stalo téměř bojovou zástavou českého nacionalismu a objevovalo se ve všech možných článcích s podobnou tematikou.

Výše popisované články se týkaly situace v primárním segmentu školství, v první řadě občanských škol. Střední školy stály tak trochu stranou tohoto prvoplánového „přetahování“ o děti. I když se ani tomuto segmentu tento fenomén zcela nevyhýbal. Nejvíce je patrný na pokračovacích školách. Na tomto typu škol nebyly smíšené ročníky, do kterých chodili jak čeští, tak němečtí studující, ničím neobvyklým. Zdá se, že pro rodiče, kteří své děti dali na pokračovací školu s jiným než vlastním mateřským jazykem, existovalo nějaké významnější kritérium, proč tak učinili, než nacionalisty živěný strach z odnárodnění dětí. V úvahu připadají dvě kritéria. Prvním z nich by mohla být prostá, geografická blízkost dané školy. Jak ukazují třídní výkazy, často do školy s jiným vyučovacím jazykem vstupovaly děti z blízkého okolí. Rodiče tak dali raději přednost „pohodlnějšímu“ a snad i levnějšímu řešení. Druhá možnost je z nacionalistického hlediska závažnější, a to když se rodiče rozhodli dát své děti na školu s jiným než národním jazykem záměrně. Prostě proto aby se druhý jazyk naučily a mohly jej v budoucnu využívat. Znalost druhého jazyka pak pro tyto studující mohla znamenat konkurenční výhodu například při „vandru“, který z oblasti Šumavy i Pošumaví často směřoval do oblasti Lince a Vídně. V úvahu je třeba brát rovněž praxi „handlu“, kdy si dvě rodiny, respektive dva řemeslní mistři syny vyměnili. Tato výměna mohla být pro rodiče dostatečnou zárukou, že o jejich syna bude recipročně slušně postaráno.

Tato praxe se nacionalistům zcela jistě nelíbila, o čemž svědčí například „mediální kampaň“ českých novin proti vstupu českých učňů do kašperskohorské reálky, pokračovací školy a

³⁰¹⁷ *Národnostní poměry v Sušici*, Svatobor 26, 1906, č. 30.

³⁰¹⁸ *Národnostní poměry v Sušici*, Svatobor 26, 1906, č. 30.

odborné školy pro zpracování dřeva. Problematice vstupu českých učňů do kašperskohorských škol se na první pohled překvapivě věnovaly i Národní listy. Nicméně je třeba zmínit, že v září roku 1908 se k tomuto horskému městečku upínala pozornost mnoha česky i německy psaných médií. Na výroční schůzi Böhmerwaldbundu, která se tehdy v Kašperských Horách konala, došlo k potyčce mezi českou menšinou a účastníky německé nacionální slavnosti. Potyčka přerostla do několikadenních nepokojů, které kromě Kašperských Hor zasáhly též Sušici a Hartmanice. K uklidnění situace byly povolány armádní složky z Písku a Klatov.³⁰¹⁹ Zpráva o těchto událostech proběhla českým i německým tiskem. Ve chvíli, kdy mediální zájem o tuto kauzu již začal opadat, probíhal podzimní termín zápisů do škol a v rámci dozvuků „Protičeských bouří v Kašperských Horách“ se některé noviny rozhodly zproblematizovat praxi odchodu českých studujících na německé střední školy a upozornit na nebezpečí, která těmto studujícím na „německém“ území hrozí: *Další následky násilností protičeských lze zejména pozorovati při zápisech do reálky a do odborné školy, jímž oběma ubylo značně žáků. Rodiče rozpakují se dáti na studie své syny do města, v němž ohrožují se životy občanů lidmi pochybné pověsti, které tam Taschek a Schreiner komandovali z Pošumaví k páchání násilností na české lidi. Nyní musí Němci kašperskohorští nésti následky své protičeské zuřivosti.*³⁰²⁰ Národní listy byly v tomto ohledu ještě radikálnější a přesto, že o dění v Kašperských Horách a Sušici byly velmi dobře informované, zakončily jeden ze článků, který se této kauze věnoval takto: *Zápisy na reálce a „Fachschule“ dopadly chabě, nebýt-li zápisů předprázdninových, musely by býti oba ústavy uzavřeny. Mnoho rodičů své děti již zapsané do školy neposlalo.*³⁰²¹

Tendence těchto novinových článků je jasná, snaží se Kašperské Hory vykreslit jako místo, kde Čechům hrozí neustálé nebezpečí a žádný rozumný rodič přece svoje děti nepošle na tak hrozné místo a neohrozí tak jeho život. Úspěšnost této kampaně byla přinejmenším sporná. Jak již bylo popsáno výše, podobné články, které se snažily odradit české rodiče od toho, aby své děti posílali do německých škol, vycházely každým rokem, zpravidla před zápisem do škol. Jejich dopad na rozhodnutí rodičů nebyl evidentně příliš velký. Z třídních výkazů vyplývá, že se počet českých dětí na pokračovací škole a na odborné dřevařské škole oproti bezprostředně předcházejícím ročníkům nesnížil.³⁰²²

---

³⁰¹⁹ JUDSON, Pieter M., *Guardians of the nation, activists on the language frontiers of imperial Austria*, Cambridge 2006, str. 177 – 218.,

nebo HOZMAN, Josef, *Protičeské bouře na Horách Kašperských 1908*, Sušické listy 19, 1936, č. 44 – č. 50.

³⁰²⁰ *Protičeské bouře v Kašperských Horách*, Plzeňský obzor 17, Plzeň 1908, č. 109.

³⁰²¹ *Protičeské násilnosti v Kašperských Horách*, Národní listy 48, Praha 1908, č. 258, ranní vydání.

³⁰²² Viz kapitola: *Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory*.

To, že z praxe odchodu českých učňů na německé pokračovací školy nebyli čeští nacionalisté nijak nadšení, není nikterak překvapivé. Nicméně je možné nalézt i indicie, že tento stav vadil i druhé straně, tedy německým nacionalistům: *Ještě více rozčiloval se učitel Waclik nad tím, že v ulicích německého Nýrska rozléhá se stále český hovor a nabádal k tomu, aby nikdo nepřijímal českou služku, českého učedníka anebo dělníka. Běda tomu, kdo prý by se opovážil tyto „mongolské psy“ do města přivádět.*³⁰²³ Tento úryvek sice pochází z klatovského a nacionálně česky orientovaného Šumavanu, nicméně lze předpokládat, že jádro sdělení je pravdivé a reflektuje autentický strach německé populace z přistěhovalectví etnických Čechů do „německých“ měst. Úryvek odhaluje klasické migrační schéma, kdy migranti, v tomto případě Češi, přicházejí na pracovní pozice s nízkým kulturním i ekonomickým kapitálem (služky, učni, dělníci), které často majoritní, v tomto případě německá, populace nechce vykonávat. Migranti k sobě mají blíže jak kulturně (společný jazyk), tak sociálně, protože zastávají podobnou pozici v rámci sociálního prostoru a vytvářejí tak bourdieovskou třídu. Díky tomu se příkop mezi majoritou a menšinou prohlubuje a vytváří se menšinová komunita, pro kterou se v tomto případě český nacionalismus může stát spojujícím prvkem. V případě příchodu českých učňů je možné uvažovat ještě o jednom důvodu, proč se jim německá majorita mohla bránit. Na rozdíl od dětí v mladším školním věku, o které se vedl hlavní nacionální školní boj, byli učni pokračovacích škol při vstupu nejčastěji ve věku 14 let. Možnost změny jejich národních preferencí tak byly již poměrně malé. Navíc na pokračovacích školách chyběly typické nacionálně orientované předměty jako dějepis nebo zeměpis. Navíc je možné předpokládat, že jazyk nemuseli zvládnout na tak vysoké úrovni a nebyli jeho působení vystaveni na tak dlouho, jako například studující škol všeobecného vzdělávání, nebo žáci primárního edukačního systému.

Přesto se v období monarchie studující objevovali na pokračovacích školách s rozdílným jazykem nejčastěji z celého zkoumaného období. Nejvíce byl tento trend patrný v Kašperských Horách a Sušici. Jak je patrné z předcházející stránky, čeští studující navštěvovali živnostenskou pokračovací školu a odbornou školu pro zpracování dřeva. V některých letech tvořili významnou část třídy v řádu desítek procent,³⁰²⁴ v ojedinělých případech se zastoupením přesahujícím i 50%.³⁰²⁵ V absolutních číslech se počet českých

---

³⁰²³ *Němci na Šumavě*, Šumavan 41, 1908, č. 42.

³⁰²⁴ Viz kapitola: *Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory*.

³⁰²⁵ Vlastní výpočet z: SOkA Klatovy, fond *Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory*, třídní výkaz 1902 – 1903, první třída.

studujících pohyboval v rozmezí od několika málo jedinců po dvě desítky.³⁰²⁶ V absolutních hodnotách podobný počet německých studujících (v rozmezí jedné a dvou desítek) vstupoval na českou živnostenskou školu pokračovací v Sušici, zde však kvůli daleko větším počtům studujících v ročníku tvořili němečtí studující daleko menší podíl, který se pohyboval do 10%.³⁰²⁷ Dále se němečtí učni objevovali na živnostenské škole ve Velharticích a Staších, zde se ale jednalo o zcela marginální počty. V průběhu monarchie jsou patrná dvě období, kdy se počet studujících odlišné národnosti na živnostenských školách v Kašperských Horách a Sušici snížil. Poprvé to bylo v polovině prvního desetiletí dvacátého století, ale ještě před propuknutím nacionálních nepokojů v roce 1908. Je možné, že atmosféra v regionu „houstla“ již několik let předem a vypuknutí otevřeného konfliktu bylo gradací dlouhodobějšího zhoršování vztahů, na které opatrnější rodiče zareagovali tak, že své děti do jazykově odlišných regionů nevyslali. Druhým obdobím poklesu studujících odlišného etnika na pokračovacích školách byla první světová válka. Velký vliv tohoto konfliktu na školství je důkladně popsán v příslušných kapitolách věnovaných jednotlivým školám.

V průběhu první republiky se fenomén studujících na školách s odlišným jazykem již nevrátil do předválečných hodnot a spíše nadále slábl. Poté, co došlo k stabilizaci poměrů začátkem dvacátých let, začali opět němečtí studující navštěvovat živnostenskou školu pokračovací v Sušici, vzhledem ke vzrůstajícím počtům studujících v jednotlivých ročnících byl ale jejich procentuální podíl velmi malý. V Kašperských Horách je tento trend rovněž patrný. Zde se v průběhu dvacátých let (pokud jsou údaje k dispozici) objevují v jednotlivých ročnících pouze jednotlivci české národnosti.³⁰²⁸ Z české strany již pravděpodobně nebylo vyučení v němčině takovým benefitem jako v období monarchie. S rozpadem Předlitavska se přerušily i tradiční migrační koridory, v případě jihozápadních Čech ve směru na Linec a Vídeň, a tudíž ani znalost němčiny pro vandrující tovaryše nebyla nijak zvlášť podstatná. Úlohu mohlo sehrát i nové pojetí státu a představa, že nyní by se Němci měli učit česky, nikoliv Češi německy. V této době došlo rovněž k zahuštění sítě českých pokračovacích škol. Z německé strany mohla na počátku dvacátých let v poklesu zájmu o učení se v českém prostředí sehrát roli jakási opatrnost před tím, jak bude nový stát vypadat a jak si budou Češi v nové úloze dominantní národnosti státu vůči menšinám počínat.

---

³⁰²⁶ Všechny konkrétní hodnoty jsou uvedeny v kapitole: Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory.

³⁰²⁷ Všechny konkrétní hodnoty jsou uvedeny v kapitole: Základní odborná škola Sušice.

³⁰²⁸ Viz kapitoly: *Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory a Základní odborná škola Sušice.*

Od třicátých let pak patrně stále větší úlohu sehrával německý „extrémistický nacionalismus“ reprezentovaný SdP a jeho stupňující se touha po likvidaci ČSR. Ve chvíli, kdy se stále častěji skloňovalo připojení k Říši, se pro německé učně znalost češtiny a českého prostředí opět stávala zbytečnou. Po roce 1938 již téměř žádný studující „jazykovou hranici“ nepřekročil. Smutnou dohru měla českoněmecká koedukace na pokračovacích školách po roce 1945. Po porážce nacistického režimu byl velmi silný český nacionalismus motivovaný odplatou za mnohaletou okupaci. Německé školy byly uzavřeny a začal se připravovat odsun. V tomto období nastoupilo několik německých studujících na pokračovací školu v Sušici ve snaze získat vzdělání. Stát jim to ale neumožnil. Němečtí studující byli v průběhu třetí republiky ze školy odstraněni a zařazeni do odsunu.³⁰²⁹ Tím se celá problematika společného vzdělávání českých a německých učňů na pokračovacích školách uzavřela.

Zbývá ještě otázka, jak se český a německý nacionalismus projevoval přímo na pokračovacích školách. Odpovědět na ni nebude příliš jednoduché vzhledem k tomu, že jako obvykle je pramenů dokumentujících každodennost na těchto školách minimum. Nejpravděpodobnější je, že i v otázce nacionalismu platí podobné schéma jako u kultury rozvíjené na středních školách. Gymnázia a reálky byly v tomto ohledu privilegované, naopak pokračovací školy nebyly ve středu zájmu českých nacionalistů. A jak již bylo zmíněno výše v této kapitole, skladba předmětů, ve které naprosto dominovaly ty praktické, nedovolovala příliš vstoupit nacionalismu do vyučování. Připravit nacionálně tendenční hodinu dějepisu je jednoznačně snazší, než takto „upravovat“ hodinu živnostenských počtů. Rovněž lze předpokládat, že část učňů těchto vzdělávacích ústavů dávala před nacionalismem přednost socialismu.

V případě odborného školství reprezentovaného hospodářskou školou v Sušici o možné implementaci nacionalistických prvků do výuky uvažovat lze. Mezi předměty, které do rozvrhu hospodářské školy byly zařazeny, figurovaly též spojený předmět dějepis – zeměpis a občanská nauka,³⁰³⁰ které nacionální interpretaci učiva rozhodně umožňovaly. Hlavním zdrojem „pozitivního českého nacionalismu“ byly exkurze a výlety, které byly pro studenty školou pořádány. Při nich studující navštěvovali kromě zemědělsky či technicky progresivních podniků též kulturní cíle, tedy české národní památky, jako byly husitský Tábor, Národní divadlo, Hradčany a další pražské památky.³⁰³¹ Jednalo se o návštěvu základních zdrojů historické paměti, která je jednou z klíčových ideových linek nacionalismu.

---

³⁰²⁹ Viz kapitola: *Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory*.

³⁰³⁰ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 6.

³⁰³¹ CHVÁTAL, Jan, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927, str. 23 – 25.

Naopak za „negativní složku nacionalismu“ je možné pokládat selektivní výběr míst konání přednášek o zlepšení stavu zemědělství. Jak bylo ukázáno v kapitole: *Střední školy a kultura*, vybírali si vyučující hospodářské školy pouze vesnice z jazykově české části politického okresu.³⁰³² V tomto případě se může jednat o hospodářskou složku nacionalismu, tedy dosáhnout nacionálních cílů pomocí ekonomické soběstačnosti, v lepším případě ekonomické dominance nad odlišným etnikem. Tato ekonomická politika byla reprezentována heslem Svůj k svému a opět velmi často byla zdůrazňována na stránkách českých nacionálních novin: *aby totiž Čech – pokud možno jen u Čecha kupoval a v těžkém národním a politickém boji nepodporoval finančně svého nepřítele, v jehož kapse každý náš groš stává se zbraní ubíjející národnostně nás Čechy. [...] Ani jediná česká noha nesmí víc do obchodů těch, kteří plijí po všem, co nám je svato a draho. Čech Čecha musí podporovat, Čech jen u Čecha kupovat!*³⁰³³ Podobně mohli uvažovat i vyučující hospodářské školy v Sušici a svými přednáškami a radami dát českým zemědělcům konkurenční výhodu oproti zemědělcům německým.

Zdaleka nejvíce se nacionalismus týkal středních škol všeobecného vzdělávání. Ve zkoumaném regionu bylo se silnými nacionalistickými tenzemi spojeno již samotné zřízení tohoto typu školství. Tedy alespoň se to tak jeví z pozdější interpretace. Vznik reálky v Sušici do kontextu nacionálního soupeření zasadil první ředitel tohoto ústavu Josef Weger ve svém pamětním spise, který sepsal u příležitosti otevření vlastní budovy pro novou reálku.³⁰³⁴ Příběh vzniku reálky v Sušici podal Weger jako boj o to, zda vznikne střední škola v Sušici s českým vyučujícím jazykem, nebo německá v Kašperských Horách. Tato konstrukce příběhu „vybojované“ české reálky vzdor všem neblahým okolnostem a hlavně kašperskohorským Němcům s vlivnou podporou „fanatického čechožrouta“ Gustava Schreinerera, majitele velkostatku, poslance zemského sněmu a říšské rady a epizodním ministrem krajanem v Bienertově vládě,³⁰³⁵ se stal natolik vlivným, že jej bez výraznější reinterpretace přejali i další autoři věnující se zřízení střední školy v Sušici. V první řadě duo Potužák – Holý, jejichž rozsáhlý příspěvek vyšel v již mnohokrát zmiňovaném jubilejním sborníku *65 let střední školy v Sušici*.³⁰³⁶ V jejich verzi příběhu je nacionální boj předcházející vzniku reálky ještě vyostřenější než v případě Wegera. K podobným závěrům dospěl i docent

---

³⁰³² Viz kapitola: *Střední školy a kultura*.

³⁰³³ *Čech Čecha musí podporovat, Čech u Čecha musí nakupovat*, Šumavan 41, Klatovy 1908, č. 45.

³⁰³⁴ WEGER, Josef, *Dějiny c.k. vyšší státní reálky v Sušici a stavba nové budovy*, Sušice [1911].

³⁰³⁵ NAVRÁTIL, Michal, (ed.), *Almanach sněmu království Českého (1895-1901), s životopisy a podobiznami poslanců*, Praha 1896, str. 534.

³⁰³⁶ PAPEŠ, Zdeněk, *O vzniku sušického gymnázia a jeho budovy*, in: PRINC, Pavel, (red.), *Almanach Gymnázium Sušice 1906 – 1996*, Sušice 1996.

Zdeněk Papeš, který o historii střední školy v Sušici napsal článek pro změnu k devadesátiletému výročí založení školy.³⁰³⁷

Publikace shodně připisují první iniciativu o zřízení střední školy do roku 1879 a přisuzují ji tehdejšímu sušickému purkmistrovi Jiřímu Karlovi.³⁰³⁸ Přestože iniciativa purkmistra Karla neměla na pozdější vznik reálky žádný přímý vliv, zmiňují ji všichni autoři, snad ve snaze poukázat na to, jak dlouho snaha o zřízení reálky trvala a že nápad na zřízení střední školy se v Sušici zrodil dříve než v okolních městech. V období velmi krátkého úřadování purkmistra Karla městské zastupitelstvo žádný takový návrh na zřízení střední školy v Sušici neprojednávalo.³⁰³⁹ Takže tato iniciativa nezískala formální charakter a ani nebyly podniknuty žádné přímé kroky k její realizaci. Navíc je nepravděpodobné, že by se sušická městská rada v tomto období pouštěla do realizace dalšího poměrně náročného projektu. V tomto období žila Sušice a hlavně její političtí představitelé jiným, pro Pošumaví z jejich pohledu, tolik zásadním projektem, a to plánováním stavby české transverzální dráhy, která měla Sušici připojit na železniční dráhu monarchie. Variant, kudy by železnice měla vést, bylo několik a celá řada jihozápadočeských městeček a obcí usilovala o to, aby železnice protнула právě jejich intravillán. Žádosti a petice často formulovala i sušická městská rada, která je posléze zasílala na český zemský sněm, říšskou radu a interpelovala i přímo u císaře. Iniciativa sušických zastupitelů byla nakonec úspěšná a v roce 1888 železnice Sušici protнула a do Sušice přispěl první vlak.³⁰⁴⁰ Snaha jednotlivých obcí nasměrovat železnici přes své území byla primárně hospodářského charakteru, ale byl v ní implicitně přítomen i nacionální prvek. Strach z toho, jaký neblahý dopad by mělo, pokud by železnice přes danou obec nevedla. Podobný charakter měl podle výše zmiňovaných autorů též pozdější boj o reálku.

Další pokusy o zřízení střední školy v Sušici klade Josef Weger do první poloviny devadesátých let a iniciativu připisuje poslancům českého zemského sněmu Josefu Brdlíkovi a Vilému Kurzovi.³⁰⁴¹ Nicméně i nad tím se vznáší jisté pochybnosti, protože v období, o kterém Wegerova kniha hovoří, žádost o zřízení střední školy v sušické městské radě opět

---

³⁰³⁷ Sebekriticky je třeba přiznat, že z těchto pojednání a jejich dikce čerpal pro svou bakalářskou práci i Autor.

³⁰³⁸ HOLÝ, Vladimír, POTUŽÁK, Miloš, *Šedesát pět let střední školy v Sušici*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1606-1971*, Sušice 1971, str. 18.

³⁰³⁹ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 16. 1.1864– 30. 12. 1884, sign. 102. V zasedání z roku 1879 nebyla o reálce nalezena žádná zmínka.

³⁰⁴⁰ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, KŮS, Rudolf, *Kronika města Sušice 1851 – 1900*, sign. Kr. 1, str. 120.

³⁰⁴¹ WEGER, Josef, *Dějiny c.k. vyšší státní reálky v Sušici a stavba nové budovy*, Sušice [1911], str. 3.

vůbec projednávána nebyla.³⁰⁴² Otazník se vznáší i nad postavou údajného navrhovatele. Podle některých pramenů³⁰⁴³ Josef Brdlík v roce 1893, ve kterém měl podle Wegera o zřízení střední školy v Sušici promlouvat na zemském sněmu, poslancem této instituce nebyl, stal se jím až v roce 1895.³⁰⁴⁴ Pozdější publikace tuto chybu zcela nekriticky převzaly.³⁰⁴⁵ Vilém Kurz patřil mezi významné představitele českého nacionalismu. Byl poslancem říšské rady a v závěru života též poslancem českého zemského sněmu.³⁰⁴⁶ Věnoval se tématu českých nacionálních menšin a jako středoškolský profesor měl též blízko ke vzdělávací problematice. Na Sušicku pobýval na letním bytě, takže měl k tomuto regionu poměrně vřelý vztah. Podle Potužáka a Holého řečnil Vilém Kurz spolu s předsedou sušického odboru NJP 5. 9. 1900 na manifestační schůzi ve prospěch zřízení reálky.³⁰⁴⁷ Kronika města o manifestační schůzi z 5. 9. Mlčí, ale uvádí jiné blízké datum, kdy podle ní došlo k velké veřejné akci, otevření rozhledny a útulny na Svatoboru. K tomu mělo dojít 8. 9. a řečnit zde měli jak Vilém Kurz, tak předseda NJP Josef Holý.³⁰⁴⁸ Z výše popsaného je jasně patrné, jaké nejasnosti ohledně zřízení sušické reálky panují.³⁰⁴⁹

---

³⁰⁴² Webové stránky Poslanecké sněmovny České republiky, Digitální knihovna, Sněm království českého 1889 – 1895, [http://www.psp.cz/eknih/1889skc/index.htm], citováno dne 25. 5. 2018.

³⁰⁴³ Heslo *Seznam poslanců Českého zemského sněmu (1889–1895)*, Wikipedie, otevřená encyklopedie, [https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_poslanc%C5%AF_%C4%8Cesk%C3%A9ho_zemsk%C3%A9ho_sn%C4%9Bmu_(1889%E2%80%931895)] poslední editace 18. 11. 2016, citováno 25. 5. 2018.

Josef Brdlík v tomto seznamu chybí. Navíc se Autorovi této práce nepodařilo dohledat, že by Josef Brdlík v období 1889 – 1895 byl jen jedinkrát vystoupil.

Webové stránky Poslanecké sněmovny České republiky, Digitální knihovna, Sněm království českého 1889 – 1895, [http://www.psp.cz/eknih/1889skc/index.htm], citováno dne 25. 5. 2018.

Naopak Navrátilův Almanach tvrdí, že Josef Brdlík byl poslancem českého zemského sněmu od roku 1890. NAVRÁTIL, Michal, (ed.), *Almanach sněmu království Českého (1895-1901), s životopisy a podobiznami poslanců*, Praha 1896, str. 159.

Informaci se nepodařilo ověřit z žádného dalšího nezávislého zdroje.

³⁰⁴⁴ Na tom se již shodnou oba výše zmiňované zdroje a jméno se objevuje v stenoprotokolech z jednotlivých schůzí zemského sněmu. NAVRÁTIL, Michal, (ed.), *Almanach sněmu království Českého (1895-1901), s životopisy a podobiznami poslanců*, Praha 1896, str. 159.

Heslo *Seznam poslanců Českého zemského sněmu (1895–1901)*, Wikipedie, otevřená encyklopedie, [https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_poslanc%C5%AF_%C4%8Cesk%C3%A9ho_zemsk%C3%A9ho_sn%C4%9Bmu_(1895%E2%80%931901)], poslední editace dne 18. 11. 2016, citováno dne 25. 5. 2018.

³⁰⁴⁵ HOLÝ, Vladimír, POTUŽÁK, Miloš, *Šedesát pět let střední školy v Sušici*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1606-1971*, Sušice 1971, str. 18. PAPEŠ, Zdeněk, *O vzniku sušického gymnázia a jeho budovy*, in: PRINC, Pavel, (red.), *Almanach Gymnázium Sušice 1906 – 1996*, Sušice 1996, str. 9.

³⁰⁴⁶ Heslo *Seznam poslanců Českého zemského sněmu (1901–1908)*, Wikipedie, otevřená encyklopedie, [https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_poslanc%C5%AF_%C4%8Cesk%C3%A9ho_zemsk%C3%A9ho_sn%C4%9Bmu_(1901%E2%80%931908)], poslední editace 18. 11. 2016, citováno dne 25. 5. 2018.

³⁰⁴⁷ HOLÝ, Vladimír, POTUŽÁK, Miloš, *Šedesát pět let střední školy v Sušici*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1606-1971*, Sušice 1971, str. 19. Podle této práce se manifestační schůze konala 5. 9. 1900.

³⁰⁴⁸ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, KÚS, Rudolf, *Kronika města Sušice 1851 – 1900*, sign. Kr. 1, str. 238.

³⁰⁴⁹ Přípravu manifestační schůze na 5. 9. potvrzuje i zápis ze schůze NJP z 28. 8. 1900. O tom, zda schůze proběhla a jaký měla průběh, již ale tento pramen mlčí, protože touto schůzí příslušný Jednací protokol končí a navazující začíná až schůzí 15. 11. 1900.

Pokud se zaměří pozornost na vlastní aktivitu sušického zastupitelstva v komunikaci s oficiálními místy, primárně s českým zemským sněmem, ukáže se, že Sušice byla v posledním desetiletí devatenáctého století na fóru českého zemského sněmu poměrně aktivní. Neusilovala ale o zřízení školy, jak by se dalo předpokládat, ale naopak o její zrušení. Konkrétně o zrušení německé menšinové školy v Sušici,³⁰⁵⁰ která byla až do roku 1918 zásadním nacionalistickým problémem tohoto města. Sušice v průběhu devadesátých let vnesla přes poslance, kteří toto město na zemském sněmu zastupovali, řadu žádostí a petic za zavedení zákona o tom, aby do škol byly přijímané děti pouze znalé jazyka vyučování. Jednalo se ze strany českých, nejen sušických zastupitelů o jakousi kličku, či úhybnou strategii jak německé menšinové školství oslabit, když se jim jako v Sušici nedařilo německou školu zrušit přímo, ani odradit české rodiče, aby do školy dávali své děti. Argument, že do německé školy jsou přijímány i české děti, které německému vyučování často vůbec nerozumí, patřil mezi nejoblíbenější argumenty českých nacionalistů. V případě Sušice tvrdili, že pokud by do školy byly přijímané pouze německé děti, škola by nikdy neměla dostatečný počet žáků a musela by být uzavřena. Německá škola v Sušici sehrála v průběhu procesu zřizování reálky v Sušici pro české nacionalisty úlohu nebezpečné hrozby, proto je jí zde věnována patřičná pozornost.

Oficiální žádost o zřízení reálky podalo sušické zastupitelstvo k zemské školní radě až v roce 1897.³⁰⁵¹ V roce 1902 se do Vídně vypravila deputace sušických zastupitelů, která měla vznik reálky uspíšit. Ta ale zjistila, že kromě Sušice usilují o vznik stejného druhu střední školy též česká města Klatovy a Strakonice a o německou reálku Kašperské Hory: *Po pěti letech od podání žádosti zvěděli ve Vídni, že nebude snadno dosíci reálky, že soused ze severu s nimi konkuruje o českou a druhý z jihu o německou, do níž by jako před lety do zašlé nižší reálky německé v Kašperských Horách žactvo z české Sušice zapadalo a se němčilo. I nastal v Sušici nyní pro zřízení humanitního ústavu otevřený boj.*³⁰⁵² Sušice tak údajně musela bojovat na dvou frontách, na jedné proti tradičním německým nepřátelům z Kašperských Hor, na druhé straně netradičně i proti českým městům: Klatovům a Strakonícím. Jak podle Wegera, tak

---

SOKA Klatovy, nezpracovaný fond Národní jednota pošumavská Sušice, Jednací protokol 1893 – 1900, a Jednací protokol 1900 - 1906

³⁰⁵⁰ Webové stránky Poslanecké sněmovny České republiky, Digitální knihovna, Sněm království českého 1889 – 1895, [<http://www.psp.cz/eknih/1889skc/index.htm>], a Webové stránky Poslanecké sněmovny České republiky, Digitální knihovna, Sněm království Českého 1895-1901, [<http://www.psp.cz/eknih/1895skc/index.htm>], citováno dne 25. 5. 2018.

³⁰⁵¹ Národní archiv, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha 1869 – 1949, část 1869 – 1918, obecné záležitosti středních škol, Karton 1914, sign. IV./4, 38, složka 1905, Žádost c. k. okresní školní rady Sušice o zřízení reálky, ze dne 29. 11. 1897.

³⁰⁵² WEGER, Josef, *Dějiny c.k. vyšší státní reálky v Sušici a stavba nové budovy*, Sušice [1911], str. 8.

podle Potužáka a Holého se právě první deputace do Vídně a hlavně zjištění, že v rámci regionu má Sušice výraznou konkurenci, stalo hlavním dramatickým bodem celého příběhu. V případě Kašperských Hor se navíc jednalo o hrozbu nacionální, která podle Potužáka a Holého přímo ohrožovala český ráz Sušice: *Úsilím dr. Schreinerera o reálku v Kašperských Horách se snažení o reálku v Sušici stalo rozhodujícím bojem, neboť zřízením německé reálky v Kašperských Horách by bylo pro české Pošumaví skutečným nebezpečím. Sušičtí právem poukazovali na to, že by se tím zvětšila návštěva německé školy v Sušici, kam by čeští lidé posílali děti ještě ve větší míře, aby mohli studovat na německé reálce v Kašperských Horách, neboť jiné střední školy v kraji nebylo.*³⁰⁵³ Boj o reálku mezi Sušicí a Kašperskými Horami byl odstartován. Obě strany rozehrály zákulisní jednání, kdy se na svou stranu snažili získat významné přímluvce.

Zastánci zřízení sušické reálky podle výše zmiňovaných autorů v tomto boji „tahali za kratší konec“ a museli překonávat řadu byrokratických průtahů, politických obstrukcí i zákeřných intrik: *Když německá strana viděla, že zřízení české státní reálky v Pošumaví již nelze trvale odvrátit, snažila se alespoň, aby byla založena reálka ve Strakoncích a ne v Sušici, neboť ve Strakoncích by nebyla českému živlu tak užitečnou. Ve Strakoncích se ovšem chopili této příležitosti. Podle informací jež získali zastánci reálky v Sušici, podaly Strakonice žádost teprve na úřední vyzvání a Němci Dr. Zabusch a dr. Schreiner stáli plně na jejich straně a radili prý jim, jak mají postupovat.*³⁰⁵⁴ Tato konstrukce zcela odporuje pramenům centrální provenience, které jsou rozebírány v kapitole *Vývoj středního školství na Sušicku*.

Navíc v roce 1902 zemřel Vilém Kurz, zastávající sušické reálky a vlivný přímluvce tohoto podniku na oficiálních místech, což opět znamenalo oslabení sušické pozice. Iniciativu pak podle Wegera převzal místní odbor Národní jednoty pošumavské. Ještě silněji zdůrazňuje vliv sušického odboru NJP sborník 65 let,³⁰⁵⁵ který zvláště vyzdvihuje aktivitu sušického právníka a člena obecního zastupitelstva JUDr. Josefa Holého. Výše zmiňovaní autoři vliv NJP na zřízení reálky v Sušici považují za zásadní. Nicméně studium primárních pramenů, v tomto případě jednacích protokolů sušického odboru NJP z příslušného období, poukazuje na poměrně citelný rozpor mezi interpretací Wegera a dvojice Potužák – Holý a tím, jak jsou okolnosti vzniku sušické reálky popisovány v interních dokumentech NJP. Zatímco výše

---

³⁰⁵³ HOLÝ, Vladimír, POTUŽÁK, Miloš, *Šedesát pět let střední školy v Sušici*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1606-1971*, Sušice 1971, str. 20.

³⁰⁵⁴ HOLÝ, Vladimír, POTUŽÁK, Miloš, *Šedesát pět let střední školy v Sušici*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1606-1971*, Sušice 1971, str. 20.

³⁰⁵⁵ HOLÝ, Vladimír, POTUŽÁK, Miloš, *Šedesát pět let střední školy v Sušici*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1606-1971*, Sušice 1971, str. 19.

zmiňovaní autoři zdůrazňovali zásadní vliv tohoto spolku na vznik reálky, nezdá se, že by sama NJP považovala zřízení této vzdělávací instituce za hlavní úkol, který si tento spolek po přelomu století vytknul. Dokonce že zřízení sušické reálky nebylo ani vlastní iniciativou tohoto spolku. Sušický odbor NJP se touto záležitostí začal zabývat až 16. července 1900 poté, co jej v tomto ohledu kontaktovala Ústřední matice školská.³⁰⁵⁶ Sušický odbor NJP vzal záležitost na vědomí a učinil několik aktivních kroků: *1. Dopsati obecnímu i okresnímu zastupitelstvu jakož i všem spolkům a společenstvům v Sušici, aby uvažovali o možnosti zřízení státní reálky v Sušici 2. vyžádati od správ škol statistická data za poslední 5 ti leti mnoho – li žáků ze škol obecních v okrese našem navštěvuje vyšší učiliště. 3. svolat schůzi veřejnou do tří neděl, žádat radu král. města Sušice za účastenství a po případě i protektorát ke schůzi a pozvati všechny osoby o nichž jest známo, že se o zřízení reálky v Sušici zajímali.*³⁰⁵⁷ Veřejná schůze byla svolána na 5. září 1900 do „Salonu.“ Akce se zúčastnilo asi 400 lidí a hlavními řečníky byl předseda sušického odboru NJP Josef Holý a poslanec Vilém Kurz. Na schůzi byla schválena rezoluce, aby městská rada postupovala při zřizování reálky různěji.³⁰⁵⁸

Tím ale aktivní účast NJP při zřizování sušické reálky na čas skončila. Místo toho se sušický odbor NJP věnoval jiným, z jejich pohledu aktuálnějším záležitostem. V roce 1901 měl tento spolek spoustu práce se zařizováním soukromého sčítání lidu, protože oficiální census postavený na obcovací řeči považovali čeští nacionalisté za manipulativní. Rovněž tento spolek spolupracoval s Ústřední maticí školskou na založení menšinové české školy ve Světlé, malé vesničce ležící přímo na národnostním rozhraní. S velkým znepokojením také hleděla NJP na postupnou „germanizaci“ obce Albrechtice, kde vznikla německá škola Schulvereinů a místní velkostatek byl v německých rukou. NJP v této vesnici založila knihovnu a vyvíjela velké snahy, aby zde vznikla rovněž česká škola, zároveň se snažila hledat českého kupce pro tamní velkostatek. Neméně energie věnovala NJP rovněž „lákání“ žáků německé menšinové školy v Sušici k přestupu do českých škol. Pobídkou k tomu měly být vánoční nadílky určené pro všechny „přeběhlíky.“³⁰⁵⁹

---

³⁰⁵⁶ SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Národní jednota pošumavská Sušice, Jednací protokol 1893 – 1900, Zápis schůze 16. 7. 1900.

³⁰⁵⁷ SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Národní jednota pošumavská Sušice, Jednací protokol 1893 – 1900, Zápis schůze 16. 7. 1900.

³⁰⁵⁸ SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Národní jednota pošumavská Sušice, Jednací protokol 1900 – 1906, Zápis schůze 3. 11. 1900.

³⁰⁵⁹ SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Národní jednota pošumavská Sušice, Jednací protokol 1900 – 1906, Zápis schůze 3. 11. 1900.

Znovu se zřízení sušické reálky dostalo na pořad jednání až 11. března 1902.³⁰⁶⁰ A to pouze v tom smyslu, že sušický odbor NJP chtěl od „mladočeských“ poslanců zjistit, kdo agendu zřízení reálky převzal po zemřelém Vilému Kurzovi, poté opět záležitost usnula až do léta 1903,³⁰⁶¹ kdy se sušická NJP začala o tento projekt více zajímat. Na základě jednání NJP lze předpokládat, že v této době téma reálky příliš nerezonovalo ani u sušické veřejnosti. Místní odbor NJP se rozhodl uspořádat novou manifestační schůzi, která by toto téma vrátila do veřejného diskurzu. V případě, že by téma reálky rezonovalo v sušické veřejnosti, nemusela by se NJP pokoušet veřejné mínění excitovat pomocí nové schůze. Za tím účelem NJP oslovila všechny sušické spolky, městskou radu a opět i klub českých svobodomyšlných poslanců.³⁰⁶² S reakcí, jaká se NJP vrátila, pravděpodobně tento spolek nepočítal. Z 21 oslovených spolků odpověděly pouze tři, jeden z nich navíc záporně.³⁰⁶³ O tomto postoji sušických spolků Weger, Potužák i Holý taktně mlčí, nebo o něm vůbec neví. Jak se zdá, sušické veřejnosti, reprezentované spolky, bylo zřízení reálky v Sušici v roce 1903 zcela lhostejné. Překvapivá byla též odpověď klubu svobodomyšlných poslanců: *stanovisko c. k. zemské školní rady reálce naší není příznivo, poněvadž prý se žádá z ohledů národnostních a nikoli věcných, a nedoporučuje se proto, aby NJP manifestační schůzi pořádala.*³⁰⁶⁴ Jinými slovy, že NJP prospěje vzniku reálky nejlépe tím, že nebude v tomto ohledu dělat vůbec nic. A opravdu sušický odbor aktivity ve prospěch zřízení reálky omezil na minimum. Nicméně úplnou „kontrolu“ nad tímto projektem NJP neztratila a to díky personálnímu propojení sušického zastupitelstva a NJP, primárně v osobě sušického purkmistra Josefa Seidla.³⁰⁶⁵ Znovu situaci ohledně reálky projednávala NJP až na podzim 1905, respektive se omezila na výzvu městské radě: *aby častěji jak v Praze u zemské školní rady a klubu poslanců mladočeských, tak i u ministerstva vyučování, zvláště při každé výměně ministra, osobně intervenovala, neboť na pouhé sliby u nás nelze dáti ničeho.*³⁰⁶⁶

---

³⁰⁶⁰ SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Národní jednota pošumavská Sušice, Jednací protokol 1900 – 1906, Zápis schůze 11. 3. 1902.

³⁰⁶¹ SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Národní jednota pošumavská Sušice, Jednací protokol 1900 – 1906, Zápis schůze 14. července 1903.

³⁰⁶² SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Národní jednota pošumavská Sušice, Jednací protokol 1900 – 1906, Zápis schůze 14. července 1903.

³⁰⁶³ SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Národní jednota pošumavská Sušice, Jednací protokol 1900 – 1906, Zápis schůze 24. srpna 1903.

³⁰⁶⁴ SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Národní jednota pošumavská Sušice, Jednací protokol 1900 – 1906, Zápis schůze 2. 9. 1903.

³⁰⁶⁵ SOkA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 8. 3. 1901– 19. 2. 1905, sign. 107.

³⁰⁶⁶ SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Národní jednota pošumavská Sušice, Jednací protokol 1900 – 1906, Zápis schůze 23. 11. 1905.

Dokonce ani schválení zřízení německé reálky v Kašperských Horách, kterou jak Weger, tak Potužák s Holým považují za zásadní hrozbu českému rázu Pošumaví, nevyvolalo u sušického odboru NJP příliš velké vzrušení a celou záležitost v únoru 1906 okomentoval jen prostým sdělením: *Vzhledem k reálce na Horách Kašperských budiž požádán klub poslanců mladočeských i klub agrárníků, aby na kompetentních místech se o akci Němců přesvědčili a o zřízení reálky v Sušici co nejrychleji se přičinili.*³⁰⁶⁷ Znepokojena tím nebyla ani sušická městská rada, která tuto záležitost ani neprojednávala. Když pak v dubnu Ministerstvo kultu a vyučování poslalo do Sušice návrh podmínek, za kterých mohla reálka v Sušici vzniknout, rozhodla se sušická NJP přece jenom manifestační schůzi svolat, mělo se tak stát ještě před tím, než bude návrh projednáván ve městské radě. Důvodem bylo, aby rozhodnutí městského zastupitelstva o poměrně značných finančních závazcích bylo jednoznačné, aby nějakí zastupitelé nebyli „ze šetrnosti“ proti.³⁰⁶⁸ Schůze zastupitelstva se pak konala 18. dubna 1906. Purkmistr Seidl zdůraznil důležitost reálky pro Sušici a před hlasováním o schválení smlouvy shrnul sušický starosta všechny peripetie, které tomuto aktu předcházely. Celou záležitost pak městské zastupitelstvo uzavřelo jednomyslným hlasováním.³⁰⁶⁹

Oproti tvrzením Wegera a Holého s Potužákem se nezdá, že by hlavním záměrem vzniku reálky v Kašperských Horách měl být explicitní záměr germanizace sušického okresu nebo poškození „české věci“. Tedy alespoň to nevyplývá z pramenů a dobového tisku z doby před zřízením reálky. Na rozdíl od sušického vzdělávacího ústavu nevzniklo k dějinám toho kašperskohorského žádné historické pojednání, které by okolnosti vzniku ústavu interpretovalo podobně jako dílo Josefa Wegera a práce dvojce Potužák, Holý v případě Sušice. V Kašperských Horách narazili podobně jako v Sušici na problém zdlouhavého procesu, který schválení vzdělávacího ústavu předcházel. Schvalovací proces trval několik let a ani ze strany rakouské byrokracie se nejednalo o jednoduchou záležitost. Prvním problémem byla politická nestabilita mocnářství. Říšská rada byla roztržena do celé řady politických frakcí, které sbíraly voliče jak podle nacionálního, tak stále více i podle sociálního klíče. Vytvořit v tomto politickém prostředí trvalejší akceschopnou vládu byl úkol téměř nemožný, o čemž svědčí i časté střídání vlád a ministrů, což samozřejmě legislativní proces

---

³⁰⁶⁷ SOKA Klatovy, nezpracovaný fond Národní jednota pošumavská Sušice, Jednací protokol 1900 – 1906, Zápis schůze 8. 2. 1906.

³⁰⁶⁸ SOKA Klatovy, nezpracovaný fond Národní jednota pošumavská Sušice, Jednací protokol 1900 – 1906, Zápis schůze 22. 3. 1906.

³⁰⁶⁹ SOKA Klatovy, fond Archiv města Sušice, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 24. 1. 1906– 28. 11. 1911, sign. 108, Protokol sepsaný při řádné schůzi obecního zastupitelstva král. města Sušice, dne 18. 4. 1906, Schválení smlouvy s ministerstvem kultu a vyučování o zřízení reálky.

velmi zatěžovalo. Dalším a snad ještě důležitějším důvodem dlouhého schvalovacího procesu reálky bylo finanční hledisko. Ministr kultu a vyučování musel pro zřízení dané školy sehnat dostatek finančních prostředků a na rozdíl od měst, které sice měly na starost výstavbu budovy, se nejednalo o jednorázovou záležitost. Podle propočtů sušické městské rady, která chtěla zjistit, kolik by stálo platit soukromou reálku, pokud by ji hned od počátku nepřevzal stát, se provoz reálky na jeden školní rok pohyboval v řádu desítek tisíc korun. A vzhledem k tomu, že se jednalo o mandatorní výdaje, tedy takové, ze kterých se již v budoucnu stát nemohl vyvázat, nemohl ministr kultu a vyučování vyhovět všem zájemcům z celého Předlitavska, kteří o zřízení střední školy žádali, zvláště pokud v jejich žádosti na první pohled převažoval nacionální záměr nad sociálně vzdělávacím.

Klíčovost finančního hlediska při zřizování škol jednoznačně vyjádřil sekční šéf Stadler von Wolfersgrün při návštěvě Kašperských Hor v září roku 1902. Do tohoto města zavítal při své dovolené, pravděpodobně na popud Dr. Gustava Schreinerera, který ho při této návštěvě doprovázel. Starosta Kašperských Hor se této příležitosti pokusil využít k přimluvě za kladné vyřízení žádosti o zřízení reálky: *V jeho proslovu purkmistr Watzlawik jménem města Kašperské Hory vyjádřil díky za čest, a požádal pana sekčního šéfa, zda by vyřízení čekající žádosti na vybudování Státní reálky v Kašperských Horách, mohlo být vyhověno. Poukázal mimo jiné na to, že město kašperské Hory je pro školní záležitosti odhodláno přinést velké oběti. [...] Pan sekční šéf odpověděl, že školství vstřícnému městu Kašperské Hory, [...] rád uznání vyslovuje, ale navzdory všem příznivým zkouškám, rozhodující otázka zřízení reálky je finanční hledisko a tomu se v současné době obtížně čelí.*³⁰⁷⁰ Obtížná finanční situace pak pravděpodobně byla hlavním důvodem, který schválení reálky oddaloval.

V roce 1903 zažily Kašperské Hory podobný šok jako Sušice, když se sem donesla zpráva, že i jiné nedaleké město žádá o zřízení reálky. Poměrně překvapivě se ale nejednalo o Sušici, ale o Strakonice. Článek z Pilsner Tagblatt rovněž odhaluje, že ani v Kašperských Horách nebylo veřejné mínění ve prospěch vybudování reálky úplně jednoznačné: *... jednotliví obyvatelé Kašperských Hor vystoupili s pochybnostmi v souvislosti s možnostmi výstavby této školy pro celou Šumavu tak nad míru nutné. Tyto pochybnosti mohou být odstraněny, po zprávách z českého tisku, který tvrdí, že Strakonice mají, pokud jde o zřízení české státní reálky stejný cíl. Zastupitelstvu [K. H] na příslušnou adresovanou otázku v této věci před několika dny došla od starosty Strakonice potěšitelná odpověď, že vyhlídka pro zřízení střední školy (o tom zda se Strakonice domáhají gymnázia nebo reálky se zatím nic neproslychá) jsou po*

---

³⁰⁷⁰ *Sectionschef Stadler von Wolfersgrün in Bergreichenstein, Pilsner Tagblatt 3, 1902, č. 243.*

prohlášení autorit velmi dobré. Potvrdila se tedy tato fáma a kašperskohorští jsou poslední, kteří strakonickým střední školu nepřejí, protože potom jsou také vyhlídky na zřízení německé reálky v Kašperských Horách velmi příznivé. To by se nepřijímalo lehce, kdyby někdo - a v tomto případě znovu Češi, byli tak neslýchaným způsobem upřednostňováni. A toužebné přání německého lidu Šumavy na zřízení německé reálky v Kašperských Horách by mělo zůstat nesplněné.³⁰⁷¹ Z vyznění tohoto článku to na účelové spojení Kašperských Hor a Strakonic ve snaze získat pro sebe reálku a vyřadit z tohoto procesu Sušici příliš nevypadá. A už vůbec se nezdá, že by Němci napojení na Kašperské Hory vznik strakonické střední školy iniciovali. Naopak, kašperskohorští iniciativu Strakonic pozorovali se zjevnou žárlivostí.

Článek v Pilsner Tagblatt pokračuje argumentací, proč by střední školu měly získat Kašperské Hory a nikoliv Strakonice: *Jsou zde ale okolnosti, které činí takový ústav pro Kašperské Hory nezbytný a mnohem výhodnější než ve Strakonících, kde všichni obyvatelé tohoto města mají po železnici v několika minutách na dosah gymnázium nebo reálku v Písku a stejně dobré železniční spojení je i na velký počet českých středních škol v Českých Budějovicích a Plzni.*³⁰⁷² Za povšimnutí stojí, že naprosto stejným způsobem proti Strakonickým argumentovala i Sušice ve spisu adresovaném úředním místům na podpoření vlastních snah o zřízení střední školy.³⁰⁷³ V podobném vyznění je pak vygradován i závěr článku, který opět výrazně argumentuje nedostatečnou hustotou německého středního školství v oblasti: *Na závěr malé upozornění: Na celé trati mezi Českými Budějovicemi a Plzní se nenalézá žádná německá reálka. A v oblasti na jedné straně ohraničené bavorskou hranicí, na druhé pak body Prachatic, Plzeň, Stříbro, Planá, Cheb nejsou žádné německé střední školy. Pokud uznáváte, že návštěva středních škol je stále potřebnější, a že obyvatelé naší chudé horské oblasti nemůžou svoje děti posílat do velkých školských rezortů jako je Plzeň nebo České Budějovice, poté musíte uznat, že požadavky německého obyvatelstva Šumavy na jednu reálku jsou plně oprávněné.*³⁰⁷⁴

Jak z článku vyplývá, města o záměrech svých sousedů nevěděla a dozvíдалa se o nich až při komunikaci s centrálními úřady, nebo jako v případě Kašperských Hor z médií. Otázkou zůstává, proč Pilsner Tagblatt nebo jiný německý tisk, případně obyvatelé Kašperských Hor nevěnovali stejnou pozornost zprávám o pokusech zřídit reálku v Sušici. Nabízejí se dvě

---

³⁰⁷¹ *Eine Staatsrealschule in Bergreichenstein*, Pilsner Tagblatt 4, 1903, č. 62.

³⁰⁷² *Eine Staatsrealschule in Bergreichenstein*, Pilsner Tagblatt 4, 1903, č. 62.

³⁰⁷³ Viz kapitola: *Vývoj školství v politickém okrese Sušice*.

³⁰⁷⁴ *Eine Staatsrealschule in Bergreichenstein*, Pilsner Tagblatt 4, 1903, č. 62.

možnosti: buď se v Kašperských Horách o tom dozvěděli až nedlouho před otevřením sušické střední školy, nebo tato informace v horském německém městečku sice známá byla, ale nepovažovali ji za tak důležitou, aby se o tom zmiňoval německý tisk nebo ji projednávalo zastupitelstvo. Z toho lze patrně vyvozovat, že ani Kašperské Hory nevnímaly paralelní snahu Sušice o zřízení reálky jako souboj „kdo s koho.“ Respektive ji vnímaly tak, že Kašperským Horám by v zásadě nevadil vznik české reálky v Pošumaví (ve Strakonících nebo Sušici), ale pouze za předpokladu, že bude schválena i německá reálka pro Kašperské Hory. V případě, že by vznikla pouze česká reálka, považovalo by to německé obyvatelstvo tohoto regionu za křivdu. Takto lze alespoň interpretovat výše rozebíraný článek z Pilsner Tagblatt.

Jak ukazují předcházející stránky, nezdá se, že by jak Sušice, tak Kašperské Hory vnímaly snahu svých sousedů o zřízení reálky v intencích nacionalismu, a tedy jako snahu druhé strany je těmito kroky poškodit. Naopak se zdá, že jako zásadní téma nacionálního konfliktu sušického politického okresu byl vznik reálek interpretován až ex post, tedy až po jejich zřízení. Dalším důkazem toho, že „soupeření o reálku“ byl až „ahistorický konstrukt“ by mohl být poměrně malý prostor, který je okolností zřizování reálek v Pošumaví věnován v nacionálně orientovaném tisku. Výše citovaný článek z Pilsner Tagblatt je jedním z mála článků, který se této problematice věnuje z německé strany. A podobně je na tom i sušický tisk, který stál jednoznačně na straně českého nacionalismu, a jak ukazují i úryvky některých článků, citovaných výše v této kapitole, byly tyto noviny v některých svých prohlášeních poměrně radikální a na kauzy, které redakce považovala z nacionalistického hlediska za podstatné, reagovaly poměrně citlivě. Pokud by redakce novin považovala snahy o zřízení reálky (ať té sušické, či kašperskohorské) za nacionální téma, jistě by se nezdráhala mu v novinách věnovat patřičný prostor a pozornost.

Je možné vyslovit domněnku, že nacionalistické kontury získal příběh vzniku reálky až později. A pravděpodobně lze označit i „viníka,“ který okolnosti vzniku sušického vzdělávacího ústavu vysvětlil jako nacionální zápolení. Je jím již mockrát zmiňovaný Josef Weger. Tento profesor a první ředitel sušické reálky do Sušice přišel až po zřízení tohoto ústavu, takže se peripetií jejího vzniku osobně neúčastnil. Navíc jako nově příchozí, jakýsi „homo novus,“ který postrádal sociální zasíťování v regionu, mohl celou řadu situací, které místnímu obyvatelstvu připadaly jako normální, interpretovat v termínech nacionalismu, nacionálního boje a útlaku. Navíc jako ředitel sušické reálky tu kašperskohorskou pravděpodobně nevnímal jako konkurenci pouze z nacionálního hlediska, ale i z hlediska profesního, tedy pedagogického. Jednalo se o dva naprosto shodné ústavy a srovnání těchto

dvou škol ať už v počtu studujících, kvality pedagogů, nebo úspěšnosti studujících u maturit, či u přijímacích zkoušek na vysoké školy a univerzity, se zcela jistě nešlo vyhnout. Rivalita nejbližších škol a jejich, někdy až úzkostlivé, porovnávání je běžnou realitou školství dodnes.

Lze si poměrně snadno představit, že Weger svůj negativní postoj ke kašperskohorské reálce promítl i retroaktivně do minulosti při práci na svém pojednání o vzniku sušické střední školy. Navíc tím jeho škola získala nosný příběh svého založení, plně kompatibilní s českým nacionalistickým myšlením. Nikoliv vděčnost rakouským úřadům za povolení zřízení reálné školy a jejího finančního vydržování, ale vybojování si reálky navzdory Němcům místním i těm sedícím na oficiálních místech, kteří vznik reálky v Sušici dost možná svalně (spiklenecky) oddalovali. Dík za vznik reálky patří místnímu zastupitelstvu a sušickému odboru NJP, který byl mimochodem v době, kdy Weger své dílko o historii školy připravoval, již „plný“ profesorů této sušické střední školy.

Ještě vyhocenější nacionální antagonismus je obsažen v příspěvku Potužáka a Holého, rovněž profesorů tohoto ústavu. Tito dva autoři vystavěli příběh vzniku sušické reálky na českoněmeckém nepřátelství. Zdůrazňovali německou dominanci ve státní správě i ekonomice, čímž dodali celému příběhu i třídní charakter a vykreslili Němce jako intrikány, kteří se za každou cenu snažili zabránit vzniku české reálky v Sušici, na národnostním rozhraní, a tím českou věc v této oblasti oslabit. Tento příspěvek vznikl s nastupující normalizací a patrně se v něm projevuje jistá nacionalistická renesance, ke které během sedmdesátých a osmdesátých let došlo. Jejím typickým jevem je zdůrazňování Německa a Němců jako osudového českého nepřítele, který byl poražen až díky sovětské armádě během druhé světové války.

Jak se tedy z předchozích stránek jeví, je to právě vznik reálky, který znamenal impulz pro oživení nebo rozšíření nacionální složky veřejného života pro obě pošumavská města. Příliv nových elit v případě středoškolských profesorů byl i novou mízou pro celou řadu spolků, včetně těch nacionálních, jako NJP nebo Schulverein. Ještě před první světovou válkou se předsedou sušického odboru NJP stal Viktorín Zeithammer a místopředsedou Antonín Friedl.³⁰⁷⁵ Jak již bylo zmíněno v různých kapitolách této práce, oba byli velmi vlivnými aktéry veřejného života, v jejichž osobách se propojovaly nacionální zájmy NJP s činností dalších spolků. Rovněž docházelo k propojení nacionálních zájmů spolků s politickou mocí, když se vlivní členové NJP stávali rovněž sušickými zastupiteli. To je případ Antonína

---

³⁰⁷⁵ SMETANOVÁ, Jaroslava, *Národní jednota pošumavská v Sušici a její vliv na smíšená území v soudním okrese Sušice 1884-1914*, in: *Vlastivědný sborník Muzea Šumavy VIII.*, Sušice 2014, str. 331.

Friedla. Naopak posilou pro kašperskohorský odbor Schulvereinu byli manželé Kollibabovi. Profesor Kollibabe byl rovněž členem významných národopisných spolků.

O zvýšení viditelnosti nacionalismu ve veřejném prostoru po příchodu profesorů a kumulaci nacionálně uvědomělých studentů v těchto vzdělávacích institucích svědčí i to, že otevření nových budov těchto vzdělávacích institucí bylo veřejně manifestováno, s patřičnými nacionálními atributy, v daleko větší míře než samotný vznik reálků. V obou případech, jak Sušice, tak Kašperských Hor byla stavba budovy pro reálku významnou finanční obětí obce. Těžko říci, zda by k ní byla městská zastupitelstva ochotná, kdyby finanční oběti s ní spojené nebyly vykládány v rámci nacionalistické konstrukce světa jako oběť na oltář národa a jeho intelektuálního pozvednutí. Navíc v budovách získaly tyto vzdělávací instituce viditelnou a poměrně snadno rozpoznatelnou podobu.

Velmi zajímavé jsou v tomto ohledu projevy, které zazněly při předání budov jejich účelům. V Sušici se této role zhostil profesor reálky Viktorín Zeithammer. Zeithammerův proslov vyšel i v tištěné podobě ve slavnostně laděném čísle Svatoboru dne 16. září 1911, tedy den před vlastním slavnostním otevřením. Dominantním motivem titulní strany byla fotografie novostavby lemovaná secesním rostlinným ornamentem v červené barvě, který tento časopis užíval pouze ve výjimečných případech. Následoval vlastní Zeithammerův proslov. Profesor rozhodně nezapřel své literární sklony a fascinaci okolní přírodou, když v úvodu načrtl přírodní krásy tohoto města, které přirovnal k bráně Šumavy. Rovněž neopomněl zdůraznit českou historii Sušice a poté již přistoupil k oslavě nové budovy reálky: *...odešad uzříme tu mezi domy směle tyčiti se pěkný massiv budovy nové, jejíž střecha červená odráží se od temnější barvy střech ostatních, budovy, jež převyšujíc ostatní značnou měrou zdá se jakoby hradem nějakým, hrdým zámekem, k němuž druží se a tulí nižší a rozlohou značně skrovnější budovy ostatní. Jest to budova nové reálky, na niž s oprávněnou pýchou může pohlédnouti každý upřímný syn tohoto města! Jest to budova, již postavilo si město horské samo, nedávajíc se odstrašiti velikými břemeny, jež bere na se stavbou monumentální budovy té, trvalého pomníku všem, již upřímně se přičinili o její vystavění. Jest to hrad, jenž čeliti má v městě našem na rozhraní národnostním dalšímu postupu německého živlu od hranic ku středu království*³⁰⁷⁶. [...]. Připodobnění reálky k hradu má v této části hned dvojí význam. Prvním je prosté přirovnání na základě podobnosti, protože budova reálky svou kompaktností, astronomickou věžičkou i monumentálními rozměry, které této stavbě propůjčují dominanci nad okolní zástavbou, skutečně hrad připomíná. Zajímavější je ale symbolická rovina tohoto

---

³⁰⁷⁶ ZEITHAMMER, Viktorín, *Den 17. září svátkem města Sušice*, Svatobor 31, 1911, č. 37.

přirovnání. Tím je reálka/hrad vnímána jako pevnost, která má na národnostním rozhraní bránit český charakter Pošumaví a podle vlastních slov Zeithammerových bránit dalšímu postupu německého živlu. Opět zde zaznívá klasický nacionální motiv, a tím je obrana. Tak jako v jiných případech i v tomto článku je patrné domnělé nebezpečí „postupu německého živlu“ a nová česká reálka má pomoci tento, z pohledu českých nacionalistů, negativní jev zastavit, respektive ubránit český charakter Sušice. Strašení německou rozpínavostí patřilo mezi základní „zbraně“ českého nacionalismu, která byla použita při každé vhodné příležitosti.

Nadále článek pracuje se sociální rovinou a možností sociálního vzestupu: *jest to místo, kde vychovávati se mají svému městu a krásnému okolí jeho zdatní pracovníci, kteří někdy dle sil svých mají se přičiniti, by vzkvétalo město, by pokračoval a prospíval onen kraj, v němž nabyli vzdělání, jež bylo základem společenského postavení jich. Reálka, kterou si zde město postavilo s obětavostí chvályhodnou, zajisté dá městu za odměnu nejednoho rodáka-profesora, jenž vrátí se po letech učit na ústav, který i jemu dal vzdělání.*³⁰⁷⁷ Sociální vzestup absolventů nemá být přínosem jen pro ně samotné, ale opět pro město, region a jeho český charakter. Vrcholným přáním je, aby reálka dosáhla reprodukční schopnosti a její absolventi se do jejích zdí později vrátili jako profesori. Jak ukázala jiná kapitola této práce, Zeithammerovo přání, aby reálka pomáhala vytvářet nové místní politické, kulturní i ekonomické elity, bylo jedním ze základních argumentů ve prospěch zřízení reálky vůbec. Nicméně jak ukázala jiná kapitola této práce, většina absolventů namísto toho, aby se do regionu vracela, získala díky vzdělání možnost mobility a spíše z regionu odcházela. Tato „sociální realita“ nebyla v době otevření nové budovy sušické reálky vůbec zjevná. V očích českých nacionalistů byla v ten slavnostní den hradem vzdělání a národa.

Pozoruhodné je, že podobnou metaforu reálky jako hradu použil též profesor pražské univerzity Ottokar Weber při slavnostním otevření prvního ročníku kašperskohorské reálky v září roku 1906. Konkrétně ve svém proslovu, který věnoval dějinám města a hradu Kašperku řekl: *Tak jak se dříve k obraně území stavěly hrady, tak se dnes budují duševní bašty – školy.*³⁰⁷⁸ Tyto nové bašty měly ve svém arzenálu i novou výzbroj, a to zbraně ducha, vědy a vzdělání, kterými měly zajistit německý kulturní vliv v jihozápadních Čechách.³⁰⁷⁹ Weber konstruoval svou metaforu reálky jakožto obranné bašty trochu jinak než později Zeithammer.

³⁰⁷⁷ ZEITHAMMER, Viktorín, *Den 17. září svátkem města Sušice*, Svatobor 31, 1911, č. 37.

³⁰⁷⁸ *Eröffnungsfeier der deutschen Staatsrealschule in Bergreichenstein*, Pilsner Tagblatt 7, 1906, č. 265.

³⁰⁷⁹ HROPENIAK, Vladimír, *O kašperskohorské reálce*, in: PRINC, Pavel, (red.), *Almanach Gymnázium Sušice 1906 – 1996*, Sušice 1996, str. 23.

Zatímco sušický profesor chápal jako hrad novou budovu reálky, německý univerzitní profesor využil ke konstrukci metafory obranné tvrze německví blízkost hradu Kašperku. Ve vybudování reálky viděl paralelu k dřívějšímu postavení hradu. Jako hrad nebo obrannou tvrz chápal instituci reálky, která v době, kdy přednášel svůj projev, byla prozatímně umístěna v prostorách měšťanské školy. Je poněkud pikantní, že Weber využil hradu Kašperku jako metafory obrany německého charakteru Šumavy, jak jinak než proti rozpínavosti Čechů. Protože o stejném hradu napsal František Teplý do *Körberova Království českého*, že byl zbudován v první řadě jako ochrana před útoky z Bavorska.³⁰⁸⁰ Tedy proti rozpínavosti Němců. Kašperk tak sloužil jako typická ukázka toho, jak obě strany nacionálního sporu dokázaly dospět ke dvěma zcela rozdílným interpretacím nějaké historické skutečnosti a zasadit ji do vlastního nacionálního příběhu.

Jak již bylo konstatováno výše, naděje nacionalistů se neupínaly k novým reálkám jakožto institucím nebo budovám, ale hlavně k jejich studentům. Lze předpokládat, že nacionalisté obou stran se studenty těchto ústavů snažili plně integrovat do korpusu toho či onoho národa, a rovněž lze předpokládat, že studenti patřili k aktivním účastníkům národního hnutí členstvím v nacionálně orientovaných spolcích, v českém případě na prvním místě samozřejmě Sokolu, nebo aktivní účastí na dalších pronárodních nebo nacionálních aktivitách. Tuto nacionální aktivitu studentstva je nicméně poměrně složité odhalit, protože zůstává do velké míry prameny nepostižena. A to proto, že pokud již postižena je, jedná se zpravidla o konfrontaci s oficiálními místy nebo silovými složkami státu. Jinými slovy, nacionální aktivity studentů musely „přestřelit“ únosnou mez a přilákat pozornost oficiálních míst, aby se dostaly do patřičných pramenů a dobového tisku a to se rozhodně nestávalo každý den. V souvislosti s reálkou v Kašperských Horách se podařilo nalézt jeden takový incident nacionálního charakteru, jehož aktéry byli studující tohoto ústavu. Došlo k němu na jaře v roce 1908, a protože jej vyšetřovalo místodržitelství v Praze, objevil jej v příslušném fondu Pieter Judson.³⁰⁸¹ O tomto incidentu informovalo rovněž německé periodikum Bohemia.

Tyto německy orientované noviny podaly příběh studentů reálky v Kašperských Horách, kteří se vraceli z výletu do Lenory po silnici spojující Vimperk s Kašperskými Horami. Naneštěstí tato silnice vedla přes českou obec Stachy. V této vesnici byli studenti napadeni a jen jejich

---

³⁰⁸⁰ TEPLÝ, František, *Okres kašperskohorský*, in: *Korbrovo království české IV*, Jihozápadní Čechy, Praha 1911, str. 203.

³⁰⁸¹ JUDSON, Pieter M., *Guardians of the nation, activists on the language frontiers of imperial Austria*, Cambridge 2006, str. 183 – 184.

duchaplnost a chladnokrevnost odvrátila skutečné násilí. Vyšetřování úřadů vneslo podle Judsona na incident zcela jiný pohled.: *Němečtí studenti vskutku 20. dubna projížděli Stachy po silnici od Vimperku. Studenti byli evidentně opilí a ze svého vozu při průjezdu vesnicí, vykřikovali protičeská hesla a zpívali urážlivé písně. Přičemž si jich všimla jen hrstka místních obyvatel. Za vozem se rozeběhl pouze mladík Franz Krause a další vesnické děti, které na vůz házely kameny, aniž by někoho zasáhly, nebo zranily.*³⁰⁸² Tento incident je zajímavý hned v několika rovinách. Poukazuje na to, jakým způsobem dokázal nacionálně orientovaný tisk nafouknout a reinterpretovat i zcela banální události, které poté zasadil do nacionálního kontextu, který byl podobných násilností plný. Schéma těchto incidentů bylo vždy stejné. Příslušníci vlastního národa byli vykreslováni vždy jako nevinné oběti nebo spravedliví ochránci a příslušníci „nepřátelského“ národa byli vždy násilníci a viníci násilí. Pro tuto práci je nicméně zajímavější konstrukce příběhu, která vzešla z vyšetřování a pojednávala o opilých studentech hulákajících při průjezdu českou vesnicí urážky. Je možné předpokládat, že se nejednalo o jediný podobný incident, naopak lze předpokládat, že podobných incidentů, ve kterých figuroval alkohol, bujaří studenti a nacionální kontext, se odehrálo ve zkoumaném období a na obou stranách více, jen je nezachytila oficiální místa nebo nacionální tisk.

Podobně je tomu i u nacionálních boří z roku 1908. Aktivní účast místních středoškolských studentů se nepodařilo prokázat. Lze předpokládat, že nebyla příliš velká, a to nejen proto, že o jejich účasti nevypovídají novinové články, ale hlavně proto, že školní rok začínal v roce 1908 až 19. září a k nepokojům v Sušici a Kašperských Horách došlo mezi 8. a 12. zářím. Z toho lze usuzovat, že podstatná část studentů se v těchto dvou městech ani nenacházela. Hlavními aktéry těchto nepokojů byli němečtí „turneři,“ tedy vysokoškolští nacionalisticky orientovaní studenti. Ani v následujících letech místní tisk ani jiné prameny nezachytily nacionální incident, do kterého by se „připletli“ buď sušičtí, nebo kašperskohorští studující reálek. To ovšem neznamená, že nacionalismus na středních školách přítomen nebyl. Lze předpokládat, že většině studentů byla ta, či ona složka nacionalismu (viz výše) ideou názorově blízkou. Hlavním polem působnosti nacionalismu na středních školách byly předměty dějepis, zeměpis a literatura. Není pravděpodobně náhodou, že to byli právě profesor Zeithammer, vyučující na reálce český jazyk, a profesor Friedl (dějepisář), kteří patřili k předním představitelům Národní jednoty pošumavské v Sušici.

---

³⁰⁸² JUDSON, Pieter M., *Guardians of the nation, activists on the language frontiers of imperial Austria*, Cambridge 2006, str. 184.

Ostatně vliv Antonína Friedla a jeho nacionálního smýšlení je patrný i ve vzpomínkách studentů. Například Ladislav Salzer, starší bratr Františka Salzera, vzpomínal na profesora Friedla před vlastním odchodem na vojnu takto: *Při tom loučení už scházel mezi profesory jeden, který byl přeložen jako „nespolehlivý živel.“ Však on jím také byl. Ovšem, měl také předmět přímo ideální k pěstování odbojného ducha v českém studentstvu – dějepis!*³⁰⁸³ Jiný student na Friedlovy hodiny dějepisu vzpomínal trochu konkrétněji: *Mile vzpomínám též boдрého sokola, našeho profesora dějepisu Friedla. Jeho vyučování dějepisu směřovalo jen k tomu, aby v nás vzbudil lásku k vlasti a jejím bohatým dějinám. Chybu proti našim dějinám nikomu neodpustil. Na počátku školního roku nám vždy dal seškrtnati polovinu učebnice c. k. rakouského knihoskladu a seškrtnaná místa jsme museli vždy přepsati podle jeho přednášek.*³⁰⁸⁴ Nacionálně aktivní Friedl se v průběhu roku 1915 dostal do křížku s rakouskými úřady.

Friedl byl, kromě NJP a KČT, i čelným členem sušického Sokola. Těsně před první světovou válkou vystavěl sušický odbor mohutnou a výstavnou sokolovnu, k jejímuž otevření došlo až po vyhlášení války a hned byla zabrána pro vojenský lazaret, který dostal na starost právě Friedl, který byl jejím správcem. Na konci srpna 1915 nechal ze sokolovny odstranit říšský černožlutý prapor, který vojáci z lazaretu vyvěsili na oslavu obsazení Brestlitevsku. Kvůli této události se o Friedla začalo zajímat sušické hejtmanství, které zahájilo vyšetřování. To podle Friedlových vzpomínek trvalo přes půl roku a jeho případ prošel několika státními institucemi. Konečný verdikt nebyl příliš přísný a ukazuje, že i v období války byl rakouský „režim“ poměrně mírný. Friedl byl ze Sušice přeložen na reálku do Kostelce nad Orlicí.³⁰⁸⁵

Tento nucený Friedlův odchod se výrazně projevil ve studentských vzpomínkách a vyvolal pravděpodobně na sušické reálce největší nepovolenou akci v období první světové války: *Přišlo to jako úder hromu. V lavicích studentů veliké pohnutí – vědělo se proč je přeložen. V přestávce se přišel s námi rozloučit. [...] V příští přestávce už byla organizována akce k hromadnému rozloučení s profesorem Friedlem večer při jeho odjezdu. „Agitátoři“ ze septimy obcházeli všechny třídy a vyzívali k účasti všech – i ti primánci byli „komandováni“ – na ty se muselo přísně. Přespolním kolegům nabízeli Sušičtí noclehy, aby žádný nescházel. Hlavní patnáctiminutová přestávka stačila úplně k mobilisaci studentů pro večerní projev.*

³⁰⁸³ SALZER, Ladislav, *Z válečných let sušické reálky*, in: PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. 49.

³⁰⁸⁴ POTUŽÁK, Pavel, *Z počátků sušické reálky*, in: PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. 97.

³⁰⁸⁵ FRIEDL, Antonín, *Jak jsem přišel, odešel a opět se vrátil do Sušice*, in: PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. 47.

V hodině nato „chodila“ už po třídách pověstná černá kniha – oběžník. [...] vyzýval v tom smyslu, že nejsou dovoleny žádné projevy a hromadná loučení s odcházejícím profesorem. Ten oběžník pohnul i s těmi posledními, kteří se ještě rozmýšleli. Večer byl pouliční provoz před sokolovnou, kde se odjíždějící loučil se Sokolem, zastaven. Hlava na hlavě, studenti od nejstarších až k nejmenším primánům stáli tam s vážností ve tvářích, nezvyklou u mladých hochů, očekávající svého profesora, aby se s ním rozloučili a řekli mu, že jsou s ním všichni zajedno. Ten černý dav studentů toho večera před sokolovnou dokumentoval jasné přesvědčení českého studentstva za války.³⁰⁸⁶ Studenti poté vyprovodili svého profesora na nádraží, kde se s ním rozloučili mohutným voláním „Na zdar.“

Účastníkům loučení s profesorem Friedlem bylo jasné, že více jak dvousetčlenný průvod přes centrum Sušice až na nádraží nemohl ujít pozornosti oficiálních míst i vlastnímu ředitelství školy, které jakékoliv veřejné loučení s Friedlem výslovně zakázalo. *Pak jsme čekali následky nedodržení zákazu ředitelství ústavu, ale nedostavily se. Byli by museli zavřít celou reálku a to byla těžká věc.³⁰⁸⁷ Ředitelství celou záležitost přešlo taktickým mlčením. Ostatně tento přístup ředitelství zaujímal i v dalších případech, kdy se studující nezachovali loajálně. Na příští slavnostní mši na oslavu nějakého rakouského „vítězství“ zpívalo rakouskou hymnu již jen několik primánských sopránů.³⁰⁸⁸ Zvýšený tlak na projevování loajality k rakouskému státu se v Sušici, stejně jako na jiných školách i v celé společnosti, nesetkal s příliš velkým pochopením, ba naopak v kontextu narůstajících ztrát na bojištích, odchodu dalších a dalších branců a hlavně tváří v tvář vzrůstajícím problémům se zásobováním týlu palivem a potravinami, prohluboval příkop mezi nadnárodním státem a jednotlivými národy a ve svém důsledku působil přesně naopak, než byl jeho záměr, a to stmelit monarchii v době války.*

Další událostí, při které studenti sušické reálky projevovali minimálně nechut', s přibývajícím časem spíše odpor, byla povolání a odchody studentů této školy na frontu. *Před svým odchodem na vojnu měl jsem poslední řečnické cvičení. Zvolil jsem si thema: „Dříve než se rozejdeme! Byla to úplně buřičská řeč, hodící se spíše na policejně zakázaný tábor lidu – a profesor Vlach? Podíval se jenom za dveře, neposlouchá-li někdo moji řeč na rozloučenou; prošla bez cenzury.³⁰⁸⁹ Když se na podzim 1918 rakouská monarchie zhroutila a zprávy o tom*

³⁰⁸⁶ SALZER, Ladislav, *Z válečných let sušické reálky*, in: PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. 49.

³⁰⁸⁷ SALZER, Ladislav, *Z válečných let sušické reálky*, in: PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. 50.

³⁰⁸⁸ SALZER, Ladislav, *Z válečných let sušické reálky*, in: PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. 50.

³⁰⁸⁹ SALZER, Ladislav, *Z válečných let sušické reálky*, in: PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. 49.

přišly do Sušice, podíleli se studenti na aktuálním dění. Jimi uspořádaný pohřební průvod císaře Viléma se stal radostnou manifestací pro množství sušických občanů.³⁰⁹⁰ A dokonce se studenti chtěli aktivně účastnit obsazení Kašperských Hor a dalších odtržených oblastí v blízkém pohraničí.³⁰⁹¹ Dobrovolnické jednotky podléhající sušickému národnímu výboru a tvořené z velké části sušickými sokoly nicméně studentskou účast na této potenciálně nebezpečné akci odmítly.

Po rozpadu Rakousko–Uherska již nepřetrvávala jistá dialektika mezi oficiální herbartovskou školní doktrínou a lojalitou panovníckému domu a nadnárodnímu státu na jedné straně a českému národu a idejím českého nacionalismu na straně druhé. V rodícím se Československu se český nacionalismus stal hlavní státní ideou a oficiální pozice státu tak splynula s pozicí škol, tedy alespoň těch českých. Ostatní školy, například ty německé, tuto změnu pravděpodobně nevnímaly nijak zvlášť pozitivně. Například zatčení a vyšetřování ředitele kašperskohorské reálky Wohniga v roce 1919 za údajné šíření protistátních tiskovin a letáků na této škole³⁰⁹² dává tušit, že tato škola nepřijímala nové poměry příliš ochotně. Nebo naopak, že v nových poměrech začaly českými občany převzaté úřady proti menšinovým nacionalistům postupovat se stejnou razancí, kterou v dobách monarchie pociťovali na vlastní kůži a kterou tvrdě kritizovali. Obvinění ředitele se prokázat nepodařilo a jeho návrat do Kašperských Hor, kde byl bouřlivě vítán studenty své reálky, lze interpretovat i jako projev vzdoru vůči novým rodícím se poměrům a novým československým úřadům. Oslavy státních svátků, v první řadě 28. října, byly na kašperskohorské reálce v období první republiky „slaveny“ pouze dnem volna pro studenty³⁰⁹³, což opět vypovídá spíše o vlažném postoji k novému státu. A příliš velkou radost pravděpodobně studenti této školy neměli ani z nového povinného předmětu, kterým byla czechoslovakische Sprache.³⁰⁹⁴

Naopak na střední škole v Sušici zavládla euforie. Smýšlení drtivé většiny profesorů i žáků souznělo s nově vznikajícím státem. Projevy českého nacionalismu vytěsnily ze školních festivů katolické náboženské rituály, novou náplní těchto festivů se stala adorace členů českého národního pantheonu, Jana Amose Komenského nebo Jana Husa, čestné místo žijoucí legendy zastával samozřejmě T. G. Masaryk. Prvotní euforii ze vzniku Československa lze vyčíst i ze vzpomínek tehdejších studentů, kteří nové poměry chápali i

³⁰⁹⁰ Viz kapitola: *Střední školy a kultura*.

³⁰⁹¹ WINKELBAUER, Josef, *První abiturienti v osvobozené ČSL republice v roce 1918/19*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1906-1971*, Sušice 1971, str. 54.

³⁰⁹² HROPENIAK, Vladimír, *O kašperskohorské reálce*, in: PRINC, Pavel, (red.), *Almanach Gymnázium Sušice 1906 – 1996*, Sušice 1996, str. 26.

³⁰⁹³ Viz kapitola: *Střední školy a kultura*.

³⁰⁹⁴ 22. Jahresbericht der Staats-Realschule in Bergreichenstein 1927 – 1928, Kašperské Hory 1928, str. 2.

jako způsob ke změně zažitých školních pořádků. Tyto snahy se projeví například ve snaze o zavedení studentské samosprávy, která měla právo trestat disciplinární přestupky studentů. Poválečná euforie se rovněž projevila ve velkém množství mimoškolních aktivit studentů, vrcholících v prvních sušických majáles.³⁰⁹⁵ Za projev českého nacionalismu lze předpokládat i přestavbu sušické reálky nejprve na reformní reálné gymnázium a později na reálné gymnázium. Ústav v Kašperských Horách zůstával i nadále pouze reálkou, což jeho absolventům ztěžovalo vstup na univerzitu. Euforie z počátku dvacátých let poměrně rychle opadla. Studující, kteří přicházeli na sušickou střední školu až po vzniku první republiky, již tento stát a jeho poměry, včetně veřejně prezentovaného nacionalismu, považovali za samozřejmé a příliš se mu ve vzpomínkách nevěnovali. Naopak ve třicátých letech postupně začalo narůstat znepokojení a stále více i strach z rozpínavých tendencí nacistického Německa. Frustraci podporovala i špatná ekonomická situace velké hospodářské krize.

V období protektorátu český nacionalismus získal jednoznačně defenzivní charakter. Čeští nacionalisté čelili ztrátě vlastního státu i velmi brutálním represím ze strany německých silových složek. Do jisté míry měl český nacionalismus za druhé světové války na středních školách podobné rysy jako v období rakouské monarchie. Rozdíl tkvěl v tom, že v období nacistické okupace byla tato pasivní rezistence daleko opatrnější, jak učitelé, tak studenti si byli dobře vědomi hrožících postihů, které byly daleko přísnější než za rakouského císařství v období první světové války. Celá řada studujících sušického reálného gymnázia vzpomínala na odvážné vystupování profesora Františka Procházky: *Tehdy v době německé okupace, kdy se ani české literatuře učit nesmělo, byly jeho hodiny literatury pro nás značnou vzpruhou. Dobře jsme věděli, že nám nemůže být vše řečeno naplno. Musil nám často stačit jen náznak, slovo, neb výmluvný pohled tohoto profesora, kterému každý dobře rozuměl. Ještě dnes si dobře pamatujeme na školní komposici psanou na téma: „Žádný strom nevyrostl do nebe“ Jak dobře jsme tehdy všichni pochopili pravý smysl tohoto přísloví!*³⁰⁹⁶ Z tohoto úryvku je jasně patrné, do jakých nepatrných gest, naznačení a jiných kanálů komunikace byl český nacionalismus zahrán. Lze ovšem předpokládat, že studenti dokázali tuto komunikaci spolehlivě přijímat. Rovněž se zdá, že toto potlačení českého nacionalismu nevedlo nikterak k jeho vymizení, naopak opět celá řada studentů sušické střední školy vzpomínala na to, že represe ze strany německých okupačních složek vedla k většímu semknutí v rámci třídních kolektivů.

³⁰⁹⁵ WINKELBAUER, Josef, *První abiturienti v osvobozené ČSL republice v roce 1918/19*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1906-1971*, Sušice 1971, str. 54.

³⁰⁹⁶ MÄRZ, Jiří, *Zastihla nás německá okupace*, str. in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1906-1971*, Sušice 1971, str. 134.

V německé části okresu začal ve třicátých letech sílit vliv Konráda Henleina a jeho nacionalisticky, přesněji nacisticky orientované strany SdP. O tom, že tato extrémní forma nacionalismu oslovila i německé obyvatelstvo Sušicka svědčí výsledky parlamentních voleb z roku 1935, které SdP v tomto regionu přesvědčivě vyhrála.³⁰⁹⁷ V roce 1938 se situace v německých částech regionu vyhrotila a docházelo i k otevřenému násilí. V týdnech před uzavřením mnichovské dohody dav pod vedením místních nacistů napadal v Kašperských Horách příslušníky české menšiny, místní židy i německé sociální demokraty. Dav vybíjel okna, demoloval vybavení v hostincích a odstraňoval české nápisy a československé státní znaky. Odezvu měly tyto myšlenky i na německé reálce v Kašperských Horách. Sušické listy tvrdí, že: *Henleinovské studentstvo státní reálky se s profesory navzájem zdraví Heil Hitler.*³⁰⁹⁸ Následuje popis bojkotu tryzny za T. G. Masaryka, což značí definitivní ideový rozchod s Československem. Připojení ke Třetí říši bylo pravděpodobně v německých oblastech sušického regionu přijato kladně. Pozitivně tuto záležitost vnímal i již vzpomínaný profesor Kollibabe, který do přírůstkové knihy kašperskohorského muzea napsal na sklonku roku 1938: *Mit Heil Hitler! ins neue deutsche Jahr.*³⁰⁹⁹ Přírůstková kniha byla interním dokumentem, se kterým pracoval pouze Kollibabe, takže tento zápis byl pouze jeho soukromou iniciativou, ke které nebyl nikým nucen.

Počáteční euforii pravděpodobně vystřídalovyl vystřízlivění, možná i zklamání. Říšské úřady dokonce uvažovaly o přestěhování kašperskohorské reálky do bavorského Zwieselu,³¹⁰⁰ což byl pravděpodobně pro kašperskohorské šok. Takový krok si nedovolil ani „nenáviděný“ československý stát. Ředitelství reálky se tomuto záměru vzepřelo a nakonec se jim podařilo reálku zachovat v Kašperských Horách.³¹⁰¹ Jak vypadaly válečné roky v odtržené části bývalého politického okresu Sušice, je dosud nezodpovězenou otázkou, která zatím v české historiografii soustavně řešena nebyla. Lze předpokládat, že se nejednalo o příliš šťastné období. V zázemí pravděpodobně panoval nedostatek potravin i zboží, podobně jako v jiných oblastech. Daleko horší ale byla povinnost mužů narukovat do německé armády, což výrazně oslabilo místní produkci všech ekonomických segmentů, v první řadě zemědělství. Z těch obyvatel německých oblastí Sušicka, kteří do německé armády narukovali, na frontách druhé

³⁰⁹⁷ *Výsledky voleb do sněmovny a senátu v polit. okresu sušickém*, Sušické listy 18, Sušice 1935, č. 23.

³⁰⁹⁸ *Kašperské Hory*, Sušické listy 21, 1938, č. 38.

³⁰⁹⁹ Muzeum Šumavy, Kašperské Hory, č. 2048, *Findlaufsprotokol von alt. sachen aller ort., Kašperské Hory 1934-1941*. nestr.

³¹⁰⁰ HROPENIAK, Vladimír, *O kašperskohorské reálce*, in: PRINC, Pavel, (red.), *Almanach Gymnázium Sušice 1906 – 1996*, Sušice 1996, str. 26.

³¹⁰¹ HROPENIAK, Vladimír, *O kašperskohorské reálce*, in: PRINC, Pavel, (red.), *Almanach Gymnázium Sušice 1906 – 1996*, Sušice 1996, str. 26.

světové války padlo 1155 mužů.³¹⁰² To je podle Jaroslava Hubky asi čtvrtina mužů, kteří narukovali.³¹⁰³ To byla opravdu vysoká daň, která se týkala i studujících reálky. Kolik rodinných příslušníků nebo samotných studentů v průběhu války padlo, se ale nepodařilo zjistit.³¹⁰⁴ Konec války se již v Kašperských Horách pravděpodobně nesl v obavách z toho, co bude po válce následovat, Abschiebung neboli Odsun, jak je tento proces znám v tuzemsku, dost možná překonal i ty nejčernější představy německých obyvatel.

Třetí republika, jak již bylo popsáno na jiných místech této práce, tvořila zvláštní směsici nacionalismu, v první řadě živeného touhou po odplatě tvrdému okupačnímu režimu a obdivu k socialismu. Hlavním motivem většiny vzpomínek studentů, kteří končili školu v období okupace nebo v období krátce po konci války, bylo osvobození a velká úleva, že toto brutální období přežili. Dalším motivem byl pak optimismus z toho, že se život vrátí k „normálu.“ V ideovém zabarvení vzpomínání tehdejších studentů je poznat postupný odklon od tendenčnosti ve prospěch českého nacionalismu směrem k socialismu, respektive k jeho budování.

Na závěr této kapitoly krátké shrnutí. Zdá se, že těžištěm nacionalismu byly spíše školy primárního edukačního segmentu, tedy školy obecné, z nich pak vcelku logicky hlavně školy menšinové, které je možné považovat za hlavní symbol nacionalismu ve školství. To potvrzuje výzkum amerického historika Pietra Judsona, ten srovnával oblast Šumavy, Rakouska a Tyrolska a došel k závěru, že menšinové školy, jedno jaké národnosti, ve všech oblastech ležely nacionalistům „v žaludku.“ Ti na školy protistrany útočili převážně v symbolické rovině na stránkách nacionálních médií. Rovněž velmi citlivě sledovali situaci vlastních škol a jakoukoliv událost až hystericky prezentovali jako útok na tyto školy a tím i na celý národ. V podstatě jakékoliv banální události pak nacionální tisk využíval ke konstrukci obětí a agresorů, kteří se neštítí útočit na malé a bezbranné děti. Velký počet nacionálně laděných článků sušických a klatovských novin, které útočily na menšinové školy, dává v tomto případě Judsonovi za pravdu. Počet nacionálně laděných článků o středním školství nebyl ani zdaleka tak vysoký jako o blízcích se zápisech do menšinových škol, rodičích posílajících své děti do národnostně „špatných“ škol, nebo o zakládání a naopak rušení těchto vzdělávacích institucí. Proč se nacionalisté tolik zajímali právě o primární školství, tkví pravděpodobně v tom, že věk žáků v obecných školách je pro fixaci nacionality

---

³¹⁰² HUPKA, Jaroslav, *Válečné hroby a oběti válek na Sušicku*, Sušice 2015, str. 376.

³¹⁰³ HUPKA, Jaroslav, *Válečné hroby a oběti válek na Sušicku*, Sušice 2015, str. 376.

³¹⁰⁴ V knize jsou uvedeny pouze jmenné seznamy bez dat narození, čímž je srovnání s třídními výkazy značně problematické.

(přimknutí se k tomu či onomu národu) klíčový a to skrze jazyk vyučování. Je možné, že u středoškolských studentů nacionalisté již dané rozhodnutí předpokládali za definitivní.

Co se nacionalismu ve středním školství týče, platí zde podobná hierarchie jako v jiných oblastech středního školství. Nejméně pozornosti bylo věnováno pokračovacím školám, na kterých bylo zjištěno i nezanedbatelné procento studujících jiné národnosti, než byl jazyk vyučování. A právě tato skutečnost byla jediným výraznějším „problémem,“ který nacionalistické kruhy řešily. V odborném školství (hospodářská škola v Sušici) se do značné míry nacionalismus soustředil na hospodářskou konkurenceschopnost rolníků vlastního národa. Mířil tedy hlavně do oblasti ekonomického kapitálu. Jako již mnohokrát je třeba konstatovat, že z celého středoškolského segmentu věnovali nacionalisté největší pozornost středním školám všeobecného vzdělání. Zde nacionalismus působil jak v rovině kulturního, tak ekonomického kapitálu. Složku ekonomického kapitálu lze v této souvislosti nalézt hlavně v předpokladu sociálního vzestupu a vytváření místních politických, kulturních i ekonomických elit, do sféry vlivu kulturního kapitálu spadá rozsáhlá škála motivů od národnostně orientovaného výkladu dějin, přes účast na nacionálních festivitech, členství v národních spolcích až po vlastní akce nacionálně uvědomělých studentů.

Vztah nacionalismu a školy se v průběhu zkoumaného období výrazným způsobem měnil a vyvíjel. Z počátku byl hlavně český nacionalismus, minimálně v latentním, v ojedinělých případech v otevřeném konfliktu s oficiální herbartovskou doktrínou multinacionálního soustátí, přičemž ale rakouský státní aparát umožňoval nacionalismu, nebo lépe řečeno nacionalismům, na středních školách poměrně volné pole působnosti. O to radikálněji a s větším odporem pak byla vnímána rakouská snaha o vynucení větší loajality v období první světové války. Ze vzpomínek tehdejších studentů jasně vyplývá, že právě tato snaha byla kontraproduktivní a obrátila proti sobě veřejné mínění ve společnosti i na školách.

Situace Československa byla obdobná jako někdejšího Rakouska, pouze v menším měřítku. Český nacionalismus se stal oficiální ideovou doktrínou školství, české školy s tím příliš „problém“ neměly, ale školy československých menšin s tímto posunem pravděpodobně příliš nesouzněly. To se nakonec projevilo i na konci třicátých let, kdy se ukázalo, že idea čechoslovakismu nemá integrační potenciál pro mnohonárodnostní stát, a nakonec, že není atraktivní ani pro samotné Slováky, natož pro menšiny Němců, Maďarů nebo Poláků. To umožnilo rozpad Československa a jeho nedobrovolnou integraci do Třetí říše. Období protektorátu pak bylo pro český nacionalismus obdobím silné defenzivy a veškeré jeho projevy byly důsledně potírány. Toto explicitně represivní období vedlo k užšímu semknutí

kolektivů v rámci škol a k vytvoření nového „náhražkového“ jazyka českého nacionalismu, který musel být skryt v narážkách, posuňcích nebo jiných (ne)projevech. Po krátkém období třetí republiky, kde do té doby doutnající český nacionalismus byl rozdmýchán v tvrdou pomstu na někdejších utlačovatelích a zrádcích, postupně odezněl ve prospěch sílícího socialismu. Je možné, že jedním z důvodů oslabení nacionálních tendencí byl odsun německého obyvatelstva. Český nacionalismus tak přišel o svého odvěkého, osudového nepřítel, vůči kterému se vymezoval. Podle některých teoretiků nacionalismu je to právě osudový nepřítel, kterého nacionalismus nutně potřebuje jako vymezující prvek vlastní identity, a pokud takový nepřítel zmizí, zmizí i jeden z klíčových identitotvorných prvků nacionalismu.

Nacionalismus ve vztahu ke střednímu školství byl ve zkoumaném období vskutku janusovský. Na jedné straně jednoznačně rozdmýchával nenávist vůči jiným národnostem, a to hlavně za použití zkreslených, nebo vysloveně nepravdivých informací v periodickém tisku. To je téma nadmíru aktuální s ohledem na fenomén fakenews, který v současné době ovlivňuje nezanedbatelným způsobem veřejné mínění. Nicméně otevřené násilí bylo ve zkoumané oblasti a čase krajní a mimořádnou událostí a například ve srovnání se severními Čechami neměl místní nacionalismus tak agresivní charakter. Druhou stranou nacionalistické mince je, že se nacionalismus podílel, nebo přímo inicioval vznik velkého množství menšinových škol, což zvýšilo gramotnost a posléze i vzdělanost jinak poměrně zaostalého hornatého hraničního regionu. Pokud by školství nebylo tak palčivou nacionální otázkou, pravděpodobně by vybudování dostatečné školské sítě, která by umožňovala získat alespoň základní vzdělání podstatné většině dětí z této oblasti, trvalo daleko delší dobu, a možná by takové úrovně nikdy nedosáhlo. Zároveň nacionální spolky organizovaly rozsáhlou hmotnou podporu pro chudé žáky a studenty, která kumulovala značné finanční prostředky a usnadňovala studium i chudým studujícím. Tyto nesporně pozitivní aspekty nacionalismu rozhodně nelze přehlížet.

Závěr

Následující řádky zakončují téměř tříletou genezi této diplomové práce. Než však za ní udělám definitivní tečku, je na místě shrnout k jakým výsledkům toto bádání vedlo. V první řadě je třeba říci, že se podařilo splnit závazek a pro tuto práci byly zpracovány všechny školy sekundárního edukačního segmentu, které se ve zkoumaném období v sušickém politickém okrese nacházely. I když se to neobešlo bez velkých komplikací. V první řadě jsem na počátku heuristické práce podcenil počet studujících, kteří zkoumaným segmentem prošli. Počáteční odhad počítal s tím, že zkoumaný vzorek bude obsahovat přibližně deset tisíc studujících všech typů středních škol. Reálné číslo bylo nakonec dvakrát větší. Pojednává se zde o osudech 19 500 studujících, kteří během zkoumaného období do středoškolského segmentu na Sušicku vstoupili. U každého z nich bylo zaznamenáno pohlaví, socioprofesionální původ, bydliště a to, zda školu dokončili nebo ne. To znamenalo neustále porovnávat první a poslední ročníky dané školy. Při obrovské fluktuaci studujících, která byla zaznamenána, se jednalo o velmi úmornou práci. Navíc v období 1945 – 1953, kdy školství zasahovaly obrovské změny a délka studia byla velmi proměnlivá se tato práce stala extrémně náročnou.

Daleko závažnější problém přišel ve chvíli, kdy mi kvůli ochraně osobních údajů lidí mrtvých už desítky let, bylo zakázáno třídní výkazy fotografovat. Toto opatření, jehož míru nezbytnosti ponechávám bez komentáře, výrazným způsobem prodloužilo práci v archivu. Navíc sběr informací omezilo na nejnutnější minimum, bez možnosti se k danému pramenu vrátit, tak jak to je možné v případě digitální fotografie. Celá řada jevů, které se objevily až v průběhu výzkumného procesu, musely zůstat nepostihnuté. Tyto těžkosti se ale nakonec podařilo překonat a práci zdárně dokončit, což považuji za velké osobní vítězství a „triumf vůle,“ která byla hlavně při zdlouhavém opisování třídních výkazů v archivu opravdu nezbytná.

Nejvíce studujících se ve zkoumaném období vzdělávalo v pokračovacím školství. Je třeba zdůraznit, že tomuto vzdělávacímu segmentu se v rámci historické vědy příliš pozornosti nevěnuje. Kvalifikační práce se zpravidla věnují gymnáziím, která autoři těchto prací absolvovali, a v literatuře se objevují přinejlepším obecná konstatování, která nejsou vždy přesná, jak je tomu kupříkladu v otázce dědění řemesel v rodině. Ukázalo se, že tento fenomén nebyl tak hojně rozšířen, jak panuje obecné přesvědčení. Povolání po otci dědila asi třetina studujících, kteří pocházeli z rodin maloburžoazie. Z celého ročníku se pak jednalo řádově o deset procent. Jistým překvapením též bylo, že se v největší míře dědilo zednictví. Toto řemeslo patřilo na pokračovacích školách k těm nejoblíbenějším. Zcela dominantní

pozici mělo na pokračovací škole ve Stachách. To souvisí s fenoménem „světačení“, kdy místní muži odcházeli na sezónní práce do vnitrozemí a velkých měst po celé Evropě. Bylo by zajímavé provést komparaci s jinými regiony a zjistit jakých dalších oblastí se „světačení“ týkalo, zda se jednalo o jev rozšířený v pohraničních horách a zda i v jiných takových regionech dominovalo zednictví.

Grafy sociálního prostoru ukázaly, že na pokračovací školy nastupovali studující pocházející hlavně ze tří sociálních skupin: maloburžoazie, zemědělství a dělnictva. Analýza dotazníků úřadu ochrany práce ukázala, že tyto skupiny byly mezi sebou poměrně výrazně sociálně propustné. Je škoda, že se ve větší míře nedal zkoumat sociální posun absolventů těchto škol, tedy zjistit jakým povoláním se věnovali a do jaké části sociálního prostoru se zařadili. Pro tento výzkum zcela chybí vhodné prameny.

V tomto vzdělávacím segmentu se v rámci ročníků vyskytovalo nejvíce studujících s jiným mateřským jazykem, než byl vyučovací jazyk. V této souvislosti lze identifikovat fenomén handlu, tedy výměnu českých a německých studujících, aby v učení ovládli též druhý zemský jazyk. Nejednalo se ale o praxi příliš rozšířenou. Šlo spíše o jedince, než o velké počty studujících. Nejvíce studujících jiné národnosti nastupovalo na pokračovací školy v Sušici a Kašperských Horách. V průběhu zkoumaného období počet studujících odlišné národnosti na jednotlivých školách spíše klesal a ve třicátých letech se tento jev prakticky vytratil. K několikaletému výpadku německých učňů na českých školách došlo též po vzniku Československa, patrně v souvislosti s nejasnými politickými poměry.

Dívky se v pokračovacím školství sporadicky objevovaly již před první světovou válkou, ale jen na některých školách. K výraznějšímu nárůstu počtu dívek došlo během první světové války. V dalších desetiletích je v tomto ohledu situace složitější a nevyvíjela se tak lineárně jako u školství všeobecného vzdělání, kde podíl dívek téměř plynule stoupal. U pokračovacího školství sice počet dívek v absolutních hodnotách rovněž rostl, ale chlapci přibývali rychleji a tak procentuální podíl dívek stagnoval, někdy se dokonce zmenšoval. V období druhé světové války došlo na německých pokračovacích školách v Kašperských Horách a Hartmanicích k poměrně razantnímu zvýšení počtu dívek, ty měly v průmyslu a ve službách nahradit muže, kteří museli narukovat do armády.

Ve vývoji pokračovacího školství lze v průběhu zkoumaného období nalézt několik vývojových trendů. Nejprve je jasně patrná snaha zakládat pokračovací školy i v relativně malých sídlech, tak aby byly přístupné většímu počtu potenciálních zájemců. Jak vyplynulo

z analýzy geografického původu studujících, nebyli učni ochotni (nebo nemohli) za školou docházet více než pět kilometrů, proto byla snaha pokračovací školy zřizovat i v obcích s necelým tisícem obyvatel. Postupné zahušťování sítě pokračovacích škol přerušila první světová válka, během které došlo k razantnímu úbytku studujících, a některé školy byly dokonce přechodně uzavřeny. Naopak k prudkému rozvoji tohoto typu školství došlo po vzniku Československa. V té době byly tyto školy zakládány i ve středně velkých vesnicích. Tento trend trval do konce dvacátých let, kdy byla síť pokračovacích škol již velmi zahuštěna. Od počátku třicátých let byl v tomto segmentu nastolen zcela opačný trend, a to zavírání venkovských pokračovacích škol. To mělo několik příčin. Do tohoto segmentu začaly přicházet demograficky slabé válečné ročníky, nezáměr o pokračovací školství prohloubila též Velká hospodářská krize. Ze strany Ministerstva školství a národní osvěty pak byly sledovány dva cíle: redukce finančních nákladů na poloprázdné venkovské pokračovací školy a snaha zavádět do výuky odborné předměty a školní dílny, což nebylo u vesnických škol možné. Během třicátých let se tak výuka soustředila pouze do dvou pokračovacích škol v Kašperských Horách a v Sušici. Sušická pokračovací škola byla ustanovena za okrskovou a byla pro ni postavena vlastní budova.

V období protektorátu fungovaly na území bývalého politického okresu Sušice tři pokračovací školy, přičemž z počtu studujících lze usuzovat, že jak české, tak německé pokračovací školství prožívalo výrazný rozvoj. To je opět poměrně překvapivé zjištění, které odporuje všeobecnému přesvědčení, že v období nacistické okupace bylo české školství likvidováno. To platí pro vysoké a všeobecné střední školství. Naopak pokračovací a odborné zažívalo rozvoj. Jeho absolventi měli Říši sloužit jako kvalifikovaná pracovní síla pro válečný průmysl, v případě odborného školství též pro zemědělství.

Závěr zkoumaného období byl ve znamení dvou velkých školských reforem, které měly zcela protichůdné cíle. Nejednalo se o reformu, která chtěla pokračovací školství prodloužit, zkvalitnit, zevšeobecnit a plnohodnotně jej začlenit do středoškolského systému. Naopak reforma z roku 1953 po vzoru SSSR chtěla učně co nejrychleji začlenit do pracovního procesu, v první řadě do extenzivně rostoucího těžkého průmyslu. Proto mělo být pokračovací školství co nejvíce zkráceno a specializováno. Ke změnám docházelo v tak rychlém sledu, že to uvrhlo celé školství a to pokračovací zvláště do značného chaosu.

Odborné školství na zkoumaném území příliš rozvinuté nebylo a školy, které do tohoto segmentu patřily, spadaly do nižšího odborného školství a měly velmi blízko k pokračovacímu školství a platí pro ně většina toho, co bylo popsáno výše. Rozdílná byla

sociální struktura studujících. V případě hospodářských škol naprosto drtivá většina studujících pocházela ze zemědělství. Kupecká škola pokračovací se sociální strukturou blížila k běžným pokračovacím školám a vyšší sociální škola, která existovala pouze krátce, měla pro změnu blíže k sociálnímu složení všeobecných škol. Navíc se jednalo o jedinou školu, která byla určena výhradně pro dívky a ukazuje na rozvoj státních sociálních služeb, ke kterému začalo docházet ve druhé polovině dvacátého století a které vytvořilo relativně širokou paletu pracovních míst pro dívky.

Ke všeobecnému školství vznikl největší počet odborných publikací a těší se i značnému zájmu ze strany historického bádání, kromě celé řady diplomních prací existuje ve spojitosti s tímto segmentem zvláštní žánr na pomezí odborné a memoárové literatury – almanach, ty vznikají (vznikaly) k různým výročím škol a zpravidla reflektují jejich historii. Ve zkoumaném období byly v podstatě pouze tyto školy považovány za střední. U jejich absolventů se předpokládalo další vzdělání na vysokých školách a univerzitách i přímý vstup na trh práce. Tento segment všeobecného školství byl vnitřně poměrně diferencován. Některé typy škol jako reálky byly orientovány praktičtěji, jiné jednoznačně ve prospěch kulturního kapitálu jako klasická gymnázia. V této práci byly zkoumané dva ústavy všeobecného vzdělání v politickém okrese Sušice a částečně další tři, kam „sušičtí“ studenti odcházeli za vzděláním.

Délka studia a jeho náročnost se jednoznačně podepisovaly na úspěšnosti studujících. Školství nijak neskrývalo svou selektivní funkci a poměrně nemilosrdně eliminovalo slabší studující. Předčasný odchod, nebo přechod na jinou školu se týkal podstatné většiny studujících, kteří byli ke studiu na středních všeobecných školách přijati. Jak bylo již několikrát konstatováno fluktuace byla tak výrazná, že nezřídka maturovalo více studujících, kteří přišli v průběhu studia, než těch, kteří školu absolvovali od primy.

Sociální složení studujících škol všeobecného vzdělání se od pokračovacího školství lišilo, ale rozdíl nebyl tak velký, jak jsem na počátku předpokládal. Nahlíženo perspektivou sociálních skupin, převažovali na gymnáziích a reálkách studující ze sociální skupiny veřejných služeb (potomci státních zaměstnanců, úředníků, učitelů), tedy z oblasti grafu sociálního prostoru s větší mírou kulturního kapitálu, což je v souladu s předpokladem a bourdieovskou teorií o tom, že vlastníci kulturního kapitálu budou usilovat o jeho reprodukci nebo zvýšení u svých dětí skrze vzdělání. Jejich dominance nebyla ale tak výrazná a v některých letech bylo více studujících ze skupiny maloburžoazie. Nezanedbatelný počet studujících pocházel z rodin pracujících v zemědělství a zcela uzavřen nebyl vstup na tyto školy ani studujícím

z dělnických rodin. Z vyšší části grafu sociálního prostoru – profesorů, svobodných povolání a velkoburžoazie přicházel rovněž relativně malý počet studujících, což je ale dáno jejich malou četností v populaci.

Na základě konstrukce a následného vyhodnocení grafů sociálního prostoru studujících všeobecných škol je možné konstatovat domněnku, že všeobecné vzdělání znamenalo hodnotu pro celou střední společenskou vrstvu. S tímto středostavovským ideálem souzněli jak nové střední vrstvy reprezentované úředníky, učiteli a státními zaměstnanci, tak řemeslníci, živnostníci, obchodníci. Dále též rolníci a dokonce i část dělnictva. Co se týče vzdělání dívek byl pozorován jejich poměrně kontinuální nárůst na středních školách všeobecného vzdělání. Na počátku zkoumaného období existovaly objektivní bariéry dívčího vzdělávání. Dívky nemohly být přijímané za veřejné studenty a studovaly pouze privátně a tuto možnost volily pouze jednotlivé dívky. Tyto bariéry padly po první světové válce, což vedlo ke skokovému nárůstu dívek na těchto školách. Před druhou světovou válkou tvořily již více než třetinu studujících. Během války se počet dívek na reálce v Kašperských Horách zvýšil do té míry, že pro ně byly otevírány samostatné třídy. K podobnému vývoji došlo po válce i na obnoveném ústavu v Sušici. O období třetí republiky a počátku reálného socialismu se začaly objevovat třídy, kde dívky tvořily většinu. Což pravděpodobně způsobila preference těžkého průmyslu, který přitahoval chlapce a dívkám se otevíral stále větší prostor v segmentu veřejných služeb. To, že ke genderovému vyrovnání na všeobecných školách došlo již na počátku padesátých let, je poměrně závažné zjištění a bylo by dobré jej ověřit dalším výzkumem o tom, jak se genderové složení vyvíjelo nadále. Je možné, že některé ústavy například elitní gymnázia odolávala feminizaci déle. Jak ukazují statistiky uveřejněné v knize *Odpojený muž*, došlo v průběhu šedesátých let k vyrovnání podílů studentů a studentek na amerických vysokých školách. To by znamenalo, že k feminizaci středního školství muselo dojít o něco dříve, pravděpodobně též na přelomu čtyřicátých a padesátých let.

Hasnerova reforma umožnila poměrně silný rozvoj středního všeobecného vzdělání Předlitavska. I přes tendenční propagandu nacionalistů, je potřeba konstatovat, že Monarchie nebránila rozvoji středního školství, naopak jej podporovala a hlavně financovala. Z pramenů ústřední provenience vyplynulo, že ministerstvo nemohlo kvůli omezeným finančním možnostem splnit okamžitě všechny požadavky na zřízení středních škol, které často nebyly motivovány nutnou potřebou dané školy, ale spíše nacionálními a prestižními důvody. Během poslední třetiny devatenáctého století vznikl v Monarchii robustní a hlavně funkční systém středního vzdělání. Síť středních škol byla postupně zahušťována, tak aby byl zajištěn

rovnoměrný rozvoj středního školství v Předlitavsku a zároveň aby nově zřízená škola měla zajištěn dostatečný počet studujících. Na základě pramenů centrální provenience se zdá, že centrální úřady pracovaly racionálně a byly povzneseny nad nacionální pŕtky na lokální úrovni.

O tom, že systém rakouského hasnerovského středního školství byl funkční, svědčí i fakt, že během první republiky nedošlo k žádné masivní školní reformě, pouze dílčím úpravám, které měly učinit systém středního školství horizontálně prostupnější. Období okupace a protektorátu na všeobecné školství dopadlo velmi negativně. Po uzavření vysokých škol, byl postupně likvidován i segment všeobecného středního školství, které se při absenci vysokých škol stalo v podstatě zbytečné. Po válce se tak stala reforma v podstatě nevyhnutelnou. Na konci čtyřicátých let hrozil výpadek absolventů středních škol, kterým do něj nebylo umožněno nastoupit. Nejdleho reforma tak měla řešit i tento problém, nelze ale nevidět též politickou a ideologickou motivaci zavedení jednotné „základní školy“ a zkrácení středního všeobecného školství na čtyři roky. Tato úprava měla podpořit studující dělnického původu. Než se školství s reformou vyrovnalo, byl systém znovu zasažen reformou z roku 1953, která gymnázia definitivně zrušila a všeobecné střední školství zkrátila na pouhé tři roky ve jménu co nejrychlejšího přesunu studujících buď na vysoké školy, nebo na trh práce.

Třetí část práce se již, až na jednu výjimku, nevěnovala jednotlivým školám, ale zkoumala některá témata průřezově po segmentech – pokračovací, odborné a všeobecné školství. Tou výjimkou byla kapitola o školních budovách, kde se ukázal vztah zastupitelstev k místním školám. Literatura předpokládá, že v období, kterým se tato práce zabývá, již poměrně jednoznačně sloužila budova školy jako reprezentace dané obce. Nicméně výzkum ukázal, že vztah byl poněkud složitější. V některých vesnicích byly pro školy využívané budovy, které byly zastaralé, nevyhovovaly hygienickým ani stavebním předpisům. Poměrně častým problémem bylo, že budovy kapacitně zcela nedostačovaly počtu studujících, kteří do nich měly chodit. Ukázala se též celá paleta strategií, kterými obce tyto problémy řešily. Od neustálého odkládání a bránění se jakékoliv změně jako ve Velharticích, přes rozšiřování kapacity pomocí přístaveb, nebo umístění školy ve více budovách, po nákup a úpravu budov, které byly původně určené k jiným účelům, jako v případě zámku v Kolinci a Žihobcích. Výše popsané případy se týkaly obecných a měšťanských škol, ke kterým byly zpravidla přičleňovány pokračovací školy. V segmentu pokračovacích škol byla přímo pro tuto školu postavena jedna jediná budova a to pro pokračovací školu v Sušici, která byla určena jako

okrsková a pro jejíž stavbu byly využity plány pro plánované městské muzeum. V období protektorátu již tato budova kapacitně nestačila potřebám školy.

Během zkoumaného období vznikaly i zajímavé stavební projekty určené přímo pro některé střední školy, u kterých je reprezentativní funkce vidět na první pohled. Budovy určené pro reálky v Sušici, Kašperských Horách a budova hospodářské školy v Sušici byly stavěny přímo pro tyto instituce a šlo o velmi nákladné projekty. Finančně nákladné projekty téměř vždy vyvolávají kontroverze, polemiky a konflikty. To se například projevilo při výběru stavebního pozemku pro sušickou reálku. Rovněž se ukázalo, že místní firmy nemohly cenově ani technologicky konkurovat velkým zavedeným podnikům, i tak byl tlak na to, aby na projektech participovaly místní podniky poměrně velký.

Zajímavé výsledky přinesl též rozbor sociální péče o chudé studující. V segmentu pokračovacího školství téměř rozvinutý nebyl, patrně z toho důvodu, že o učně se dle živnostenského řádu musel postarat jeho mistr. U ostatních typů škol se rozvinula poměrně široká paleta možností, jakými mělo být studujícím z nižších vrstev sociálního prostoru studium ulehčeno. Ukázalo se například, že odpouštění školného bylo dosažitelné pro naprostou většinu studujících obou škol všeobecného vzdělání. Při obou těchto ústavech, vznikly též spolky pro podporu chudých studujících, které podporovaly studenty aktivně vyplácením podpor a stipendií, organizováním obědů, prodejem dotovaných svačín, či možností celoroční zápůjčky učebnic. Při školách rovněž působily internáty pro přespolní studenty, vytižen byl hlavně ten kašperskohorský. Zajímavé rovněž bylo sledovat finanční operace těchto spolků. Ty generovaly zisk nejen ze členských příspěvků, nebo jednorázových darů, ale též z různých kulturních akcí a hlavně z aktivních finančních operací jako byl nákup cenných papírů a z výnosu úroků fondů a účtů. Během zkoumaného období se spolkům podařilo naakumulovat jmění v hodnotě desítek tisíc korun.

Otázka sociálního vzestupu a sociální reprodukce absolvováním středního školství byla jednou ze stěžejních otázek této práce. V první řadě je potřeba konstatovat, že vysledovat socioprofesi dráhu se podařilo jen u zlomku z 19 500 zkoumaných studujících. Prakticky jen u absolventů sušické reálky/gymnázia a to díky almanachu *65 let střední školy v Sušici*. Rozbor absolventů této školy ukázal, že jen velmi malá část z nich zůstávala v té samé socioprofesi kategorii jako jejich rodiče, takže střední škola opravdu vede k sociální mobilitě. Zde však nastává jistý problém v tom, zda lze například posun ze starých do nových středních vrstev interpretovat jako sociální vzestup, nebo sociální reprodukci. Toto je mimochodem hlavní trend sociální mobility, který se podařilo u absolventů sušické střední

školy všeobecného vzdělání identifikovat. Dalším překvapením bylo, že sociální skupina svobodných povolání byla otevřena pro studující z větší části sociálního prostoru. Jen menšina absolventů sušické střední školy dosáhla vysokoškolského titulu, v tomto případě se podařilo vysledovat poměrně zajímavou proměnu preferovaných vysokých škol. V době, kdy byla střední škola v Sušici reálkou, převažovaly technické obory s titulem absolventa Ing., v období první republiky po změně na reformní reálné gymnázium přibýlo absolventů honosících se titulem JUDr. a po druhé světové válce dominovali lékaři. V tomto období došlo k celkovému zvýšení počtu vysokoškolských absolventů, což vypovídá o akutním nedostatku vysokoškoláků způsobeném uzavřením vysokých škol během německé okupace. Podařilo se rovněž objevit několik zajímavých osobností, které sušickou střední školu absolvovaly. U některých z nich se ukázalo, že již při studii na střední škole patřili mezi kulturní tahouny, jakými byli například František Salzer, Jaromír Lang nebo František Procházka.

Téměř žádný z absolventů sušické střední školy všeobecného vzdělání se nezařadil do sociálních skupin maloburžoazie a velkoburžoazie. To bylo poměrně velké překvapení, které je ale potřeba částečně korigovat časovým rámcem, ve kterém seznam absolventů vznikal, tedy v době kdy soukromé podnikání prakticky neexistovalo. Ve sledovaném období téměř nedocházelo ani k sociální mobilitě absolventů do spodní části grafu sociálního prostoru tedy mezi dělnictvo, zemědělské síly a zemědělce.

Výzkum sociální mobility ukázal, jak malému počtu studujících pocházejících z nižší společenské vrstvy se podařilo školu dokončit a posunout výše v rámci sociálního prostoru. Podobně tomu bylo i u dívek, které se se po většinu zkoumaného období poměrně obtížně prosazovaly do vyšších společenských pater. U dívek byl dokonce pozorován pohyb z vyšší do nižší části sociálního prostoru, kdy se například dcery příslušníků sociální skupiny svobodných povolání stávaly učitelkami. K výraznější změně tohoto trendu došlo až po druhé světové válce, kdy, jak již bylo řečeno, výrazně přibýlo dívek v sekundárním školství a díky potřebě obnovy vysokého školství se začaly prosazovat ve větší míře například jako lékařky.

Běžnějším modelem je zcela určitě sociální reprodukce, to platí v případě, pokud horizontální pohyb v sociálním prostoru budeme považovat za reprodukci. U nižších sociálních skupin byla prokázána velká sociální propustnost, což bylo překvapivé hlavně u sociální skupiny dělnictva. Ukázalo se, že příslušnost k této sociální skupině nebyla na Sušicku záležitostí celoživotní a že dělníci bezproblémově přecházeli do maloburžoazie i zemědělství. To pravděpodobně oslabovalo povědomí o třídní příslušnosti k dělnictvu tedy i potenciál

politické mobilizace této skupiny obyvatelstva. Bylo by zajímavé provést komparativní výzkum výrazně industrializovaného regionu, ve kterém pravděpodobně měla tato skupina obyvatel menší možnosti přecházet mezi jednotlivými sociálními skupinami.

Dosavadní výzkum ukázal, že sociální vzestup absolvování střední školy možný je. Týkal se ale velmi malého počtu absolventů. A sociální pohyb přes větší část sociálního prostoru je velmi nepravděpodobný. Dokonce lze konstatovat, že panuje nepřímá úměra mezi vzdáleností v sociálním prostoru a četností sociální mobility. Čím dále v rámci sociálního prostoru jsou od sebe dvě libovolné pozice, tím je menší pravděpodobnost sociální mobility mezi nimi. Rovněž lze na základě tohoto výzkumu předpokládat, že různé typy škol generují různý potenciál sociální mobility. Absolvování pokračovacích škol usnadňuje přechod mezi sociálními skupinami dělnictva a maloburžoazie, přičemž v tomto případě může být případný pohyb obousměrný. U hospodářských škol docházelo pravděpodobně nejvíce k přímé sociální reprodukci v rámci sociální skupiny zemědělců. Střední všeobecné školství pak otevírá možnost sociální mobility do výšece sociálního prostoru ohraničené sociálními skupinami veřejných služeb a svobodných povolání, tedy do prostoru grafu s největším poměrem kulturního kapitálu.

Znovu je potřeba zdůraznit, že sociální mobilita byla zkoumána pouze u absolventů, kterých byla menšina ze studujících střední všeobecné školy v Sušici, a to byl pouze nepatrný zlomek populace stejné věkové kategorie v rámci politického okresu Sušice. Takže lze tvrdit, že sociální reprodukce je dominantní typ vztahu jedince a jeho umístěním v rámci sociálního prostoru. Při absenci vzdělání dochází k reprodukci zcela nepochybně, hlavně u nižších, nebo periferních sociálních skupin. Absolvování středního školství sociální mobilitu přináší, ale ve většině se jedná o mobilitu horizontální, nikoliv vertikální (tedy sociální vzestup). Sociální vzestup možný je, ale týká se jen velmi malého části populace. Dominantní typ sociální mobility je pak „cirkulace“ mezi nejbližšími sociálními skupinami dané společenské vrstvy. To je patrně hlavní příčina reprodukce „nerovnosti“ ve společnosti. Příslušníci nižší společenské vrstvy se mohou pohybovat v rámci této vrstvy poměrně volně. Horizontální prostupnost funguje i u středních vrstev a zcela jistě i u vyšší společenské vrstvy, ale překročit hranice společenské vrstvy nahoru je velmi obtížné, směrem dolů pak nepravděpodobné. Stejný výzkum rovněž odhalil mobilitu geografickou. Značná většina absolventů sušické školy všeobecného vzdělání nesetřvala v místě svého bydliště, ale přesunula se do velkých měst. Ti, kteří v regionu zůstali, rovněž změnili svou lokaci a přestěhovali se z periferií do Sušice. Vznik střední školy tak odliv mozků z regionu nezastavil, naopak jej urychlil.

Jistá specifika vztahu „střední škola a žena“ a „střední škola a muž“ byly již naznačeny. Na tomto místě bych rád zdůraznil jen jeden vývojový trend, který se při výzkumu objevil. A tou je postupná feminizace středního všeobecného školství a následně též některých oborů. Dívky do tohoto vzdělávacího segmentu pronikaly již před první světovou válkou, jednalo se jen o jednotlivé případy. Jejich počet výrazněji začal stoupat až po první světové válce a pádu všech zákonných omezení vzdělání dívek. Na to měla pravděpodobně vliv též větší možnost profesního uplatnění ve školství, nebo nižší administrativě. V období první republiky pravděpodobně převažovalo schéma, kdy středostavovské dívky zůstávaly v zaměstnání pouze do svatby, poté se na plno věnovaly rodině. Výraznější urychlení vývoje přineslo období protektorátu, třetí republiky a rané fáze komunistické diktatury. Mezi těmito politicky rozdílnými obdobími panovala poměrně značná kontinuita v ekonomické preferenci těžkého průmyslu, který nabízel vyšší výdělky i lístkové příděly (snazší uživení rodiny), čímž pravděpodobně odsával z pracovního trhu muže – živitele rodiny. Naopak nepreferované odvětví veřejných služeb nenabízelo takové materiální benefity jako těžký průmysl. Navíc v těchto oborech již kontinuálně probíhala feminizace a s ní spojená ztráta prestiže těchto oborů. Navíc ženy, jejichž plat byl chápán jako doplněk platu živitele rodiny, nemusely dostávat zapláceno tolik, což vyklízení pozic mužů v některých oborech ještě urychlilo. Proces nástupu žen na trh práce je proces, který pravděpodobně souvisí též z posunem „nadstavby“, tedy ideou feminismu a jeho požadavkem rovnoprávnosti, a nejen na změně ekonomické základny. Vliv na ženskou zaměstnanost měla též s potřeba postarat se o neprovdané ženy. Takže vstup žen na trh práce byl pravděpodobně „nevyhnutelný,“ velké ekonomicko-politické změny jako obě světové války a Velká hospodářská krize jej pouze urychlily.

Značná pozornost byla v této práci též věnována vztahu střední školy a kultury. Rovněž se ukázala různá míra, s jakou jednotlivé typy škol vstupovaly do veřejného života. Pokračovací školy byly ryze praktické a jejich studující, učitelé i školy jako instituce neměly téměř žádnou potřebu se do veřejného života zapojovat. Tento segment školství se rovněž téměř nezapojoval do státních a národních festivů a školy pro své žáky neorganizovaly žádné kulturní aktivity ani vzdělávací akce s přidanou kulturní hodnotou. Odborné školství, na Sušicku reprezentované prakticky pouze hospodářskou školou v Sušici, se soustředilo hlavně na odbornou pomoc místnímu zemědělství – jednak poradenskou službou, jednak aktivním pořádáním přednášek a kooperací s městským muzeem v případě zemědělského oddělení. Poměrně značným překvapením bylo, že na této škole byl poměrně rozvinutá i výuka, která kromě odborných znalostí rozšiřovala též občanské a sociální kompetence.

Nejvíce do veřejného života vstupovaly školy všeobecného vzdělání, nakonec, jejich výuka zaměřená na získání kulturního kapitálu k tomu téměř předurčovala. Tyto školy organizovaly řadu besed, přednášek, autorských čtení i různých exkurzí. Profesoři těchto škol byli autoři vědeckých článků a publikací, překladatelé, činovníci spolkového i politického života. Studující jak z iniciativy školy, tak ze své vlastní výrazným způsobem zasahovali do veřejného života různou kulturní produkcí divadelní, hudební i literární – studentským časopisem, který sice neměl dlouhého trvání, ale i přes to znamenal vrchol studentské „nezávislé“ kultury. Za každého politického režimu se studující těchto škol podíleli na festivitech, pomocí kterých vyjadřovali loajalitu danému politickému zřízení. Vymáhání loajality ze strany státu se odrazilo i v politickém tlaku na tyto vzdělávací instituce. V průběhu celého zkoumaného období bylo zaznamenáno několik případů, kdy se buď studující, nebo profesoři dostali do přímého konfliktu se státní mocí.

Specifickou součástí kultury během zkoumaného období byl nacionalismus, který se zákonitě projevoval i na středních školách. Podobně jako v případě kulturní aktivity se nejvíce týkal středních škol všeobecného vzdělání. Poměrně výrazná tendence, která se poměrně často projevovala u středoškolských pedagogů, bylo poměrně ošemetné balancování mezi loajalitou ke státu jakožto zaměstnavateli a ke svému národu. Osobně za nejcennější přínos této kapitoly považuji zpochybnění příběhu o založení sušické reálky. Jednoznačně nacionálně tendenční příběh vypráví o zřízení české reálky v Sušici vzdor kašperskohorským Němcům a neochotě centrálních úřadů. Prameny centrální provenience nicméně ukázaly, že soupeření o reálku vůbec nebylo mezi německými Kašperskými Horami a českou Sušicí, ale mezi českou Sušicí a českými Klatovy a Strakonice. Centrální úřady se pak snažily místo pro českou reálku vybrat tak, aby byla co nejvíce vytižena, a nikoliv podle nacionálního klíče. Prameny rovněž zpochybnily klíčovou roli NJP v tomto procesu. A podařilo se též vystopovat původce nacionálního příběhu o zřízení reálky, byl jím její první ředitel Josef Weger, který se procesu neúčastnil a do Sušice přišel až po založení školy. Jeho verzi pak celkem nekriticky přebrali i další autoři, kteří se zřízení střední školy v Sušici věnovali. V tomto případě lze souhlasit s teorií Pietra Judsona, že nacionální eskalaci ve smíšených oblastech zapříčiňují nově příchozí vnitrozemci, kteří jsou již nacionálně uvědomělí. Zřízení škol všeobecného vzdělání a příliv profesorů a koncentrace studentů vedli k oživení nacionalismu na Sušicku. Nicméně ten zde jen zřídka přerůstal do otevřeného násilí a spíše se projevoval na stránkách místního tisku a ve spolkovém životě.

Přehodnotit je potřeba též důvod vzniku reálky v Kašperských Horách. Ta byla Wegerem a jeho následovníky interpretována jako prostředek germanizace oblasti středního Pošumaví. Rozbor geografického původu studujících ukázal, že se z české strany jednalo o zbytečné obavy. V rámci historické vědy je běžnou tendencí sledovat rozvoj školství pouze z české perspektivy. Tedy jako rozvoj jazykově českého školství, které je vnímáno jednoznačně kladně. Změna vyučovacího jazyka na gymnáziích v Písku a Klatovech je z českého pohledu jednoznačně kladný jev, nicméně z perspektivy německého obyvatelstva přišli potenciální studující v poslední třetině devatenáctého století o dvě střední školy všeobecného vzdělání. Reálka v Kašperských Horách pak měla pravděpodobně sloužit i jako alespoň částečná náhrada za tyto počestělé ústavy.

O nacionalismu bylo v příslušné kapitole pojednáváno jako o bohu Janusovi se dvěma tvářemi. Jednou negativní vedoucí k nenávisti k jiným národům, zároveň druhou pozitivní, kterou nelze zcela přehlížet. Láska k vlastnímu národu se projevovala například podporou chudých studujících, kteří často mohli vystudovat právě díky nacionálně motivované podpoře. Rovněž z nacionálního popudu vznikaly knihovny a dokonce menšinové školy, aby každému dítěti bylo přístupné vzdělání v jeho mateřském jazyku.

Na úplný závěr bych rád zhodnotil práci s grafem sociálního prostoru a některé další metodologické a badatelské otázky. Dle mého názoru práce s grafem sociálního prostoru svou užitečnost prokázala. Některé jevy se staly zřejmými až po jejich vizualizaci na příslušném grafu. Jeho funkčnost by bylo potřeba prověřit i na některých dalších zdánlivě nahodilých skupinách lidí, například letních hostů, či návštěvníků galerie. Problémem je, že jeho využitelnost je limitována znalostí socioprofesionálního umístění daného jedince. Další nevýhodou je rovněž velká časová náročnost vynášení jednotlivých aktérů do příslušných grafů, takže nepředpokládám, že by se tato metoda příliš rozšířila.

Tato práce odhalila daleko více otázek, než dala odpovědi. Výzkum by bylo možné aplikovat na jiná časová období i jiné typy regionů. V případě výzkumu období předcházejícího těžišti této práce by se pravděpodobně ukázal „vzestup“ jazykově českého obyvatelstva, respektive jeho pronikání do státních služeb a dalších kategorií veřejných služeb. V případě výzkumu posunutému do let reálného socialismu by bylo možné sledovat, jak politická doktrína deformuje předcházející společenskou strukturu, rovněž by se dala ověřit téze o proměně vztahu dívek ke školství a trhu práce. V případě výzkumu po roce 1989 by bylo možné sledovat diskontinuitu, nebo naopak kontinuitu společenského systému. Zde je ale by ale případný badatel pravděpodobně narazil na ochranu osobních údajů.

Bez zajímavosti by dozajista nebyl výzkum i typologicky odlišných regionů například prudce industrializovaných a urbanizovaných oblastí, tradičních oblastí starých městských jader (Staré Město pražské) nebo naopak tradičních zemědělských oblastí například Hané, nebo Polabí. Jiná sociální skladba těchto regionů by se pravděpodobně projevila i na odlišném složení studujících tamních středních škol. Vhodnější by bylo ale postupovat formou sondy, protože zde prováděný „totální výzkum“ byl až příliš náročný. Jeho pomocí jsem si nicméně ověřil implicitní otázku definovanou metodenstreitem. Ukázalo se, že německá historická škola prohrála polemiku s rakouskou školou mezního užitku oprávněně; absolutní poznání historického jevu není nikdy zcela možné a lze jej vyjádřit parabolou, kdy se výzkum daného jevu může nekonečně blížit jedné, osu y ale nikdy neprotne.

Jistým, ale poměrně náročným nápadem na další badatelkou perspektivu by mohl být výzkum meritokratického mýtu, Tedy vztahu úspěšnosti ve školském systému a úspěšnosti v navazujícím školství, nebo na trhu práce. Podle meritokratického mýtu by měli vrcholových pozic dosahovat ti nejúspěšnější. Nicméně se zdá, že úspěšnost ve vzdělávacím systému, pravděpodobně není tím hlavním generátorem sociálního vzestupu. Na to pravděpodobně poukazuje i aktuální „kauza“ kvalifikačních prací některých ministrů. V tomto případě se pravděpodobně nejednalo o nejpilnější studenty, přesto se jim podařilo (ikdyž jen krátce) proniknout do nejvyšších pozic v rámci exekutivní moci. To znamená, že institucionalizovaný kulturní kapitál může být pouze formální a cesta k sociálnímu vzestupu vede snáze přes ekonomický, nebo sociální kapitál. Zjistit roli sociálního kapitálu v rámci některých systémů by bylo rovněž velmi zajímavé, nicméně extrémně náročné, možná až neprokazatelné.

Tuto práci rovněž ovlivnila má vlastní pedagogická praxe, která umožnila náhled do vzdělávacího systému a ukázala některé jeho vlastnosti, které vnějšímu pozorovateli zůstávají skryté. Mohl jsem se tak stát Luhmanovým pozorovatelem a pozorovat sám sebe v rámci sociální interakce v systému. V první řadě se ukázala velká setrvačnost vzdělávacího systému. Ta je do velké míry dána kontinuitou „pedagogických kádru“, které nelze při politické změně jen tak odstranit a nahradit. Systém je tak do jisté míry rezistentní vůči nařízením shora, která sice formálně naplňuje, jejich reálný dopad ale nemusí být příliš velký. To platí jak po stránce organizační, tak po stránce vlastní výukové naplně, která vždy výrazně zaostává za vývojem vědy, kterou má daný předmět přiblížit. Rovněž se na „živém vzorku“ ukázala role habitusu a různé míry kulturního a ekonomického kapitálu a klíčová role rodiny. Děti, kterým rodiče věnují pozornost, v rámci domácí přípravy lépe prospívají a dokáží vyrovnat i jisté intelektuální nedostatky, naopak děti z rodin, ve kterých rodiče buď nemohou, nebo nechtějí

věnovat školní přípravě čas, začnou poměrně rychle zaostávat. Poměrně překvapivé pro mě bylo, jak brzy na prvním stupni se nůžky mezi žáky začnou rozevírat.

Práce se skutečnými žáky tak mohla sloužit jako referenční rámec výzkumu na základě pramenů. Ukázalo se tak, že teorie habitusu a silné role rodiny na školní i sociální úspěch dítěte. Rovněž se ukázalo, že školství opravdu spíše prohlubuje rozdíly, které si děti „přinášejí“ z rodiny, než aby je pomáhalo zmenšovat, a tím napomáhá sociální reprodukci. V tom lze s teorií Pierra Bourdieho zcela souhlasit. Rovněž lze souhlasit s tím, že škola je v daleko větší míře místem sociální reprodukce, než sociálního vzestupu. Nicméně tato problematika je daleko složitější a bylo by třeba jí ověřit dalším výzkumem. Tato práce nicméně ukázala, že sociální vzestup se ve zkoumaném období týkal jen zlomku studujících. Věta „dobře se uč, něco u tebe bude“ je tak opravdu spíše meritokratickým mýtem, než sociální realitou.

Prameny a literatura

Prameny nevydané

Muzeum Šumavy Sušice

MŠ, sign. D97/4, Zpráva o činnosti okresního zemědělského oddělení městského muzea v Sušici za rok 1938.

Muzeum Šumavy Kašperské Hory

Muzeum Šumavy, Kašperské Hory, č. 2048, *Findlaufsprotokol von alt. sachen aller ort., Kašperské Hory 1934-1941*. nestr.

Národní archiv

NA, částečně uspořádaný fond Ministerstvo kultu a vyučování Vídeň.

NA, částečně uspořádaný fond Zemská školní rada Praha.

Státní oblastní archiv Plzeň

SOA Plzeň, fond Obchodní a Živnostenská Komora Plzeň

Státní okresní archiv Klatovy

SOkA Klatovy, fond Archiv města Kašperské Hory.

SOkA Klatovy, fond Archiv města Sušice.

SOkA Klatovy, fond Archiv obce Petrovice u Sušice.

SOkA Klatovy, fond Kupecká škola pokračovací Sušice 1913 – 1937.

SOkA Klatovy, fond Obecná škola Kolinec.

SOkA Klatovy, fond Okresní zastupitelstvo Sušice.

SOkA Klatovy, fond Pedagogická škola Sušice.

SOkA Klatovy, fond Reálné gymnázium Sušice.

SOkA Klatovy, fond Střední odborná škola a střední odborné učiliště.

SOkA Klatovy, fond Vrchlického gymnasium Klatovy.

SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce.

SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací (německá) Kašperské Hory.

SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín.

SOkA Klatovy, fond Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice.

SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola rolnická Sušice.

SOkA Klatovy, fond Základní odborná škola Sušice.

SOkA Klatovy, fond Živnostenská pokračovací škola Kolinec.

SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Petrovice u Sušice.

SOkA Klatovy, fond Živnostenská škola pokračovací Rabí.

SOkA Klatovy, neuspořádaný fond Spolek pro podporu chudých studentů Sušice.

SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Národní jednota pošumavská Sušice.

SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Okresní úřad ochrany práce Klatovy, pobočka Sušice.

SOkA Klatovy, nezpracovaný fond Sbírka soudobé dokumentace okresu Klatovy.

Státní okresní archiv Prachatice

SOkA Prachatice, fond Živnostenská škola pokračovací Stachy.

Prameny vydané

Bod varu, nepolitický studentský měsíčník, Sušice, Strakonice 1931-1932.

Der Bautechniker, Zentral organ für das österreichische Bauwesen 30, Vídeň 1910.

Deutsch-Böhmerwald, deutsch-nationales Blatt für den Böhmerwald, Prachatice 1906-1912.

CHVÁTAL, Jan, *Deset let odborné školy hospodářské a zemědělské poradny v Sušici*, Sušice 1933.

CHVÁTAL, Josef, *První výroční zpráva odborné hospodářské školy v Sušici*, Sušice 1927.

Jahresbericht k. k. Staats-Realschule in Bergreichenstein 1906 – 1907, Kašperské Hory 1907.
až Jahresbericht der deutschen Staatsrealschule in Bergreichenstein 1937 – 1938, Kašperské Hory 1938.

Národní listy 48, Praha 1908.

Pilsner Tagblatt, Plzeň 1899 – 1938.

Plzeňský obzor 17, Plzeň 1908.

Prozatímní inventární seznam Živnostenská škola pokračovací Stachy 1901 – 1939, Prachatice s. d.

Sušické listy, místní orgán České státoprávní demokracie, Sušice, 1918-1941.

Svatobor, časopis pro zábavu a poučení, Sušice, 1881-1915.

Šumavan 48, Klatovy 1908.

ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář Jedenáctiletá střední škola Sušice 1953 – 1961*, Klatovy 2015.

ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář státní reálná škola (německá), Kašperské Hory 1906 – 1945*.

ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář Všeobecná živnostenská škola Horažďovice 1896 – 1939*, Klatovy 2004.

ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář Základní odborná škola rolnická 1923 – 1952*, Klatovy 2014.

ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář Základní odborná škola Sušice*, Klatovy 2011.

ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář Základní odborná škola Sušice*, Klatovy 2011.

ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář Zemědělská učňovská škola (německá) Kašperské Hory 1937 – 1943*, Klatovy 2005.

ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář Živnostenská škola pokračovací (německá) Hartmanice 1938 – 1943*, Klatovy 2005.

ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář, Všeobecná živnostenská pokračovací škola Žihobce 1921 – 1935*, Klatovy 2012.

ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář, Všeobecná živnostenská škola pokračovací Velhartice 1908 – 1939*, Klatovy 2012.

ULRICHOVÁ, Eva, *Inventář, Všeobecná živnostenská škola pokračovací Strašín 1909 – 1939*, Klatovy 2010.

ULRICHOVÁ, Eva, *Prozatímní inventární seznam, Střední odborná škola a střední odborné učiliště Sušice*, Klatovy 2011.

Výroční zpráva C. K. Vyšší reálky v Sušici 1912 – 1913, Sušice 1913. až Výroční zpráva Státní reálky v Sušici 1919 – 1920, Sušice 1920.

Výroční zpráva Státního reálného gymnázia v Sušici 1935 – 1936, Sušice 1936. až Výroční zpráva Státního reálného gymnázia v Sušici 1947 – 1948, Sušice 1948.

Výroční zpráva Státního reformního reálného gymnázia (a reálky) v Sušici 1921 – 1922, Sušice 1922. až Výroční zpráva Státního reformního reálného gymnázia v Sušici 1934 – 1935, Sušice 1935.

Wiener Zeitung k.k. Hof- und Staatsdruckerei, Vídeň 1857- 1919.

Zákon č.561/2004 Sb. O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) ze dne 4. 8. 2008, In: Sbíрка zákonů č.317/ 2008 ze dne 2. 9. 2008.

Zprávy Sušicka, věstník okresního národního výboru v Sušici 1, Sušice 1946.

Literatura

Monografie

ADÁMEK, Karel, *Pokračovací a odborné vzdělávání*, Praha 1890.

ANDERSON, Benedict, *Imagined communities: reflection on the origin and spread of nationalism*, London 1991.

BAUMAN, Zygmunt, *Tekuté časy, život ve věku nejistoty*, Praha 2008.

BENEŠ, Antonín, *O reformě středních škol*, Praha 1908.

BENEŠ, Edvard, *O školské reformě*, Praha 1947.

BOHÁČ, Antonín, *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, 1. díl, Praha 1982.

BOHÁČ, Antonín, *Hospodářské a sociální poměry obyvatelstva republiky Československé ve světle sčítání lidu*, Praha 1923.

BOURDIEU, Pierre a Passeron, Jean-Claude, *Reproduction in Education*, London 1990.

BOURDIEU, Pierre, *Distinction, A Social Critique of the Judgement of Taste*, Cambridge 1996.

BOURDIEU, Pierre, *Nadvláda mužů*, Praha 2000.

BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998.

- BYDŽOVSKÝ, Bohumil, *Pro státní jednotnou školu*, Praha 1947.
- CACH, Josef, *Výchova a vzdělání v českých dějinách*, díly I. – VI., Praha 1988-1996.
- CVRČEK, Jan Zdeněk, *Strakonice, lidé, město, osudy*, Strakonice 1989.
- ČAPEK, Emanuel, *Nová střední škola: rodičům a učitelům*, Praha 1930.
- ČAPEK, Emanuel, *Střední školství národnostních menšin v českých zemích*, Praha 1937.
- ČERNOHORSKÝ, Zdeněk, *Vývoj učňovského školství v Československu*, Praha 1973.
- ČERNÝ, Eduard, *Nutná reforma pokračovacího školství*, Praha 1906.
- Československá vlastivěda*, díl X. Osvěta, Praha 1931.
- Činnost ministerstva školství a národní osvěty za první desetiletí*, Praha 1928.
- DRTINA, František, *Reforma středoškolská z českého hlediska*, Praha 1909.
- DURDÍK, Jaroslav, *Klasická studia na středních školách*, Praha 1880.
- DURDÍK, Josef, *Karakter*, Praha 1905.
- DURDÍK, Josef, *O poměru paedagogiky k ostatním naukám*, Praha 1898.
- DURDÍK, Josef, *Psychologie pro školu*, Praha 1893.
- DURDÍK, Petr, *Paedagogika pro střední školy*, Praha 1882-1883.
- FAIMONOVÁ, Abby, *Dějiny školství rakouského od nejstarších dob až po rok 1848 I[-II]*, Karlín 1912.
- FELLNER, Sabine, UNTERREINER, Katrin, *Dětství v dobách císařství, domeček pro panenky a cínoví vojáčky*, Praha 2014.
- GIDDENS, Anthony a SUTTON, Philip W., (ed.), *Sociologie*, Praha 2013.
- GRENFELL, Michael, JAMES, David, *Bourdieu and Education: Acts of Practical Theory*, London 1998.
- HALL, Granville, Stanley, *Adolescence its psychology and its relations to psychology, antropology, sociology, sex, crime, religion and education, II. svazek*, New York 1924.

- HERBART, Johann Friedrich, KYRÁŠEK, Jiří, *J.F. Herbart a jeho pedagogika*, Praha 1977.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2007.
- HOLÝ, Vladimír, *Počátky sušického sírkařství*, Praha 1976.
- HROCH, Miroslav (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus*, Praha 2003,
- HROCH, Miroslav, *Národy nejsou dílem náhody, příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*, Praha 2009.
- HROCH, Miroslav, *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*, Praha 2009.
- HULÍK, Vojtěch, *Veškeré druhy našich středních škol, (gymnasia, reálky, reálná gymnasia, reformní reálná gymnasia, lycea) a oprávněnost jejich absolventů*, Praha 1909.
- HUPKA, Jaroslav, *Válečné hroby a oběti válek na Sušicku*, Sušice 2015.
- CHLUP, Otakar, KAHUDA, František, KRÁL, Karel, *Školský zákon*, Praha 1949.
- JINDRA, Zdeněk a kol, *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, Praha: 2015.
- JUDSON, Pieter M, *Guardians of the nation, activists on the language frontiers of imperial Austria*, Cambridge 2006.
- KASPER, Tomáš, KASPEROVÁ, Dana, *Dějiny pedagogiky*, Praha 2008.
- KLOSTERMANN, Karel, *Hostinný dům; Bílý samum a jiné povídky*, Praha [1905].
- KOLLIBABE, Hans, *Fürher durch die königliche freie Goldbergstadt Bergreichenstein und ihre Umgebung*, Kašperské Hory, s. d.
- KOLLIBABE, Hans, *Sagen und Märchen aus dem Böhmerwald, besonders aus Bergreichenstein und Umgebung*, Reichenberg 1925.
- KRAMÁŘ, Oldřich, *Úvahy o střední škole*, Praha 1902.
- KREJČOVÁ, Lenka, *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*, Praha 2011.

- KUČERA, Rudolf, *Život na příděl, válečná každodennost a politiky dělnické třídy v českých zemích 1914-1918*, Praha 2013.
- KULÍŠEK, Vítězslav, *Vzestup a pád českého podnikatele, Josef Sodomka (1904-1964)*, Brno 2018.
- KUZ'MIN, Michail Nikolajevič, *Vývoj školství a vzdělání v Československu*, Praha 1981.
- Ladislav, VLČEK, Pavel, ed. et al. *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha 2004.
- LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie, *Z dějin české každodennosti, život v 19. století*, Praha 2009.
- LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i k modlitbě, žena devatenáctého století*, Praha 2016.
- LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav, RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012.
- LIESSMANN, Konrad Paul, *Teorie nevzdělanosti, omyly společnosti vědění*, Praha 2008
- LOM, František, *Pohyb zemědělských vydání ve třech obdobích 1909-13, 1926-29, 1930-31, (kupní síla zemědělců v Československu), výsledky dotazníkové akce z r. 1932*, Praha 1933.
- LUHMANN, Niklas, *Realita masmédií*, Praha 2014.
- MACHAČOVÁ, Jana a MATĚJČEK, Jiří, *O středních vrstvách v českých zemích 1750-1950, základní zjištění, hypotézy, náměty*, Opava 2002.
- MACHAČOVÁ, Jana a MATĚJČEK, Jiří, *Sociální pozice národnostních menšin v českých zemích 1918-1938*, Opava 1999.
- Malá československá encyklopedie, díl IV.*, Praha 1987.
- Masarykův slovník naučný, lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*, Praha 1925-1933.
- MATĚJŮ, Petr, ed. a STRAKOVÁ, Jana, ed., *Vyšší vzdělání jen pro elitu?: rozsah a zdroje nerovnosti v přístupu k vyššímu vzdělání v České republice*, Praha 2003.
- MAUROVÁ, Miroslava a kolektiv, *Dějiny školství v Československu 1945-1975*, Praha 1982.

- MERHOUT, Cyril, (ed.) a NĚMEC, Bohumil, (ed.) *Československá národní čítanka, sborník statí k desátému výročí Republiky Československé*, Praha 1928.
- NAVRÁTIL, Michal, (ed.), *Almanach sněmu království Českého (1895-1901), s životopisy a podobiznami poslanců*, Praha 1896.
- NEČASOVÁ, Marie, *Školní prospěch a sociální poměry dítěte* Praha 1929.
- NEUHÖFER, Rudolf, *Deset úvah o středním školství*, Praha 1930.
- NEUHÖFER, Rudolf, *Střední školství v prvých deseti letech Československé republiky po stránce organizační*, Praha 1928.
- NOVOTNÝ, Miroslav a kol, *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006.
- NOWAK, Rudolf, *Dějiny hradu Kašperka*, Kašperské Hory [1932].
- Ottův slovník naučný, ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*, Praha 1888-1909.
- PEK, Josef, (ed.), *Kronika šumavských hvozdů: vyprávění o osudech lidí komunistického zla z padesátých let*, Vimperk 1998.
- PELANT, Jan, *Města a městečka Západočeského kraje, stručné dějiny, současnost a výběrová bibliografie 129 míst*, Plzeň 1988.
- PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena, *Velký sociologický slovník II.*, Praha 1996.
- PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena, *Velký sociologický slovník I.*, Praha 1996.
- POLANYI, Karl, *Velká transformace*, Brno 2006.
- POMEZNÝ, Josef a ZELINKA, Zdenek, *Zemědělské školství*, Praha 1954.
- PRINC, Pavel, (red.), *Almanach Gymnázium Sušice 1906 – 1996*, Sušice 1996.
- PROCHÁZKA, František, (ed.), *65 let střední školy v Sušici, 1906-1971*, Sušice 1971.
- PROCHÁZKA, Vladimír, (ed.), *Příruční slovník naučný, díl IV.* Praha 1967.

PRŮCHA, Václav a kol., *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*, Brno 2004.

RAUCHBERG, Heinrich, *Der nationale Besitzstand in Böhmen*, Leipzig 1905.

REBEC, Tomáš, *Obnovený řád živnostenský*, Praha 1907.

REICH, Edvard, *Zemědělská výchova, (školství, vyučování a literatura) v Československé republice*, Praha 1905.

RIEGER, František Ladislav, (ed.) a MALÝ, Jakub, (ed.) *Slovník naučný*, Praha 1860-1890.

ROSA, Arnošt, JINDRA, Jaroslav, *Průmyslové a odborné školství v Republice československé*, Praha 1928.

ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina, *Študáci a kantoři za starého Rakouska, české střední školy v letech 1867-1918*, Praha 2007.

Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930, Díl II, Povolání obyvatelstva. Část I, Druhy, skupiny a třídy hlavního povolání, poměr k povolání a sociální příslušnost, třídy vedlejšího povolání, Praha 1934.;

SEKERA, Václav, *Povolání obyvatelstva v Československu podle sčítání lidu ze dne 1. prosince 1930, Část 1, Skupiny a třídy hlavního povolání, poměr k povolání a sociální příslušnost, třídy vedlejšího povolání*, Praha 1934.;

SEKERA, Václav, *Povolání obyvatelstva v Československu podle sčítání lidu ze dne 1. prosince 1930, Část 2, Povolání podle věku a rodinného stavu, povolání podle velikosti místa pobytu, objektivní povolání, nezaměstnanost*, Praha 1935.

SCHUMPETER, Joseph Alois, *Kapitalismus, socialismus a demokracie*, Brno 2004.

SIMONOVÁ, Natalie, *Vzdělanostní nerovnosti v české společnosti: vývoj od počátku 20. století do současnosti*, Praha 2011.

Sto padesát let píseckého gymnázia, 1778-1928, Písek 1928.

STRAKOSCH-GRASZMAN, Gustav, *Geschichte des österreichischen Unterrichtwesens*, Wien 1905.

- STROUHAL, Martin, *Teorie výchovy, k vybraným problémům a perspektivám jedné pedagogické disciplíny*, Praha 2013.
- ŠAFRÁNEK, Jan, *Reálné gymnázium, obraz jeho vzniku, vývoje a osudů, přehled jeho učebných osnov*, Praha 1913.
- ŠAFRÁNEK, Jan, *Školy české, obraz jejich vývoje a osudů*, I. svazek, Praha 1913.
- ŠAFRÁNEK, Jan, *Za českou osvětu, obrázky z dějin českého školství středního*, Praha 1898.
- ŠANDEROVÁ, Jadwiga, *Sociální stratifikace, problém, vybrané teorie, výzkum*, Praha 2000.
- Šedesát let Jirsíkova gymnasia v Č. Budějovicích, 1868-1928*, České Budějovice 1928.
- ŠLEGR, Josef, (ed.), *Vládní anketa o reformě střední školy*, Praha 1908.
- ŠMÍD, Josef, (ed.), *Almanach k 190. výročí založení Gymnázia Jaroslava Vrchlického v Klatovech*, Klatovy 2002.
- ŠPÁD, Štěpán, (ed.), *Almanach k 200. výročí založení Gymnázia Jaroslava Vrchlického v Klatovech*, Klatovy 2012.
- ŠPÉT, Jiří, *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*, Brno 2003.
- ŠTEJN, Vladimír, *Zemědělská škola ve službách zemědělce*, Praha 1927.
- ŠVEJCAR, Ladislav, *Průvodce Šumavou*, České Budějovice 1923.
- TÍŽIK, Miroslav, (ed.) *Pierre Bourdieu ako inšpirácia pre sociologický výskum*, Bratislava 2013.
- TOBOLKA, Zdeněk, (red.), *Česká politika, díl pátý, kulturní, zvláště školské úkoly české politiky*, Praha 1913.
- TRATNIK, Franz, *Vierzehnter Jahresbericht der k. k. Fachschule für Holzindustrie in Bergreichenstein, Schuljahr 1891 – 1892*, Plzeň 1892,
- TRETERA, Ivo, *Nástin dějin evropského myšlení, od Thaléta k Rousseauovi*, Praha 2006.
- TUREK, Kajetán, *Dr. J. A. Gabriel, životopisný nástin*, Sušice 1929.
- TUREK, Kajetán, *Městské muzeum ve vlastní budově*, Sušice 1938.

TUREK, Kajetán, *Sociální péče o dělníky továren na sirky v Sušici v letech 1850 – 1890*, Sušice 1940.

UHER, Jan, *Středoškolský student a jeho svět, příspěvek k psychologii moravského studenta*, Praha 1939.

Vládní usnesení o nové organizaci zemědělského školství, Praha 1952.

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla, *Rákoska v dílně lidskosti, česká škola v 19. století očima účastníků*, Praha 2016.

Výsledky ankety ministerstva školství a národní osvěty z roku 1919 o reformě střední školy, Praha 1922.

WEGER, Josef, *Dějiny c. k. vyšší státní reálky v Sušici a stavba nové budovy*, Sušice 1911.

ZAHRA, Tara, *Kidnapped souls, national indifference and the battle for children in the Bohemian Lands*, Ithaca 2008.

ZEIDLER, Jan, ed. *Statistische Beschreibung der Schulbezirke Böhmens, nach ämtlichen Daten zusammengestellt*. Praha 1884.

ZEITHAMMER, Viktorin, *Jed v žilách, povídky z ovzduší alkoholismu v horách šumavských*, Praha 1922.

ZEITHAMMER, Viktorin, *Šumavské dumy a turistické táčky*, Sušice 1911.

Zemědělské školy a lidové školy hospodářské v republice Československé dle stavu koncem školního roku 1920/21, Praha 1922.

ZIMBARDO, Philip G., COULOMBE, Nikita D. *Odpojený muž, jak technologie připravuje muže o mužství a co s tím*, Praha 2017.

ZINSMEISTER, Rudolf a KANTOVÁ, Anna, *Abeceda školské reformy, informační brožura se soupisem literatury pro vzorové (reformní) školy a pro studium školské reformy*, Praha 1938.

Sborníkové příspěvky a články

BOURDIEU, Pierre, *The forms of capital*, in: RICHARDSON, John, *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, New York 1986, str.(241 – 258) Dostupné

online: [<https://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/bourdieu-forms-capital.htm>].

BYDŽOVSKÝ, B, *Naše školství střední a vysoké a jejich úkoly*, in: MERHOUT, Cyril, (ed.) a NĚMEC, Bohumil, (ed.) Československá národní čítanka, sborník statí k desátému výročí Republiky Československé, Praha 1928. str. (289 – 298).

FRIEDL, Antonín, *Jak jsem přišel, odešel a opět se vrátil do Sušice*, in: PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971. str. (46 – 48).

HAAS, Josef, *Politická persekuce na Sušicku v době nesvobody*, in: HALLA, Václav (red.), Sušicko za okupace 1939 – 1945, Sušice 1947. str. (70 – 78).

HOLÁ, Věra, *Osídlení šumavského pohraničí na Sušicku 1945 – 1948*, in: BĚLOHLÁVEK, Miroslav (ed.), Minulostí západočeského kraje, Plzeň 1981. str. (27 – 36).

HOLÝ, František, *Sušičtí studenti pochovávají Rakousko*, PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. (111).

HOLÝ, Vladimír, POTUŽÁK, Miloš, *Šedesát pět let střední školy v Sušici*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), 65 let střední školy v Sušici, 1906-1971, Sušice 1971. str. (18 – 41).

HORPENIAK, Vladimír, *O kašperskohorské reálce*, in: PRINC, Pavel (red.) Almanach Gymnázium Sušice 1906 – 1996, Sušice 1996. str. (23 – 27).

HORPENIAK, Vladimír, *Odborná škola pro zpracování dřeva v Kašperských Horách*, in: Vlastivědné zprávy Muzea Šumavy, Sušice 1989. str. (51 – 61).

HORPENIAK, Vladimír, *Vlastivědné muzeum v Kašperských Horách do roku 1945*, in: HORPENIAK, Vladimír, ŘEZNÍČKOVÁ, Zdeňka, Vlastivědný sborník Muzea Šumavy VI., Klatovy 2001. str. (85 – 96).

CHODL, Karel, *Vzpomínka na studentský ples*, in: PROCHÁZKA, František (red.), 65 let střední školy v Sušici 1906-1971, Sušice 1971, str. (110).

JAKUBEC, Ivan, JINDRA, Zdeněk, ZÁŘICKÝ, Karel, *Vývoj jednotlivých odvětví do první světové války*, in: JINDRA, Zdeněk a kol., Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie, Praha 2015. str. (278 – 303).

- JELÍNEK, Petr, *Šumavské muzeum v Horní Plané jako vrcholná forma německé spolkové na jihovýchodní Šumavě v kontextu vývoje spolkového života v 19. a 20. století*, in: BÜRGER, Martin, (ed.) *Šumava v proměnách času, Horní Planá 2014*. str. (45 – 63).
- KAISER, Josef, *Přehled dějin ústavu*, in: *Stopadesát let píseckého gymnázia, 1778-1928*, Díl I. Písek 1928. str. (7 – 61).
- KOČÁREK, Eduard, *Ze staré reálky „Na vršku“*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1606-1971*, Sušice 1971. str. (92 – 95).
- KOT, Alois, *Národní školství v politickém okrese sušickém*, in: *Sborník Sušicka*, Sušice 1938 – 1939. str. (238 – 253).
- MÄRZ, Jiří, *Zastihla nás německá okupace*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1906-1971*, Sušice 1971, str. (133 – 135).
- NOVÁK, Jan, *Život střední školy v Sušici za německé okupace*, in: HALLA, Václav (red.), *Sušicko za okupace 1939 - 1945*, Sušice, 1947. str. (21 – 26).
- NOVÁK, Vladislav, TURKOVÁ, Drahomíra, ŠVÁBOVÁ, Miloslava, *Seznam žáků píseckého gymnázia od jeho založení r. 1778 do r. 1948*, in: *Stopadesát let píseckého gymnázia, 1778-1928*, Díl III., Písek 1928. str. [1 – 123].
- PAPeŠ, Zdeněk, *O vzniku sušického gymnázia a jeho budovy*, in: PRINC, Pavel, (red.), *Almanach Gymnázium Sušice 1906 – 1996*, Sušice 1996. str. (9 – 16).
- POHL, Josef, *Obyvatelstvo Sušicka*, *Sborník Sušicka*, vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939. str. (168 – 175).
- POTUŽÁK, Pavel, *Z počátků sušické reálky*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1906-1971*, Sušice 1971, str. (97 – 98).
- PROCHÁZKA, František, *O hudebním životě na sušické střední škole*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1906-1971*, Sušice 1971, str. (79 – 81).
- PROCHÁZKA, František, *Smetanův sál*, PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1906-1971*, Sušice 1971. str. (70 – 72).
- PROCHÁZKA, Josef, *60 let místního tisku v Sušici*, in: *Spořitelna města Sušice, Padesátá čtvrtá účetní zpráva*, Sušice 1939. str. (24 – 29).

- PULLMANN, Michal, RÁKOSNÍK, Jakub, *Proměny sociální struktury českých zemí*, in: JINDRA, Zdeněk a kol. *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, Praha 2015. str. (134 – 144).
- ROUBÍK, František, *Z těžkých začátků*, in: Šedesát let Jirsíkova gymnasia, České Budějovice 1928. str. (35 – 42).
- RŮŽIČKA, Michal, VAŠÁT, Petr, *Základní koncepty Pierra Bourdieu, pole – kapitál – habitus*, *Antropowebzin* (6) 2011, č 2, dostupné online: [https://www.academia.edu/2186590/Z%C3%A1kladn%C3%AD_koncepty_Pierra_Bourdieu_pole_kapit%C3%A1l_habitus_The_fundamental_concepts_of_Pierre_Bourdieu_field_capital_habitus]. str. (129 – 133).
- SALZER, František, *Třída divadelní*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1906-1971*, Sušice 1971, str. (105 – 108).
- SALZER, Ladislav, *Z válečných let sušické reálky*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1906-1971*, Sušice 1971, str. (49 – 51).
- SEITZ, Jan, *Dovršení díla*, in: Spořitelna města Sušice, *Padesátá první účetní zpráva za rok 1936*, Sušice 1937. str. (17 – 20).
- Seznam absolventů*, in: PROCHÁZKA, František, (ed), *65 let střední školy v Sušici, 1906-1971*, Sušice 1971. str. (152 – 183).
- SIMONOVÁ, Natálie, *Vzdělanostní reprodukce v České republice od roku 1916 do současnosti, mobilitní pohled*, in: MAREŠ, Petr, HOFMÁNEK, Ondřej, *Sociální reprodukce a integrace, ideály a meze*, Brno 2007, str. (27 – 42).
- SMETANOVÁ, Jaroslava, *Národní jednota pošumavská v Sušici a její vliv na smíšené území v soudním okrese Sušice 1884 – 1914*, in: LHOTÁK, Jan, *Vlastivědný sborník muzea Šumavy VIII*. Sušice 2014, str. (327 – 340).
- STRNAD, Rudolf, *Před založením Jirsíkova gymnasia, příspěvek k vyličení života a vlasteneckého působení českých studentů na piaristickém gymnasiu*, in: Šedesát let Jirsíkova gymnasia, České Budějovice 1928. str. (9 – 16).
- SULLIVAN, Alice, *Bourdieu and education, how useful is Bourdieu's for researchers?*, in: *Tire Netherlands 'Journal of Social Sciences* 48, 2002, č. 2, str. (144 – 166).

- ŠTEMBERK, Jan, *Hospodářská politika státu*, in: JINDRA, Zdeněk a kol. *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*, Praha 2015. str. (56 – 83).
- TEPLÝ, František, *Okres kašperskohorský*, in: *Korbrovo království české IV, Jihozápadní Čechy*, Praha 1911, str. (196 – 209).
- TUREK, Kajetán, *Jaroslav Vrchlický a Sušice*, in: *Spořitelna města Sušice, Čtyřicátá osmá účetní zpráva*, Sušice 1934, str. (26 – 30).
- TUREK, Kajetán, *Městské muzeum ve vlastní budově*, in: *Spořitelna města Sušice, Padesátá druhá účetní zpráva 1937, Sušice, 1938*. str. (42 – 56).
- VALEŠ, Lukáš, *Dějiny klatovského gymnázia*, in: ŠMÍD, Josef, (ed.), *Almanach k 190. výročí založení Gymnázia Jaroslava Vrchlického v Klatovech*, Klatovy 2002. str. (8 – 17).
- VODIČKA, Karel (red.), *Seznam abiturientů a jejich spolužáků*, in: *Šedesát let Jirsíkova gymnasia, České Budějovice 1928*. str. (175 – 290).
- VOLDŘICH, Antonín, *Zemědělství*, in: *Sborník Sušicka, Vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939*. str. (65 – 82).
- VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla, *Řemeslo a řemeslníci v rytmu všedního dne ve druhé polovině 19. století*, in: MACHAČOVÁ, Jana, MATĚJČEK, Jiří, *Studie k sociálním dějinám 19. století, Studien zur Sozialgeschichte des 19. Jahrhunderts 6.*, Opava 1996. str. (47 – 63).
- WALDENBERK, Mark, *Terminologie, Národ, národnostní menšiny, národní otázky, národní ideologie*, in: HROCH, Miroslav, (ed.), *Pohledy na národ a nacionalismus, čítanka textů*, Praha 2003. str. (418 – 445).
- WINKELBAUER, Josef, *První abiturienti v osvobozené ČSL. republice v roce 1918/19*, in: PROCHÁZKA, František (red.), *65 let střední školy v Sušici 1906-1971*, Sušice 1971. str. (53-54).
- ZEITHAMMER, Viktorín, *Okres hartmanický, Okres sušický, Okres nýrský* in: *Korbrovo království české IV, Jihozápadní Čechy*, Praha 1911. str. (209 – 339).
- ZIKMUND, Jiří, *Lesnictví*, in: *Sborník Sušicka, Vlastivědné dílo, Sušice 1938 – 1939*. str. (83– 91).

Kvalifikační práce

BAUEROVÁ, Kateřina, *Vývoj středního všeobecně vzdělávacího školství v Československé republice po II. světové válce v letech 1945 -1989*, Praha 2008, Diplomová práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická.

BERNÁŠEK, Bohumír, *Písek – proměna lokální identity během procesu modernizace (1861 – 1914)*, Praha 2012, Diplomová Práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická.

HANUS, Adam, *Muzeum v Sušici a veřejnost*, Praha 2015, Bakalářská práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická.

KLIMEŠOVÁ, Petra, *Gymnázium J. V. Jirsíka v letech 1868 – 1918*, České Budějovice 2011, Diplomová práce, Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích, fakulta Filozofická.

NOVÁ, Lucie, *Činnost klubu českých turistů v Sušici v letech 1890 – 1914*, České Budějovice 2016, Bakalářská práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, fakulta Filozofická.

UHER, Tomáš, *Od radikalismu k reformismu. Utváření představ o třídě ve druhé generaci představitelů českého dělnického hnutí, 1890-1914*, Praha 2017, Diplomová práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická.

VEDRAL, Patrik, *Náboženský vývoj Plzně za první republiky (1918 – 1938)*, Praha 2017, Diplomová práce, Univerzita Karlova, fakulta Filozofická.

ZUZÁKOVÁ, Eva, *Strakonické gymnázium v letech 1920 – 1948*, České Budějovice 2008, Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, fakulta Filozofická.

Internetové zdroje

Národní knihovna české republiky, [<https://www.nkp.cz/>].

POTUŽÁK, Jaromír, *Historie sušického gymnázia*, [<http://www.gymsusice.cz/o-skole/historie-skoly.html>].

VÍCH, Jan, *Školství v Kolinci*, [<http://www.kolinec.eu/pisemnosti/skola-1.htm#budova>].

Webové stránky Československá filmová databáze, [<https://www.csfd.cz/>].

Webové stránky Český rozhlas, Rádio Česko [http://www.rozhlas.cz/radio_cesko/pribehy].

Webové stránky inventáře.cz, inventáře a katalogy Státního oblastního archivu v Plzni, [<http://www.inventare.cz/>].

Webové stránky kde jsme. cz, [<http://www.kdejsme.cz>].

Webové stránky mapy.cz, [<https://mapy.cz/zakladni?x=13.5900002&y=49.2215996&z=11>].

Webové stránky města Rejštejn, Zaniklá továrna Bohemia-Werke, údolí Losenice, [<http://www.sumavanet.cz/rejstejn/fr.asp?tab=snet&id=3588&burl=>].

Webové stránky městského úřadu v Sušici,

[<http://www.mestosusice.cz/mususice/fr.asp?url=/mususice/user/Usnesen%ED{zastupitelstva%2008.htm&burl=}>].

Webové stránky Muzeum Lamberská stezka Žihobce, [<http://www.zihobce.eu/muzeum>].

Webové stránky Österreichische Nationalbibliothek, [<https://www.onb.ac.at/>].

Webové stránky Porta fontium, Bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů, [<http://www.portafontium.eu/>].

Webové stránky Poslanecké sněmovny České republiky, Digitální knihovna, Sněm království českého 1889 – 1895, [<http://www.psp.cz/eknih/1889skc/index.htm>].

Webové stránky Wikipedia, the free encyclopedia [https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page].

Webové stránky Wikipedie, otevřená encyklopedie, [https://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana].

ZAPLETALOVÁ, Kateřina, *Cena svobody*, Internetový projekt Českého rozhlasu Příběhy 20. století, ročník 2014, [http://www.rozhlas.cz/radio_cesko/pribehy], citováno dne 25. 6. 2018.